

IDEA

Principis Christiano-Politici

100 Symbolis expressa

A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo,

Equite &c.

COLONIAE
Apud Joannem Carolum. — Munich. A. 1669.

RPJCS

I D E A

PRINCIPIS
CHRISTIANO-
POLITICI

CENTVM SYMBOLIS

Expressa

A.

DIDACO SAAVEDRA
Faxardo, Equite, &c.

*Editio novissima, à mendis accuratè
expurgata.*

COLONIAE

Apud JOANNEM CAROLUM MÜNICH.

*Cum Gratia & Privilegio S. C. M. Gene-
rali ad decennium.*

Anno M. DC. LXIX.

DEPARTMENT OF THE INTERIOR

AD SERENISSIMUM
HISPANIARVM
PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrum.

SERENISSIME PRINCEPS:

Ffero *Serenitati Vestrae* Ideam
Principis Politico-Christia-
ni cælo elaboratam & cala-
mo, eo fine, ut visu pariter &
auditu (quos duos sensus sci-
endi instrumenta appellat Philosophus)
Serenitatis Vestrae animus gubernandi pe-
ritiam hauriat, & figuræ istæ pro artificiali
memoria eidem deserviant. Quia verò in
rebus ejusmodi politicis facillè fallitur
humana mens, nisi ab experientia robur
illi accedat; nec quicquam aliud reperiri
potest efficacius ad rectè formandum
Successorem, quàm Majorum exempla,
his ipsis in præsentì quoque hoc opere
mihi potissimùm utendum duxi. Qua
proinde in re blandiri nemini cupio, dis-
simulando defectus, si qui fortè à non-
nullis commissi sunt: nam si id facere es-
set animus, haud assèqueret finem mihi
propositum, quem alium non esse profi-

tèor liberè, quàm ut ab his, quos in regimine & imperio *Serenitas Vestra* Antecessores habuit, bene laudabiliterque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quàm quæ sincerè absque malitia & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde, & moderetur præsentés juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quò de ejus postea cadaver per anatomiam quasi introspicere prudentiæ liceat, & Reipublicæ malè administratæ rimari morbos & causas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptorésque in suis ipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secùs, curiosè observent. Atque ex hoc eodem fonte illa Historiæ in scribendo libertas nascitur; ne * scilicet virtutes sileantur, utque pravis dictis, factisque ex posteritate & infamia metus sit. Idem ego nunc specto, adedque actiones Progenitorum *Serenitatis Vestra* quasi
ite.

* Tacit. lib. 3. Annal.

iterum produco in scenam, ut quæ cum laude gesta sunt ab iis, ad æmulationem gloriosam *Serenitatis Vestra* inflamment animum; quæ contrà minùs rectè, inhonestum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut detestetur & fugiat. Singularem sanè postulat industriam illa bene prudentérque gubernandi ars, quam ego maximè periculosam reor atq; difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod ex unius solius regimine & omnium salute dependeat. Eum in finem multa præstantissima ingenia elaborârunt, ut certæ quædam statuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis scopulos omnes ac salebras prospiceret, iisque devitatis navem Reipublicæ salvam in portu collocare posset. Sed quia non æquè omnes Cynosuram illam cælestem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in syrtes deinde & exitium traxerunt. Acus nauticæ si impietate, si fraudibus, si malitiâ fuerint illitæ, viam absque errore designare non possunt. Pietate

itaque, ratione, & justitiâ eos tingat *Serenitas Vestra*, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantiâ quâdam ac fortitudine regâ firmet animum adversus grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eósq; felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestram* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Julii, Anno partæ salutis 1649.

DIDACUS SAAVEDRA
FAXARDO.

AD BENEVOLUM
LECTOREM.

In difficili & laborioso otio tot susceptarum à me
per Germaniam, aliásque complures Provincias
peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per
triennium in Germania; centum isthæc concinnavi
Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-
CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla
quietis tempore, quæ per viam in itineribus cum ani-
mo fueram meditatus, quoties assidua illa cum Rege
nostro Catholico, ejúsque Ministris per literas com-
municatio & negotia alia publica, quæ mihi incum-
bebant, otii aliquid & spatii concesserant. Crevit sen-

AD BENEVOLUM

fiam hoc opus; & tamen si scis viderem multa ei ad
 perfectionem deesse, propterea quòd eà animi quiete
 & continuatà ingenii contentione elaboratum non
 fit, quantà opus foret, ut partes illius omnes aptè in-
 ter se, & numeris suis expletæ essent; licet etiam nec
 illud me lateret, † *precipere*, qualis debeat esse *Princeps*,
pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum; debui
 tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum sem-
 per valent apud me) ut illud tandem in lucem emit-
 terem. Quanquam & amorem illum à natura insitum
 diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes
 comparati sic sumus, ut non ingenii minùs, quàm
 Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare
 ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores
 excussem: quomodo enim satis id poterò? sed ut faci-
 liùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono in-
 ductus zelo inter tot & tantas occupationes, labores
 & pericula hanc qualemcunque percolui scriptio-
 nem, ut si quis fortè ex ea enasci posset fructus, is
 Principi ac Domino meo cederet; & ne unà mecum
 emorerentur tot longo rerum usu à me parta experi-
 entia, per annos quatuor & triginta, quos post exacta
 quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia
 in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper
 negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni
 Romæ astiti; interfui Ratisbonæ Electorali conven-
 tui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Im-
 perator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde
 Conventibus in Helvetia; rursus Ratisbonæ Comi-
 tiis Imperialibus Serenissimæ Domûs & Circuli Bur-
 gundici cum plena potestate Legatus. Quam ob rem
 si vel unum ex libri hujus monitis & documentis po-
 liticis ei quoquo modo profuerit, quem regendo ut-
 trique orbi natum gaudeo, faciliè credo, huic meæ
 libertati dabitur venia.

Nec cupiam peregrinum videri debet, quòd figu-
 ris

LECTOREM.

ris & Symbolis usus sum : nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus †, Rubus ardens*, Vellus Gedeonis †, Leo Samsonis *, Vestimenta Sacerdotis †, Sponsi blandi Amores *, ecquid aliud, quam Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num assecutus omnino fuerim, nescio : multa enim sunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc opere non raro accidit, dum ea Symbola, quæ à me primum inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeòque prorsus omittenda duxi, licet non absque aliquo finis mihi propositi dispendio : nam qui scripserunt ante nos, optimis quibusque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monitâ quædam, & præcepta politica, quæ licet proprii mei ingenii, quoad inventionem saltèm, essent partus, alios tamen postea eorundem longè antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suoapte Marte & industria erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso

† Num. 21. * Exod. 3. † Jud. 5. * Jud. 14. † Exod. 28.
* Cant. Cant.

AD BENEVOLUM

legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porro præcipuas Statûs regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demum verè dici potest, Davide refte: † *Argentum examinatum, probatum terra, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundius Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostendam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statûs: ex ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construuntur ædificia. Non eas tamen sic nudè & sparsim propono, sed discursui infero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creati solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absque tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat a Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausuli otiosus, nec verbis superfluis est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paulum in bonum peccet publicum, qui inani & futili discursu eos à curis gravioribus avocet.

In institutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa conservationem & ruinas, ad for-

† Ps. 117. a *Dum brevis esse laboro, obscurus fio.* Horat. Art. poet.

LECTOREM.

formandum Ministrum Statûs & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia, non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum fõrer, adulationes in æsetiam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberius proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitus infedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, [†] qui ob similitudinem morum aliena malefactu sibi objectari putent, quive existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidit.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solùm de ipsa Principatûs Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Consiliariis regitur.

Atque illud ipsum de Rebuspub. velim intelligi, si qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certè non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minus est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate iudicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud.

† Tac. lib. 4. Ann.

AD BENEVOLUM LECTOREM.

illud etiam, † non adeò virtutum, rerumque præclarè gestarum sterile esse hoc sæculum, ut non & bona nobis & posteris exempla prodiderit. Et profectò invidiæ labes esset, * si vetera extolleremus, recentium incuriosi.

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione statûs tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Estasfermos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetant, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtreccionis esse subeunda (id quod præsentis Symbolo declarare volui) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, quâ typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo premuntur, arctius, tantò clariiores deinde splendidiorisque in lucem prodeunt.

† Tacit. lib. 4. Hist. * Idem ibid.

* *
*

ERY.

ERYCI PVTEANI,

Consiliarii ac Historiographi Regii
AD

GUNIEL. DE BLITTERSWYCK,
Excabinum Bruxellensem, Regi deinceps à supremis Geldriæ & Zutphaniz Consiliis.

De Idea Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisq; Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnisque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est, quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Pacittractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciae meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleste ingenium ejus familiaritè incipiam venerari. Aliudne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞, 1706. XLIII.

E I U S-

EJUSDEM
AD AVCTOREM
IDEÆ PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Falladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis;

Scribendi Libertatem ab ingenio tuo planè divi-
no, & ab humanitate, blandissimo virtutum
omnium ornamento sumo. Ingenium quidem celesti
quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS re-
splendens, ita pectus penetravit meum, ut inflam-
matus sim, Amorisque delicias ab hoc igni deri-
vem. Humanitas accedit, illa sapientia aura, Eru-
ditionis anima, & Amorem ad familiaritatem im-
pellit. Video, video, quicquid Sapientia est, quic-
quid Eruditionis, in his imaginibus, in his Dissen-
tationibus; nec minus doceor, quàm oblector. Ce-
dant pictura alia: hic nobis Apelles est, qui ingenio
& lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic
nobis Scriptor est, qui eloquio totam complexus So-
phiam, unus perfectam PRINCIPIS POLITICI-
CHRISTIANI IDEAM efformat. Nihil amœnius,
nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in hor-
to horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi deli-
cias suas, divitias animus, & expleri potest. Quàm
nihil igitur PARADINUS, qui Symbola scripsit He-
roica, passimque æstimatur, in medium protulit:
quàm multa etiam male. Reliqui constituere hanc
amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Ni-
mirum summo hic ingenio opus, quod Natura TI B I
dedit;

dedit; summâ eruditione, quàm industria, rerum,
& studiorum usus. Tua hac gloria est, ô Virorum
Phœnix, qui uno volumine, centùmque Symbolis
comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri
non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est; quic-
quid vetusta & nostra tempora habent, sacra &
profana. Exempla velut lumina sunt; sententia vel-
ut gemma. Opus totum non nisi aurum, in omni:
doctrina censu & ab omnibus, etiam posteris, esti-
mandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Prin-
cipes omnes doceat, quomoda verè Principes sint:
se, aliosque regant: felices sint, felices verò alios suo
non minùs exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc
meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod
tuo ingenio, tuaque Eruditioni & Principes, &
Populi acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTIS-
SIME DOMINE, & ut Amorem Cultùmque Æ-
ternitati tuæ dedicem hoc ingenii mei munusculum,
velut pignus, admitte. Lovanii, in Arcæ Regiæ,
Frid. Nonas Octobr. ∞, 106. XLIII.

AUCTO.

AUCTORIS
RESPONSVM.

Amplissime & clarissime vir,

Musarum unica Gemma.

HÆc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sidera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penicillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cum in has Provincias perveni, propiusque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam amicum experior, tuâque doctissimâ & amabili epistolâ decoratus sum, eâ elegantia, ac venusto styli cultu exarata, ut si ab ea laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licet impares laudes potius oneri quàm honori sint, has tamen velut ardentis benevolentia & amicitia indices veneror. Abundas laudibus, & tibi & aliis, & non absque fœnore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cum reliquos laudas, ipse met singulari laudandi stylo & sagundiâ te omnibus laudandum præbes.

Unâ

Unà cum epistola tua accepi Libellum DE
BISSEXTO, munus quidem cæleste, mihi gratif-
simum. In eo Arbitræ cælorum & temporum
vias Solis metiris, annumque componis, & licet
superni illius Orbis fabrica magis opinioni quàm
scientiæ subjaceat, ita compositam crediderim :
sin minùs, divinæ sapientiæ æmulus, quomodo
posset aliter construi, ostendis edocésque. Nec
minùs mihi gratus alter libellus simul compa-
ctus, cujus titulus UNUS & OMNIS. Symbolum
enim est tui divini ingenii, in quo uno omnia
sunt : scilicet quidquid doctrinæ & scientiarum
singuli docti Viri hucusque labore, studio, & in-
genio imbiberunt, in te collectum suspicimus &
miramur. Vive igitur feliciter, diuque, ô hujus
ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te
uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XII.
Octobr. M. DC. XLIII.

O R D O
 TOTIVS OPERIS,
 SIVE
 SYMBOLORUM IN EO CON-
 tentorum
 E L E N C H U S.

Principis Educatio.

S Y M B O L.

I.	M ox ab ipsis incunabilis animi virtus sese prodit. pag. 1.	
II.	In eodem tanquam in rasa tabula Ars suas delineat imagines.	9
III.	Honestis exercitationibus firmatur corpus, & deco- ratur.	19
IV.	Ornatur animus liberalibus disciplinis.	27
V.	Qua instillanda suavitas cum industria.	34
VI.	Et variis eruditionis floribus coronanda.	38

Quomodo in actionibus suis Princeps sese
gerere debeat.

VII.	Res singula è vero dijudicanda uti in se sunt; ne eas vel augeat affectus, vel minuat.	44
VIII.	Ira ne rationem præoccupet, aut eidem domine- tur.	53
IX.	Ne flectat invidia, qua suimet est carnifex.	62
X.	Et gloriam comitatur ac famam.	71
XI.	Princeps in sermone sit cautus; is enim animi index est.	78
XII.	Mendacia veritate evertenda.	85
XIII.	Pro comperto habeat suos animi lapsus obrektioni futuros obnoxios.	92
XIV.	Qua monet & perficit.	100
	XV. Pla-	

SYMBOLORUM ELENCHUS.

XV.	Plurifama illi sit, quam vita.	108
XVI.	Actiones suas cum gestis Majorum saepe conferrat.	115
XVII.	In solis Avorum suorum trophaeis, & gloriæ hereditate patris ne unice conquiescat.	118
XVIII.	A Deo Opt. Max. Regnum, se habere meminerit.	124
XIX.	Idque Successori tradendum.	136
XX.	No verit sceptum Bonum esse fallax.	141
XXI.	Legibus sanctissimis contemperandum.	149
XXII.	Iustitia scilicet & Elementia firmanda Majestas.	162
XXIII.	Pretium virtutis, ejusdem sit præmium.	175
XXIV.	In omnibus verò spectanda Religio.	180
XXV.	In qua omnis Imperii sita est firmitas.	186
XXVI.	Et spes victariorum omnium.	191
XXVII.	Caveat maximè à Religione fucata & ludicra.	196
XXVIII.	Prudentia partes saepe consulat.	203
XXIX.	Casus enim singulares interdum, non ut plurimè accidunt, nec facillè eveniunt iterum.	210
XXX.	Perpendat verò multorum experientiam, à qua omnis petenda sapientiæ regula.	215
XXXI.	Ab iisdem discet sustinere coronam cum honore, & nominis sui existimatione;	225
XXXII.	Non pendere à vulgi opinione.	235
XXXIII.	In utraque fortuna eundem tenere vultum.	241
XXXIV.	Ferre & sperare.	251
XXXV.	Ex adversis elicere prospera.	255
XXXVI.	Omni vento navigare.	259
XXXVII.	E duobus malis minus semper eligere.	266

Qualem deceat esse Principem in Subditos
& Exteros.

XXXVIII.	Studeat amari imprimis, & timeri ab omnibus.	273
		XXXIX.

SYMBOLORUM

XXIX.	<i>Velut Ara sit omnibus posita.</i>	281
XL.	<i>Liberalitatem facultatibus suis metiatur.</i>	288
XLI.	<i>Extrema devitet.</i>	295
XLII.	<i>Utile dulci miscet.</i>	304
XLIII.	<i>Ut regnare nōrit, discat dissimulare.</i>	308
XLIV.	<i>Animi sui arcana pandat nemini.</i>	316
XLV.	<i>Majestati suae ne nimium confidat.</i>	322
XLVI.	<i>Semper decipi se posse existimet.</i>	326
XLVII.	<i>Multa virtutis speciei introducuntur.</i>	337
XLVIII.	<i>Multa adulationis.</i>	347

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

XLIX.	<i>Auctoritatem Ministris veluti mutuo datam sic largiatur.</i>	361
L.	<i>Ut eisdem & indignationi & favori suo semper obnoxios habeat.</i>	369
LI.	<i>Oculata sit semper & infamnis Fiducia.</i>	394
LII.	<i>Ministri improbi, vel minus idonei, tanto plus nocent, quanto in sublimiori constituti sunt potestate.</i>	404
LIII.	<i>In qua suam vel libidinem explere possunt, vel avaritiam.</i>	413
LIV.	<i>Magisque à semetipsis dependere satagunt, quam à Principe.</i>	410
LV.	<i>Consiliarii gubernationis sunt oculi.</i>	427
LVI.	<i>Qui verò à secretis sunt, Principis circinus sunt.</i>	442
LVII.	<i>Tam hi, quam illi in gubernationis horologio rotule sint, non manus.</i>	446
LVIII.	<i>Quando honorandi sunt, id ita faciat Princeps, ut ne sua luci officiat.</i>	459

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LIX.	<i>Ad acquirendum & conservandum consilio opus est, & armis.</i>	468
------	--	-----

LX, II-

ELENCHUS.

- LX. *Illud semper prae oculis habendum, quod, nisi cre-
scant Regna, minuuntur.* 488
- LXI. *Chordas idcirco suas frequens pertinet, curéque
ut majores minoribus consonent.* 500
- LXII. *Cavendo interim, ne harmonia sua artificium
quispiam penetret.* 507
- LXIII. *In decernendo principia singulorum, & fines ex-
pendat.* 516
- LXIV. *Qua verò lentè consultat, festinè exequatur.* 521
- LXV. *Errores antè corrigat, quàm aut in majores ado-
lescant, aut alios plures pariant.* 525
- LXVI. *Curet, ut Regnum suum refertum sit incolis, &
ut formentur paulatim è juventute, qui ad
Magistratum suo tempore gerendum sint ido-
nei.* 531
- LXVII. *Tributis nimis ne oneret subditos.* 543
- LXVIII. *Commercia & negotiationes foveat: ista quippe
poli sunt Reip^u.* 552
- LXIX. *Belli Pacisque sit arbiter, seu ferro, seu auro.* 560
- LXX. *Cavenda statùs inter filios partitio, seu divisio.*
575
- LXXI. *Omnia labor vincit improbus.* 581
- LXXII. *Quae interjecta vires instaurat.* 588

Quomodo in malis tum internis, tum externis
Princeps se gerere debeat.

- LXXIII. *Seditiones aut celeritate sopiuntur, aut separa-
tione.* 594
- LXXIV. *Bellum non nisi pacis firmànda causa suscipien-
dum.* 605
- LXXV. *Qui discordias seminat, bella metet.* 612
- LXXVI. *Horum causa saepe est sinistra Ministrorum inten-
tio.* 616
- LXXVII. *Et Principum inter se congressus ac conspectus mu-
tuus.* 621
- LXXVIII. *Ne falsis praetextibus illud sibi Princeps pati-
atur.* 624
- LXXIX.

SYMBOLORUM ELENCHUS.

LXXIX.	Consilia plerumque aliis consiliis elidenda.	632
LXXX.	Ante arma paranda, quam belli sese offerat occasio.	636
LXXXI.	Perpendendum virium robur.	643
LXXXII.	Honestas & decor in armis sit.	656
LXXXIII.	Ex his enim omnis Reip. status dependet.	665
LXXXIV.	Consilio magis res gerende, quam vi.	670
LXXXV.	Caveat Princeps à consiliis mediis.	674
LXXXVI.	Regni sui bellis præsens adsit.	680
LXXXVII.	Sciat arma non nisi Deo Duce florere.	687
LXXXVIII.	Decreto di vino suam attemperet voluntatē.	693
LXXXIX.	Concordiā vincuntur omnia.	699
XC.	Armorum di visio, optimam est stratagema.	705
XCI.	Amicis reconciliatis nequaquam fidendum.	709
XCII.	Noceat subinde Protectio.	715
XCIII.	Fœdera cum Hæreticis non carent periculis.	720
XCIV.	Pontificis in sula pro omnibus aquæ fulgeat.	727
XCV.	Neutralitas nec amicos parit, nec placat hostes.	735

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

XCVI.	Victori nunquam è memoria excidat Fortuna ludus.	746
XCVII.	Fiat hostium spoliis fortior.	754
XCVIII.	Non nisi paratis armis pax ineunda.	759
XCIX.	Cujus dulcedo fructus est belli.	764

Quid agendum Principi in Senectute.

C.	Intelligat postrema vita sua facinora coronam gubernationi impositura.	770
CI.	Et documenta Successori futura.	785
CII.	Neminem denique à moriendi necessitate immunem esse.	796

DIDACI SAAVEDRÆ'
 SYMBOLA POLITICA.
 SYMBOLVM I.

NASCITUR animus fortis, non arte paratus
 aut industria. Interior animæ dos est robur il-
 lud, atque aded cum ipsa anima pectori indi-
 tum, mox sese exserit. Ambobus fratribus Jacobo &
 Esau uterus ipse maternus arena fuit. *a* Inter gemel-
 los Thamaris filios alter naturâ animosior, cum fra-
 trem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen
 secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam
 qui

a Sed collidebantur in utero parvuli, Gen. c. 25. 22.

qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec incunis præstanti animo deesse potest gloria & laudis seges. Quid? suas nonne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eo sanè die invidia telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso natura & actionum suarum primordio, si quid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam prius firmè, quàm ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nôrat prædenter mandata dare, & agere fortiter:

† L' et à precorse, e la speranza, e prestì

Parcano i fior, quando' usciro, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coxtaneis electus in Regem, in ea ætate & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suoapte nutu produunt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspigit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum, adhuc dum humentes colli jubarum concutit, & præludit pugnam. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probè. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos rectè honestèq; educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mœurs improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispendatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidio.

b Instante autem partu apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantiam unus protulit manum. Gen. c. 38. 27. *†* Torquat. Tass. Goff.

didioris sanguinis, unde alimenta suppetent foetui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non rarò in causâ est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimto suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cum ita facile corrigi nequeat, danda minimum est opera, ut magnus ea in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonfi, qui terræ calòque præscripsit leges) *en darles Amas sanas, y bien acostumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se govierna, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se govierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza. es mas luengo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho del contenente, e de las costumbres del Ama.*

§ Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *c* Vix ullum est repetire animal, quod foetum suum antè destituat, quàm satis institutus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquam quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. *d* Ii cum primis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque reuunt In prima sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum auctorem habet, quàm nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *e* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in scriptura novum, magistrum appellari patrem. Jubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. *f* Et quis, obsecro, meliùs ipso Principe erudierit filium, quomodo concilia-

A 2

cilia-

c *Fili tui sunt erudi illos.* Eccl. 7. 25. *d* *Educati si quidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores merito boni evadent.* Arist. *O* *Econ* 1. 2. *e* *Sapientia filii sui vitam inspirat.* Eccl. 4. 12. *f* *Pater caecentium cithara & organo.* Gen. 4. 21.

ciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri auctoritatem, & regere subditos? *g* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientiâ isthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte solum, & speculando assequi potuerunt, Nec immeritò Salomon Rex multa sese è disciplina patris hausisse gloriabatur. *h* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt, † *quarendi sunt liberis magistri, quorum inculcata sit vita & mores: eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus deseribit Alphonfus Rex, dum ait: * Onde por todas estas razones deben los Reyes querer bien guardar sus Fijos, e escoger tales Ayos, que sean de buen linaje, e bien acostumbrados, e sin mala sanna, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Adde fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè versatos, qui Principem Reipub præesse rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni instructorem dedit, † *Ut domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consilii ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de causa Josephum * *constituit Pharao Dominum & Principem omnis possessionis sue, quàm ut eruditet Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui

g *Præbe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Prov. 23.26. *h* *Nam & ego filius sui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea, & docebat me.* Prov. 4.3. † *Plutarch. de educ. * Lib.4. tit.7. part. 2. † Tac. lib.12. Ann. * Pf. 104. 21, & 22.*

f. Qui filiis Principum magistri & rectores præfunt, à tenera ætate curare illos sic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terra protuberent, muniunt sepimentis, ne pede cujusquã aut manu offendi possint. E delineatione prima ultima picturæ pendet perfectio; haud secùs bona educatio ab iis, quæ tenerior hauserit ætas, priùs quàm affectus vires sumant, & rationis detrectent imperium. E minutissimo semine ingens arbor enascitur, sed sub initium non nisi tenella virgula est, quæ in omnem se flecti partem facilè patitur; post ubi induerit corticem, & in ramos sese effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno haud multò sunt absimiles, quod ubi semel ad cordis interiora pervaserit, nullum postea pallori relicto superest remedium. Virtutes quæ cum ipsa ætate incrementa capiunt, non aliis præstant solùm, sed quod mireris, etiam seipsis. k E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipso numero una, omnibus iis quatuor ferebatur sublimior; Inam quia ipsa ex primo suo statim ortu alas habere occæperat: alia verò non nisi longè pòst; non supra has solùm, sed se ipsam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par est, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios suos bene multì mox ab incunabilis muliercularum curæ committere soleant, quæ inani umbrarum metu progenio sui sexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliàsque muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. m Optimus olim Regum Persarum mos, ut f

nutrretur puer non à nutri-

ce mu-
i Curva cervicem ejus in juvenute, & tunde latera ejus, cum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Eccl. 30. 12. k Bonum est viro cum portaverit jugum ab adolescentia sua; sedebit solitarius, & tacebit, quia levavit super se. Thren. 3. 27. & 28. l Et facies aquila desuper ipsorum quatuor. Ezech. 1. 10. m Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea. Ps. 119. 21. 6. d Plur. primo Alcib.

se muliere parum honorifica; verum ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.

Potissimum verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, absque cujus notitia educatio rectè institui non potest; sed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnino adhuc doli aut simulationis experta & sincerè se ipsam detegit, atque in fronte, in oculis, in risu, in manibus, aliisque corporis motibus suos sine fuce prodit affectus & inclinationes. † Bearnæ Legati facultate sibi facta ab Illustriss. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipsius filiis legerent Principem, cum unius manus in pugnum clausas, alterius contra explicatas in palmam observassent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentia signum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoso & excelsiori sit animo, ad suas laudes frontem exporrigit, serenat oculos, subridet ore; contra, si qua in re vituperetur, tristitiam præ se fert, suffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infractò, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuscula respuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, foveat iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec sibi satisfiat. Si biliosus, exardescit levi de causa, deprimit supercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, suaviter arridendo, & blandientibus oculis sibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit confortia, amat loca sola, multus est in ejulatu & lacrymis, in risu parcus, fronte ut plurimum tristiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam spargit, nunc eodem blandè insuetando, & palpebris suaviter connitenti, bus animi serenitatem prodit. Pari modo ceteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu

& vul-

n Iuvenes non sunt maligni moris, propterea quòd nondè viderunt nequitias. Arist, † Pont. Heut, in Gen. Com. Bear.

& vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contingere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quadam amœnitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cum duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantuli judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege natura, & fallit animum curiosius ista perquirentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis revocant; quod idèo fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debilior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeòque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solent tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censerî potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inferi solent duo diversi furculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amatos nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem

naturæ sunt opera, priusquam sese ipsa nôsse cœperit; sed ratio postea & industria ea emendant, expoliant, perficiunt.

§. Denique cùm propositum mihi sit, per isthac Symbola à cunabulis ad tumulum usque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & stylum ad singulas ipsius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Aristoteles fecère. Nunc illa summam moneo, curetur imprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarum sibi comparet. Quòd si fortè membra ob teneritudinem in torqueantur, artificiosis quibusdam instrumentis in rectum poterunt porrigi. • Res aspectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve sinatur obliquis oculis transversum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pederentim assuescat. Nec desint moduli symphoniaci, ad excitandum subinde spiritum. Lusatium unclæ ipsius sint libri & arma, ut iis sensim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmiùs phantasia imprimunt.

○ Caterùm ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnulla artificiosis instrumentis utebantur. Arist. l. 7. c. 27.

SYMBOLUM II.

Coloribus & penicillo ars scitè omnia exprimit. Ea de causa si ars pictoria Natura non est, ad eam certè tam propè accedit, ut in suis sæpe operibus fallat oculos, atque ad eò manus ipsa in iudicium adhibendæ sint. Animam corporibus impertiri non potest; at venustatem, motus atque affectus ipsius animæ non rarò iisdem tribuit. Tamen verò corpora ipsa materiæ defectu plene effingere nequeat, artificè tamen penicillo ita venustè ea delineat in tabula, ut præter ipsam vitam non sit, quod foris desideres. Emularetur, credo, arti Natura, si

quo modo id posset. Nunc verò adeò benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasa quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur. † *Omni- bus Natura fundamenta dedit seménque virtutum; omnes ad ista opesia nati sumus, cùm irritator accessit, tunc illa animi bona velut seipita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo eas recolere videatur, quàm primum addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato adstruebat. * Quòd si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nullâ post educatione valeant corrigi. Urta mox ab ipso partu informem foetum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perditurâ operam, si indurescere sineret, Sapientissimè quoque quidem iudicio Persarum Reges iis praceptoribus & magistris filios suos ab incunabilis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero dein ejusdem porò corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros selectiores iis ad- iungebant; qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literastradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere

† Seneca Ep. 10, * Plato de Ann.

regere docebat, & frangere appetitus. Tertius, æquè
rectèque amans iustitiæ administrandæ normam in-
cuicabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum
bellicarum apprimè peritus in disciplinis militari-
bus inst.uebat, maximè verò imbellem metum & formi-
dinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem
animis studebat adumere.

§. Est verò hæc bona educatio in principibus cum-
primis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felici-
tatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ
bonæ educationis dispendium officit singulis, aut
certè non nisi ad oppidò paucos pertinet; in Princi-
pe verò non solum ipsius tantum, sed commune omni-
um malum est, dum is aliis facto nocet, exem-
plo aliis. † *Homo rectam naturæ institutionem, divini-
ssimum, mansuetissimumque animal effici solet: si verò, vel
non sufficienter, vel non bene educetur, eorum quæ terra præ-
genunt, ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à te-
neris male educato, & suprema jam potestate arma-
to tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longum
durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Princi-
pis vita terminatur. Quanti ad virtutem interfit,
benè honestèque educari, probè perspectum habuit
* Philippus Macedonum Rex, hinc cum Alexandrum
filium suscepisset, datus ad Aristotelem iheris, mul-
tum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus
sibi is esset, quàm quòd eo potissimum tempore,
quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expe-
dit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & sine-
re, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ me-
lior haberi solet, imperfecta est, & industria aliena
opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad
bene vivendum necessaria. Ita absque labore & su-
dore nihil ferè ei obvenit, quæ poena est ex prima
protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore
fructus dulciores qui speres, nisi aut eam transplantes,
aut insitionibus in stirpes magis cultas, & genero-

A 6

fiores

† Plato lib. 3. de leg. * Gell. lib. 9. noct. Att. c. 3.

fiore sylvestrem naturam corrigas:† *Educatio & institutio commoda bonas naturas inducit, & rursum bonas naturas, si talem institutionem consequantur, meliores adhuc & præstantiores evadere scimus.* Hæc causa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaserit insignis, quia scilicet ad indolem non malam industria accesserat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induisset Petrus Rex cognomento Crudelis si Joannes Alphonsus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextrè mitigare scivisset, & frangere. Eadem scilicet ingeniorum differentia est, quæ metallorum, quorum alia igni resistunt, alia cedunt, & in eo colliquecunt; scilicet pro tamen & malleo omnia domari possunt, & in tenuissimas duci laminas. Ita nullum prorsus ingenium est adèd durum, in quo curæ & correctio non promoveant aliquid. Tamen si fateor, solâ institutione ad inferendas virtutes non semper sufficere, eò quòd sub purpura tanquam inter vepres & sylvas nonnunquam pullulent in excelsioribus animis quædam vitiorum monstra, quæ corrigi se deinde non sinunt. Et quæso te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerumque subnasci solent multi affectus pravi & vitiosi; haud secùs atque in agris malè cultis succrescunt spinæ, & herba noxia atque inutiles. Quæ proinde aula, si bene formata & instituta non sint, cura bonæ educationis perparum proficiet: ipsæ namque formis fusoriis videntur similes, adèdque sic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipsæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ semel in ipsis cœperunt invalescere, per ministros ad successores transmittunt. Vix rationi vel discursui locus est in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iisdem præclare & cum laude gestas, ac familiæ quasi proprias

prías illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continua propagentur, non tam innati sanguinis vi, cum nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infanzia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Gufmanii putantur boni, Mendozæ humani, Mantiquesii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familia semel excellere cœperint, facile id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibusq; opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoq; commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta & alia istiusmodi generis vitia; dum falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porro iis insistat ardentius, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat, quàm ad modestiam & honestatem, præcipuas sexûs istius dores. Etsi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maximè, [†] quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt, eò quòd ista faciliùs sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multò minùs permittendum, ut loquatur ipse: naam ^{*} facile turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præesset moderatrix, & bonæ eorum educationi omni curâ intenderet, [†] coram qua ne-

A 7

que

† Asiæ. Pol. 7. c. 17. * Ib. † Quintil. dial. de Orat.

que dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Quae disciplina ac severitas eò pertinerebat, ut sincera & integra, & nulli pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas. Atque hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse; liberos verò inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. † *Nec quisquam, inquit, in tota domo per se habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiae parvulos assuefaciunt, sed lasci via & libertati.* Id quod hodie dum in plerisque Principum aulis usu venit: Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probata virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare possint. * *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Ubi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi, nec principem meliorem desiderat. † *Ita Neronis aula ut Taciti verbis utar, in Othonem prona erat, ut similem.* Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potius ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Jacobum. * *primum Aragonum Regem: cùm iniquè se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neq; aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimùm elabdratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultrò partem, & pro libitu iis flectere sinitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum ferme modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur.* Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire alia non licet: quàm quæ cupiunt iis, qui latera ipsius stipant? Quid miri? Regem Hemicum,

ejus

† Quintil. ib. * Eurip. in Hippol. † Tac. lib. 3. hist. * Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5. † Ib. l. 22. c. 15.

ejus nominis quartum, Castellæ Regem tam evasisse
 socordem, tam in aliis omnibus Joanni secundo Pa-
 tri suo Rēgi similem, posteaquam inter eisdem adu-
 latores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri Regnā
 malè administrati causā extitēre? mihi hoc crede, tam
ἀδύνατον est, in aula malè instituta Principem for-
 mari bonum, quàm rectam duci lineam ad distortam
 regulam. Nullus ibi est paries; quem manus lascivæ
 obscœnitatibus suis non denigret. Nullus angulus,
 qui perditam vivendi licentiam per modum echūs
 non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem
 magistri, & velut idææ sunt Principis: longo enim usu
 & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid,
 quod aut prodesse possit, aut nocere; & quantò natu-
 ra in ipso magis est docilis, tantò facilius citiusque
 mores domesticos imbibit. Ausim panè dicere, tum
 Principem fore bonum, cùm bonos habuerit mini-
 stros; malum, cùm malos Galba Imperator testis est:
 † *Amicorum, liberorumque, ubi in bonos incidisset, sine re-
 prehensione patiens: si mali forent, usque ad culpam igna-
 rui.*

§. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas
 atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc
 est, ad statuas & picturas: quamvis enim cælum aut
 penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia ta-
 men docuit ad persuadendum multò esse facundis-
 simas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Ale-
 xandri Magni statua! Quàm inflammanant ad libidinem
 impuri Jovis amores depicti, in tabula! Quin immo
 in ejusmodi plerisque rebus magis, quàm in honestis
 naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & pri-
 mùm quidem excellentia artificii opera ista æstuari
 facit, post verò lascivia ad oculos etiam oblectandos
 iisdem parietes vestire gestit. * *Cùm autem, ne quis talia
 loquatur, prohibetur satis intelligitur vetari, ne turpes
 vel picturas, vel fabulas spectet. Heroica majorum faci-
 nora*

† Tac. lib. 1. hist. * Arist. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat ho-
ris omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim sta-
tuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum sem-
per ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri pos-
sunt) correctæ sic fuerint, & in doles atque inclinatio-
nes Principis probè cognitæ, evitantur magistri &
præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis
heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargen-
do in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semi-
na, ut cum excreverint, dijudicari satis non possit,
à naturæ, an ab arte profecta fuerint. Virtutem ho-
noribus æquant, vitia infamiâ notent & ignominiâ,
æmulationem exemplo accendant. Multa ista possunt
in omni indole, etsi plus in una, quàm in alia. In iis,
qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in
melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in
inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum,
quod apud omnes semper efficacissimum est, præser-
tim si à majoribus sit: nam sæpe quod sanguis non po-
tuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod
novellis arbusculis recens natis, quibus ramum ab
ipso patre recisum oportet inferere, ut ad perfectionem
perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insignio-
ra, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros,
& admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructo-
rum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus
immisâ in animum, altas ibi agant radices; adedque
non in cohortationibus solum & reprehensionibus
ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ ineurrunt in
sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in
memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabi-
liter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta glo-
ria à Scriptoribus aternitati consecrata. Nunc har-
monia musica (suavis & mira affectuum moderatrix)
trophæa & triumphos eorundem concinendo spiri-
tum excitet. Nunc de majorum vita & moribus pane-
gyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem

cohortentur & incitent, quin eandem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum; vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli Imperator extitit.

§. Quod si in ætate prima aliqua emicuerint inclinationes, quæ Principem minùs decent, iis associandas erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hæreat; meticulofo jungatur animosior; imbelli audentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solum, quæ videt & audit, sed & sociorum mores faciliè imitetur.

§. Abstinentium denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptus genus quoddam istud est. Rigor nimis dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subijciat alteri, qui præesse aliis debet. Rectè Alphonsus Rex: † *Los que de buen lugar vien en, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman por ende aquellos, que asf lo fazen, e mas gelo agradessen, quando an entendimiento.* Juventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno faciliè regitur. Accedit, quod animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contrà verò desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritiâ illis

† Lib. 8, tit. 7, p. 7.

illis fuere prohibita. Affectus nimis compressi violenter (praesertim quos Natura Principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intra nubes constrictae in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in causa est, cur per fenestras tentent aditum. Aliquid dandum humanae imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, qua potissimum arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eo scilicet fine,
 † *Quo facilius lubricam Principis aetatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripit; aliam enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissimè versibus duobus comprehendit Homerus, qua ratione Princeps & instrui & parere debeat:

** At tu recta ei dato consilia; & admone,
 Et ei impera: ille autem parebit, saltè in bonum.*

† Tac. lib. 13. hist., * Hom, Iliad, 17.

SYMBOLUM III.

Industria solertis, & impigrae manûs, nunc irrigan-
tris, nunc cæli ventorûmque arcentis injurias, suc-
crescit rosa, & gemmâ hianse follicula sua in orbem
explicat: flos mirè elegans, sed quæ solis blanditur
oculis, totque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua
teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol,
qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio
quidem fructu, quàm quòd suam orbi venustatem
ostenderit, caterùm tot mensium ludit operam, quin
ipsam persæpe cruentat manum, à qua est cõsita,
nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam lasciva
acutas

acutas unà spinas produceret. Corallii (marini fruticis) dispar est ratio: illud enim natum sub aquis, & continuâ fluctuum, tempestatum, ventorum vi agitatum, magis magisque indurescit, & pulchrius enitet; immo tum primùm post tot elementorum expertas vires ad illustriores hominum usus aptius deservit. Tam oppositi inter se oriuntur effectus è diverso nascendi, & crescendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui sic molliter, & velut in capsula, quod ajunt educantur, ut nec sol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum possit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minùs idonei; contrà qui laboribus solidis exercent corpus, robusti & habiles. † *Est etiam utile, statim ab ineunte atate frigidibus assuescere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodissimum est.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contrà malleo fabrè factum, malleo resistit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum interest, si delicatus sit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, sustinere debet, fortis ac robustus sit oportet. Ad solum spectaculum non opus habet Respublica Principe, sed in pulvere etiam, & inter arma. † Et sanè Rex effœminatus, Scripturâ teste, pœnæ divinæ genus quoddam est.

Disparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in Regibus * Joanne secundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic in castris; ille in gynacéo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare sibi incognitum ingressus videbatur, & gubernaculum deferens ministris suis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut insolens, sed in alieno etiam

† A hist. polit. l. 7. c. 17. a *Et effœminati dominabantur*
 † Mar. hist. Hist. lib. 20. c. 11.

etiam dminari regno, & subditos ad officium cogere optimè noverat. Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hic exivit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo † Rex Ferdinandus, cognomento sanctus, Alphonsus & Ferdinandus filios inter arma educari voluit. Et quamvis alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia * Tiberio mens, qui quatuor potissimum de causis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat; ut nimirum militiæ assuescerent; ut exercitiis studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tamen hoc postremum curandum potius sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet; nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit, & animum. Spiritus sancti de Sathie Rege oraculum est: † *Stetitque in medio populi, & aliorum fuit universo populo ab humero & sursum.* Et ait Samuel ad populum: *Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimum commendat; uti & apicula eam, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis. * *Ipsa atq; Galba, & irrifui & fastidio erat assuetis juvenæ Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus.* † *Titus Vespasiani augebat famam ipsius decor oris cum quadam majestate.* Enimverò pulchritudo apta membrorum

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1. * Tac. l. 2. An. † L. Reg. 10: 23, & 24. * Tac. l. 1, hist. † Idem l. 2. hist.

brorum compositione, & coloris suavitate velut blandis quibusdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demissa profundius, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: † *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est apis, & inirium dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non possumus, quòd angustiorum animum semper ferè angusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorum corporis pulchritudinem absque interiori virtute facile posse consistere. Rectè idcirco Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: * *Porq; los fijos, que della uviera, seran mas fermosos, e mas apuestros; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes, que sean tales, que parezcan bien entre los otros omes.* Multarunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegisse. † *Species corporis simulacrum est mentis, figuræque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperum sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facile virtutum nervos elidunt, adedque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviz incitamentum, conlectetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet; neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor ab illius ornamentis proficisci debet, * *omnis gloria ejus ab intus in simbriis aureis* Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut bene Reipub. præsit; licet magno ornamento futurum sit, si illà utrâque polleat:

†Ecc. 11. 2. *Lib. 1. tit. 6. p. 2. †D. Amb. 2. de vir. *Ps. 44. 14

polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia; tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximix: tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum caelestis Sponsi alloquium: † *Statura tua assimilata est palma.* Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; iustitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validius in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex ea arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupressus nunquam habitus fuit, quantumvis amœnum semper vireat, & obelisci instar proceram in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quin immo admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit, Principem forma & corpore esse elegantem, si oculis solùm faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motum vigorémque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potius ac contemptum, quam auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæc quidè eximix animi dotes amari faciant Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minime malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè ** studia exercitus rarè*

chi-

† Cant. c. 7. 7. * Tac. lib. 3, hist,

cuiquam bonis artibus quasita perinde adfuere, quàm Vitellio per ignaviam. Cæterùm voluntas humana plerumq; amplectitur id, quod perfectius est, ad eòque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum potere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboraret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam † persona Principis non solùm animis, sed etiam oculis servare debet civium, qui ei plerumq; parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus; illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuere à subditis, æstimati ab exteris * Ferdinandus sanctus, Henricus secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum industria, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

§. Verùm exercitia ista meliùs in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animùm, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorem Hispaniæ filios in suis educabant aulis, non eò solùm, ut familias ipsas arctius sibi obstringerent, sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addicerent. Idem Macedonum Reges factitare consueverant, apud quos † hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorumque fuit. Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certe in pretio hætenus non fuit in aula Hispanica cum aptissimum aliàs sit medium devinciendi sub exterorum Principum animos, istiusmodi instituerent seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii in artibus & exercitiis viro principe dignis instruan-

† Cic. Phil. 8, * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 8, † Curtius.

rar. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quòd Regum filii sensim sine sensu, moribus & genio nationum assuescerent, haberentque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonfus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem carum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maximè convenit. Verba ipsa subjicio: † *Aprender debe el Rey otras maneras sin las que diximos en las leyes antes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras las unas: que tamen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sufrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquistar lo de los enemigos. E porende debe saber cavalcar bien, e apuestamente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guarda, a las de traer, e usar, para poder las mejor sufrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, así como la lanza, e estada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ser muy marinoso para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho a vemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, a menester, que las tenga tales, que el se apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes a tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayua en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocasen a ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque los Omes tomasen ende buen exmplo, para quererlo fazer, e usar: onde se el Rey, así como dicho a vemos, no usase de las armas, sin el dano, que ende le vernia, porque sus gentes desuarian dellas por razon del, podria el mismo venir a tal peligro, por que perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.*

B

Ad

Ad omnia ista exercitia nihil æquè habilem reddite principem atque venationis studium. In illa siquidem Juventus sese exerit, vires & agilitatem comparat; illa occasionem dat. exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commonstrat stratagematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant & pericula. † Nam & sylva & solitudo, ipsùmque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. *Y ayuda mucho, la caza (ut dixit Alphonfus Rex) à menguar los pensamientos, e la fanna, que es mas menester al Rey, que à otro Home, E sin todo aquesto da salud, ca el trabajo, que se toma, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del home. Duo solùm adverte: Que no deve meter tanta costa, que mengue en lo, que ha de complir, nin use tanto della, que le embarque los otros fechos.*

§. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minus labore, nimio is indurescit, & quasi obducto callo stupefit, quantum ipsum corpus. Nam simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori.

† Plin. lib. I. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5. pag. 2

SYMBOLUM IV.

AD imperandum scientia opusest, ad parendum prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In adificiis Idea ingenium occupatur, ipsa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimum & cæca. Hinc ex Philosophi mente, * Dominus natura est

* Arist. I. I. Pol. c. I.

qui valet intelligētia praevidere. Alii aut successione, aut electione aut vi, in quibus casui locus est potius, quā rationi. Quare inter politica regnandi instrumēta, sci-

entiz quoq; recensendæ. Justiniano sic visū: * *Imperatorem Majestatem, inquit, non solum armis decoratam, sed etiam legibus oportet esse armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis recte possit gubernari.*

Hoc nimirum præsens Emblema exhibet sub figura tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certius, qui quadrans legum & justitiæ symbolum est; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari sic debet, ut justum semper ante oculos sit, atque ad rationis scopum per sapientiæ & prudentiæ medium omnia colli-

B 2

* In proœm. Insit.

colliment. Rogatus idcirco Alphonfus Neapolis & Aragonia Rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondisse fertur: † *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Sed fortè existimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipsi Reip. corpori, quod Majestatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm principi, qui publicis distentus curis literis operam navare non potest; & factis fore ad hoc, ut scientiæ efflorescant, si ingenia magna ipse foveat & afficiat præmiis: quod eundem Justinianum Imperatorem fecisse meminimus, qui omnidestitutus eruditione insignem Imperii gloriam consecutus est, doctissimorum virorum opera, quorum familiaritate est usus. Ego verò tametsi facile concesserim, eos etiam, qui literis exculsi non sunt, bene quandoq; administrare Rempublicam; uti experientia magistra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis solùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum usus exdiit, aut certè à natura ipsa tanto pollent judicii acumine, ut de una quaque re facile ipsa possint absque erroris periculo discernere. * *Ceterùm, etsi prudentia quosdam impetu à natura sumat, tamen perficienda doctrina est; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturnæ exemplorum tam præteritorum quàm præsentium observatio, quæ absque labore & studio perfectè obtineri haud possunt. Nihil itaque tam necessarium principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. † *C. por la mengua de non saber estas cosas (inquit Alphonfus Rex) avria por fuerza à meter otro consigo, que lo sòpiese, poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que mere su poridad en poder de otro, sazesse su ser vo, e quien la sabguardar, es fennor de su corazon, lo que conviene mucho a Rey. Regis scilicet officium ingenium perspicax, & literis egregiè perpolitum postulat. La fin duda (addidit) porò in eadem lege idem Alphonfus Rex) * tan gra**

† Panorm. l. 4. * Quintil. l. 12 c. 12. † Lib. 16. tit. 5. p. 2. * Ibid.

fecbo, como este, non lo podria ningon ome cumplir: *menas le buen entendimiento, e de gran sabiduria: onde el Rey que desprecia se de aprender los saberes, despreciaria à Dios, de quien vienen todos.* Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, Politicam in solo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars dominandi feras: † *Omnis tamen animali facilis imperabatur, quam homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; ad eoque * *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quam Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimum consecutus est, cum admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixerò, scientiam in Principibus magis quam potentiam formidari. † *Rex Sapiens Spiritus, teste, stabilimentum populi est, * Rex vero insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, Philosophos vero & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdè minus Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quòd filium literis faceret imbui, perinde quasi eâ ratione ad negotia publica minus redderetur idoneus. Longè de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cum dixit, *eas in hominibus plebejæ argentum esse, in viris nobilibus aurum, in principibus vero gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonsus Neapolitanus Regem nescio quem dixisse, literas haudquaquam decere principem, illicò subjecit: *Esta vox bovis fuit, non hominù.* Rectè idcirco Alphonsus Rex: * *Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes: ca por ellos entender à las cosas de Reyes, y sabrà mejor obrar en ellas.* De Julio Casare memoria proditum est, sic eum formari & fingi voluisse

B 3

à sta-

† Xenoph. * Veget. † Sap. 6. 26. * Eccli. 10. 3. † Pa-
norm. lib. 4. * Lib. 16. tit. 5. p. 24.

à statuariis; globo insistebat terrestri, atque unâ manu
gladium, alterâ librum tenebat, hoc insuper adjecto
lemmate: *Ex utroque Caesar*; ut significaret nimirum, ram
eruditionem, quàm ad acquirendum & conservandum
Imperium, in agno sibi fuisse adjumento. Tanti litera-
rum studia non fecit Ludovicus XI. Gallia Rex: hic
enim permittete noluit, ut filius Carolus VIII. ad eâ
se daret, propterea quòd in semetipso comperisset, ani-
mum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut
aliorum deinde consilia penitus respuat. Quæ causâ
fuit, cui Carolus Rex ad gubernandum postea minus
esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non
absq; insigni honoris sui jactura, & regni totius detri-
mento. Extrema itaq; ea in re, uti in omni alia cavenda
conleo. Supina ignorantia contemptum parit & risum,
multis item erroribus est exposita; contrâ, nimia
ad studia applicatio abripit animum, & à gubernandi
curâ se vocat. Jucunda est admodum & amica illa cum
Musis conversatio, quam ægrè quis commutat cum
molestiis iis & laboribus, qui in danda audientia, in
consultationibus instituendis suscipiendi sunt. Cor-
rexit Alphonsus sapiens motum trepidationis in celo, at
regnum suum emendare non potuit. Orbes cælestes in-
genio suo penetravit; at oblatum sibi Imperium & co-
ronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus
Ægyptius fama illius permotus, legatos ad ipsum mi-
sit cum amplissimis muneribus; interim in proprio
ipsius regno omnes propè Castellæ civitates ab ob-
edientia officio descivere. Nempe sic fieri assolet, ut
Principes sapientia studiis plus æquo dediti, existima-
tionem apud exteros sibi concilient, perdant apud
subditos. Illis admirationi est principum eruditio; his
subinde etiam damno, quippe. *Hebetiores quàm acutio-
res, ut plurimum melius Rempublicâ administrant.* Animus
contemplationi scientiarum nimio opere intentus, in
rebus agendis tardior esse solet, atque in decernendo
timidior: necesse enim est huic tali multæ occurrant ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 84. c. 5. * Thucyd. l. 13.

variones, pugnantes inter se & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitus, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris reflexionem, jam probè & distinctè videri, qualia ea sint; at si in radios ipsos solares directè velit intendere, nimiam luce sic perstringitur, ut colores rerum & figuras haudquaquam possit discernere. Ita prorsus ingentis accidit quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensius etiã, quàm par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda minus fiunt idonea. Melius tum judicat recta ratio, cum à disputationibus & subtilitatibus scholasticis libera est, & expedita. *a* Nec immeritò sapientissimus Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam expertus ipsemet fuerat. * *Sunt enim quadam ex liberatibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestius sit, penitus verò sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi velle, valde noxium.* Quare omnino convenit, ut prudentia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus ingenii esse consuevit vehementior, aliquantum moderetur; quomodo † Agricolæ matrem fecisse legimus, b quæ incensum & flagrantem filii animum coercuit; quando in prima juvenia Philosophiæ studium acrius, ultra quàm concessum Romano ac Senatori haurire videbatur. * *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes, & scientias degustasse obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerum practica earum curis primis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adedque ex scientiis seligat, quantum satis est ad collustrandum animum, & judicium

B 4

cium

a Et proposui in animo meo querere, & investigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea. Eccles. 1. 13. * Arist. lib. 8. Pol. † Tac. in vita Agric. b Retinuitque (quod est difficillimum) ex sapientia modum. Ibid. * Sen. Ep. 107.

cium formandum, relicta aliis se inferioribus in his excellendi gloria. *e* Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, ut iustitiam Priscum olim factitasse memorat Tacitus.

§ His ita positus, non semper optimi principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditionis laude magis florent; hi namque ut plurimum successus, atque otii literarii amantiore sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minus apti; sed ii potius, qui rerum politicarum cognitione atque experienciâ præsent cæteris, quique unâ cum scientiis artem etiam bene gubernandi principem edocere valeant.

§ Primus omnium verò instillandus à teneris principi *Timor Domini, initium sapientiæ.* Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fontis proximus est. Scire humanum ignorantia est potius, malitiæ filia, quâ principes & Respublicæ pessum eunt.

§ Secundo loco necessaria est principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut Imperio sese lubentes & sponte subiciant. *d* Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, idèdque cum in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlítico Dux præset, impeditiorem & tardiozem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc causam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quòd assistere velle labiis ejus, & in ore ejus ponere, quæ essent apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia tibi non pollebatur sapientissimus Salomon? *† In conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me; tacentem me sibi cœvunt, & loquentem me respicient, & sermone nante*

c Ingenium illustre altioribus studiis juveni, admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita Respublicam capesseret. Tac. l. 4. hist. *d* Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudi interitus, & ex quo locus us ad servum tuum, impeditior & tardior lingua sum. Exod. 4. 10. *†* Sap. 8. 12.

nante multa, manus ori suo imponent. Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eger opèra, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potius, quàm principis dignus nomine; quod vitium in Nerone primò omnium antra aduersum.

§. *Historia s magistra est veritatis politica, & qua melius nemo quisquam principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos.* In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, ** hominùmque multorum mens in unum collecta.* Historia fidiſſimi Consilarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Jurisprudencia eam solùm partem attingat princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scilicet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat opèra; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Jacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit principi, si in fide constans ipse sit, & aliàs viros sanctos juxta ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri novèrint.

§. Astrologià denique judiciarià multi principes percutunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia namq; magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, consecrantur artes supersticiosas, & populo invisas; quin immo eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis causis

B 5

secun-

e Primùm ex iis, quò rerum potiti essent, Neronem aliena facundia eguisse. Tac. l. 13. *Ann f Verissimam disciplinam, exercitationemque ad politicas actiones, historiã esse.* P. 17. l. 1. f. S. Gregor. Naz. ad Nic.

secundis ascribant omnia, & providentiam divinam
 prorsus tollant è medio, in auspicia & sortilegia cun-
 cta referentes. Quo demum fit, ut plus casui & fortu-
 na, quàm prudentiæ & industriæ humanæ tribuentes,
 in decernendo & agendo remissiores sint; atque Astro-
 logos sapiùs, quàm Consiliarios in deliberationem
 adhibeant.

SYMBOLUM V.

Radice ætiam amara, fructus vero dulces: eapropter
 defagiv eas initio Natura nostra, nec ullus ei labor
 accidit gravior, quàm quem in prima elementa impen-
 di necesse est: magnis enim molestiis, & multo sudore
 ea res juventuti constat. Isthaec igitur de causa, & quia
 studia assiduam deposcunt operam, quod valetudo

& au-

& aulæ negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lufuum puerilium suavitate sic condiat, ut sensim sine sensu, quæ addiscenda sunt, principis animus imbibat. Exempli causa; ut legere is discat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus insculantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quæ victoriolæ & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat princeps, suaserim literas in tenui incidi lamina quæ deinde chartæ superimpositâ ductos illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipuè verò in iis literis pingendis sese exercent, è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum lamina artificium suo tribuit ingenio, ac industriæ paulatim laboribus istis magis incipiat affici.

§. Nec minùs necessaria principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè in causa, quòd de vi sua & energia multum deperdat veritas; ut sileam non posse non esse peracribum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflictis solatium, levamen miseris, obsequiis remunerationem sperare debet. Movet ea res Josephum Patjarchã, ut cum Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigeat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet. Quàm hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd linguarum tam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit! Verùm notitia illa non viâ præceptorum comparanda est principi,

B 6

nam

• Linguam quam non noverat, audi vii. Pl. 80, 6.

nam illa memoriam confundunt; sed asciscendi in
ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris exciti
nationibus, quibuscum familiariter conversando
absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum
mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulo-
rum loqui assuecat.

Porro ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus
cetera est quodammodo scientia politica) usum quoq;
aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii
conclavia ejusmodi aulæ & peristromatis, quæ tecto-
rio opere variè elaborata generalem quandam orbis
delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & po-
tiores provincias, unà cum celebrioribus fluviiis, mon-
tibus, urbibus, aliisque insignioribus locis spectanda
exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt;
ut si fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in
chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus,
insulas videre se existimet. In globis & sphaeris mathe-
maticis contempletur ambitum utriusque hemi(sphae-
ri), motus cæli, accessum discessumque solis, vicissitudi-
nes dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum
narrationum duntaxat, aut recreationis, subtili rã-
iocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E-
geometricis satis fuerit assecutus, si locorum interval-
la, altitudines, & profunditates instrumentis metiri
noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat,
ad eòque animi causâ ex argilla, aliâve simili ma-
teria construat propugnacula, cum suis fossis tam in-
terioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallibus,
femilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic con-
structa deinde machinulis bellicis oppugnetur, & im-
petat; ut verò ista munimentorum figura & dispo-
sitiones firmius in memoria insigantur, similes ali-
quas in hortis è myrto aliisve herbis artificiosè dispo-
sitis efformati juverit, prout in Emblemate præsentè
licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet principem, quomodo
âctes instruenda sit; in cū si armis milites habeat omni-
genas

generis, tã equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. † Itaque ludè magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quas serió possea sunt obeunda. Atque eã ratione sensim, & absque molestia, artibus iis affici incipiet, & postea quam aliqua menti lux oborta fuerit, citiùs deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui causas singularum & effectus exponent, b atque ita præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt & exercitati; istarum enim rerum notitia hoc præsentì tempore magis utilis est, addiscitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuiquam videri debent istiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò verò minùs existimet aliquis media isthactam varia educationi officere potius, quàm prodesse. Si ad domandum & corrigendum equũ, nunc frano, nunc habena, nunc pascimide, iisq; variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum principem, qui non imperitæ solùm plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non natura donum est. * Videtur ars artium & scientia scientiarum hominem regere, animal tam variis & multiplex. Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat scio, Princeps Serenissime, Virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis

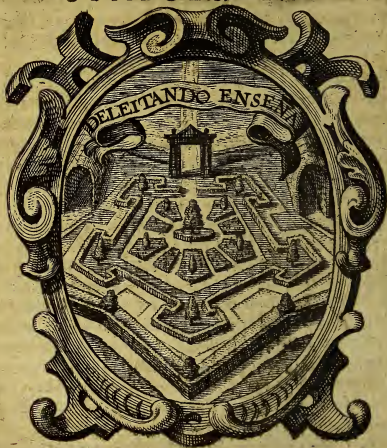
B 7

artu-

† Arist. Pol. 7. c. 17. b Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit. P. IOV. 1. 5. c Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conferet vobis. Eccli. 39. 1. & 2. * S. Greg. Nazianz. in Apol.

artibus & scientiis (quæ Monarchiæ hujus nostræ est felicitas) tam probè instructum esse, ut Serenitatem Vestram ad magnam in iisdem perfectionem facili cōpendio perducturus sit; ista tamen documenta omnino prætesire non potui, eò quòd propositum mihi sit, non Vestræ solùm Serenitati, sed aliis etiam principibus, qui sunt, aut erunt deinceps, hâc cœâ qualicunq; seripione, si quo modo possim, prodesse.

SYMBOLUM VI.

F Mblematis hujus artificio celestis Sponsus usus est in sacro epithalamio, ut ornamenta virtutum sponsæ suæ exprimeret. * *Vnter trus*, inquit, *sicut aceruus trissis, vallatus liliis* Et videntur eodem aliud esse lilia, quæ corona-

* Cant. c. 2. v. 7.

coronabant columnas a templi Salomonici, ne qua iis
 deesset perfectio, illa item, quæ septirimum b Taber-
 naculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque
 nunc fuit occasio, ut in præsentî Symbolo sub tifici
 specie scientias, liliorum verò artes atque literas hu-
 maniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbra-
 tas vellem. Nec absque autore & fundamento: nam
 per e spicas iam pridem discipulos intellexit Procopius
 per d lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso,
 quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam sci-
 entiarum corona? Diadema e Principum eas Cassiodo-
 rus appellat. Et quasdam etiam Hebræi fertis floreis so-
 lebant redimere. Illud, credo, significabant Poëtarum
 lauri, spiræ & cingula (* Hispani *Roscos de las vecas* vo-
 cant) flores item ferici diversicolores, laureæ Docto-
 ralis apud eosdem insignia. Animi centrum & mediu-
 lium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco
 mansuetiores literæ sint. Unius notitia absque orna-
 mento aliarum, ignorantia quædam species est: scien-
 tiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter cõ-
 ficiunt circulum, fac novem Musæ solent, cùm choros
 ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si moro-
 sa nimium sit, & humaniorum literarum atque artium
 suavitate non aliquantum condiatur? Necessariæ er-
 go istæ sunt principi, ut imperandi severitatem tem-
 perent, utpote quæ à sua, qua pollent, amœnitate hu-
 maniores dici consueverunt. Commune aliquid cum
 cate-

a Et super capita columnarum opus in modum lili posuit,
 perfectumque est opus columnarum a. Reg. 7. 22. b Ac lilia
 ex ipso procedentia. Exo. 25. 31 c Spica nomine, sicut ego qui-
 dem sentio, discipulorum catum intellexit. Procop. in c. 17.
 Ha. d Labia ejus lilia distillantia myrrham primam. Cant.
 5. 13. e Diadema eximium imprettabilis notitia literarum,
 per quam dum veterum providentia discitur, regalis dignitas
 augetur. Cass. 12. var. 1. * Aloyf. Nov. Sch. proph. c. 5. f
 Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quod-
 dam commune vinculum, & quasi cognatione quâdam inter
 se continentur. Cicero pro Arch.

cæteris princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque enim regia dignitas est, quæ præcellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minùs, quàm rubini in corona aliqua, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices, & animi causa iisdem princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus secundus sculptoriam; Theobaldus Navarra Rex Poësin & Musicam adamabant, quâ postremâ etiâ Philippus quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestræ Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licet non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio statûs suadebit; eò quòd populo mirè placet, si videat principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine h Drusi deliciae populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§ Duo solum in eiusmodi artium exercitio & usu advertenda sunt. Unum est, urne palam id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Severus

g Nec cuiquam iudici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impartire. Tac. l. 4. Ann. h Nec lux in juvene adeò displicebat: hoc potiùs intenderet, diu adificationibus, noctem conviviis traheret; quàm solus, & nulli voluptatibus a vocatus, mastris violentias & minas suas crederet. Tac. l. 3. Ann.

verus Imperator, tametsi de canendi peritia, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facile plerique contemnimus, si cui sceptrum & Imperium in manus tradita fuere, eum plestro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate provectiore jam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse debent, quàm privatæ istiusmodi oblectationes; præsertim cum ita naturâ comparati simus, ut minimè incutemus principem temporis malè perditum, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat princeps, aut præstare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica bene administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, quâ dimissis Imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo isti iivit obviam Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de eiusmodi Principum delectamentis discurrens sic loquitur: † *E porende el Rey, que no supiese de estas cosas bien usar, segun desuso diximos, sin el pecado, e la mal estanza, que le ende vernia, seguirle ya, aun de ello gran danno, que en vilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundem abusum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quàm scientiam bene laudabiliterque gubernandi, Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus:

* *Excudent alii spirantia mollis ara,
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt causas melius: Cælique meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere Imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, paci que imponere morem,
Parcere subiectis; & debellare superbos.*

§. Et tametsi Poësis pars sit Musicæ: quod enim in hæc

† Lib. 21, tt. 5. p. 2. * Virg. 6. Æneid.

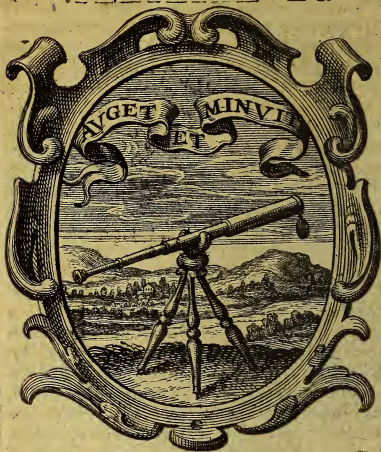
hæc præstat tonus gravis & acutus, hoc in illa efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estq; exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Ut tamen ita sit, non videtur omnino convenire principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediat: nam ubi semel conceptuum ejusmodi humana mens, velut philomela cantûs sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinit, atq; ita acuit se subtilitatibus poëticis, ut postea hebescat penitus, & obcæcatur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire necesse est. † *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcunq; corpus, aut animam, aut mentem liberè hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Unde porro fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis versibus princeps reperiat: curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino aut committat aliis, quomodo fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex, qui tempus poëticas studio inutiliter traducebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellerent; usq; dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cum Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantia alièjus notam princeps omnino effugere non posse, nisi leviter at. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum, & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quò in genere multa etiam præclara poemata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione.

§. Sunt præterea inter principes non pauci, qui artem distil-

distillatoriam factitent; quod exercitiū etsi perhonestum sit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & secreta sese prodant: præstat tamen ab ea abstinere prorsus principes, eò quòd i curiositas facili negotio inde ad Alehimiā adjiciat animum, aut saltē sub illius colore cupiditas deinde periculum faciat consolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Qua in re tempus omnium pretiosissimum male & inutiliter perditur, & consumuntur thesauri præfentes pro incertis & indubiis. Mera dementia est, & quæ non nisi morte curari potest, unum ex alio experimentum sumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem philosophicum inveniri non posse, quàm bonam & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de scientia chimica intelligi debet illud Salomonicum: *Quid sapientiā locupletius, quæ operatur omnia? Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex?* Hujusmodi commerciis cum incolis regionum Tharsis & Ophir Rex ipse Salomō ingentes congeffit thesauros, ad quos advehendos nunquam sanè instruxisset tot & tantas classes, tot ac tantis expositas in mari periculis, si in catenis easdem parare potuisset. Cum verò de rebus omnibus copiosè ipse k disputaverit, habueritque scientiam à Deo infusam & inditam, absque dubio illud etiam secretam, si quo modo potuisset fieri, fuisset assecutus, & re ipsa usurpasset. Nec verò credibile est Deum id unquam permissurum: definerent enim omnia gentium commercia, ad quæ conservanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioso & raro metallo confiata.

SYM-

i *In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter. Ecclī. 3. 24. † Sap. c. 8. 5. & 6. k Et disputavit super lignis à cedro, quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete. 3. Reg. 4. 33.*

Nascuntur unà nobiscum affectus; ratio verò non nisi multis post annis subsequitur, quando illi jam Imperium habent in voluntatem, & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, donec ratio, instauratis temporis successu & experientiâ viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectuum tyrannidi obsistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quòd affectus in iis ob consuetas aulae delicias potentiores sùnt: cùmque ii, qui principum adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâque voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque

atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspektas artes istas, atque amet se in affectus suos proprios non solum, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§ Magna hic passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur, radicibus cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravae ac passionis quæ rationi bella movent. Curando principum corpori Galeni complures præstod sunt, animo sæpe vix unus Epicætetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviore, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. † *Neque frustra præstantissimus sapientia firmare solitus est; si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici lanianus & æstus; quando, ut corpora verberibus, ita se vitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac revera sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis rectè momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè æstiment. Nempe cum affectibus perinde se res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eadem planè crystalli sunt, res visæ omnino eadem; hoc tamen discrimen est, quòd incidentes in unam partem species; & radii visuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex altera contra è circumferentia colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paulò minores offe-

runt.

† Tac. l. 6. Ann.

unt. Tantum inter utrumque videndi modum intrat. ¶ Eodē prorsus tempore (tametsi in regnis diversis) in coronā regiam, & successionem paternam convertebant oculos, Infans Jacobus Jacobi secundi Aragoniæ Regis filius, & Infans Alphonfus filius Dionysii Regis Lusitaniz. Sed ecce, quàm dispari ratione ac modo: prior ille, invito etiam patre, ultro oblatam respuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam patri de capite detrahere aggressus est. Unus curas ingentes, & regnandi pericula secum expendens, mundo valere iusto, vitam monasticam, tranquillam magis & feliciorē, præ aulica elegit; alter vitam absq; Imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ jurī antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aspectu jucunda in flores desinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs considerabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

* § *Omnia quidem ejus, quod speciem boni præfert, gratia omnes agunt; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis nostra potentia, quantum vis magna, nobis videtur exigua; aliena contra, grandis admodum & ampla. Nōstra non agnoscimus vitia; aliorum faciliè cernimus. Defectus alieni gigantum videntur similes; nostri vix pumilionum instar nobis apparent. Quin vitia ipsa virtutum colore dextrè regimus; ambitio est, & animi ex celsitate interpretamur; crudelitatem, justitiam; profusionem, liberalitatem; temeritatē, fortitudinem esse volumus. ¶ Pauci scilicet prudentia honesta à deterioribus, utilia ab noxiis discernunt. Ita fallimur, si per illam tibi parrem, ubi affectus & passiones obstant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, consideranda sunt: Ea, quæ accipimus, grandia nobis semper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua.* Ita Rex Henricus quartus consueverat, immo beneficiorū collatorū in alios ne meminisse quidē solebat; contra, quæ ipse accepisset,*

è me-

† Mar. hist. Hisp. lib. 15. c. 16. * Arist. lib. 1. Pol. c. 1.
 † Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 15.

à memoria effluere nunquam sinebat, in id unice in-
 tentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quamprimum
 exsolveret. Ne sibi imaginetur princeps beneficium,
 quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui il-
 lud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed
 tyrannidem potius, & quendam quasi mercatum, quo
 voluntates, haud secus ac mancipia servilia in Gui-
 neæ littoribus, gratiarum pretio princeps mercaretur.
 Qui dat beneficium, existimare non debet, obligatio-
 nem se imponere. Is, qui accipit, obstrictum se credat.
 Princeps Deum potius imitetur, † qui dat omnibus afflu-
 enter & non impropere.

§. In suscipiendis, gerendisq; bellis; in pace concili-
 anda & conservanda; in injuriis tam illatis, quam ac-
 ceptis; iidem semper rectæ rationis utatur perspicillis,
 per quæ æqualiter, sine furo & fallaciis singula videat.
 Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia &
 justitia magis decet ac principem, qui in regno suo
 præstare id debet, quod examen in trutina, proindèq;
 de rebus omnibus rectè sincerèq; judicet, oportet; ut
 sua regno constet æquitas, cujus bilantes nunquam in
 æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus
 sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponder-
 rentur. Eam ob rem singularis Magistrorū cura requir-
 ritur atque industria, qui principis mentem probe in-
 struant, istos voluntatum errores, & persuasionū vani-
 tatē detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sin-
 cerum de quaq; re judicium ferre valeat. Etenim si cū
 animis nostris consideraverimus tot Imperia collapsa,
 tot status immuratos, tot Reges ac principes de vita
 pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fu-
 isse deprehendemus, quòd affectus obedientiam abje-
 cerint, & rationi, cui lege naturæ subiecti sunt, parère
 noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est,
 quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares,
 quos sibi quisque pro libitu statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tol-
 lan-

† Jac. 1. 5.

lantur penitus aut excendantur in Principe : absque illis enim ad omnes actiones generosiores prorsus esset inidoneus, cum natura non frustra amore, iram, spem, metum, aliasque passiones similes nobis indiderit, quæ etsi virtutes non sint, sunt tamen illarum comites & media, sine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri possunt. Abusum solum earundem & inordinatorem improbo; isthæc corrigenda sunt, ut princeps in actionibus suis non affectibus ducatur, sed è prudenti politica omnia moderetur, † *Regum est ita vivere, ut non modo homini, sed ne cupiditati quidem servias.* Carolus V. si quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando personam & majestatem Imperatoris sustinebat. Nempe tunc princeps ideam Gubernatoris agit potius, quam hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quam sui ipsius. Nihil tunc ex affectu statuendum; sed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, sed arte. Mores principis politici magis sint oportet, quam naturales. Eius consilio è corde Reipublicæ potius proficisci debent, quam suo ipsius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus suis omnia metiri solent principes bonum publicum præ oculis habere necessesse est. In privato, si passiones dissimulet, minus candidi & aperti pectoris putatur indicium; in principibus etiam ratio statûs id quandoque exigit. Nullius affectus signa tum dedit Tiberius, cum Piso post sublatum è vivo ejus iussu Germanicum, sese illi prætulit. Id quoque deinde Pisonem sollicitum habuit: † *Nullum enim magis exterritus est, quam quod Tiberium sine miseratione, sine iræ obstinatum, clausumque vidit, ne quo affectu perturbetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare debet; aut quantum fieri potest, immunem se ab iis ostendere. Illud denique conetur princeps

† M. Tull. in orat. pro Syll. * Tac. l. 3. Ann. a 1st. est sapere; qui, ubicunque opus sit, animum positi fleter. Terent.

ut una-eadēmq; hora, pro occasionum varietate, severum & benignum; justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat: † *Nam tempori aptari decet.* Qua in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facillē quisquam despiciere potuit, * *ad eō vertit & miscuit iram & clementia signa.* Bonus Princeps sibi dominatur, & servit populo. Quōd si naturales animi imperus aut frangere, aut dissimulare neglexerit, eundem semper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facillē quivis visurus sit, quō consiliis suis collimet, contra præcipuam politicæ regulam, quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens principis omnibus innotescat. Nec sanē periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent: nulla enim via facillior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem rectē Imperio præesse desideret. Ubi Ministri principis inclinationem se mel perspexerint, mox eidem adulari, & eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi peres obstinatos Imperium sit. Quōd si aliquando è re ore videbitur, ut princeps populi affectum plausum ve aptet, ita se potiùs gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§ Porro inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quòd sit infamiæ metus, eòque videatur cadere non posse in vltimum bonum & constantem, qui cum ex præscripto rectæ rationis gere omnia soleat, non est quòd de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen *b* virtus est, quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori

C

franzi

† Sen. in Med. * Tac. l. 3. Ann. b *Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, qua non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediari videntur, ne quid indecorum sermo resonet tum.* S. Ambr.

fraxni instar est, ne quid turpe aut indecorum admittat
 est; optima indolis indicium, & argumentum haud leve
 superesse adhuc in ejusmodi animo quadam virtutum
 femina, etsi nondum satis altè radicata. Aristotelen
 verò loqui crediderim de Erubescencia alia vitiosa, &
 immoderata, quæ virtutibus noxia est; haud secus a
 ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruina in
 modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtu
 exerceri liberè potest, ubi hæc passio invaluerit, nequ
 ulla res principibus magis perniciofa est, eò vel maxi
 mè, quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candi
 dioris sit animi (cum fracti & abjecti potius esse videan
 tur) si negare, contradicere, reprehendere, castigar
 Princeps erubescat. Nimiùm in sua amplitudine hi ta
 les se constringunt, umbras quodammodo metuunt
 & quod caput est, aliorum sese reddunt mancipia, qu
 dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum
 quod frontem ipsorum verecundia color occupet, qu
 adultores, mendaces, facinorosos suffundi oporteret
 quodque sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant a
 decipi! Quicquid alii petunt, offerunt ultro & largiun
 tur, nihil pensi habentes, quid exigant merita, soli
 victi precibus. In sententias aliorum & consilia, etsi mi
 nimè probata, lubentes abeunt, hoc solo nomine, quò
 contradicere ipsi non audeant, malintq; victi videri
 quàm vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum
 in Rep. seminarium est. † Nam quorundam parum idone
 est verecundia rebus civilibus, qua firmam frontem deside
 raus. Principibus itaq; omni ope enitendū, ut hanc ve
 recundia passionem, & pudorem naturalem moderentur
 tur fortitudine & constantia, firmando non animum
 solùm, sed ipsum etiam exteriorem vultum contra ad
 ulationes, mendacia, fraudes & malitiam; ut ea corrige
 re & emendare, integritatem verò regiam in dictis & fa
 ctis sartam testam tueri valeant. Quod quia Joanne
 secundus, & Henricus quartus ambo Reges, facere pra
 termiserunt; quid mirum, tam auctoritatem, quàm co
 ronam

† Seneca.

ronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen: Verū in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicitus extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potius, ut id reseretur solum, quod superfluum est; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, morèsq; & actiones hominum componit: nam absque hoc fræno indomitus planè erit principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentiâ, & præceps ruet. † *Si vix artibus honestis repletur pudor, quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius certè postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & motu, suo tantum ingenio utebatur.* Hac de causâ Plato dixit, Jovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret. Mercurium ablegasse in terras, ut Justitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atq; huic passioni, de qua nunc agimus, haud multum ab similibus est, nec minus exitiosus principibus affectus ille, quem commiserationis vulgò solemus dicere: Exitiosus, inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec justitia rectè suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut castigando ægrè faciant, subditorū delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, integritatem tanguntur misericordiâ trium ut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque aded, ut ne sibi aliorum causâ sit malè; connivere malunt potius, ut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Judiciū imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus, qui tempore corrigendus; eadem tamen moderatione adhibita, qua de verecundia antè dictum est: ut scilicet a solum commiserationis pars reseretur, quæ sic lanare facit animum, & ita effæminat, ut fortiter &

C 2

COB.

† Tac. lib. 14. Ann. * Id. lib. 6. Ann.

constantem agere nequeat; retento tamen misericordiae affectu principum proprio, & ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicae ita suaserit. Uterque iste tamen Verecundiae, quam Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisque imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quod si subinde princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suae item dignitatis & officii habere rationem, facile idem postea in rebus majoribus praestare poterit. Plurimum sane refert, si vel semel generose ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duae aliae passiones, juventuti nimium quantum noxiae; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam recte a se agi putat, veretur prodire in publicum, & secessum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quae a consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientiae nascitur, cujus etiam solius beneficio malum illud curari potest, si assuescat nimirum princeps ad audientiam praestandam tam subditis quam exteris, si saepe foras in publicum, & in lucem producat ut homines & alia nosse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad principis conclave liber semper pateat accessus Viris illustribus ac nobilibus, qui Patri ejus a cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiae laude praestantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit usque ad tempora Philippi secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit; atque ita dum unum declinare voluit incommodum

Principatus enim est proprium misereri. S. Chryf.

in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale est, nimirum sese ab hominum alloquio abstrahere: hoc enim dū faciunt principes, facile postmodū fit, ut certæ alicui personæ affectu peculiari & favore ipsi adhærescant.

§. Obstinatio deniq; partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali nascitur; quando nimirum princeps nihil omnino agere vult, sed contra institutionem præfactè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis segnities flammis & stimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia solent corrigi; paulatim itaq; ducendus in viam princeps, & laudandi progressus, quos fecerit, tametsi sub initium laudes istæ supra meritum etiam sint, & ad solam speciem.

SYMBOLUM VIII.

IN Monocerote mirè solers fuit natura ac provida. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumq; intentum habeas in eam passionem, quæ tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadē flamma, quâ succenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est, qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. † *Non desiderat fortitudo ad-vocatam iram.* * *Quid enim stultius est, quàm hanc ab iracundia petere præsidium, rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab agra?* Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absq; ratione commoveri se sinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quàm istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eò, qui aliis imperat. Principes qui irâ & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offensione ne plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimvero ira tinea quædã est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentia quasi proprium est, nolle pati. Nimis quàm delicatus est principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quòd vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitiùm quod animos magnos plerumq; generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantum vis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæc in animis Principum longè diuturniores sunt, quàm in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindictâ recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; † Sanctium Navarra Regem, pugna

† Cicero. * Seneca, † Mar. hist. Hisp. lib. II. c. 18.

pugnâ ad Alarcum habitâ, non salutato priùs Rege Alphonso hujus nominis tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius obliuisci nunquam potuerit, nec conquiscescere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exferit. Nuntiam mortis eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint principes, ideo sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint: quòd si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & alienâ tunc quidem porratur manu, ut non erant iram inter & executionem mandatum debere intercedere. Et principibus pendet salus publica, quæ facile in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira, usi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. † *É por que la ira del Rey (üt ait in suis legibus Alphonfus Rex) es mas fuerte, e mas dannosa, que la de los otros Reyes, porque la puede mas ayna complir, por ende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tantâ Majestate; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potiùs, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd si id non possit, sustineat saltèm furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit* idem Alphonfus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la sanna, fasta que sea pasada, è quando lo fiziere seguir se à gran prò, ea podra escoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare

C 4

lege

a Indignatio Regis, nuntis mortis, PROV. I 6. 14. † Lib. 10. tit. 5. p. 2. * Idem ibid.

lege etiam cavit, ut sententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs *b* Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de causa cognosci denuò posset; verùm *c* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suasit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cùm itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem expenderit. Non immeritò contemptum se putabat *d* Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tametsi id graviter acciperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodiro*; agitatio enim flammam magis sulcitat: neque efficacius pro ira remedium est, quàm silentium & solitudo; seipsa sensim consumitur & interit. Quin immo blandissima sæpe verba frigidæ instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ira magis magisque inflammant.

§. Hæc porrò in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; *e* has ergo muniat princeps,

b Idque vita spatium damnati prorogaretur, sed non Senatus libertas ad penitendum erat. Tac. l. 3. Ann. c. Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur. Tac. l. 3. Ann. d. *Qua* renuit *e* ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus Rex, *e* nimio furore succensus, interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant. Eth. c. 1. 12. e. Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, *e* tardus ad iram. Jac. 1. 19.

ne sinistroſ rumores facile hauriant, qui animum irritare poſſint. Hinc factum reor, quòd ſtatua Jovis Cretenſis auribus careret; nam iis, qui cum Imperio ſunt, damni plus adferunt ſæpe, quàm emolumenti. Ego neceſſarias eas judico principibus, ſi circumſpectæ ſint, & cum prudentia conſilium capiant, neque ad primos quoſque rumuſculos commoveri ſe ſinant. Tunc ira laudabilis eſt, quando eam ratio ſuſcitatur, & lenit prudentia. Ubi hæc ira non eſt, juſtitia eſſe non poteſt. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia eſt, aut ſervitus, hominis de ſe parum ſentientis. Iram fovere, ut offenſioni fiat ſatis, aut exemplum ſtatuatur de injuria in auctoritatem regiam admiſſa, non vitii, ſed virtutis eſt, idque lenitati & manſuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & manſuetus, quàm g David, vir ſecundùm b cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cùm Saulem inſenſiſſimum ſibi hoſtem in ſua teneret poteſtate, ſatis habuerit oram i chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum poenituit poſtea. Et tamen quantà ſeveritate injuriam ultus eſt, quâ Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miſerat eos David ad conſolandum Regem de obitu Patris ſui: ille verò ſiniſtrè ſuſpicatus, ad explorandum regni ſtatum potiùs veniſſe, barbæ ſemitariſ, & veſtibus indecore decurtatis eos abs ſe dimiſit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitiſſimus: ſed bello illum adorſus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditus evertit; incolas verò earundem (ut cum Scriptura hoc dicam) † adducens ferravit, & circumegit ſuper

C 5

ees

† Nunq̄ iras ſci convenit juſtitia cauſſa, Stob. ſer. 20. g Memento Domine David, & omnis manſuetudinis ejus, Pl. 131. 1. h Inveni David filium Ieſſe, virum ſecundùm cor meum Act. 13. 22. i Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul ſilenter. Poſt hæc percuffit cor ſuum David, eò quòd abſcidiffet oram chlamydis Saul. 1. Reg. 24. 5. & 60. l. Paral. 19. † 2. Reg. 12. 31.

eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum. Immanitas quædam, atq; iræ immoderatio cuiuspiam ista videri possent, qui fortè nesciret, iniuriarum vulnere interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneat reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam & Artaxerxes, ni cui dam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniri contemptus & inobedienciæ severissimum exemplum. Justissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cū rigore, salva tamè misericordia; à Syriorum exercitu pœnas sumpsit, eò quòd se Deum montium blasphemè vocitassent. Suprema principum auctoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeoque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§. Illa porro ira in principibus laudabilis est, & Reipub. perutilis, quam suadet ratio, quæq; gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum; etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa; illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Contem. virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò sub principatùs initium irâ deponere debet princeps, & oblivisci injuriarum antea illatarum; † uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cùm per successionem Castellæ regnum adeptus esset. Cum Imperio Naturam velut immutat princeps; quidni ergò immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis, quòd in-

eum.

k Ut non solum hominibus, sed etiam bestiis in via sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobediencia. Esth. 16. 24. † Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus. 3. Reg. 20. 28. † Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 104.

eum nactus sit Imperium, qui prius laeserat, Nobilitatem vindicandi rationem Fortuna largiri non potest. Ita secum reputabat Lydo vicus XII. Galliarum Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepisset, cum Ducis Aurelianensis solum titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Francia non decet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extremam suam potentiam ne vindicet Princeps: et si enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit tamen non ratio illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimium formidabilis. Eo tendebat in Tiberii responsum, cum diceret: Si Piso nihil peccasset aliud, quam quod de morte Germanici, & suo luctu latatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E contrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quae aut muneris ejus, aut statui publico irrogantur: ita ut passione abreptus, de sua existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionem pareat; praesertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira principum non motus animi esse debet, sed utilitatis publicae. Hanc praeculis habuit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Granatae tributum nollet pendere, contra ac ejus majores fuerant soliti; atque una insolentius renuntiaret, jam pridem eos decessisse, in suis autem officinis monetariis non aurum aut argentum elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tempus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usque dum in statu quietiori res essent; qua in re bono publico non magis quam affectui suo consuluit.

C 6

§. Nec

in Nam si legatus officii terminos, obsequium erga Imperatorem exiit, ejusdemque morte, & luctu meo latatus est, odore; seponamque a domo mea, & privatas inimicitias, non Principis, ulciscar. Tac. lib. 3. Ann. Mar. hist. Hisp. l. 24. c. 16. Anton. Nibriff. Dec. lib. 7. c. 9. n. Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est. EIOV. 12. 16.

§. Nec minoris prudentiæ est iram tunc dissimulare, cum præsumi merito potest, fore aliquando tempus, quando nocebit eam ostendisse. Ea de causa Rex Catholicus Ferdinandus, tametsi Primoribus regni graviter offensus esset, quando tamen abdicato Castellæ regno, se recepit in Aragoniam, prudenter admodum istam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque ad eum amicum & benevolum omnibus sese in suo discessu exhibuit, tanquam jam tunc præsentiret, denuò se regno isti aliquando præficiendum, uti revera postea accidit.

§ Generosa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas satagit, sed egregiis facinoribus potius, optimo sanè, & verè heroico vindicandi genere. † Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hispalim obsideret, Vir quidam nobili loco natus explorabat Garsia Perefio de Vargas, quod scuto undulato, contra ac familiæ isti liceret, uteretur. Dissimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda esset. Ibi inter primos ad eum strenuè dimicavit, ut scutum infixis missilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad suum reversus æmulum, qui loco tum sibi caverat, & scutum ostentans sic eum allocutus est: *Non absque causa tu quidem hoc scutum nostra abjudicasti familia, qui illud tantu objicimus periculu; tibi verò præ aliis debere, qui neget, qui tanto studio illa sum illud servas?* Solent plerumque calumniarum magis esse patientes ii, qui ab isto maledicendi genere alieniores sunt; neque minor virtus est, istam triumphare passionem, quàm hostem.

§. Iram Principis accendere, haud minùs periculosa plenum opus est alex, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis insititio (petardam vulgò dicunt) subjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen est illam moderari, præsertim si contra potentiores ea sit: ejusmodi enim ira redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incensor

exti-

† Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7.

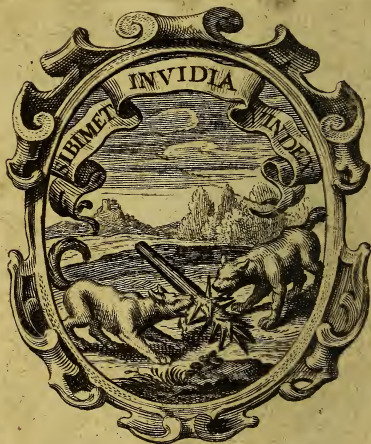
extitit. † Hæc caussa fuit, cur Mauri Toletani tanto opere laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonſi ſexti animum, contra Archiepiſcopum Toletanum & Regnam; propterea quod hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Unum est, debere Ministros, quando officii ratio sic postulat, quàm blandissimè fieri potest, ea proponere principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: o facile enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviant, qui rem enarrando exposuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè conentur non moderatè solùm principum iram, sed regere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, * *duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*; ne videlicet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, sic perterreserent, ut montibus mallet opprimi, quàm iratum Dei vindicis p vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuere spectatores: utrumque enim istud à regia dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi q in statuam salis convertit.

C 7

SYM-

† Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 17. o. *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata.* Corn. Tac. lib. 14. Ann. * Isa. c. 6. 2. p *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni.* Apoc. 6. 16. q *Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.* Gen. 19. 26.

Cum proprio suo damno trophæis & gloriæ Herculis
 sese opponit invidia. Si præcutam ejus clavam
 moribus impetat, quid efficit aliud, quàm ut proprias
 eruentet fauces? Nimirum suis ipsius vindex est. Ferro
 mihi videtur similis, quod à sanguine, quem fundit,
 rubiginè trahit, & ab eadem post exeditur. Alia omnia
 vitia, ab aliqua boni specie, aut delectatione ortum ha-
 bent; hoc contra ex dolore interiori, & boni alieni odio
 nascitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo sequitur; huic
 etiã præire ea solet. Invidia priùs in propria sævit & vi-
 scera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est;
 hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare
 volue-

& Putredo ossium, invidia. PROV. 14. 30.

voluerit. Quòd noctua Solis radios suis captet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitât & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facile locus: fortunâ unius assurgente, alterius crescit invidia. † *Instra mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem agris oculis introspicere, modumq; fortuna à nullis magis exigere, quàm quos in æquo videre.* Infelici lolio invidia similis est, quod tum primumprehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque dignitates, & officia honoriora defugiat, quisquis invidiæ tela experiri non vult. * *Ex mediocritate fortuna pauciora pericula sunt.* Regulus in tanta Neronis sævitia agebat securus, † *quia novâ generis claritudine, neq; invidiosis opibus erat:* Aframen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invideât, excellentiæ nostræ præ iis signû. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius fanè est, invidiâ pati, quàm æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinâ conservat sic virtutem invidia. Facile illa negligeretur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanâ auxit gloriâ, uti & famâ Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universæ Sixtum quintû invidia peperit, prima fortunæ ejusdè origo. Nihil hic melius, quàm ista flocci pèdere, & conniti semper altiùs; donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi nò possit. Terræ umbra ad imum usq; è caelestibus orbem, elemētis citimû pertinet, & lunæ splendorè inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior sit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum nò habet, ubi magna est inæqualitas, atq; adeò hoc unicùm illi remedium est. Quò citiùs quis conscenderit altiùs,

cò

† Tac. lib. 2. hist. b *Cùm autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania,* Matt. 6. 13. 26.

* Tac. lib. 14. Ann. † Idem ibid.

èd minùs invidiæ erit expositus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur subito. Interea, dum colluctantur quasi inter se merita, nascitur invidia, & contra eum arma sumit, qui supra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ se contemptus, illa sunt, quia in successu prospero invidiam conciliant, & miscent odia. Modestia contra illam reprimat: Nemo enim ei invidet ut felici, qui seipsum pro tali non æstimat. † Hac de causâ Saul, postquam in Regem unctus fuit, mox in domum suam se recepit; atque ut palàm faceret, non efferri se dignitatè regia, sceptro tantisper seposito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium est, non domi Fortunam suam ampliorem facere, sed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatem invidet. Per oculos & magis, quàm per aures malum istud sese in animum insinuat. Multi clarissimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, sublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Consul, ut invidiæ sese subduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publius testis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius & Consulatu se abdicavit, sic inquit: *Iam spero, Fabiorum gentem invidia infestare desinet.* Hos tamen ego deceptos existimo, propterea quòd illud ipsum sit vindictam concedere potius, aut ulteriorem ansam præbere invidiæ; quæ ubi semel persequi aliquem instituerit, antè non desinit, quàm cum ad extremam detruserit miseriam. Sol umbra non jacit, quàm diu in supremo cæli consistit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum crescunt illæ, & porriguntur longiùs. Sic prorsus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pro-

† 1. Reg. 10. & 11. c. *Ut effugiamus nomen invidia, quod verbum ductum est, à nimis intueno fortunam alterius.* Cic. in Tusc. d. *Non enim poterimus ulla esse in invidia spoliati opibus, & illa Senatoria potestate.* Cic. ad Att.

pronus jam est, aut labi incipit: & quoniam illa ple-
rumque non nisi pusillanimes occupat, semper in me-
tu est, ne rursus in pedes sese is erigat. Etiam post-
quam leonibus objectus fuisset Daniel, nondum ta-
men satis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favo-
rem ei regium invadebant; adeoque hominum invidi-
am metuens magis, quàm belluarum immanitatem,
lapidem, quò lacum leonum obstruxerat, † *obsignavit*
annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret con-
tra Danielem.

Interdum ad declinandam invidiam, ejusque in-
commoda, consultum erit in eandem Fortunæ navim
eos admittere; quorum timeri poterat æmulatio. Ita e-
remora, quæ deforis navi adhærescens, cursum ejus
sistit; recepta intrò, vires perdit.

§ Invidia non semper proceras ardit cedros:
nonnunquam in humilibus spinis, quas natura ipsa
pessidisse quodammodo videtur, suos fatigat dentes, &
eruentat labra; usque adeò ut miserias etiam aliorum
& calamitates absque livore & indignatione intueri
nequeat: sive hoc eò accadat, quòd ejus malitia amens
proprus sit; sive quia ferre non sustinet animi robur
& constantiam illius, qui ista patitur, aut illustrem fa-
mam, quæ ex fortunæ injuriis nasci solet. Habet præ-
sentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus
meritò aliquis doleat; nihil verò, aut pauca certè, cur
in invidia esse possit apud alios: est tamen, qui has illi
curas, labores & fatigationes assiduas, non æstimatas
satis, aut remuneratas invideat. Et sanè videtur fatalis
hæc adversus eum æmulatio: A se ipsa oritur absque
culpa, & sæpe ea etiam illi affingit, quæ auditione
prius ipse ab aliis accipit, quàm vel imaginari sibi po-
tuisset. Sed tamen tantum abest, ut animus ejus tant
candidus suæque obligationis memor turbari istis se
sinat, ut invidiam illam & indignationem amet potius;
quippe quibus se veluti stimulis quibusdam inci-
tari,

† Dan. 6. 17. e Peculiariter miratum, quomodo adhærens
emississet, nec idem polleret in navigiis receptus. Plin. l. 32. c. 10

tari; & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaq; qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimum, ut sperant invidia Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratià plebs obrectare desinit: quicquid enim præstiteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quàm accipiat. Obrectationes extinguere non debent in principe gloriae studium; nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animū. Canes lunā allatrant; sed hæc latratus illos facile despicit, & institutum iter insistit. † *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimvero virtutē plerumq; magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si princeps justus sit & constans, nec facile calumniis fidem adhibeat. In Rebus publicis tamen, ubi singuli partis rationē obtinent, & passionum suarū desideria opitulantis consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorū immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalē, aliósque illustres heroēs prostravit; hoc nostro verè in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injustā æmulatorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationibus & salutis patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebus publicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis pōpuli & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de causa tantam adhibuit operam Reipublica Romana

† Seneca.

ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliásque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

¶ Invidia haudquaquam decet principes, tantò ceteris sublimiores, tum quia inferioris vitium est adversus majores; tum etiã, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto inter septem forbis miracula censebantur, eò quòd incidentē lucē ab omni latere sic exciperent, ut nullã in corpora vicina umbrã jacerent. Imbecillitatis signũ est, illius laborare penuriã, quòd aliis invidemus. Sed nihil magis indignũ principe, quàm si ipse præstantiã & prudentiã suorum Ministrorũ invidet: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet, quòd robore polleant ad sustentandũ corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eò gloriantur potiùs, quòd ab instrumentis talibus instructũ sit. Amor tamen proprius interdum incussa est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm corporis iisdẽ cupiant excellere. Etiam fama carminum g. Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulò, qui cum principibus agunt, ne cum iisdem de scientiã aut ingenii laude videantur velle contendere; quòd si casus aliquando ita tulerit, cedant potiùs & palmam iisdem ultro deferant. Utrumque non prudentia solùm est, sed reverentia etiam principibus debita. In illo Dei palatio, quòd vidit Ezechiel, coram astabant b. Cherubini (scientiã & sapientiã spiritus) insigni cum modestia manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam

f. Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nullã parte respicitur. Cassiodor. l. 6. var. Epist. 16. g. Lucanum propria causse accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero. Tac. l. 15. Ann. h. Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subius pennas eorum. Ezech. 10. 8.

etiam ambitiosè deposcunt, hoc nomine, quòd apud eum gratiâ plus valeant, & illi chariores sint, atque ad eò ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum principis, & invidiam exoculent. Saul ï non rectis oculis aspiciebat Davidem, cùm præclara ipsius facinora, etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus & Rex facilè ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequèbatur, ùt Regem coli ab omnibus & suspici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias, ita quidem, ut locupletio: es occupentur in officiis, quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores verò in iis, per quæ ad lautiorè redire fortunam, & nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§. Æmulatio aliqua gloriosa, illa nimirum, quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ, sed ea destituti se dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem: neque enim vitium censeri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quàm Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ùt quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem, & quasi extra se positus, Athenas perambulare, ac diceret: † *Nec Miltiadis trophæis se è somno excitari. Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiiis sese abstinuit; ac simul ac illi desuère; tum ipse exercitibusque sevitia, libidine, raptus in extremos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam

ï Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa. I. Reg. 18. 9. & Cunctique servi Regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman. E. H. c. 3. 2. † Tac. lib. 2. hist.

quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statutis: anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur, & magis indies efflorescunt. Atque hanc causam esse puto, cur Respublica Helvetia tam parum labore suos fines ulterius extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, quametsi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum institutum est; servare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sepiuntur.

¶ Verùm quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus enim, & qui neminem sine æmulo fuit, variè affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utroq; oritur, & partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artesq; illicitas impellere soleat, & quæ honesta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degenerat.* Offensus olim Metellus, quòd in Hispania citeriore Pompejo successor nominaretur, & gloriæ Pompejanæ invidia stimulatus, milites exautoravit, robur exercitus imminuit, & provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cum rescisceret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum, & ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur, antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nemini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit, non alia de causa, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur, de prærogativa esset contentio. Nihil æquè perniciosum principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum, sed puniendus non is solùm, qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia causam dedit;

dit; hic verò, quia non cessit iuri suo, & occasione rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facili excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Prius ad obsequium principis oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet præ accepta injuria, & obsequium putet principi præstitum, quòd illam tantisper tolerârît. Insignis animi fortitudo est, in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & † *privata odia publicis utilitatibus remittere*. Aristides & Themistocles capitali dissidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attingissent, dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras similitates, repetitur eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* * Idem fecit Henricus Gusmanus Dux Assidonix, qui etsi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cùm Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullò facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere postea, cavendum erit principi, ne duos pari autoritate eidem muneris Ministros præficiat, nam † *arduum eodem loci potentiam & concordiam esse*. Tiberius sanè, cùm alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, quorum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Aletum delegit è prætorii, ne consulari obtinente Asiam, amulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.

SYM-

† Tac. lib. 1. Ann. * Mar. hist. Hisp. lib. 25, c. 1.
† Tac. lib. 4. Ann.

Alco è vinculis emissus, nolas è pedibus appensas
rostro dissolvere conatur, quippe libertati suæ no-
tias; siquidè tinnitus ille & clangor vocis instar est, quæ
vel levissimo excitata motu Venatorem protinus ad-
vocat, atque adeò in causa est, ut miser retrahatur in
vincula, tametsi in penitissimas sese sylvas abdiderit.
Heu! quàm multis malo fuit, virtutum & rerum cū lau-
le gestarum rumor! quàm multos fama in invidiam
adduxit, & durissimam iterum servire fecit servitum!
*Nec minus periculum ex magna seu bona fama, quàm
ex mala. Nunquam Miltiades vitam infelix amisisset
in carcere, si fortis illius animus in tenebris diluisset*

! Tac. in vita Agric.

incognitus, aut si spiritus suos altiores moderatus fu-
ficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium a-
quare fortunam. Crevit victoriarum plausus, cumq; in-
vidiæ oculi tam splendentes famæ radiis ferre hau-
possent, à Republica illa in suspicionem vocari cœperunt,
quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veri-
tatem nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum co-
gerentur admittere, quod ille hostibus imponebat.
plurimumq; futurum & incertum infidelitatis periculum for-
midarunt à Miltiade, quàm præsens illud & longè gra-
vius, quod imminere ab iis, qui aperte & palam civi-
tatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio ra-
tionem in consilium non adhibet, nec finit istiusmodi o-
metus res suis ponderare momenti, aut se à gratitu-
dine debita corrigi. Maluit Respublica illa unius civis
licet de se optimè meriti, carceres & infamiam, quàm
alios omnes in continuis suspicionibus vivere. Car-
thaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem ab-
rogarunt, specie quidem Reipublicæ in patria procu-
randæ; re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctorita-
témq; amplius ferre non sustinebant. Pari modo &
Hanonem, ejus in provincia successorem, tot tantisq;
navigationibus celebrem multarunt exilio; nulla ju-
stiore de causa, quàm quod ingenio & industria plu-
valeret, ac liberæ civitati turum putarent. Viderant e-
inter homines primum manu leonem tractare, & cicu-
rare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subju-
garet, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita vide-
licet obsequia & egregia facinora remunerari solent
Reipublicæ. Nemo civium suum reputat honorem aut
beneficium, quod in universam confertur commu-
nitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem
omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio affici-
endus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut re-
um faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminentis
is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, boni
publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum
infi-

scitiam detegit. Hinc ista in obsequio Principum à
 arendi studio pericula; hinc virtus & industria, per-
 inde ac vitia odio sunt. Salustius Crispus, † cui vigor
 nimis ingentibus negotiis par suberat, eò magis ut invidiam
 moliretur, somnium & inertiam ostentabat. Sed illud
 celsissimum, offendi quandoque Principem, si à vigilan-
 te Ministro excitetur, quem somno secum indulgere
 se potius cuperet. Eapropter uti hypocrisis quædam
 est, quæ virtutes fingit, & dissimulat vitia: ita alia nunc
 pus, quæ robur ac celsitudinem animi dissimulet, &
 animam compescat. Agricola certè invidiæ metu suam
 antopere occultare studuit, ut qui tantam in illo ani-
 mi demissionem & modestiam cernerent, nisi ali-
 que de fama ejus inaudiissent, eam ex primo viri aspe-
 ctu nequaquam potuissent augurari. Sensit cum tē-
 pore incommodum hoc Germanicus; sed ferre malu-
 it, quàm corrigere, quando Nationibus multis debel-
 latis, trophaum erexit quidem, nomen tamen suum
 in famæ periculum eidem b inscribere noluit. Sanctus
 Joannes tacito suo nomine refert insignem illū
 morem sibi à Christo Servatore in suprema cœna
 prohibutum, quæ si humana politica non fuit, prudenti-
 am tamen fuisse & modestiam non negarim. Sola eti-
 am somnia de eminentia propria invidiam inter fra-
 tres suscitant Capitis discrimen propè Josephus adiit,
 cum ingenuè magis, quàm prudenter percensuit so-
 nium de spicarum manipulis, qui suo inter alios e-
 lecto se inclinaverant: nam vel excellentiæ umbra,
 imo solùm posse excellere, invidiam habet solli-
 am. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm alio-

D

rum

† Tac. lib. 5. Ann. a Viso, aspectoque Agricola quare-
 ut famam, pauci interpretarentur. Tac. in vita Agric. b
 ebellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum
 herii Casarus ea monimenta Marti, & Iovi, & Augusto sa-
 crasse, de se nihil addidit metu invidia, an ratus conscien-
 tiam facti satis esse. Tac lib. 2. Ann. c Erat ergo recurre-
 ns unus ex discipulis ejus in sinu Iesu, quem diligebat Ie-
 su. Joann. 13, 28.

rum & vitia in periculo est. Vitium non æquè in hominibus timetur, quia servos eos reddit; ac virtus, quia dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipsa Natura sibi concessum in alios; quod tamen nolunt Respublicæ penes unum solum esse, sed æqualiter inter omnes dispersitum malunt.

Enim vero virtus, velut voluntaris quædam animorum tyrannis, non minus in eos habet virium, quam vis ipsa & coactio: & quidem ad accendendam Reipublicæ æmulationem, perinde omnino est, sive ad obediendum uni alicui impellat ratio, sive vis adigat, quin prior illa tyrannis quod justior, eò periculosior est, & minus illi resistitur. Atque hæc ipsa res Ostracismo, seu exilio tessulato, ut Latini vocant, causam dedit, quo Aristides inter alios multatus fuit; cui vitium datum, quod vir bonus & justus communi omnium suffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculosus est populi favor: illius quippe plausus atque admuratio haud secus, ac delictum castigari solet, uti in e Galeriano videre licuit. † Breves itaque & infauste semper fuisse populi Romani amores, etiam Germanicus experimento didicit. Nec Principes, nec Respublicæ valde cupiunt, ut Ministros habeant admodum excellentes, sed ut tractandis negotiis ii pares sint. Et hanc fuisse causam ait Tacitus, cur Poppæus Sabinus annos quatuor & viginti provinciarum præcipuarum procurationem obtinuerit, * nullam scilicet ob eximiam artem, sed quod par negotiis, neque supra erant. Magna ergo prudentia est, nōsse suam occultare famam, atque ad eò omnem ingenii, fortitudinis ac excellentiæ cavere ostentationem, & altiores cogitationes quasi sub cineribus abdere; tametsi fateor, nimo generoso difficile sit, intra pectoris angustiis
flan

d Agricola simul suis virtutibus, simul vitium aliorum ipsam gloriam præceptis agebatur. Tac. in vita Agric. e Nil ausus, sed nomen in signe & decora ipsi juvenia, tumore vultu celebrabantur. Tac. lib. 4. hist. † Tac. lib. 8. Ann. Tac. lib. 6. Ann.

Rãmnam cohibere, quæ undique emicat, & novam
indies appetit materiam, quò magis accendatur, & lu-
ceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium He-
roum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando
reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere
aud potuère; sed ingressi sunt triumphantes per de-
fecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post de-
victas nationes receperunt sese in viles & humiles ca-
sas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec sanè tam citò eos in lucem denuò produxisset,
nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes; umbræ e-
nim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur
eugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus
tam celare contendit. Rubellius Plautus mereri im-
meriù eo nomine videbatur, quia vivebat occultior.
In Monarchiis, ubi ascenditur altius, quia se-
mel ascendi ceceptum est. Viros fortes & animosos Prin-
ceps in pretio habet; Respublicæ timent potius. Ille
retriis & muneribus eos ad majora incitat; hæ suâ
ingratitude eosdè deprimunt. Nec timor solum est,
quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiâ, quem in vi-
viam prætexunt & æmulationi. Favor omniù & applau-
sus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent, & invi-
diam conciliant. Quod rarò in principibus evenit, a-
ud quos subditi gloria non facilè in invidiam addu-
tur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit,
quod sibi vendicant, tanquam à suo profectum impe-
dunt. Animadversum hoc in Othone Imperatore * glo-
riam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis dis-
cipulis, & suis exercitibus Rempublicam auxisset. Debent
etiamque Ministri prudentiores felices rerum succes-
sus tribuere principi; facti cautiore exemplo Silius
in malam propterea à Tiberio inivit gratiam, quòd

D 2

glo-
riam omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas
matrem ex Iulia familia, ipse placita majorum colebat
habitu severo, castâ & secretâ domo, quantoque metu occul-
tor, tanto plus fama adeptus. Tac. lib. 14. Ann. * Tac
p. 1, hist.

gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeò quod
 disditare soleret, Tiberium nemini alteri, quàm sibi
 debere imperium: † *Destrui nimirum per hæc fortunam
 suam Cæsar, imparèmq; tanto merito rebatur. Nec ali-
 de causâ Vespasiano Antonius primus displicuit, quod
 quòd esset * nimius commemorandus, quæ ipse meruisse
 Prudentior longè Agricola, qui † nunquam in suam fa-
 mam gestu exultavit, ad auctorem & duces, ut Ministe-
 fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, verecundi-
 in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam, erat. Il-
 lustre ea in re exemplum dedit omnibus belli duci-
 bus Joabus; qui quoties urbem aliquam ad deditio-
 nem compulisset, Davidem Regem admonebat antè
 ut novas adduceret copias, adeòque ipsius auspicii
 tribueretur & deditio. Habuerunt hanc præ aliis lau-
 dem Germani veteres, apud quos * Principem suum
 defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus assignare
 præcipuum sacramentum erat.*

§. Istis de causis securior erit de præmio, qui Prin-
 eipi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia
 & facilius illius, quàm hujus demerebitur h gratiam
 Minus quoque periculi est, si in illum delinquit ali-
 quis, quàm in istam: multitudo enim nec dissimulat
 nec veniam largitur, nec misericordiâ commovetur.
 Equè ad audendum prompta, sive cum periculo ten-
 tandum aliquid sit, sive injustè: quia enim seu metus
 seu culpa ad multos pertinet, facile sibi persuaderent
 singuli, periculum illud non suo imminere capiti, ne
 sibi istam inurendam & infamiam. Communitas fron-
 tem

† Tac. l. I. Ann. * Tac. ibid. † Tac. in vita Agric.
 Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civi-
 tatem, & cape eam: ne cum vastata à me fuerit urbs, nomi-
 ni meo ascribatur victoria 2. Reg. 2. 28. * Tac. lib. de
 Germ. h Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, pri-
 vatam gratiam statim mereare, statim recipias. Tac. lib. I.
 Ann. i Ita trepidi & utrinque anxii coeunt; nemo priva-
 tim, expedito consilio, inter multos, societate culpa tutior
 Tac, lib. 2. hist.

rem non habet, quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cum primis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes ferè adulari solent, et illi proponendo anæ oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebus publicis *pauci deus publicum curæ plures tuta differunt.* Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & sollicitudo: quicquid enim illa movitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeòque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quod Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda: plerumque laudatis constantes sint & fidæ; nam illud solum profuturo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; quæ in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorum idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius tanquam venenum aliquod omnes heriaca sese muniunt, & multorum imperium avidè securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformitant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ubiq; de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reapse nemo eam possidet. Instituit nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provincie inter libertatem, quâ fructi sunt quondam, & tam præsentem, & expendant diligenter; utra ex his major sit; num item eâ olim experti sint servitutem, ea experiri damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarundam Rerum publicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in ius habent imperium, ullusne Tyrannus esse poterit, qui duriori eos servitute opprimeret, quam illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituebant Patronos, cum nullus omnino sit, qui eâ sincerè utatur, aut cui in actionibus suis liberè esse liceat.

D 3

OMNES

Omnes suspicionum suarum miserrima mancipia sunt. Sui ipsius Tyrannus est ejusmodi Magistratus, & verè de iis dici potest, quòd [†] *magis sine Domino vivant, quàm in libertate*, quòntò enim magis è servitutis vinculis sese conantur eximere, tantò magis iisdem sese killaqueant.

[†] Tac. lib. 2. Ann. & Sed dum veritati consultitur, liberitas corruptur. Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XI.

Lingua instrumentum eſt, quo ſenſa ſua mens exprimit. Nam aut illius beneficio ſeſe explicat, aut calami, qui velut lingua quòdam muta alterius vicem ſubit, interdum, & verba efformat in charta, quæ voce oporteret eloqui. Ex utraq; porò animi cuiuſq;

dotes & magnitudinem licebit conijcere: † *In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonsus Rex dicitur Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quave moderazione in loquendo Princeps uti debeat; sic ait inter cætera: * *Ca el mucho hablar haze en vilescer las palabras haze de descubrir las poridades, e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderán los omes la mengua, que à del. Ca bien asi como el canario quebrado se conoze por su sueno, otro si el seso del ome es conozido por la palabra.* Et fanè videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus:

† ——— *Sonat vitium percussâ malignè*

Respondet viridi non colta fidelia limo.

* *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si sueata & mansueta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti.* Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit. Campanâ scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono a illico dignosci potest. Ad eundem ferè modû Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependent; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quisquam est, quin Principis sermone de ejusdem natura, ingenio, & affectibus augurari velit: Nullum est verbum, quod non studiofissimè captent audientes. Manent altâ mente eposta singula, quæ narrata dein aliis multorum subiacent examini, & à variis variè explicari solent. Ad illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsân exciunt, profunda censeferi, & mysteriorum plena; nec casu

D 4

solùm

† Eccl. 4. 29. * Lib. 5. tt. 2. p. 2. † Pers. * Seneca Epist. 15. a *Vas fictile illu & sono, homo sermone probatur.* Meliss. c. 48. tom. 5. bibl.

solum dicta, aut fortuito. Eapropter decet omnino, ne mentem illa praveniant, sed *b* ut præmeditata sint, & non nisi prævia temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

— Nescit vox missa reverti,

† Ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonſus Rex: * *Epo-
yende todo Ome, e mayormente el Rey, se debe mucho guardar
en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que
la diga: ca despues, que sale de la boca, ne puede Ome fazer,
que no se adicha.* Unde gravissima oriri possunt incom-
moda: Regum enim *c* verba præcipua sunt gubernan-
di instrumenta. *Mors & vita in manu lingua:* honor &
ignorantia; prosperitas & ruina subditorum. Ideo Cal-
listinum monebat Aristoteles, cum eum ad Alexandrū
Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, &
non nisi de iis, quæ placere eidem possent; ed quod
res plena esset periculi, cum eo agere, qui in lingua sua
vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex o-
re principis exit verbum, quod non singularem ha-
beat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt;
si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, ob-
ligationes. Per istiusmodi verba aut rectâ incedit viâ,
aut ab eadem desectit obedientia. Videant itaque
Principes, quomodo utantur hoc linguæ instrumento,
quàm Natura non mero utiq; casu dentibus ceu firmo
quodam mure secluserit & circumsepsit. Neque vinus
ad domandam linguam, quàm ad equum coercendum
frano *d* opus est. Modicum quidem corporis mem-
brum est; sed gubernaculo simile, in cuius motu to-
tius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lu-
brico sita est, facillimè labitur, nisi firmet prudentia.
Hinc illa Davidis Prophetæ petitio: † *Pone Domine custo-
diam ori meo, & osium circumstantia labiis meis.*

§. Quod

b *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus
infantis Eccli. 19. 11. † Horat. * Lib. 1. tit. 4. p. 2. c Et
sermo illius potestate plenus est. Eccle. 8. 4. d Aurum tuum
& argentum consta, & verbis tuis facito stateram, & frenos
eti tuo rector. Eccli. 28. 29, † Ps. 140. 3.*

§. Quòd si eò etiam sese demittat Princeps, ut cum
 quovis familiaris colloquatur, id existimationem e-
 us, atque auctoritarem prorsus prostituit, aliàque ac-
 cersit incommoda; nisi tamen fortè notitiæ alicujus
 capiendæ causâ id fieret. Quisquis enim negotia per-
 tractanda habet, principem aliquem cuperet apprime
 prudentem, & de rebus suis instructum quàm optimè
 quod ferè est impossibile, eò quòd † Princeps suâ sci-
 entia cuncta complecti nequeat, & si forsân minùs a-
 tètè ad propositum responderit, negotiorum minùs
 apax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quòd
 nunquam ferè dotes ac talenta principis tanta esse de-
 prehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à ple-
 bisque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula ma-
 ebant olim Romani Imperatores per codicillos se-
 um agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant;
 um ut tempus maturè deliberandi suppeteret, tum
 etiam, quia calamus minùs periculi conjunctum ha-
 et, quàm lingua. Hæc siquidem responsum diu dif-
 erre commodè non potest, potest autem calamus.
 ejanus, quantumvis e Tiberio graciosus, scripto ta-
 nen eum adibat. Quædam nihilominus sunt nego-
 ia, quæ ore tenus tractare præstat, quàm scriptione,
 unc præfertim, quando haud satis videtur tutum in-
 liorum relinquere manibus scripturam, quæ perpe-
 tum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxio-
 um explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ sic-
 ti celerrimè transeunt, nec tenaciter hærent in me-
 moria, ita ad dandam actionem certam minùs idonea
 unt. Cæterùm sive hoc, sive isto modo respondeat
 princeps, illud semper tenendum, * multum brevè
 ermoni inesse prudentiæ, & vel hoc nomine eum Prin-
 ipis decere majestatem; unde & † Imperatoriam bre-
 itatem vocat Tacitus. Enimvero linguâ utendum, ut
 ladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferenti ex-

D s

po-

† Tac. l. 3. Ann. e Componit ad Cesarem codicillos: mo-
 o quippe turæ erat, quanquam præsentem, scripto adite
 ag. lib. 4. Ann. * Sophocl. † Tac. l. 1. hist.

ponas, qui totum aperit animum, periculo sese obicit. Discursus breviores efficaciores sunt, & multa in recessu habent animo ponderanda Nihil a queregu muneris est, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minus convenit nosse tacere, quam nosse loqui. In hoc homines habemus Magistros; in illo ipsum Deum, qui semper silentium nos docet in suis mysteriis. Ad divinitatem accedit propius, qui tacere didicit. † *Stultus quicquid si tacuerit, sapiens reputabitur, & si compresserit labia sua, intelligens.* * *In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.* Illud prudentiæ est, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculo suum.

— *Ut diversa sibi, vicinæque culpa est,*
 † *Multa loquens, & cuncta silens.*

Tunc loqui convenit, cum silentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majestas solo etiam nutu sese abunde explicat. Silentium mutum opportuno tempore magna in Principibus facundia est, & significantius animi sentia solet exprimere sola morum gravitas & modestia, quam ipsa verba: quod si his aliquando utendum, sincera sint oportet, cum regia quadam in sentiendo libertate.

* *Liberi sensu in simplicibus parolæ.*

Etenim cum exaggerationibus nimis, cum juramentis & testimoniis non necessariis fidem aut amittunt omnino aut certè suspectam faciunt. Gravia ergo sint absque fastidio, gratiosa absque sollicitudine, constantia sine asperitate, communia denique absque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur si verba aptè composita.

§. Verum tamen nulla alia in re prudentiori lingua & calami moderatione opus est, atque in promissis, in quibus principes aut ex innata quadam animi generositate, aut ad intentos fines facilius assequendos, aut ad evitanda pericula, consueverunt esse liberaliores; sed dum fidem liberare postea nequeunt, perit auctoritas

† *Prov. c. 17.* * *Ecclesi. 27. 29.* † *Auson.* * *Tasso. f. Non parca*
 29, & *verbis potentibus & ad deprecandum compositis.* *Job. 41. 3.*

itas, & aliorum sibi accersunt inimicitias, adeo ut fa-
 ius g fuisset nunquam ita largiter polliceri. E promissis
 non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quam
 x illatis injuriis : in his siquidem non æquè semper
 eum habet utilitas, atque in illis, & Principes ple-
 umque magis proprio moventur commodo, quam
 ceptis injuriis. Polliceri prolixè, & promissa non sol-
 ere, superior contumeliam interpretatur; inter æqua-
 es injustitia; apud inferiorem tyrannis censetur. Ne-
 rgo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam
 ertò constet h præstari posse quod promittitur.

§. Sed & in comminationibus lingua limites facile
 transilit; nam iracundiæ calor celerrimè illam com-
 ovet : cum verò vindicta deinde passioni animi par-
 esse non possit, necesse est prudentiæ, immo & pote-
 tatis supremæ auctoritatem haud parum imminui.
 Consultius ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas
 et satisfactionis effectus antè expendi queant, quam
 lam Princeps comminetur. Qui minis utitur prius,
 uam manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem
 ommonefacete. Nulla comminatio gravior, quam
 utum silentium. Ignis cuniculis subjectos, sed jam
 isplosos, nemo amplius meruit, qui autem sub agge-
 bus adhuc abditi delitescunt, semper magis formida-
 iles sunt: nam effectus imaginationis longè solent
 esse majores, quam sensuum.

§. Obinurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ
 propriæ admixtum habet, & solius ferè inferioris
 est adversus Superiorem, atque adeo indigna omnino
 incipite, à cujus labiis nullius cujuscumque honori pe-
 culum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puni-
 oportet; si defectus alios leviores, aut corripias, aut
 dissimulèt.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequio-
 rum,

D 6

g Multò melius est, non vovere, quam post votum pro-
 fissa non reddere. Eccle. c. 5. 4. h Noli citatus esse in lin-
 gua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis, Eccle. 10.

rum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sub
 ipsius æmulationem laudatum exstimulat; quin & a-
 liis quoque calcar admovet. Collaudare tamen pro-
 miscuè subditos, periculo non caret: cum enim judi-
 cium illorum varium sit atque incertum, illa verò
 laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendi-
 cum tempore poterit, temere profus hanc illis datam
 fuisse laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps
 id, quod semel approbavit, revocare faciliè non aude-
 bit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hac ipsa de causa
 tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis
 laudandis opus habet; quod & S. Spiritus est oracu-
 lum: * *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Pro-
 pria fuit Stoicorum præceptio, neminem temere or-
 nandum laudibus, eò quòd nulla penè res omnino
 certò affirmari possit, & nos quoque in iis, que
 laude videntur digna, falsâ sæpe opi-
 nione deludamur.

* Eccli, II, 30.

* *

*

COr humanum sapiens architectrix Natura in in-
timum pectus abdidit; ne tamen propterea for-
tè, quòd occultum & sine testibus sit, contra rationis
prescriptum quippiam ageret, unà homini indidit
nativum illum colorem, aut flammam sanguineam,
quà Verecundia frontem succenderet, & reum cor
faceret, si qua in re abiret ab honesto, sentiretur ali-
ter, ac lingua loqueretur, cujus utriusque idem sem-
per deberet esse motus, & mutua in omnibus consen-
sio. At signum illud, quod à prima statim pueritia se-
se prodit, sensim obducit malitia. Quam ob rem, cum
minimè ignorarent Romani, quanti momenti esset
veritas, ad stabilendas in Republica hominum socie-
tates

rates & commercia mutua, adeoque nihil magis cupere, quàm ut Verecundia ab ea desciscendi inter mortales facta testis servaretur, suspendebant è parvulo collo cor aureum (quod Bullam dicebant) hieroglyphicum, Aufonio teste, à Pythagora inventum, ad significandam ingenuitatem, quam in sermone profiteri debent homines, & sinceritatem veritatis, gestando in pectore detectum quasi & apertum cor, genuinum veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipsum est, quod communiter indicare volumus, cum de homine veraciter dicimus, eum cor suum in manibus gerere. Idem & sacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem locabant in pectore Principum ad eandem veritatem symbolicè representandam: quemadmodum & Ministri iustitiæ aliquam ejusdem effigiem gestare consueverant. Neque tamen ideo cuiquam videri debet, si Princeps tam simplex & apertus fuerit veritatis cultor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc anseri dari: nam contrà potius nihil illa efficacius ad dolos istos cavendos, & procul arcendum mendacium, quod in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquam audet, Eodem opinor, & Pythagoræ pertinebat monitum, ut ne aversus à Sole quis loqueretur, quo quidem significare voluit, nihil dicendum unquam, quod à vero alienum sit: nam qui sibi non temperat à mendacio, ferre non sustinet lucidissimos veritatis radios, duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd solus & unicus ille sit, tum quòd tenebras dissipet, & fuget umbras, restituendo rebus omnibus veram lucem, & nativos suos colores, uti Emblemata præsens exhibet; in quo simul ac supra Horizontem fax ista ascendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obscuræ sylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs eâ absente, & noctis — *per amica silentia* suas tantisper captabant prædas, dum volucres aliz quieti indulgerent, & somno. Quàm confunditur noctua, si casu aliquo in Solis conspectum veniat! In clarissima ejus luce hæc illis offendit, & sese implicat: extorceat

am omnino splendor iste, omnésque illius eludit ar-
es. Ullúsne esse potest ingenio tam versuto aut vasto,
quem in præsentia ingenui Principis, & cui sincera ve-
ritas maximè cordi est, non illicò fraus omnis atque
scutia destituat?

— — — † Magni præsentia veri,

it ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris ani-
mi consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam
quasi recessus non defuerint. Quicquamne mundi hu-
is oculis magis patens atque apertum, quicquamne
acidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quàm
sol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit
atendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas &
ocis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant ocu-
os, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud ali-
er ad candorem veritatis oecæcatur malitiâ, & suis e-
ertitur fundamentis, nec jam viam aut modum repe-
t, quo artibus suis porrò fallat. Dignissima Princepe
ictoria, fraudes & techinas ingenuitate, veritate men-
acium triumphare. Mentiri servorum est; atque ad-
d-generosum Principis animum a haudquaquam de-
es; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipsa est
eritas, quàm simillimus sit. * Onde los Reyes (ait de
la Alphonfus Rex sæpe laudatus) que tienen su lugar
a la tierra, à quien pertenezca de la guardar mucho,
eben parar mientes, que no sean contra ella diciendo pala-
ras mentirosas. Et paullo infra in eadem lege aliam ejus-
ei adfert rationem. † E de mas, quando el mintiesso en sus
alabras, no le creerian los Omos, que le oyessen, ma guer dixes-
verdad, e tomarian ende carrera para mentir. Expertus
hoc fuit * Tiberius, qui ad vana, & toties irrita revultus,
e reddenda Republica, ut quo Consules, seu quis alius regi-
en susciperet, vero quoque & honesto fidem demisit.

§. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò va-
nita-

† Virgilius. a Non decet stultum verba composita, nec
principem labium mendax. PROV. 17. 7. * Lib. 3. tit. 4. p. 20
Id. ibid. * Tac. lib. 4. Ann.

nitati & mendaciis b magis exposita sunt. Fortuna be-
 nignioris radii obtrectationum contra se nebulas fa-
 cile attrahunt. In magnis Imperiis omnia in sinistram
 trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quo-
 vis aperta nequit efficere, saepe calumnia molitur, aut
 cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, qua in re
 forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cur-
 sum suum immsuet, aut importunis calumniantium
 vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non
 eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispania
 Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidi-
 am & æmulorum obtrectationes despicere; quo uno
 propè artificio plurimæ istiusmodi dispulsa sunt ne-
 bulæ, quas sicut Imperii Majestas excitat; ita easdem
 vi veritatis vicissim discutit, haud secus ac vapores So-
 lis calor attenuat. Quam infames libellos, quam ma-
 nifesta mendacia, quæ sigmenta, quæ calumnias con-
 tra Hispaniæ Monarchiam sparserunt saepe malevoli
 Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potuit
 maculam administrationi tam justæ regnorum, quæ
 in Europa possidet, quod palam illa sit, & in oculis
 omnium. Inter alia ut novis artibus, & confictis men-
 daciis dominatio ejus magis invisa redderetur, ad
 eoque provinciæ rebelles ad reconciliationem min-
 adijcerent animos, autor nescio quis, nomine Cha-
 pensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo
 multis persequitur, quàm inhumaniter & malè ab
 Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atq;
 ut ea mendacia facilius fidem invenirent, primùm
 in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hi-
 spali typis editus, & in alias deinde linguas translatus
 est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta malitia, magisq;
 noxia, quàm fortè credi possit: quippe quæ in sine-
 ris quibusdam animis plurimùm operata est mali, et
 prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, si-
 quidem ista omnia satis confutat insignis Religioni
 zelus & justitia, quam Hispana Natio ubivis terrarum
 con-

Contra magni imperii objectari solita, Tac. l. 4. AD

Instantissimè semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa
 in solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffite-
 r, sub primam America invasionem quædam non
 minino probanda accidisse; sed eorum duntaxat vi-
 cio, qui cum orbem hunc cognitum animi sui ampli-
 tudini nimis etiam angustum crederent, ausi fuere
 permisso magis sui Regis, quàm jussu, aut electione,
 nam alibi experiri fortunam, & novas hactenus in-
 cognititas inquirere regiones, ubi populos offendere
 barbaros, idolorum cultui superstitionè deditos, ipso-
 rum feris immaniores, qui ferino more humanã
 vitam propagabant, quorum inhumanitas, præ-
 terquam vi & extremo rigore domari non potuit. At-
 tamen mox incommodis istis provisum de remedio
 Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos-
 um potestate ablegarunt commissarios, qui in eos,
 quos deliquisse deprehenderent, severe animadver-
 erent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur;
 multa deinde paternè ordinarunt, quæ pro eorundem
 acerbent conservaciones; inter quæ illud non in postre-
 mis numerandum, quod eos à gravissimis eximi vo-
 uerint laboribus, quibus tum in metalli fodinis, tum
 aliis in rebus exercebantur quotidie, antequam re-
 liones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros A-
 postolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio-
 maximo edocerent; quin & propriis suis ac regiis
 sumptibus fundarunt Episcopatus, erexerunt templa,
 & sustentarunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius
 ecens plantatæ utilitatem & gratiam; ita quidem, ut
 ab eo tempore, quo provinciæ tam vastæ in Hispano-
 rum concessere potestatem, etiam in novorum Do-
 minorum absentia, nihil tamen eorum, quæ regii sunt
 numeris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere im-
 perii hujus procuratio; & Ministrorum vigilantia, in-
 solis etiam Solis, Lunæ, stellarumq; in hac inferiori
 omnium & operationes superare quodam modo
 sideri possunt: quoties enim vel per solas pauculas
 horas, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia un-
 sub-

subtrahitur Hemisphario, perturbatur & confunditur alterum, dum Malitia nocturnis sese vestit & contegit tenebris, ac sub caliginis istius velut larva homicidia furta, adulteria, aliâque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis eaveri satis non potest; esto, supra mundi horizontem nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut meris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellaris veluti Ministris suis interim deferat, usque radiorum suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Justitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politicâ, quâ Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his suis artibus triumphant æmuli, & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atque ut omnes istius libri calumniæ penitus elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpeffores esse, & componamus cum iis, quæ hac nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quàm in Germania, Burgundia, & Lotharingia re ipsa experti sumus, & luce clarius apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neutquam accedere. Quæ unquam crudelior tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuere excogitata, quæ his nostris temporibus usurpari non vidimus, non jam adversus gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper, sed contra se ipsas etiam; nullâ habitâ ratione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum; à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis ciuenta defensio fuit, quàm aperta laxis. Nihil inter protectionem intererat & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à feri & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tam en illa humani sanguinis ætis expleri aut satiari potuit.

Nihil

nihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde
 arborum truncis sclopetorum atque ensium vim
 periri, non in ipso pugnae ardore solum, sed postea
 iam, quàm primus Martis furor defavisset, Jucun-
 ssum oculis erat spectaculum, deformes morien-
 tum vultus, & trementes artus contueri. Quoties dis-
 sti hominum ventres praesepiorum fuere loco? Non-
 unquam (horrendum dictu!) intra ipsa Matrum vi-
 era latentes adhuc, & permisti cum avena & paleis
 nelli foetus equis cesserunt in pabulum. Cùm vita
 sius jactura experimentum sumebatur, quantum a-
 ra humanum caperet corpus, aut quamdiu absque
 imento vitam producere quis possit. Virgines Deo
 catae fuerunt violatae; constupratae honestiores filiae
 atronarum pudicitiae illata vis, in ipso parentum &
 aritorum conspectu. Mulieres, aequè ac alia praeda
 spolia, aut pretiis veniebant, aut vaccis commutaban-
 tur & equis, ad usum minus honestos atque illicitos. A-
 nicolae juncti curribus, equorum instar vehere coge-
 antur onera, atque ut reconditas opes proderent,
 pedibus, imò & verendis (sine pudore loqui) pendu-
 s in ardentibus fornaces sic demittebant. Ante paren-
 tum oculos miserè trucidabant liberos, ut paternus a-
 or in alieno charrissimorum pignorum operaretur
 dolore, quod non poterat proprius. In nemoribus &
 vis, quae latibula feris praebent, hominibus locus nō
 batur, quo sese tuto abstruderent; nam canibus ve-
 sticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio pro-
 cebant in lucem. Non profundi lacus à tam inge-
 osa cupiditate & rapina securi erant; unciis & reti-
 us inde extracta saepe sunt utensilia. Nec demortuo-
 m ossibus quietis manere licuit, tumuli everfi, &
 armora, ut scrutarentur, quid sub iis lateret abdi-
 m. Nulla ars magica est aut diabolica, quae usi non
 erint, ut aurum atque argentum è latebris eruerent.
 evitiā & cupiditate multae hominum myriades pe-
 re, non animi vilitate; quemadmodum Indi,
 quo-

quorum extirpationem divina permittit iustitia, et quod tot sæculis contra conditorem suum rebelles extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam incursam Nationem, scio enim plerasque ferè omnes in barbaria isthæc atque inhumana tragœdia suas egisse partes: sed solum, ut à calumnia gentem Hispanam vindicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Imbecilla naturæ nostræ vitium est, quod nulla actio tam bruta sit, quæ se contaminare non possit, si Religionis aut iustitiæ fræno careat.

SYMBOLUM XIII.

Absentiam Solis supplet Luna, dum nocti præfideliter. E variis illius motibus, augmento & decremento.

ento rerum harumce inferiorum vigor & conserva-
 o dependet, & tamen si tantò pulchrior illa sit, quan-
 ha obscura magis, & de se imbecilliores, ut pote-
 ra esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen
 t, qui vel ea de causa, vel propter alia innumera es-
 s beneficia magnopere ad eam advertat, ne tum
 uidem, cum lumine plenam sese exhibet. Quòd si
 erò interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, &
 rporis sui non jam illustrati à Sole, ut paulò antè
 estantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pan-
 at defectus, omnium illicò notatur & observatur o-
 alis; quin longè etiam antè, quàm eveniat, prævert-
 curiositas, & omnes illius passus gradatim & mi-
 utatim in numero habet. Quid Principes aliud
 unt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in
 uas divinus ille justitiæ Sol suos diffundit radios pro-
 erre no regimine; nam si ætra illa rebus dominantur;
 i animis imperant. Hanc causam fuisse reor, cur Per-
 arum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lu-
 æ formam imitentur, ut nimirum astris haberen-
 ur suppare. Inter eosdem Rex Sapor a ad Constanti-
 um Imperatorem scribens, Solis & Lunæ fratrem
 esse nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines
 Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus
 otentiæ & imperii orbibus constituti, adeoque o-
 nnum censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à de-
 oro deflectere nequeunt, quia mox in aliorum id in-
 urrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant:
 os enim universushic mundus attentus observat; &
 icèt, quæ facta ab iis bene, non noter interdum, ad er-
 ores tamen advertere animum nullo unquam tem-
 pore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat
 curiositas, ut in secretissima principum cogitata pe-
 netret, Lapidis illius apud Zachariam b videntur si-
 miles,

† Chryl. ferm. 120. a Rex Regum Sapor participat siderum
 & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutē. Amm.
 Marcell. 1. 7. b Super lapidē unū septem oculi sunt. Zach. 3. 9

similes, supra quem septem erant oculi. Nempe qui magno imperio praediti, in excelsis aetatem agunt, eorumque fortuna cuncti mortales novere: ita maxime fortuna, minima habentia est. Manus principis mensura est concentus illius musici, quem bona & prudens gubernatio efficiunt, qua in mensura si casu aliquo aequabilitatem non servet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia in aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Unde porro fit, quod status plerumque principibus suis congruant esse consimiles, flagitiosus tamen citius, quam probis: cum enim vitia illorum perquam sollicitè attendere solcant subditi, infixae harent animis, & facillè ea postea æmulatur adulatio. † *Vitiosi quippe Principes non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civitatem, plusque exemplo, quam peccato nocent.* Et experientia ipsa docet, malos mores plus communiter adferre nocementi, quam profint etiam optimi; nam ea est naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potius quam virtutes imitari studeat. Quanta, & quam eximia erant illa, quæ in Alexandro magno eminebant Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suosque mores transferre conatus est, præter hoc unicum, quod caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi verò quaedam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipublicæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone observatum à Tacito; quorum * *prior ventre & gula sibi ipsi hostis; Otho luxu, saevitiâ, audaciâ Reipublicæ exitiosior ducebatur*: nullum tamen est, quod propter exemplum non gravissimè noceat subditis. † *Flexibiles quæcumque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita dicam sequaces sumus.* Haud multum ab similes rotis illis in visione c. Ezechielis prophetica, quæ Cherubinorum

mo.

† Cic. de Leg. * Tac. lib. 2. hist. † Plin. in Paneg. c. Cum ambularent Cherubim, ibant pariter & rota juxta ea, & cum elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra, non residebant rota, sed & ipse juxta erant. Ezech 10. 16.

otum Examussim, & in omnibus sequebantur. *Ex*
nditio Principum, ut quicquid faciant, precipere videan-
 r. † Existimant ferè subditi, gratum se obsequium
 prestare principi, si flagitia illius imitentur, cumque
 voluntari dominantur, facile sibi persuadet adula-
 p, hâc demum viâ sese illâ potituram. Ita *validior in*
es Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus
principem (Neronem) societate scelerum obstringeret.
 uâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus
 confunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales sint ipsius
 mores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes
 provocent; quod documentum Rex Alphonfus cog-
 nomento Sapiens, principibus dedit: † *E otro si pa-*
mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos de s-
ismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no
dría el conoser à Dios, nin lo sabria tomer, nin amar, nin
ro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus
ras (segun diximos de suso en las otras leyes,) nia bien man-
ner su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviese.
 Nam si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe,
 qui faciem præluce omnibus debet, & securiores
 demonstrare navigationis vias, in saxa & scopulos
 Reipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest,
 si gubernatio succedat rectè, ubi princeps in flagitia
 se pronum effuderit. *Ca el vicio (verba sunt ejusdem*
Alphonfi Regis) ha en si tal natura, que quanto el Ome
as lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vienien grandes ma-
s, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza
de dexar los fechos, quel convienen de fazer por sabor
los otros, en que halla el vicio. Facile leges con-
 munit ac despicit populus, si videat non observa-
 ab eo, qui earundem est anima. Quare sicut eclis-
 ses Lunæ terræ obsunt; ita peccata Principis
 pef-

† Quintil. * Tac. lib. 14. Ann. † Lib. 6. tit. 3. p. 7.
 Lib. 5. tit. 3. p. 2.

peffundant regnum: illorum enim pœnas à Deo immissas plerumque luere debent etiam subditi, qui exemplum secuti eorundem sese scelera faciunt quoque participes; uti sub Jeroboamo d. Rege à populo Israëlítico factum Scriptura memorat.

Una sola umbra impurius delicti, quæ Regis Roderici famam obscuravit, multis sæculis Hispaniæ libertatem tenebris oppressam tenuit. Quamobrem excusari aliquo modo poterit barbatus ille & Mexicanorum mōs, qui quoties Regem aliquem novum inaugurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quod justitiam esset administraturus; non oppressurus subditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus denique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret, nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, & terra ubertim suos proferret fructus. Etenim Regi sancto Sol ipse obedientiam præstat; ut Josue quondam expertus est, in præmium virtutis, & tellus fecundiores edit partus, ut grata quodammodo sit pro administrata in populum justitia. Illud ipsum est, quod Homerus his versibus indicat:

** Sicut per celebris Regis, qui numina curat,
In multisque probisque viris jura aqua ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetesque, & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum imperium populi fors tota beata est.*

§. † *Annus bonus non tam de bonis fructibus, quam de jusse regnantibus existimandus.* Estque ea ut plurimum vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum causam esse eos, qui cum imperio sunt; quin fortuita ipsa sæpe ad culpam trahit Principis, uti populus Romanus ea Tiberio tribuebat.

§ * *Ne in animum suum inducat Princeps, tum deum vitia sua minùs notatum iri, si ea impunè permit-*

*d Propter peccata Ieroboam, qui peccavisti, & peccare fecisti Israël. 3. Reg. 14. 16. † Pop. Gamar. * Hom. Ulyss. † Boëtius, * Tac. lib. 4. Ann.*

tar aliis, aut cum populo communis faciat; id quod
 Virgilia memoriae proditum est: erfi enim vitæ li-
 ntiam ament subditi, at non autorem; quæ causa
 it, cur factum morte luerit postea, homo ob dere-
 nos suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vitæ
 pe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in
 bis ferè commune ac proprium ipsi non agnoscimus.
 In nobis ipsis facilè quemcunque dissimulamus
 factum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum
 tuemur, ne atomum quidem ferre possumus. E-
 modi speculum princeps est, in quo sese contem-
 ntur subditi, nec quicquam iis molestius, quàm si
 iis deturpatum videant. Nihilo propterea minùs
 amaris erat Nero, quòd ^t *ratus dedecus amoliri, si plures*
passet.

Non securos se arbitrentur Principes, si in secre-
 ei bene prudentèrque gestæ conscii sibi sint: quo-
 enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino
 equitur, discutere eas curiosè incipit, & in deterio-
 n semper partem interpretatur: quare non sufficit,
 ed ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut
 media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et
 modo rem ullam secretam habebit is, qui suam
 us Majestatem, & comitatum aulicum à se abdicare
 non potest, nec solus quicquam agere; cuius liber-
 tot compedes secum trahit, & catenas aureas, qua-
 strepitum nemo non percipit? Hæc summo Sa-
 doti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex
 ejus veste circum dependebant, ut nimirum sic-
 memor, omnes suos gressus auribus omnium ex-
 positos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive
 extra palatium, quotquot Principi intra secre-
 ta assistunt conclavia, totidem exploratores sunt
 um, quæ facit, aut dicit; immo & quæ animo cogi-
 tenti ad omnes illius gestus, ad oris vultusque

E

con-

Tac. lib. 14. Annal. e *Et cinxit illum tintinnabulis*
is plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo. Eccli.

conformationem & motum, quibus cor sese prodit
ita semper oculos suos fin ejus manibus defixos ha-
bent. Quod si vitium aliquod novent in principe, tam-
etsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen ge-
runt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam ha-
beantur. Hic unus alium intuetur, & palam eloqui
non ausi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebu-
lit atque aestuat secretum intra præcordia præ ferventem
manifestandi desiderio, donec tandem superfluat
Lingua ipsas per aures volitare diceret. Hic accepto
silestii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alte-
ri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes
adeo quasi in momento obtrectatio è cubiculis secre-
toribus migrat in culinas, inde in plateas, & compitum
publica. Quid porro mirum, si hoc inter domesticos
accidat, cum à seipsis etiam satis securi Principes no-
sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta habere
cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, ut
Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines præ-
tegebant, quin tormenta pectoris, suasque ipse pœnas fateretur.*

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si forte
industriâ suâ ac diligentia non videantur satisfacere
omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neque
unquam contingeret, ut passio, invidia, & multiplex po-
puli judicium in ejus laudibus ritè consentiant, multo
minùs, ut natura hæc nostra tam imbecilla absque de-
fectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magis
solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, qui
perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lu-
cis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchri-
tudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio qua
in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas
nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista principis sollicitudo, ut vitæ suæ ra-
tic

f Oculi servorum in manibus dominorum suorum. Pl

iones justè laudabiliterque instituat, ad vitam etiam
 tionésque Ministrorum, qui personam ejus susti-
 ent, extendi debet; siquidem ad has non minùs,
 uàm ad illas ritè moderandas Deus hominè que
 um obligatum censent. Non Lunæ defectus est is,
 uem in Eclipsi illa patitur, sed terræ, quæ illam in-
 er & Solem umbram suam interjicit; nihilo tamen
 minùs, nemo quisquam est, qui defectionem illam
 unæ non tribuat; eaque unica sufficit ad offuscan-
 os ejus radios, & creanda rebus hisce inferioribus
 amna tot, atque incommoda. Principis vitia in pra-
 at ejus voluntatem referimus; at Ministris scelerum
 punitatem concedere, animi quædam censetur vi-
 tas. Peccata propria aliquam merentur excusatio-
 em, ob affectuum & passionum vehementiam: sed si
 er indulgentiam permittantur in aliis, nullus excusa-
 oni est locus. Nil prohibet Principi vitioso bonos
 se Ministros: si tamen connivere cum iis incipiat, &
 & ille flagitiosi erunt. Hinc nonnunquam accidit,
 od Principis minimè boni bona tamen sit guber-
 tio, dummodo ipse caveat, ne alii suum sequantur
 emplum: rigor enim ille non sinit, ut adulatio fa-
 im imitari audeat, neque locum dat naturali illi vo-
 ntatis inclinationi, quæ quisquè Principibus simili-
 n actionum studio se conformare desiderat. Esto
 o se ipse sit malus, pro Republica tamen bonus erit.
 nnem Ministris indulgere libertatem, est imperiū
 icere habenas, sine quibus nullus etiam equus re-
 securè incedit.

§. Mali Principes æquè sunt curatu difficiles, ac
 lmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis
 plicari nequeant: hæc namque in audiendo consi-
 nt, at ipsi audire renuunt; consistunt in videndo, at
 videre non sustinent, neque ut audiant, vel vide-
 alii, aut certè illud ipsum non sinunt domesti-
 pro-

E 2

Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & aspicientibus,
 Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt: loquimini nobis pla-
 tia. Mai. 30. 10.

proprii ac Ministri, qui principum vitii applaudunt
petiùs: & quemadmodum antiqui olim ære & cymbali
omnia personabant, dum luna *b* laboraret; ita isti ani-
mum Principis modulis musicis, aliisq; oblectamen-
demulcere fatagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut au-
res semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrecta-
tionis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad ea
penetrare possint; & demum, ut eâ ratione, dum Prin-
ceps juxta ac illi iisdem se immergunt vitii, nemo te-
perariatur, qui eos reprehendat & corrigat.

h Igitur aris sono, tubarum, cornuumque concentu strepe-
re: prout splendidior, obscuriorve, Latari aut morere. Tac-
lib. 6. Ann.

SYMBOLUM XIV.

Nullum propè instrumentum est, quod artis operæ
se solo cum omni perfectione elaboret. Quod præ-
stare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ de-
fectus tonsoriæ corrigunt forfices (icon præsentis Em-
blematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. A-
liena censura proprios componit mores, Maculis ple-
ni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa in
officio continere aut emendare nequit, solus sæpe co-
ercet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam est
virtutis, & frænnum ne à recto tramite ea deviet. Ob-
trectationes in auribus obsequentibus prudentis prin-
cipis in aures *a* sunt aureæ, & fulgentissimi quidam u-
niones (ut dixit Salomon) qui mirè exornant illum &
perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quàm cen-
sura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctri-
na: cohortatio enim famam & gloriam in futurum pro-
ponit; censura, quod tui pe est & indecorum, mox accu-
sat, & castigat illicò infamiae divulgatione. Illa incitatur
ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & facilitè
sefe abstinet animus ab eo, quod ignominiam adjun-
ctam

a In auris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obediens. PROV. 25. 12.

nam habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & honestum. Merito itaq; constitutus est honor in opinione aliena, ut scilicet in metu finis, cùmque actiones

ostrea ab aliorum dependeat iudicio; omnibus satisfacere studeamus. Tamen si verò obtrectatio in se mala est, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia supra Magistratum aut Principem major potestas & vis est. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obsisteret? in quos illa non laboretur errores, si hæc non esset? Consilarii optimi sunt obtrectationes, si quidem è damnorum experientia nasci solent. Eas si auferent principes, multa dubio procul succederent reus, Satyras, & libellos probare omnino non ausim: nam plerumque aut veritatis excedunt limites, aut scandala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid ta-

men indulgeri ea in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republica signum est obtrectatio; in ea enim, quam tyrannis oppressam jam tenet, ne utiquam permittitur † *Rara temporum felicitas, ubi sentire, que velis, & que sentias, dicere licet.* Iniquum profus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum precipere nos sinunt, agebat Sixtus V. Pontifex, cum non nemo ad ipsum referret, quod male de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in principe, si quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthac leviora dissimulare nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroè Confalvo de Corduba quere monias tolerare exercitus, & obloecutiones ad Lirim fluvium, quam in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatè que reprimat? Frustra sunt Principes * *qui presenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam, quive existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat.* † *Non ope humanà, non largitionibus, aut Deum placamentis, Neronis decedebat infamia, quin jussu incendium crederetur.* Illud adulationis cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cumque proa semper sit in deterius vulgi persuasio, palam pro malis haberi solent. Minus exaggeran-
tur

† Tac. lib. 1. hist. b *Magnarum rerum curas non dissimulatos, qui animum etiam levisisimè adverterent.* Tac. lib. 13, Ann. * Idem lib. 4. Ann. † Idem lib. 13 Ann.

in ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat
 itellius, ne quis de rebus male à se gestis per urbem
 loqueretur, hinc † plures, si liceret, alias narraturi, quia
 etabatur, atrociora vulgabant. Per laudes atque ob-
 estationes ita transeundum Principi, ut illis non tri-
 lletur, non succumbat istis Si laudibus capiatur, iisq;
 iures det, omnes eidem adulando animi occupandi
 ericulum facient. Quòd si obtestationibus contur-
 etur, abisset à rebus arduis & gloriosis, & in guber-
 ando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, ju-
 icii levitas est: quacunque etiam re offendi hominum
 & privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil
 gnoscere, tyrannorum. Nòrant hoc optimè magni
 li Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius,
 uahdo Ruffino Præfesto Pratorio dabant in manda-
 s, ne populi contra se obtestationes illicò pœnis ca-
 igarent; * quoniam, aiebant, si id ex levitate processerit,
 niemendandum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si
 b injuria, remittendum. Cùm Carolo V. Imperatori ali-
 ando Barcinone versanti accusatio adversus non-
 fferretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo
 eliberaretur, porrigenti indignatus, mœx chartam in
 icinum focum, cui tum fortè astabat, iniecit, & flam-
 nis tradidit. Ad officium principis pertinet, intellige-
 e omnia; velle tamen verba e singula vocare ad exa-
 men, indignum est magnanimo pectore. In Republica
 omnia sola † facta arguebantur, dicta impunè erant.
 Vana à scelestis, dicta à maleficiis differunt. Spinosa
 imis corona esset, si re quâcunque lædi se crederet.
 ut omnino non offendit, aut leviter certè ea inju-
 a, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuria
 on agnoscit. Nimia est in principe facilitas, & exi-
 ua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores.

E 4

Con-

† Tac. lib. 3. hist. * L. unica, C. si quis imperat, ma-
 dix. c Omnia scire, non omnia exequi, Tac. in vita Agr.
 Idem l. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

Conscientia mala simulare solet animum ad fumen
 das de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integri-
 mens, contemnit ista. Si verum est, quod in principibus
 capitur, emendatione eluat; si falsum, seipso evan-
 scet. † *Namque spreta exolescunt; si irascere, agnita videntur.* Exuri iusserat Senatus Romanus Cremucii annales
 sed quia eos ipse occulerat, accensa magis est. & vul-
 gata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamato-
 riis Veienti accidit; * *conquisitis, lectitatisque, donec cum
 periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attu-
 lit.* Curiositas iudicibus non parerit, nec pœnas metu-
 it. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur
 Prohibitione augetur Satyricorum æstimatio operum
 & *punitis iudicium gliscit autoritas.* * *Neque aliud externi
 Reges, aut qui eadem servitia usi sunt, nisi dedecus sibi, atque
 illi gloriam peperere.* Nunc sicut perutile est Principibus
 scire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocerit
 faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque
 lubentes credimus, quod accusatur in aliis; proclivè
 est fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid
 statuat, aut erret in ferendo iudicio. Est ea res pericul-
 plenissima in aulis præsertim, ubi invidia, & præmio-
 rum, favoris ac gratiæ Principum pressatio calumni-
 am acunt, & solent aulici locustis illis in Apocalypsi
 esse similes, habentes facies hominis, dentes autem
 leonis, quibus honoris spicas & corroduunt & depascunt
 Gladio & acuto linguas eorum Spiritus sanctus compa-
 rat, uti & sagittis, quæ in occulto feriunt innocentes.
 David & hos ut hostes persequeretur. Nulla aula quie-
 ta esse potest, ubi isti tolerantur. Nec minùs occupa-
 bunt Principem eorum susurrationses, quàm negotii
 pu

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem lib. 14. Ann. † Idem l. 4.
 Ann. * Tac. 16. d. *Dentes earum, sicut dentes leonum erant.*
 Apoc. 9. 8. e. *Et lingua eorum, gladius acutus.* Pl. 56. 5. 1.
*Paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro
 rectu corde.* Pl. 10. 2. g. *Detrahentem secretò proximo suo,
 hunc persequeretur.* Pl. 100. 5.

publica. Remedium est, nolle eos audire, duos potendo aurium janitores, rationem scilicet & iudicium, et absque gravi causa eas non pandant. Sanè pro aurbus non minus custodiã opus est, quàm pro aula & palatii foribus; & de his tamen admodum solliciti sunt Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui obtrestantibus facillè aures præbet, in causa est, cur obtrestante ii audeant. Nemo de illis loquitur malè, nisi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam eiusmodi blaterones cum eo, quem accusant, coram committere, publicando id, quod ipsi referunt, ut discordiorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, ni fallor, Spiritus sanctus intendebat, cum diceret: *Septi aures tuas spiritus*; ut nimirum sese ipse laxeret, atque ad ocnas daret, qui cum malevolis obtrestantionibus os eum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspectus debet esse principi, qui palàm veretur dicere, quod in aurem *h* loquitur. Et tamen ista quoque diligentia cavere poterit, ut veritates tam variaz ad principem non deferantur; multa quippe sunt domestica, uã ignorare satius est scire, quàm scire; & verò lonè præstat, calumnias ex aulis universim proscribere. Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed ex zelo quodam erga obsequium Principis; omnino audire eas decet, & examinare sedulo, nec putare aliter, quàm ipsas admonitionem quandam esse sanè necessariam, ad bene gubernandum non solum, sed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus imperator lege peculiari etiam præmium iis statuit, qui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus veraciter accusare possent. * *Si quis, inquit, est cujusunque loci, ordinis, dignitatis; qui se in quemcumque Impericum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum aliquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quod*

E 5

non

* Eccli. 28. 28. h *Et hanc velim generalem tibi constituam regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum habeas.* S. Bern. lib. 4. de cons. ad Eug. c. 6. * Lib. 4. c. de accus.

non integrè atque justè gessisse videatur, intrepidus atq; securus audeat, interpellat me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam & si fuerit comprobatum, i; se me vindicabo. Prorsus hoc necessarium est, ut principem nihil lateat eorum, qui geruntur in ejus aula, in consiliis, in tribunalibus, ubi timor ora obstruit, & gratia ac beneficia principis per Ministros collata in alios interdum elingues eos reddunt, ut Ministrorum defectus & errores non audeant prodere; perinde quasi hoc demùm sit beneficii esse morem, & grati se exhibere, quæ infidelitas potius, & proditio cenferi deberet: ea enim obligatio, quâ obstricti illi sunt ad commonendum Principem, quem decipi à suis, aut cui non rectè ministrari animadvertent infidelitatis est obligatio naturalis, multoq; arctior quàm ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si princeps gratias suas & favores per eorum dispertiat manus, quos eximiè & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercantur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes faciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, principe misere decepto, in causâ sunt, cur iis affectu amorèque singulari porro adhaereat.

Antiquiores Respublicæ non nesciunt omnino, quantum conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vitia: in theatris publicis illas permiserunt, sed paulatim à communi morum reprehensione ad obreccationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quorundam læsione; unde exorta factiones, & ex iis seditiones populares: quia à Spiritu S. teste, lingua maledica turbat pacem, & familias integras, ac civitates evertit. Ea de causâ; ne morum correctio ex malitia lingua penderet, aut calami, Censorum munus institutum fuit, qui auctoritate publicâ singulorum notarent mores, atque corrigerent. Perquam utile tunc fuit istud

offici-

i Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pacem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem Civitates muratas dirutum destruxit, & domos Magnatorum effodit, Eccli. 28. 15.

fficium, & diu multumq; viguit; quia verecundia & timorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; hoc nostrum tamen tempore effectui dari non posset: iustitia enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistrati, quantumvis optimis legibus & autoritate publicamato, adeoque risui & ludibrio forent Censores, non absque insigni regiminis periculo: nihil enim notentius, nihil quod vitia magis insolescere faciat, quam talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes depreciantur acident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum causa inducta fuit, ita & propter civium facultates, ut illicet opes ac fortunas singulorum referret in tabulis, & personarum certum iniret numerum; & quamvis magno Reipublicæ bono, cum apud Græcos, tum apud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie tamen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accuratè subditorum numerum, & facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, quam ut tributis & exactioibus ii magis onerentur. tanquam peccatum gravissimum vindicavit Deus illum populi Israëliti per capita recensionem, quam & David instituerat: *¶ Quid enim tam durum, tamque inhumani est, quam publicatione, pompaque rerum familiarium, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere divitias, cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quod si in illis Rebus publicis Censura sine his incommodis exceri olim potuit, ideo factum est, quia in primæva institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia animi minùs elati tunc erant, minùsque contra rationem rebelles, quam his nostris temporibus.*

E 6

SYM-

¶ Percussit autem cor David eum, postquam numeratus est populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde hoc factò. 2. Reg. 24. 10. ¶ 1. C. quand. & quibus. quart. part.

Quam vellem præsentis Emblematis symbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium principum, atque ut quemadmodum ignes missiles per aërem volitantes astrorum imitantur splendorem, lucèntque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus sanctus igni effulgenti a eos comparat) nunquam non arderet tamæ desiderium, &c

— † fax mentis honestæ

Gloria;
nec quicquam pensi haberent, quòd passu flamma
aita indigeat, quòdve id, quod ardet vehementius. ci-
tius

a Quasi ignis effulgent, Eccli. 50, 9, † Sil,

is etiam consumatur. Nam tamen si communis fini
 mini cum animantibus omnibus cupiditas illa pro-
 gandi vitam; harum tamen finis alius non est, quam
 i conservatio, hominis verò rectè agere. Non felici-
 s est vivere, sed nôsse vivere. Nec plus vivit, qui vi-
 t diu, sed qui melius vivit. Etenim vitam, non tem-
 is metitur, sed usus. Illa quæ † quasi Stella matutina
 medio nebula, & quasi Luna plèna radiis beneficentiæ
 et aliis in diebus suis, longa est semper; uti contra
 evis ea, quæ in seipsa consumitur, licet diutissimè
 aret. Beneficia & incrementa, quæ à principe profi-
 scuntur in Rempublicam, illa dies & vitæ ejus nu-
 erant. Qui sine illis transeunt, eos de summa dedu-
 t e oblivio. Titus Vespasianus Imperator * recordatus
 quando super cænam, quòd nihil cuiquam illo die præsi-
 sset, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edi-
 t: Amice, ditemperdidi. Et Petrum Lusitanum Rē-
 em dicere solitum accepimus: † Non meretur esse Rex,
 si non gratia aliquid, aut beneficii in dies singulos confers
 Rempublicam. Nulla tam brevis vita est, cui ad a-
 endum fortiter non sat temporis suppetat. Unico
 nomento facinus heroicum decernit generosa mens
 ec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid
 fert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam ater-
 am commutetur, memoriæ post se relicta benefi-
 io? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita no-
 ninari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & vi-
 ali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. * Mors
 ynibus ex natura equalis, oblivione apud posteros, vel
 loria distinguitur. Qui moriendo famam pro vita
 ubstituit, esse desinit; vivit tamen Mira virtutis vis,
 quæ vel repugnante naturâ, quod caducum est, reddit
 immortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito pa-

† Eccli. 30. 6. b *Bona vita numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum.* Eccli. 41. 16. c *Et numerus annorum in certis est tyrannidis ejus.* Job. 15. 20. * Meton, † Mar. hist. Hist. * Tac. lib. 1, hist.

rum vixisse Agricola, † *quanquam medio in spatio integritatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longissimum avum peregerat.*

§ Nemo famam posthumam, ut vanam, spernat aut negligat: eo ipso enim, quòd eam appetat animus, agnoscit, posse se aliquando ista frui. Falluntur verò qui fati esse putant, si in statuis, aut posteris eam posse derelinquant: nam in illis caduca ea est, in his etiam aliena; illa sola est propria, quæ ex factis oritur. Hæc si mediocria solùm sint, laudem non habebunt: famam enim admiratio parit. Nasci aliquem, ut numerus sit, vulgaris plebeculæ est; ut inter alios singulariter emineat, principum. Illud ergo tenendum, *† ceteris mortalibus in eo stare consilia, quòd sibi conducere poterint: Principum diversam esse sortem, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda. † Argentum quidem, & pecunia est communis omnium possessio; at honestum, & ex eo laus & gloria, Deorum est, aut eorum, qui à Diis proximi censentur.*

* Igneus est nostris vigor, & cælestis origo

Principibus.

Generosa indoles ad extrema semper contendit, aut Caesar esse vult, aut nihil; aut stella, aut favilla. Non minus hæc lucebit obeliscis imposita, si gloriòse consumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus est spiritus qui salis nitri instar optimè præparati, & incensum non illicò dirumpit corpus, cui includitur. Flagrant animo angustus nimis campus pectus est. Garsias Sanctius Navarræ Rex prælium initurus, omnibus artibus tremebat; in ipsa tamen pugna fortem se gerebat ac strenuum. Horrebat nimirum corpus confertam hostium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque gloriòsam consecratur Princeps, ut Lux & sit in hoc Mundo. † *Cetera Principi statim adsunt:*

unum

† Tac. in vita Agric. * Idem lib. 4. Ann. † Polyb. * Virgil. d Sic luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona, Matth. 5. 16. † Tac, lib. 4. Ann.

um insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fama. Quod si sub regiminis initium bonam existimationem perdidit, ægrè eam postea recuperabit: quod nimis semel de eo conceperit populus, semper deinde crebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut gloriam sibi pariat, etiam si capitis discrimen adeundum est. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pericula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest. Observavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui reno exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia *consequitur multam immutata claritate, ob nimiam vivendi cupiditatem*. Ita principi navigandum, seu mare tranquillum abeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam gloriam pharum nunquam dimittat ex oculis; illud eundem animo volvens (ut ne quid persona sua ingnum admittat aut cogitet) de illa, deque ejus actibus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Nationibus locuturam Historiam. Principes alios superiores non habent, nisi Deum & Famam: in soli, pœnæ & inimiciæ metu ad honestè operandum eos obligant; quod, ut ab Historicis sæpe magis, quàm à suis sibi metuat hostibus, magisque calamum formident, quàm adium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar viderat, & licèt nondum sciret, quid scripturi essent, tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contremisceret, & compages renum ejus solverentur. Verùm, & Deum & Famam fusque deque habeant, nihil ab rectè geri poterit: nam absque Deo quicquid est, ignorantia est; & qui famam negligit, virtutes negligit. Honestæ gloriæ cupiditas omnem à vitio aut infortitia cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo incipit, quem nec conscientia stimulat, nec incitatoria.

§. Attamen etiam existimationi & statui à gloria periculi.

Tac. lib. 2. Ann. e Facies Regis commutata est, & conturbationes ejus conturbabant eum: & compages renum solvebantur, & genua ejus ad se invicem sollebantur.
n. 5. 6.

riculum est: hujus enim splendor excecare solet principes, & in temeritatem dare precipites. Quod honestum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia interdum superbia, aut invidia, ambitio saepe & metus tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persuasiones adulationibus, qui multa saepe sub specie gloriae in praerone ante oculos; quàm injusta verò, & quàm incommoda sint media, dissimulant interim: unde abrepti longiùs principes illusos se postea & perditos sentiunt. Rectè idcirco monuit Alphonsus Rex, quòd *Sobejanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su razon; ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ademas, non puede durar, e perdiendose, e menguando, torna en deshonra. E la honra, que es desta guisa, siempre proviene de trabajo della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, è costosos grandes; e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al que cobdicia aver.* Illa gloria secunda est, quæ à generoso nascitur indole, atque intrarationis & potentiae limitibus sese continet.

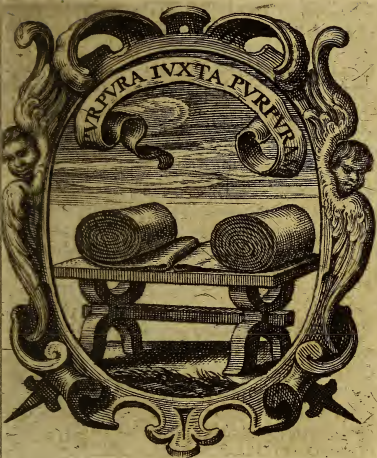
Quare cum fama honesta pariter atque infamissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque autem historia beneficio æterna sit, utile foret, Historicos propositis etiam præmiis ad scribendum allicere & favoribus prosequi Typographiam, vera gloriae æternæ, ubi rectè factorum præmia in futura etiam sæcula quasi manent deposita.

¹Lib. 3. tit. 3. p. 20.

* *

*

SYMBOLUM XVI.

7 Etus verbum est; *Purpura juxta purpuram adjualecan-*
da. Ist hoc significabant antiqui, tunc melius
 agnoscere res posse, quando una confertur cum alia;
 asertim si eiusmodi ex sint, quæ seipsis ita faci-
 discerni nequeunt. Mercatorum hic mos est, qui
 purpuram componunt cum purpura, ut hujus præ il-
 excellentia magis emineat, & certior de utraque
 estimatio. Erat in templo Jovis Capitolini palli-
 um (Regis alicujus è Persia munus) è lana coccinea
 præstanti, ut collatæ cum illa Matronarum Ro-
 manarum, immo & ipsius Imperatoris Aureliani
 purpuræ, cinereum vix colorem viderentur attinge-
 re. Si explorare & nôsse voluerit Serenitas Væstra, ad

regnum aliquando evecta, valorem virtutemque regni suae purpurae, ne eam exponat ad lucem adulantem, & assentatorum: haec enim luminibus officiet potius, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne iterum credat proprio Serenitas Vestra: is enim oculi similis est, qui cum alia videant omnia, seipsum tamen videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quem admodum si per species suas, & quasi imagines in speculo crystallino representatas cognoscuntur; ita Serenitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum suorum purpuris opponat suam, attendatque deinde sedulo, num qua in re à purpura virtutum, quae in majoribus existere, ea deficiat, contemplando se in illis, tanquam in a speculo. Comparet, inquam, Serenitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum gestis & factis, & videbit facile, quantum inter haec & illas intersit, ut aut suarum quoque actionum colorem magis perficiat, aut certe virtute sua propriam tanquam praemio gaudeat, si qua in re Majoribus suis praestare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitudine; num pietate adaequet Avum; prudentia Philippum secundum; magnanimitate Carolum quintum; comitate Philippum primum; scientia politica Ferdinandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum, qui ideo à manibus pertusis nomen invenit; justitia Regem Alphonsum undecimum; religione denique Regem Ferdinandum sanctum, & generosa quadam emulatione ad honestam imitandi cupidinem sese porro Serenitas Vestra extimulet. Quintus Maximus, & Publius Scipio, si quando Majorum suorum imagines intuerentur, inflammari animos suos aiebant, & ad virtutem incitari; non quod cera illa aut effigie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum comparantes, ante conquirere non poterant, donec

a Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam ad alias virtutes. Pluth. Thim.

nec rerum à se gestarum fama & gloria eos omnia exaquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non loquuntur, qui vivere desit; sed iis potius, qui annum supersunt inter vivos. Summaria quædam sunt, quæ memoriæ juvanda causa Antecessoris virtus derelinquit Successori. Illorum recordatione futurum aiebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc mundo, & famam immortalẽ colligerent. Ea quoque causa summi Sacerdotes (qui Principes erant populi) duodecim Patriarcharum Antecessorum virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant in pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione oriosa concertare decet principem, non cum aliis inferioribus: hos enim si superet, redditur odiosus; si intra ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Tiberius centum Imperator omnia *† facta dictaque* Augusti Cesaris vice legis observabat.

5. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum commorationem purpuræ suæ præsentis cum præterita; in cupimus ferè oblivisci, quales antè fuerimus, inculsemus nosmetipsos de eo, quod nunc sumus. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne, præfecerit potius; plerumque enim fieri videmus, principes sub regiminis initium animum egregieotentum ad munus suum adferant, postea verò negligentiores sint. Plerique omnes magnis excellentie animis gubernationem ordiri solent; sensim tamen & cum tempore, aut nimia negotiorum mole eos deprimunt, aut perturbant delicia, quibus leviter capiti se sinunt, immemores obligationis, quæ pariter semel gloriam tueri ac conservare tenebant. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore accitus, quod tandem post longam rerum experientiam

vi do-

6. Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generationibus suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Mach. lib. 1. c. 2. § 1. c Et parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, Sap. 13. 24. *† Tac.*

4. Ann.

*vi dominationis convulsus & mutatus fuerit. † Imperi
diuturnum superbiam gignit, superbia verò odii
parit apud subditos, quemadmodum idem autor con-
servavit in Rege Vannio, qui *prima Imperii atate
rus, acceptusque popularibus: max diuturnitatem in super-
am mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordi-
eum ventus fuit. Multi cum insigni modestiæ & justiti-
laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, qui
Ministros circa se habent adulatōres, à quibus docen-
tur audaciùs quædam & injustè agere; uti Vespasianus
accidit, † inter initia Imperii ad-obtinendâ iniquitates ha-
perinde obstinato: donec indulgentia fortuna, & prævis
gistrû didicit, aususque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantum vi-
tutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed
etiam suorum Antecessorum conferat in-
se, opponendo invicem quorundam purpuratū vitii
defædatis, alias item aliorum egregiis facinoribus
resplendentes: nunquam enim magis exempla mor-
vent, quàm si contraria juxtâ ponantur à latere. Con-
paret Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paluda-
mentum regium, cum paludamento Petri secun-
Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpu-
ratum sanguine, quem in bello adversus Regem Le-
vigildum Patrem suum, Arrianâ infectum hæresis
gloriosè profuderat: hoc verò equorum protritum
calcibus in pugna ad Garumnâ, cùm is Albigen-
bus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Converta-
obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retrò pra-
terita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, o-
vitam licentiùs actam à Regibus * Witizâ & Rode-
rico: erectam verò rursus, & restitutam pietate & for-
titudine Pelagii. Videbit vitam pariter exutum ac regnum
Regem Petrum, ob nimiam animi feritatem: contri-

† Tac lib. 6. Ann. * Idem lib. 12. Ann. † Idem lib.
2. Hist. Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12. * Idem lib. 6. c.
39. & 24.

gubernacula euectum Hermannum ejus fratrem,
b singulararem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Vi-
ebit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de
lo auctum coronis, quod suam Regi Joanni II. Ne-
oti suo salvam esse & servare voluerit, tametsi essent,
ui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sancti-
m à suomet Parente de inobedientia & ingratitude
ostulatum coram Martino quarto Pontifice, quod
oso vivente regnum appetiisset, Isthæc collatio magi-
ri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum du-
em, in gubernando sequi tutò poterit: licet enim Se-
enitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroico-
um splendorem as lucem, uti & actionum malarum
arbitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia
in te considerata non ita movent, atque in iis,
quos aut gloriosos in hoc mun-
do, aut inglorios
effecere.

* *

*

SYM-

ARbor trophæis onusta non ideo truncus esse desinit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi non nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum facinora ignominia & dedecori sunt Successori, nisi eadem imitetur. Nec in illis hæres sit gloria, sed actioni solum, quâ eandem obtineat æmulandi studio. Perinde ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fundum reperit; vitrum verò, quod pellucidum est, celerimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac strenuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum gloria; si contrà vile ac tenue sit vitrum, fulgorem istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abjectumque ejus animum prodeat magis ac detegat. Quæ
alii

his exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur obstringere. His porro fundamentis tota Nobilitatis estimatio nititur ac privilegium: omnes quippe eximamus, Nepotes Avorum suorum actiones amittunt. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen, suis ostendit, quantum inter ipsum & illos discriminis sit. Nemo vitio vertit alteri, quòd virtutem illius, si sanguine junctus non est, adæquare non studeat. Circo apud Nobiles Romanos olim fumosæ illuminationum virorum imagines & statuæ antiquæ locabantur in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obligationes continuè in memoriam reducerent Boleslaus quartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numismate aureo, è collo suspensam circumferebat; & quoties majoris momenti negotium aliquod decerneretur occurreret, ori illam admovebat, & venerabundè osculans solebat dicere: *Avertat benignissimus Deus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* Quot ejusmodi numismata heroicorum Patrum & Avorum suppetunt Serenitati Vestræ, quæ nunquam sint, ut indignum regio eorum sanguine committat quid; quin immo animos ei addent potiùs, & stultos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni contentione enitatur.

§. Quòd si in omnibus nobilioribus Viris incensæ graret illa Majorum æmulatio, primas sanè in Republica seu domi seu militia mercerentur partes: utque enim *† par est meliores esse eos, qui ex melioribus*, in eorum etiam favorem præsumptio est atque experientia: nam

* Fortes creantur fortibus, & bonis.

Est in juvenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquila columbam.

plerumque magnos in animo suscitatur spiritus æstimatione propria, & infamiae metus. Fateor tamen, fallere non;

† Arist. * Horat.

nonnunquam hanc regulam, aut quia a Natura, quod
 voluit efficere non potuit; aut propter malam educa-
 tionem & deliciarum mollitiem; aut quia ipsæ erian-
 hominum animæ non æquè nobiles omnes sunt
 generosa, sed pro affectione corporis, in quod quasi
 demerguntur, aliter atque aliter operari solent; &
 sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non unà vir-
 tutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo
 toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est
 quæ licet communiter non nisi aquilas procreant
 sunt tamen, qui putent. Struthiones quandam esse ea-
 rundem speciem, sed planè degenerem, in qua pro-
 inde non ampliùs inest illa cordis generositas, robur
 illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cer-
 nitur, cum volucris tam pernix, tam quæ elegans in a-
 nimal foedum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix
 potest, quantum bono publico noceat electio ad Rei-
 publicæ munera, si absque discrimine & meritum
 examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi
 unà cum sanguine Avorum quoque experientia & vir-
 tus ad omnes semper posteros descenderet. Langue-
 scet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate
 debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque
 illam ad rectè agendum acuant, aut isthæc amittendi
 metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis
 Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam
 familiæ M. Hortali, quæ cum esset b nobilissima, pau-
 pertate pessumibat. Anteferri rectè poterunt aliis Vi-
 ri sanguine illustriores, quod ad suprema pacis officia
 attinet, in quibus plurimum momenti habet familia
 splendor atque auctoritas: aliud est in officiis milita-
 ribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis

*a Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex
 bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sepe
 efficere vult, non tamen potest. Arist. l. 1. Pol. c. 4 b Lan-
 guescet aliqui industria, intendetur socordia, si nullus ex
 metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt
 sibi ignavi, nobis graves. Tac. l. 2. Ann.*

an animi postulant. Quòd si hæc in illis etiam repe-
rentur, etsi non ea fortè cum perfectione, atque in
illis facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut An-
ecessorum meritis, aut communi hominum æstima-
one; omnem tamen defectum supplere illa nequa-
quam poterit. Atque eam ob rem merito risit Tacitus
ectionem Vitellii, cum ad gubernandas Germaniæ
ferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione,
ad id muneris minùs esset idoneus: nam † quòd
nsoria Vitellii ac ter Consulii filius, id satis videtur.
on ita Tiberius sub prima Imperii sui initia, sed
mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem
ilitia, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non
ios potiores fuisse.

§. Multùm fateor, in bello potest auctoritas fan-
tinis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo
que industria. Germani olim † Reges ex Nobilitate.
uces ex virtute sumebant. Tunc arma efflorescunt,
m virtus & animi robur præ aliis omnibus in pre-
sunt, & honoratiora in bello occupant munera,
ibus Nobilitatem aut adipisci primùm, aut jam
eptam augere porrò, magisque illustrare valeant.
es illa magnos orbi heroas dedit, & insignes duces
eteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur
liria: sola enim munerum militarium glòria belli
ommoda & pericula solari potest. Nec illud cer-
n omnino, quod quidam autumant, illustriorem
licet sanguinem majori in veneratione esse, aut ei-
m obediri promptius: nisi enim virtutis accedant
namenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis omnis
omissio exhibita sanguini, exterior solùm cul-
erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem
excelsitatem mentis, quæ sibi ipsæ fortunam fa-
cantur, illas suspicit animus & admiratur. Ocea-
Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo
rmannus Cortesius, qui licet illustribus natalibus

F

orti

† Tac. lib. I. hist. * Idem lib. 4. Ann. † Idem de
st. Germ.

orti non fuerint, suis tamen successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen pòst intervallo à suomet alveo nomen fortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magis aestimantur, expediet ad altiores honorum gradus evehere eos, qui rebus præclare gestis id fuerint pro merito, etsi fortè splendor Nobilitatis defuerit; pacis tamen tempore, † si Rempublicam gnaris, & non magis pretii hominibus committat Princeps, statim & Nobilitatem ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eorum fidem, & maximis in rebus damna patietur. Quod tunc potissimum accidit, cum Subditus rarioribus à naturæ donis instructus est, non verò cum inclaruit jam apud populum, & ore omnium celebratur, adeòque ipsius Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi factis illustrata est. Multos videmus, qui * ex se videntur nati; uti de Curtio Rufo dicere solebat Tiberius. In hos tales optimè convenit illa laus bonæ electionis Ministrorum apud Claudianum:

*Leptos ex omnibus oris
Evehit, & meritum nunquam cunabula quarit,
Et qualis, non unde fatus.*

§. Quòd si Nobilitas aut otio aut deliciis corrupta fuerit, laudandum potiùs, ut exercitio & præmiis instauraretur, quàm alia condatur planè nova. Argentum & aurum facillimè expurgantur; ex argento tamen aurum conficere, immensi laboris est, & in quo frustra defudet Alchymistarum ars atque industria. Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henrico quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut operiret scilicet potentiores regni sui proceres, aliò scilicet mediocri fortuna ad altiores eveheret. Etsi libertas & inobedientia Nobiliorum exigere interdum videntur, ut aliquantum deprimantur: magna enim præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superioribus

† Dion. Cass., * Tac. lib. II. Ann.

rem ferre sustinet. † Nobilitas, cui in pace durius servitium
est. * Imbecilliores semper æquum & justum quarunt, poten-
tioribus autem id nihil est cura; & tunc quietiores ferè
sunt subditi, cùm deest potentia, quæ eos tueatur &
novitates e eorum foveat. Ea de causa non permittunt
Castellæ leges, ut duæ amplæ & potentes d familia coa-
lescant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis divi-
a maneat, nec apud alios zelum & invidiam exci-
ent. Artes certè non deessent, quæ sub specie honoris
ut gratiæ singularis moderari possent divitiarum co-
iam, quarendo opportunitatem eas in obsequium
incipis & boni publici impendendi. Attamen sum-
tuum vanitas eò progressa jam est, ut iis artificii opus
on sit: potentissimi enim quique maximis onerantur
ebitis, & necessitatibus premuntur, ut media ampliùs
on suppetant, quibus tam sublimia cogitata exequi
offint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem
ulus esse cupiunt, quàm possunt, minùs etiam, quàm
ant, fieri incipiunt † Certè dites familia Nobilium, aut
aritudine insignes, studio magnificentia prolabi solent.
eterùm etsi divitiæ nimis periculosa sint, idem ta-
men in extrema etiam inopia locum habet: nam *
im ex primariis aliqui bona dissiparunt, hi rei novas mo-
entur.

F 2

SYM-

† Tac. lib. II. Ann. * Arist. lib. 6. Pol. c. 2. c Nihil
suram plebem Principibus amotú. Tac. lib. I. Ann. d
immodum est etiam, ut hereditates non donatione, s. d. jure
nationis tradantur, utque ad eundem una, non plures here-
tates proveniant. Arist. lib. 5. Pol. c. 8. † Tac. I. 3. Ann.
Arist. I. 6. Pol. c. 12.

Multis Imperium virtus contulit, paucis malicia i
his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena pe
riculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Oc
cultâ quâdam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem &
cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent Impe
rio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; ho
mines quoque non nisi eum qui justitiâ cæterisq; vir
tutibus præstat aliis, supremâ potestate & dominat
dignum reputant, Ea de causâ Cyrus † non censebat con
venire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibus
imperaret. Subditi magis observant, & reverentur prin
cipem, in quo insigniores animi dotes inesse conspici
un

† Xenoph. l. 8. Pædag,

nr. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctori-
 tis erit atq; æstimatio: omnes enim existimant, Deum
 Principi tali magis esse propitium, & curâ peculiari ad-
 esse in omnibus, ejusq; gubernationem dirigere. Hoc
 sum est, quod toto orbe Josue nomen a fecit incla-
 scere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum
 lausu acceperit populus, & pia quadam cum fiducia pro-
 pteros eorum successus sibi pollicetur; quòd si evene-
 rit aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altio-
 res & incognitos ita magis conducere. Eandem ob-
 causam apud Nationes quasdam Reges b summi Sa-
 erdotes erant, ut dum populus cæremônias sacras, &
 altum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem
 naturam quandam sublimiorem, magisque propin-
 quam ac familiarem ipsi Deo; qua tanquam mediatrice
 precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere
 tentare e prælumeret. Corona Aaronis super mitram
 attollebat oculos, & desideria omnium. Jacob vene-
 batur Josephi e sceptrum, cujus apicem Ciconia in-
 debebat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod
 princeps in virtutum ponit exercitio, immo Deus in-
 rim vel maximè rerum eventus moderatur ac diri-
 git. Sanctissimo sacrificio piè intererat Ferdinandus
 antoninesius, dum ad Durium amnem Comes Gar-
 ras Fernandesijs cum Mauris decerneret prælio, &
 ecce Angelus aliquis os habituque illi similis, vi-
 cem ejus tantisper in pugna obiit, quo factum, ut in-
 miam ipse non effugeret solam, sed & potissimam

F 3

victo-

a Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus divulgatum
 est in omni terra. Jos. 6. 21. b Rex enim Dux erat in
 illo, & judex, & in iis, qua ad cultum Deorum pertinerent,
 summam potestatem habebat Arist. l. 3. Pol. c 11. c Mi-
 nisq; insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent. Arist. Pol.
 Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis,
 & gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum or-
 nata. Eccli. 45. 14. c Et adoravit fastigium virgæ ejus.
 Vul. Ep. ad Heb. c. 1 E. 21.

victoriæ laudem & gloriam adipisceretur. Simile quippiam refertur de gloriosissimo Archistratego Comite Tillio, Josue verè Christiano, non minùs sancto, quàm forti ac bellicoso, ab alio aliquo personam ejus referente, instructam fuisse aciem, dum ipse Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando secundo Imperatori sub ipsis officiis divinis plura oblata fuere vexilla, victoriæ insignia & monumenta quàm multi ex Antecessoribus hosti eripuerint. Otiosus stabat Israëliticus *s*populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ sicut illa *g* Ariadnæ fulgentissimis virtutum stellis radiaverit Septimius Imperator filiis suis dixit moriens, *f. num se se iis derelinquere Imperium, si boni essent; lapsurum brevi, si mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus suis magnis Magni cognomentum invenit, mirè illdem regni sui gloriam auxit, & Successoribus *s*tabilivit. Tantâ is erat pietate, ut cùm corpus S. Isidori Hispali legionem transferretur, ipse & filii ejus suos oneri subjicerent humeros, & sacras reliquias à fluvio Durio usque ad ipsum urbis templum † D. Joanni sacrum nudis pedibus prosequerentur. Etenim cùm Deus sit, * *per quem Reges regnant,* & à quo omnis eorum potestas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, si ad ipsum suos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non destituunt; ea siquidem minimè ignara omnem sese à Sole lucem accipere, continuò eum respicit, ut ab eodem illuminetur: quod principibus sic imitandum, ut oculos semper fixos habeant in æterno illo luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta sua & decrementsa sumunt

Impe-

*f Nolite timere: state, & videte magnalia Domini, quæ facturus est hodie. Exodi 14. 13. Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo. Jos. 10. 42. g Neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus. Deut. 17. 20. † Mar. hist. Hisp. * Prov. 8. 15.*

Imperia, prout in Emblemate præfenti per sceptrum
annuitur, in cuius vertice Luna visitur respectans So-
lem, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia
es ad ejsdem omnipotentiam accedit proprius, tum
tiam quia solus ille lucem & vigorem rebus omni-
us tribuit:

† *Quem, quia respicit omnia solus,*

Verum possis dicere Solem.

*Non est enim potestas, nisi à Deo, * Prius in æterna ejus*
nente, quàm hic in terris, Reges Coronis redimiri
solent. Qui cælestes orbes primo mobili circumdedit,
sem illud regnis etiam & Rebus publicis impertit.
Qui Regem constituit apibus, non solius fortunæ reli-
quit arbitrio, aut electioni humanæ has causas inferio-
res principum, qui in regimine hoc terrestri vicem
ius sustinent, aut illi quàm simillimi h sunt, adum-
rati in Apocalypsi per septem illos Planetas, quos
Deus in manu sua habebat. In illos vibrat divinos su-
s radios, qui reflexi deinde supremum jus atque au-
toritatem in subditos iis tribuunt. Sine splendore illo
et luce cæca quodammodo est potestas omnis, quan-
tumvis ampla. Si princeps, spretâ illâ luce, in aliam ap-
parentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi
propria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox
potentiæ suæ orbem deficere videbit, & obscurari.
Quicquid Solem præsentem fugit; tenebris involvatur
esse est. Luna etsi subinde luce se videat destitui, nõ
men ideo sese à Sole avertit, quin potius longè jam
gracior, graciliórque; continuò eundem respicit, donec
illius denuò compleatur. Fixum ergo firmumque
sceptrum suum princeps reneat, oculos semper conji-
endo in virtutem, in omni fortuna, seu prospera, seu
adversa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad casti-
andum, aut ad cumulanda merita, aliquid ejus de-

F 4

cre-

† Boëtius. * Rom. 13. 1. h *Principes quidem instar Deo-*
m esse. Tac. lib. 3. Ann. 1 Et habebat in dextera sua stel-
septem. Apoc. 1. 16,

incrementum permittit, in constantiæ præmium non omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem ejus augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando I. Imperatori usu venit: quippe qui non raro Fortunam adversam habuit, ut de Imperio pariter & vii desperare posse videretur. Verum, qua erat animi constantia, nunquam spem omnem abs se abjecit, neque avertit oculos suos à Sole illo increato rerum omnium effluore ac moderatore, cujus providentia divina periculis eum eripuit, & longè etiam altius supra omnes suos hostes extulit. Virga Moysis, quæ sceptri erat Symbolum, mirros edebat effectus, quoad illam calum versus erectam manu suâ tenebat; at simul ac illam abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsissime & Moysi formidandos conversa fuit. Dum sceptrum instar scælæ Jacobææ summitate calum tangit, iussu rat illud Deus, & Angeli descendunt / subsidit Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in summo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religiosæ, ac pia in parentes, solebant effingere; in inferiori verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias ut tantò liberius propriæ suæ marris frui possit amoribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere volebant aliud, quàm quòd principes pietatem semper in pietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbolo Machiavellus suum quoque principem instructum vellet, sed alio planè fine: in uno enim sceptri extremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut prohibitu illud vertere posset, eamque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes principi necessarias non esse,

k Projecit & versa est in colubrum, ita ut fugeret Myser.
Exodi 4. 3. 1 Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens calum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum in summum scælæ. Gen. 28. 12.

esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si
 vera illa essent ac solida, & si ex præscripto earundem
 agere is semper vellet, ait perniciosas illi fore; contra
 verò profuturas: quàm plurimum, si putetur saltem,
 quòd iis præditus sit: hæc enim ratione ita eum fore
 dispositum, ut prout nata immutare eas sciat & possit,
 iteòque sic in rebus omnibus agere, prout expedire
 iudicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cum
 primis necessarium esse ait in iis principibus qui no-
 niter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos pa-
 ratos semper & expeditos esse oportet ad utendum ve-
 ris, prout Fortunæ venti spiraverint, & postulârit ne-
 cessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium,
 quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas so-
 lum & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem
 umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæ ve indu-
 tria crysalli naturam sic perficiet, ut claritate suâ ac
 luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad pri-
 mum aspectum & explorationem, rei agnoscet vanita-
 tem, & ridere incipiet? *Vera gloria radices agit, atque eti-
 am propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi deci-
 dunt, neque simulatum quicquam potest esse diuturnum.* Nul-
 la tanta est astutia, quæ naturam aliquam malam vesti-
 re sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si im-
 pnis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinatio-
 ni, accedente præsertim habitu, conformibus tam faci-
 le deficiamus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomo-
 do Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre
 poterunt fœtorem illum, è discooperto jam vitio-
 rum sepulchro, tam detestabili, absq; omni virtutum
 ornamento? quomodo ab interno illo vulnere aver-
 tere poterunt oculos, si detracto jam *m* velo, sub-
 iectio delitescerat, palàm sese illud conspectui offerat?
 unde porrò fiet, ut princeps suis domi contemptu-
 rus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus im-

F 5

omni-

* Cic. lib. 2. de Off. | *m* Quasi pannus menstruata un-
 de *l*usitiam nostram. l. 64, 60.

omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidanda reddidit principis tyrannidem, quàm si virtutes pulse fingat; ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi » Othonem metuebant, cum ambiret Imperium. Malam principis naturam, si cognita sit, declinare facilè quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuitò solùm & casu; sed ad malos plerumque fines, atque adèò magis noxiæ illæ sunt, quàm ipsa vitia, quemadmodum in o Sejano notavit Tacitus. * *Extrema est perversitas, cum prorsus justitia vacet, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia faciliùs ferunt homines; at hypocrisin abominantur omnes: nam illis nosmet ipsos solùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favorèmq; populi aucuparetur, sed † *que grata sanè fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris, & quia nemo non videbat, ficta ea esse, indecora & vitia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, qui fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejùsq; conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit de-

cer-

n Otho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desidîâ torpescere, dilata voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem Imperii composita. Eoque plus formidini afferebant falsæ virtutes, & vitia reductura. Tac. l. 1. hist. o. Haud minùs noxiæ, quoties parando regno finguntur, Idem lib. 4. Ann. * Platon. † Tac. lib. 2. hist.

cernere, quifquis his artibus potius, quàm divinæ confidit providentiæ. Si vitia principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, faciliùs secreta ea haberipaterer, ne malo exemplo sint: nam ideò ea occultare, hypocrisis censeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potius naturalis, & honor virtuti debitus. Nullum fr̄anum illi restat potentia, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores p̄ Tiberium timuerunt magis, quàm cùm absque dissimulatione eum conspicerent. Et tamen si de Pifone scribat Tacitus, quòd * *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes*: hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas imulet; sed quia populus nonnunquam iudicio fallitur, & hypocrisin pro virtute habet. Quantò igitur firmiter constantiorque Pifonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si princeps veras virtutis habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facilè mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, ut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam principi expediet? † *Ca el Rey contra los malos, quanto en su malad estovieren* (verba sunt Alphonfi Regis in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin mostrar se por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit

F 6

his

p̄ Penetrabat pavor & admiratio, callidum olim, & tendis sceleribus obscurum huc confidentia venisse, ut tantam dimotis parietibus ostenderet Nepotem sub verbera venturionis, inter fer vorum ictus, extrema vitæ alimenta iustro orantem, Tac. lib. 6, Ann. * Id. lib. 15. † Lib. 5, tit.

his nostris præsertim sæculis, cum dominatus & Imperia certis constituta sunt legibus, neque jam amplius dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & insolentia militari? Nullum unquam tantum potest esse periculum, quod virtus prudens cavere non queat, absque eo quod princeps à sceleribus sibi paret subsidium. Si quando princeps aliquis virtutibus illustris pessum iit, non eò accidit, quod bonus esset, sed quod bonus esse haud satis didicerit. Non tenetur princeps justitiæ amans confestim & imprudenter sese sceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certe evidenter periculosa videtur isthæc diligentia: quin immo magnæ prudentiæ est q̄ permittere, quod contra nitendo impedire non potes. Dissimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari possit; bonos interim præmiis erigat, coerceat pœnis malos, aliisque utatur mediis, quæ prudentia suggerit. Quod si ea non sufficiant. Successori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cum perspiceret r̄ temporis sui mores corrigi à se, & emendari non posse. Etenim si princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo sese vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeòque in utrisque malitiæ fieret accessio. Virtus in principe nihil creare solet periculi; creat tamen zelus & rigor, si absque prudentia sint. Non abominantur Principem scelerati, quod probus & frugi sit, sed quia per nimiam ejus severitatem improbis iis esse non licet. Nemo non principem justum desiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut justitiæ locus sit, quâ non ab aliis solum, sed & à se invicem securi degant. Seneca eò intendebat, cum, ut Neronem ab incestuosa cum

Matre

q̄ *Permittimus; quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non possumus. S. Chrysost. r̄ Non id tempus censura, nec si quid in moribus labaret, de futurum corrigendi auctorem, Tac. lib. 2.*

ARB.

Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, † per vulgatum esse incestum gloriantē matre, neo toleraturos milites profani Principis Imperium. Ad eò necessaria Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. * Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit, quàm quòd virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. † Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminatr, juxta adulatio, & superbia, palam compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejusque causa, modò largitio & luxus, sapiens industria, ac vigilantia. Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de causa ambigua de Vespasiano fama erat: nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multò securiorem futuram fuisse Sejanum apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longè perfectiores evafuros fuisse principes, si s demptis eorum vitiis, solæ virtutes remanissent. Si vitia profint Principi ad dignoscendos à bonis improbos, satis erit, quòd notitiam eorum aliquam, non verò usum aut consuetudinem habeat. Polleat itaq; virtutibus, sed juxta circumspiciat, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, quum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitus perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti possent eorum sententia, * qui eo munitiores Reges censent, quòd illis, quibus imperitant, nequiores fuere. Ista enim nequitia, quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem rectè quis noverit. Dura nimium est, & periculosa pro regimine

F 7

severa

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 4. † Idem lib. 1. hist. † Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur. Idem lib. 20. hist. * Salust.

severa virtus absq; ista notitia Ex quo porro fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ Imperii propriæ, non illæ monasticæ & solitariæ, quæ meticulousum illum reddunt, tardum ac difficilem in statuendo, a humana conversatione alienum, magisque attentum ad perfectionem suam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo posita est, ut satisfaciatur obligationibus principis, quibus à Deo obstrictus fuit.

§. Nec voluit solùm Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; sed politicam etiam ipsi malitiæ superstruere conatus est, commutrans quomodo-hujus beneficio ad supremum gradum illa posset evehi, & disertè asserendo, ideo pessimum ire homines, quòd mali esse nescirent, perinde quasi certa ea de re haberi posset scientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita est, non ideo pereunt homines, quòd mali esse ignorent; sed quia flagitia ipsa tueri sese in longum nequeunt: nulla enim tam astuta, & prudens est malitia, quæ satis cavere sibi possit, quin suismet artibus tandem irriariatur. Quæ scientia erudire satis poterit, ut iudicium in delictis servet integrum & incorruptum, quem suorummet malefactorum conscientia stimulat, quæ etsi in nobis sit, sine nobis tamen operatur, impulsæ vi quâdam interiore divinâ; eùm arbitra sit, & carnifex actionum nostrarum, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, postquam Matrem tolli jussisset è medio: nam † sceleris demum intellectâ magnitudine, reliquo noctis, modo per silentium defixus, sapiens pavore exurgens, & mentis inops luscem operiebatur, tanquam exitium allaturam Hæret nonnunquam animus maximè generosus, & consilio destituitur ad scelerum conspectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam * magnitudo facinoris metum, prolationes, diversâ interdum consilia adferebat. † Apprehendit nimirum

Deus

† Tac. lib. 4. Ann, * Idem ib, † Job. 5. 13.

neus sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum
 dissipat. Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita;
 violentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assidue.
 periculosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem cor-
 nit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est judi-
 cium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis ma-
 joribus corrigendas: & quousque moles ista assurgeret,
 ut homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Jo-
 nnis Pagoli Tyranni Perusiæ, quo Machiavellus uti-
 tur ad stabiliendam suam doctrinam, abunde satis
 docere potuisset, quàm periculi plenum sit, per isti-
 usmodi incedere præcipitia, cum elusa tandem ejus
 malitia, procuratâ etiam morte Julii secundi Pontifi-
 cis, ad exitum perducere nequaquam potuerit. Idem
 quoque Duci Valentino accidit, quem velut Idem
 illi proponit principibus: is enim, ut ab obitu Patris
 Alexandri sexti rebus suis securiùs prospiceret, Cardi-
 nalibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed
 permutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander ve-
 nenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subito;
 Valentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbe-
 cillitatem electioni interesse non potuerit (quem ca-
 lum tanta illius astutia non præverterat), quo porò
 factum, ut quem ipse vellet, Pontifex minimè fieret,
 atque unâ perderet ferè omnia, quæ in Romania vio-
 lenter occuparat. Non finit utriusque providentia divi-
 na, ut Tyrannorum artes suis multùm profint rau-
 storibus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis no-
 tris propitium reddat, non malitia. Si quando Ty-
 rannus aliquis in usurpatione violenta diutiùs persti-
 tit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut ex-
 cellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum
 studia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud
 tyrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exem-
 plis impias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit,
 quibus

Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere
 manus eorum, quæ ceperant. Job. 5, 12.

quibus præcipitant principes, & ruunt Imperia. Præterquam, quod non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eò quod iustitia divina, relicto iis regno, Imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passivum suarum ac Ministrorum, atque ab eventibus minus prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saule completum fuit, quod Samuel illi dixerat non mansurum scilicet eum Regem, in poenam, quod Deo fuisset *v* inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moretetur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mea fuit servitus.

v Pro eo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis Rex. 1. Reg. 15. 23.

SYMBOLUM XIX.

IN Ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti locis in hunc sese modum exercebant: prodibat primus accensam facem manu præferens, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium: *Cursus lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi cum sôres vitæ lampadâ tradô.

Quod à Platone mutuatus, cum suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait, [†] *vitam, quam ipsi à majoribus acceperunt, vicissim quasi tandem ardentem, posteris tradant.* Ecquid aliud sceptrum regium, quàm ejusmodi fœcula quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo Majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa? Multa principi cum hominibus aliis communia sunt, una sola res eaque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbè sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi thea-

[†] Plato.

rum subire, ut principis personam sustineat, deceden-
 ti verò de vita alium deinde cum eadem successurum
 purpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum

solam hanc superfuturam memoriam, quod fuerint.
 Illud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, qua
 amicitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum
 ei indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & bo-
 ni publici conservationi, incremento & prosperitati
 consulat, ut alibi expendimus.

§. Ubi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel
 Princeps cœperit, tædæ ardente sui Status instructus,
 non id solum agat, ut cursum istum producat lon-
 gius: jam enim terminum præfinitum habet, quem
 transgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo
 jam

jam absit proximè, cùm illa cuique etiam levissimo vento sit exposita. † Tegula una eam Regi Henrico I. extorsit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapsus, inter ipsa nuptiarum tripudia, Principem Joannem Regem Catholicorum filium prohibuit, quò minùs eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem suæ manûs: occasionem & jus, ne plures temere faces suscipere audeat, quàm aut successio aut electio legitima illi concefferint. Si considerasset istud cum animo suo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis suis ac honoribus tam infelicitè excidisset, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et sanè longè melius suum confecisset curriculum Rex Carolus Neapolitanus, si Regni sui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentasset, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam faciliè committat princeps, neque sinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia. Imperium enim societatem non patitur; * suo etiam patri Regi Alphonso Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus est Infans Sanctius, eâ potestate & dominatione, quam ab ipso acceperat. Nec Infanti Lusitano defuère rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionysium moliretur.

§. Istæ Regnorum faces malis artibus accensæ citò plerumque extinguuntur: † nam nulla *quæ sita scelere potentia est diuturna*. * Garcias Rex Patrem suum Alphonsum Magnum coegit, ut Regno se abdicaret, sed ultra triennium Coronâ sic partâ ei frui non licuit Froila secundus non nisi menses quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Consilia violenta non semper optatum fortiuntur exitum. † Navarræ coronam certò jam ad se

† Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 6. * Idem lib. 14. c. 5.
† Curtius. * Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 20. † Idem lib. 7. c. 2.

perventuram hæreditate sperabat Ramon, si fratrem
Regnum Sanctium tolleret de medio; at Respublica sce-
trum ei committere noluit, qui facinustam atrox
nimo concepisset, ad eoque Sanctio Regi Aragoniæ
jus patrueli illud obtulit.

§. Ne temere facem isthanc è manibus dimittat
Princeps, quoad vivit, ne si facti illum pœnituerit
postea, ei fortè accidat, † quod Regi Alphonso hujus
omnis quarto; qui posteaquam Regnum in fratrem
Regum Ramirum semel resignasset, recuperare deinde
unquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum
in possessione est, justitiæ non pareat: semper enim ra-
tiones in promptu habet, & causas, quibus se tueat.
Et quem non moveat discrimen, quod inter im-
perandum, & obediendum interest?

§. Tamen si verò istæ regnorum faces communiter
parentibus ad liberos transeant, illud tamen Reges
semper meminerint, à Deo se accepisse, eidemque suo
tempore restituere debere, ut nôrint, cui acceptas eas
referre debeant, & quam stricta de iis reddenda sit
ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus,
qui sub extremum vitæ spiritum, sic Deum fertur al-
locutus: * *Tua, Domine, est potestas, tuum est Imperium. Tu
premissus es Dominus super omnes Reges, & omnia tua sub-
sunt providentiæ, Regnum, quod de manu tua accepi, tibi re-
stituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo,
usus est alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum
cognominamus.

§. Illustre sanè, sed laboris plenum vitæ curriculum
illum ipsum descripsit Serenitati Vestræ, conficien-
tum non cum una solùm, sed pluribus variorum re-
gnorum facibus, quæ Soli per omnia similes (hoc
non excepto, quòd hic sese per intervalla subducit
culis) ab oriente usque in occidentem suam longè
atque diffundunt lucem. Savissimi turbines
impetentes undique eas moliuntur extinguere:
verùm

† Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 5. * Idem l. 9. c. 6.

verum cum Deus (sic Isaias a videtur vaticinatus) eandem eo sine incenderit, ut antecant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in sacris Ecclesie altaribus, sperari merito poterit, quod hujus ad instar etiam illæ lucebunt; præsertim, si magis magisque eas inflammaverit Serenitatis Vestrae religiosa fides, & pius zelus, rectè sursum erectus semper tenendo, ut flamma tantò clarior puriorque ad cælum, quò natura sua nititur, possit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in causa erit, cur illæ ipsa flammæ eas sensim depascent; quòd si calo ita obverterit, ut terram solùm spectent, mox extinguentur penitus: eadem enim materia, quæ partum aliàs datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque sedulo Serenitas Vestra, ut cum his facibus vitæ suæ curriculum gloriosè decurrat, easque adhucdum lucentes suo aliquando Successori porrigat, nec solùm quales eas accepit primùm, sed potius novis auctas & collustratas radiis: solet enim Deus regna Regémque, cum primùm Reipublicæ suscipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tantò accuratiorem ab iis rationem postea repetat, quomodo b Regi Balthasari factum. Et si Otho c obstrictum se credidit, ut Imperium, sicut à Majoribus acceperat, sic posteris traderet, profectò non minorem etiam obligationem à gloriosis suis Antecessoribus ad se derivatam Serenitas Vestra agnoscat necesse est. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc superstes Philippo II. Filio suo detulit: Et tametsi nonnullorum acciderit malitia, quòd finem curriculi sui expectare noluerit, ne fortè venti contrarii, quos jam tum ad-

versa

a Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. II. 49. 6. b Appensus es in scatera, & inventus es minus habens. Dan. 5. 27. c Urbis nostræ institutum, & à Regibus usque ad Principes continuum, & immortale, sicut à Majoribus accepimus, sic posteris tradamur. Tac. l. 1. hist.

versa fortuna concitârat, eas aut omnino extinguerent
 aut saltêm obscurarent; uti fecisse memorant Alphon-
 sum II. Regem Neapolitanum, qui cùm Regi Franciæ
 Carolo VIII. resistendo non esset, † Coronam in filium
 suum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud
 tamen certum, voluisse ipsum tempori eam Deo resti-
 tuere, seseque ad aliam disponere coronam, non tem-
 porariam, sed æternam, quâ semel obtentâ frui licet
 securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 8.

SYMBOLUM XX.

Inter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses
 puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redi-
 mitus foliis, & panem in canistro manu præferens:
 Sym.

Symbolum, quo innuebant, opinor, matrimonium non solum voluptatis gratia, sed ad curas etiam & labores à natura institutum esse. Eodem (si in Emblematis figuris humanis esse locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in iustitia, in pace, in rerum ubertate tueri satagit, quas non experitur a difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui Imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sint oportet; pericula illius, huius securitas; illius vigilia, huius somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subijcere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate è versibus Senecæ Poëtæ Tragici:

— † *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quam blandâ tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illico sibi persuaserit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intus latet abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assidue tempora, pectusque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quam circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. * Atque hæc causa fuit, cur antiquiores quidam Reges coronæ navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultra sibi, à nescio quo, oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: † *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primùm fasciis b utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeò graves sunt capi-

a *Quàm arduum, quàm subiectum fortune regendi onus!*

Tac. I. Ann. † Seneca. * Strab. † Valer. Max. b *Fenice ei darim mundam super caput ejus.* Zach. 3. 5.

capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine
 opprobria habeat: nec enim regnare aliud esse dixerò, quàm
 curia perpetua suspiria, conservandi nimirum, acqui-
 rendi, & amittendi Idcirco & Marcus Antonius Impe-
 rator aiebat: *Regnum grandissimam esse molestiam*. Ad la-
 bores nati sunt principes, æquum igitur, ut ad istos se
 parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut
 cubicularius, qui eos manè excitaret è somno, altum
 eis sic inelamaret: † *Rex surge, ad tractanda Regni nego-
 cia*. Non ferrent hoc nostro tempore quidam princi-
 pes excitatorem tam molestum: *multi enim hac princi-
 palis præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos
 sit; rubor ac dedecus penes alios*. Quòd Principes non-
 nulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè acci-
 dit, quòd (ut alibi dicemus) regnum pro hæreditate &
 possessione habeant proprietaria, quâ pro libitu iis uti
 liceat, existimantque suam præ aliis excellentiam
 & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus,
 sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appeti-
 tiones attinet, cumque adulatio optimè nôrit, quò
 illâ inclinatione propendeat, facillè eis deinde persua-
 det, absque libertate ista & vivendi licentia principum
 non nisi durissimam fore servitutem, magisque
 infelicem, quàm infimam etiam subditorum conditio-
 nem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese to-
 tos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad
 gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quòd ex tanto principum nume-
 ro oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores.
 Non quòd à naturæ donis instructi non sint: nam in
 his excellere solent potius præ aliis, utpote qui è san-
 guine meliùs enutrito descendunt; sed quia in otio,
 & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent,
 neque id permittunt aulici, qui faciliùs suam fabri-
 cantur fortunam apud Principem rerum suarum neg-
 ligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium
 adversus isthæc incommoda in duobus potissimùm con-

† Tac. lib. 1. hist.

consistit. Primum est, ut princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensum assuetcar, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue; & si fortè in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minus expediat, ob rationes infra in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen sit, ut oculos prius ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ causa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eumque sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem & potestatem sceptro tribuat; natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tinea nutrimentum præbeat. Doccant, inquam, principem, * generari & nasci à principibus, fortuitum esse: solam virtutem propriam hominis bonum. Rectorem eum esse, non dominatorem; subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius à Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba & Pisonem instruxit, cum ipsum adoptaret in filium. Nemo in principem electus fuit,

c Consulares fasces, prætextam, curulæque sellam nihil aliud, quàm pompam funeris putent: claris insignibus velut infulus velatos ad mortem destinari. Liv. lib. 2. hist. * Tac. lib. 1. hist. Id lib. 1. 4. hist. d *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* Idem lib. 12. Ann. *c* *Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* Idem lib. 1. hist.

caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agni-
 s omnium commodis inserviret. Perpendens illud
 in animo suo Rex Antigonus filium suum monuit,
 abuteretur potestate, néve sese nimium efferreret,
 ut subditos tractaret malè, sic cum affatus: *Anigna-*
re, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitatem? Eo-
 m pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori
 culanti sese aliquando, quòd nunc aures ei vacuas
 re non posset, respondit. *Quin ergo, inquit, impe-*
re definis? Subditi non propter Regem nati sunt, sed
 ex subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum fo-
 omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vi-
 tim de eodem justitiam & tutelam sibi polliceri pos-
 t, quæ causa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro sub-
 erent. Propriis suis coronati clypeis in circuli for-
 mæ laboratis Romani triumphabant unde intro-
 ra diademata Sanctorum, qui contra communem
 nani generis hostem insigni victoria potiti essent,
 n mereatur coronam Princeps, nisi pariter subditi
 illa clypeus sit, qui Fortunæ favientis impetus
 ipiat. Regnare officium est potius, quàm dignitas.
 perium quoddam g paternum in filios; quòd si sub-
 affectum illum paternum & sollicitudinem non
 eriantur in principe, nec amorem, nec obedienti-
 filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cogno-
 to Sanctus, imperium non aliter atque officium
 uit, quod positum esset in subditis tuendis, in ad-
 istranda justitia, in vitiis castigandis, & remune-
 lis virtutibus, in procurando denique regni sui
 emento; ita ut pro majori ejus bono nulli parcen-
 labori existimaret; nec aliter re ipsa fecit. Prin-
 s montium consimiles sunt (ut alibi dicimus) non
 quòd cæli favoribus propiores sint, quàm quòd
 G omnes

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.
 13. G *Ut enim gubernatio patrisfamilias est regia*
dam potestas domi: ita regia potestas est civitatis & gen-
erius, aut plurium quasi domestica quedam gubernatio.
 R. lib. 3. Pol. c. 11.

omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti de-
 fitarii quidam pruina & nivium, quæ collique facta
 inde defluant ab iisdem ad moderandam æstivo tem-
 pore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut ex
 fisti altius corporibus suis umbram faciant aliis, &
 solis ardoribus hæ eos tueantur. Ideo sacra paginæ
 Principes Gigantes i vocant: grandiori enim statu
 opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gube-
 nandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt,
 labores ferant, & gemant (quemadmodum Jobus
 loquitur) sub aquis, quibus populi & gentes signifi-
 ficari solent; anguli denique m sunt, quibus Reip.
 officium innititur. Princeps, qui natum se non credidit
 ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolerandas
 pro eorum commodo temporum injurias, motis dignitatem exuat,
 & vallem potius præoptet agere; si tamen ad otium
 privatum aspirare ei liceat, quem cælum ipsum ad aliorum
 gubernationem jam semel destinavit. Wambæ electo in Regem,
 coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux quidam
 gladio districto, ni moram gereret, minitari coepit:
 † *An unus, inquit, totius gentis voluntati repugnas,
 tuæque tranquillitati communem omnium salutem
 posthabeas?* Eadem de causa nec Regi Joanni secundo
 in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnum
 Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic admodum
 erat juvenis; ille verò ea adhuc corporis constitutione,
 ut præesse potèd cum laude posset. E quibus quilibet
 liquidò apparet, Principes esse partem Reipublicæ
 & c.

h Quia factus est fortitudo pauperis, fortitudo egeni in tribulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab aestu. Il. 25.
i Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Isti sunt
 potentes à seculo, viri famosi. Gen. 6. 4. k Ecce gigantes
 genuerunt sub aquis. Job. 26. 5. l *Aqua, quam vidisti, ubi
 retrix sedet, populi sunt, & gentes, & lingua.* Apoc. 17. 1.
m *Applicate huc universos angulos populi.* 1. Reg. 14. 3.
 † Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 12.

certo quodam modo ei subordinari, tanquam instrumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut bona malâq; eorundem ad Rempubliam pertineant; quemadmodum Tiberius *n* ad filios suos agebat. Qui avidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: *† Ecce nos tuum, & caro tua sumus*; ut significarent, ipsum esse, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnesque eorum dolores ac labores in semetipso quodammodo periri.

§. Porro principem à puero sic informare oportet, ut dominationis equum, dum tener est, domare discat ac regere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum fuerit, unâ cum ipso præceps ruet. Rationis frangere opus est, habentis scientiæ politicæ, virga justitiæ, & calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam, principis prudentiæ stapedibus firmus semper insisteret. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum illicò, sed quod honestum est solùm, ne fortè pietatem lædat, aut existimationem, aut verecundiam, contra bonos mores committat aliquid. Ne existimationem Principes, potestatem suam omnino absolutam esse, sed obstrictam bono publico, & communis utilitati: non immensam, sed certis arctatam limitibus, & multis casibus expositam. Insignem apparatus navalem Regis Philippi secundi adversus Anglicum ventus dissipavit.

Non orit præterea princeps auctoritatem suam ita suam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanere subditis, quod aut ab initio illi sibi reservârunt, aut ei concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defensionem & conservationem propriam contra Principem palam injustum, aut tyrannum. Principibus

G 2

bonis

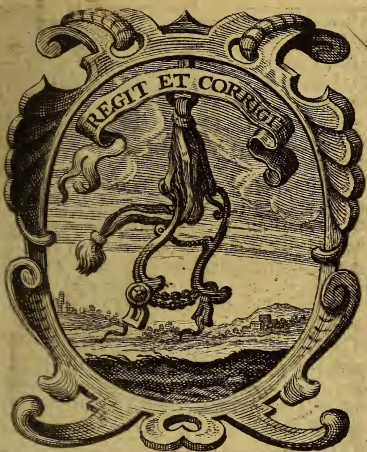
Ita nati estis, ut bona malâque vestra ad Rempubliam pertineant. Tac. lib. 4. Ann. † 2. Reg 5. 1. 0 Falsa, quæ præteritatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut aliter dixerim, contra bonos mores sunt, nec facere nos videndum est. lib. 15. ff. de condit. inst.

bonis nō omnino displicet libertas aliqua in subdito Tyrannorum p̄ est absolutè dominari velle. A moderata subditorum libertate salus imperii & conservatio dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui potentior, sed qui majori cum ratione potentior est. Ne minus supremā obtinet potestatem, qui subditorum iura tuetur ac privilegia, quæ iusto titulo possident. Prudentia potius est sinere, ut iis frui & gaudere possint liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati derogant, nisi aut honorè suum iis lædi putet, aut ea omnino tollere cogitet. Satis illi sit Coronā suā eadem tueri potestate, quā Majores ipsius fecerant. Hoc ipsum fortè Deus per Ezechielem Principes monere voluit (tametsi in alio sensu) cum ei dixit: † *Corona tua cum ligata sit tibi; si quis eam laxet nimium, ei de capite facile decidet.*

p̄ Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominatio non, ita quamvis egregiis modum libertatis placere; Tac. 4. Ann. † Ezech. 24. 17.

* *

*

Justitiæ centro Coronæ circumferentiâ ducitur. Ne-
tquam hæc opus foret, si absq; illa vivere liceret.

Hæc unâ Reges olim sunt sine creati,

Dicere jus populis, injustâque tollere facta.

† *Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine pro-*
ro, scelere, cõque sine pœna & coercitionibus agebant; neq; præ-
miu opus erat, cum honesta suo pte ingenio peterent, & ubi
nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur.

Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, &
cautiorẽ virtutẽ reddidit, quæ sincera aliâ, & ab omni
sollicitudine liberâ in terris morabatur. Postquã nimirũ
xui aequalitas & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incede-

Gr 3

uat.

* Tac. l. 3. Ann.

bat, provenire dominationes. Nam prudentia urgente necessitate, & naturali suadente lumine homines in civilem coegit societatem, ubi & virtutes exercerent ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulata quam natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & consilia in vicem verbis explicando, alter alterum a instrueret, juvaret, defenderet.

Constitutâ itaque civili istâ Societate, simul communi & tacita omnium consensione, in tota illa naturâ lumine illustrata exorta est Potestas quædam altior ad partium conservationem necessaria, quæ nimium sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia discernendo in iustitia, & pace omnes tueretur: quæ tamen Potestas ista per universum corpus diffusa esse non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequendo nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut alius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdicarent, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plures eam transferentes, quæ sunt tria illa Republicæ genera, Monarchia, Aristocrazia, & Democratia. E primâ omnium quidem fuit Monarchia: nam initio in suis quique familiis; deinde apud universum aliquem populum eum sibi homines præficiabant, qui aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & super præ in alios potestatis, quam in ipsum contulerant, quæque in iustitia potissimum consisteret, qua mediante populum sibi subjectum in pace tueretur, ac contervaret. † *Vbi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica, & cessat omne Regis officium, quemadmodum in * Castellana provincia accidit, quæ propter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.*

§. Justitiam

‡ Sermo vero datus est homini ad utile, & inutile, ac proinde justum, & injustum declarandum. Arist. I. 1. Pol. c. 2.
* Idem Pol. l. 4. c. 4. † Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 3.

§ *Justitia isthæc sola lege naturali, absque insigni Reipublicæ periculo, rectè administrari non possit: tum enim illa sit constans & perpetua voluntas suum cuiusque tribuendi, multis exposita foret periculis, si ab opinionione & judicio principis dependeret, & scripta non esset. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affectibus & passionibus libera) sufficeret ad rectè semper iudicandum in tanta casuum varietate, qui passim invidunt; atque adeò necessum fuit, ut longo rerum usu atque experientia certis quibusdam legibus tam pœnalibus, quàm distributivis sese armarent Reipublicæ. His quidem ad castiganda delicta; his verò ad suum iure tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per gradium, iustitiæ Symbolum, id quod Trajanus significare voluit, cum strictum aliquando enssem Præfecto prætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque Accipe ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gesseris, pro me; sin aliter, contra me hoc utere. Æqualis illi utrinque acies est tam pro divite, quàm egeno. Non ex una parte obtusus, acutus ex altera, ut uni parcat, & latet alteri. Reges verò distributivæ denotantur per regulam seu iustissimam, quæ promiscuè actiones omnium & jura dividet. Ad hanc iustitiæ regulam res omnes dirigere oportet, non contra regulam rebus accommodare, quemadmodum regula Lesbica, quod è plumbo esset, flexa facillè omnibus lapidum figuris sese aptabat. Hæcque legibus spiritum atque vigorem Princeps tribuere debet. Rex Alphonfus Sapiens dicere solebat, Regem cor & animam esse Reipublicæ: * *Ca asi como yaze el alma en el corazon del Ome, e por ella vive el cuerpo, e se mantiene; asi en el Rey yaze la justitia, que es vida e mantenimiento del pueblo, i de su Sennorio.* † Et alibi ait, Regem*

G 4

idem

b *Iustitia enim perpetua est, & immortalis.* Sap. I. 15. † *Regem.* Call. l. 3. Eccl. hist. c. 21. c *Legem scimus justitiæ, & iustitiæque regulam esse.* Seneca. * *Lib. 5. tt. 1. p. 2. † Lib. 1. tit. 1. p. 2.*

idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *Casi como por ella se conozen todas las torcidas, e se end rezan asi por el Rey sin conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et quid aliud Rex quàm Lex d' loquens? quid Lex aliud, quàm mutus Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisi quodammodo principum potestatem, & tamen ipsi personis ipsis maneat integra, ex parte tamen can subtiliter in chartam transtulit, & scriptam reliquit atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiz exercitio, ut anticipatis hac ratione per leges ante ipsos etiam casus, aequitate & castigatione, sententia non ascriberentur arbitrio, aut passioni & commo modo principis, neve is in odium offensionemque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, elevatio gratia, invisibile principis brachium, quo Reipublica habenas moderatur. Nec alia via melior a conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum, *Ineque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quod si via effecti procedat princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa pro innocentia habetur, & justitia pro tyrannide; immo principis potestas haud parum imminuitur: plus enim semper cum lege quàm absque illa efficere poterit; Lex principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petra non solum arbitrio vera innititur politica. Regula sum bonæ gubernationis, & via regis rationis Status, per eas,

† *Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum.* Cic. de leg. † Tac. l. 3. Ann. e *Minui jura, quoties gliscat potestas.* Ibid. f *Inauditi, utque indefensi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. hist. g *Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum.* Il. 32. 17.

as, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis
cura navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima
vitalitatis, vinculum populi, ac frantum (figura Præ-
sentis Emblematis) quod eum regit hac corrigit. Quin-
ta etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.

Instabilitati voluntatis, quæ tota affectibus & passio-
nibus est obnoxia, immo per se cæca, rectè committi
aud potuit iustitiæ judiciū; sed necessum fuit, ut cer-
tis quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & pru-
dentia profectis, quæ perinde omnes, & absque dis-
crimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales
sunt leges, quas pro casibus futuris præriterorū dicta-
vit experientia; cumq; ipsæ semet explicare nequeant,
sed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelli-
gentiam mutuari debent à iudicibus, quorum linguis
prountur, aut calamis declarantur, & certis applican-
tur casibus (nam omnes universim comprehendere
possibile non fuit) advertant sedulò principes, qui-
usnam hominibus eas exponendas committant:
eque enim hoc aliud est, quàm vitam suam, & præ-
cipua gubernandi instrumenta iis concedere; facta
autem semel electione, prout oportet, exercitium &
usum iustitiæ ordinarium ne impediunt, sed Magi-
stratui totum permittant. Etenim si Principes inter-
retari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia
conuenit, aut Epitimia, totum ædificium politicum corruet,
& quæ firmare illud & sustentare debuerant, rui-
nam accersent potius. Neque enim tyrannis aliud
est, quàm quædam legum oblivio & despicientia,
cum principes auctoritatem illarum sibi temere arro-
gant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissi-
mam servitutis suæ causam, quod nimirum i Augustu-

G 5

Rus.

h Facta sunt autē leges, ut earum metu humana coerceatur
audacia, tutaque sit inter improbos innocentia; & in ipsis im-
probis reformidato supplicio, refranetur audacia, & nocendū
oculatur. (Sid. l. 2. etymol. L. legibus, C de leg. i Insur-
re paulatim, munia Senatūs, Magistratum, legum in se
trahere, Tac. l. 1. Ann.)

Æus legum munia ad se traxisset, ut Imperium tyrannide premeret:

† *Postquam jura ferox in se communia Casar*

Transtulit, elapsi mores, de suetæque prisca

Actibus, in gremium pacis servile recessi.

Dum legibus Princeps os obstruit, malitiæ & vitii illud laxat, ut Claudii & Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametsi verò leges salus sint Rerum publicarum, utpote quibus hæc fundari solent & conservari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut iustum excedunt numerum: nam dum nimium multiplicantur, pariunt confusionem, & oblivioni traduntur, aut certè si servari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. * *Corruptissima Republica, plurime leges.* Aliæ aliis adversantur, atque ansam præbent interpretationibus malitiosis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & dissensiones. Maior populi pars in tribunalibus distinetur. Desunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos suis sustentant sumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora sinus sunt piratarum, & tribu- nalia latronum nemora. In ipsi, qui custodes iuris esse debuerant, durissima catena servitutis sunt populo. Neque minùs gravantur Republicæ nimia legum copia, quàm ipsi vitiiis. Qui multas condidit leges, multos spargit murices, in quos omnes offendant. Ira Caligula, qui innocentia struebat insidias, varia sanciebat edicta, minuto scripta caractere, ut difficulter legi possent: & † Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum sic obruebat, ut plus laboris

† Claud. k *Nam cuncta legum & Magistratum munia in se trahens, materiam prædandi patefecerat.* * Tac. l. 11. Ann. l. *Deditque jura, queis pace & principe uteremur: a- et jora ex eo vincula, inditi custodes.* Id. l. 3. Ann. m *Urg, antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur.* Ibidem. † Tranch, in Claud.

horis esset ea memoria comprehendere, quam re ipsa
 dare effectui. Idecirco Aristoteles dicebat paucas leges
 sufficere, pro gravioribus casibus, reliquos iudicio na-
 turali relinquendos. Nullum damnum intestinum
 reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in
 gravissimorum delictorum pœnam Deus olim iniun-
 dabatur n̄ Israh̄eli, quòd multiplices iis leges daturus
 esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si
 nullus sit casus, qui non venerit aliàs, nec ullum in-
 commodum, quod ante non expenderit, aut cui non
 paraverit remedium observatio diuturna, atque ex-
 perientia? † *Super omnibus negotiis meliùs atque rectius
 olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispania
 arbitrium pro recens inventis habet, omnia in antiquis
 regni legibus reperientur. Harum custodia gratior
 erit populo, & minùs odii conciliabit Principi,
 quàm aliarum novarum promulgatio. In illis con-
 quiescit iudicium; in his vacillat & fluctuat. In illis
 lucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Il-
 læ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci
 non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, &
 vitam in discrimen adducere. Multæ herbæ, antequam
 cretetur, quomodo præparandæ essent ad usum, ve-
 nenum fuère. Meliùs gubernatur Respublica, quæ
 ratas habet leges, etsi imperfectas, quàm illa, quæ
 sequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui
 Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas conscri-
 bant, & Deus insculpsit in p̄ lapide aeterno digito
 exaratas. Has ob causas etiam Augustus sic

G 6.

Senat-

n̄ *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum:
 Et sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges me-
 as.* Of. 3 11. † Tac. lib. 14. Ann. 6 *Vsus aris ad perpe-
 ratatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis
 æreis, in quibus constitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib.
 36. c. 1. p̄ *Deditque Dominus Moysi, completis hujusmodi
 testimoniis, in monte Sinai, duas tabulas testimoniis lapideas,
 scriptas digito Dei.* Exod. 3 12 13.

Senatum hortatus est: † *Positas semel leges constantes servate, nec ullā earum immutate. Nā qua in suo statu, eadēq; manent, et si deteriora sint, tamen utiliora sunt Reipublica hū, qua per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnum, quod legibus sufficientibus instructum non sit: illud solum cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facile fieret in Hispania, si Rex aliquis, non minū hoc nomine illius reparator, quā Pelagius, controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minū prudentibus & doctis, quā justis. Illud est, quod Rex Reccewinthus intendebat, cū diceret in quadam lege sui libri, quem *Fuero juzgo* inscribit: * *En nin queremos, que de aqui adelante sean usadas las leyes Romanas, nin las estrannas.* Rex quoque Alphonus Sapiens Judicibus serio præcepit: † *que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor q; supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmarunt Rex Ferdinandus & Joanna, * uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque suprema jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari legibus. Video duo contrā dici posse: unum est, cū Leges istæ lingua Castellana confcriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Juris prudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quod absque notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, rectè intelligi nequeant. Alterum est, cū in omnibus penè Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundū quod causæ decidi solent, & dijudicari in Parliamentis & Curis exteris jura & controversiæ principum, plurimū proinde referre, si viros habeant in dicto jure probè multūq; exercitados. Verū istis incom-

† Dion. l. 52. * l. 8. & 9. tit. 1. l. 2. For. † Lib. 6. tit. 4. p. 3. * l. 3. tit. 1. lib. 2. Recop.

commodis facillè occurrì poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de causis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquit: *Empero bien queremos, i sufrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estudios generales de nuestro Señorío, porque ai en ellos mucha sabiduria; i queremos dar lugar, que los nuestros Naturales se an sabidores, o se an por ende mas bonrados.* Quòd si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad oculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercatura. Varietate illà confunduntur ingenia, intricatur iudicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversia aliqua decidenda, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari iustitiam in tam obscura nocte tot opinionum diversa sententiarum, pro utraque parte; unde fit, ut res planè arbitraria fiat, & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solùm subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores togati essent, quàm qui saga fumerent. Idem conati sunt Imperatores Titus & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos iudices, quorum

interest semper, lites proferri longius, non secus a militum, ut bella diutissime durent. Sola necessitas Serenissimam Reginam Isabellam, † dum Hispali moraretur, impulit, ut ex arbitrio proprio istis remediis uteretur: longas enim moras pertasa, lites omnes coram opitulantis doctissimis & expertis Viris, componebat, absque forensi strepitu, absque processuum & informationum accumulatione; feliciter sane, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. suam moderantur, quia nulli inter eos Jureconsulti. Oretenus in consilio causam proponuntur: audiuntur testes, & absque ullius rei descriptione, praterquam sententia, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quam sententia erigam propitia, post longam multorum annorum contentionem. Qui hodie serit litem, palmam serit; quæ cum fert fructum, pro alio fert. * *Non fuerint concordæ unquam, aut inter amantes civēs, ubi mutua multa lites iudiciales sunt, sed ubi cæ brevisima & paucissima.* Minimum ergo pauci sint Jureconsulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quæta esse poterit Respublica, in qua multo, ut vitam sustentent, lites excitant? Quam restitutionem sperare spoliatus poterit, si tam multi eum ante expolient? Et licet omnes viri probi essent, non tamen ideo inter multos sincerior erit Justitia, sicut nec semper unam infirmitatem feliciter curant plures Medici. Nec è re boni publici est, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujusque vocentur in examen, mediocris sufficit & moralis.

§. Nec minus detrimenti adfert multitudo sanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum vestitum, & sumptus superfluos: nam plerumque ejusmodi edicta cum contemptu excipiuntur; & vix unquam executioni mandari possunt. Luna eadem, quæ excancit, vicissim abolet. Sibillarum responsa sunt in foliis arborum, ventis tradita Inobedientia, si semel ob-

† Anton. Nebriſſ. dec. x. lib. 7. c. 6. * Plato.

tinuerit, magis q̄ insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis exilimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimum de auctoritate ejus detraxere in provinciis Belgicis. Quare dubitari merito posset, num tolerabilius malum sit luxus & moderatus, quàm prohibitio, cui nemo pareret; aut num satius sit dissimulare † potius prævalida & anti-gua, quàm hoc assequi, ut palàm fiat, quibus flagitiis impares sint Principes Si prohibita impunè transcederent, neque metus ultra, neque pudor est. Si leges hæc & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, subditus principem faciliè æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor. sine auctoritatis periculo Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus s̄ Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviolem reddit adulatio. Faciliùs naturam in suis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempubliam à moribus sui principis desciscere. In hoc tanquam in speculo actiones suas componit populus:

Componitur orbis

Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus *

Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§. Con-

q̄ Tot à Majoribus reperta, tot quas Divus Augustus tenuit, illa oblivione, hæc (quod flagitiosius est) contemptu abolita securiorem luxum fecere. Tac. lib. 3. Ann. 1 Num coeritio plus damni in Remp ferret; quam indecorum attrectatio, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret. Idem lib. 3. Ann. † Ibid. Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo esse cultu, virtutisq̄ sequium inde in Principem, & amandandi amor validior, quàm pænâ ex legibus, & metus. Ibid. Claud.

§. Consuetudines leges sunt, non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tantò gratiores, quantò minùs mandata sunt aliorum, sed arbitrium potiùs spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque aded eadem communis consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; neq; ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas deceat; eò quòd plus ea in re communis valeat opinio, què, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quàm alia quæcunque argumenta, immo quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitus tollere. Li principum **iustissimè agunt, qui præsentibus moribus, legibus, etiamsi deteriores sint, minimum variantes Rempublicam administrant.* Si tamen aut virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd consuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam ante introductam à Witiiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquænam Leges essent meliores, respondit: *Illæ, quibus utitur populus.* Medicinæ morbis incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam profunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret. † *Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In commune jubes si quid, senses ve tenendum.

Pri-

† Claud. * Thucyd. † *Quid leges sine moribus vanae proficiunt?* Si. Aug. † l. 4. G. de leg.

*Primus iussa subi, tunc observantior equi
Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi. †*

Leges, quas tulit Servius Tullius non pro populo erant solum, * sed quibus etiam Reges obtemperarent: per illas controversiæ principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio v. refert Tacitus. * Tamen si legibus soluti sumus, tamen (dicebant Severus & Antonius Imperatores) secundum illas vivimus. Non obligat Principem vis legis præcisè, sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam earundem gubernationem: quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam principem iis se conformem gerere, ut aliis tantò suaviores sint. In isto positum videtur mysterium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen x comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expertus esset, omnes tantò faciliùs istud imitarentur. Ad eò subjecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in caussis patrimonii regii eandem aleam subire debeat, quàm quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cum aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ Pater coràm præsens adesset, & in Consilio regio singulorum exquirentur suffragia in causa aliqua ad Cameram pertinente, neq; in iudiciis integritas defuit, aut constantia ad illum condemnandum; neq; in ipsius Majestate relicitudo animi, ad audiendum illos benignè & absque omni indignatione. Felix Respublica in qua causæ y principis deterioris conditionis sunt.

SYM-

† Claud. * Tac. l. 3. Ann. v. Si quando cum privatis disceptaret forum & jus. Idem l. I. Ann. * l. 3. C. de test. * Fili hominis comede volumen istud. Et comedi illud; & factum est in ore meo sicut mel dulce. Ezech. 3. I. & 3. y Quæ gloria tua est præcipua, sepe vincitur Fiscus, cujus mala causæ nunquam est, nisi sub bono principe. Plin. in Pan.

TAmetsi populi consensus justitiæ potestatem con-
tulerit in Principes; immediatius tamen illam
à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vi-
carii, Aquilæ regiæ sunt. Jovis Ministri, qui fulmina
ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernenda
vitiis a supplicia, & justitiam exercendam: qua
in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent.
Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levi-
tate, pro executione: robore unguium, ne in illa
deficiant. † In recessu Galaciæ penitus abstruso & ab-
dito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Al-
phonſi
a Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum
agit. Rom, 13, 4. † Mar, hist. Hisp, lib. 10. c. 2.

phonſi ſeptimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hiſpaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è veſtigio ſumpturus ab illo poenas, celeritate tantâ, ut priùs homini manus injiceret, quàm ille de adventu ejus quicquam reſciſcere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! ſeiſpum judicem & executorem conſtituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. * Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cùm aliquando Mediſcæ campi degeret, clàm Salmanticam profeſtus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in caſtro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges tranſgredi auderet, ſi ſemper in metu eſſet, ne ſimile quid ſibi accideret? Unus iſtiusmodi casus regnum integrum erudire poteſt, & ritè componere. Attamen non ſemper expedit Majeſtatem regiam ejuſmodi imitari exempla. Quando ſtatus Regni bene diſpoſitus eſt; quando ſedent pro tribunalibus cauſarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo caſu ſufficit. Principem elaborare in eo, ut miniſtrorum adminiculo juſtitie ratio habeatur. At verò, ubi turbata ſunt omnia, quando jacet & ſpernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis ſolebat temporibus; non obſeſt ſimilis aliqua ſubita & gravis animadverſio, ut ſubditi potentem Regis nanum formidare incipiant, intelligantque, perinde atque in corpore humano, ita in regno animam Majeſtatis eſſe totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expedit moderari rigorem, quando Reſpublica malè affecta eſt, & vitia conſuetudine roborata: nam ſi virtus nimis etiã acerbè errata ferat, & uno quaſi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potiùs, quàm juſtitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debitari coepit. Præcipitare cum medicina, periculofa res eſt, & quæ facit interdum, ut furorem concitaret.

tata

* Mar. hiſt. Hiſp.

rata multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam severitatis solum insisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nunquam populus illam omnino respuit, immo per illam magis magisque insolescit: alias idem agnoscit nimiam suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperissima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat princeps paucorum scelera in Republicam commissa; si multorum sint, condonet facilius. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat simillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clam omnibus extremo supplicio affici. [†] Et quoniam multi ex ejus domo equites ac Senatores suspectasse opibus, jussisse consiliis dicebantur, noluit tamen, ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det, grandiora pœnis coereat. Pœnitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus *b* in Agricola collaudavit. Non imperat meliùs, qui acriùs castigat; sed qui excusat cum prudentia, eaque moderatione, ut ne plebendi ansam porrò præbeat; prorsus sicut chirurgus

[†] Tac. lib. 2. Ann. b *Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare; nec pœna semper, sed sapius patientia contentus esse.* Ibid. in vita Agric.

nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias refeceret. Nemini odio est princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendū delectat occasio, quive illam studiosè captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam verò inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus repræsentant; aliàs diu firma non consistet columna: Reipublicæ. Ubi semel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evertit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Justitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curarunt, ut in honore & prærio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cùm deinde Marchio de Puego conjecisset in vincula, † tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, hortatu Magni Ducis, qui probè perspectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam in tuenda auctoritate & existimatione justitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex advolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; sin minùs, sciret certò, sibi pereundum.

§. Nec solùm punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem

c Hanc P. C. curam sustinet Princeps, hæc omnia funditus Remp. trahet, Tac. l. 3, Ann. † Max. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

jestatem ipso gubernante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuere, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare causam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is antè læsus fuerit. Nullam princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impunè tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilire fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa principis, nemini securo vivere licebit. Punitio audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici jussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione d Galbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Julius Cæsar præciperet, ut Pompei statum erigerentur, firmavit suas. Nisi conspirent principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§ Quando in casibus delicti par est omnium conditione, conniveant Reges cum aliis, alios & puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quàm ista æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitia, per pennas Struthionis significabant ex utraque parte æquales.

§ Magna principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbant

d Non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem. Tac. l. 1. hist. c. Cavendum est, ne iudex de causis alii plebentur, alii ne appellentur quidem. Cic. de offic.

bant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tamen capi-
tis rei essent, accersivit eos ad se Rex Ferdinandus IV.
† & in muneribus militaribus occupavit; quo factum,
ut nonnullos castigaret hostis, alios belli asperitas, &
labores, atque ita provincia illa quieti pristinæ resti-
tueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore profunt quàm
plurimum Justitia & Clementia, ita in bello præmium
& pœna: quia grandia ibi pericula, quæ sine spe ma-
gna superari non solent, nec solo metu licentia morum
& dissolutio coerceri possunt. * *En todo esto* (ajebat
Rex Alphonfus Sapiens) *son mas danñosos los yerros, que*
los Omes fazen en la guerra, ca assaz abunda à los, que en ella
andan de averse de guardar del danno de los nenemigos, quan-
to mas del, que les viene por culpa de los suyos mesmos. Ea
propter Romani diversis pœnarum & infamiae generi-
bus afficiebant milites, qui officio suo deessent, aut in
periculis, aut in disciplina militari; quo fiebat, ut pu-
nitionem magis, quàm hostem metuerent, mallentque
in prælio gloriosam mortem oppetere, quàm honoris
postea aut vitæ facere jacturam cum ignominia per-
petua. Nemo istis temporibus signa sua turpi fuga au-
debat deferere, quia nusquam in Imperio securus de-
gere poterat. Hoc nostro tempore milites fugitivi non
solum non puniuntur ad patrios reversi Lares; sed pu-
gnæ etiam se subducentes. Milano Neapolim abeunt,
& tanquam sub alio principe hætenus meruissent sti-
pendia, cum insigni damno tam obsequiorum suæ
Majestatis quàm factorum sumptuum, in Regis mili-
tiam denuò adscribuntur. Qua in re Vice-Regibus,
vellem, ante oculos propositum esset exemplum Ro-
mani Senatûs, qui tamen post prælium Cannense vel
maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potu-
it, ut sex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offere-
bat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui si glo-
riosam mortem voluissent occumbere, non cum infam-
ia capi se permisissent.

§. Er-

† Mar. hist. Hisp. l. 15, c. 9, * In Proh. tt. 28. p. 2.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimulanda sunt potius, quàm punienda, ne poenæ aut reprehensionis metus eos reddat timidiores. Accedit, quòd insignis etiam prudentia in casibus bellicis falli quandoque solet; unde misericordia digni sunt magis, quàm castigatione. Varro ad Cannas victus fuerat prælio, & Romam tedeunti Senatus obvian processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino exercenda iustitia, animo prompto id fiat & forti. Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quàm principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, quâ princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cuius talis ferè est opinio (ut alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concepit. Perdidit existimationem suam apud subditos Rex Alphonfus Sapiens, quando iustitiam secretò exercere visus est. Tunc expeditet fortasse, cum ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos antè videat populus, quàm comprehensos seditionis auctores. ^o Ita Tiberius pœnam servi illius, qui Agrippam se sinxerat, palam non aufert, in secreta palatii parte interfici iussit, corporisq; clam aufert. In aliis casibus fortiter princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine sustinet. Iustitia namq; fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porrò conservatura est. Illa mens est Dei: harmonia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint tamen principes in locum patrum familias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorum, proindèq; Iustitiam Clementia temperent. Oportet, ut bibant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum cælitus demissum, è quo

† Mar. hist. Hisp. lib. 22. c. 6. * Tac. lib. 2. Ann.

quo comedere fillum iussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordiâ calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum iustitiâ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquent, puniendi forent, nemo superfluet, cui Princeps imperaret: † *vix enim quisquam adeo mali expertus, ut non aliquam mortem mereatur.* * *Ca comenier* (verba sunt Alphonfi Regis) *que la iusticia es muy uena cosa en si, e de que debe el Rey si empre usar: con todesa se muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minùs periculi est Coronæ, vitæ & iustitiæ à iustitiâ, si extrema illa sit, quàm ab iniustitiâ, Rex Joannes II. exemplo sit, qui quòd plus æquo severus effæt, valde se populo invisum reddidit: & ex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea cecidit. Nexis semper manibus incedant Iustitiâ & Misericordiâ, copulatæ inter se, quasi partes sint unius usdemque corporis, nec unquam unâ istarum aliter liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hæc reor deus non dedit Deus gladium igneum (quo paradisi custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus clementia est, & misericordia: sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui melius nôssæt Iustitiâ cum Clementiâ imperare. Nihil pernitiosius Principe, ultrâ quàm clementia est. Nervæ temporibus dici solebat, peccatis esse Principi subijci, qui omnia, quàm qui nihil remitteret. Quare haud minùs crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minùs noxia est Populo clementia nimis, quàm h crudelitas, & gratia interdum impunitate & indulgentiâ peccatur, tam ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit

H

Mali-

f In quo erant omnia quadrupedia, & serpentina terra, & latilia celi: & facta est vox ad eum: Surge Terre, occide manduca. Act. 10. 12. † Tac. lib. 2. Ann. * Lib. 2. tit. 2. g Collocavit ante Paradisum voluptati Cherubin, flammeum gladium. Gen. 3. 24. h Feliciares enim sunt prohi, supplicia lucentes, quàm si eos nulla iustitia periret, Boët. l. 4, Phil.

Malitia, cùm veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici quarti imperium ob nimiam ejuſ Clementiam (niſi tamen omiſſio dicenda ſit potiùs quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejuſdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effuſa; hæc moderata, amari i factant Principem. Quia ita dextrè & prudenter virtutes iſtas miſcere noverit, in gubernatione errare non poterit, immo tota illa ſuavis quidam concentus erit, & harmonia, ſicut quæ ex ſonis acuto & gravi inter ſe contemperatis & conficitur. Cælum fruges procreat roſis ſui benignitate, & rigore pruina ac nivium tutatur eas, & altioribus deſigit radicibus. Si Deus clemens non eſſet, vereretur illum quidem timor, at non obſervaret cultus. Ultraque virtus & timeri eum facit, & amari. Ideo Rex Alphonſus Aragonius dicere ſolebat: *Iuſtitia beneficio probos mihi devincio; Clementiã improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & peſtundat Reſpublicas.

i Mirùmque amorem aſſecutus erat effuſe clementia, modicus ſeveritate. Tac. lib. 6. Ann. k Miſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine.

SYMBOLVM XXIII.

Nulli Alchimiftæ majores, quàm Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de ſe non habent, hoc ipſo, quòd eas in virtutis a præmium proponant alijs. Invenèrunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude geſtarũ glorioſa eſſent inſignia: & licuit hæc ex ipſius naturæ ſinu & theſauro depromere, quæ græmen, palmas & lauros affatim ſuppeditabat, unde ſine ſumptu

coro-

a Imperator aliquando torquibus, murali, & civica donat: quid habet per ſe corona pretioſum, quid prætexta, quid faſces, quid tribunal, quid curruſ? iſiſiſi horum honor eſt, ſed honoris inſigne. Sen. l. 1. de ben.

ronis illas contexerent. Non suffecissent araria ad muneranda obsequia, nisi excogitatū fuisset politimum illud coronatum inventum, quæ præmi loco do-

æ in publicum fortitudinis testimonium, pluri-
m, quàm ipsum aurum argentūmq; æstimabantur :
alio sese milites ad labores & pericula offerebāt,
is potiundi daretur occasio. Eodem planè con-
Hispaniæ Reges fundarunt religiones militares,
arum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis
m essent indicium. Atque ad eò ante omnia dan da
opera, ut ejusmodi præmia porro habeantur in
tio; quod fiet, si magnâ habitâ ratione meritorum
ferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in
antum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quod

si absque delectu & discriminae ea instituetur distributio, vilescunt paulatim & contemnentur, & poterit Arminius jure merito ridere fratrem suum Flavium (qui Romanam sequebatur factionem) quod cum oculum perdidisset in proelio, [†] *torquem, coronam, alia militaria dona memoraret, vilia servitii premia*. Probant intelligebant Romani; quanti ad commune bonum interesset, estimationem pramiorum istorum in hominum animis conservari; ideo de dotibus, quibus instructum esse oporteret militem, ut coronam è qua se eu commereri posset, cum Tiberio Imperatore consultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (praesentis Emblematis icone) multae exprimuntur dotes, quas ante considerare oportet, quam praemii loco tribuantur. Nam imprimis supra concham efformantur, quae à mari procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, ejus candido sinu resplendet unio, ob puritatem suam, & quia de rore caeli concipitur, Virtutis ac Nobilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus incunis conferentur, aut iis, qui nondum praestiterunt obsequia, gratia erunt, non praemium. Quis obsequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtineri possit? Pro militia instituta fuere, non pro pace; adeo inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suas probassent industriam, aut quatuor minimum annis sic meruissent stipendia, ut digni essent centurionibus praefici: quod si fieret, plures dubio procul è Nobilitate ad militiam appellerent animum magisque artes militares efflorescerent. *E porende (dixit Alphonsus Rex) antiguamente los Nobles de Espanna, que supieron mucho de guerra, como bi vieron siempre en ella, pusieron señalados gualardones à los, que bien fiziesen.* Hoc qui facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortunis

& di

† Tac. lib. 2. Ann. b *Honoris augmentum non ambitione, sed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. constra publicam C, re milit, * Lib. 2. tt. 27. p. 2.

de dignitate expolitati fuere à c Macedonibus, Alexander Severus Imperator, cum probè nôset referre quàm plurimum, ut remunerentur milites, immo fundamentum & securitatem imperii in eo penè consistere, † *aurum & argentum rarè cuiquam nisi militi dignifit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes suas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.*

Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu domi, seu militiæ florent. In hunc finem opibus, honoribus & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec negata tamen etiam Justitiæ auctoritas, ut hæc nimirum princeps delicta puniat, illis verò virtutem & animi excellentiam remuneret. Etenim (uti dixit* Alphonsus Rex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes segun el merecimiento, es justicia, que haze mantener las cosas en buen est ado. Rationem infra dat: Ca dar gualardon à los Omes, que bien hazen, es cosa, que conviene mucho à todos los Omes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Sennores, que han poder de lo fazer Porque en gualardonar los buenos fechos muestra se por confido el que lo haze, e otro si por justiciero. Ca la justiciano es tan solamente en escarmentar los males, mas auun en dar gualardon por los bienes, e demas desto nasce ende otra pro, ca dà voluntad à los buenos, para ser toda via mejores, e à los malos para emendarse. Ubi cæna & præmium & deficiunt, ordo Reip. deficit, quia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet. sine neutro illorum diu salva non posset consistere: nam spes præmii ad cultum obligat; metus autem cæna ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali libertate servituti, oppositâ. Hinc antiqui Imperium Symbolicos per flagellum significabant, ut in Monetis quibusdam Consulibus videre est, & dominationis*

H 3

Augu-

c Tunc vestigal publicum, quo antea milites, & remiges utebantur, cum urbano populo dividi ceptum, quibus rebas effectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum ante Macedonum nomen emergeret. Trog. lib. 6. † Lamp. vita Alex. * Lib. 2. tt. 27. p. 26

Augusti prognosticon fuit, cum Cicero per quietem vidisset flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus homine Romanum ei portendi Imperium, quod poenæ & præmii beneficio crevisset hætenus, & stetit. Quis à vitiiis se abstineret, si poena non esset? Quis caput suum periculis objiceret, si præmium sperare non liceret? Solon Rempublicam duabus rebus continere dixit, Præmio & poenâ. Binos in mundo Deos esse, dicebat Democritus, Poenam & Beneficium, persuadentempe, absque his, eum gubernari non posse. Hi duopoli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminaria, quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebris. Duo ista solium & Principum sustentant. Ideo mandabat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliâque insignia Regia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præmia cum e justitia non distribueret. Dum Princeps agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc præmii poenæque utilitatem non bene expendunt Legumlatores & Jurisconsulti, qui toti fuerunt in solis poenis & suppliciis statuendis, Præmiorum vero vix usquam meminerunt. Majorem eius rei rationem habuit sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: ut enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titulum de præmiis.

§. Cum ergo tam necessaria sint Principi poena & præmium, ut sine hoc æquilibrium per gubernationis funem securè incedere nequeat, magnâ utique consideratione est opus, ut iis rectè utatur. Ea de causa colligati erant Licetorum falces; coronæ verò, cum è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentâ victoriâ primùm texebantur, ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necerentur, inter delinquendum & puniendum, merendum & præmiandum tem-

poris
d iustitiâ firmatur solium Prov. 15. 12. e Aufer cidarim, tolle coronam: Nonne hæc est, quæ humilem sublevarit, & sablilem humiliavit? Ezech. 21. 26.

oris aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè
 expendi possent: Præmia inconsideratè collata gratia-
 rum actionem vix mereantur. Citò facti eum pœnitet,
 qui temerè largitur aliis, nec virtus secura est ab eo,
 qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra
 limites, excusat populus delictum in Severitatis odi-
 um. Si idem præmium virtuti tribuatur & vitio, il-
 la injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria
 sunt merita) majus præmium detur, quàm alteri, invi-
 diâ hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia
 enim & grâtitudo circa unam eandemque rem in una
 simul sede morari non possunt. Attamen illud etiâ
 considerandum, quomodo præmium, & pœnam
 dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut
 præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi
 desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut
 quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt; eò
 quòd nulla ampliùs delicti supersit memoria. Rex
 Alphonfus sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus
 magno cum judicio Posteris suos admonuit, quomo-
 do in præmiis & pœnis gerere se deberent, cum dixit:
*Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do con-
 viene, e como, e quando, e otro si en saber refrenar el mal, e tol-
 lerlo, e escarmentarlo en los tiempos, e en las sazones, que es
 menester, catando los fechos, quales son, e quien los haze, e de
 que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se ende-
 xa el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, è dando
 pena, e escarmiento à los, que los merezen.*
 §. Expediet nonnunquam differre præmiorum distri-
 butionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut inte-
 rim, qui ea expectant, spe ista erecti majori cum stu-
 dio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio me-
 iori emi crediderim, quàm quæ præmiorum expe-
 ctatione emitur. Et certè magis ad serviendum alli-
 git spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque
 hoc facile apparet, quàm noxia sint successiones futu-
 ræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expen-
 debat

debat Tiberius, cum sese Gallo opponeret contendenti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati qui successuri essent in legationibus legionum, & Prætoris: ita enim fore dicebat, ut obsequia & industria aliorum planè *f* desinerent. Qua in re non istud solum damnum ponderavit Tiberius, sed etiam quod occasionem perderet gratiæ faciendæ, in quo dominatus sui vires consistere gaudebat. *Atque ita favorabili in speciem oratione, vim imperii retinuit.* Qui gratiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorû futuris diuturna, animum advertere haud solent ad incommodum istud successionum futurarum, ut ex iis actiones suas moderentur: hoc enim spectant solum, ut Principis potestatem imminuant, & à Candidatorum importunitate sese liberent.

Cum Princeps veluti cor sit sui status (quem admodum † Rex Alphonsus dicere solebat) per illum utique vitales spiritus opum & præmiorum in membra aliis dispersiri oportet. Etiam quod longissimè abest, tametsi Principis præsentia destitutum sit, ejus tamen favoribus fruatur. Istæ hæc consideratio perarrat apud Principes locum invenit. Plerique omnes solos eo afficiunt præmiis, quos præsentem vident, victi importunitate petentiû, aut domesticorum adulatione; auquia ad negandû desit animus. Et sicut fluvii non nisi solû, quod alluunt, madefaciunt: ita illi solos præsentem, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cumulant, nec cogitant, quod Ministri absentes innumeris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tueantur, & faciant, quod per se ipsi non possunt. Gratias omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula versantur. Illa obsequia æstimantur solum, quæ moschi redolent, non ea, quæ pulvere respersa sunt & sanguine.

f Subverti leges, quæ sua spatia, exercenda Candidatorum industria, quærendis que aut petiendis honoribus statuerint Tac. l. 2. Ann. 8. Haud dubium erat, eam sententiam alius penetrare, & arcana imperii tentari Idem l. 2. Ann. 1. lib. 3. tit. 1. p. 2.

quæ: ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio facilius oculos capit, quàm aures; tum etiã, quia mox animum titillat inanis gloria ex submissione præsentis, & gratitudinis illicitis. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potius, quàm meritum: ambitio potius, quàm zelus: magis commoditas, quàm molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lætatur, nonrietur verò cū desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam reviviscant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tã ad persuadendũ efficaces sunt, quàm præsentia Spe, Sola & expectatione haustra & canales non implentur, nisi infusas etiam aulæ aquas demergantur. Præsentia Principum fœcunda est, sicut & Solis. Præsentis hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia, Et, qui sub arbore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quòd bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera; ubi tamen vel maximè Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longius, ut nimirum ibi dispensentur, ubi præcessere merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quòd aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentis opus sit. Theodoricus h Italix Rex absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intueri obsequia, & discernere merita; & Plinius de Trajano testabatur: † *facilius esse, ut oculis ejus vultus absentis, quàm animo charitas, quã in illum ferretur, excideret.*

§. It hoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facultatem

H 5

tatem

h Abunde cognoscetur, quisquis famã teste laudatur: quã propter longissimè constitutũ mentis nostra oculus serenus in-
pexit, & vidit meritum, Cassid. l. 9. c. 22. † Plin. in Pan.

tatem impetrent ad tempus aliquod Principi suo coram se sistendi Ibi enim curare poterunt melius, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cùm spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquã enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & spreti semel saepe etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitã vanitate, ad vitam solitariam & privatam aspirant. Hóc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eò usque processisse se vident, ut mutare amplius non liceat. vivunt, moriunturque infelices.

§. In Gratiis & præmiis captandis plurimum Modestia potest, & prudentia cum quadam dexteritate, ut illud fieri potius videatur ad præstanda meliora obsequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ut in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neque enim hoc solùm largitus est, sed divitias etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia: nam virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis merito illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, maluntque omnes, sibi acceptum referri potius, quàm quasi ex merito esset. Unde porro fit, ut Principes promptiores ferè sint, ad larga & libe-

i Sed & hac, qua non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retro dictis. 3. Reg. 3. 13.

eraliter remuneranda obsequia exigua; majora ve-
parcius, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicen-
ur, quã istis Quare qui multas gratias à Principe abs-
lit, majores indies sperare poterit: nã largitas semel
hibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam
quod mavelit Princeps alium agnoscere debitorem,
quàm sese talem fateri: hoc enim ipsi minùs honori-
um est. Ludovicus XI. Gallix Rex dixisse fertur,
magis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis ma-
na accepisset beneficia, quàm erga aliquos alios, qui
iam longè majora præstitissent, perparum tamen re-
munerationis fuissent consecuti. Theodoricus Impe-
rator, ex ambitione oriri aiebat, quòd gratiæ alicui
hibitiæ mox germinarent, absque eo, quòd conse-
nti crearent fastidium; immò eum provocarent ad
majora ei largienda, cui jam semel favorem suum cœ-
isset & impendere. Exemplum est in iis, qui Principi
ceteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberali-
s Principis penè obstinationis quædam species est.

*k Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstita
argitum collata fastidium, magisque nos provocant ad fre-
uens premium, qui initiã nostra gratia suscipere meruerunt:
ovus enim judicium impenditur, favor autem semel placitis
hibetur. Caf. l. 2. ep. 2.*

SYMBOLVM XXIV.

Ametis (ut ostensum est hactenus) Justitia Legi-
bus armata, præmium item ac pœna, columnæ
nt Republicæ molem sustentantes; columnæ ta-
en erunt in aëre, nisi basi religionis, quæ Legum
st vinculum, innitantur. Enimverò Justitiæ jurif-
ictio solos externos actus complectitur legitimè
obatos; occulti verò & interni ad forum illius non
ertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non
animos; adeòq; non magnopere pœnam pertime-
eret Malitia, si occultè injurias, adulteria, & rapinas
ercendo cupiditati suæ indulgere posset; immò

illuderet Legibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intus, & in animo malè agentis minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis im-

piis Religio non nisi inventum videatur politicū. Quis absque eo egestate suâ & forte contentus viveret? quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos. Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret, nulla habita injustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarcescibilem sperantes Coronâ potiùs, quàm illam temporariam, strictis continentis legibus sese sinerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam sine

prin-

principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciiis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæ & metus à Natura cuius, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat; dum tamen calum tonaret, aliam agnoscebat potentiorum manum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ulum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quam *συμπάθεια* Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur caelestes orbis; ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Eequis magis eo intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi instar Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebuloſa contueatur; sic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtēs & scopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primum, deinde in diversa trahetur volantatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatum. † Plures Principes dissensionibus in religione perisse vidimus, quàm armis. * Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissimè ordinavit, ut neni Coronæ possessionem adire liceret, nisi prius iato-jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse non

H 7

pe-

† Mar. hist. Hisp. lib. 6, c. 6. * Cons. Tolet. c. 3.

potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo populo, ut cum postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denudò introducere, intra ipsum palatium miserimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experienciis, fuit nonnemo, quàm impiè docere ausus est Principem, posse eum pro libitu religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit melius vera religio, quàm falsa: hæc enim caduca est; illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quòd hæ illi grata essent, sed ob religiosam simplicitatem, quàm eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quàm ex ignorantia, religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera religione ipsa descisceret, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contra supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsâ evenit in durissimo Arrianorum jugo, † quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejusque filiis, ac regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata * Hispania errores suos agnosceret, & Numen cæleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu,

cum

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. * Idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

qua in Aufenæ montis speluncam, cui nomen
e Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ &
pides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos
cientes visi sunt, eosq; magno numero vulnerare &
ernere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursus
rigere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam
ost longam annorum seriem) ad eam amplitudinem,
quâ etiamnum hodie fruitur in præmium constantiæ
in religione Catholica.

§. Cùm itaque religio sit anima Rerumpublica-
am, omni studio ad eam conservandam incumbere
ebet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instil-
runt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas in-
tuerunt, & erexerunt, religio a fuit: hæc enim ma-
is, quàm ipsa necessitas copulat animos. Imperiū
omani moderatores Tiberius & Adrianus, pro-
riptis religionibus peregrinis, dederunt ope-
amunicè, ut propriam sanctam testam conserva-
ent, quomodo & fecere Theodosius, & Constanti-
us, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide
atholica deficerent. Reges Ferdinandus & Ha-
ella nunquam aliud religionis exercitium tole-
runt; qua in re laudabilis fuit constantia Philip-
secundi, ejusque Successorum, qui nunquam in-
uci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in
rovinciis Belgicis, conscientiæ libertatem concede-
ent, tametsi hæc ratione dominia illa integra con-
rvare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in
ellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei ho-
orem & gloriam æstimarunt, quàm felicitatem
nam propriam, secuti exemplum Jovi Flaviani, qui
am ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium
ceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec
ecere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non
sent: qua in sententia ita persistit, ut donec milites
mnes promitterent, Christi fidem se amplexuros,

Coro-

a Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam eff-
cissimam, Deorum motum injicien um ratus. Liv.

Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cum idem illud de Rege Recesvintho & Concilium Toletanum octavum memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati vestra Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus quartus: cum enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione statùs esse arbitrati, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nominis suo notam inurere, ut vel horam unam pacem servaret cum iis, qui Deo & Corona sua rebelles essent;* atque inducias rupit illicò.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruerunt Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primùm Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longè etiam antè, quàm Regibus Franciæ) † in Concilio Toletano tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licèt posterorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonfus primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etsi verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promoveri, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolunitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ spirituale directè pertinet, cui soli hanc potestatem

b Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholica fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholica fidei Principem sacrilegis imperare. Conc. Tolet. VIII. c. 11. † Conc. Tolet. II. Joann. Biel in chron. Roder. Tol. l. 2.

estatem concessit Christus: Regibus sola executio, custodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso decreta & ordinata fuerint. Oziam Regem graviter increpabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, quod incensum adolevisset cultum divinum in toto Re Christiano uniformem esse, & unam eandemque in omnibus partibus Sponsam illud est, quod ejus veritatem conservat. Brevi nos deficiet veritas, si univique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi attentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ inter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus se tueatur potestate. Obedientia heroica est, quæ ultro sese submittit Vicario illius, qui sceptrâ largitur, & admittit. Gloriantur in eo licet Reges, quod Statutis patriæ subiecti non sint, aut legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parere eos oportet. Quin teneri se sciunt, ut robur iis dent, & sanctè in Regnis suis servari faciant: præsertim, quando non solum ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quodisæra concilia decrevere, mandetur executioni; neque permittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta eorum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præjudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

c Non est tui officii Ozia, ut adoleat incensum Domino, ad sacerdotum. 2. Par. c. 26.

Supra turrim templi nidum suum Ciconia con-
 struit, & loci sanctitate successionem suam reddit
 securiorẽm. Princeps, qui triangulati Ecclesiæ lapidi
 Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud,
 & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum ali-
 quando ab Atheniensibus, quâ ratione se contra Xer-
 zem tueri possent, qui cum ingenti classe mille du-
 centarum triremium illis imminebat, respondisse
 fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro
 ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum
 Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes
 naves conscenderent; quod ubi factum evasere su-
 periores, & victoriã contra classem tam ingentem
 potiti

potiti sunt. Idem usu veniet Principi, qui Ma-
 jestatem suam navi Ecclesiæ commiserit: nam si hæc,
 teste alio oraculo, non incerto & fabuloso, sed divino
 & infallibili, submergi non potest, nec ille unquam
 poterit, qui eâ uestus fuerit. Hæc causa fuit, cur glo-
 riosissimi Majores Serenitatis Vestræ partem spolio-
 rum, quæ hostibus in bello eripuerant, Deo dicare fue-
 rint soliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pu-
 gnis utebantur propitio, offerendo ad ipsius cultum
 amplissimos redditus & possessiones; unde ortum ha-
 buere innumeræ penè Ecclesiarum † dotationes & fun-
 dationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut
 in Hispania, plus quàm septuaginta Templorum millia
 illi erexerint: inter quos solus Jacobus primus Arago-
 nius Rex construxit mille, Immaculatæ Virginis Dei-
 paræ honori consecrata, cujus suæ munificentia am-
 plissimam tulit remunerationem tot insignibus pro-
 vinciiis, quas in suam redegit potestatem, tot victoriis,
 quas reportavit, nam triginta tribus vicibus prælio-
 cum hoste congressus, totidem pariter vicibus feli-
 cissimè eundem triumphavit. Pia ista opera religio-
 sæ fuerunt Coloniar, non minùs potentes armis suis
 spiritualibus, quàm militares: neque enim tormen-
 ta bellica tantùm per mœnia patefaciunt aditum,
 quàm ipsa Oratio. Ad septem dierum preces, quibus
 Populus Israëliticus Dei opem implorabat, muri Je-
 richuntini a concidère. Melius itaque in Templis,
 quàm in arariis, divitiæ deponuntur: non pro extre-
 ma necessitate solùm, verùm etiam, ut efflorescente
 per illas religione, Imperium unà efflorescat. Athe-
 nienses thesauros suos asservabant in templo Delphi-
 co, cujus custodia eos alia etiam Nationes committe-
 bant. Quæ custodia melior, quàm illius, qui Regnorũ
 arbiter est? Minimum in templis cor nostrum erit, si in

iis

† Mar. hist. Hisp lib. 14. c. 2. a Igitur omni populo nocer-
 ferante, & clangentibus tubis, postquam in aures multitudi-
 nis vox sonitusque increpuit, muri illico corruerunt. Jos. 6.
 20.

iis thesauri *b* nostri fuerint. Quare non impium mi-
 nùs, quàm imprudens consilium est, sub levissimo
 necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Pro-
 videntia divinâ dignus non est, quisquis potentia
 Dei diffusus, in omni casu mox ad suppellectilem do-
 mûs ipsius adjicit oculos. Regi Ferdinando † sancto
 Hispalim obsidenti pecunia deerat ad continuandam
 obsidionem, cùmque suaderent alii, ut zarii tenui-
 tatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper
 sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus &*
sacrificiis Sacerdotum, quàm divitiis eorundem polliceor.
 Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti
 deditioe urbis eumulatissimè Deus compensavit.*
 Reges alii, qui secùs fecerunt, graves sacrilegæ lux
 audaciæ dedere pœnas. Gundericum Vandalorum
 Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in
 ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves
 illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius
 confliatus fuit. Numinis vindictam plerique inter-
 pretabantur, quòd ades sacras diripuisset. Serenissi-
 ma Regina Uraca ad ipsas portas templi S. Isidori,
 quod est Legionæ, & in cujus thesauros temere invo-
 larat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Arago-
 nius, quòd bonorum Ecclesiæ invasione manus non
 semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex
 muro emissâ sub axilla confixus interiit. Et tamen si
 ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram
 S. Vincentii, humillimo corporis habitu, cum gemitu
 & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia,
 quæ ablata fuerant, integra fide restituendo, vo-
 luit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex
 istâ pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex
 Joannes primus in prælio ad Aliubarrotam, cæsus
 fugatusque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut
 credebatur, templi Guadalupæ thesauros. Postquam
 Fridericus Rex Neapolitanus, Cajetam ad deditio-
 nem

b Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Matth.
 6. 21. † Mar. hist. Hisp. * idem hist. Hisp. l. 5. c. 3.

nem compulerat, ingressi inde Galli † binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; eâ tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna aspirante, restituere parati sint; * uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentumque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Quæ in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempulicam sublevare. Et sanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porò novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus redditibus suis impensas publicas adjuvet, non eò solùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur

tem-

† Mar. hist. Hisp. lib. 22. c. 14. * Idem hist. Hisp. lib. 24. c. 8.

tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quàm in vasa aut suppellectilem sacram in templis.

§. Atque hæc obligatio statûs Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ, eùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur ea vicissim ex justitia. Patronis suis in necessitate venire subsidio, & sic eosdem obstringere, ut munifici esse pergant aliàs, ubi tempus & occasio tulerint. Hæc & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut ad eò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpe præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & redditus Ecclesiarum, quæ aut recens extructæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere † Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejusque Successoribus & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius tertius Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici quarti ad vivos pariter, & vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius decimus Regi Alphonso sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse coepit temporibus Regis Joannis secundi, & extendit illud Alexander sextus etiam ad Regnum Granatense. Joannes XXII. decimas reddituum Ecclesiasticorum, & Cruciatam indulxit Regi Alphonso undecimo. Urbanus V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret, & Cruciatam impertit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogârunt. Julius secundus Regi Emanueli Lusitane

† Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 2.

o concessit tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ
bricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesia-
m redditibus decima eorum pars cederet.

§. Hac tamen subsidia in necessitatibus, & usus pu-
icos, quibus destinata fuerint, impendi debent; qua
re tam religiosa fuit Regina Isabella, † ut cum colle-
os videret è bulla cruciata nonaginta milliones, jus-
rit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostoli-
e præscriberent. Magis cluuescent gratiæ istæ, & ma-
res ex iis nascentur fructus, si sic impensæ fuerint,
ecessitas tamen, & periculum confundere solent
nnia, & faciliè interpretari mentem Pontificum, si ali-
riferi contingat præsertim quando sumptus, qui ali-
nde in istum finem fiunt, majores sunt, cum perinde
t, ex hisæ pecuniis sumantur, an ex aliis.

† *Mar. hist. Hisp.*

SYMBOLUM ·XXVI.

Impia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, ma-
jori fortitudine Gentiles excelluisse, quàm Chri-
anos, eò quòd illorum superstitio magis corrob-
ret animum, & ferociorem redderet tetro illo spe-
aculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offe-
bant in sacrificiis; eosque solos pro viris fortibus
magnanimis haberet, qui robore magis virium,
uàm ratione aliis Nationibus dominarentur: con-
à verò nostræ religionis institutum incusaret hoc
omine, quòd demissionem commendaret, & man-
etudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent
jectiores. Impia prorsus opinio, & à veritate nimium
uantum aliena! Sanguis profusus animū barbarum
magis, & crudelem reddere potest, fortiorem ac ma-
is strenuum non potest. Fortitudo & excelsitas ani-
i mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauri-
ar. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & cæ-
e animantium capiuntur; uti nec illi, qui humana
aine victitant. Magnanimitatem non spernit nostra
religio;

Religio; quin ad illam acuit potius. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis

finienda. Quòd si tunc Corona aliqua è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantopere incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? An fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus est

a Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam. I. Cor. 9. 25.

est aditus. Non adversantur fortitudini demissio ani-
mi & mansuetudo; quin ita junctæ sunt inter se, ut
absq; his exerceri illa nequeat: neq; fortitudini locus
est, ubi non sunt mansuetudo, tolerantia & reliquæ vir-
tutes. Namque is solùm vir fortis est, qui ab affecti-
bus vinci se non patitur, & à perturbationibus animi
liber est, in quo genere plurimùm elaborarunt Stoici,
& majori postea cum perfectione Christiani. Per parum
ex sua parte facit, qui iracundia aut superbia se finit
impetibus illud heroicum, proprias suas passiones & cupi-
ditates frangere. Inter difficiliore arenas animus est,
ubi ista vigent certamina. Qui eò usque sese demittere
non vidit, ut alteri inflectat genua, facilè in occasione
contemnet periculum, & cervice constanti securim
excipiet. Tulerit sanè religio ethnica Magnos Duces,
quales fuere Cæsares, Scipiones, & alii complures; at
certè haud minores nobis dedit Catholica in Alphon-
so & Ferdinandis Castellæ, uti & in aliis Aragoniæ, Na-
varræ, & Lusitanæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo
esse potuit, atque illa, quæ in Carolo V. Imp. emi-
nit? Quem unquam magnum Ducem celebravit an-
tiquitas, cui pares, aut etiam superiores non fuerint
in salvo Ferdinandus de Corduba, Ferdinandus Cor-
tusius, Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Pesca-
ria Marchio, Alphonso Davalus Vastii Marchio, Alexan-
der Farnesius Dux Parmensis, Andreas de Oria, Alphon-
so Albuquerque, Ferdinandus Alvarus de Toledo Dux
Castellanus, Marchiones de sancta Cruce, Comes Fonta-
næ, Marchio Spinola, Ludovicus Fajardo, & alii propè
numeri tam Hispaniæ, quàm aliarum Nationum,
unquam laudati satis à fama. De quibus meritò dici
poterit id, quod Apostolus Paulus de magnis illis Du-
cibus, Gedeone, Barac, Samsone, Jephte, Davide, & Sa-
ule commemorat: *Per fidem devicerunt Regna. Fortes
fuerunt in bello, castra verterunt exterorum.* Si Gentiliū
victorias conferre placuerit cum iis, quas reportarunt
Christiani, longè has fuisse majores videbimus. In

I

præ-

prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidère & nostris non nisi homines viginti quinque. † Hastæ & sagittæ hostium tantâ multitudine repertæ, ut duobus diebus, quibus victor exercitûs iisdem in loci hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhibebatur. Altero tantò plures in pugna Saladana occubère, desideratis Christianis solùm viginti: & in illius illi victoria navali ad Naupactum (Lepanthum hodie) quam Joannes Austriacus contra Turcas obtinuit, centum & octoginta triremes partim demersæ fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribuit Christianum pectus, sed vero Domino exercituum quem veneratur & colit.

* *Que em caos tao estranhos claramente,
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.*

Gloriosus animi triumphus. Non minus hostem confundit cor in Deo confidens, quàm manus ense armata, uti Judas Machabæus b experimento didicit. Deus est, qui corda regit, ipse animum & vires c sufficit ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notari incurreret, atque à malitia & fraude excusari non posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Numen, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere satagit. Quòd si etiam interdù iis largiatur victorias, id non invocationi, sed causis aliis occultis providentiæ divinæ ascribendum. In siti illa, quâ exercitus Romanus laborabat in bello Marcomannico, placari haupotuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gentilium, donec tandem Legio Christianorum decimus ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimus iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direxerunt.

† Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 24. * Camoës Lus. Can. b *Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orante prostraverunt non minus triginta quinque millia.* 2. Mach. 1. 27. c *Ne dices in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse tibi vires præbueris.* Deut. 8. 17. & 18.

ciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Leo-
 gio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper es-
 set fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur
 effectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter al-
 ios occultos fines permittit Deus, ut bello subigan-
 tur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum
 fit, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui
 vincuntur, castigatio ac pœna. Semper itaque in prin-
 cipum manibus vexillum Crucis sublime volitet; si-
 gnificatum per enssem illum, quem Jeremias Judæ
 Machabæo d. porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant
 eum Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos
 æternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat,
 symbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos
 sol accipit. Hæc vera religio est, quã milites adorabãt,
 quoties provoluti in genua venerabantur vexillum,
 quod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur.
 Num enim Crux quædam lucis splendore in cælo ef-
 firmata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victori-
 am illi contra Maxentium promitteret, vexillum istã
 armã fieri præcepit, quam præsentem Emblemate exhi-
 bito, supernè cum literis † X & P. caractere nominis
 christi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt
 symbolum, * principii & finis rerum omnium. † Vexil-
 lum isthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tem-
 pus Juliani Apostatæ, Joannes quoque Austriacus in
 armis suis signis Crucem efformari jussit cum isto
 Emblemate: * *Hu armis vici Turcas, iisdem victurum me con-*
tra & Hereticos. Rex Alphonsus magnus eadem verba
 in armis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo
 quod in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti
 solent, sicut & labaro Constantini pro præsentem Emble-
 mate, ad imprimendã Principũ animis fiduciam illam,
 I 2 quã

1. *Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo deficies
 adversarios.* 2. Mach. c. 15. 16. † Euseb. l. 9. hist. c. 9.
 3. Ambr. epist. 29. † Genebr. l. 4. Chron. anno 1572.
 Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16.

quã vexillum Religionis contra hostes suos plantar
eos oportet. † In prælio ad Navas Canonicus quidam
Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Cru
cem quam Roderico Archi. Præfuli de more præfer
bat, per hostium cuneos semel atque iterum circum
tulit, & evasit incolumis, tametsi omnium telis pete
retur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hæ
rerent. Latera vexilli istius Spiritus cælestes stipar
solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in prim
acie pugnare visi sunt, * quando ad Septimanças Re
Ramirus secundus Mauros devicit. In alio item præli
ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri primi, uti &
in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonfi non
divinum illud fulmen, filius tonitru sanctus Jacobu
Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferri
visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat
† *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Josue ad principem
Israël, jam jam è vita discessurus) si in Deo spem & fi
duciam collocaveritis. * *Unde è vobis persequetur hostium
mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugna
bit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subst
diis. Contra Chanaanæos stellas & ipsas Deus in acie
disposuit; contra Amorrhæos Elementa firmavit, &
& lapides è caelo depluit. Nec opus fuit alio creatu
rarum ministerio in fidelium favorem adversus Ma
dianitas, † *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, &
mutuâ se cade truncabant.* In semetipsum ultionem pro
vocat, quisquis Dei inimicus est.

† Mar. i. hist. Hisp. lib. 11. c. 24. * Idem l. 8. c. 4
† Jos. c. 23. 10. * Jos. ibid. c. De caelo dimicatum est contra
eos: stellas manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugna
verunt. Jud. c. 5. 20. † Dominus misit super eos lapide
magnos. Jos. c. 10. 11. † Jud. c. 7. 22.

SYMBOLUM XXVII.

Quod neque vis, neque diuturna multorum anno
rum oppugnatio adversus Trojam efficere po
tuit,

...dolus tandem obtinuit sub specie religionis, in-
 ...entibus in urbem Græcis arma sua intra alvum ce-
 ...ilignei abdita, tanquam si voti, quod Deæ Palladi

...issent, rei essent. Mirum dictu! neque interior ar-
 ...rum concussio & sonitus; neque advertentia pra-
 ...riorum civium; neq; quod opus foret, dirutis mo-
 ...us eum in urbem inducere, mox posteaquam Græ-
 ...um naves solvissent è littoze; neque quod intra
 ...enia commorari deberet, populo sufficere potuit,
 ...raudes agnosceret: tanta Religionis vis est. Eâ op-
 ...tunè usi sunt Scipio Africanus, Lucius Sylla, Quin-
 ...Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, & alii, ut
 ...onibus suis & legibus conciliarent auctoritatem,
 ...populo imponerent. Phœnices in Hispaniam

ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum astantes, per quietem sic iustos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat, esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolæ bonis omnibus & fortunis spoliârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianéo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clam habuerunt, cum Hispaniam sibi subicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præsulum convocavit, sub specie quidem ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed revera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicationem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantum apud hominum animos valeat Religio, quare hæc potissimum utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cum fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solam tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat. Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitionis cultibus miserè dederunt? Quàm serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulò Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politicæ larvam pietatis induit, neque facillè admittant illos Religionis equos, qui non civitates solum, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastârunt. Quod si sub illius titulo ambitio irrepit, & cupiditas, & oneretur gra-

aviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna
 detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sen-
 tum in animum suum inducet, legem naturalem ac di-
 nam Religionis ad rationem statûs pertinere; Prin-
 cipes verò sub specie illius sua contegere artificia, qui-
 bus subditos contineant in officio, & fortunis suis ex-
 colliant. Perpendant itaq; apud se principes cum omni
 diligentia, num quod de novo introducitur, religio-
 nis causa sit, an prætextus solum, in auctoritatis & po-
 tatis illius præjudicium, aut injuriam subditorum,
 ut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine,
 nempe sibi novitas ista propositum habet, perspicere
 poterunt, examinando quò spectent tales innovatio-
 nes, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem;
 an ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num
 de ipsâ non mediis aliis, quæ minus adferant præ-
 judicium, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori
 periculo damnum præcavetur, quàm eidem postea
 ferretur remedium, non dando locum ejusmodi prætex-
 tibus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, ma-
 gna cum suavitate corrigi eos oportet, non vi facti,
 nec cum violentia & scandalo, nec jure extremo pote-
 ratis, præsertim si sub principis jurisdictionem casus
 non cadant; sed singulari cum solertia, & habita per-
 sonarum ratione, per manum illius, ad cujus forum a-
 pertinent, edocendo illum sincerè de rei veritate, deq;
 omnibus & incommodis. Etenim si princeps sæcula-
 ris id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Ple-
 bem inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, &
 sacerdotibus obtemperabit potius, quàm principi:
 contra verò, si populum inter & Sacerdotes non omni-
 no optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem
 ecclesiasticam & sæcularem inter se dissidere, obedi-
 entiam abjiciet, & contra ipsam insurget Religio-
 nem, declarata principis voluntate jam factus auda-

I 4

cior,

Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem re-
 tinent ex ore ejus, Malach. c. 2. 7.

cior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, si princeps litibus & controversiis cum Magistratu Ecclesiastico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porò rebus sacris habebitur honos, & graves oboritur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ colustrabat animos, & uniebat: unde multorum principum interitus, & Statuum b immutationes nasci vidimus: Magnâ prudentiâ opus est, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credit, & superstitiosa est; quod postremum frequentius accidit ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultûs & opinionum novitate continuo capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimum refert, omnem illi paulatim ruinæ occasionem præcidere, eas cum primis, quæ oriri solent ex inanibus disceptatiunculis de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: aliàs enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, tuebitur mordicè. Quæ res non minores turbas ciere posset, quàm ipsa religionum diversitas, aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libri Sibyllini c inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis d Apostolorum legitimus, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates contingerent.

§. Solet populus sub specie pietatis miserè decipi, & cæco

b Nulla res multitudinem efficacius regit, quàm superstitio. Curtius. c Censuit Aferius Gallus, ut libri Sibyllini adirentur; renuit Tiberius perinde humana, divinâque obtegens. Tac. l. 5. Ann. d Multi autem ex iis, qui fuerant curiosi sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. In Act. Apost. c. 19. 19.

cœco quoddam impetu sese dedere cultibus quibusdam superstitiosis cum submissione prorsus malebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum suarum velle mancipium, quæ animum simul & spiritum opprimunt, faciuntque eum otiosum sodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi sæpe abusus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa est, neque parum periculosa veritati religionis, & salutis publicæ, & nisi principis quis obstet, gravissima creat incommoda & pericula: nam stultitiæ genus est, quæ sub specie boni temere præcipitat, & novas consecratur religionis opinioniones, & artes diabolicas. Religiosa quædam subjectio utilis est, sed sine superstitione abjecta & humilitatis scilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorrescat vitium, quæ statuat laborem & obedientiam majoris esse apud Deum & principem meriti, quàm societates & peregrinationes, quando ejusmodi pietatem convivia, choreæ & lusus comitantur, quomodo populus Israëliticus in dedicatione vituli constitabat.

§. Quòd si fortè cœperit multitudo in rebus ad religionem pertinentibus, nimium suæ tribuere opinioni, & novitates in istam voluerit introducere, exemplo parandum est remedium, & mala sementis radicitus evellenda, priusquam crescat, & serpat longius, ut coalescat in corpus potentius ipso principe, contra quem deinde, si ejus se opinioni accommodare noluerit, perniciosam regiminis mutationem machinari faudeat. Tametsi verò intelligendi vis

I s

in

e Sedit populus manducare, & biberè, & surrexerunt ludere. Exod. 32. 6. f. Eos verò qui in divinis aliquid innovandi odio habet, & coerce, non Deorum solùm causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè magni fecerit) sed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minimè conducibiles. Principatus Dion.

in eo genere libera sit, & salvâ suâ libertate, ad crêdendum cogi nequeat, adeòque Dei solius esse videatur, eum corrigere, qui secùs de ipso g sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si decisio de altissimis fidei mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideo valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani solebant, sanctius ac reverentiùs ducant, credere res *h* divinas, quàm seire. Quis error tam insanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quàm patruo colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quòd externæ superstitiones i introducerentur. Attamen si jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adversus multitudinem vim ac robur habere poterit, prudentia operetur necesse est, quod aliàs ferrum & flamma debuissent efficere: nam augetur interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccarèdus Rex magna cum solertia, tempori tantisper cœdendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Atriana perfidia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ut diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent populo, magisque eum in submissione & officio continerent: in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licet hæ artes apud simplicem plebeculam plurimùm valeant, utpote cujus ingenium superstitiosum rebus ejusmodi, quæ

g Deorum injurias Diis cura. Tac. lib. 1. Ann. h Sanctius ac reverentiùs visum de actis Deorum credere, quàm seire. Tac. de more Germ. i Quia externa superstitiones valent. Tac. lib. 11. Ann.

quæ supra naturam esse videntur, facile capitur; non est tamen principibus licitum, eam eminentis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbræ, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsius potentiam falso confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam cæcitudinem in Religione sibi pollicebitur populus, si eam ad fines principum particulares detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacitè arguant? Non est segura politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio statûs, quæ technis nititur.

SYMBOLUM XXVIII.

Regula & mensura virtutum prudentia est, absque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; iisque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum prudentia est; acus nautica principis. Deficiente hæc virtute, anima gubernationis deficit.

Ca esta (verba sunt Alphonsi Regis) faze ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosamente. Virtus est principum a propria, & quæ maximè facit excellere hominem.

I 6

minem.

† Lib. 8. tit. 5. p. 2. a Nana rectè disponere, rectèque judicare qui potest, is est princeps, & Imperator. Menand.

minem, ad eòque parè eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppidò paucis. Absque illa, quò quique cæteris dignitate ma-

gis eminent, eò majori cum periculo præsumunt aliis: facile enim rationis transiunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, iudicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt in se dispiciat, & singula suis ritè ponderare momenti noverit. Examen hoc magni in principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

§. Ea prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt, memoriâ scilicet præteriti, intelligentiâ præsentis, & providentiâ futuri.

Omnes

Omnes istas temporis differentias in Emblemate præ-
senti Serpens repræsentat, prudentiæ Symbolum, su-
pra clepsydram arenariam, quæ præsentis currentisque
temporis est hieroglyphicū; sceptrum spiris suis ambi-
ens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti
temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Ho-
meri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria
complectitur tempora: †

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.
Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in
quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsen-
tes observando, sese ornat & expolit, adjuncta experien-
tia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria
ergo alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum
aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum
aliis per quæ utilis est, et si restrictior; nam facilius com-
prehenditur, & abunde magis satisfacit dubiis omni-
bus ac quæstionibus, unde principem melius instruit.
Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, il-
lustrat; beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata
eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, eru-
diunt. Quare necessum est, ut princeps amicos fideles
& veraces conquirat, qui sincerè illum de veritate edo-
ceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; &
quoniam isti, ut solebant dicere Alphonfus Neapolis &
Aragonæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neq; adu-
lantur, neq; celant aut dissimulant veritatem, eos po-
tissimùm in consilium adhibeat, observando negli-
gentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus cir-
cumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa
regnum mala, & circumspiciat diligenter, num
sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Opti-
mus principum Magister, tempus est. Sæcula præte-
rita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera
Reipublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquan-
do floruerunt, incidendo inspiciunt & timantur.

Anatomici, ut præsentés tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur scòpuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator * præficebat rebus literatos, & maximè, qui historiam nôrant, requirens quid in talibus causis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent. Verùm non omnes omnino libri boni consiliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quàm veritas, bene multi eos b consulunt. Illi maximè securi, quos sapientia divina distavit. In his reperire licebit principi pro casibus omnibus politiam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se c & alios ritè gubernet. Ea de causâ Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent d aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§. Cum hoc historico studio securè sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsumque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut saltèm, ut præventa e minus mali

* Lamp, b Qui exquirunt prudentiam, qua de terra est, negotiatores Merythæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem sapientiæ nescierunt. Baruch. 2. 23. c Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. 2. Tim. 3. 16. & 17. d Leget illud omnibus diebus vitæ suæ Deut. 17. 19. e Scit præterita, & de futuro astimat. Sap. c. 8. 3.

mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & statos suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de causis tam remotis constituant. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retro præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis eorum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluerunt, expendat Serenitas vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma florent; num tam frequentes sint nudationes, & agrorum cultura; & si in hisce rebus quasdam defecisse animadvertent, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integre sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animam suam Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquorum nascentur, qui ferè ordinarii sunt. Ex deductione subditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomica, ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato; ex abrogatione Majorum ordinum militarium; ex raritate prætoriorum; ex oneribus cambiõrum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus causis. Si considerit Serenitas Vestra, quamnam ex istis mali fontibus & origo, difficile non erit parare remedium; & cogitatis probè duobus temporibus, præterito & præterito.

sente, unà etiam Seren. Vestra de futuro æstimabit :
 † Nihil enim sub Sole novum. Quid est, quod fuit? ipsum
 quod futurum est. Quid est, quod factum est? ipsum quod fa-
 ciendum est. Personæ mutantur, non scenæ. Iidem sem-
 per mores. & modi sunt.

§. Post illam librorum evolutionem plurimum
 quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio
 cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quoti-
 die, atque ad audientiam verba & rationes multùm
 ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes secundus Lu-
 sitaniæ Rex dicere solebat, regnum aut invenire prin-
 cipem prudentem, aut facere. Amplissima est impe-
 randi schola, in qua Ministri summis ingeniis pradi-
 ti, & experientia insignes, aut domestici, aut exteri, ne-
 gotia cum principe conferunt. Hic semper in assidua
 versatur exercitatione, cum speciali notitia omnium
 propè, quæ in mundo geruntur. Quæ schola cum ma-
 ximè conveniat principi, decet omnino, ut si non ex
 obligatione, discendi saltèm studio, negotiis sese im-
 pendat, studeatque ea plenè capere & penetrare; nec
 satis esse credat, si Consiliariis suis ea committat, &
 ab illis decisionem expectet: nam si negotiis profusus
 se absteineat, sylvescit paulatim ingenium, & odisse ea
 incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & vi-
 ribus majora, adeòq; aliorum mavult curæ relinque-
 re, & industria. Quod si deinde ad ipsum referatur
 quid aliis ea super re visum fuerit, inscius & imperi-
 tus pendet animi, rectène judicatum fuerit, an secùs
 qua in confusione, necesse est eum suimet pudeat, pi-
 geatque, dum videt se muto simulacro haud multo
 esse absimilem, cui exterior fit reverentia, alius vero
 pro ipso responsa dat. Nec alia de causa Zacharias
 Propheta eum principem, qui similis pastori, gregem
 suum deserenti, obligationis suæ est inmemor, ido-
 lum f vocitat: Statua enim est, quæ repræsentat, non
 exercet Majestatem. Os habet, & non loquitur: o-
 culos

† Eccle. 1. 9. & 10. f O Pastor, & idolum, derelinquens
 gregem. Zach. 6. 11. 17.

culos habet, & aures, & neque videt, neque audit; ùmque passim pro idolo cultus solùm habeatur, non quòd efficere quicquam possit, tanquam telluris inutile pondus, ab omnibus *b* despicitur; neque hoc damnum facìle sarciet: negotia enim, è quibus usu atque exercitatione experientiam aliquam haurire poterat, traterlabuntur sicut aqua, quæ nunquam revertuntur; quare cùm ipse ignoret, unde negotiorum tela inchoata sit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit omnino, ut Princeps simul atque Rempubliam caessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut salu paulatim artem benè gubernandi condiscat: etsi nim illa in initio mole suâ absterreant principem; ambitio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt ostrea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illud recare errandi metus, quia nulla tanta est prudentia, quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus experientia nascitur; ex hæc verò optimi imperandi regula. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit, minùs interdum esse periculi, ipsum falli principem, quàm si rem optimæ gerat per aliam. Hoc namque calumniis obnoxium; illud verò faciliùs tolerat populus. Obligatio principis in eo solùm consistit, ut quàm rectissimè velit agere omnia, atq; in id omnem suam conferat operam, instructionem admittendo, & consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc enim ignorantia & errorum mater est. Potentia unà cum principibus nascitur, non sapientia. Si audire voverint, rectè gubernare scient. Cùm Salomon suam agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo, petiit à Deo cor i docile: hoc enim solum sufficere putabat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelosum,

g Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt; aures habent, & non audient. Ps. 113. 5. h Nil est idololum in mundo. 1. Cor. 8. 4. i Dabis ergo ser vo tuo cor docile, ut populum tuum iudicare possis, & discernere inter malum & bonum. 3 Reg. 3. 9.

sum, & qui honestum semper prae oculis habet, Deus quasi manu ducit, ne usquam in statuum suorum gubernatione offendant.

SYMBOLUM XXIX.

Piscatores in Insula Chio, cum jactis aliquando in mare retibus pisces se capturos crederent, tripodem extraxere, quod vas quoddam erat sacrificiis destinatum, aut (ut volunt alii) mensa tripes rotunda, opus admirandum, magnique pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro esset, sed ob Vulcanum artificem. Crevit in iisdem, & aliis ejusdem Insulae Piscatoribus cupiditas, & spe vanâ inaniter delusi iteratis saepe vicibus retia sua in profundum demisere. O quoties prosperi principis unius successus eidem ipsi & aliis fraudi fuerunt, dum

nam mediis iisdem similem aliquam nancisci Fortu-
 am conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi pas-
 sus, aut relegere proprios, ut eadem semper examuffim
 remas vestigia. Exiguum temporis spacium tot even-
 tum varietate priora obducit, & quæ de novo impri-
 nuntur, diversa sunt, adeòq; non eundem habent exi-
 um. Multos æmulos atque imitatores habebat Ale-
 xander magnus, qui licet virtute tum corporis tum a-
 nimi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumu-
 latoriam gloriã & felicitatem potuerunt adipisci, aut certè
 tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate,
 non esse; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus
 amæ Fortuna ludit, neque semper eadem eidem re-
 spondet facinori. † Quod Sagunto accidit, Estepæ
 quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua superest me-
 moria; tenuior nimirum civitas gloriam istam non ob-
 tinuit: nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in
 illis minoribus nemo æstimat. Idem prorsus in virtu-
 bus usu venit; propter easdem princeps unus bene
 videtur, alius malè: temporum hoc vitium est, & subdi-
 torum. Si Nobilitas excusse fræno solutior sit, & po-
 pulus licentior, mali principis notam non effugiet, si
 illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unum-
 quodq; regnum principem cuperet suis conformè mo-
 ribus; unde fit, ut tamen si unus aliquis princeps iisdem
 bonis artibus Rempubicam moderetur, quibus alius
 gloriosissimè eandem moderatus est, æquè tamen ac-
 ceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem,
 nisi subditorum utriusque quoque Naturas æquè pro-
 prias esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum
 exempla solùm se velit dirigere: est enim perdifficile,
 ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu
 conditiones eadem ac rationes omnes concurrant,
 quæ in alio. Hæ causæ secundæ cælestium orbium
 sempervolvuntur, novòsque siderum & astrorum
 formant aspectus, quibus suos producant effectus, &
 rerum

† Mar. hist. Hisp. lib. 2. c. 23.

rerum mutationes efficiunt: & sicut accessus recessusque stellarum semel facti non iterum eodem modo facile eveniunt, ita neque easdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibusdam conditionibus, variantur ipsi successus, in quibus casus ferè plus potest, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuisse existimo, aliorum sequi exempla, quàm planè nulla. Quare considerandum diligenter, quid evenerit aliis, ut politica prudens evadat; non ut sua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo se dubiis & incertis casibus. Aliorum eventa documento ^a sint, non præcepto aut legi. Ea sola exempla securè imitari quis potest, quæ à causis & rationibus intrinsecè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eadem sunt. Uti & sequi exempla eorum principum, qui cum Religione, Justitia & Clementia, aliisque virtutibus & actionibus moralibus se suaque conservarunt. Verùm etiam in his casibus attentione opus est: mutari enim solent mores, & æstimatio virtutum, nec novum aut insolens, Principem aliquem per easdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periisse. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat prudentia, neque ipsa sibi nimium fidat; sed varios consulat casus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis satis cavisse videantur: non semper enim eventa respondent meritis, neque dependent ab ordinaria causarum connectione, in qua consiliis humanis aliquis solet esse locus; sed ab alia causa superiore, quæ ceteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ sint cogitationes nostræ, & spes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum destinarat, ut in Tiberii lo-

^a Plures aliorum eventis docentur. Tacit. lib. 4.
Ann.

locum *b* sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpe deluditur. Non semper providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cum non raro damno sit principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiarum referunt, quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facile credimus passuros nos denuò; at contra res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certè redituras, illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis causis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, si retia fortè voris referta educamus in littus; nec contra dejiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quietè frui non potest, qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secus evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinanti obtingere non possunt, neque ob frustrata desideria facile ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversus Athenienses; illi namque longè etiam antè ex Insula Paro compararant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cum postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigen-

b Quippe famâ, spe, veneratione potius omnes destinabantur Imperio, quam quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat. Tac. lib. 3. Ann.

gendam Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. Præsumptio sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolidæ cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut prudentia humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tantò se Deo conditori suo magis subjectam agnosceret. Ea etiam de causa tam cauta ac provida est in statuendo politica, quippe quæ probè perspectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quàm facilè fallant judicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si principes eventus futuros antè prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ c. infuderit.

Nunc ex iis, quæ hætenus diximus, illud conficitur. Tamen antiquitas veneranda meritò sit, & vix planè regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas sæcuro passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò insistere non liceat, adeòque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxie Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit sua ponere audeat, Novitates non semper periculosa sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longiùs, eò sapientior est. † *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova suere. Quod hodie exemplum tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit. * *Nostri quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; Nec omnia apud priores meliora: sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt.* A Majoribus abusus multi ad

c *Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* 1. Reg. 10. 6. † Tac. lib. 11. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

ad nos usque emanarunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius commutavit.

ad Vetusta autem pleræque rudiora sunt nobis. Arist. l. 2. pol. c. 8. e Multa duritie veterum melius & latius mutata. Tac. lib. 3. Ann.

SYMBOLUM XXX.

Ingeniosa Roma, ut Virtuti & fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monu-

mentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præsentem Emblematis occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ verò navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagata Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa verò actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur; altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarumque cogitatione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facile apparet, quàm periculosum sit, si iis rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinariè enim hi tales usu & praxi rerum carent, adedque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet quàm practicum) prodesse poterunt principi, ut animum ejus excitent, & differendi suppeditent materiam, si ea unà cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ars mediæ remediæ præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quòd si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro insano derisisset Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lufitanus cecinit:

† *A disciplina militar præstante
Nào se aprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se não vendo, tratando, e peleiando.*

† Cam. Lus. cant. 10.

perquā enim difficile est, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium, aut satisfaciatur oculis, quod dea proposuit; præsertim cū à casibus tam variis bellum dependeat, ut ne ipsa quidem experientia interserendum sciat, quid factū sit opus. Nihilominus tamen posset Phormio ea dare præcepta Hannibali (quantumvis magno & experto Duci) ut errores careret ingenii sui fallacis ac subdoli, immanitatis in evictos, & superbiæ erga eos, qui ejus se tutelæ & perfidio commiserant. Rectius uti novisset Cannensis historia, fugere delicias Capuæ & conciliare Antiochum. Rex Ferdinandus Catholicus Religiosorum operasus interdum fuit; sed nescio, an ad ipsam negotiorum tractationem, an ad introductionem solum; aut utum ideo fortè ad negotia publica eos adhibuerit, ut parceret legationum sumptibus, aut occurreret commodis, quæ ex contentione de jure præcedentibus inter Magnates oriri solent. Per illos tamen secretorum securitati haud satis consulitur; magis enim ab obedientia suorum Superiorum, quàm principum dependunt; & si fortè cedant à vita, literæ occultæ, & chartæ omnes in eorum deveniunt manus. Si officio desint, puniri nequeunt; exemplo eorum perturbatur religiosa quies, & candida eorum simplicitas in rebus politicis inficitur. Meliores medici sunt pro ritualibus, quàm temporalibus, Sphæra qualibet tam habet activitatem sibi propriam. Illud intentioni non inficitur, reperiri nonnunquam inter illos in scientiarum disciplinis, & rerum usu sic excultis nutrita in aulis, absque ea animi contractione, & vitam monasticam, & ab hominum consortio remotam plerumque comitari solet, ut majoris etiam momenti negotia rectè iis committi queant, ea præsertim, quæ ad quietem publicam, & bonum Ecclesiæ Christianæ pertinent: nam modestia in conversando; moderatio virtutum; gravitas & existimatio religiosa vestis, plurimum per se commendationis sibi adferunt in aulis principum, ad audientiam

facilius obtinendam, & disponendos animos.

§. *Experientia* è damnis & periculis alienis felicitate sunt, at tamen non tam ad persuadendum efficaces, propriae: illas videmus, aut audimus tantum; has enim sentimus: In imo quasi incisae pectore diu haerent. Naufragia conspecta è littore movent animum; non ita audita solum ex aliis. Quem semel ex illis evade contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum experientiae templo suspendit. Eam ob rem, etsi experientia utrisque principis juvetur animus, magis tamen ad proprias debet advertere, illud diligenter observando, si ex culpa fiant, amorem proprium soleas excusare; & veritatem serò, aut nunquam ad aures ejus pertinere, ut fraudes detegat: quoniam a malitia eam in foribus palatii sistit, aut velat adulatione & tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ipse in discrimen veniat; quia aut ad illam non pertinet, aut certè nil effecturam se videt. Atque ita ignari principes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi consilii & actionibus peccatum sit, errata emendare non possunt, neque experientia cautiore fieri, & prudentiores. Nullum delictum, nullum damnum in Republica accidere oporteret, cujus notitia non illi fideliter & sincere ad principem permanet. Nullus sensus aut dolor est in quacunque corporis parte, qui non in momento, ad cor usque penetret, tanquam vita principem, ubi anima potissimam sedem suam habet, & tanquam cujus plurimum interest, alia membra integra & illaesa conservari. O si Reges probe noscerent, quibus potissimum malis regna sua laborarent, non utique videremus ea tantopere inveterasse. Non verò conantur oblectamentis quibusdam musicis principis auditum in aulis avertere, ne percipiat subditorum gemitus, nec cum Saule dicere possit; † *Quid habet populus, quòd plorat?* Quo fit, ut aut necessitates ejus & calamitates ignoret, aut certè tardiùs intellegere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, qui

vivi

ivum balæna eiecerat, & publicis ejus clamoribus
n tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interi-
um comminabatur, personabant omnia; nec tamen
eri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret,
um jam cives omnes à maximo usque ad minimum
accis induti in luctu *a* versarentur. Et quis rei verita-
em proponere audeat principi, aut detegere damna
e arumnas, quæ illi impendent? Univerfus Bethuliz
exercitus ingenti cum clamore & impetu luceate jam
ole, imminebat Holofernis tentorio, & qui eî à cu-
iculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed
edum strepitu signum dabant, ne altiùs illum *b* in-
lamarent; postquam verò periculum urgens eos in-
roire coegit, jam caput à reliquo avulsùm corpore
ostis è mœnibus *c* suspenderat. Ita plerumque acci-
it, ut tunc primùm princeps suos agnoscat errores,
uando aut nullam iis superest remedium, aut certè
ifficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent,
omnia bene feliciterque evenire, unde omnem abji-
it curam, nullam comparat experientiam, & discipli-
am necessitatis negligit, quæ optima est prudentiæ
magistra. Nam etsi è prudentia felicitas nascatur; non
amen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in principibus, aut
iis, qui cum iis egerint, illud est, ut per experienti-
m nosse condiscant hominum singulorum naturas,
uas ex amictu, & aspectu, ex actionum, oculo-
umque motu, ex verbis denique licebit *d* perspi-
ere: quod indicium tam humanæ conversationi

K 2

con-

a Et crediderunt viri Ninivita in Deum, & predicave-
ant jejunium, & vestiti sunt sacco à majore usque ad mino-
rem Et pervenit verbum ad Regem Ninive. Jon. c. 3. 5. *b*
Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pessan-
do aut intrando aperire. Judith. c. 14. 10. *c* Mox autem ve-
rtus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis. Ju-
dith. 14. 7. *d* Amictus corporis & risus denium, & ingres-
sus hominis enuntiant de illo. Eccli. 19. 27.

conveniens duxit ipse Deus, ut illud in singulorum
 inscriptum frontibus palam intuentium oculis expo-
 neret. Absque eo, nec princeps rectè imperare ne-
 verit, nec qui negotia curat, sine suo potiri. Homi-
 num animi æquè varii sunt, ac vultus; & licet ratio
 se una & eadem sit, diversæ tamen sunt viæ, per qu-
 ratiocinatio eam investigat: & solent illusiones v-
 imaginatricis tam esse grandes, ut homines nonnul-
 bruti prorsus & rationis expertes videantur. Qu-
 re uno & eodem modo cum omnibus agi non po-
 test, sed variare eum oportet, pro diversitate natu-
 illius, quicum negotia tractanda sunt, non secus
 oreas in frænis pro varietate oris equini mutare con-
 venit. Ingenia quædam generosa sunt, & ad ma-
 gna conituntur: apud ista valent plurimum medi-
 honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ ut
 litatibus solùm & commodis propriis capi ses-
 nunt. Quædam superba sunt, & ad audendum pro-
 jecta: cum his sic agendum, ut à præcipitio abdu-
 cantur suaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad ne-
 gotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitates
 agnoscant. Quædam servilis conditionis sunt: & apud
 ista plus virium habent minæ & poenarum metus, quàm
 preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in viam
 reduci possunt; submissione omnino pessum eunt.
 Nonnulla ignea sunt, & in agendo tam expedita, ut
 eadem celeritate, qua negotium aliquod peragunt,
 eosdem facti mox poeniteat: & his consilium dare di-
 ficile est. Alia tardiora sunt, & quasi semper in ancipiti
 hærent: hæc suismet damnis, cum tempore erudiri de-
 bent; nam ista si urgeant, paulatim sese demittunt. Ali-
 qua rudia sunt & stupida: hæc convincenda non argu-
 mentis subtilibus, sed quæ manibus tangi possunt.
 Alia in disceptationem vocant omnia, & acumin-
 nimio extra limites abeunt: hæc sibi relinquenda, ut
 infra

e Ex visu cognoscitur vir, & ab occurssu faciei cognoscitur sensatur. Eccli. 19, 26,

star falconum, ita sublimè ferantur, donec defatigantur, postea demum ad tintinnabulum rationis recandanda sunt, & ad negotium, quod præ manibus est. Quædam omne aliorum iudicium respuunt, & suo proprio dumtaxat innixa sese dirigunt: his consilium esse non expedit, sed solum quasi digito in illa intente, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis occurrant, & tunc tanquam foetus suos propios, & approbent, & exequantur. Alia nec agere quicquam vult, nec sine consilio alieno certi aliquid statuerent: ad ejusmodi homines frustra est omnis persuasio, & quæquæ quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per Consiliarios, aliòsve, quos ipsi præ reliquis casibus habent, accurari poterit.

Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in negotiis reperitur. Quædam in initio facilia sunt; postea vero fluviorum instar incrementum sumunt, variorum incommodorum & difficultatum, quasi pulorum accessu: hæc celeritate superantur; ut tempus iis crescere non liceat. Alia contra versantur similia, qui nascuntur cum impetu, & leniter desinunt: in iis tolerantia constantiæque opus est. Alia non nisi cum incertitudine & periculo tentantur; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus sese aperit: in his cautè procedendum & fortiter, semper cum conto in manu, & animo adversus quemque casum munito. In aliquibus secretum expectat: hic cuniculis clandestinis agendum, ut successus felicior erumpat antè, quàm adverti possit. Alia contineri nequeunt, nisi certâ temporis opportunitate: his media omnia ad manum habere oportet & disposita, ut simul atque secundiores venti flare cœperint, mox pandantur vela. Nonnulla sensim radices capiunt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt: in iis diligentia spargenda sunt semina, expectanda donec germinent, & fructum faciant. Alia si confestim bonum sortiantur exitum, nunquam revertuntur postea: atque hæc factò impetu pertentanda,

tanda, uno tempore omnia simul applicando media
 Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vi-
 treæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursus
 diffringantur: pro iis leni admodum manu opus est.
 Alia sunt, quæ si nimium cupiantur & desiderantur
 reddantur difficiliora: in iis artes amantium usu-
 erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magis
 etiam succedunt. Negotia pauca rectè curantur cur-
 impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia: in
 in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas nego-
 tia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmo-
 dum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus:
Quod precibus non potuit, radio impetravit. Tam homine
 petitis abnuendo fessi fiunt, quàm annuendo. Com-
 moda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negoti-
 rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquam
 non ritè & ex animi sententia ea conficit, qui uti illi
 tempestivè noverit: agricola qui naturam soli, & se-
 minandi tempus probe cognita habet, bonam ali-
 quando messem sperare potest. Tempus est, quando
 omnia conceduntur; tempus item, quando denegan-
 tur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo ne-
 gotiorum incrementa & decrementa facilè licet digno-
 scere; quin amputata non secùs ac arbores, luna pro-
 pitia, succrescunt f. feliciùs. Industria quædam in mo-
 do proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, faci-
 li: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures do-
 tes naturales ad negotia ritè expedienda plurimum fa-
 ciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quæ-
 dam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animo
 sibi blandè devinciens: vultus enim quidam sunt, &
 modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam ne-
 gare doceant. Tamen si verò ista media cum bono ju-
 dicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex
 voto transigenda, in iis tamen nec nimium consider-
 oportet.

† S. Hieron. f. *Omni negotio tempus est, & opportunitas*
 Eccles. 3. 6,

ortet, nec etiam desperare. Levissima quandoque
negotia grandes pariunt difficultates, & contrà gra-
vissima in causis levissimis sæpe diu hærent. Maxima
iam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in
arcano negotiis providentia divina, quæ æterno suo
secreto, quid de re quaque futurum sit, jam antè dis-
posuit.

§. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diver-
sitate videre nunc licet, quantum intersit, Principein
legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint.
Eque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & cha-
racteres, quemadmodum nec omnia instrumenta pro
qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa
& diffidentia, dura & tetrica in conversatione, quæ
se inservire nõrunt temporibus, nec sese ad naturas alio-
rum accomodare & mores, citiùs negotia dissipant,
quàm componant; faciliùs hostes pariunt, quàm pa-
cem concilient; meliùs accusatorum funguntur mune-
re, quàm negotiorum possint esse curatores. Variis na-
turarum dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister pro
aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum vera-
tatem & candidum præ se tulerit qui se ipso ad sui amo-
rem alliciat; in quo suspicio & astutia ab arte sint, non
a natura; qui tacita ea servet in imo pectore, quamdiu
publicare non expedit: qui cum suavitate proponat,
cum tolerantia audiat, cum energia obstat, cum so-
lertia dissimulet, cum attentione urgeat; qui liberali-
tate obliget, argumentis persuadeat, experientiis con-
vincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum
efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministris po-
nit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter confi-
dere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris mo-
menti est bona horum electio, quàm conservatio
& incrementum totius alicujus statûs: ex eo enim,
quod singuli suo probè fungantur munere, omnia
dependent. Plura regna per Ministrorum ignoran-
tiam pessum ière, quàm principum. In hanc itaque
curam incumbat sedulò Serenitas Vestra, exami-

net diligenter, quibus natura bonis instructi sint subditi, & postquam iis munera quædam commiserit, identidem ad æstiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat eâ delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illic fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiserit. Multum erit, si illud sincerè referat, quod re ipsa fecit: sunt enim, qui perscribant ad principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia designarunt antè, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum dictu! negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prædeunt iterum; tanquam è fictorum officina, scitè & affabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & varia excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contra præsens præteritum, accommodando in literis datum rerum à se gestarum, pro ut magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione solâ curant negotia; vani sectatores applausum, & præmiorum falsis literis quæditorum. Unde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt principi, secundum instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illa aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sacrae literæ nos docent, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de negotiis sibi commissis ad principem referre debeant: siquidem Hazæël, qui missus fuerat à Benadado Rege Syria, cum mandatis, ut cum Elifæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbum data sibi

ommissionis immutavit, nec in tertia persona loqui
usus g fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magnâ rerum
experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in iis
ponit fiducia, aut quia ipsi decepti amore proprio, &
sibi prædentes, de negotiis raro & perfunctoriè cogi-
tant, & tanquam naucleri ad superandas tempesta-
tes nati, despiciunt nimbos, procellâsque incommo-
torum & difficultatum, & periculis sese exponunt.
Futiores (in quibusdam casibus) ii sunt, qui navigan-
ti nondum admodum periti, littora solùm remis suis
regunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum
constatur consilium : nam illorum experientiz horum
metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam
fit, quando ad eandem consultationem concurrunt
consiliiarii phlegmatici, & cholericici : audaces, & cir-
cumspecti : celeres, & tardi : ex ejusmodi enim mê-
tione salubre quoddam confurgit sententiarum tem-
peramentum, non secùs atque in corporibus ex qua-
tuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

g Filius tuus Benadad Rex Syria misit me ad te, dicens
si sanari potero de infirmitate mea hac. 4. Reg. 6. 18. 9c

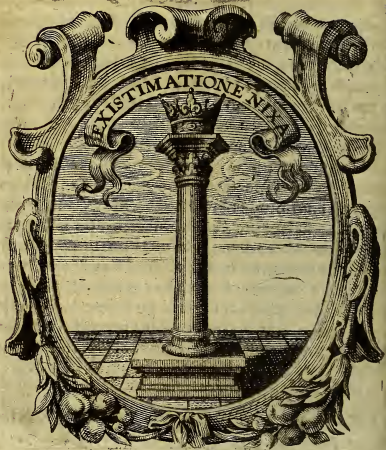
* *

*

K f

SYM.

SYMBOLUM XXXI.

Columna seipsam sustentat, suo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celerius, quò graviori fuerit pondere. Haud aliter suâmet auctoritate & existimatione firmâ subsistunt, & conservantur Imperia. Mox ubi eam perdere ceperint, ipsa labi incipiunt, nec ulla tanta est potentia qua ea firmet ac sustentet; immo [†] nihil rerum mortalium tam instabile, ac fluxum est, quàm fama potentia suâ vi nixa. Nemo columnæ ad perpendicularum erectæ nimum confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejusdem ruinam promovet: nam

† Tac. l. 13, Ann.

nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Una sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam denuò possunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ non egre & stirpitùs evelli possit. Infamiam cures licet, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona laxa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decedet. Alphonſus V. † Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solum, sed & Neapolitano positus est. Eodem tempore Rex Castellæ Joannes secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeò, ut leges etiam ab iis acciperet, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induunt sub Galba, homine ignavo, & contempto ab omnibus. Sanguis regius, & statuum amplitudo ad tantam existimationem nequaquam sufficit, si desit virtus & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt, sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest irium quàm in existimatione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque verò obedientia & subiectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur principis dignitas in aliena opinione fundata; & purpura regiarum insignis potius signum videbitur, quàm eminentiæ & aliis & Majestatis, uti in Rege Henrico quarto vernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiarum assis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quàm

† Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 11. a Melius Divo Julio, Dique Augusto notos eorum animos, Galbam & infracta tributa, hostiles spiritus induisse. Tac. l. 4. hist.

quàm spiritus quidam tenuis, in opinione omnium accentus, qui sepirum rectà sursum erigit, & sustentat? Curet itaque princeps, quoad fieri potest, ut omnes actiones suæ, & operationes tales sint, quæ spiritus istos foveant, ac nutriant. In existimatione fundabant Parthi petitionem suam, cum rogarent Tiberium, ut iis sponte suâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ *b* mitteret.

§. Istæ existimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari solet, ubi plus metus potest, quàm gladius; & efficacior est opinio, quàm ipsum aut animi aut corporis robur, adedque non minus de illa laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentissimè suadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in suam semper trahere partem conaretur, quippe *†* *cujus nunquam obscura possunt esse nomina, et si aliquando obumbrentur.* Quæ etiam causa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipso spem suam & fiduciam *c* collocarent. In diffidiis illis magnorum Ducum, Cæsaris & Pompei præcipuum utriusque studium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potius, quàm arma: satis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem sequi magis, quàm sonitum tympani. Rex Philippus secundus eximius planè fuit in hac arte tuendæ existimationis: siquidem hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriusque habenas sic moderatus est, ut obsequentissimas eas semper habuerit.

§. Quin tum etiam, cum ruina statuum præ oculis est, præstat eorum permittere interitum, quàm existimationis jacturam facere: sine hac enim illi in integrum restitui nunquam possunt. Quapropter in gravissima illa tempestate conspirationis Cameracensis, etsi Respublica Veneta perditam se videret; prudentissimus tamen

b Nomine tantùm, & auctore opus, ut sponte Cæsaris, ut *ge- nus* Arsacis, ripam apud Euphratis cerneretur. Tac. lib. 6. Ann. *†* Tac. l. 2. hist. *c* Erat grande momentum in nominis orbis & præsentis Senatûs. Idem l. 1. hist.

men ille & fortissimus Senatus satius esse duxit con-
antem ea in re se præbere, quàm aliquam prode-
naviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libid-
erviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat
tho, passim **protendens manus adorare vulgum vi debet-
ur, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione ge-
ere;* hoc ipso nimirum, quò ambiebat Imperiũ, quàm
ò indignus esset, palàm omnibus faciens. Ne in ino-
ia quidem & indigentia expedit mediis uti violent-
is, & minùs decoris, aut subsidia ab extraneis petere;
trumque enim periculosum, & neutrum ad egesta-
em sublevandam sufficit. Quid? quòd tenuitati istã
xistimatione consulitur meliùs. Tam quis opinione
cupis est, ac alius multis reconditis & occultis opi-
us. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in
iversis occasionebus afflictæ fortunæ iis offerrent
rovinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia, gratis
amen actis, ea noluerunt admittere. Perierant ali-
quando in mari duæ legiones; † *ceteram ad supplenda
ercutiãs dãmna certavere Gallia, Hispania, Italia: quod
uigue promptum aurum, equos, arma offerentes; quorum lau-
ato studio, Germanicus armis modò, & equis ad bellum sum-
tus, propriã pecuniã militem juvit.* Binis item aliis tem-
oribus, eũm in maxima rerum calamitate & penuria
enatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretiũ
fferrentur, **una vice legati gratia acta pro magnificen-
ia, curaque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta; † &
iliã vice, rursus gratia acta, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & existimatio principis variis ex caus-
is nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ
ad ejus statum. Quæ ad personam pertinent, aut cor-
poris sunt, aut animi: Corporis, si aptè conformatum
illud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere va-
eat; etsi naturæ defectus animi virtutes interdum
upplere soleant. Erant illi sanè non exigui in Caro-
o Emmanuele Sabaudiz Duce; excelsitas tamen ani-
ni & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro
aula

* Tac. l. 1. hist. 9 Id. lib. 1. Ann. * Liv. l. 22. f. 20.

aula mores, & urbanitas, suspici eum faciebant. Mortuus aliquis severus & gravis in causa est, ut pro principe habeatur is, qui absque eo secretus fuisset ab omnibus; cui tamen sic miscere oportet humanitatem ut servetur auctoritas, non ut incurrat in odium, aut arrogantiae nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur * *Germanicus, qui visis & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summe fortunae retineret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & splendor vestium admirationem pariunt apud alios & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minus, quàm intelligentiam in consilium adhibet; † quare optimè dixit Rex Alphonfus Sapiens, *que las vestiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiguos est ablecieron, que los Reyes vistiesen pannos de seda con oro, e con piedras preciosas, por que los Homes los puedan conozer iuego, que los viesen a menos de preguntar por ellos.* Rex Assuerus petentibus aures dabat, *indutus vestibus regis, auròque fulgens, & pretiosis lapidibus.* Ideo Deus præcepit Moyse: *Faciésque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii rebus decorata, quæ usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minorique sumptu. Quòd si Pontifex Dei brachium e est in terris, si tonitruum instar centuras fulminat, æquum omnino est quicquid cavilleatur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore & lucis (vestimento cæli) ita ipse quoque terrenam vestiat pompam, & sublimis in sede à succollantibus g deponatur.

* Tac. lib. 2. Ann. † L. 5. tt. 5. p. 2. d *Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho, & purpura.* Exodi 27. 8. Esth. c. 15. 9. Exodi 28. 2. e *Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas.* Job c. 40. 4. f *Decorem induisti: amictus lumine sicut ut vestimento.* Pl. 103. 2. g *Circumda tibi decorem, & in sublime erige, & esto gloriosus, & speciosus induere vestibus,* Job. 40. 5.

1. Eadem ratio in principibus locum habet, qui Deum in temporalibus *h* obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico ornatu instructa: nobilitas & claritas & familiaritas Nationum, quarum fidelitas exploratio est: splendor & amplitudo aulae, aliaque ostentationes publicae, existimationem pariunt potentiae principis, & Majestatem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illustriores tituli statuum aut industria, aut hereditate acquirentium, qui eidem solent tribui. Sic Isaias summi rerum omnium effectoris ac principis Majestatem variis nominibus ac titulis *m* explicat. Hicce itaque videat Seren. Vestra personam suam regiam illustriorem reddere: modò tamen non ex levitate deferantur aut adulatione; sed ex universali omnium applausu, fundato in virtute & verà animi fortitudine, quibus fuere, quibus honorati sunt olim Serenitatis Verax Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphonsus Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Alonsus Magnanimus, & alii.

§. Præstantia virtutum; aliaque naturæ perfectiores, quæ in bono Governatore requiruntur, existimationem & auctoritatem conciliant principi. Una sola, quæ reluxerit in illo, seu ad militiam pertinere, seu ad pacem aliarum defectus abundè supplere solet, si seipsum impendat negotiis, tametsi non omnino satisfaciatur: nam omnia ad Ministros remittendo, valde vis Majestatis imminuitur, quare & † Sallustius Crispus Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus resolveret, cuncta ad Senatum revocando. Una aliqua res sapienter laudabiliterque statuta à Principe opportuno tempore sine consultatione aliena; una indignatio, &

po-

h Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes. Psalm. 8. 1. 6.
Magnificavi opera mea, aedificavi mihi domos. Eccles. 2. 4.
Nec eris ante ignobiles. Prov. 20. 29. 1 Potestas & terror
audium. Job. 25. 2. m Et vocabitur nomen ejus, Admirabile, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis. II. c. 9, 6. † Tac. I. 1. Ann.

potentia sua vires vel leviter ostendisse, timeri eum facienti & suspici. Animi item constantia in utraq; fortuna: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, aduersis non defici; immo divinum aliquid in tali inesse principe.

§. Equabilitas in operando magnam insuper existimationem principi comparat: iudicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestivè impertiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo † Vitellium subito offensus, aut intempestivis blanditijs mutabilem contemnebant, metuebantque.

§. Ad tuendam præterea existimationem etiam prudentia conducit, ne videlicet conetur princeps, quod potentia obtinere non potest. Immensa ea sit oportet, si princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoria spes, aut plus à subditis deposcat, quam liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientia abjicienda. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in principe indecorum est, temerarium in subditis.

§. Tanti sunt principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione aliena positus sit, hæc tamen ex præjudicata opinione ferè de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltem sit) prout animus ipse aut spiritus sumit à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eisdem perdit, si meritis careat. * Optimi quippe mortalium altissima cupiunt; ignavi verò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideo se altiora non appetere, quod sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eò quod rogatus illud suscipere non contemneret. Infelix status, cujus caput aut principis titulo indignum se reputat,

† Tac. lib. 2. hist. * Id. l. 4. Ann. n. Ad eò non principatus appetens, ut partem effugeret, ne dignus crederetur, Id. l. 3. hist.

ut plus etiam quam principem æstimat. Primum illud obiectio animi est, hoc alterum pro tyrannide habetur.

§. In istis animi dotibus etiam casus locum habet; contingit enim cum iis ipsis vilipendi principem, quando prudentia minus felix est, aut eventus non sat respondent consiliis. Gubernatio in se bona est, sed ita infusa, ut omnia minus rectè sub manus succedant. Quod non semper providentiæ humanæ vitio accidit; sed Divina potius sic disponit & ordinat, dum fines hi particulares huiusce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa suprema & universalis sibi habet propositos, non omnino consentiant.

§. Addo illud etiam, non sufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam principis existimationem, si ipsa ejus familia dissoluta sit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quam domum propriam habere bene compositam. Sanè minus arduum plerisque; videri solet integram gubernare provinciam, quam unam domum, eò quod princeps curam istam in postremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obstat amor proprius, aut deest animi robur ad id necessarium, aut est naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa principem sunt, insolentias domesticas & famulorum delicta sic nôrunt tegere, ut remedium iis adhibere non possit. Non minima Agricola laus fuit, *domum suam primam coercuisse*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut servi o publicis rebus immiscerent. Multi principes Status suos regere sciunt, pauci suas domos. Galba Imperator erat minimè malus, suo tamen palatio non optimè præfuit; neque enim in isto minora dominabantur vitia, quam in Nerone paula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exigua, quòd *modesta illi essent servitia*. Nulla gubernatio

o *Primam domum suam coercuit, quod plerisque haud minus arduum est, quam provinciam regere: nihil per libertos, servosq; publicæ rei. Tac. in vita Agric. p. Iam afferebans uncta venalia prapotentis liberti, servorum manus subitis avida, tanquam apud senem festinantes. Idem l. i. hist.*

tio rectè laudabilèrque institui poterit, † ubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tamen si bonus sit princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones principis suum mutuuntur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quoad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando magis illustres reddunt. Relata ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia principes aliorum hominum confimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atq; à communi aliorum consortio segregatio, segnitiam eorum & inertiam contegit: quòd si famuli minùs prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exiit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augetur existimatio principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Justitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreat, & luceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia à manu principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facile eum despiciunt. * *Aratores in Ægypto calum non suspiciunt; cum enim Nilus inundatione sua omnes latè agros irriget, fœcundèrque, nubibus haudquaquam indigent.*

† Tac. l. 4. hist. * Plin.

SYMBOLUM XXXII.

Concha de rore caeli consipit, & in candidissimo
 ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcherrimus
 ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam
 ab exteriori forma tam rudi & impolita conjiceret.
 Haud aliter sensus falli solent in actionum exteriorum
 examine, si secundum extimam rerum faciem
 judicent solùm, nec ad interiora penetrent, Veritas
 ab opinione non pender. Aspernetur eam princeps,
 si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil ma-
 gnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad
 sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem
 descendere. In semetipso se quærat; non in aliis. Re-
 gnandi ars ob tenues istas existimationis umbras con-
 turbari

turbari se non finit. In illo Rege hæc major est, qui pœ-
 cis, belliq; artes ritè moderari noverit. Subditorum
 honos è quacunq; re naxum contrahit; ille autem
 Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante
 hoc crescit; imminuro interit. Nimum etiam haberet
 periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis
 à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi ma-
 gnitudo, & constantia est in principe, cui pro suprema
 lege salus populi est. Gloriabatur olim in Senatu Ti-
 berius, † quòd *offer sionum pro utilitate publica non pavidum*
 se exhiberet. Animus erectus & alacer, incertos vulgi
 rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inane
 spernit gloriam, verà solidâque fruetur. Non ignorabat
 id Fabius Maximus, cum salutem publicam rumoribus,
 & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus in-
 cusabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis *
 Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fi-
 demq; securitatis publicam ab eo accepisset; propter
 occultas tamen molitiones, quas denuò illum adver-
 sus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux reseie-
 rat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incom-
 modorum potiùs, quæ ex libertate illius oriri possent,
 habendam esse rationem, quàm sermonum contra se,
 & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de
 re ut se purgaret † tunc palàm, nullo modo expedire
 videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, glorio-
 sus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad obtrectationes
 fuorum subditorû, prælium ad Casarianum (sic urbem
 vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satiùs
 est principem ut prudentem timeri ab hostibus, quàm
 ut præcipitem aut temerarium.

§. Hi discursus non eò spectant, ut principem ab-
 jectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, ad-
 eò ut quacunq; de causa, aut utilitatis specie fal-
 lat datam fidem, aut pactis conventisque contrave-
 niat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui
 ullum

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 3. † Idem
 hist. Hisp. l. 14. c. 9.

ullum accerferet commodum, sed ruinam potiùs; & publicum pariet detrimentum; neque diu securum esse potest, quod honestum non est; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, totque sæpe calamitatum, ac imminutionum subditis miseriarum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus quartus tam pacis quàm bellì tempore ad commodum magis, quàm ad existimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honestas junctæ, & pari passu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior sententiam, *† nihil gloriofum, nisi tutum, & omnia retinenda Dominationis honesta*; neque enim, quod indecens est, bonum medium esse potest ad illam tuendam; neque si fuerit, ideo honestum erit, aut excusandum. Illud solùm contendo, ut principis animum opinionibus vulgaribus superiorem faciam, & constantem adversus vanas populi obtreccionem. Ut sciat cedere tempori, & dissimulare offensas: deponere gravitatem regiam; aspernari inanem famam, oculis in vera illa & solida defixis; in arena denique, ut ajunt, ac necessitate consilium capere, si ita expedire visum fuerit ad statum sui conservationem; nec decipi se sinat vanis quibusdam gloriolæ umbris, pluris scilicet eam æstimando, quàm utilitatem publicam; id quod Regi Henrico quarto vitio datum fuit, nolenti eorum sequi consilium, qui suasores illi fuerant, ut Joannem *Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excusando se, quòd fidem illi publicam dedisset Madritū veniendi, contra quam agere sibi non liceret. Frivola excusatio, inane fidei & clementiæ specimen vitæ suæ & salutis publicæ anteferte, erga eum præsertim, qui concessa sibi securitate abuteretur ad perniciem ipsi personæ regiæ machinandam, unde gravissima ad ipsum Regem, & universum ejus regnum manarant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæsar morabatur, vitio sibi verti à nonnullis, quòd tanto tempore in insula Capreis cunctaretur,

† Salust. * Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.

retur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Gallia laboranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tanto impensius in securitatem compositus, neque loco neque vul- tu mutatus, † sed ut solitum, per dies illos egit.* Constantia prudens audit, non curat magnopere judicium & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, ob- tretationem postea in majorem cedere gloriam, & se ipsa sensim evanescere. Dissidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eumque aspernando dicebat: * *Num saluare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saul, & surdis accepit auribus (neque enim principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immo & in obretationis auctorem inquisiverunt, infami mul- tandum morte, si a deprehenderetur. Non fuisset fa- ctum prudens, electionem suam in discrimen obji- cere, præ se ferendo notitiam sinistri illius popularis iudicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici patere- tur. Ex rumore vulgi statuere vecordia b est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus in- dignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui causas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In principe tota populi potestas sita est, Principis est agere, populi jussa exequi bona interim fide sibi persuadendo, rectè ac justè ita præcipi. † *Si, ubi jubeantur, quarere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit.* Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm scire c alia. Principibus firmum rerum judi-

† Tac. lib. 3. Ann. * 1. Reg. 10. 27. a *Quis est iste; qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficemus eos.* 1. Reg. 11. 11. b *Non ex rumore statuendum.* Tac. lib. 3. Ann. † Idem lib. 1. hist. c *Tam nescire mili- tem, quàm scire oportet.* Tac. l. 1. hist.

judicium Deum dedit, subditis obsequium quod gloria relicta dedit.
 Illud solum postulatur à principe, ut obligationi suæ
 in statuendo & decernendo faciat satis; quòd si postea
 non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis
 enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum
 etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus va-
 riis obnoxium. Quòd Monarchia est amplior eò magis
 exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut ca-
 sus secum trahit, aut iudicium humanum præcavere
 satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmita-
 tes pati solent. Nisi princeps fortiter constantè que
 negotiis insisteret, quicquid obrectent alii, infelici-
 simam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo
 opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo dein-
 ceptus fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspi-
 catur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, ni-
 mis etiam potentia suæ coarctat limites, multisq; ina-
 nibus Phantasia terroribus sese objicit; id quod à per-
 suasione quadam propria superstitiosa, aut Melancho-
 lici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc
 incommoda David agnovisse videtur, cum Deum pre-
 caretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi e imagi-
 nabatur. Constantia itaq; sese armet Princeps adversus
 quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se
 præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ
 suæ, & armorum, quando illa amissa aut violata, unà
 secum Imperium in discrimen adducit. Optimè hanc
 rem intellexit Rex Ferdinandus † Catholicus, quando
 monitus à suo Patre Rege Joanne secundo Aragonio,
 ut tempori, necessitatiq; cederet, & coronam suam col-
 locaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis
 Villenæ, & Archi. præsulis Toletani Alphonsi Car-
 rillii, honestissimis quidem mediis illud effectum da-
 re

*d Tibi summum rerum iudicium Dei dedere, nobis obsequium
 gloria relicta est. Idem l. 6. Ann. e Amputa opprobrium
 meum, quod suspicatus sum. Pl. l. 18. 39. † Mar. hist. Hisp.
 l. 29. c. 9.*

re studuit; induci tamen nunquam potuit, ut auctoritatem suam regiam Subditorum furori ac violenti minus decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo quòd voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio † Tacitus exprobrat, quòd *sectari cantantem Neronem fuerit solitus, non necessitate, quàm honestissimus quisque, sed luxuriam saginam mancipatus, emptusque.* Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quàm ad illam superandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certè ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensa. Qui illicò ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem sit satis; at divulgatur ampliùs, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, quàm conscriberentur injuriæ! quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exarata offensa infamiam! Sæpiùs vindicta, quàm dissimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam: magisque in eum conjicimus oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adjecto quocunque facomate notitiæ publicæ, multam præponderat.

Etsi verò principi suaserim, ut famam popularem insuper habeat; hoc tamen in casibus solùm allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publicum compenset, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ populus aut non capit, aut certè non rectè intelligit: nam postea successus iste felicior & rei

honor

† Tac. l. 2. hist.

onestas, amissam famam cum usura etiam existima-
onis & honoris restituunt. Interim prudenter fecerit
inceps, si quoad fieri potest, semper actiones suas, ad
popularem auram accommodare studeat: eisdem
nimis ferè effectus, ac vera illa gloria operari solet.
utraque in hominum imaginatione est posita, & vox
popularis nonnunquam, licet falsa sit, tantam mere-
r fidem, ut nullo unquam postea tempore, aut actio-
e contrarià obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

Quod speculum integrum representat, idem etiam
confractum in qualibet sua particula exhibet; sic
in utroque speculi fragmento presentis Emble-
matis se contuetur, fortitudinis, & generosæ constan-
tiaz

tia Symbolum, quam in omni casu princeps conferre debet. Speculum nempe publicum est, in quo mundus se contemplatur; ut rectè dixit Rex Alphonsus Saens, agens de actionibus Regum & expendens, quod eas esse deceat. † *Torque los Omnes tomen exemplo dellos, dice que les ven fazer, e sobre esto dijeron por ellos, que son como espejo, en que los Omnes ven su semejanza de apostura, o de entienda.* Eam ob rem, siue eum fortuna secunda seruet integrum, siue frangat aduersa, idem semper in eo vult apparere oportet. Quod quidem in secunda difficultus quia affectus de se facile emicant, & ratio cum gloria vanescit. At tamen magnanimum pectus à summa et felicitate efferri se non finit; uti in Vespasiano videre cuit: nam etsi communi omnium consensione Imperator consalutaretur, * *nihil tamen in ipso tumidum, arrogans aut in rebus novis novum fuit.* Quisquis una cum fortuna animum mutat, fatetur etiam se non promeruisse;

† *Frons privata manet, non se meruisse fatetur, Qui crevisse putat.*

Hæc constans modestia etiam in Pilone enituit: nam adoptatus à Galba, * *nullum turbati aut exultantis animi motum prodidit: sermo erga patrem Imperatorémque reverens: de se moderatus: nihil in vultu, habituq; mutatus: quam imperare posset magis, quam vellet.* Sed & à casibus aduersis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homines plerumque nec opinantes obruunt; cum nemo quibusquam ferè sit, qui calamitates omnes, quæ accidere sibi possunt, serio cogitet. Quæ causa est, cur plerisque incautos, & ex improvise ex opprimant, & cur tanto pere tunc conturbetur animus, aut propter nimium felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à natura est inditum. In aliis locis habeant licet passionem istam non in principe, cujus est regere alios tam in aduersa fortuna, quam prospera, & placidum semper ac compositum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis Otho fuit, etiam Imperio exutus, † *placidus ore, intrepidus*

† *L. 4. tit. 5. p. 2. Tac. l. 2. hist. Claud. Tac. l. 2. hist.*

verbū, intempestivas suorum lacrymas coercens. In cruento
 proelio ad Navas Tolosæ Rex Alphonsus nonus
 dem semper animi, vultusque serenitate inter arma
 perseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi
 catholici affectum, aut passionem detegere potuit.
 Rex aliquando graviter à furioso quodam Barcino-
 ni, nihil ideo commoveri visus fuit, illud solum præce-
 dit, ut invasorem coercerent. Carolus quintus Impe-
 rator, cum Ingolstadtium obsideret, nec vultum immu-
 ravit, nec locum, quantumvis hostes continua tormen-
 torum explosione tentorium ejus dilacerassent, & non-
 nulli juxta à latere interfecti cecidissent. Non minori
 constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc
 Imperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo
 virtutinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) per-
 tere intrepidi in proelio Nordlingano, nil quicquam
 periculi Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos
 perirenti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc
 est, quod exemplum Maximiliani Bavaricæ Ducis, & sacri
 Romani Imperii Electoris, qui tot Victoriis celebris,
 etiam, dum exercitui Unionis Catholicæ summa cum
 auctoritate præesset, reportaverat; non ideo superbia
 extensus fuit, neq; postea fortuna adversa animum suum
 proiecit frangi passus est, tametsi status suos videret
 perditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica
 à principe) hospitantes Regem Sueciæ, & Comi-
 tem Palatinum Fridericum, ipsūque Fridlandiæ Du-
 cem non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos
 suos experiretur.

Dividat sanè instabilitas temporum atque invidia,
 in diversas distrahat partes Speculum statuum, in
 quolibet tamen illarum, quantulacunque etiam sit,
 majestas semper integra perseveret. Quisquis ad
 principatum natus est, mutari non debet ad quemcunq;
 eventum & casum. Nec ullum tam gravem aut
 periculum ducat, ut ideo à se ipso desciscat, aut perso-
 nam, quam sustinet, dissimulet. † Rex Petrus, etiam

L 2

post-

† Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 13.

postquam in manus Regis Henrici fratris sui & capitalis hostis incidisset celare noluit, quis esset; quoprius, cum dubitaretur, num ipse esset, alta voce ultro exclamavit; *Ego sum, ego sum.* Quid? quod ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum majestatem regiam, unicum & ultimum earum intermedium remedium sit, uti Poro * Indorum Regi accidit qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rogatus, quomodo tractari vellet, *Regi*, inquit. Subjicenti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respondit iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Regi.* Quod heroicum responsum sic affectit Alexandri animum, ut eum non modò in regnum suum restitueret, sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitatibus & arumnis cedere, est ad earum quasi partes se adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, atque quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propter ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non parit, neque quicquam in eum potest fortuna. Graves minas Caesarolus quintus Imperator intentabat Joanni Friderico Saxonix Duci, quem captivum tenebat, ut ad dederet eum sibi Ducatum Wirtembergicum eum compelleret; ipse verò liberè respondit: *Poterit quidem sua Majestas Casarea statuire de me, quicquid libuerit; ut tamen timorem huic incutiat pectori, nunquam efficiet.* Id quod in occasione alia longè difficiliori re ipsa satis ostendit contigit enim, ut, dum latrunculorum lusui intentus esset, capitis sententiam in se latam intelligeret quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde quasi nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brunsvicensem, quicum ludebat, liberà voce cohortatus est, ut non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum responsum infamem rebellionis notam deterisit aliquantum, & clarum eum reddidit. Actio unica generosioris animi, etiam cum vis ipsa ad mortem rapidam vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmodum hæc nostrâ ætate evenisse meminimus Rodericum Calde

* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

deronio septem Ecclesiarum Marchioni, cujus for-
 do verè Christiana, & heroica constantia toti mun-
 admirationi tuit, adèd ut æmulationem & odium
 mune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commi-
 ationem verteret. Ignavia & timiditas animi è vio-
 tis casibus neminem eripiunt, nec quicquam de
 iculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vin-
 aut certè famosum efficit. E vultu principis peri-
 gravitatem vulgus colligit, haud secùs atque ex
 cleri oculis ii, qui in eadem navi sunt, num tem-
 stas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit
 ualem semper & serenam exhibere frontem, seu
 quilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu
 nceps concidat, neque superbia efferatur, neque
 i de communi rerum statu iudicium ferre valeant.
 dem de causa Tiberius tristissimâ quæque maximè
 cultare a laborabat. Perturbatio & confusio rerum
 anium oritur, quovis è facie principis, tanquam illa
 li, perspicere licet tempestates, quæ impendent Rei-
 publicæ Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram
 dicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & qua-
 ritas vultûs subditos erigit, & hostes in admiratio-
 m rapit. Omnes in principe suos defigunt oculos,
 à metuat, ipsi quoque metuere incipiunt: ita [¶] *Orho-*
vultum incuebantur, quotquot cum eo accumben-
 nt in convivio, *utque evenit inclinatis ad suspensionem*
antibus, cum timeres Orho, timebatur; ubi verò timo-
 & dissidentia locus est, ipsa quoque fides faciliè b
 efficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quan-
 o periculum dissimulare, & celare calamitates expe-
 nt: in aliis enim publicæ tristitiæ significatio princi-
 em minimè dedecet, ut sic affectum suum palàm fa-
 at subditis, & eorum sibi conciliet animos. Carolus
 quintus Imperator lugubri indutus veste mœrebat ob

L 3

Rø.

¶ *Hac audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæq;*
maximè occultantem Tiberium perculere. Tac. lib. 2. Ann.
 dem lib. 1. hist. b *Fides metu infracta.* Tac. lib. 3. hist.

Romanæ urbis expilationem. † *Apprehendens David scidit vestimenta sua, cum mortem Saulis & Jonathæ intelligeret.* Idem fecit Josue propter eladem ab incolis urbis Hai acceptam, & * *pronus cecidit in terram coram aca Domini.* Nec quicquam justius, quam in communi calamitate sic Deo se submittere; nã rebellionis quoddam genus esset, de manu illius bona solum velle succipere, non autem e' mala. Qui castigationi sese subicit, Deum ad misericordiam commovet.

§. Controverti hic potest, an eum saltẽ illa animi constantia minùs potenti suadenda sit, cum potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus petit supplicium non se demittat nimium, nec nimis sollicitè alienam impleret opem, aliàs fortunam suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est princeps, qui sola motu misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tuetur vellet eum, qui de se ipse rebùsque suis jam sperare desinit. Pompeji causa haud paullulum in opinione Protoni deperdidit, cum tantam legatorum ejus submissionem coram usurparet oculis. Majori animo Rex Cherscorum fuit, qui posteaquam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, † *non ut profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris Fortuna.* Nec minùs illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constantia planè regia sic eum fertur allocutus: * *Mithridates terra marique Romanis per tot annos quaesitus, sponte adsum, utere ut voles, prole magni Achemenis, quod mihi solum hostes non abstulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium d'intercederet. Qui principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur liberè, si iniuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecere Hermannus Cortesius

Carolo

† 2. Reg. c. 1. 11. * Jos. 7. 6. c Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? Job. c. 1. 10 † Tac. l. 2. Ann. * Id. l. 12. Ann. d Mutatione rerum & progressu haud degere permotus. Idem l. 12. Ann.

role quinto, & Segeſtes Germanico. In caſibus prudentia neceſſitatem, tempus, & res ipſas exdat, & ſequentes diligenter obſervet maximas: quòd potentior intrepidum inferioris animum pro inſia ferè accipiat, perinde quãſi hic ſeſe illi æquare nit, aut eum præ ſe contemnat. Quòd item inferior non facilè contemnat, ſi nimium iſ ſeſe abijciat & dettat. Ea de cauſſa Tiberius Senatores nominabat, ſi ad ſerviendum à natura facti eſſent; & tamen ſi hiſ opus haberet, illam tamen animorum vilitatem non ferre nullo modo ſpoterat. Nòrunt ſcilicet principes cujuſque alacritatem & animi robur, & facilè in ſunt injurii, quos ſciunt id minimè graviter accuros. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino dignitatem conſularem, quam Galba in eum contulerat, tanto tempore liberius diſtulit, quòd ** mitem & in-*
riam ſegniter laturum cum crederet. Quamobrem mo-
deſtia quãdam fortis, & fortitudo modeſta perquam utilis erit principi, & ſi omnino pereundum illi eſt, conſtat animo magno & generoſo id fiat, quàm abjecto, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Horatius *† a vita nobilitatis etiam inter anguſtias fortuna retinens*, cum Tiberius extremæ ejus neceſſitati remedium offerre nollet.

S. Quando iſ, qui potentior eſt, alteri honores denegat (in actibus præſertim publicis) conſulens eſt, etiam vi & aſtu quodam eos præripere aliis, quam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, merito ſuo diſſidit. Qui diſſimulat, tacitè ſuam fatetur dignitatem, & Modeſtia poſtea pro ridiculo habetur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia primas præ aliis occupat, quæ ſibi debentur, nec offeruntur tamen, facili deinde negotio eas ſervat & retinet.

L 4

e Simul Segeſtes, ipſe ingens viſu & memoria bona ſocietatis impavidus: verba ejus in hunc modum fuere. Tac. l. i. ann. f. Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam pro-
*ſta ſerviendum patientia tadebat. Idem lib. 3, Ann. * Id.*
b. 2, hiſt. † Idem lib. 2, Ann,

tinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, quæ cum in Pompeji Theatro inter Senatores assidere cernerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent dixerunt, † *nullos mortalium armis aut fide ante Germanos esse*, & inter eosdem Senatores sessum ceperunt. *Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqui & bonæ emulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à principis dependent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantur debita, Subditus conqueri non debet, quòd in se illa non conferantur; immo gratiæ potiùs agenda sub honesto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fecerunt nonnulli ab officiis suis remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum principe sermones gratiarum actione solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli haccusabant. Qui querelis utitur, fatetur injuriis se affectum; in eo autem, quem offensum credunt, non valde confidunt principes. Omnes ea in te Deo cupiunt esse similes, de quo in miseris nostris non querimur, immo gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nã qui confessus iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, fontem se constituetur. Mens rectè conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obruetur fluctibus, non secùs ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minùs radicata; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi etiam periêre. Unus Marcus Terentius, qui ejus amicitiam

† Tac. lib. 13. Ann. * Ibid. g. *Atque insuper Vitellio gratia, consuetudine Servitii.* Idem lib. 2. hist. h. Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) *grates agit.* Idem l. 14. Ann.

am se ambivisse & estimasse constanter confessus
 est, eò quòd illius beneficio gratiam Imperatoris Ti-
 rii promeruisse, in iudicio absolutus fuit, multa-
 s exilio aut morte aliis, qui eum i accusaverant.
 antur quidam casus, quando adeò constanti secu-
 rate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timi-
 or videatur, nec cõmemorentur obsequia, ne expro-
 rari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accusaretur
 uòd Plauto Imperium procurasset, & nihil pro innocentia,
 uasi diffideret, nec beneficiũ, quasi exprobraret, differuit.

§. Nec solùm per se ipsum Subditis suis speculum
 e princeps exhibeat, sed & per Statum suum, qui qua-
 am illius est idea, atque adeò in eo non minùs,
 uam in propria eius persona eluceant oportet Reli-
 gio, Justitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Impe-
 o. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tri-
 unalia, & Cancellariæ, etiam in his eadem virtutes
 periri debent, immo in Ministris singulis, qui spe-
 ulum illud representant: multum enim de principis
 ecedit existimatione, si ipse quidem benignum se
 xhibeat gratiam postulanti, & bonã spe promissi que
 lenum abs se dimittat; ex alia verò parte colludat
 um iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris,
 a spero suo agendi genere petentem absterreant.
 olus, qui faciliè & brevi tempore deteget artificium,
 adignum generoso & regio pectore. Minister moneta
 ublica est, Principis signata effigie, & nisi probata il-
 a sit, & hunc ad vivum exprimat, tanquam adultera &
 efcietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus
 uoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant
 læ Sponsi in divinis Nuptiis.

L 5

§. Sunt

i Constantia orationis, & quia repertus erat, qui esseret,
 uæ omnes animo agitabant, eò usque potuere, ut accusatores
 ius, additis que ante deliquerant, auxilio aut morte multa-
 entur. Tac. lib. 6. Ann. & Idem lib. 13. Ann. k Præse-
 us, nisi formam tuam referat, mali fati instar subditis ef-
 citur. Them. orat. 17. l Caput eius aurum optimum. Mo-
 us illius torvates aureæ, Cant. 5. 12. & 14.

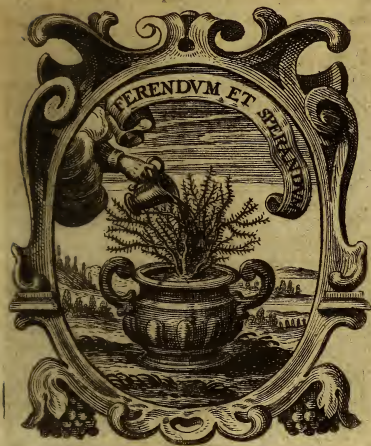
§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui principis auctoritatem sustinent: & sanè malè consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni cæu eam præ se ferre sic debent, ac si princeps ipse coràm præsens adesset. Ad hunc modum egit † Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis potior jure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palàm edixit, Regem suum conscientiæ jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatâ fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiores judicaret. Nec ultrâ moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, inibi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantia animi.

* *

*

† *Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7. l*

SYMBOLUM XXXIV.

Qui fruticem rosaceum spinis & sentibus asperum
 contuetur oculis, is persuadere sibi vix poterit,
 tam spinosa matre, adeo bellam venustamque filii-
 um, qualis est Rosa, progenerari posse. Magna utiq;
 fiducia opus est, ad irrigandum & expectandum, dum
 iriditatem induat, & protrudat admirabilem illam
 poniculorum pompam, quæ odore tam delicato nares
 recreat. Longa tamen spe, & tolerantia experiri tan-
 tem licet, laborem non fuisse inutilem, nec malè col-
 locatas spinas, quæ florem adeo bellum fragrantisque
 odoris produxerunt. Spinosi & asperi sunt naturæ no-
 ræ corruptæ primi virtutis rami, sed post pulcher-
 rimum illius flos tandem subnascitur. Ne Princi-

pem terreat primus rerum aspectus: per enim pauca
 sunt in regimine, quæ primâ fronte jucunda appare-
 ant. Omnia spinis referta videntur, & difficultatibus.
 Sed experiundo multa fuere facilia, quæ segnibus ar-
 dua videbantur. Ne itaque animo cadat princeps; nan-
 si iis leviter cedit, à suamet apprehensione vincetur
 potius, quàm rei veritate. Toleret fortiter, speret pa-
 tienter & constanter, nec tamen interim media di-
 mittat è manibus. Quisquis sperat, fideli & optimo
 utitur comite, tempore nimirum. Unde Regem Phi-
 lippum secundum dicere solitum accepimus: † *Ego &
 tempus contra duos.* Impetus furoris effectus est, è quo
 grandia nasci solent pericula. Theobaldus Campaniæ
 comes successionem suam in Navarræ regnum valde
 reddidit dubiam, eò quòd moræ impatiens in præsto-
 landa morte Regis Sanctii patris sui, adhuc ipso vivo
 regni occupandi occultè consilia agitasset cum Proce-
 ribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum
 primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Pati-
 entia multis trophæis inclyta est, & excelluit in ea Sci-
 pio, qui etsi in Hispania multas haberet offensionum
 occasiones, adeò tamen fuit patiens, * *ut nullum ferrox
 verbum illi ex cideret,* quare etiam illud effecit, ut quæ
 in animo intenderet, feliciter & è voto illi succederent.
 Qui sperat & sustinet, Fortunæ superat ludibria, & eam
 sibi obstructam reddit: quippe quæ ejusmodi spem &
 fiduciam in tot tantisque suis mutationibus pro blan-
 ditis habet. Incertis Oceani fluctibus non absq; gravi
 periculo sese Columbus objicit, ut novas inquirat pro-
 vincias; neque eum terret inscriptio illa Herculis in co-
 lumnis Caspes & Abyles, *non plus ultra;* neque aqua-
 rum montes, quæ proposito ejus obstate videbantur.
 Navigatione suâ solis passus numerat, atque anno
 dies, horas diebus suffuratur. Acum nauticam polus
 deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris co-
 mites patientia. Omnia contra eum conspirant, at ipse
 forti animo difficultates omnes & obstacula spe &

† Mar. hist. Hisp. l. 12, c. 16. * Tit. Liv.

lerantiã superat, donec tandem novus Orbis inviam
 ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & re-*
verandum, Empedoclis fuit dictum, & postea Impera-
 ribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemã
 sumptum. Pericula quædam sunt, quæ supera-
 re facilius est, quàm fugere; id quod probè scivit Aga-
 hocles, cum victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus
 armis cinctus, non turpiter sese hosti dedit, sed re-
 stitit ibidem militum manu, quantum ad defenden-
 dam urbem satis esset, cum exercitu adversus Cartha-
 ginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse
 non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem
 triumphum reportavit. Periculum temeritate inter-
 dum vinci solet. & despicientia illius varias hosti co-
 gitaciones injicit. Videns Hannibal Romanos post
 Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mit-
 tere, potentiam eorum & vires formidare cepit. Ne-
 mo rebus secundis nimium confidat, aut desperet in
 adversis. Inter utrasque versatur Fortuna, tam prompta
 ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaque
 Princeps in omni casu animum constantem & robu-
 stum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit,
 nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis;
 nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi,
 quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva por-
 tum tenebit. Animus magnus & generosus calum ipsam
 propitium habet. Ne temere desperet princeps ob pe-
 ricula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum afferunt.
 † *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nu-*
bes, nunquam metet. Non existimet, afflictionibus suis se
 quemquam obligare. Lamentis & lacrymis sese turpi-
 ter dedere, muliebri est: non illis fortuna placari solet.
 Animus excelsus sibi ipsi satisfacere satagit, aut solari
 sese actione aliquâ heroica & generosa, uti fecit Agri-
 cola, filii sui morte intellecta, * *quem casum, neque re-*
pletique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta
rursus, ac mærorem muliebriter tulit: & in lussu bellum in-

L 7

257

† Eccles. ii, 9, * Tac. in vita Agris,

ter remedia erat. Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

§. In muneribus & honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle, Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris insit, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad aliores honorum gradus eveharis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita † *Brutidium artibus honestis copiosum, etsi rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum festinatio stimulabat, dum aequalis, dein superiores, postremo suasmet spes anteire parat. Isto abrepti impetu media securiora a spernantur, quia tarda, & brevioribus, etsi magis periculosis, uti a malunt. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario opere extructis, antequam tigna & traves rectè subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox iterum colabuntur.*

§. In sperando & sustinendo maxima Imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arborea, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis asperitas præterisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus

ad
† Tac. l. 3. Ann. a Multos etiam bonos pessum dedit, quòs speretis quæ tarda cum securitate præmaturâ, vel cum exitio properant, Tac. lib. 3. Ann.

ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum causa est, & pericula b creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quamprimum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultius erit sinere, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si antè prævidere ea non potuimus, tolerare saltèm discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: eà enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minus notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus contra superiorem potestatem, magis eam fatigat, & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentia Romanæ sese opponerent, dicendo: † *Ostingentorum annorum Fortuna, disciplinæque, compages hæc coactuit: qua convelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non æquè caderent irrita, nisi timor noster & impatientia festinantiùs agerent. Merus & suspicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam esse re ipsa incipiat, licet antea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nõsse dissimulare, quàm præcipitare eum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc verò ex metu oriri solet.

SYM-

b Impatiens operabitur stultitiam. PROV. 14. 17. † Tac.
lib. 4. hist.

SYMBOLUM XXXV.

Quantò spiritus in campestri tuba magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur postea; ita prorsus [†] *multorum improbitate depressa Virtus emergit, & innocentia defenso interclusa respirat.* Flamma generosæ mentis facile extinguitur, nisi fortunæ adversæ ventus eam excuset. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumspicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam rosa, è spinis & ærumnis nascitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenses, & captus Alphonfus quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adversus regnum Neapolitanum retardatura videbatur.

† Cicero.

tenebatur, eandem majori cum felicitate, auctoritatēq;
 naturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce
 Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & liber-
 dari illum restituit, & vires ad occupandum illud re-
 gnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conci-
 liandum sibi hospitis animum: nam rebus prosperè flu-
 entibus sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi, tum
 aliis. Illæ in apertum produunt passiones animi, sui met
 aliàs oblit; his verò factus cautior, idem animus & vir-
 tutibus sese munit, ut mediis ad veram constantēq;
 felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò faci-
 lius sit ex adversa emergere Fortuna, quàm conservare
 semet in prospera. In captivitate primum enituerè in-
 dignis animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphon-
 so eò usque latuerant abdita, & caprus illorum amo-
 re Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, &
 sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit,
 quàm victor Iperare potuisset. Ludit inter extrema
 Fortuna, & gaudet potentia suæ dare specimen, ab
 uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in
 casibus adversis non elucescat; haud aliter atque in
 obscura nocte stellæ coruscant lucidiùs. Ponderis supra
 iniectum tum palmarum ostendit robur, cum unà cum il-
 lo altius assurgit. Inter urticas diutius soliorum vigo-
 rem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus
 etiam in adversis sese exeret, non victorias, non ora-
 tiones aut triumphos mereretur. † *Virtus, dum patitur,
 vincit.* E quo nemini non liquidò apparet, quàm im-
 pius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui sua-
 dent Principi, ut abdicatâ tantisper virtutum constan-
 tia, vitii sese accommodet, ubi necessitas postulave-
 rit; quo tempore vel maximè in illis constantem per-
 sistere oporteret, & majori cum spe successus melio-
 ris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando se-
 cundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maxi-

mis

a Secunda res acrioribus stimulis animum explorant: quis
 miseria tolerantur, felicitate corrumpimur. Tac, lib. 1.
 hii. † S. Chryf.

mis suis periculis constanter affirmabat, *malte sese Imperio fortunisque omnibus exui, & cum universa sua familia stipem ostiatim colligere quàm Majestatis tuenda causa contra jus fã que admittere aliquid.* Dignissima sanè verba tam sancto principe, cujus pietas singularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipse sceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hìc in terris gerere voluerit, multas non absque insigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cùm spes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus desituerentur medijs, felicior semper, & majori cum triumpho eluctatus est. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, suarummet tamen passionum pressis tyrannide, & variis jactati formidinibus. At sanctus iste Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipsos savientes fluctus, quos contra Imperium, & Augustissimam ejus domum rebellium furor concitarat. Cantat in ærumnis justus, & plorat impius in sceleribus suis, Pueris sanè Babylonis succensa fornax chori musici instar b fuit.

§. Misericordia & ærumnæ magna secum emolumenta adferunt: nam corrigunt superbiam principis, eumque in gyrum rationis revocant. Quàm furioso impetu nonnunquam consurgunt venti! Quàm arroganter exarsuat & fremit mare, tumentibus undis quasi montibus quibusdam terra caloque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia principis humi sternitur. Illa è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum suarum negligente solertem ac providum: ipsa enim tum cogit necessitas, ut populi curam suscipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat

Justi-

b Et non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, neque quicquam molestia intulit. Tunc hi tres quasi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum. Dan. 3. 50. & 51.

stitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori versatur discrimine, quàm cum proferè, & ad nutum fluunt omnia; sepositis enim tunc aris, Consilium & providentiam nimia securitas facile jugulat. Plures principes otio & quiete perierunt, quàm labore & ærumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conservantur vetera, absque eo verò facile languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea conlectantes, quæ nobis magis sunt proficua. Fortunæ acerbiter, rigorem & castigationem interpretamur, & nescimus admonitionem esse, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluisse mihi visi sunt, equo & patienti animo ferenda omnia, & pretiosa quædam Dei esse monita afflictiones illas, quæ ipsi in aurem eloquerentur. Mera Dei misericordia est, si nos affligat interdum; & contra dum præmia confert castigatio est; nam præmio rationes debitorum expedit, & satisfaciendo aliquibus nostris meritis manet offensarum creditor; at quando nos affligit, sibi ipse solutionem præstat, & nos ad emendationem exstimulat.

Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & in aurem aurantiam unam. Job. c. 42. 11.

SYMBOLUM XXXVI.

Natura peritus ac solers non semper ad venti arbitrium navigat, quin potiùs illius beneficio navigii sui vela ita novit disponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omnino vento ad quamcunquè è duabus oppositis placuerit partem, suam appellit navem absque ullo itineris dispendio.

*¶ Torque sempre per via yrà diretta,
Quem do opportuno tempo se approveita.*

At quando tranquillū est cælum, velorum remorūmq;
sub-

¶ Cam. Lus. Cant. I.

subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non
 minori cum cura ac diligentia princeps Reipublicæ
 navim moderari debet in Imperii sui procelloso mari,

ad omnes tempestates gnaviter advigilando, ut iisdem
 prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti va-
 leat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salutiq;
 omnium commissa est, neque ulla navis periculosior,
 quam Corona exposita tot ambitionis procellis, tot
 scopulis hostium, tot populi tempestatibus. Magna
 industria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit,
 ut adversus fortunam armaret sese, & regni sui jus in-
 tuto poneret. In eo tota ferè consistit scientia politi-
 ca, ut rectè discernere quis norit tempora, & iis uti; in-
 terdum enim citius in portū tempestas devchit, quam
 mala-

Malacia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frange-
 re, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem
 cedit, & tempus indulget, illud superat. Ubi naura
 animadverterit, fluctibus obstiti non posse, ab iis ja-
 ctari se sinit, vela demittens; & quia resistentia vim
 potiùs vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut
 respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus ele-
 vet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emerge-
 re tandem liceat. Intellexerat Jacobus primus Arago-
 niæ Rex, Nobilium, populique contra se concitatio-
 nem & odium; quia tamen nequaquam expediebat,
 importunè obnitendo novum furori isti robur adjice-
 re, sed tempus potiùs aliquod ei concedere, donec
 suapte sponte defervesceret; uti rivulis accidit, qui
 sæviante aliquâ tempestate, subitâ aquarum inunda-
 tione altum intumescunt, falli ultro se passus est, &
 tanquam in captivitate detineri, usque dum in pri-
 stinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Re-
 gni habenis iterum poritus est. Simili prudenti mo-
 deratione usa est Regina Maria, † quando accommo-
 dando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum
 satisfaciendo Castellæ Coronam sartam testam con-
 servavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi
 quarti. Si nauta honori sibi duceret, tempestatum non
 cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impel-
 lere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita
 est, ut intempestivè quis obluctetur; sed ut speret,
 atque ita toleret a periculum, ut tamen à Fortuna su-
 perari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus
 in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in il-
 lis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea,
 prospero successu coronata. Videns aliquando Rex
 Alphonſus *Sapiens Regno se privatum, spe fiduciaq;
 in Regis Marroccii subsidiis posita, supplex petere non
 dubitavit ab Alphonſo Gusmanio sancti Luciferi Re-
 gulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam
 inju-

† Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. a Majori animo tolerare adversa,
 quàm relinqui, Tac. l. 2. hist. *Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 5.

injurias morabatur, ut earum oblitus, & veteris amicitia suaeque avitae nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniâque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor existeret. Quoliterae etiamnum in illustrissima & antiquissima illa Domo asservantur.

§. Veruntamen non debent Reges violentiae subditorum cedere, nisi fortè in extremae desperationis casibus: parum enim auctoritati suae consulit, qui nimium sese demittit, & abjicit. His de familia Larae nullam attulerunt quietem conditiones minus decentes, & quas Rex Ferdinandus sanctus iis posuit, sua coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tamen si Alcalam ultro ad eum ipsa inviseret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosae indolis spiritus cohibere, & necessitatem praesentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suae magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Praefectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, * *firmando velut saedus, quo Princeps caterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret, & qui antea suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verum si se illi opponeret, & reputabat publicum sibi odium, extremam aetatem, magis que famam, quàm vi stare res suas.* Perparum subditi fortitudini deberent principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illicò cederet;

* Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5. * Tac. lib. 6. Ann.

† Idem ib.

deret; parum item prudentiæ, si cùm illa superari nequeat, ei tamen se opponeret, Fortitudinem solertia & agacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. † *Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistant.* Ad officium aut finem principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in partem conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contrà nitendo fines suos assequitur citius. * *Reges Domini rerum, temporumque trahunt consilia cuncta, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat fortitudo, si prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque rectè uti noverit, aut certè eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus † Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus duodecimus; cùmque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (ut ire ipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos sinimus

† Tac. lib. 2. hist. * Livius, † Mar. hist. Hisp. lib. 27.

mus abripi. Si quoties illa temporum mutat vicinos mores mutaremus, & media, nequaquam tam irret potens, neque nos Imperio ejus subiecti tanto per Vestium formas immutamus cum tempore; aliter enim autem & mores immutare nolumus. Quod demum vento peritus nauta pro sua navigatione non utitur? ut ille variat, ita hic sua vela, adeoque omnia ad propositum illi finem conducunt & delibent. Habitus prava Natura nostrae exuere nolumus, quia aut amor proprius id vetat, aut non sine imprudentia, & postea casus incusamus. Antè desperati cadimus animis, quàm rebus afflictis quaramus remedium, & pertinaces aut incauti à desperatione nos sinimus opprimi. Nescimus in ærumnis superbiam, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliàque vitia deponere, quæ prosperitas in nobis aluit; nec ea facile agnoscimus, quæ in statum illum tam infelicem nos detruserunt. Omni momento, in omni negotio cum quocunque subditorum egerit princeps, à se ipso differre debet, & naturam immutare. Neque e in re magna scientia opus est: sed solùm dispositionem aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, quæ eos antè prospicere noverit.

§. Uti autem in fortuna improspera naufragium facimus, eò quòd affectuum & passionum vela contrahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & principibus exitium accersimus, dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus passionésque commodis nostris, nostraque natura metiri volumus: cum fieri nequeat, ut Minister ad liberalitatem propensior, generosæ mentis sua consilia exequi possit, cum principe avaro & tenaci; aut Minister fortis & animosus, cum Principe ignavo & timido. Agere oportet secundum activitatem sphaeræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequio

omnes esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi, ultra audebat temere, quibus fieri non poterat aliter, quin prae gravis illi esset, & a molestus. Zelus immodicus in Ministris quibusdam erroris illius causa esse solet, in aliis vero (quod frequentius evenit) non proprius, vanitas & cupiditas gloriae, quam praeferentes aliis videri cupiunt, & plurimum posse, perinde quasi per illos solos rem bene gerat Princeps; nec vero, quoties aut se solo, aut aliorum operum operatur aliquid: atque adeo zeli specie occultos gubernationis defectus in apertum proferunt, & Principis existimationem violant, artes, quae plerumque ipsius Ministri postea redundant caput, dum gratia Principis excidit. Qui rebus suis prospicere voluerit melius, & suam stabilire Fortunam, velis remissaque gratia affectationes ejusmodi Principi & aliis nimium tantum odiosas; plus obsequii praestet, quam verbis significet; naturae & conditioni Principis sese accommodet, ad gyrum rationis & officium eum revocando obsequii specie, & animi submissione, quieta cum industria, absque rumore & arrogancia. Ruina fortunae & virtutis est, si constantiae suae nimium recedes sint, in eaque omnem existimationem collonunt; praemia item & dignitates iis praeripiunt interim, qui ingenio & moribus varii, fluctere sese norunt, ad Principis naturam componere. His artibus ait assatus Poeta Aletum ad maximos Regni honores assatum fuisse:

† *Mà l'inalzaro à i primi honor del Regno.*

Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,

M

Pieghe

a Cur hostem conciter? adversa in Remp. casura: sin proterè egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavae Principi prae gravem. Tac. lib. II. Ann. b Vu consiliorum nes Annium Bassum legionis legatum, Is Silvanum socorem bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii regebat, ad omniaque, quae agenda forent, quieta cum industria deserat. Idem lib. 3. hist. † Tass. can. 2.

*Pieghè voli costumì, e vario ingegno
Al finger pronto, all' ingannare accorto.*

Verùm id fieri non debet animo fallendi, uti Alei
factitabat; sed ne quis seipsum in aula imprudens
perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequi
sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino nece-
sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi in
illo semet ipsos subingredi, ut moveant sese, & agant aliquid:
* neque enim alienis consiliis regi se sinunt, neque
sua expedire norunt. Atque ad eò Principi suaderi non
debet id, quod magis expedit, sed quod ratione com-
munis sui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa con-
silia, tametsi optima, quæ dabantur Vitellio; nam cum
ad exequendum deesset animus, surdis auribus ea
solebat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Prin-
ceps navigat, quòd si ampla illa sint, navicula autem
Principis exigua, & porro laxari velint potius, quam
contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnino
demergent.

* Tac. lib. 3. hist. c. *Surda ad fortia consilia Vitellio accipit.*
Idem lib. 3. hist.

SYMBOLUM XXXVII.

UT Princeps è tempestate emergat instructus dicitur
omnibus casibus, in quos illum Fortuna adversari
potest conjicere, Emblemate præsentis ante oculos
propono electionem damni minoris, quando majora
evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab omni
salutis spe derelictus, oblitando tempestate, ad
dextrè illà utendo, explorat litus, & navi terram per-
tinet, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces servare
integras. Romanis laudi datum fuit, quòd saluti pro-
prie consulere, quoties Fortunæ sese opponerent
non liceret. Fortitudo Principis non in resistendo
solum consistit, sed in eo etiam, ut expendat periculum

a validam & laudatam antiquitatem, quoties fortunam
contra daret, saluti consuluisse. Tac. lib. 11, Ann.

ula, & cedat minoribus, si majora superari non
possint. Etenim sicuti prudentia est praevenire,
ita Fortitudinis & Constantiae æquo animo tolerare

quod Prudentia declinare non potuit. Qua in
re minimus planè fuit Rex † Alphonſus ſextus, in re-
bus ſecundis modestus, fortis in adverſis, ad o-
mnem eventum ſemper paratus. Inanis eſt illa gloria
incipis, qui majori cum temeritate, quàm con-
ſtantia animi eligit, mori potiùs in periculo gravio-
ri, quàm in minori ſalvus evadere. Magis famam
quàm in conſilium adhibet, quàm ſalutem publicam;
ſi illud etiam ſit, quòd deſiat animus ad ſpernen-
das opiniones Vulgi, qui temere & abſque notitia

M 2

caſuum

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 7.

casum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam periculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur interdum, & ignavia est: cum enim fortitudo desit a sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbat metus *b* conjicit. Quando fortitudinē Prudentia corrigitur, considerationi locus est, & si in minori periculo satis secunda non sit, majus subire non veretur. Metu emori debilitas animi est. Nulla major fortitudo, quàm quæ ab extrema necessitate *c* oritur. Remedium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus desperatis solet esse remedium. Sic navis interdum servata fuit: nam cum litus, quod arenosum non esset, securus petere non auderet, alto mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alterius solet esse *d* remedium. Eo spectabant, ni fallor, qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant, ut primo mox furori *e* occurreret. Armis propugnabat Garsius Gomezius castrum Mundanæ Casariæ: (cui temporibus Regis Alphonfi Sapientis is præerat Gubernator) & tamen si milites suos omnes aut interfectos cerneret, aut vulneribus saucios; dedere tamen illud noluit, nec accipere conditiones quantumvis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fidei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ brachia occumbere gloriôsè maluit, quàm inter hostile manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mirè illi conciliavit animos hostium, qui tantam generosæ mentis constantiam & fortitudinem admirati, injecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magnè illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vul-

. neri

b Timidos & ignavos ad desperationem formidine propere rare. Tac. lib. 2. hist. *c* Acerrima necessitas est, quam ultima necessitas extundit. Sen. *d* Imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratas. Tac. lib. 1. Ann. *e* Proincintuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum discrimini. Idem lib. 1. hist.

eribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta vir-
 tatis vis est, ut ipsis etiam hostibus grata sit. Longè
 duribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Nescio
 quis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat.
 eo tempore, quo Rex Ferdinandus sanctus Hispalim
 omnis cinxerat, Garsias Perefus Vargas civis Toleta-
 us, & alius quidam, divulsi à cæteris ripam Batis
 uminis inambulabant, cùm ecce ex improvise fe-
 rem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: mo-
 et socius cedendum; Garsias tamen, ne turpi fugâ
 gnavia ignominiam susciperet, diductâ casside, & lan-
 eam manu vibrans, solus adversum progreditur; ho-
 es cognito quis esset, & admirati imperterritum il-
 am animum, transire illum sinunt, & certamine abs-
 nent: saluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam
 unâ cum socio se dedisset in fugam; insecuti illum
 issent hostes, & captivum abduxissent. Animo so-
 ato ac libero opus est ad examinanda pericula; quod
 d rumorem primùm, tum quoad eorum gravita-
 em. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam
 lerumque æstimantur majora; vulgus ad audita tre-
 idar, & seditiosè cum augmento latius ea spargit ac
 disseminat, exultans gaudio in malis suis propriis ob
 asuum novitatem, aut quia præsentem gubernatio-
 nem improbat. Decet igitur, ut Princeps constantem
 gerat, & vanas ejusmodi apprehensiones auctori-
 ate suâ dissipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid
 nim ferret rumor, de trium nobilissimarum Provin-
 iarum Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione
 pse tamen * tanto impensius in securitatem compositus,
 eque loco neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos
 ties egit: altitudine animi, an compererat modica esse. &
 vulgatis leviora? Si Princeps semel succumbat formi-
 dini, nil deinceps certi statuere poterit; † quia in mo-
 u. consilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.

M 3

Uti

† Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7. * Tac. l. 3. hist. † Idem
 bid.

Ulti Vitellio accidit in bello civili cum Vespasiano, Pericula imminencia ideo majora videntur, quia metus horrore quodam ea vestit, & presentia grandiora efficit; dumque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametsi longinqua appareant, vicina tamen postea experimur. Fallimur profectò, si putemus interjecto à nobis temporis spatio differri aut arceri ea posse. Multa evanescere, quia ultro iis itum est obviam; contra multa sese armarunt fortius adversus eos, qui ea fugere cogitabant, & re ipsa periculum esse cepit, quod antea sola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obsidione urbis s Samarizæ. Plures periculi metus sustulit, quàm ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subito exortus tumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, percussit aures civium, & ignoratâ causâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideo multi mortem reperere in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere cogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum, nisi constantia Regis Philippi quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coerceat, turbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo g. exequitur.

§, Nimia etiam periculosum fuga causa est sæpe,
cus

¶ Dominus sonitum audire fecerat in castris Syria, currum, & equorum, & exercitus plurimi, dixeruntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israël, Reges Hethæorum & Egyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris. 4. Reg. c. 7. 6 & 7. g. Quæ jusserat vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi. Tac. lib. 3. hist.

cur Status funditus pereant. Suis certè, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia: facili enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minusque periculum eligendo.

§. Sæpenumero motus sub aliena specie ita recte nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites, nec satis statuere possumus, quid agendum, & periculū inter impropius sit. Non timenda sunt omnia, neque semper tam maturā deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem egregia sæpe facinora designat Fortitudo. Magnus * Dux Avium Lirim aliquando ingressus cum exercitu, magnā rerum penuriā laborare cœpit, ad eō ut miles male contentus dilaberetur; cūque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego verò apud hunc animum statui, uno potius terra passū potiri, ubi sepeliar, quàm retrogredi, etiamsi annos centumvita possem adjicere.* Heroica vox, dignā fortitudine Viri tanti, & prudentiā. Optimè nōrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quàm absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur temporī, in causa sumus, cur vulnere carcinoma grassetur longius.

§. Quædam periculā seipfis evanescent; alia tamen augeſcunt per incutiam, atque ad eō lentā quasi febrī consueſcunt regna, & intereunt. Quædam ignota: prorsus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citius ingruunt, quàm parentur remedia.

M 4.

Alia

* Mar. hist. Hisp. lib. 28. c. 5.

Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia saepe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quam in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud reipsa subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam somnos securos capit, quae etsi non percutiat, certè sollicitat; tutius est perire non posse, quam juxta periculum non periisse.*

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia, quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro & afflictione illius metimur misericordiam, & facillè nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cùm Jacobus tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo pretextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hæc suâ demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeòque regno illum pariter & titulo regio exiit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minùs aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitia, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundùm animi passiones potius, & prout ipsi intelligunt: atque adeò actiones illo-
rum

rum non ad amissim rationis examinandæ sunt solùm
sed etiam ad malitiæ regulam, & experientiam in iusti-
tiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præteri-
ta docent curare præsentia, & futura prævenire: A lie-
na erudiunt, sed facilè è memoria excidunt. Propria
damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in
animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem se-
mel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino con-
temptus eradat aut oblivio, præsertim quando ex uno
erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem
fore liberos, aut certè si redierit, nobis non nocitu-
rum: etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non fa-
cilè iterum evenit, pericula dissipet; alia tamen, quæ
sæpe accidit planè novæ, sic eorum augent gravita-
tatem, ut superari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc universa rerum Respublica;
& mixtorum Imperium, cujus supremam potesta-
tem ipsa sibi vindicat; atque ut illud stabiliret firmius,
& securius retineret, tantopere amari ab iis voluit, ut,
licèt elementa pugnent inter se, admirabili tamè quo-
dam consensu in conservationem ejusdem conspira-
rent. Brevi ruerent omnia, & dissolverentur, si odio
haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ
nutrius benevolentia & amoris vinculis, velut arctissi-
mo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. A-
mor iste est, qui terram suis libratam ponderibus susti-
net, & circum illam cælestes orbis facit circumagi. Di-
cant principes ab ista rerum conditarum Monarchia
undata in primo illarum, esse se, suosq; subditos tueri
moris beneficio, quæ fidissima est custodia, quâ gau-
dere possunt:

M 5

Non

*& Corporis custodiam tutissimam esse putatum, in virtute
mixtorum, tum in benevolentia ei visum esse collocatam. MOC.
d. Nic. Claud.*

Non sic excubia, non circumstantia tela,
Quam tutatur amor.

Vinum inexpugnabile munimentum, amor civium. * Ea.

de causa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à subditis. Nequaquam vult Natura, ut lædere possit is, cuius est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat. El mayor poderio, e mas cumplide (ait Rex Alphonfus * in quadam lege) que el Emperador puede aver de fecho en su senorio, es quando el ama à su gente, e es amado della. Corpus defendit caput, quia chatum hoc habet, obditectionem suam & conservationem: si illud non amaret, non objiceret brachium, ut ipsum venientem

excit.

* Sen. de clem. l. 1. c. 19. * L. 3. tt. 1. p. 2.

excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligere-
ret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defen-
deret? † Totum Castellæ regnum Henrico Traftama-
ra Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio
adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initi-
um primum everfionis Regnorum, & mutationum in
Rebus publicis o diū est. Incurrerunt in hoc apud sub-
ditos suos Reges Ordonius & Froyla * secundus, unde
in viso jam Regum nomine Castella Reipublicæ for-
mam induit, diviso inter duos Judices Imperio, quo-
rum alter paci præfset, alter militiæ. Lusitania nun-
quam adversus Reges suos arma sumpsit, nec ab eorum
descivit obedientia, quia sincero amore eos complecti-
tur; quod si aliquando unum exclusit, & admisit aliū,
ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gu-
bernandi rationem habebat odio. Jacobus primus A-
ragonix Rex † Alphonso Sipienti sua debet, amari po-
tius optaret, quàm timeri à subditis, & Ecclesiastico-
rum ac vulgi sibi pararet studia, ut tantò majori cum-
robore Nobilitati se posset opponere. Quod consilium
si fuisset secutus, Coronam non perdidisset: Simul ac
Nero amari desinit, conjurationes contra eum fieri cœ-
perunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius
Flavius: * *Nec quisquam, a jebat, tibi fidelior militum fuit;*
am amari meruisti. Odisse capi, postquam parricida ma-
tris, & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti. Ma-
jestas & potentia Regis non in suamet ipsius persona
consistunt, sed in affectu & voluntate Subditorum.
Si isti malè affecti sint, quis hostibus se objiciet? Pro
sua conservatione populus Rege indiget, sed illam spe-
rare non potest ab eo, qui invisum & odiosum se red-
dit. Prudenter sanè hoc prævidetunt Aragonii, quando
evocato ad sceptrum † Petro Atharesio Domino Borgiæ;
à quo descendit Illustrissima & Antiquissima Domus
Ducum Gandiæ, pœnitentià postea ducti, Regem eum

M 6

ha-

† Mar. hist. Hisp. * Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 3. † Mar.
hist. Hisp. lib. 13. c. 20. * Tac. lib. 15. Ann. † Mar. hist.
Hisp. lib. 10. c. 15.

habere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, se asperius & minus benevolè ab eodem tractari. † Contra ac fecit Ferdinandus primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium sibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Castella eo tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaq; Principi, ut à subditis diligatur, & formidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Persarum Regi b accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

* *Quem metuunt, oderunt.*

Quem quique odit, periisse expetit.

† *Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat. Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest, quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic verò, ut sua adversus illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis in visis tenets sint, periculo apud Subditos sunt expositæ; si magnæ, multò etiam ampliùs: quòd enim metus est major, eò majori eum sollicitudine salutis sue prospicere satagunt; tanquam qui veneratur, ne unà cum Majestate augetur ferocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit, qui *ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subjèctis intolerantior* extitit. * Attamen si non periculi causa, ob gratitudinem saltèm cavendum Principi, ne metuendus sit iis, à quibus habet, quod Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ;*

* *Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 8. b Claritudine paucos inter sentum Regum, si perinde amorem inter populares, quàm meum apud hostes quævisset: Tac. l. 11, Ann. * Ean. † Salust. * Tacel. 11. Ann.*

gula; *Oderint, dum metuant;* perinde atque Imperii securitas in metu confisteret: † immo *nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu potest esse diuturna.* Et tamen si dixerit Seneca: * *Odia, qui nimium timet, regnare nescit: Regna custodit metus;* tyrannica tamen vox est, aut certe intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet fortè offendant alios, quod utique pernitiosum est, & auctoritati eorum, ac potentiz haud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quòd conserventur boni. Nec mitigatur Caligulae sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. † *Inviso semel Principe, seu bene, seu male facta premunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quia Imperium ejus violentum est, & sine violentis medicis diu conservari non potest. cum desint duo illa Naturæ & obsequii vincula, quæ teste Rege Alphonso Sapiente, * *son los mayores debidos, que Ome puede aver con su Señor. Ca la Naturaleza le tiene siempre atado para amario en o yr contra el; e el Vasallaje para servirle lealmente.* Et cum Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere, & sicut semper † *presumit se va perturbata conscientia;* ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abundè docent, quàm medium illud parum diuturnum sit. Tamen si verò per multas aetates solo poenè metu conservatum vidimus. Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent. Nationes.

M. 7

nes.

† Cicero. * Seneca. † Tac. lib. 1. hist. * L. 33. tit. 15. p. 2.

† Sap. 17. 1. 1.

nes istæ immunitate barbaræ, & tam asperis moribus, ut belluinam potius præ se ferant naturam, quàm humanam: quippe quæ pœnis magis, quàm ratione duci soleant; quamobrem absq; illis cœrceri non possent, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Veruntamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt, sed sinceritate & ratione induci volunt. *E porque* (ait Rex Alphonfus sapiens) *las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones: por eso an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las voluntades con Derecha, e con Justicia.*

§. Solet principem inter & Subditos esse inclinatio quadam, & consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit, absq; eo quòd alià diligentia opus sit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam princeps, qui odium merebatur, & contra: Et licet seipfis faciliè sui amorem concilient eximia tum animi, tum corporis virtutes ac dotes; id tamen non semper præstant, nisi eas comiteatur grata quadam benignitas, & suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos, velut animi fenestras, præstantiam interiorè foràs exhibeat, & affectum aliorum blandè sibi devinciat. Præterquam quòd faciliè accidat, ut aut casus aliquis, quem prævertete non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ & amoris vinculum inter principem & subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen ea in re poterit artificium & industria ritè gubernandi, cum satisfactioe & Vulgi & Nobilitatis, si princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant, & sic in omnibus agat, ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia verò sparsim in hoc libro traduntur mediæ, quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solum nunc dico, ad illam obtinendam valete plurimùm Religionem, Justitiam & Liberalitatem.

§. Caterùm, quia sine aliqua timoris specie amor in contemptum faciliè verteretur, & hebesceret acies auctori.

auctoritatis & regia. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conservat Justitiam, aut vitia detestatur; tantopere expedit, ut absq; isto subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat: omnes enim naturâ libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu se finit corrigi. Debet itaque princeps ita edomare subditos, ut domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minuitur. In arca tabernaculi Virga simul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in principè severitatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem sustentabat. Cùm Deus in monte Sinai populo Israëlitis legem Decalogi daret, fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musicâ simul ac harmoniâ cælesti delineabat. Utrumque opus est, ut subditi incultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat princeps, ut amari se faciat pariter, & timeri curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas; ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere; ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob suam benignitatem; ut se metuant propter auctoritatem: ut se ament, quia pacem promoveret, ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Eâ ratione, ut
boni

c Timore Princeps aciem auctoritatis sua non patitur hebescere. Cic. 1. Cat. d Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Pf. 22. 4. e Et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem; clangorque buccinæ vehementissus perstrepebat, Exod. 19. 16.

boni Principem amando habeant, quod metuant in illo improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbia, iniustitia, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etià cum Principis ruina, confringente Deo & virgâ eòrum, qui nimis à sperè dominantur: alter verò cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens: *Otro si lo deben temer como Visallos à su Senor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder su amor, e caer en pena, que es manera de ser vidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amaram, attentus semper, ut in ejus gratia se conservet. Quia tamen non aequè est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metuatur, idèo meliùs est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timuerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficit estimari illum, ac metui.

f Ita agere in subjectis, ut magis vereantur se veritatem, quàm ut se vitium ejus detestentur. Colum. 8. Contrivis Dominus baculum impiorum, virgam dominantium; cadentem populos in indignatione. Isa. 14. 5. & 6. 1. 15. tt. 13. p. 2.

SYMBOLUM XXXIX.

IN numismate quodam antiquo fulgur inscriptum
cernitur supra aram, ad significandum, Principis se-
veritatem debere cedere precibus. Symbolum oculis
molestum, quia punitionis fulgur sic ad vivum expri-
mitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipsam pœnæ
spem benignitatis aræ in desperationem adducere
posse videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus
Principis, cui reus de genibus supplicat, præ se ferat
eodem tempore, & terrorem Justitiæ, & Clementiæ sua-
vitatem; id tamen non semper expediret: esset enim con-
tra Spiritus S. monitum, qui vult, ut ex ejus facie Vita & Cle-

& Cle-

a In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia ejus quasi
imber scrotinus. PROV. 16. 15.

& Clementia eluceant. Ea propter in presenti Emblemate fulguris loco Vellus aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiae Dux, non pro insignibus (ut multi existimant) fabulosis velleris Cholchici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signum victoriae, a rentibus circum agris rore de caelo b madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatae illius Hostia Filii Dei oblati pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cali bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo sibi lux faciant satis, & remedium rebus suis afflictis inveniant; semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos, quo plus efficiet, quam severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cum placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, quae eum ex Alpibus dare volebat praecipitem † Rex Ordonius primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorum animos mirè sibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quam benignitatem Aragoniæ ad coronam admisisse Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, quæ excellēbat, * Comitatus temperantia nulli in visis. Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, quæ libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiã utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimu-

b Ponam hoc vellus lanae in aram, si rores in solo vellere fuerit, & in omni terra fecerit. sciam, quod per manum meam, sicut locutus es; liberabis Israël Judic. 6. 37. † Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16. * Tac. l. 11. Ann.

simulatio dominatūs. Funiculi Adam, quibus cordā attrahi dixit Oseas & Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hīc eam intelligo, quā ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quā gravitate quādam, & auctoritate ita suaviter cōdita est, ut a mori in subdito locus sit, si patā tamen reverentiā & veneratione: nam si hāc desit, amor facīle in nimiam vertitur familiaritatem, & aequalitatem affectat. Quod si illud Majestatis augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personā cultus (quemadmodum sibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant; neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit, quod de Julio Agricola qui erat *† cultu modicus, sermone facili, adeo ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem assequere mos est, viso aspectoque illo, quærenti famam pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & incessu regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita temperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis concilient. Sæpius in Gallia ferrum audaciū savit in Majestatem regiam, ultra quā per erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem severitas; id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus,

& col-

† In funiculū Adam traham eos, in vinculu charitatū. Os. c. II. 4. d Comitas facile faustum omne atterit, & in familiari consuetudine agrè custodiam illud opinionis augustum. Herod. l. I. 1. † Tac. in vita Agric. e Et videri velle non asperum, sed eum gravitate honestum, & talem, ut eum non timeant ob vitia, sed magis reverantur. Arist. Pol. l. 5. c. 11. f Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem diminuit. Tac. in vita Agric.

& collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui
 † ut super fortunam crederetur, decorum se promptumque ar-
 mis ostentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac
 plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incor-
 rupto Ducu honore. Eo modo Princeps componat vul-
 tum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut gravis vi-
 deatur, non asper nimium: ut animos erigat, non ad
 desperationem adducat, suaviter semper & decorè
 subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & gra-
 viter gratiofis. Sunt, qui Principes se non credant,
 nisi mores quosdam inconditos p̄ se ferant, & asper-
 ritatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter
 communem aliorum hominum consuetudinem; per-
 inde ac pictores imperiti, qui artificium & perfectio-
 nem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas
 habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilia,
 inversos & contortos oculos.

* Celsa potestatis species non voce feraci.

Non alio simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex, ut ingres-
 sa ad ejus alloquium Regina Esther g animo linque-
 retur: atque ut ad se rediret, necesse fuit, ut spiritu
 Regis divinitus in mansuetudinem h converso, sce-
 ptrum, tangere juberetur, ut videret, non esse nisi
 truncum deauratum, & hominem non visionem,
 qualem sibi fuerat k imaginata. Si istud in Regina ef-
 ficere potuit Majestas nimium severa & incondita,
 quid non faciet in homine aliquo pauperculo, & af-
 flicto? Sacra paginæ Principem appellant l Medicum
 immo

† Tac. lib. 5. hist. * Claud. g Eratque terribili aspe-
 ctu. Cumque ele vasset satiem, & ardentibus oculis furorem
 pectoris indicasset, Regina corruit. Esth. 15. 9. & 10. h Con-
 vertitque Deus spiritum Regis in mansuetudinem. Ibid. vers.
 11. i Accede igitur, & tanges sceptrum. Ibid. vers. 14. k Vi-
 dite Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor
 meum. Ibid. vers. 16. l Non sum Medicus, nolite me con-
 sultare Principem. M. c. 3. 7.

immo *m* Patrem; sed nec ille agrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quòd si ex occasione interdum conturbata frons Principis nubibus obducatur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collauder primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra aperiens sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditâ jam existimatione, subdito amplius integrum non sit eandem reparare, néve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in vellere aureo annuli nectuntur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen dispositum, ut si forte à quoquam offendantur, aut efficiatur injuria, in vindictæ aut justitiæ flammis exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unâ in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltèm moderandas. Ezechia dicebat Deus: *† Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam;* per hunc justitiæ constantiam, per illum verò ignem pietatis symbolicè innuens.

§. Quòd si Princeps naturam suam asperam & inhumanam donare nequeat, benignam saltèm alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum causa ad aulam ipsius invisunt. Sape amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multùm equidem celare possunt & tegere (ut alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare aoverint, aut excusare cum gratia.

§. Nationes quædam Majestatem regiam, dum audientiam concedit, post vela & cortinas abdunt,
ut nun-

m In judicando esto pupillis misericors, ut pater. Eccl. c. 4. 10. *†* Ezech. 3. 9.

ut nunquam oculis coram videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando in manibus non licet, ne in præsentia quidem sui principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducat, & linguæ necessitatibus subditorum se subtrahit, earumque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes primus faventes Lusitanos habere non potuit, cum coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari non possunt, cum illos nec suspiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhibent solum, nec Principem commovent.

§. Adium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia Principes instar Deorum sunt, * & tanquam aræ (uti diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sanè videretur, si militi alicui, qui in aula negotium haberet, facilius foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas Echeneides, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentis signis moveri solent. *Sinite, ad me accedant homines* (dicere solebat Rudolphus Imper.) *neque enim ideo Imperator sum, ut inclusus in arca delirescam*. Secessus ille ab aspectu hominum ferocem efficit animum. Nam † *etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur*. Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens

† Mar. hist. Hisp. l. 18, c. 7. * Tac. l. 3. Ann. † Idem l. 4. hist.

cum aliis mansuefaciunt mores, & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicurantur principes, assiduâ in negotiis vigilantia, & conspectu hominum. ¶ Ramirus III. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quod ipse nimis asperis esset moribus, & petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdinandus sanctus nemini cuiquam illas denegabat, quin promiscuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam Reges Alphonfus duodecimus, & Henricus tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura, oculis & linguæ posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni horâ ad audiendum paterent; quare ne claudat eas princeps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut spe saltè: hæc enim pars quædam satisfactionis esse solet, quâ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generalibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, roget interdum: nã qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum causæ penitè perspiciat. Audientia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus sanctus, Rex Alphonfus Aragonius, Rex Ferdinandus Catholicus & Imperator Carolus quintus; quos idèo charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimium differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut meliùs sit, tempus errorem detegere, quàm si Princeps aut ministri id faciant; plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliquâ spe ad tempus lactari

† Mar hist. Hisp. n *Audi tacens simul & quærens.*
 iccl. 32. 12.

lactari malunt, quàm sic dimitti è vestigio, ut nihil porò obtineri posse o intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & com-
pitis publicis nimis frequens p compareat : nam pri-
mùm quidem admiratur eum populus, deinde curio-
sius observat, demum planè fastidit. Quod rariùs in-
currit in oculos, in majori est q veneratione. Despici-
unt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, quâ tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, † cui major è longinquo reverentia. Nationes quædam in vitio ponunt, si Princeps facilè spectandum se aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & secessus ab hominum consortio displicet, maluntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari ea facile poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Hominem.

o Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur statim, dimittuntur statim. Plin. in Pan. p Nam continuus aspectus minùs verendos magnos homines ipsa societate facit. Liv. q Arcebantur conspectu, quo venerationis plus incesset. Tac. lib. 4. hist. † Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XL.

SACRÆ literæ Principes a montium nomine indigitant; alios verò colles appellant, & valles. Isthac comparatio varias inter jam dicta similitudines

a Montes Israël audite verbum Domini Dei. Hac dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus, Ezech, 6. 3.

es complectitur. Enimvero Montes in primis sunt
 ruz Principes, quia cœlo proximi, & superiores re-
 quis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter

eralitatem, quâ è penitissimis suis visceribus fon-
 perenniter manantes suppeditant, quibus sitien-
 agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine,
 floribus: illa enim virtus Principum est proprias
 idem per hanc propiùs, quàm per ullam aliam
 nceps accedit ad Deum, † *qui semper dat omnibus*
uenter. Cum hac obedientia promptior est: nam
merces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert.
 pens sese alteri subicit, qui beneficia accipit. Caro-
 Navarræ Rex, quòd beneficus esset ac liberalis, ab
 N
 omni-

Jac. 1. 5. * Tac. lib. 14. Ann.

omnibus amari meruit, Nobilis cognomentum a
 ptus. Potuit Rex Henricus secundus animo suo ge-
 roso obliterare sanguinem profusum Regis Petri
 fratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindic-
 Quid non possit Majestas munifica? ad quæ non o-
 get sceptrum aureum? Etiam tyrannis dissimulans
 & toleratur in Principe, qui largus esse didicit, p-
 fertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo
 cessitatibus publicis, & remunerando personas b-
 meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tibe-
 conservavit Imperium, quia solam illam semper
 tinuit, eam ceteras exueret. Veruntamen nihil peini-
 sum magis in eo, qui imperat, quàm liberalitas & co-
 plicitas, quæ ni ad sit modus, in exitium vertuntur. †
 bien est (verba sunt Regis Alphonfi Sapiens) la li-
 validat à todo Omopoderoso, e senaladamente al Rey, qua-
 usa della en tiempo, que con viene, e como debe. Garfias S-
 etius, cognomento Tremulus, Navarra Rex eadem
 beralitate subditorum à se abalienavit animos, quos
 os allecturum se speraverat, quia ut esset, unde lar-
 retur, exactionibus & tributis utebatur. Profusio
 mia propè à rapina abest, aut tyrannide: ubi enim
 Erarium ambitione exhausserimus, per scelera supplend-
 erit. † El que dà mas de lo que puede (ait Rex Alphonfi
 Sapiens) no es Franco, mas es gastador, e de mas ar à por
 orza à tomar de lo a geno, quando lo suyo no le compliere, e se-
 la una parte ganarè Amigos, por lo que les diere, de la otra se-
 le an Enemigos à quien lo tomare. * Huic malo cavend-
 Regem Henricum quartum de nimia stipendiorum
 multitudine admonuit Didacus Arias, supremus ar-
 rii Præfectus, addiditque contrahendum videri fam-
 lorum numerum, & salaria iis persolvi solita, quia
 munera sua non ritè obibant, aut jam ad ea non at-
 pli

b Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona-
 buentis. Prov. 19. 6. † Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 3. hi-
 † lib. 18. tt. 5. p. 2. * Idem l. 2. Ann. † lib. 13. tt. 5. p.
 * Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 19.

lius erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: *Es-
 se, si Arias essem, majorem pecunia quam liberalitatu ra-
 tionem habendam ducerem; tu statui tuo consentanea loque-
 re; ego verò faciam, quod Regem decet, nec paupertatem ve-
 tor, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis est dare, &
 terminatum suum metiri, non particulari, sed communi be-
 neficio, qui verus divitiarum fructus est: quibusdam largi-
 tur, quia boni sunt; alius, ut ne sint mali. Dignissima Rege
 verba, si isthac consideratione largitus fuisset, non
 iter; verum donationibus extra modum abiit, nul-
 lum servando ordinem, nec ad merita cujusquam at-
 tendendo; id quod testatus est Ferdinandus ejus af-
 finis, dum in lege quadam disertè dicit, donationes
 ab illo factas pro exquisitas, & non debitas maneras. Ca-
 teras personas lus hizo sin su voluntad, & grado, salvo por salir
 de las necesidades, procuradas por las, que las tales mercedes
 cibieron, & otras las hizo por pequenos servicios, que no eran
 dignos de tanta remuneracion; & aun algunos destos tenian ofi-
 cios, & cargos, con cuyas rentas, & salarios se debian tener por
 en contentos, & satis fechos; & à otros diò las dichas merce-
 des por intercesion de algunas personas, queriendo pagar
 en las rentas Reales los servicios, que algunos dellos avi-
 an recibido de los tales. E quibus verbis haud obscu-
 colligere licet, quantà consideratione in dona-
 tionibus faciendis Princeps uti debeat, ne fortè an-
 im det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant
 e munerum inducti, quàm quòd obediendi ani-
 mum habeant. Subditus largitor & prodigus se ipsum
 perdit; Princeps verò & se, & suos Status. Aeraria non
 efficerent, si Princeps prolixè munificus & liberalis
 esset, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitati-
 bus publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus
 montium & vallium congregata in supremo ejus ver-
 tice; quin in futuram servat ætatem & sensim solutam
 rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à qui-
 bus eam hauserat. Nec unà vice omnem fonticulo-*

N 2

IUM

rum sudrum aquam penitus effundit: sic enim nec
 fatisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur po-
 ea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. No-
 item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, &
 fictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Principes
 facere consueverunt, qui potentioribus largiuntur
 quod debetur pauperibus; arenis verò sitientibus
 aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plen-
 lacubus, qui eam minimè indigent. Grande scelus est
 egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincire an-
 mos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones in-
 tiles & vanas, ut pote cuius ruina est factus paucorum
 pompa. Nec absque iusta indignatione videt populi
 potentia vires tam inutiliter prodigi, quibus defen-
 ipse debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera ho-
 minis profusi in pretio non sunt, quia communia, at-
 à prodigentiæ vitio, non à virtute liberalitatis profu-
 cisuntur; dumque pauculis largitur omnia, offendit
 multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qui
 temere donat, & absque delectu, ditat quidem, præmiun-
 tamen non confert. Ut his dare possis, qui merentur
 necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur cum
 prudentia attendere debet Princeps ad justam præ-
 miorum distributionem: nam si hæc rite collata fuerint,
 etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen
 extimulant animos. Divina Scripturæ sacræ lex fuit, ut
 oblationes omnes admixtione salis, quod idem est, ac
 prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunem essent.
 Attamen verò, quia Principem in omnes beneficium
 esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, qua
 terram obeundo semper illi impertit aliquid; sed rose,
 & flore, immo solâ etiam amœnitate eidem satisfacit.
 Ita ille det omnibus, eam tamen moderatione, ut facult-
 tatem sibi non adimat dandi amplius, & contentos
 reddat singulos, quosdam quidem munerando reipsâ,
 alios

d Honor Regi iudicium diligit, Ps. 98. 4. c In omni obla-
 tione offeres sal, Levit. 2. 14.

os verbis, spe & *f*humanitate: plus enim oēuli dare lent, quā manus. Ad hęc proderit interdum, ut ista virtus liberalitatis magis in aliorum existat opinione, quā in ipso Principe, in quem finem unum atque aliorum illius exhibeat specimen eo artificio, ut liberalitas haberi incipiat. Quare caveat, ne quid petenti absolute denegat: per enim acerbum est, & molestum, in talibus repulsam ferre à Principe. Quod hodie dare non potest, forsitan cras poterit; sin minus, melius est, ut tempus ipsum petentem erudiat, quemadmodum alii diximus. Qui planè abnuat, aut non agnoscit merita, aut virium suarum prodit imbecillitatem, aut animi nihil autem istorum decet principem, cujus magnificentiam consistetur, qui petit gratiam.

Liberalis sit Princeps in remunerandis virtutibus, & muneribus & officiis, aliisque rebus, jam admodum liberalitatis destinatis, non patrimonio suo rebus, neque thesauris ad usus magis necessarios collectis. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit donationes, absque tamen Coronæ dispendio. Sub regni initium collationem munerum prudenter distulit, ne eorum obtinendorum spe ad se attraheret animos, qui remunerari posset eos, qui suas partes sequerentur. Magna cum prudentia politica miscere noverat liberalitatem cum Parsimonia. Cujus rei non solum exemplum dedit, sed & legem, in hæc verba: † *No conviene à los Reyes usar de tanta franqueza, ni largueza, que sea convertida en vicio de destrucción: porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conservare, ut extendas melius, non avaritia est, sed præventa liberalitas. Dare inconsideratè, aut vanitas est, aut stultitia. Isthæ parsimoniâ Monarchiam evexit, & nimiam profusione Coronam perdidit Rex Alphonfus Sagens: siquidem inter querelas præcipuas, quas Regnū eo habuit, illa etiam fuit, quod triginta marcarum

N 3

a:—

† *In omni dato hilarem fac vultum tuum. Eccl. 35, 11. f. 3. tt. 10. lib. 5. Reg.*

argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibus maritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sultanus captivum detinebat, redimeret; qua in re vanitatem magis, quàm prudentiam adhibuit in consilio. Rex Henricus secundus malo suo tandem agnoscedidit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot largitionibus, quas ultrà, quàm par est, liberaliùs fecerat unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tempus norma esse debent ac regula liberalitatis Principum. Expedit interdum, ut moderata illa sit, quando nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessitates publicæ; interdum eadem redimere oportet pericula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinendos, in quo genere ille parcit plurimum, qui magis profundit pecuniam: nam qui dat minuatim, & sensim suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoque evitatur; pax & item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bonorum suorum administrationem Ministris committat. Oeconomiz peritus; uti avaritia, si liberalibus Proderit interdum exhibere principi universam summam, quam expendit: nam pecuniarum assignationes ferè absque consideratione decerni solent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea moderaretur; neque semper liberalitatis est, postulari subscribere: potentium enim opportunitate, aut lucrà illà, quam secum ipsa paritur, etiam avaritia fatigatur, & desperata quodammodo manus dat tandem, iisque annuit.

§. Natura ferè principum est, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut potentiz exultatio. Probè hoc intellexit magnus ille aulicus Josephus, quando evocatis ad se parentibus suis, & fratribus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni

illius

q. Victoriæ & honorem acquireret, qui dat munera: animum autem aufert accipientium, PROV. 22. 9.

ius h bona, auctoriisdem fuit, ut suppellectilem omnem & opes omnes secum i asportarent : fore enim atabat, ut si Rex videret esse homines opulentos, liberaliorem sese erga eos exhiberet; atque aded, qui unera petit à principe, egestatem & miseriam suam, i proponere non debet : nullum namque efficacius edium ad habendum, quam si ipse k habeas.

h Ego dabo vobis omnia bona Egypti, ut comedatis mellam terræ. Gen. 43. 18. i Ne demittatis quicquam de ppellectili vestra: quia omnes opes Egypti, vestra erunt. lb. d. k Omnis habenti dabitur, & abundabit. Luc. 19. 26.

SYMBOLUM · XLI.

Elebre fuit apud antiquos lemma præsentis
 N 4 Em.

Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim: neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum mediò, unde virtutes sphaeram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, æquanam virtus maximè deceret adolescentem, respondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optimè quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cum benigni a rores iis sufficerent. Honores quidam sunt, qui quòd nimis sint magni, personæ non conveniunt, imò magis obscurant illam, quàm illustrent. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austum vultum & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium petit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonsus Sapiens, quòd debeat *¡ ser tal el galardón, e dado à tiempo, que se pueda aprovechar del, aquel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Justitiæ pertinet potius, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges

in

^a Magni animi est, magna contemnere, prudentis est, mediocria malle, quàm nimia: ista enim utilia sunt, illa quòd superfluunt, nocent: sic segetes nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fecunditas. Sen. Ep. 39. [†] l. I. tt. 21. p. 2.

a sua potestate habet. *Justitia non est, quæ nimio riore utitur; nec Clementia, quæ modum servat; & sic e virtutibus reliquis.*

§. Eandem moderationem adhibere debet princeps in artibus tam pacis, quàm belli, ita scilicet Imperiû abenas, & currum flectendo, ut sicut olim in ludis antiquis, rotis suis non impingat in metas, ubi illico colliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat posita, si quis distantiam ita metiri nôset, ut rotarum metas pertransiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò isthac cura & diligentia opus est principi in moderatione affectuum, tanta cum prudentia eos regendo, ut nihil appetat, speret, amet aut odierit ardore nimio, aut vehementiâ, magis appetitû uictus, quàm ratione. Privatorum desideria explentur acilè, non item principum, quia illa statui eorû sunt consentanea; hæc ordinariè majora ipsi etiam potentia viribus, ita ad extrema conituntur. Omnis ferè principum ruina, aut damna graviora à nimia ambitione sunt: acquirendi enim cupiditas infinita poenè est in hominibus; id verò, quod fieri potest, certis circumferibitur terminis, & rarò quidem hoc posterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque *justitia* intercedit. Ex hoc fonte nasci solet, quòd nonnulli varios quarant titulos & rationes in speciem apparentes, ad exspoliandum vicinum, immo & maximè amicum, at dominationis fines proferant longiùs, & suos augeant status, absque eo quòd corpora sua propriis mediantur viribus, & gubernationem capacitate humanâ, quæ tam multa, atque acquiri possent, tueri non possent. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipsorum incumbit humeros, & semper lapsus minatur, suo gravata pondere. In eo itaque elaboret princeps, ut statum conservet, quem aut successio illi dedit, aut electio; quòd si justa sese offerat illum ampliandi occasio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis, quas casus prudentiam docebit.

§. Nec periculosa minùs est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illi-
co detur effectui. Nemo quisquam de spoliati sanguine, aut illius, qui ad statum jus aliquod potest ob-
dere, tam remotus est, quin meritò timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem: & do-
cuit illud re ipsa Mucianus, quando Vitellii filium jus-
sit interfici, † *mansuram discordiam obtendens, nisi semina belli restrinxisset.* Idem quoque Machiavelli doctrina
consultit, cujus discipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquisivit, ut suam
illis misericordiam b impartiretur, exemplis utuntur
quorundam tyrannorum, perinde quasi non omnes
malis iis artibus pessum iissent: si quis fortè evasit in-
columis, id ideo fuit (ut mox dicemus) quia eas in
meliores convertit. Regna pleraque usurpatione pri-
mùm incrementa sumpserunt, postea tueri se cœpe-
runt Justitia, & cum tempore paulatim facta sunt le-
gitima Extrema violentia, extremum periculum est.
Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Cræsum bonis
suis exiit: quòd si illi Politicus aliquis hujus temporis
fuisset à consiliis, tuasisset illud etiam, ut pro ma-
jori sua securitate vitam spoliato eriperet; Cyrus ta-
men unam illi civitatem partem patrimonii sui re-
stituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sus-
tentare posset. * *Atque hac clementia non minùs vi-
ctori quam victo utilis fuit: tantus enim Cræsi amor apud
omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum Græcia
fuisset, si quid crudelius in Cræsum consuluisset.* Tyran-
nis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neq;
deesse possunt in istiusmodi casibus tuavia quæ-
dam media, quibus averti queat animus, misceri tan-
guis, abrupti successio, imminui aut transferri Sta-
tuum

† Tac. l. 4. hist. b *Nunquid superest aliquis de domo Saulis
ut faciam eum et misericordiam Dei?* 2. Reg. 9. 3. * Just.
l. 1.

am amplitudo, & subduci ex oculis populi is, qui
 pirare potest ad sceptrum, & dominationē affectare;
 quod si in Lusitania fuisset observatum, nunquam re-
 ni illius subditi à fidelitatis officio descivissent,

Si periculum tam præsens sit, ut ad defensionem &
 conservationem naturalem obliget, ipsas illico radi-
 ces oportet excindere, ne renasci possint, semper ad-
 vigilando, ne eveniat fortè, quod Principibus Philisti-
 norum accidit, qui resectis Samsonis capillis, unde
 nababat illius robur, ei illudebant, nec præcaverunt
 remedium, ne succrescerent & denuò; uti re ipsa factum
 ostendit, & ipse apprehensus ambabus d columnis, qui-
 bus innitebatur adificium, totam domum super ca-
 pita hostium traxit in ruinam, multoque plures interfecit
 moriens, quàm antè virum occiderat.

§. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem
 comprimere, subigere Nobilitatem, potentiorum vires
 infringere, & ad auctoritatem regiam reducere omnia:
 existimat enim tum securiorem se fore, cum fuerit
 soluta, & subditos magis in servitutem redegerit;
 tandem error, quo adulatio animos occupat Princi-
 um, eosque gravibus periculis objicit. Modestia est,
 quæ conservat imperia, dum nimirum Princeps suam
 dominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis suæ
 prestantiam Nobilitatis amplitudinem, & populi liber-
 tatem intra rationis limites coerceat: neque enim diu
 stare poterit Monarchia, cui de Aristocratia & Demo-
 cratia aliquid admixtum non e fuerit. Potestas absolu-
 ta tyrannis est; qui illam quærit, exitium suum quæ-
 rit. * Huc denique Principi sunt omnia reducenda, ut iis
 qui sub imperio sunt, non tyrannum, sed Patrem familias,
 ut Regem agere videatur, & rem non quasi Dominus, sed
 quasi Procurator, & Præfectus administrare, ac moderatè
 vivere, nec quod nimium est, sectari.

N 6

§. Ista

e lámque capilli ejus renasci cæperant. Judic. 16. 22. d
 concussisq; fortiter columnis, cecidit domus super omnes Prin-
 ces. Ibid. v. 30. e Qua ex pluribus constat Respublica, me-
 mor est. Arist. 1. 2. Pol. c. 9. * Idem Pol. lib. 5. c. 13.

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Qua in re oportet, ut principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licèt difficile illud sit: nam *innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuere in potestate, paucissimi, qui se. Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo.* Fortitudo non in eo consistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contrà potestas & jurisdictionis suprema superbè effierunt. Plura regna superbia pessundit, quàm gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licèt ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximii animi dotibus longè eo, ejusque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quòd si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terra sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus *f. Moyfi* quondam ostendit, ut suæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum subiret & miseratio. Quòd Coronæ possessio sit perparum securam: nam ** quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec ista intervallu divisa, sed hora momentum interest, inter solium & aliena genera.* Quòd denique à voluntate aliena dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quòd Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quàm nec ipse Deus haspernatur.

† Seneca. *f. Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam emmississet in sinum, protulit leprosam instar nivis. Exod. 4. 6.* ‡ Qui condolere possit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Heb. 5. 2. * Seneca. *h. Modestia fama, que neque summis mortalium spernenda est, & à Diis astimatur. Tac. l. 13. Ann.*

ur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non secus atque auro elegans & artificiosa callidura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modestum se gerere, ut plaris æstimaretur. *† Acerbè increpuit eos, qui diuinas suas occupationes, ipsiūmq; Dominum dixerant.* Ingressus in iudicii locum, non sedem Præsidis occupabat, sed juxta * *asidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad supremum inter homines gradum effectus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant modestiam istam principes omnes à Ferdinando secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut prius amari semper se faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hac tanta sua amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licet aliàs Modestia nimia contemptum parere soleat, imò & ruinam principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potius, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiâ in idem instructus virtutibus, & amicorū & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis principē decet, ac Modestia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

N 7

§. In

† Tac, lib. 2, Ann, * Idem lib. 1, Ann.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cùm tale naturâ suâ sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quòd aut licentiâ nimiam sese perdat, aut ob nimium rigorem obclinatus fiat. † *Non enim solum Republica, quæ optima sit, considerari debet, sed etiam quæ constitui possit, præterea quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur. Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.*

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum discrimen sit: inæqualitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò simultates oriuntur, & seditiones, cùm amicitia & concordia ægrè coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & statûs. * *Item enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse. Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt, nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suâ non se metiantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re æquales sunt, aut superiores, continuò sibi persuadent,*

† Arist. lib. 4. Pol. c. 1. i *Præterea seditiones non modo propter fortunarum, sed etiam propter honorum æqualitatem oriuntur, Arist. lib. 4. Pol. c. 17.*

dent, etiam in aliis æquales, aut superiores se esse. Qui in omnibus præstant aliis, intra terminos continere se nequeunt, & cum despicientia aliorum, omnia suo subesse vellent imperio, nec imperantis voluntati, aut constitutionibus & moribus Reipublicæ sese accommodant; unde ruina illius nasci solet, & conversio in formas alias: omnes enim & suspirant, & inquieti in illa vivunt. Et licet fieri haudquaquam possit, ut contentio ejusmodi omnino cesser in Rebus publicis, propter diversas conditiones partium, quibus illæ constant; illa ipsa tamen conservantur, si moderata sit; aut pessimum eunt, si nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etsi nobilior aliis sit sanguis, potentior cholera, sese tamen mutuò conservant ac fovent, quamdiu unius illorum inæqualitas modica est. Eam ob rem sola illa Respublica stare diu poterit, quæ partibus constiterit mediocribus, nec admodum inter se inæqualibus. Opes nimie quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam, & etiamnum hodie in causa sunt, cur inquieta sit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs divisa ex sunt, ideo jã tot sæculis Status ille constans perseverat; & si aliquod periculum est, aut incommodum in ejusdem gubernatione, id erit ob nimiam quorundam è Magistratu inopiam. Quòd si nihilominus Respublica aliqua cum illa partium suarum inæqualitate subsistat diutiùs, eximie alicui prudentie id triuendum, aut industriæ Principis, qui timore legis, a se si ve artibus illam in officio continet: cujusmodi sunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda distingere Majores in administrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, sed pe erigere eos, qui altiores gerunt animos: illud tamen durabit, quoad prudentes Gubernatores habuerint quia

a Nam qui virtute præstant, iniquo animo sibi indigniores æquari paterentur: quamobrem sepe conspirare, & seditiones commovere notantur, Arist. lib. 2, Pol. c. 5.

quia verò Rebus publicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLUM XLII.

EMblema hoc eximia humanitati Urbani octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemma quadam pretiosa incisas effabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum trahentes, quæ reperta in illa ætate præfagisse videtur nobilis illius & antiquæ familiæ ejectionem, quando insigna illius

illius juncta fuere triumphanti jugo Ecclesia. † Quæ dum accuratius expendere, venit mihi in mentem prodigi illius Regis Wambæ, è cuius vertice, cum ungeretur à Quirico Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuntia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agrorum cultura; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuere Philosophi, quando finxerunt Orpheum lyrâ suâ feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit, ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroum plurimum ad id valuisse, ut homines ipsis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem:

** Silvestres homines sacer interpretæque Deorum
Cadibus, & victu fædo, deterruit Orpheus,
Dicitur ab hoc lenire tygres, rapidosque leones.
Dicitur & Amphion Thebæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.*

His artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudendum populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorumque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio; alii verò, ut proposita certantibus præmia auferrent; quâ occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comædiæ & Trægiæ

† Chron. Gotto, Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6. *
horat.

gœdiæ inventæ sunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugnae in Hispania (quæ non minùs acalix nationes, rebus aspectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuso sanguine, neque mortis spectaculis terreatur; Luctæ, ludi equestres, & similes concertationes scholæ instar sunt, ubi addiscuntur artes militares, & simul recreationi deserviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & suavitate alliciendus est populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propósitos. Equo nimirum similis est, qui popysmate delinitur, & manu blandiore domari se sinit, frænum admittit, & onus postea, virgam ac ferrum tolerat Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre ne utiquam sustinet. Tam servitutis extrema periculosa sunt, ac a libertatis. Et principes ista non considerantes, furorem concitatae multitudinis aliquando experti sunt. Non semper ferro & flammâ curari possunt inveteratæ & adultæ infirmitates, Medicinæ suaves adhibendæ sunt, aut si quando pillulis amaris opus sit, auro eas oportet obducere, & oculos gustumque fallere. At non attinet scire populum ingredientia statutorum à Principe, & consiliorum ejus; satis est, quòd sub prætextu aliquo apparente ea sorbeat.

§. Belli periculum, & asperitas mitigantur plurimum lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, solebat [†] *circumire suavisior, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos alloquis, & curâ sibi que & prælio firmabat.*

§. Hæc tamen benignitas se solâ nihil efficit, sed necesse est præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut si ametur illius causa, propter hanc in æstimatione sit. Enimvero ^{pe}

a Imperatoribus ei hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. l. i. hist. [†] Idem l. i. Ann.

pè contingit, diligi principem ob benignitatem, & unà contemni, quia ad id munus minùs sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium, qui cùm metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui cùm justitiam exercere noverit, Clementiã pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæc possunt in aliquo principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modò temperata illa sint, nec præter decorum, aut materiam subiectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, † *ludibria seriis permiscere solitus*. Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in negotiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore *miscere stultitiam consiliis brevem, & nunc pretiosior est sapientia, † & gloria, parva, & ad tempus stultitia*. Ingenium festivum, & verbum aliquod jocosum tempestivè prolatum, devincire solet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; sæpe mentem occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter avertit responsionem ad propositum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porrò negotiis miscere etiam oportet utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, ostendendo illius non minùs, ac nostra interesse. Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione solà & gloriã. * *Sejanus fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objectã Principis loci.*

Indu-

† Tac. lib. 6. Ann. * Horat. † Eccle. 10. 1. * Idem lib. 4. Ann.

Industria prudentis Ministri est, negotia alienis commodis faciliora reddere, sic tractatus instituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eadēque esse videatur. Ex solo emolumento proprio negotia pertractare velle, est aquam derivare per canales hiantes; quando illam sibi mutuò communicant, omnes profunt & adjuvant.

SYMBOLUM XLIII.

Res omnes seu viventes, seu inanimæ, folia sunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo sapientia divina omnes descripsit scientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum ostenderent. Nulla virtus moralis est, quæ in animalibus

abus brutis non quodammodo reperitur: cum iis
 ipsis nascitur prudentia practica; in nobis disciplina pe-
 ratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ
 incitiæ ignominia discernere possumus: in iis enim ipse
 rerum omnium effector ac molitor Deus non erudit.
 Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari vel-
 le; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum
 appetitu, grandem esset irrogare injuriam rectæ rati-
 onis, propriæ hominis doti, quâ discernitur ab ani-
 mantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In
 illis utpote rationis expertibus Justitia locum non ha-
 bet; singula enim ad suam conservationem attendunt
 solum, nec ad justitiâ alienâ reflectunt oculos. So-
 lus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, &
 æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi
 non cuperet. E quo recte conficies, quàm impium &
 ferox sit Machiavelli consilium, qui Principem suum
 efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis;
 ut quod ratione consequi non potest, vi & dolo obti-
 neat. Qua in re Lyfandrum Lacedæmoniorum Du-
 cem magistrum habuit, quem ferunt dixisse ali-
 quando, † *Quo leonis pellis attingere non potest, Principi
 effundam vulpinam, & doli agendum, ac fraudibus.*
 Et sanè antiqua fuit doctrina ista: Polybius eam suâ
 & aratibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter
 improbat, Rex Saul ea in arte omnium magister esse
 potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sum-
 sit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum,
 quod non honestum videatur Politicis, dum retinen-
 tiæ dominationis causâ sit, perinde quasi * *ubicunque
 tantum honesta dominandi licent, precario regnetur.* Quo
 pacto fit, ut pro nihilo ducatus contravenire pactis,
 fidem

† Plut. a *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus pla-
 eret, quem Regi convenire sanè nemo dixerit, etsi non desunt,
 qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium esse di-
 cant ad publicarum rerum administrationem.* Polyb. l. 13.
 † b *Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinenda do-
 minationis honesta.* Sal.* Sen, in Tragœd. Thyest.

fidem fallere, imò & religionem, modò ad conservatio-
nem, & augmentum statûs id videatur conducere,
Falsis istis fundamentis fortunam suam superstruere
conatus est Dux Valentinus, sed antè, quàm illam ere-
ctam cerneret, ita penitùs in caput illius collapsa est,
ut ne fragmenta quidem aut vestigia ruinæ illius su-
persint. Quomodo, obsecro, perennare poterit, quod
dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum
esse potest, quod violentum est? Quæ pactorum &
conventorum erit firmitas, si Princeps, qui eorum de-
bet esse securitas, fidem fallat publicam? Quis illi fi-
dem habebit? quomodo illius stabit imperium, qui
aut non credit providentiam divinam, aut magis in
suis artibus, quàm in illa confidit? Non ideo tamen
volo Principem tam benignum esse, ut nunquam vi-
utatur; neque tam candidum & sincerum, ut aut dissi-
mulare nesciat, aut cavere sibi à fraudibus, quia alio-
rum malitiæ sese exponeret, & omnibus esset ludibrio.
Quin illud potiùs præsentem Emblemate contendo, ut
robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum,
sed quod Justitia comitatur, adumbratum per pellem
Leonis, virtutis Symbolum, atque ideo Herculi dica-
tum, Convenit interdum principem ad severitatem
frontem componere, & dolis obistere. Non semper
humanitatem meram præ se ferre debet. Feret ali-
quando occasio, quando opus erit, Leonis pellem in-
duere, ut subditi & hostes agnoscant, unguis illi esse,
& tam severum experiantur, ut malitia fraudem at-
tentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti
solet, ad capiendos Principum animos. Illud, opinor,
Ægyptii volebant innuere, cùm Leonis effigiem prin-
cipis sui capiti imponerent. Nec honor est, nec reve-
rentia, ubi non est aliquis timor. Quòd si semel rescie-
rit populus, Principem irasci non posse; sed placido
semper, ac benigno erga omnes esse vultu, conte-
mnendum ducet. Verùm severitas ista non confestim
ad executionem debet descendere, quando com-
minatio sufficit: tunc enim necesse non erit, com-
moveri

moveri Principis animum; satis est, severiorem fron-
 tem ostendere. Non exiit gravitatem suam Leo, nec
 de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin
 solo aspectu terrorem omnibus incutit; tanta vis Ma-
 jestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit
 interdum, vim astutia, & indignationem benignitate
 tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & perso-
 nis se accommodando: ideo in præsentem Emblemate
 non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecor-
 is & fraudulentis, adeoque indignis generoso & ma-
 gnanimo Principis pectore; sed serpentibus, Imperii &
 Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo, atque in
 literis sacris prudentiæ hieroglyphico: siquidem illo-
 rum astutia in tuendo capite, in obturandis auribus
 contra incantantes, & in rebus aliis, ad defensionem
 propriam attendit solum, non ad aliorum nocentia.
 Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblemati
 huic inscripti verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è
 documento illo Ludovici undecimi Regis Franciæ,
 quod solum voluit, ut addisceret filius suus Carolus
 octavus. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* In quo
 tota regnandi scientia summatim comprehenditur.
 Magnâ tamen hinc prudentiâ opus est, ne aut vis in ty-
 rannidem vergat, aut dissimulatio, & astutia fraudes fi-
 ant; media enim sunt valde vitio confinia. † Justus Li-
 psius fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *acu-
 tum consilium à virtute aut legibus devium, Regis Regni que
 bono;* cumque Machiavelli extrema declinare cuperet,
 putaretque absque omni omnino fraude, & dolo Prin-
 cipem imperare non posse, levem aliquâ suasit, tolera-
 vit mediocrem, & gravem prohibuit, Limites periculosi
 pro Principe. Ecquis enim illos sic accuratè iis descri-
 bere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navi-
 gationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ mali-
 tia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in
 omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit
 oportet

† *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius parvebit occursum.*
 Prov. 30. 30. † Lipsi, de civil. doct. l. 4. c. 14.

oportet, & Principe indigna. Dignitas regis purpuream omnem respuit & maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earumdem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque verò magnanimitati regis adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eò quòd hi nullius egent; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeò eis interdum illa permitti posse* Quod illicitum est concedi nunquam debet, nec sufficit, si nem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solùm licita esse possunt dissimulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundùm varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant; illa dissimulatio velis remisque fugienda, quæ ob fines doloſos orationis vanitatem adhibet: illa inquam, quæ eò spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solùm intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum substituire aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi aut dolum præventendum, aut ob alios fines licitos. Quod ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emmause præ se ferret, ac si longius ire vellet, stultitia ficta Davi-

d Eos, qui in dignitate sunt tarpitius fraude honestâ circumvenire, aut ledere, quàm vi apertâ. Thucyd, e Et ipse se finxit longius ire. Luc, 24. 28.

Davidis f coram Rege Achis, obtentum sacrificium g
Samuelis; & hœdorum pelliculæ h Jacobi manibus
aptatæ, dissimulationes fuere licitæ, quia dolum non
intendebant, sed solùm, ut aliud celarent propositum;
neque ideo licitæ esse desinunt, quòd fors prævidea-
tur, alium inde deceptum iri, ista enim notitia non
malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

§. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissi-
mum opus est, quando cum Principibus astutis & frau-
dulentis tractanda sunt negotia. Enimvero in tali casu
dissidentia, & astutia, dissimulatio in vultu, responsa
ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Prin-
ceps iis implicetur, aut machinationibus aliorum &
fraudibus locus sit: similibus artibus utendo, non
ad offendendum, neque ad fallendam fidem publi-
cam, ecquid aliud est, quàm duplicare custodias ani-
mi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & peri-
culosum Imperium sine aliqua cautione. Semper veri-
tatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cum
acuturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum.
Quisquis secretum leviter committit alteri, sceptrum
fidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; li-
cebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet;
non verò ut leviter credat, aut temere confidat; quin
potius maturus sit, oportet, & tardus, ut considera-
tioni locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ
cautio valde necessaria est Principi, sine qua multis
risque gravibus expositus foret periculis. Qui plura
loquit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut specu-
latio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt.
Sic igitur principis animus sincerus, & candidus; pru-
dens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia

O

ipsa

f Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter
manus eorum; & impingebat in ostia porta, desuebantque sa-
civa ejus in barbam. 1. Reg. 21. 13. g Vitulum de armento
solles in manu tua, & dices, ad immolandum Domino veni. 1.
Reg. 16. 2. h Pelliculæque hœdorum circumdedit manibus,
& colli nuda protexit, Gen. 27. 16.

ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principes deceat, quando nimirum animadvertent, malitiam & rethnas eorum, quibuscum agit, ita exigere, Caterum in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principibus candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur consiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quod nulla fraus generosior, quam ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cordis sui illis tradunt imperium, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuere contra texta? quæ non excogitata stratagemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

Si tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æstimat, isthæc arte uti nequeunt. nemo enim sibi persuadet, quod aut casu aliquid agant aut sincere. Unde, si qua in re candorem suum palam velint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in illis malitia; Prudentia; dissimulatio; & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quod partim naturali iudicii sui acumine partim diuturnis belli pacisque experienciis satis perspiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum; atque ad eò tantâ sagacitate sese defenderet, ut æmuli ejus ac hostes fuisset artibus sese irretirent, aut eæ certè cum tempore & consilio omnino spe sua frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatem & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propósitos, aut ne illos malitia tam facile possit assequi. Faciebat id Domitianus. *† simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in alititudinem conditus, studiumque literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animû.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nôsse suo tempore & loco ignorantem esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modum retinere: id quod in

Agri-

† Tac. l. 4. hist.

Agricola Tacitus collaudavit. Omnes in eum conspi-
ant, qui plus aliis scire se existimat; sive ex invidia, si-
ve ignorantia propria defensione oriatur; aut fortè,
quia suspectū habent id, quod ipsi assequi nequeunt. †
videns Saul, quòd prudens esset nimis David, cepit cavere eū.
Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud ani-
mo agitantes; ut sic casu agere videantur. Verùm tanta
est malitia præsentis Politicæ, ut istas artes non tantùm
enetret, sed integerrimā etiam sinceritatē cavilleretur
in insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimen-
tū: cū nihil omnino sit, quod rectè, atq; ut oportet, in-
terpretentur alii; cūq; veritas in uno consistat pun-
to: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infiniti
sunt, quo collineare possit malitia, in graves errores
incidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur
sensus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis
deteriorem partem aliorum iudiciis, & propositis
simi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivuntq;
omnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in
quibus qui maximè ingeniosus est, is à veritatis scopo
pererrat longiùs: nā ingenii sui acumine intimiùs pe-
netrat, quæ communiter versantur in animo, & plerūq;
inquam exploratum habemus in aliis quod in nobis
non est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti cur-
re videntur scopuli, & ipse interim est, qui movetur.
Umbræ rationis Statūs majores esse solent ipso corpore
hoc negligitur interdum; contra verò captantur illæ:
non fit, ut delusā inaniter imaginatione, majora nascā-
tur damna ex suscepta defensione, quàm adferre potu-
erit id, quod timebatur. Quories ex inani suspicione
inceps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquā
mentem venit offendere & correptis utrimq; armis,
gens belli excitatur incendium, quæ priùs, non nisi
vis & malè fundata fuerat suspicio: iis idem accidit,
quod navibus malè constructis, quæ quò magis nunc
hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citiùs

O 2

pere-

Retinuitque, quod difficillimum est, ex sapientia moderari,
ac, in vita Agricæ, † 1. Reg. 18, 15.

pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ut alibi diximus) illud solum reprehendo, quòd bona fides semper desit, sine qua nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest, Jus gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibusque obnoxia. Non omnia ex finistro aguntur proposito, Maximus etiam tyrannus sine honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLUM XLIV.

Dubius & anceps est serpentis motus, nunc huc, nunc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyran-
tis, ut ipsum etiam illius ignoret corpus, quòd caput sursum attollere debeat. In hanc partem tendere crederes, & subito moveretur in oppositam, ut nec ulla passuum super-

aperfint vestigia, nee sciri possit, quò iter suum intendat. Tam occulta sint oportet consilia, & cogitata principum: nemini notū esse debet, quorsum illa spectent; quin imitentur potiùs supremum illum rerum omnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere nemo a potest. Atque ideo Seraphini *¶ alis suis velabans des ejus.* Tanta cum solertia consilia sua secreta habere debent Principes, ut ea subinde ne ipsi quidem sinistra penetrent, immo alia omnia opinentur, sintque primi, qui in hac opinione sua fallantur, ut tantò natūliùs & majori cum efficacia, absque periculo simulationis, quæ facillè sese prodit, firment ac robovent, quod si pro certo & explorato habent, eandemque mentem errorè ingenerent aliis, atque ita spargatur in vulgus, manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando uerentibus nonnullis, quòd non abiret ad componendas in Pannonia & Germania tumultuantes legiones, dixit se propediem profecturum; quâ simulatione ** impro prudentes, deim vulgum, diutissime provincias sesellit.* Item quoque fecit Rex Philippus secundus, qui consiliorum suorum fines etiam Legatos suos celabat, alios se ferendo, ubi opus foret, ut sic illi crederent, & persuaderent aliis. Atque hisce artibus uti Princeps minime poterit, si ingenuitas illius tam cauta & circumspecta non sit, ut ne locum det interiores animi motus ex gubernandi actionibus dispiciendi, aut ne æmuli ac hostes per ejus ac cogitata penetrarent; quin immo, ut elabi possit ex manibus, quando jam illum comprehensum sentire existimant. Ista operis dispositio, quâ alius inaudem inducitur, defensio potiùs quædam est, quàm malitia, dummodo eâ quis utatur, ubi & quando rectitudo sua ferit, quomodo eâ magni Heroës usi sunt. Et ut neque necessitas, obsecro, pandendi ipsum cor, quòd natura non fortuito in intimo abdidit pectore? etiam in rebus minoris momenti & longè positis pernitiorum est, si fiant publicæ, quia occasionem dant plu-

○ 3

ra

a Et vias illius quis intelligi? Eccl. 16. 21. f. 12. 6. 2.
Tac lib. 1. Ann.

ra deinde per rationis discursum indagandi. Tamen cor penitus intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit, non absq; existimatio nis jactura de prudentia principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valentq; non parum ad hostem aliorum distrahendum. Hinc in militia potius, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Paucos conatus & molimina ante tempus detecta felicem sortiuntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè sauciari se videt, quàm stringi gladium; ille, inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ prius indicere oporteret, ut ad satisfactionem tempus suppeteret, quo multorum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porro in similibus causis judices essent, ac jus dicerent, curarèntque, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læsæ satisficeret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea ferrata in hostilem agrum projecta.

† *Et baculum intorquens emitit in auram*

• *Principium pugne.*

È quo die actionibus hostilibus & incursionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in sacris literis suppetunt exempla, Jephthe Israelitarum Dux & Princeps non prius contra Ammonitas arma sumpsit, quàm missis ad eos legatis sciscitatus fuisset causam,

† Virg. l. 9. *Æneid.*

ut illi bellum b suscepissent. Horum nostrorum tem-
porum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè
consilia penetrentur. Inopinata & improvisa invasio
raviolem reddit injuriam, & magis implacabiles ani-
mos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capi-
untur, ad compensandam injuriam, aut resarciendum
annum, quàm ex cœca quadam ambitione ad dila-
tandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis,
nec sanguinis, nec amicitiae ulla habetur ratio, concul-
catis sacrosanctis juribus; & Naturæ & Gentium.

§. Si quos interdum de infidelitate Princeps suspen-
ditos habuerit, vultus serenitatem ne illico immutet,
ut suspicionis suæ aliqua prodatur indicia, quin potius
novis blanditiis & honoribus confirmare studeat ani-
mos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non
optimum semper, & securum remedium est extremus
torporum, qui ressecantur; pereunt, quia revirescere
non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cum Lu-
cio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tan-
topere conniveret, & tamen si probè sciret, quòd Han-
nibalibus partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se
planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo aestima-
retur ab omnibus, quàmque illa perspecta esset. Duci-
bus Romanis, qui testes extitissent rerum ab illo lau-
dabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum
verbis, spe ac promissis fovet & sustinet; indulget, ut
liber ei semper ad audientiam pateat aditus; quâ hu-
manitate sic illum devincit & obligat; ut ab eo tem-
pore amicum fideliolem Respub. Romana nunquam
habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnâ attentionem postu-
lat, & prudentiam: nam si illum suboleret, qui sinistra
aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto gra-
vius postea in se animadverteret, a deoq; citius flama-

O 4:

mam

b Et missi nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex per-
sona sua dicerent: quid mihi & tibi est; quia venisti contra
me, ut vastares terram meam? Jud. 11. 12.

nam subiceret cuniculis, aut sibi per alia media vi-
lenta caveret de periculo: id quod præcipuè timendum
in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eandem
ob causam Fabius Valens, etsi auctoribus seditioni-
cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam ta-
men eorum in judicio postulari voluit, **ne dissimulan-
suspectior foret.* Verùm cum animus à concepta prodi-
tione, perquam difficulter expurgetur, & offensione
Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, vide-
tur tunc solum dissimulandum, quando majus à de-
claratione imminet periculum, aut multorum puniti-
in effectum deduci non potest. Istud expenderit Ju-
lius Cæsar, cum datas contra se à Nobilitate Romana
ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehen-
sas, sic obsignatas cum inægro fasciculo in ignem jus-
sit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, deli-
ctum ignorare. Insignis sanè magnanimitas, & rara
prudencia, ab omnibus pœnam sumere non posse, nec
tamen obligare sese ad connivendum. Possent etiam
exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Il-
lustribus, donec securior puniendi affulgeret occa-
sio. At verò, ubi in delinquentes animadverti potest
absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio
securitati consulere, quàm dissimulationi confidere.
Hæc enim majores ad audendum addere solet animos.
Hanno venenum propinare parabat Carthaginensis Se-
natui, & proditione compertâ sat remedii fore autu-
mabant Senatores illi, si legem conderent, quæ mo-
dum & certum pretium convivii pœneret; id quod
Hannoni aliam novam proditionem contra illos at-
tentandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem,
dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ
vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimu-
lando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut
scire

* Tac. l. 2. hist. c. Unde tenuioribus statim irrogata sup-
plicia, adversus illustres dissimulatum ad præsens, & mox
redditum odium. Idem l. 16. Ann.

scire ille non possit sua patere consilia: eâ enim ratione
 has suppetet temporis ad penetrandum meliùs, & pu-
 tiendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de-
 o occultando minùs sollicitus est; quòd si præter o-
 misionem deprehensum se semel animadverterit, tre-
 didate incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec
 suas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea
 de caussa Agrippina Neronis mater, compertis etiam
 insidiis, perinde se habuit, ac si nihil rescisset de mor-
 te, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimi-
 um *† solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur.*
 Hac dissimulatio aut ficta simplicitas perquam neces-
 saria est Ministris, qui Principibus astutis minùsq; sin-
 ceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium
 est cavere, ne artes eorum penetrantur ab aliis: qua in-
 te eximius fuit Tiberius ** consulto ambiguus.* Eodem ar-
 tificio Senatores Romani usi fuêre, quando idem Ti-
 berius post Augusti obitum (ut animos eorum explo-
 raret) significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacu-
 la admittere, eò quòd nimis grave humeris suis onus
 esset; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis
 vultu lacrymis, instare rogaréq; ut admittere dignare-
 tur, *† quibus unus metus, si intelligere viderentur.* Oderunt
 principes iniusti, & tanquam hostes eos habent, à qui-
 bus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolu-
 tum sibi in animos imperium vendicant non alienæ
 subjectum scientiæ, cupiuntq; non minùs vi, & facul-
 tati intelligendi subditorum dominari, quàm eorum-
 dem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne
 artes eorum deprehendantur à d subditis. Eam ob rem
*obditos Principis sensus, & si quid occultius parat exquire-
 re, illicitum est.* Conquerente aliquando graviter Ti-
 berio, quòd sibi à Senatoribus quibusdam securò vi-
 dere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus,

O 5

qui-

*† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 13. Ann. † Idem l. 3.
 Ann. d Intelligebantur artes; sed pars obsequii in eo, ne de-
 prehenderentur. Idem l. 4. hist.*

quinam ii essent, ut poenas luerent, & [†]ed agrius accepit
Tiberius, quod recludi ille vellet, *qua premeret*, Pruden-
tior Germanicus fuit, qui licet Tiberii artes probe per-
spiceret, seque ideo tantum à Germania revocari, ut
gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplo tamen parui-
perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, e animadver-
teret. Quando Principum mandata declinari non pos-
sunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se
ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Arche-
laus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Ro-
mâ evocari dissimulavit tamē, & ^{*}si intelligere crederetur,
vim metuens, in urbem properavit. Atq; hæc dissimulatio
magis adhuc in erroribus & vitiis principis necessaria
est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut tes-
tis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo
Britannicus venenum hausit, [†]diffugere imprudentes; *as-*
quibus aliorum intellectus, restilere defixi, & Neronem intuen-
tes, ne violentiæ mortis illius conficii haberentur, sed
credere potius putarentur, eam secundum naturam
accidere.

[†]Tac. lib. 4. Ann. e *Haud cunctatus est ultra Germanicum,*
quanquam frigi ea, seque per invidiam parvo jam decori
abstrahi intelligeret. Idem l. 2. Ann. * Id. ib. [†]Idem l. 13.
Ann.

SYMBOLUM XLV.

LEo (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios
vigilantiæ fuit Symbolum, quales sunt, qui in fron-
tispiciis & portis templorum collocari solent. Atque
hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum
pelle leonina in capite, ut significaret non minus cu-
ra se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parcio-
ri somno utendū esset) dormire consueverat, brachio
extra lectum porrecto, & globum argenteum manu
tenens; ut si fors artius indormiret, ille in subjectam
pelvim aneam delapsus tinnitu suo eum mox rursus
excitaret. Nunquã sanè orbem suo subjecisset Imperio,
& quieti & somno solum indulgens, rerum omniũ cu-
ram.

am abs se abdicasset: neq; enim altum debet stertere
cui multorum: regendorum gubernacula suscepit.

Non decet ignavum totâ producere somnum
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cuius:
Tot populi degunt, cui rerum cura fidetque
Credita summarum.

eo igitur, cum animantium Regē se esse sciat, aut pariter
dormit, aut si dormit, nimum apertos servat oculos.
Non tantum suo confidit Imperio, nec de sua maiestate
tantopere securus est, ut necessarium non arbitretur,
vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus
est equidem, ut sensibus sua quandoq; quies concedatur;
expedit interim sic opinari de Regibus; quod sem-

G 6

RES

Homerus:

per excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiã hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modò vigilare eũ credant alii. Ne sibi tantum de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac sollicitudini claudat oculos. Astutia est dissimulatio in Leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solùm confopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens deciperetur, existimãdo vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris causa est, nõ leo: nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedũ vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrumve fatis munitũ est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori eũ cura frontẽ suam coronare debet, non candore sincerarum columbarum, sed prudentiã astutorum serpentium: neq; enim aliã, quã quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ suas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter se desinunt; quin jam cõmuni concensione conspirant omnes contra illum, armant sese, & tanquã fortiori molliuntur insidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ (uti & aliis omnibus principatibus) quã ab illa Batarum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum Francis, quã potentia eorundem rebellium Statuum, quæ per fossis aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ut prudentissimè observavit Rex Henricus quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quã suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ meritò advertum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quã futura, etsi hæc sæpe majora sint. Timor sensus impedit, nec sinit animũ assimare, quæ longiùs posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maximã etiam ratione Statũ validior est, Arbitrium Coronæ

Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idē illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ auget, & conservatur potentiâ domûs Austriacæ; ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sanè, an aliqui Consilarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Emulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, tibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures provinciæ quæ ob rationem statûs Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unâ cum illius ruina libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecus apparet. Placere velle, adulatio est; obsequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, necessitas. Omnes callidâ fraude insidias parant sinceræ generositati, quâ alios æstimat. Omnes ad unguis illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeòque potentiæ suæ confusus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tameñ verò præsentij Emblemate permittamus, immo etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam in-

O 7

est

à Duces Principum simplices, et ex sua natura alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt. Ekh. c. 16. 6.

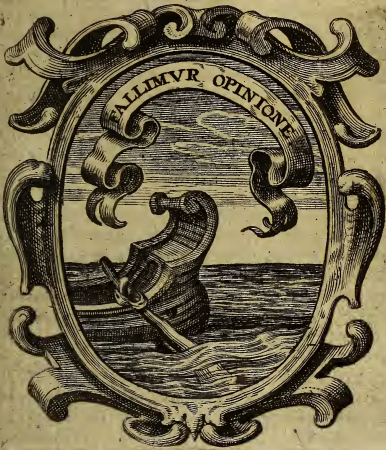
est divinitas, quæ eâ curâ & cautione ostenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si noletur, satis principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quadam regia. Nemo est, quin artes illas occultas deestretur; contra verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, *† cuius dicta factaque quanto solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tantò gratius in speciem simplicitatis accipiuntur.*

† Tac. lib. 16, Ann.

SYMBOLUM XLVI.

Remus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de causa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant; nec quicquam pro certo audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani iudicii, nec absque fundamento; siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtà atque internis utitur sensibus; tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata: Externi variè immutantur pro majori humorum abundantia; aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt; aut ob eandem causam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum iudiciorumque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente. in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hic aut illie colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese offerunt.

offerunt medias inter sensus, & ea quæ sub sensum cadunt: adeò que de iis affirmare non possumus, qualia sint, sed illud dicere solum, videri talia, opinionem

scilicet formantes, non certam scientiam: Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nulla earum inesse naturam illam purissimam & perfectissimam, quæ in Deo est; nosque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, sed præsentis solum videre, quæ non nisi reflexæ essent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non posse, ut de iis scientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba sit; nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut statuit, neque ulla res gub-

ber-

bernationi magis noxia, quàm dubium hærere & ancipitem, quoties decidendum est aliquid, & effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus persistat indifferens, certoque sibi persuadeat, facile se in iudicio falli posse quod de iis formaverit, aut ex affectu & passione propria, aut minus sincera informatione, aut ob blanditias aliorum & assentiones, aut quia exosa illi est veritas, quæ potentia certos præferibit limites, legesque voluntati, aut propter nostrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia pauca res ejuismodi sunt, quales primâ fronte apparent, præsertim politicæ, cum ratio Statûs jam ferè nihil aliud sit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diversis egent luminibus, & confidere eas oportet sedulò potius, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narrationibus moveatur.

§. Fraudes istæ, & artes politicæ dignosci nequeunt, nisi ipsa hominis natura probè perspecta sit; illius siquidem cognitio planè necessaria est Principi, ut & regere eum sciat, & sibi ab eo cavere: etsi enim principatus hominum est inventio, si quid tamen illi timendum est, nec major homini hostis, quàm ipse homo. Non aquila aquilam impetit, nec aspis aspidem; at homo homini semper molitur perniciem. Ferarum specus absque custodia sunt, ad custodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa sufficiunt: terra scilicet aggesta in mœnia & propugnacula, aqua in fossas collecta, & ignis conclusus in fistulis aeneis, & tormentis majoribus. Ut securi fomnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ instrumenta reperta non sunt ad eripiendam homini vitam? quasi per se ipsa satis brevis non sit, & sexcentis Naturæ casibus obnoxia: & licet in homine, tanquam in subjecto suo proprio, omnium virtutum pauciter, & vitiorum insiat semina; illud tamen discrimen

men est, quod illa absque rore gratiæ caelestis & supernaturalis nasci & succrescere nequeant, hac verò suapte sponte pullulent, & latius se diffundant, quæ primæ hominum noxæ effectus est, ac pœna. Quoniam autem semper ferè affectibus nostris, & passionibus ducti nos sinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus isthuc periculi non est, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam descriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia se patitur abripi.

Est igitur homo animantium omnium inconstantissimus: sibi, & aliis exitiosum. Unà cum aetate, fortuna, spe commodi, damni metu, & passione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio, Boni specie deluditur, & ex amore proprio in errore perseverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus suos ad longum tempus dissimulare nôvit, & tegere. Verbis, risu & lacrymis celat, quod inclusum gerit in pectore. Religione sua obvelat consilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & spei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio superbum, coactio abjectum, & vilem, lex pavidum Beneficia inscribit in cera, iniurias acceptas in marmore, & quas ipse aliis infert, in are incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, sed sola boni specte; ira illi imperat. In afflictâ fortuna demissus est, & obediens; in prosperiori arrogans & aliorum contemptor. Quod in se ipso collaudat, aut affectat, id minimè possidet. In amicitia sincerum se iudicat, & colere eam nescit. Bona propria spernit, & ambitaliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabescit invidia; gravius nocet amici specie, quàm hostis. In aliis rigorem justitiæ deamat, in se ipso eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ descriptio generalis est, neque enim vitia omnia in uno insunt homine, sed dispersa in variis. Verùm tamen quis fortè Principi immunis

munis planè ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermistat; quia nunquam satis securum est iudicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque se ipse deficit, aut humanà imbecillitate, aut atatum inconstantiâ, aut necessitate & utilitate propriâ, aut specie aliquâ boni privati, vel publici, aut imprudentiâ, aut notitiâ defectu; quo fit, ut non minùs perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiâ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum) quod scribit Ezechiel, † *subversores sunt tecum; & cum scorpionibus habitas; quorum cauda semper in iltu est, nulloque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni.** Tales ferè solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione principis promoverè satagunt, aut optimè meritos de gratiâ illius, & favoribus deturbando, suæmet auctoritatis, quâ valèt, beneficio. Quoties interjectis inter principis oculos & Ministrum actiones, invidiæ & amulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, eùm rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hîc oculis subijciam:

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut amulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maximè eos accusant. Ita Augustus quondam, † *honorâ oratione, quadam de habitu, cultuque & institutis Tiberii jecerat, quæ velut excusando exprobraret.*

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitia sermonem ordiuntur à laudibus
Mini-

† Ezech. 2. 6. * Plin. l. 11. c. 25. † Tac. l. 1. Ann.

Ministri illius, quem clandestinè subvertere cogitant, referendo scilicet aliquas, quæ aut exigui momenti sunt, aut principi haud multum profunt, atq; unâ ficto quodam zelo erga illius obsequium, quod omni amicitia & ne cessitudini præferre se dicunt, sensim in apertum proferunt defectus, qui efficere possunt, ut hic talis Minister aut gratiâ principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat, derurbetur. Quòd si illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo saltèm est, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem suam testatam faciat, † & unde amico infamiam parat, inde gloriam sibi recipiat. Nec ignorabat fallaces has technas sapientissimus ille Rex Neapolitanus Alphonfus; quare cum quendam audiret, qui multus erat in laudibus sui hostis, sic ad astantes dixisse fertur; *Notate artificium istius homini, & videbitis has laudes non aliò spectare, quàm ut majus damnum suo accersant tempore.* Nec aliter accidit, postquam sex mensium spatio istiusmodi commendationibus mentem animùmque suum omnibus probare conatus fuisset, ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locutus esset. Quis unquam pulvis tormentarius, actis sub terram cuniculis, incensus fuit à moenibus longiùs, ubi tamen vim suam exerere debuit? *Pessimum inimicorum genus, laudantes.* * Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & secretis infamant à criminationibus.

Nec minùs noxium est eorum artificium, qui calumnias sic adornant, atque instituunt, ut cum sint accusationes, laudes tamen esse videantur, quomodo apud Tassum Aletus faciebat:

† *Gran febro di calunnie, adorne in modi*

Novi, che sono accusè, e paion lodi.

Hos Psalmographus indicat, cum dixit: * *Conversi sunt in arcum parvum,* † Et Oseas Propheta: *Falsi sunt quasi arcus*

† Tac lib. 14. Ann. * Idem in vita Agricæ a Secretis cum criminationibus infama verat ignarum, & quòd cautiùs deciperetur, palàm laudatum. Tac. l. 13. hist. † Fallo can. 2. * Ps. 77. 57. † Os. 7. 16.

arcus dolosus, qui in altam partem collineat, ex alia ferit & fauciat.

Quidam æmulos suos, eodrúmque actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos serió, & ex animo. Id quod in Tiberio animadversum, qui *multa de virtute Germanici memoravit*, magis in speciem urbis adornata, quam ut penitus sentire crederetur.

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aula longius, etsi cū majori ipsius fortuna id fiat, quæ inter alias causã fuisse reor. Ruigomesio, cur auctor esset, ut in provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia Regis desciverant. Ob eundem finem * *Mucianus quoque, quia pro pulam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatam, secretis promissis oneravit, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuã*. Ad quod ut faciliore viam sterneret, † *simul amicis ejus Tribunatus, Præfecturasque largitus est*. Dici vix potest, quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit, unde est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideóque ut illud ipsum tantò assequantur facilius, defectus quosdam leviores, in ejuscemodi officii commissos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & depradicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba a adoptaretur.

Alii

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem lib. 4. hist. † ibid. a Sed callide, ut ignotum fovebat. Tac. l. 1. hist.

Alii, ut suam celeberrimam passionem, in longum jaciunt odia, & sensim illa instillant pectori Principis, ut opulentum effundat se tandem in ejus damnum, cui insensum sunt, & inimici. His artibus Sejanus usus est, ut b Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus sanctus sub metaphora arandi mendacia: *Noli, inquit, arare mendacium adversus fratrem tuum;* *quod idem est, ac spargere in animo loliorum semina, ut nascatur deinde, & metatur suo tempore malitia & fructus.

Pari cum astutia solent nonnulli primum fallere Ministros, quorum auctoritati Princeps plus ceteris tribuit, persuadendo illis quasdam falsitates, quas ipsi dein de imprimant Principi. Ars ista fuit mendaciloqui illius spiritus, qui in visione Michææ d. Prophetæ spondebat se decepturum Regem Achab, insidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permisit illud Deus, tanquam efficacissimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi suadent, aut quia illam ipsi beneficio potentia Principis de hoste suo sumere cogitant, aut quia semotum eum volunt ab illius obsequio, & in diffidentiam adducere. † Eodem artificio Joannes Patricus Regi Henrico quarto auctor erat, ut Alphonsum Fonseca Archipresulem Hispalensem juberet comprehendi, & eundem postea secretò monuit, ut suæ securitati adversus Regem opportunè consulere.

§. Atque hæc tales artes maximè vigent in aulis, & licet interdum prodantur in lucem, suos tamen inveiunt Patronos, immo sunt, qui iterum in fraudem in-

b *Odia in longum jaciens, qua reconderet, auctaq; promeret.* Tac. l. I. Ann. * *Eccl. 7. 13. c* *Arastris impietate, iniquitatem messuisti, comedisti frugem mendacii.* Os. 10. 13. d *Ero spiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis egredere, & fac ista.* 3. Reg. 22. 22. † *Mar. hist. Hisp. l. 23. c. 7.*

induci se sinunt; unde per sæpe videmus homines ple-
 mos & imposteros diu in aulis perdurare. Imbecillita-
 hac est naturæ nostræ depravata; quæ mendacio magi-
 capitur, quàm veritate. Fortius nostros rapit oculos, &
 in admirationem trahit equus aliquis scitè pictus, a-
 vivus, cùm tamen ille aliud nihil sit, quàm vivi menda-
 cium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris or-
 nata, quàm falsa quædam species; & dolus, & sæpe per-
 suadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibus
 omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter tot
 artificia, & relationes varias deerret opinio. Principis,
 nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque exami-
 ninet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas vi-
 deat non solum, sed etiam quasi manibus teneret, eas
 cum primis, quæ auditu perceperit: per aures enim
 subintrat aura adulationis, & venti odii, atq; invidia,
 & facillè immutant ac fuscitant passiones & affectus ani-
 mi antè, quàm de rei veritate certò constare possit. Et
 idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures ha-
 beret menti & rationi proximas; sicut est illa, quam ha-
 bet Noctua (ideo fortè etiam Minervæ dedicata) in su-
 premo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia om-
 nibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaq;
 singularem curam ac rationem habeat princeps, nam
 quando aures ab affectibus libera sunt, & ratio in iis
 pro tribunali sedet, bene ad examen vocantur singula,
 cùm omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à
 narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non
 videtur verosimile, quod dixit Aristoteles de apibus,
 eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id es-
 set incommodum in animalculo tam provido & poli-
 tico, cùm duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta
 sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo
 necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut incli-
 natio decipiat. e Moabitibus ab affectu jam occupatis,

tor-

e Primòque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso a-
 quarum, viderunt Moabita è contrà aquas rubras, quasi san-
 guinem, dixeruntque, Sanguis gladii est. 4. Reg. 3. 22.

tens aquarum, uade solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicosis Josue ululatus pugnae credebatur; in quietis uero & pacificis Moysis, moduli symphoniaci suaviter sonantium. Eam ob rem, licet Deo omnia sint presentia, uoluit tamen coram lustrare oculis uocem, quam audiebat de incolis urbium & Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & singulas sic manus, oculos autemque admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum simulacrum, quo principis dotes ac qualitates uolebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem, sed careret oculis; cum tamen hi non minus, ac illæ sint necessarii; aures, inquam, ad res cognoscendas; oculi uero ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles sunt oculi: tantum enim ueritas à mendacio abest, quantum oculi distant ab auribus.

§. Nec minori diligentia & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo Imperio, aut negotiis a iis, ad pacem, bellum uel spectantibus: sæpe enim non nisi comoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum uanitatem compensat. Non gauderet

f Audiens autem Josue tumultum populi uociferantis, dixit ad Moysen, Ululatus pugnae auditur in castris. Qui respondit, non est clamor adhortantium ad pugnam, neque uociferatio compellentium ad fugam; sed uocem cantantium ego audio. Exod. 32. 17. g Descendam, & uidebo, utrum clamorem, qui uenit ad me, opere compleuerint: an non est ita, ut sciam, Gen. 18. 12.

deret Hispania novi orbis imperio, si Reges Catholici non plus fidei habuissent Columbo, quàm alii Principes. Credere leviter omnibus, & mox velle, tanquam planè secunda & certa, in effectum deducere, levitas est aut stultitia. Consideranda priùs conditio personarum, quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experientiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; quæ commoda, si ritè eveniant; quibus denique mediis quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentiam quia non adhibuit Nero, cum referret non nemo, ingentem in Africa thesaurum repertum esse, graviter deceptus fuit, non auctoris ^{† non ipsius negotii fide satis speratà, nec missis visceribus, per quos nesceret, an vera affererentur.} Multæ res propositæ sub initium videntur magna; & postea evanescent, ac prorsus fiunt inutiles. Multæ levis sunt momenti, è quibus insignia redundant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus experientia comprobavit, in majoribus haudquaquam succedunt. Multæ rationi videntur faciles, & reipsâ difficillimæ sunt. Multæ sub principium damnum adferunt profunt sub finem; aliæ contra. Multæ etiam reipsâ cadunt aliter, ac initio fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cæcum, veritatem non perspicit, immo illa magis offenditur: nam leviter suas ante format opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendoque rem manibus se posse tangere, lumen certius sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeoque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdat, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcariis urgendo & verberibus, ut ulterius progrediendo nôsse discant vanitatem umbræ, quâ tantopere terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cum contra Senatum tumultuari inciperet. Senato;

RES

† Tac. l. 16, Ann.

omnes, communicato prius cum iisdem consilio, aula quadam concludit. Dein populum convocat, atque sic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, ut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absque armis; sed pediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur; neque enim vel unicum momentum res publica isthac sine capitibus subsistere poterit. In nam igitur omnium nomina conjicit, & unum sorte trahit; rogat deinde populum, quid illo fieri velint; rescunt suffragia, conclamant omnes, eumque morti iudicant. Suadet porro, alium eligant. Hic confusio fitur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secundam, idem tertia vice accidit, ut de electione inter se convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio sedocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti sunt, quam tentare remedium; & mandant illico, ut Senatores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & saepe (quando insigne aliquod damnum veri potest, aut periculum) industria est Princeps, suorum propriis habens eam regere, & pari ignorantia passum ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum nihilium casuum: * nam plebeja ingenia exemplis magis quam ratione capiuntur.

* Macrob.

SYMBOLUM XLVII.

Tiam in virtutibus periculum est: insiat omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum virum dictare debet, quo modo item, & quando exitiosa absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut certe non minus exitiosa sunt, ac ista. In cive privato solum solum respiciunt; in Principe, ipsum & Rempublicam. Cum utilitate communi omnium, non privata ius consentiant oportet. Scientia civilis certos praestabit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus, qui

qui paret. In Ministro non sui juris & arbitrii est justitia, semper ad legis normam sese debet dirigere: in Principe, qui illius est anima, peculiare habet consi-

derationes, quae universum & commune spectant imperium. In subdito commiseratio modum excedere nunquam potest: in Principe saepe est noxia. Ut hoc praesenti Emblemate subjicerem oculis, à corni- cum aucupio istud desumpsi, quae, Sanazarò & Garcilaso testibus, Pastores urebantur. Ea erudit Principes quanta cum prudentia calamitatum & periculorum alicunorum sese reddere debeant participes. ornice- cem ponebant alis extremis humi alligata, quae cum alias per aërem praetervolare cerneret; sublati- tis in caelum clamoribus eas provocabat, ut ad ferend- dau-

dam opem sese demitterent, misericordia motæ.

Cercavanla, i alguna mas piadosa

Del mal ageno de la companera,

Que del suyo avisada, ò temerosa

Llegavase mui cerca, i la primera,

Que esto hazia, pagava su innocencia,

Con prisson, ò con muerte lastimera.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut se liberaret; & hæc rursus aliam, quæ eadem ductâ commiseratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeo perirent omnes. In quo etiam novitas casus locum habuit: interdum enim sola curiositas est, aut naturalis inquietudinis motus, quæ misericordia videtur. In miseris & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiserationis affectu, immo interdum & officia; non tamen ad eorundem defensionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum subeat, egregium facinus est, & laude dignum; at reprehendendum in principe, si salutem publicam adducat in discrimen pro salute alterius principis, sine sufficienti emolumento, & ratione statûs; nec satis sunt eæ, quæ propinqua cognatio secum adfert, ut singularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus est prius, quàm Consanguineorum, & amicorum. Opitulari his poterit, sed absque damno & periculo aliquo graviori. Quando præstitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius secum trahat alterius exitium, nulla est obligationis causa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excusare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa sunt inter se, ut utriusque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum esset, causam suam facit, quisquis auxilio præsidet; estque major prudentia (ut diximus) periculo sese in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quod si etiam

quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppresso ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Justitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannus quædam erit, otiosè spectare tantùm, & locum dare illi politiæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter severissimè illas castigare a solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è re publica futurum sit, ne temere alienum periculum faciamus nostrum, aut planè in eo nosmetipfos consumamus: nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflictæ imperii miserata, & sanguine suo, & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habuerè tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hispaniam impetiit, & licèt nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua causâ id accidisse.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultro, nec consideratè satis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut insignia aliqua ei præstarent obsequia, Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, de-

stina-
a Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas poenas solvissent.
Sallust.

inatus ut eidem in imperio succederet, & tam cultui
 ejus addictus, ut cum legiones ipsi offerrent Imperi-
 um, perinde illud acciperet, † quasi scelere contaminare-
 tur; cumque urgeretur instantius * ille moriturum potius,
 quam fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, ela-
 imq; deferebat in pectus: & quò se gerebat in omnibus
 deliorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipsa ejus
 obertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legi-
 ones composuisset. Tiberii animum habebat b sollici-
 tum. Pietatem ejusdem in reliquijs Vari & militum le-
 endis, justisq; persolvendis, Imperii ambitionem c
 le interpretabatur. Misericordia uxoris ipsius Agrip-
 inæ milites vestientis, dominandi videbatur d cupi-
 itas, cuncta Germanici in deterius trahenti, suboluit odi-
 um istud Germanicum, & quòd honoris specie à Ger-
 manicæ gloria arceretur: quare quanto summa spei pro-
 pter, tanto ille impensius pro Tiberio niti cœpit; hoc ipsum
 tamen magis eum reddebat exosum donec oppressa
 tandem ab onere obligationis gratitudine, † novis Pro-
 vincijs impositum dolo simul, & casibus objectaret, ubi Pisonè
 pitulante venenum ei porrexit, suam arbitratus pro-
 peritatem mortem illius, qui columna e Imperii ejus
 erat. Nonnulli Principes velut idola sunt, quorum
 culti (ut advertit Jeremias) † pleni sunt pulvere à pedibus
 introeuntium, ad cultum iis exhibendum, nec agnoscunt
 obsequia; & quod pejus est, nec vinci iis volunt, nec
 libertatem suam subjectam esse meritò, adeòq; variis
 rocurant artificiis, ne eam cuiquam obstrictam habe-
 ant. Qui majora exhibuit obsequia, ei nescio quæ non
 rimina impurant, ut loco speratæ cõpensationis pur-

† Tac lib. 1. Ann. * Tac. ibid. b Sed quod largiendis
 pecunijs, & missione festinatà favorem militum quasi visset,
 bellica quoque Germanici gloria augebatur. Ibid. c Quod
 Tiberio haud probatum. Ibid. d Id Tiberii animum
 litiàs penetravit. Ibid, † Ibid. lib. 2. Ann. e Nam
 Germanici mortem inter prospera ducebat. Tac, l. 4. Ann.
 Baruc, 6. 16.

gatione delictorum potius opus habeat, adeòque in præmio numeret, si à culpa immunis declaretur. Præsumunt insuper, non satisfactum sibi iis obsequiis, quæ tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; et solum nomine, ne obligati maneant, aut ea mandata suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam ipsum, quod tantopere cupiebant, & fieri iusserant, obtinuisse eos poeniteat postea, immo graviter succenseant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam si auctoritate propria id fecisset. * *Cor Regum instrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à causa eadem effervescit hodie, à qua heri summè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco habent. Diligentia sedula facile illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa *g Oza*, cum labanti arcæ suos subiceret humeros: nam morte ipsâ factum hoc luit. Quid? quod principes magis ferè officia neglecta remunerari soleant, quam curata probè & graviter; sicut & plerumque majori cum honore prosequuntur, qui minùs obsequiis suis id est promeritis. Obligari aliis, servitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitude, quam gratiarum redditionem; promptum serviendi studium, & liberalitas, quibus Junius Blæsus erga Vitellium Imperatorem usus est, gratiæ loco odium illi & peperere. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Magister, gente

* *PROV. 25. 9. f Nobilitas, opes, omiffi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium. Tac. lib. I. hist. g Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratusq; est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei. 2. Reg. 6. 6. h Lugdunensis Gallia Rector genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret. Tac. l. 2. hist.*

ente Catalaunus, qui Fadrico Regi Sicilia fuerat auxiliio, evocatus sub Andronico Imp. ut ejus tueretur imperium. Et verò egregiè illud præstitit, cum fortia Catalaunorum natione, licet numero exigua. Hostes Turcarum incursiones represserunt, & ecce cū tantarum victoriarum ipse sperat præmium, jubet illum Imperator levissimam ob causam supplicio affici. Ita penumero minima aliqua offensio, aut irritatio plus potest, quàm maxima etiam beneficia: siquidem gratitudinis affectu onus sibi imponi existimat animus; indicta verò bilem exonerat. Istæ infelicitas est in simulatu principum, ut [†] *nesciat homo, utrum amore, an odio dignus sit.* Et si ex eo, quod Historiæ nos docent, & ex damnis, quæ ob promptam serviendî voluntatem sepe incurrimus, formanda nobis esset politica aliqua, opus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quomodo uti illis eporteret, absq; nostro dispendio, considerando quòd etsi omnes existant in nobis, tanquàm in subjecto suo proprio, nō tamen omnes intra nosmet ostenderentur: quædam enim exercitio suo foràs in apertum exiit; aliæ verò intus & in solo animo vim suam exerunt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Modestio, Religio, & alia; è quarum numero aliquæ ita pronis sunt solum, ut ad eas illæ, quæ foràs tendant, nihil conferant aliud, quàm securitatem pro humana societate, & existimationem propter suam præstantiam; ut in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate accidit; atque adeò quòd Virtutum istarum perfectio erit major, eò magis aliorum nobis conciliabit animos, & plausum merebitur, modò decorum servare poterimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos operentur in casibus propriis, exercitium tamen earum præstantiam ab actionibus alienis dependere solèt; uti Fortitudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si eas moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Virtutibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens commodis nostris plerumque officit, dum specie-

existimationis, & gloriæ nos ipsi perdimus, & interim præmium & plausum ferunt alii, qui in obsequiis præstandis Tempori, necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper ferè periculi aliquid est, aut damni: neque enim iis respondere solet præmium principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt; immo dum certò confidimus fore, ut Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vitæ, fortunisque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos destituunt. ⁱ Jobum cum omni malorum genere acerbè contumacem solitres amici inviserunt, & quidem à Deo ⁱ moniti, nec opere tamèn, & re ipsa eidem venèrè subsidio; sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Postquam verò Deus eundem iterum respexisset benigniùs, & bonis omnibus denuò cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt, non consanguinei solùm, sed etiam, qui cum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cum beneficia inter alios seminâssent, non nisi ingratitude & odia messuerunt postea, hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritûs sancti divinum oraculum

ⁱ Audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eos. Job. 2. 11. k Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universa sorores sue, & cuncti qui noverant eum priùs, & comederunt cum eo panem in domo ejus. Job. 4. 2. 11.

culum est: † *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus.* Nōsque exhortatur, ut oculos semper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo sibi cavet damula, aut avis à manibus l'Venatoris. *Bene age, & cave tibi,* Castellanum proverbium est, ab experientia natum. Non hoc illorum est, qui sibi solùm vivunt, nec Misericordià aut Charitate moveri se sinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obsurdescunt penitùs, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infaustus casus, omnem fugientes occasionem sese illis immiscendi: quo fit, ut à curis & molestiis immunes sint ac liberi, & si novos sibi non conciliant amicos, servant tamen eos, quos habent. Non inclarescent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, sed quod facere intermittunt potiùs; nã alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quòd communiter pluris æstimare soleamus eum, qui nostrã non eget operã, nōsque despiciens, suã ipsius sorte contentus vivit. Unde perspectis ordinariis hominum moribus, consultiùs fortè videri posset, calamitates aliorum otiosè spectare solùm, & dissimulare, ad utilitatem propriam animum semper reflectendo, nec illam periculis & casibus alienis commiscere. Verùm isthæc Politica contraria esset obligationi Christianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honestissimis virtutibus, quæ propiùs nos ad Deum faciunt accedere. Ista, inquam, Politica omnem dissolveret civilem societatem, quæ in eo posita est, ut quisque & sibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus signis & testimoniis non indiget, * *sibi met pulcherrima merces.* Quin tantò amplius ejus perfectio enitescit, & gloria, quantò minus ei rependitur mutuum: nam bene facere ob solam spem retributionis, avaritiæ quædam species est; & si illa obtineri non possit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo stimulo nobis sit, quod nobis ipsis debemus,

P 5

bemus,

† Prov. 6. 1. *Ervere quasi damula de manu, & quasi avis de insidiis aucupis,* PROV. 6. 5, * Sil. l. 13.

bemus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui sua semper dispersit beneficia, in eos etiam, qui minùs gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest: infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese obiectavit, parem præstolatur gratiam, & non nisi ingratitude reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id, minimè mirum videbitur, aut insolens, cumque antè illud præviderit, adversus hunc istum muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

§ Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdù enim plus officimus hæc nostrâ opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quâ re illos juxtâ ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerunq; auctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, *ſne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.*

§ Nec minùs imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à principe bene agendarum, tum præsertim, cum nec ex officii obligatione, nec certâ spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis instamur vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitosissis semetipsum tantâ prudentiâ conservavit, * *ut nullus servilis sententia sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Sæpe in antecessum consilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore:

amore proprio nostrarum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quàm aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu æstimari solent, qui pender à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit malè, Consiliario tribuitur: non illud verò, quod feliciter evenit.

SYMBOLUM XLVIII.

Quam ab armis instructi sunt Principes adversus
externos hostes! quam inermes adversus dome-
sticos! Inter ipsos, satellitum enses eos somitantur;

nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, & ^a ventatores: nec minus periculi est ab eorū blanditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Principes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit ista tinea? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosâ sensim ejus medulla eam deniq; humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Priùs effectus illius incurrit in oculos, quàm ejusdem causa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblemata præfens comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet a Principi. Illud sciat inprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacra Scriptura lepræ ea ^b signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciosa mente aliqua boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatûsque ejus jussu ista proponeret: † sponte dixisse, respondit, neque in iis que ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurura, vel cum periculo offensionis: qua sola species adulandi supererat. Huic non longè ab similibus fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quòd argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolentèque ipso Tiberio accusationem admittere, palàm sese illi opposuit, dicens: * non debere cupi Patribus vim statuendi; neque tantum maleficium impunè habendum. Sanè lentius in suo dolore esset; Reipublica injurias ne largiretur.

§. Stel-

^a Va qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. II. 5. 20. ^b Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ. Levit. 13. 2. † Tac. 1. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore confilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. † Regi Alphonso decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam violantem ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum causati, quod postea idem mutatis sententiis ratum habuere, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum, quàm stellio; unde & jurisperiti omne delictum ex fraude criminis stellationatùs appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultati, tamque principali, ut sine illa sensus omnes sub jugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed torpore solum omnia ejus membra corripit, eumque à seipso quodammodo avocat, varios in se affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni speciei fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus infensus est, ut cum pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitalem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis convalescat; erroris enim agnitio filia est veritatis: hæc verò assentationi inimica. Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eumque execratur, & odio habet, tanquam qui potentiam suam & necessitate quâdam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singularem prudentiam opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea namque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissimè absunt. Illud

P 7

discr-

† Mar, hist. Hisp. l. 28. c. 9.

discrimen est, quòd adulator promiscuè honestatq; inhonesta, proba ac improba laudare solet; ii alii verò id solum, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu & venerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati sunt potius, quàm honori; ea quæ à negotiorum molestiis se vocant Principis animū: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant; quàm bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum ritè moderari: non tristitia affici, nec commovere principem, si quid indecens, & persona sua ac majestate indignum eum committere viderit: immo errores ejus, ac vitia excusare: magis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm obsequio principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos è principis gratia exturbare non potest: postquam verò de hac securus fuerit, & principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & incusando principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi: jactarè item majoris auctoritatis comparandæ causa apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cum interim in secreto ea excuset, laudet & probet; faciliè hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus principi haud secus, ac pestilentissimum venenum & sincero isti amori, qui ei debetur à subditis omnino à contrarium.

Verùm tamen hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cæcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ

nescio:

c Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Isa. 3. 12. d Blanditia pessimum veri effectus venenum; sua cuique utilitas. Tac. lib. 2. hist.

nescio quàm suavem in sensu exercent tyrannidem, adè ut nulla tam sit enormis, quàm principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissa quadam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immo suòmissionem interpretatur, & affectum optimum. † Quo in genere peccarunt Rex Galæcia Ferdinandus, suis omnibus invisus, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonfus nonus, qui eandem ob causam virtutum suarum, & præclare factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se fortè ab amore proprio, aut innata bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adè, ut in notitiam illius veniant, seseque ab ea liberent, historias suas erim evolvant, & observent in Antecessoribus suis, aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurserunt, & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Unicâ solâ vice, cum Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberetque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, * quem unicè ferebat in oculis & præstita à Mardochæo fidelitatis obsequia: illas quidem per adulationem hætenus occultatas; hæc verò per malitiam pressa silentio; tunc autem re comperta unum supplicio jussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat, legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem majestatis sortem, quæ nec securâ esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

S. Jam.

* Mar. hist. Hisp. lib. 12, c. 15. * Esth. c. 6.

§. Jam illud etiam curet princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dicteret malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadētque prudentior suâ propriâ infamiâ. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quòd Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, † *quæ ab heredibus occultata, publicè recitari jussit: patientiam libertatis aliena ostentans, & contemptor suæ infamiæ; an scelerum Sejani diu nescius, mox quomodo dicta vulgari malebat, veritatisque, cui adulatio officit per probra saltè gnarus fieri.*

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potius consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eadèmq; omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret princeps; & * *melius est à sapiente corripì, quàm stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundiâ omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, quâ veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram e Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset fsciscitatus.

§. Consideret se porrò Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse quætebatur

Ludo-

† Tac. lib. 6. Ann. * Eccl. 7. 6 e Et Samuel timebat indicare visionem Heli. 1. Reg. 3. 15. f Et interrogavit eum; Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? ibid. v. 17.

Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos; quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia régia. Ea de causa Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberius, atque adeò ille ipse quæstionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere *g* voluit. Idem Jeroboamus quoq; observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare, ne si forsan eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non *h* diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industriâ opus est, ad eam alibi indagandam. † *Gloria Regum, investigare sermonem.* Rex Philippus secundus famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui principe absente fiunt, licet è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immo in causa cur cæco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberij; nullus Principi familiarior majori in odio, quàm Sejanus; & tamen cùm Capreis essent, * *crebris precibus effragabat* Senatus, *visendi sui copiam facerent.* Neronem sic miserè decipiebant populi adulationes, ut planè cederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum † *vidisse civium mæstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent,*

g *Mutavit ergo habitum suum, vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse.* 1. Reg. 28. 3. *h* *Dixitque Ieroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris, quòd sis uxor Ieroboam.* 3. Reg. 14. 2. † *Prov. 25. 2.* * *Tac. lib. 4. Ann. † Idem l. 15. Ann.*

rent, sueti aduersum fortuita aspectu Principis refoveri; qui alias tam inuisus erat, & ut Senatus, & primores in incerto essent, procul, an coram atrocior haberetur.

§. Essent præterea & alia media ad agnoscendam adulationem; sed pauci principes iis, uti cupiunt, qui affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodant. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbius, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent, faciunt; ut virtutis specie induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis principum, ubi minimè secuta est Veritas, præsertim * apud aures, superbi & offensionis proniores. Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. & Regem Atagonium de rebus quibusdam amicè monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quòd Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur incusare, & iudicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam principes ferre non sustinent: existimant enim non sat honoris sibi deferi ab eo, qui tam apertè iis loquitur.

* Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Gutierrez Fernandescius Toleranus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabaturque, ut rigorem suum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti iusserit. Eum ut iudicem veretur princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probata non sunt: Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi; * non illud, quod ipse ultrò appetit. Quæ causa est, cur timidior sit veritas, & adulatione audaciores sumat animos. Si quis tamen princeps tam foret generosus, ut capi assentatione indeco-

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7. † Ibid. Tac. l. 15. * Idem c. 4. † Tac. l. 1. hist.

decorum duceret, & contemptum arbitraretur, si fictis ad speciem laudibus eum conentur decipere alii, malintque cum ejus fortuna, quàm persona i loqui; facile illud adulatorum genus arcebit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac ferium, qui rerum veritatem, intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eâdem vultûs constantiâ, & libertatem Pisonis accepit, & Galli & adulationem. Et tamen si dissimularet, *intellexit* tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateii Capitonis, † *ut erant magis, quàm ut dicebantur.* Remuneretur porò princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clisthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam suo Consiliario statuam erexit, quòd sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quâ re mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberius, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonsus duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum ensẽ, lavâ sceptrum tenens, sic præsentem allocutus est: * *Agite, dicite omnes liberè, quæ meis sũt vestra; atque sententiâ, & consiliis in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint.* † *Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, quæ veis, & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem satis agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perpesta habent, vidèntque majus ab hac, quàm ab illa sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur principibus, si hos conringeret Joanni II. Lusitaniæ Regi esse similes; qui euidam, nescio quam dignitatẽ petenti, fertur respondisse,

i Etiam ego, nactus simplicissimè inter nos hodie loquimur; ceteri libentius cum fortuna nostra, quàm nobiscum. Tac. lib. 1. hist. k. *Audiente hac Tiberio, ac silente.* Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 3. Ann. * Mar. hist. Hisp. † Tac. lib. 1. hist.

disse, se quidem eam jam ppidem alteri fideli Ministro suo destinasse, qui nunquam ea sibi loqueretur, quæ aures solùm demulcerent, sed quæ ad majus suum obsequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm non nisi in pauculis generosam istam sinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cùm Prophetas vocasset in consilium, Michæam exclusum voluit, quem eo nomine in visum habebat quod mala semper, nunquam boni aliquid sibi vaticinaretur. Hæc causa est, cur multi-Ministri sæpe non leve periculum adeant, si zelo aliquo ducti per solam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempestivè occurratur: ita enim ferè comparati sunt Principes, ut prorsus ignorare ea malint, quàm anticipatò metuere. Aptissimas habent aures ad concentum musicum; dissonas verò impendentium calamitatum voces ferre non sustinent. Unde porrò fit, ut concionatores, & conscientiarum suarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant solùm, quæ ipsi volunt; non quod Deus inspirat, uti Propheta Michæas n̄ faciebat. Quid mirum igitur, si absque veritatis luce aberrent à via, & pessum eant?

§. Si à prudentia instructi essent, qui veritatem loqui volunt Principi, hæud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes assentatiunculas; at perpauci tempestivè un̄ ea n̄runt cum suavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo libertiores, asperi simul sunt, & communiter offendit Principem vultus nimis serius, & armatus à veritate: *¶ quædam enim virtutes odio sunt severitas obstinata, in victus adversus gratiam animus.* Nempe Principes contemni se putent, si contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari solet: existimant enim, qui isti rei non

¶ Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum. 3. Reg. 2. 8. m̄ Ad sua desideria coacer'vabunt sibi magistros. 2. Tim. 4. 3. n̄ Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar. 2. Paral. 18. 13. † Tac. l. 15. Ann.

non studet, nec subditum se agnoscere, nec Principum opera indigere. Qui superior est, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum inferiorem; hic verò solo cauterio quod absque dolore quasi enecat & exedit, quod in Superiore vitiosum est. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum servant, malitia potius est, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda sunt, singulari cum prudentia & moderatione Principibus manifestet: nam etsi per Josephum & Danielem quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonosori denuntiare potuisset; per quietem tamen id facere maluit, dum sensus sopiti essent, & Majestas quasi sepulta somno, nec clarè tunc quidem, sed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium & consternationem subitam, uti & periculum Ministrorum, si non rogati hæc talia iis *p* indicassent. Satis sit Ministro, si Princeps in notitiam eorum deveniat, & si solis signis id possit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & sinistrae intentionis, ut veritatem nudè eloqui, & malorum nuntiorum auctores esse & bajuli nil vereantur. Discant hi ex iis, quæ Regi Balthasari quondam evenère; cui manus illa, quæ capitalem mortis sententiam ei in supremo pariete exhibebat, non totam sese spectandam dedit, sed solos digitos; immo nec digitos, sed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente sole, sed sub noctem, scribentes decretoriam illam sententiam ad candelabri lucem, & in pa-

o *Evigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium. Gen. 41. 22. Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me. Dan. 4. 2. p* Cui ille ait: *Vidi somnia, nec est qui edisserat, qui audi vi te sapientissimè conijicere, Gen. 41. 15.*

in pariete q̄ dubio, ejusmodi literis, ut non nisi inter-
jecto temporis spatio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam
habeat comitem, facile erit medio & securo incede-
re itinere inter adulationis servitutem, & contuma-
ciam veritatis. Omnes enim hæc dici possunt, si quis
rectè eas dicere noverit, emendationem solùm præ-
oculis habendo: quomodo * *moderatione, prudentiâque*
Agricola iracundus Domitiani animus leniebatur, quia
non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fa-
tumque provocabat. Qui cum obsequio & modestia ge-
nerositatem & industriam miscuerit, etiam inter Prin-
cipes malos securus degere poterit, & gloriosus præ-
is, qui nimiam famæ cupiditate stultè semetipsi prodi-
derunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Ist-
hæc consideratione moderatus est plerumque Marcus Le-
pidus, † & ab sævis adulationibus aliorum in melius fle-
xit: neque tamen temperamenti egebat; cum æquabili
auctoritate, & gratia apud Tiberium vigeret. Exiit se-
natu Thræsa Petrus silentio, vel brevi assensu priores adu-
lationes transmittere solitus, cum in Tiberii grati-
*am decerneretur, * dies Natalis Agrippina inter ne-*
fastos esset. Quid effecit tamen? nocuit Senatui, sibi
causam periculi fecit, cæteris libertatis initium non præ-
buit.

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum ad-
ulatores esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, &
ingeniosi, adeòque † *acerbis facetiis, facta & vitia Prin-*
cipum perstringunt, quarum apud præpotentes in lon-
gum memoria est, maximè si ex vero sint; uti Neroni
cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd sce-

q̄ Apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis cõn-
tra candelabrum in superficie parietis aula regia: & Rex a-
spiciebat articulos manus scribentis. Dan. 5. 5. * Tac. in vi-
ta Agric. † Possè etiam sub malis Principibus magnos viros
esse. Idem in vita Agric. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib.
14. Ann. † Idem l. 5. Ann.

scelera sua ejus libertati odio sessent. Veritatem pro-
palare, ut mala gubernandi ratio publicetur potius,
quàm corrigatur, libertas quædam est, quæ admoni-
tio videtur, & est obtrectatio; zelus videtur, & ma-
litia est. Nec minùs pestilentem hanc judico, quàm
ipsam assentationem; † nam si *adulationi scdum cri-
men servitutis, malignitati falsa species libertatis inest.*
Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm
nimias blanditias metuunt: neutrum quippe pericu-
lo vacat, atque adeò utrumque extremum fugien-
dum, uti Tiberii temporibus accidebat, * *quando angu-
sta & lubrica oratio sub Principe, qui libertatem metuebat,
adulationem oderat.* Illud tamen certum, aliquid dan-
dum adulationi, ut veritati locus sit. In nulla omnino
re blandiri, est accusare omnia, & in gubernatione †
*corruptis moribus, perinde ancepi, si nulla, & ubi nimia est
ostentatio.* Desperata omnino foret Respublica, &
sine omni remedio, princeps crudelis evaderet, si
nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent.
Aspidi esset similis, si aures obturaret ad illius blandi-
tias, qui eum cum prudenti moderatione ad hone-
stiora vellet impellere. Cum his talibus commina-
tus est Deus per Jeremiam Prophetam populo Hie-
rosolymitano: * *Ego mittam vobis serpentes regulos, qui-
bus non est incantatio; & mordebunt vos.* Ferox animus
est, qui ad suavem & modestam aliquam adulationem
passiones suas non deponit, & consilia sanio-
ra unà cum illa suaviter proposita respuit. Quia
enim amarior solet esse veritas, opus est labra calicis
dulcedine aliquà illinere, ut Principes avidius eam
hauriant. Audire eas nolunt, si sicca sint, quin im-
mo

† *Sape asperis facietis illusos, quæ ubi multum ex verò tra-
xere, acrem sui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Ann.
† *Idem lib. 1. hist. * Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 4.
Ann. † Furor illi secundum similitudinem serpentis: sicut
aspidis surda, & obturantis aures suas. Quæ non exaudit vo-
cem incantantium, & vrnesici incantantiu sapienter.* Pl. 57.
5. & 6. * Jer. 3. 17.

mò iis auditis pejores fiunt. † Tiberius *Cesar* objectan-
sibi adversus reos inclementiã eò per viscaciũs amplexus fuit.
 Expediit interdum commendare in iis egregia quãdã
 facinora, tanquam si ea patrassent, ut ad ea patranda in-
 citentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modũ
 aliquantulũ excedere, ut tantò ampliũs in iis crescant;
 his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur
 animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente
 Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub
 initium suscepti ab eo imperii, * *quàm magnis Patrum*
laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriã
sublatũs, majores continuaret. Illud pessimum si vitia lau-
 dentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est
 habenas iis laxare, ut tantò committantur liberiũs.
 Cũm videret Nero immanitatem suam pro justitia ha-
 beri, magis ad illam se u dedit. Plures Principes adula-
 tio improbos redd. t. quàm malitia. Propriã nostrã li-
 bertati, fortunis nostris & vitã malè consulimus, si in-
 justam Principum potentiam conemur extendere ul-
 teriũs, suppeditando iis mediã, quibus indomitas suas
 cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset
 Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quã
 virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupan-
 tur. O grandẽ malignitatem, pro momentaneo aliquo
 favore, qui sæpe ne obtineri quidem potest, aut exitio
 est potius, quàm prodere patriam, & tyrannides meras
 in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob prin-
 cipum delicta castiget subditos, si illorum hi causa
 sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit,
 qui illum varios edocent modos populum tributis on-
 nerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem
 convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statu-
 ta & consuetudines patriã, & executionis deinde in-
 strumenta sunt.

SYM-

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. u *Postquam*
cunã scelerum pro egregiũ accipi videt, exturbat Octavi-
am. Idem l. 14. Ann.

SYMBOLUM XLIX.

Alde? dubitare egor, fato & sorte nascendi ut ca-
 tera, sta Principum inclinatio in hos, aut offensus in
 os, an sit aliquid in nostris consiliis, liceatque inter abru-
 am contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambé-
 one & periculis vacuum. Occulta quædam vis videtur,
 ut si non impellit, at movet voluntatem nostram,
 inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & si in
 sensibus & appetitu naturali naturalis quædam est
 in rebus certis sympathia aut antipathia, quidni in
 actu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris &
 rium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille
 nim magis contra rectam rationem rebellis est, quàm
 ista

† Tac. l. 4. Ann.

ita; diffiteri tamen non possumus, plurimum in eo gene e valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturâ principum uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpentur faciliùs, quàm dissolvantur. † Nec injuria, & adversitas in Rege Joanne secundo, propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuere, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus se ipsa amari meretur, & nescio quid unà secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis sui retinens erat Rex Philippus secundus? & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam a se sisterent, *obediente Domino voci hominù.* Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere. Multæ in illa difficultates sese offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri, robustissimi quique; illi cedunt, & quem-

ad-

† Mar hist. Hisp lib. 20. c. 16. a Sol contra Gaban ne movearù, & Luna contra vallem Ajalon, steteruntque Sol & Luna. Jos. 10. 12.

admodum Jobus loquitur, sub illo *b* curvantur. Ean-
dem ob causam, etsi Deus Moyfi adestet in omnibus,
eique vires & lucem ad implendum munus suum suf-
ficeret, præcepit tamen, ut in populo gubernando se-
niorum uteretur operâ, qui laboris partem in se *c* susci-
perent, & socero ejus Jethro onus illud videbatur ma-
jus, ac vires *d* ferrent. Factum hoc ab omni ævo, Ale-
xander Magnus laborum socium asscivit Parmenonē,
David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielem;
quorum directione factum, ut negotia rectiùs succe-
derent. Nemo principum tam prudens est, atque intel-
ligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam
gnavus, ac laboriosus, ut negotia quavis solus possit
conficere. Humana isthæc imbecillitas suasit erigere
Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Guberna-
tores, & vice Reges, in quibus auctoritas & potestas
Principum resideret. *Ca el solo* (verba sunt Regis Al-
phonfi Sipientis) *non podria ver, nin librar todas las cosas,*
porque à menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fic,
que complan en su lugar, usando del poder, que del reciben en
aquellas cosas, que el non podria por si cumplir. Quare cum
Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in
extraneis negotiis, quid mirandum magnopere, si
eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi in-
teriori, & apud animum suum pertractat? si quem
sibi magis familiarem habeat, qui que præstò illi sit,
quoties examinat, aut approbat consiliorum placita,
quæ ad ipsam perferuntur: cum quo, inquam,
sua possit conferre dubia, & proposita animi, à quo
tem instruat; cui denique negotiorum expeditionem,
atque executionem rectè committere *e* au-
deat?

Q 2

deat?

b Sub quo curvantur, qui portant orbem. Job. 9. 13. *c* Ut
assentent tecum onus populi, & non tu solus graveris. Num.
1. 17. *d* Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris
sustinere. Exod. 18. 18. *e* Solatium curarum frequenter sibi
adhibent maturi Reges, & hinc meliores æstimantur, si soli
omnia non præsumunt. Cassiod. 1. 8. Epist. 9.

dēat? At non pejus foret, si tot ac tantis curis implicatus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistentem principi, qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator inter ipsum & Subditos: neque enim fieri potest, ut princeps ipse aures det omnibus, & satisfaciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas. Hæc causâ erat, cur Israëliticus populus à Moyse peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsentiam ejus ipsi metuebant; & Absalon, ut Davidem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo arguebat, quòd Ministrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem afficti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facillè corrigere poterit gubernationis defectus, & principum propensiones. Agricola insigni cum solertia Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametsi Sejanus homo improbus esset, suas tamen [†] *obtexit libidines* Tiberius, dum eum dilexit, timuit *ve, postremo in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, & metu, suo tantum ingenio utebatur.* Et sanè per ejusmodi principum amicos Deus interdum totius Regni salutem consulit. Ita factum per Naamum in *h* Syria; in Ægypto per Josephum. Cùm igitur necessum sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ

† Loquere tu nobis, & audiemus; non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. EXOD. 20. 19. *g* Qui in regia sacrariorum admittuntur, multa facere possunt & dicere, quibus pauperum necessitas sublevetur, foveatur religio, fiat æquitas, Ecclesia dilatetur. Petrus Blef. Epist. 150. *† Tac* lib. 6. Ann. *h* Naaman Princeps militiæ Regis Syria, erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syria. 4. Reg. 5. 1.

quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpa
est, aut damni; immo expedit gratum esse principi
quem is in laborum societatem advocat. Illud diffi-
cultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eli-
gendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari poten-
tiâ, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in
contraria, & bono publico periculum creabitur. Ad-
eoque ordini naturali magis consonum videtur, ut
negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet
aliis, pèrque cuius manus materiæ omnes ritè ac or-
dine digestæ deveniant ad principem, qui denique
vicem hujus obeat in curis solùm, non in potentia; in
consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol nuncius
universo mundo lucem impertit, quoties verò sub
occasum ab aspectu hóc nostro abit, non plures sibi
substituit noctis præsidēs, sed solam Lunam, & quidem
majori lucis cum claritate, quàm sidera reliqua, quæ
veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen
nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mu-
tuata solùm, quam ideo terra Soli acceptam refert.
Istiusmodi affectus privatus & favor Majestatem non
dedecet, quando princeps oneris publici partem in
amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & aucto-
ritatem supremam reservet: talis enim privata bene-
volentia non gratia solùm est, sed officium; non favor
sed laborum communicatio. Nec tantopere in invi-
diâ incurreret oculos, si principes prudentiores eam
alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus
præsidenti in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præsenti
urbis Romæ olim extra invidiam erant, licèt alteri
essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd princeps
non adamanti similis sit, qui ferrum ad se attrahit, &
aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrũ,
qui si quid bene laudabiliterque fiat, uti & gratias
omnes principi tribuat; onera verò, & odia populi in
se suscipiat; qui attentò ad bonum publicum animo
illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet nego-

tia; sine fastidio audiat, sine passione consultet, & nullâ damni vel commodi proprii habitâ ratione discernat, ac statuât; qui denique ad utilitatem publicam, non suam, aut ad conservandam gratiam & favorem principis, negotia dirigat. Hæc mensura est, quæ cognoscere licet, num familiaritas illa ex zelo sit, aut tyrannidem spectet. In electione talis Ministri magnam curam ac diligentiam adhibere debent principes, dando operam, ut ne ex solo affectu aut levitate voluntatis id fiat, sed propter eximias dotes, ac merita: inter dum enim privata ejusmodi benevolentia non à consilio est, sed à casu; non à gratia, sed à diligentia, & industria. Concursum aliquis aulae erigere solet & ad orare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majestatis splendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus suis ac votis auxilium illius implorantes. Que in admodum verò industria immutata subinde cursum fluminis, & alio versus dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aula habent, relicto ordinario negotiorum alveo, hoc est principe, ejusque consiliis, per alium aliquem, qui principi charior & familiarior est, ea derivare soleant; cujus deinde artes gratiam sic quasi captivam detinent, ut prudentissimus etiam princeps ab iis sese expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis sui Dominus, quam & Tiberius; & tamen Sejano se subdidit. In quo casu nescio sanè, num favor ille humana sit electio, an potius vis aliqua superior ad majus bonum, vel damnum Republicæ. Spiritus sanctus ait, singulare Dei esse l'udicium.

Et

i Multitudo autem hominum abducta per speciem operum, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum aestimaverunt. Sap. 14. 26. k Tiberium variis artibus de vinxit, adeo ut obscurum adversus alios, sibi uni incautum, intellegendumque efficeret. Tac. l. 4. Ann. l Multi requirunt faciem Principum, & iudicium à Domino egreditur singulorum. RoY. 29. 26.

Et si Tacito † credimus, Sejanus non tam solertiâ (quippe
 iisdem artibus victus est) quam Deſm irâ in rem Romanam,
 cuius pari exitio viguit, ceciditque. Dammum, quod cave-
 ri vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in
 Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri
 affolet, ubi primi è Nobilitate ſerviunt: nam qui ad il-
 lam familiaritatem ſemel delectus fuerit, auctoritate
 ſanguinis, & familiæ amplitudine eam porrò tueri co-
 nabitur, nec facilè ab ea dimoveri ſe à quoquam pa-
 tietur: quomodo factum olim Joanni Alphonſo Ro-
 bleſio * temporibus Joannis ſecundi Regis. Illud ni-
 mirum meo iudicio innuere voluit Rex Alphonſus Sa-
 piens, quando agens de familia regia in quadam ſua
 lege ſic loquitur. † *E otroſi de los nobles omes, è poderoſos non
 ſe puede el Rey bien ſervir, en los oficios de cada dia. Ca por la
 noblez, & deſennarian el ſervicio cotidiano: è por el poderio at-
 tre verſe y en à fazer coſas, que ſe tornarian en à una, e en de-
 ſpreciamento del.* Cor Principis nunquam ſine periculo
 eſt in manu ſubditi, quem ob ſanguinis claritatem,
 & potentia amplitudinem alii ſuſpiciunt. Quan-
 quam, ſi gratia illa cadat in Virum aliquem magnum,
 zelolum & attentum ad obſequium, & honorem ſui
 Principis, & ad bonum publicum, minus habet pe-
 riculi: in eo enim caſu non tanta erit invidia, & odi-
 um populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus
 manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit
 perutile, ſi princeps ſuam benevolentiam inter au-
 thoritatem ſuam, & Amici merita quaſi in æquilibrio
 conſervare noverit, in partem tantum gubernationis,
 quam ſolus ſuſtinere non poteſt, eum admittendo.
 Nam ſi totum illi committat, officio principis ſeſe-
 xuet, experieturque incommoda, quæ Rex Aſſue-
 rus quondam expertus fuit, poſtquam ſubditos ſuos
 omnes Amani arbitrio m permiſiſſet. Quod lar-
 giri ipſe poteſt, aut ſua firmare manu, id ne largia-
 tur,

Q 4

† Tac. l. 4. Ann. * Mar. hiſt. Hiſp. l. 20. c. 15. † L. 2. tit. 9.
 p. 2. m. D: populo age, quod tibi placet. Eſth. 2. 11.

tur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui suis videre potest oculis. Quæ ad Tribunalia & consilia pertinent, in iisdem pertractetur; ipse deinde retenus de iis statuatur cum præsidibus, & iis, qui à secretis sunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem responsa ipsius breviora; & quantum fieri licebit, ad iustitiæ normam, quàm optimam, collata cum iis ipsis, per quos negotia ista gesta fuerint. Ita pontifices solent, & Imperatores, & olim sic faciebant Hispaniarum Reges, donec Philippus secundus, utpote calami gloriâ insignis; introduxit, ut consultationes de scripto fierent, qui mos deinceps invaluit & privatæ familiaritati ansam dedit Oppressi enim Reges variorum scriptorum prolixitate, coguntur ea uni alieni committere, & qui iis familiarior sit.

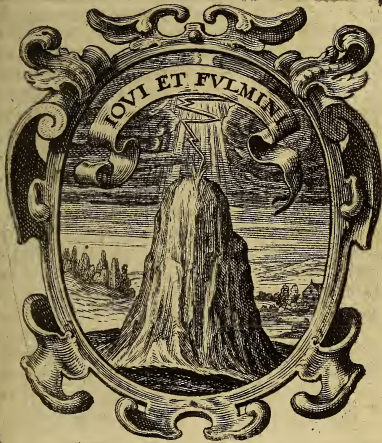
Plura favoris & benevolentia signa huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula n e debat. Quid magnum ergo, si majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia principi charior, qui umbra quædam illius est? Aliqui tamen favores, & gratia etiam pro aliis reservanda sunt. Nec eæ tam ampla sint, ut subditi conditionem exsuperent, eumque principi æqualem reddant, velut si afficitus in aulam Imperii consors audientiam imperiat, & negotiantium turbam post se trahat, id quod existimationi & auctoritati principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ cæteris, umbrâ se esse credat, non corpus. Hæc causa fuit, cur periclitati sæpe fuerint Castellæ Reges, eò quòd ad privatas hæc necessitudines admiserint alios. Cùm enim tunc Regum potestas minùs ampla esset, quantumvis parum iis concederent, facillè tamen præponderabat potestati regis; uti accidit Regi Sanctio, cognomento

n Ut veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret
 quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus
 suis. A. C. 5. 13.

mento Forti, ꝑ propter familiaritatem nimiam Lupi
 Hæti; Regi Alphonso undecimo ob amicitiam priva-
 tam Comiti Alvari Oforii; Regi Joanni secundo, &
 Henrico quarto ob singularem erga Alvarum Lunam,
 & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum
 familiaritatis istius in eo consistit, ut uterque mensuram
 implere noverit, Princeps quidem ut sciat, * quantum
 tribuere amico possit; hic vero quantum à Principe accipe-
 re: cætera, quæ extra mensuram istam sunt, invidiam
 pugent, æmulationes creant, & pericula.

• † Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 10* Tac. l. 14. Ann.

SYMBOLUM L.

Despicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omni-
 bus assurgit altius, ut se suæque cum cælo com-
 muni-

es

municet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tameñ enim favoribus Jovis sit proprior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempestates; ille verò primus omnium est, in quem furore suo defaviunt. Idem prorsus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora sunt. Vis activa potentia, quâ pollent, gravius nocet iis, qui absunt propius. Communicatio eorum non minùs venenata est, quàm alicujus a viperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offerorum ambulat. Favor & indignatio in principibus adè contraria sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amorem teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuère, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantopere in amoribus sunt. Et sanè luculentè illud testantur exempla tam præterita, quàm præsentia, hæc nostrâ etiam ætate, quâ potentissimos Magnatum amicos subitò cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lerman; in Francia Marefchallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckinghamum; apud Batavos Joannem Ordenum Barnefeltium; in Germania Cardinalem Clefelium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis causis ascribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ po-

a Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis. Communionem mortis scito. Eccli. 9. 18. & 20. b Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis. Ibid. 9. 20. c. Fato potentia raro sempiterna. Tac. lib. 3. Ann.

potuit, aut quia Privatus, ut vocant, obtinuit omnia, quæ d cupiebat. Unde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus principum, † quæ ut vehementiores, sic mobiles sape sibi ipsa adversa sunt? Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ut Philosophi loquuntur, quàm simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate potiùs oblectatur? Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit princeps, apud univèrsam statum tueri valeat? Singularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt principum, per privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, auge-ri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi eâ conditione redeunt, ut privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentata omnem occasionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur populus, ut mala etiam natura, & vitia principis eidem tribuat Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri quarti Regis Aragonii, * cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo privatus gratiam principis aucupatur; aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonso Albuquerqueus, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere; contra si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

S. Quod si favor ille in solo cultu exteriori innititur

Q 6

tur

d' An satius capit, aut illos, cum omnia tribuerunt: aut hos, cum jam nihil reliquum est, quod cupiant. Tac. l. 3, Ann. Salust. * Mar; hist, Hisp, l. 17. c. 7.

curatibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeoque libertas principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

Si est quadam voluntatis propensio, subest plurimum causis secundis, & cum ipsa aetate mutationem subit, aut cum amici ingratitude, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse e hauserit.

Si fortè venustas oris & morum tanta est in privato, ut manum quodammodo violenter principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solum servit, haud secùs atque in vulgari amore usu venit.

Si est ob dotes animi majores, quàm sint in ipso principe, mox atque hic illud agnoscit, actum est de gratia. Nemo enim facìle fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsi etiam potentia longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim omnia semper respondent mediis, è quòd varia intercedant; volunt autem principes, ut ad sua vota, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiores casui, aut Fortuna principis tribuuntur, non prudentia talis privati; errores vero huic soli, licèt culpa aliena sit: nam prospera omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur, ei nimirum, qui principi magis intimus est. Quid? quòd & fortuita illi ascribant, uti Sejano, quòd Amphitheatrum collapsum esset, & Mons Cælius g. conflagrasset. Nec cum

incu-

e Quoniam ignoravit, qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, qua operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem. Sap. 15. 11. f. Hæc est conditio Regum, ut casus tantum adversos hominibus tribuant, secundos fortuna sua. Æmil. Prob. Tac. in vita Agric. g. Feralémq; annum ferebant, & omnibus adversis susceptum Principi consilium absentia, quos vulgo, fortuita ad culpam irahentes. Tac. l. 4. Ann.

incusant solum in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui à voluntate principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quod Nero matrem suam aquis voluisset *h* submergere. * *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Casaris, & ceterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fasque privatus creditur; quomodo Ducis Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudicæ Ducis filii ascriptus fuit.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tadium & lassitudo paullatim subit principem. † *Nam beneficia eò usque lata sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multum antevenere, pro gratia odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, pressique principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. * *Sanè quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve as alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi jussit Titianum, quem à puero moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpe annorum labores negligentia unica interire: solent quippe principes ad castigandam levem aliquam offensionem longè esse proniores, quàm remuneranda obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant principem, cui ea exhibentur. Sunt enim

Q 7

non-

h Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium quasi anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quod oratione talis confessionem scripisset. Tac, lib. 11, Ann. * Id. lib. 4. Ann. † Ibid. * Sen., Ep. 19.

nonnulli Philippo Macedonum Regi similes, † quem ita gloria cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis; qui prosperè & laudabiliter aliquid gesserint, quàm is, qui infeliciter & ignavè: cujus vitii etiam Filius Alexander factus est hæres, * sua demptum gloria existimans, quicquid cecisset aliena. Eodem malo laboravit Jacobus primus Aragoniæ Rex: nam postquam Blascus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persuasionem, eum majorem præ se gloriam illa expeditione adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit, & aliam, Sastago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricola, cum videret, † privati hominis nomen super Principis attolli? Ad eò ut rebus optimè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatus ille ad nutum & arbitrium principis in omnibus accommodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedientia: nam si id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato principis tribuitur; sin malè, ipse privato. Quòd si obtemperatum non fuerit, putatur, aut defuisse successum, aut errorem obtitisse. Si iussa æquitati repugnaverint, excusare se hoc nomine non audet, ne principem offendant verbo, culpa omnis palàm in ejusmodi privatum confertur ab omnibus, & ne princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum veneno è vivis sustulerat, * cujus integram causam ad Senatum remisit: cumque is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licet complex esset; sanè Pisono nullo magis exterritus est, quàm quòd Tibe.

† Demosth. * Curtius. † Tac. in vita Agric. * Idem l. 2. Ann.

Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausumque vidit, ne quo adfectu perirumperetur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optimè à naturæ donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, principum nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: odium enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia consecranda ei utilis esse non potest.

Si princeps Ministrum quempiam præ cateris amat, ideo, quod pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravæ & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut personæ principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & princeps quidem facilè sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de causa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, & quàm *quasi malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur*. Pari quoque ratione Tiberius * *scelerum Ministros, ut perverti ab aliis volebat, ita plerumque satiat, & oblati in eandem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit*. Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis desinit, satisque purgatum se princeps existimat ex eo, quod crimen punitum sit, ut Plancinæ & accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera donec foràs erumpant;

i Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutata sunt visus ejus, Sap. 2. 15. & Tac. l. 14. Ann. * Idem l. 4. Ann. k Vt odium & gratia desinere, jus valuit, Idem l. 6. Ann.

pant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palam fiat, quam apud principem gratiofus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarum ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non accidat, hac ipsa tamen cura, quod ista commiserit aliis, liberatum se princeps cuperet, dilacerando saccum in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot & pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quod privatus fors ignavia & indignitatis principis conscius sit; talis enim favor timor est potius, quam benevolentia animi, nec ferre potest princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interius apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidia furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secus ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adedque sollicitum eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjecimus, timemus ne moles ista, quam congestimus, in nostra corruat capita, ad eòque in partem contrariam impellimus. Videt princeps statuam, quàm crexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur ferè in eo delectari principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quàm in iisdem fabricandis: cum enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privata illius amicitia navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela sua distenderit latius; quòd si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut temporum portum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers ac providus est nauta, qui gratia clavum tenere ritè noverit, & in mari tam

pe-

periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ scientia chymica argentû affectûs principis consistere faciet? præsertim cum gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra principû & Satraparû in odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum verò leonibus objicere, tamen si amborum probitas & innocentia satis iis perspecta non esset.

Verum licet nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimum absque noxa erit, si forsitan gratiâ excidat. Unde opera pretium duxi principales ruinæ illius causas, ex imprudentia ferè, & malitia natas, hæc sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò securiùs eas devitare possit.

Quare si paullo attentius considerare plaeverit maximas, & actiones eorum, qui gratiâ & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nesciêrunt bonis iis mediis, quibus principis favorem sibi conciliârunt. Omnes ferè, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familiaria-

in Porro Rex cogitabat constituere eum super omne regnum unde Principes & Satrapæ querebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt. Dan. 6 4. n Non inveni in te quicquam mali, ex die quâ venisti ad me usque in diem hanc: sed Satrapis non places. 1. Reg. c. 29. 6. Tunc Rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixitque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, prope te liberavit, Dan. 6. 16.

miliaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eaque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Quà arte Sejanus usus, qui * *incipiente adhuc potentiâ, boni consilii innotescere volebat*. Ubi verò jam gratia ista plenè potiti fuerint, clavum illum deserunt, existimantque, ad navigandum non amplius eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulò, ut in actionibus suis rei privatæ oblitæ & in sola commoda principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunæ suis anteferant. Quo fit, ut falsò persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius ꝛ Sejanum non modò in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.

Porrò operam dant, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, * *præbuitque ipsi materiam, cur amissia constantiaque sua magis fideret*.

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in principis animo inhæserit, facilè is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quàm sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre o licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum princeps agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur.

* Tac. l. 4. Ann. ꝛ Ibid. * Ibid. o Major ex eo, & quamquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur. Ibid.

ur, quomodo permisit Tiberius, cum proponi pa-
 lam, † *collique per theatra, & fora effigie Sejani, interque*
Principia legionum sineret. Nec mora, susurrus ille favor
 ris mox ab una aure transit ad aliam, & inde novum
 formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille p Aa-
 ronibus; immo ausum dicere, aut favor ejusmodi sin-
 gularis non esset penitus, aut certè tanto tempore
 non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non
 esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit, ad*
*amplitudinem tuendam, præcipua validiorum vitia.**
 Qui semel factus est principi familiarior, suimet obli-
 vitur, & labuntur paulatim eximia ille dotes, ob-
 quas initio amari coepit, tanquam ascititia, fortunâ
 prosperiore sensim in apertum vitia proferente, quæ
 ars tantisper celaverat. Ita Antonio primo factum,
 † *in cuius ingenio avaritiam, superbiam, ceteraque occul-*
ta mala patefecit felicitas. Potentiâ nimia perturbatur
 ratio, & ad intimam admissus amicitiam facilè ma-
 jora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim
 * *nimia fortuna secors, & muliebri insuper cupidine in-*
ensus, promissum matrimonium flagitante Livia, ad Ca-
sarem codicillos ea tupta re compovere non erubuit.
 Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut im-
 perii focius (quo in genere Mucianus deliquit gra-
 viter q) & relicto principi solo nomine, omnem au-
 ctoritatem sibi arrogat. Neque ullus est, qui dicere
 audeat, quod Bethsabee dixit Davidi, Adoniâ regnum
 usurpante: † *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi*
Rex, ighorante. Atque in eum finem contendit pri-
 vatus virtutibus regis anteire principem, ut
 præ eo æstimetur. Quo artificio usus est Absalon,
 ut

† Tac. lib. 4. Ann. p *Quas cum ille accepisset, forma vitæ*
opere susorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem. Exod 32.4.
 * Tac. l. 1. hist. † Idem. l. 3. hist. * Idem l. 4. Ann. q
Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quam
Ministrum, agens. Idem l. 2. r Vim Principis amplecti, nomen
remittere. Idem l. 4. hist. † 3. Reg. c. 1. 18.

ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audientibus subditorum querimoniis, quâ re * *furabatur*, ut inquit scriptura, *corda virorum Israël.*

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communi-
cet, atque adè ut securior sit, illud maximè è re sua fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidia vires, ac nervos incidat. Quo sine Sejanus † *clientes suos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia verò potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum principis, qui privata iili amicitia modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quòd gratia sanguine potentior sit, quòdque princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant (quòd periculum Sejanus etiam in Tiberii familia sagnovit) discordias illos inter & principem privatus excitat. Ita Sejanus per speciem amicitia monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias † *struere*; Agrippinam verò, ei venenum parari à † *Tiberio.*

Quòd si istorum aliquid privato succedit felicius, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguerè. Unde occæcatus tandem ejusmodi privatus passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem. Nemo privatum de periculo suarum actionum commonere

* 2. Reg. c. 15. 6. † Tac. l. 4. Ann. † *Ceterum plena Caesarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tac. l. 4. Ann. † *Instabat quippe Sejanus, incussabatq; deductam civitatem, ut ei vili bello esse, qui se partium Agrippina vocent, ac ni resistatur, fore pluris.* Idem l. 4. Ann. u *Ceterum Sejanus morientem, & improvidam altius perculit, immisus qui per speciem amicitia monerent, per ratum ei venenum, vitandas soceri epulas.* Idem l. 4. Ann.

monere audet : omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hic Dec factus fuerat x familiarior, cumque videat se haberi pro principe, sensim legitimo principi molitur y insidias, & Subditos tyrannicè opprimit : quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num fortè minore avaritiâ, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret, quando nunc, cum rerum nondum potiatur, * & subjectos eos habet, ut ser vos, & viles, ut alienos; id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratiâ & auctoritate valebat plurimum.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: auget enim in dies invidia, & arinat sese contra privatum malitia; cumque is existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa quàm ipsius amoris illi suggerit; & cum porro ejusdem stabilitas à constantia affectus principis dependeat, illud in primis satagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem † unum ad potentiam iter prodigi epulis, & sumptu, ganeæque satiare inextinguibiles ejus libidines. Et ne princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat privatus, ut diffidat omnibus, bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. * Sic optimi cujusque criminatione eò usque valuit Vatinius, ne gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineres.

Quod

x Videntes autem Aaron, & filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere. Exod. 34. 30. y Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subjectos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non forentes, in ipsos, qui dederunt, moluntur insidias. Esth. 6. 2. * Tac. l. I. hist. † Id. l. 2, hist. * Idem l. 15. Ann.

Quod & obtinuit Sejanus, † *sui obtegens*, eam ob rem, *in alios criminator.*

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud principem gratiæ magis ob stare; quàm ejusdem principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille resciscat intelligat, videat, audiâtve, néve circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus aliorum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniôres equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat, ratus suo se satisfecisse officio, quòd petentibus aures dederit. Eâ ratione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babylonis) Princeps nihil aliud sit, quàm id quod vult ejusmodi z Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed illud potiùs exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeò ut princeps ipse vereatur manum ad movere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam positus, cum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocatur; quod & Sejanum movit, ut Tiberium* ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam, impelleret: multa quippe providebat.

† Tac. l. 4. Ann. z Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes. Baruch. 6. 45. * Tac. l. 4. Ann.

debat. Sua in manu aditus, literarumque magna ex parte
 arbitrium fore, cum per milites commearent: mox Casarem
 vigente jam senecta, secretoque loci mollitum munia imperii
 facilius transmissurum: & minui sibi invidiam, adempta sa-
 lutantum turba, sublatisque manibus vera potentia au-
 gere.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existima-
 tioni principis damnum adferunt, in quo genere is
 peccat gravius, qui iisdem gratiam ejus aucupatur,
 quam qui eum a offendit. Et enim ad offendendum
 unum solum committitur delictum; ad favorem ve-
 rò singularem obtinendum, complura designantur,
 atque hæc semper, & honori principis derogant, &
 bono publico adversantur. Graviter, fateor, Res-
 publica læditur morte violentâ sui principis; tandem
 tamen alio in ejus locum suffecto curatur illicò:
 quod fieri non potest, quoties vivum adhuc princi-
 pem istiusmodi artibus inutilem proflus & inido-
 neum reddunt ad gubernationem: quod malum non
 nisi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum gra-
 vissimis interim boni publici detrimentis; quæ cum
 quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur
 ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum sin-
 gularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electio-
 nis, sed coactionis & necessitatis; cumque multi for-
 tunam suam collocent in eo evertendo, tanquam fe-
 licitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum
 armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio,
 aut ut non principi aliquando aliquod ejusmodi
 artificium innotescat, adedque invidia rota, & odia
 omnia contra Privatum concepta in ipsum reci-
 dant, uti Tiberius tandem agnoscere visus b est.
 Quod si princeps oculos aperire incipiat, unâ eti-
 am potentiam, quam Privato concessit, timere in-
 cipit. Quæ causa fuit, cur Tacitus hæreret dubius,
 ma-

a Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quam cum
 offendimus. Tac. l. 15. Ann. b Perque invidiam tui me
 quoque incusant. Idem lib. 4. Ann.

magisne Tiberius amaret Sejanum, an e metueret, & cum antea de gratia ejus tuenda esset, sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restringere.

Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitia, in quo omnes grave periculum subeunt: nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intyetur privatum princeps, ut gratia sua & favore indignum; is vero principem, ut ingratum tot obsequiis: quia tamen existimat, hunc opera sua carere non posse, atque ideo se prope diem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrime fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsa privati impatientia opitulante, ut illa tanto citius dissolvatur. Volat illico fama, quod gratia exciderit, & omnes facti audaciores, insolentius in eum insultant, ita ut ne ipse quidem princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinam ejus praevidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, male metuunt, ne ruina eidem ipsi quoque involvantur. Non secus ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in praecipitum, arbores alias, quae sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promovent, ut semet in tuto collocent, & denique collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quam ut inclinat ille paries penitus corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud servitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Unde culpam omnem malorum praeteritorum in privatum confert,

tan-

c Dum Sejanum dilexit, timuit ve. Tac. lib. 6. Ann. d Quidam male alacres, quibus infausta amicitia gravi exitus imminebat. Idem l. 4. Ann. c Quousque irrui in honorem? interfecti uni versi vos: tanquam parietis inclinato, & coniecta depulsa. Pl. 6 l. 4.

tanquam in auctorem præcipuum. Quo porro fit, ut suismet irretiat artibus; nec quicquam sua ei prod-est solertia; ut in Sejano videre sollicit, & quanto magis se iis contendit eximere, tanto magis suam accellerat ruinam. Nam si gratia semel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sanitatem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hæcenus diximus, satis liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè, qui, dum eandem medicamentis variis conservare student, destruunt potius, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum oportunitus est remedium, quàm abstinencia, & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium; ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullam adhibere medicinam; sed bono & sincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ passione libero servire principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secuta magis & stabilis, quàm artificium; & utendo solum præservativis quibusdam, quæ aut ad ipsum privatum pertinent aut ad principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad opulum, aut ad externos.

§. Quod ad ipsum privatum attinet, eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicititiæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam familiari cum Deo colloquio è monte revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta,

R

aut

¶ Non tam solertia (quippe iidem artibus vultus est)
 Tac. l. 4. Ann. 8. Sed operiebat ille rursus faciem suam, se
 quando loquebatur ad eos. Exod. c. 34. 35.

aut hujus suæ cum principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratiâ pol-leret, unâ tamen cum aliis in anteriori conclavi h morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad principem pertinent, aut Ministri sphæram videntur excedere; & si quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æquè se, ac illum, servum esse principis, cui ista hono-ris signa debeantur: quemadmodum Angelus S. Jo-annem monuit, cùm eum venerari i vellet. Ne affe-ctus suos, & passiones gratiæ, quâ valet, beneficio exe-cutioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter k respondeat. Favores aliorum ne capret, nec indigna-tiones metuat, nec quo loco sit apud principem dissi-mulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem se munit: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familia & sanguine non leve privato peri-culum est. Tametsi enim hujus actiones Principi pro-bentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non so-lent, quorum dissoluti mores, imprudentia super-bia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præ-cipitant. Ne fallatur, in animum suum indacendo, amicos aut cognatos à se vestros fortunæ & aucto-ritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à mul-tis, in multis periclitatur, adeòque expedit eos intra modestiæ, & statûs sui humilioris terminos contine-re, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelli-gant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quòd sint Domestici, in muniis præferendos. Quòd si tamen

h. Daniel autem erat in foribus Regis. Dan. 2. 49. i Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu: Deum adora. Apoc. 19. 10. k Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia. Eccli. 32. 9.

tamen præ aliis bene fuerint meriti, nollem cuiquam nocere privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, qui prope qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatus supremi, quod ista fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§ Cum principe sequentes servet regulas: Primum, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in causam ne curiosius inquirat, nec notitiam illius præ se ferat, ne princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quod putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati principis, quæ facillè variari possunt, sed merito potius: nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resistere nequam poterit. Porro magis in principe Dignitatem diligat, quàm personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura factori suo se æqualem non læstimet. Honestum ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosa, demissa, & sincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solùm consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutantur de-

R 2

inde,

1 Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum? Eccle. 2. 12. in Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam laborum suorum habebit amicum Regem. Prov.

inde. Eiusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & discernendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eò insuper magis advertat animum, ut suo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem principis, sine affectatione tamen, & iactantia: nam qui eo solum nomine Ministrum agit, ut famam in clarescat, existimationem principi suffuratur. Silentium eius sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiarum collaudabat Rex o Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos principis debitam prosequatur veneratione, suamque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & principem foveat odia; sanguis enim facile amicitiam redintegrat cum ipsius privati nocumento. Curet præterea, ut princeps optimos habeat ministros & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo elaboret potius, ut ipse videat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si aliam necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & pro roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniarum usu venit. In iis, quæ princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potius, quàm rumpat, expectando donec tem-

n Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: *Servi inutiles sumus.* Luc. 17. 10. *Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportunè taciturnus, necessariè copiosus.* Cass. l. 5. Ep. 3. *p* *Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quàm ille, quò pro lingua blandimenta decipit.* PROV. 28. 23.

tempus ipsum, & incommoda eum melius instruant. Ne impediatur, quo minus ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quæ principis benevolentiam conservant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Rectè facta, eorumque gratiam principi tribuat; errata verò, & successus minus prosperos sibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam suam tanquã ceram & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & absq; rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud principem gratiã stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citius præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & sequitur vertigo prærupta cernentes; quã vertigine quotquot laborarunt ex iis, qui in principum aulis præceteris gratiã & auctoritate floruere, omnes perierunt. Qui periculum istud contempsit, securus q; transit.

§. Erga Ministros socium se gerat potius, quàm Dominum; patronum magis, quàm accusatorem. Bonos ad meliora extimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediatur: sinat omnes pervenire ad principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc judicium suum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optime consulat.

§. Porrò aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illã utuntur, ut hæc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere; ut privati illius statum divinat, non minus destructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus privati amicus est, si

R 3

eligit

† Sen. q. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.

Prov. 10. 9. † Revertore te constituerunt? noli extollere; esto in illis quasi unus ex ipsis. Eccli. 32. 1.

eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minus, experietur eos hostes: adeoq; tutissimum erit, media quadam via & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediatur, sed juventur potius in procurandis commodis, quæ sperant. Quòd si quis in principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum, si fortè res ex voto ei successerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpe, qui luctatus cum alio eum prosternere voluit, unà cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incendere, plures privati perire, quòd nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandem gratiam adjuvento essent. Spernat suas apud principem accusationes, aut laudes, easque casui & fortunæ relinquat.

§. Porro singularis ille principis favor plurimum à populi dependet judicio: nam si iste privatum odisse cœperit, non poterit eum tueri princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa privati judicem, immo & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si populus eundem vehementer amet, non minus periculi est: nam ea res amulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipso principe; unde *breves plerumque & insaussi esse solent populi amores*. Quare ut inter extrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solum elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate, & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec

in

in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controversiæ in Rebus religionis, & contentiones cum ecclesiasticis: nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor à privato magis, quàm ab ipso dependent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis respectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatum in ruinam trahunt præcipitem, si is desideriiis eorum, & votis non cumulatè satisfecerit. Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paulatim intelligant, eum continam solum ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula.

Legati principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficacè ad negotia sua ritè pertractanda, cùmque ipsi plurimum ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet privato; cùmque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & primà fronte à privata rei studio & æmulatione omnino videantur alieni; multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt; nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abunde satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, quâ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm principis obsequium atque utilitas permiserit, adeòque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris, qui bonas illas principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quàm dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere

poterunt, si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurrerit odium, atque invidiam, malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis † instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cætus salutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine insensatus, aut sapientia studiis attineretur.

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis, privatus aliquis nihilominus principis gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cum immunis vixerit habitenus ab infami metu illam amittendi & absque sollicitudine quærendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsa principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, est sola ea gloria, quòd quis à principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum, & periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissimè, & majorum cum honore inde emerferit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes: non verò, quomodo princeps erga eos se gerere debeat, quòd supponam omnino nullos ei esse debere: nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione & gratia magis in unum feratur, quàm in alium; non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat, à quo mandatum, præmium & pœnam expectare oporteat populum: talis enim auctoritas alienatio est Coronæ; unde semper gubernationi periculum imminet, etiamsi in electione personæ minimè erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus privato defertur, quantus ipsi principi, nec tanta illi cura de bono universali & publico, nec ita in manu sua cor privati habet Deus, ac principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiares, & præ cæteris charos habuerint, qui insigni cum diligentia & zelo (ut & hodie fieri videmus) conati fuerint in omnibus quàm rectissimè

finè agere, illud tamen affectu non sunt, nec res eam
felicem exitum habuit. Nec falli se finat Serenitas Ve-
stra exemplo Franciæ, cujus fines privati unius consi-
lio longè dilatari vidimus, sed non absque Regni de-
trimento & jacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui
accuratiùs perpendere voluerit persecutionem Regi-
næ Matris, & Ducis Aurelianensis; profusum sangui-
nem Monmorancii, Prioris Vandomenis, Pilonantii &
Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis;
tributa & oppressiones subditorum; usurpationem
Ducatus Lotharingæ; fœdera cum Batavis, Protestan-
tibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudia;
Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsonæ fa-
ctam absque scitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ
& Grisonibus injectum; subsidia missa Scotiæ, & Par-
lamento Londinensi; expugnationes Fontarabæ, Au-
domari, Theonis villæ, Tornaventri, & Casteleti; ja-
cturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Perpiniani,
Salsis, Valentis ad Padum, Imbræ, & Rocæ; recupera-
tionem Ariæ & Bassæ: qui, inquam, ista omnia accura-
tiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus consilia
non nisi ab impetu profecta, omnisque ejus apud
Regem gratia soli violentiæ innixa fuerit: quòd in
tanta ejus tyrannide ei sic pepercerit, aliàs in ipsam
etiam Majestatem audax, quòd denique temeritati
sue fortunam tam in omnibus habuerit propitiam,
ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos
verò secundioribus plura in dies perdiderimus. Quod
manifestum indicium est, Deum ejusmodi privati
prosperitatem fovere ad Christianitatis exercitium,
& castigationem, nostram antevertendo prudentiam,
nostramque fortitudinem confundendo. Monar-
chiis ad exitium & ruinam destinatis illud obest etiam,
quòd easdem exaltare debuisset. Ita invasio per mare
Adriaticum excitavit dissidentias; protectio Mantuæ,
& mulationes, oppositio Nivernensis, bella; diver-
sio per Insulas Titonis, sumptus; exercitus Alsatia,
& mulos; bellum pro Hispania, rebelliones. Atque ma-

ritima, aut tempori non fuere educta, aut cum tempore sensim interiëre; terrestria verò ob victualium, aliarumq; rerum necessariarum defectum effectu penitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Unum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ imprefsum obstitit, quò minùs Taurino succurreret, & de Francia triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativa contentionem idem Ariæ accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hostibus fossis & æggeribus cincto succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scrupulum succursus Ambillerii admissus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à causis suis abeirantium! Credite, non mero casu in ejusmodi privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliùsque mortalibus, prudente diffidentia. Vitæ fortunarumque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine hac autem omnia periculis forent exposita, Princeps paucioribus confisus meliùs statûs sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secunda est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scite regere & dissimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, aliique corporis æ motus? Pelagus est pugnantis inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere.

Quam
a *Cor hominis immutat faciem illum, si ve in mala, Eccli. 13. 31.*

Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus principi, ut per tot tamque diversa maria absque periculo *b* naviget? quas regulas & documen-

ta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimum regnandi consistit artificium. Hic maxima principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cum nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præsentem vultum ad honestatem componunt, & actiones suas ritè obeunt. Verba præ-

R. 6

medi-

b Præsumptum est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscet illud? Jerem. 17. 9.

meditata merum sonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporisque species obsequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor causam fuisse, cur non nemo dixerit: *Principem nemini fidere debere. Verum utrumque in vitio est, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni suspicio est: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia est, ac diffidentia. Digna illa regio & sincerio pectore; isthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur & suas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo posita est, ut utraque tempore suo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis ansam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & suspicax odium pariat, & adducat in desperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum profusus fiat inidoneus. Non omnia confidentia merienda sunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentia. Si nunquam Princeps consideret, quis absque præsentis periculo eidem posset assistere? quis in ejus perseverare obsequio? Nec minus periculosa infelicitas est, ob inanes suspiciones fideles à se Ministros arcere, quàm ex levi credulitate se iis credere, qui fideles non sunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; verum tamen non sine omni deceptionis metu, aut dubitatione saltè. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in suo opere, sed solùm commonere. Ni dubitaret, incuriosus esset, ac negligens. Dubitare, cautio quædam est, quæ securum eum reddit; nec aliud, quàm res suis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem assequi non potest. Sic confidat, tanquam crederet: sic diffidat, tanquam si fidem non haberet. Attemperatæ eâ ratione inter se confidentiæ, & diffidentia ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur sit princeps in tractan-

standis negotiis, in fœderibus faciendis, in pace
 conficienda, & tractatibus aliis, qui ad gubernationem
 pertinent, & si sponſione manûs confirmandi ii fue-
 rint, manus oculata ſit oportet (uti præſens Emblemæ
 exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non
 ſolis Amatoris promiſſis movebatur lena illa apud
 Plautum, quæ aiebat: *Manus noſtra oculata ſunt, credens
 quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo
 non niſi paratâ vendebatur, emebaturq; pecuniâ. Cœ-
 ca ſunt animi decreta, quæ ex ſola fiunt confidentia.
 Pythagoræ ſymbolum fuit, non cuiſvis facilè dandam
 eſſe manum. Nimiſ periculoſum eſt, leviter omnibus
 fidere. Conſideret itaque princeps etiam, atque etiam
 qui negotiis ſe impendat, & habeat pro explorato
 omnes ferè ſive amicos, ſive hoſtes, id contendere,
 ut fallant alii graviter, ac leviter alii. Alii ut ſceptro
 & fortunæ eum expolient; alii ut benevolentiam,
 gratiam & favorem illius ſibi concilient. Non ideo
 tamen opinio iſthæc præſumpta malitiæ ſervire
 debet, & fraudi, perinde quaſi in principis eſſet
 arbitrio, ſtare conventis ac promiſſis, aut eadem
 pro libitu violare: ſic enim fides turbaretur publica,
 & grandiffimam exiſtimationi ſuæ maculam aſperge-
 ret. Cautio iſta nihil aliud eſſe debet, ac prudens
 quædam circumſpectio, & prudentia politica. Diffi-
 dentiam ex ſuſpicionem ortam improbamus in princi-
 pe, ſi levis ſit, & vitioſa, quæ illicò ſuos prodit effe-
 ctus, & ad executionem progreditur; non circumſpe-
 ctam illam, & univerſalem, quæ omnes æqualiter re-
 ſpicit, nulli interim in particulari ſiniſtri quicquam
 imputando, donec circumſtantia probè examinata,
 à ratione aliud ſuaſerint. Et fieri poteſt, ut licèt alicuj
 ſatis non fidat, bonam tamen de eo habeas opinionem:
 iſta enim diffidentia non particularis eſt de actioni-
 bus illius, ſed cautio quædam prudentiæ generalis.
 Intra ipſa regnorum viſcera arces eriguntur, ac pro-
 pugnacula, & præſidiis firmantur, atque cuſtodiis, non
 ſecus ac ſi in hoſtium ſinibus ſita eſſent. Nec inu-

tilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat princeps Consanguineis suis, Amicis, Subditis & Ministris; verum non tam vecors illa sit Confidentia, aut altum dormiat quasi secunda ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatae studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturae & Gentium repagulis. Si princeps tam socors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris aestimet damnum, quam vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut finat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quae evenire possunt, facile fiet, ut Ministri malevadant, & interdum etiam infidi: cum enim ad gubernandum videatur inhabilis, despiciatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannice procurant. Verum si princeps sit vigilans, qui licet confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendat perfidia; qui absolute non judicat, sed praevortit solum; qui non arguit, sed praeservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam secure stabiliet. † Nulla fuit occasio, cui animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui ferè ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognita illa diligentia tantò cautionem se in omnibus gereret. Et sanè diffidentia verè non fuit, sed prudentiae officium, quae provida est in omnibus casibus, & aemulationibus dominatus, quippe quae non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de causis suscipere: malitia enim ferè eoque quodam modo agit absque prudentia, immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi *Ferdinando cum eodem

* Mar. hist. Hisp. * Idem.

eodem magno Duce postea accidit: etsi enim is post
 eadem apud Ravennam valde illius opera indigeret
 pro rebus Italiae, ea tamen uti noluit, viso tanto ap-
 plausu, quo omnes exire ex Hispania, & stipendia
 sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum
 Ducis Valentini praecupavit animum, certis me-
 diis procurando, ut de ipso securus esset. Ea ratione,
 ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, du-
 bitando, alteri magis suspectae sese exponeret. Ita ani-
 mi plus aequo suspicaces, ut unum aliquod effugiant
 periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in
 principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio,
 invidia potius sit, aut ingratitude, quam suspicio. For-
 te etiam qua erat astutia ille Rex, minimè è re sua fo-
 re arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem
 non optimè contentum esse probè noverat. Princi-
 pi, qui semel diffusus fuit, haud multum debet fi-
 delitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosior
 animo, hoc sentit gravius, si fides sua vocetur in
 dubium, & offensus tantò audet facilius ab ea desci-
 scere. Hæc causa fuit, cur Getulius ad Tiberium per-
 scriberet, *sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram.* Longus usus & experientia variorum
 eventuum tam circa se, quam circa alios erudire de-
 bent principes, quomodo fidendum sit subditis. In-
 ter alia monita, quæ Rex Henricus secundus filio suo
 Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias
 in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Pe-
 trum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tue-
 retur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem
 eorundem semper suspectam haberet; ut in mune-
 ribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Re-
 ge Petro fecerant: quippe qui homines constantes
 essent ac fidi, atque adeò obsequiis offensiones præ-
 teritas compensaturi; ne verò crederet iis, qui neu-
 trales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati
 sui commodi magis, quam boni publici amantes se
 exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, in visis
 sunt.*

sunt. Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia causâ Othoni fuit, cur Celso fideret, quàm quòd constanter Galbæ eis inserviisset.

§. Porro nequaquam expedit, Ministrum aliquem subito & unò quasi saltu ad jummas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantâ est modestiâ, qui non offendi se putet; nullus tã recti amans, qui suo ritè fungi velit munere, sialium iniquè sibi præferri videat: uni fortè sit satis, & queruntur quàm plurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Eiusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat. Interea tempus suppetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, priùs in officiis minoribus, nemis caro illi constet, & tum deinde in aliis & majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primùm, ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, à opibus habeat. Atq; hæc observatio in iis potissimum muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius[†] acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introisset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissis, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Egyptum; eò quòd Imperii esset granarium, ut proinde qui illâ potiretur provinciâ, istud manu suâ & potestate habere videretur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis Provinciæ: nulla enim fræna melio-

ra,

c Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Tac. l. I. hist. d Qui fidelis est in ministro, & in majori fidelis est. Luc. 16. 10. † Tac. l. 2. Ann.

ra, ac ista, & quæ fortiùs obfistant errata illius, qui aliis
imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei sunt animi ab-
jecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, &
alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Jo-
sue Deus reperit, ut eum grandioribus adhereret ne-
gotiis, illa fuit, quòd magnus in eo esset e Spiritus.
Verùm tamen animus tam elatus esse non debet, ut
natum se subditum doleat, & intra fortunam suam se
cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altio-
rem semper aspirant gradum, vel maximè fidelitas in
periculo est, & si quis illum prætereundum prætermise-
rit, certum est aut vires, aut scientiam defuisse; præter-
quam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedièn-
tiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, nisi modesta sint, & instructio-
nem admittant, aequè periculosa sunt: hæc etenim,
cum superba plerumque sint sibi que ipsi mirè pla-
ceant, iussa aliorum contemnunt, putantque ad suum
arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obstaculi
solet esse ab eximiis animi dotibus, quibus excellit
aliquis, quàm si omnino destitutus iis sit: nullus enim
eum capit locus, qui de meritis suis nimium prætu-
mit. Tiberius † neque enim eminentes virtutes seclabatur, &
rursus vitia oderat: ex optimis periculum sibi, a pessimis de-
datus publicum metu'bat.

§. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis
abundant, florèntque fortunis ac opibus: hi enim cum
non egeant principe, * & in affluentia fortuna, virium,
opum & amicorum, aliorumque talium constituti sint, pe-
ricula & labores defugiunt, & regi atque obedire, neque
volunt, neque norunt. † Unde Sotibius Britannicus di-
cere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus insensas
esse.*

§. Ubi igitur præmissò examine debito, aliquis in
Ministrum asscitus fuerit, omni exteriori motu sice-
ram

e Tolle Iosue virum, in quo est Spiritus. Num. 27. 18. † Tac.
l. 1. Ann. * Arist. l. 4. Pol. c. 21. † Tac. l. 11. Ann.

ram erga eum confidentiam præ se ferat princeps; se-
per tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos ha-
beat oculos: quòd si fortè ex iis periculum aliquod si-
bi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ubi
voluntates aliorum non tantopere obstrictas habea-
neque tantam malè agendi opportunitatem: major
enim prudentia & benignitas est, præcavere, ne quis
scelere se astringat, quàm post admissum scelus deli-
cti veniam concedere. Victoriæ Germanici in parti-
bus Germaniæ, & militum applausus, etsi ex una par-
te Tiberium lætitiâ affecerint, ex altera tamen curas
illi, & æmulationem spepererunt: cùmque postea res
in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus
est, † ut eâ specie Germanicâ in sœtibus Legionibus abstraheret,
novisque Provinciis impostum, dolo simul & casibus obje-
ctaret. Verùm si Ministrum aliquem ab officio remo-
veri oportuerit, id fiat specie honoris, & antè quàm
incommoda palàm innotescant, ea cum prudentia, ut
ne animadvertat sibi diffidere principem: nam sicut *
multi fallere docuerunt, dum timent falli; ita dubitare, in-
fidus reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum
Romam postea revocare vellet, id fecit triumphi spe-
cie, † acrius modestiam ejus aggressus, alterum ei consu-
latum offerendo; qua in re admodum liberales solent
esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cu-
piunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem
exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vi-
vere liceat. Sanctius primus Legionis * Rex veniam
dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum
suscepisset. Conatus est eum in super beneficiis & gra-
tiis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, an-
iam dedere potius, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum
agitur, nullum amicitix, aut cognationis vinculum

ad
f Nunciata eâ Tiberium lætitiâ, curâque adfecere. Tac.
l. 1. Ann. † Idem l. 2. Ann. * Seneca. † Tac. l. 2. Ann.
* Mar. hist. Hisp.

ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri. † Diffidant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Garfias Navarræ Rex; cùmque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo atinendo, qui visum eum venerat: sed cùm secus caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum. Dum Brugis æger esset, qui comprehendere eum iussit. Efficacior nimirum est in principibus vindicta & ratio Status, quàm amicitia aut sanguis. * *Difficiles fratrum & amicorum dissensiones, & qui valde amant, valde odio habent.* Unde illud etiam licebit animadvertere, quàm imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, inmo amisit Granatæ Rex, cùm confisus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, supplicias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ cretenus colloqui volebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra interseisum pontem: ea enim principum Italicorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confidant amplius. Quare multi in Italia vehementer admirati sunt, quòd magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unà esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia quàm diffidentia, † adeoque illa uti, animosque obligare magis expedit. Alphonfus sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secretò à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur, ne Mauri fortè, re intellectâ, vi eum detinerent. Verùm qua erat prudentia Alphonfus, & hospitii beneficium, amicitiamque grato animo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ
confi.

† Mar. hist. Hisp. * Arist. l. 7. Pol. c. 6. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. & 10.

uam alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in hominem improbum conferre, est optimo cuique adimere nimum & vices, robúrque malitiz addere. Iniquus

aliquis civis in vita privata graviter nocere vix potest, non nisi contra paucos improbos suos exercet mores: at in Magistratu adversus omnes, cum Justitiz sit arbiter, & administrationem, gubernationemque totius corporis Reipublicæ in potestate sua habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent, in quibus improbitatem suam exercere valeant. Hujus incommodi vitandi causa Natura ipsa solers ac provida rerum omnium dispensatrix, alas pedesque

venerunt

a Nam qui magnam potestatem habent, etiam si ipsi nullis pretiis sint, resultare necesse. Arist. l. 1. Pol. c. 9.

venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique principes malorum potius, quàm proborum uti opera, eò quòd videant illos ordinariè præ istis *b* esse sagaciores. Sed egregiè falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerumve iudicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat eà re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quod honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut non nisi per hoc illud cuiquam liceret ingredi, eò quòd existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admitte-
tendos, qui non priùs virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque ista Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisque virtutibus ei necessariis, qui cum Imperio præest aliis? quomodo is, qui parer, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, morèsque attentè observat, & cum adulatione imitatur? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibi que persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbât. Optimum consiliium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephorum ordine idem illud consiliium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cum Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minùs rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea

res

b Filii hujus sæculi prudentiores filii lucie in generatione sua sunt, Luc. 16. 8.

es Henricum quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula susciperet) ut abs se dimitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, magnisque Ministros exauktoraret, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratosque subditis. Nec in aliam causam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referrebantur, quàm quòd optimos quosque legeret Ministros, Consiliariisque uteretur prælati virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt enim Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis voram esse nequeat, per illos quodammodo repræsentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cùmque Princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque *delectat superbia sua longum spectaculum, minusque se judicans posse, nisi diu multumque singulis, quid possint, ostendant.* Ex quo illa etiam quaestio decidi potest, quisnam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo princeps est bonus, mali verò Ministri; an contra ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: * *nam posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse,* Tacitus auctor est. Enimvero cùm necesse sit, ut princeps in pluribus Ministris suam substituatur potentiam, si minus probi fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsam à periculis securio-

† Seneca. * Tac, in vita Agric.

giorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum : ille *†* enim *Reip. status. quietior, optabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sanctè innoxieque vivitur, & publicè Justitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior est : ubi deest virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes statuum nascuntur, & ruinæ principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suoque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ut ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non sufficit omnino Ministros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant eorum animi dotes; atque experientie ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprime conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adusis incolarum frontibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio suo Phætoni moderandas commisit, juveni inexperto, & qui tantum, tamque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nosse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum reipsa cum Druso, cui Tribunitiam potestatem non proprie contulit, * *sed per octo annos capto experimento.* Dignitates in inexpertum conferre, donativum est; in probe exercitatum, remuneratio & Justitia. At verò non omnes

† Polyb. * Tac. l. 3. AND.

omnes experientia, sicut nec omnes virtutes cullibet muneri publico aptè conveniunt; sed ex solùm, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujusque est propria: nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei sunt, non semper apti sunt ad alia; neque maris experientia ad negotia terræ gerenda deserviunt; neque qui equum fortè dominare, & regere nòrunt, illicò exercitum gubernare poterunt. † *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, minus est Legumlatoris providere, nec jubere, ut tibia canat quisquam, & idem calceos conficiat.* Graviter ea in re hallucinatus est Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanensis, dum armorum ad ministracionem adversus Regem Franciæ commisit Galeaso Sanseverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, sed belli profusè imperito. Melior fuit Mathathia electio, cum discessurus Judas Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robustum & exercitatum; fratrem verò Simonem, quòd judicio polleret, à consiliis esse c voluit. Ea in re grandes his nostris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum administracionibus publicis. Atq; hæ diversæ sunt in Regnis, & Republicis: aliæ ad Justitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem: & tamen inter se valde discrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem conservationis Republicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant anguli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, quod gerunt. Hæc civilis virtus varia est pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diversæ sunt inter se secundùm diversa gubernandi media, quibus uti solent; unde porro fit, ut civis bonus esse

S

esse

† Arist. lib. 2. Pol. c. 9. c *Et ecce Simon frater vester, pro quo quod vir consilii est: ipsum audite semper, & ipse eris vobis pater. Et Judas Machabæus fortis viribus à juvenibus sua sit vobis Princeps militia, & ipse agat bellum populi.* Machab. 2. 65.

esse quis possit, non tamen ideo bonus sit Reipublicæ moderator: esto enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, si civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimum proderit, si princeps naturalis propensioesque subditorum probè perspectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bonâ ista electione totius propè gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermannii Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud verò Gonzalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quòd si secùs accidisset, & priori illarum armorum cura contra Francos, huic alteri verò nobis investigatio demandata fuisset, non æquè res evenisset feliciter. Uni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertiit, sed unum aliquod excel lens & præstans pro unico aliquo officio, seu parci tatis id fuerit, seu prudentiæ potiùs: † sic enim optima instrumenta proficiunt, si eorum singula non multis, sed unum deserviant. Ea de causâ in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quòd unius solius opera pro multis uterentur officiiis: nemo enim ad omnia idoneus est. * *Necessile credendum est* (ut bene expendit Justinianus Imperator) *duabus necessariis rebus unum sufficere: nam cum unum iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveni.* Rectiùs administratur Respublica, si in ea, velut in aliqua navi, quisque suo invigilet muneri. Et tamen si unus aliquis omnia esse capax, non ideo tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quòd mare dicebatur, & possum ante altare à bobus duodecim sustentabatur Scripturâ teste, ter mille metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille infunde

ban

† Arist. l. 1. Pol. c. 1. * L. ff. c. de Assess. e Capiebat quæ tria millia metretas. 2. Par. 4. §. f. Dno millia batos capiebat 3. Reg. 7. 26.

bantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem
 plura congerantur munia, & dignitates cum invidia
 omnium, & indignatione, & ut occupationes desint
 pro aliis. Attamen quia principes aut personarum no-
 titiam non habent, aut laborem defugiunt in homines
 donec inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius
 duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent,
 in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad
 munera promotiones, & præmia; refrigescit æmula-
 tio, & peraguntur omnia lentius.

§. Eadem de causa probandum non est, si duo ei-
 dem assistant negotio, quia deforme evaderet, non se-
 cūs atque effigies aliqua duobus penicillis depicta,
 cum semper in operando difformes sint & dissimiles:
 unus lentus est, & gravis; levior alius: unus lucem
 amat; alius umbras affectat: præterquam quod fieri
 nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & me-
 liis omnino conspirent, aut non dissideant inter se
 in gravissimo negotiorum & obsequii principis dis-
 pendio. Inter has causas secundas unaquæque suo
 fungitur munere, & suas habet operationes distinctas
 & separatas ab aliis. Ego sanè satius esse judico, unum
 quod officium uni soli Ministro committere, etsi
 minus capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§. Quare cum tanti intersit bonos legere Mini-
 stros, difficillimum verò, illud reipsâ assequi, caven-
 dum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant prin-
 cipes. Paulus tertius Pontifex Maximus, & Rex Fer-
 dinandus Catholicus Ministrorum electiones priùs
 deliberabant cum populo, permittendo quasi per
 incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fie-
 rent. Alexander Severus Imperator, † ubi aliquos
 voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Prepositos fa-
 cere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina
 eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet
 criminis, probaret manifestu rebus: quanquam com-

† Lampr. in vita Alex. Sever.

munis applausus non semper securus sit, aliquando ex vero est, errat etiam *g* aliquando, & fallitur in cognoscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod industria & amor commodi proprii, aut malitia & mulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vultus in favorem, aut contra: nec sufficit Ministrum aliquem in officiis minoribus suam probasse industriam ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: † *excitantur enim quidam ad meliora magnitudine rerum, hebescunt alii.* Minus periculosa erat Regis Philippi secundi diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ trans lata postea ad gubernationem seu politicam seu ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & antè, quàm vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectè sursum assurgerent, an contra in obliquum deflecterent, habebatque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintque illius tempore viri planè insignes, in dignitatibus præsertim ecclesiasticis: nam satius putabat eligere * *officiis ac administrationibus potius non peccaturos, quàm damnare, cum peccassent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplicii opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, † *quia sine ambitione aut proximorum precibus ignotos etiam ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immo quasi vi quâdam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

§. Ali-

g Haud semper errat fama, aliquando & eligis. Tac. in vita Agric. † Idem, l. 3. Ann. * Idem in vita Agric. † Idem l. 4. Ann.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & seditiones. Verùm quando pro administratione iustitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini fortis committere, sed præstat, aut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum. *† sorte, & verna mores non discerni: suffragia & estimationem Senatui reperta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent.* Et tamen si consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen princeps bonam facere electionem, si secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consilarii promotos illos cupiant. Nam si cœco quodam modo omnes consultationes princeps approbet, facilè isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quodque non semper Viros sibi propositos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectius ea de re statuant.

† Tac. l. 4. hist.

* *

*

S 3

SYM-

SYMBOLUM LIII.

Thebanum Ministrorum integritatem, eorum præsertim, qui justitiæ præsunt, symbolicos representabant per statuas quasdam manibus destitutas: ista enim in pugnum contracta, avaritiæ sunt Symbolum ejusdemque instrumenta, si aperta muneribus parent. Idem istud hortus hic oculis subjicit, dispositis hinc inde ad capita viarum statuis absque manibus, quales hodie in viridariis Romanis cernuntur. Nec ullæ meliores custodiæ, quàm istæ: siquidem oculis instructæ sunt, ut flores custodiant & fructus; at brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant. Quod si Ministri Statuarum istarum essent consimiles,

les, magis secura forent æraria publica, meliôrque passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebus publicis, in quibus, cùm bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Magistratu ferè licere sibi putat, ut iis fortunam suam fabricetur; alius per alium se excusat, & dissimulant invicem; cùmque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, qua satiari deberet, nutritur & a crescit, quò plus subripitur, eò magis habendi augetur b desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunam aggreditur, quo demum fit, ut corrumpat planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujusque conservatione consistit. Ubi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civilibus miscentur, turbanturque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt Imperia, uti pleraque istam ob causam pessum ière. † Propterea ex Hispania ejecti fuère Phœnices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanz Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate c alienos. Gubernatio rectè in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim justitiæ vindex erit, qui exspoliat alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui de thesauris cogendis dies noctesque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori antepo-

S 4

nit

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccli. 5. 9. b *Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccli. 14. 9. † *Marci hist. Hisp. Tom. 1. c. 18.* c *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam,* Exod. 18, 21.

nit utilitas. Nullum facinus generosum fuscipitur absque fama existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectusque avaritiæ deditus. * *Pleraque eorum, qua homines injuste faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelaque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulunt, odio denique in ipsorum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quòd si desideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captata occasione rursus possit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideo interire contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim esse anxie religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

§. Cupiditas in principe illa est, quæ status d evertit: nam cum populo nihil possit accidere gravius, quàm quòd videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem assiciverat, aut quòd ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro principe? Ipsi etiam filii parentes abominantur isti vitio deditos. Ubi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solum, non publicas. Ideo Rex Alphonsus Sapiens dicebat: † *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede ser, quenon*

saga
* Arist. lib. 2. Pol. c. 7. d Rex justus erigit terram, vir
avarus destruit eam. Prov. c. 29. 4. † L. 4. tt. 2. p. 2.

faga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera. Sacrae paginae Principem avarum, qui injustè aliorum usurpat bona, Leoni & Urso famelico e comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsa corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu fduratura. * *Melle parta, citò delabuntur.* Quàm sese aranearum instar nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut è subditorum flamine fortunam suam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur, & fiduciam eorum omnem g deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facilè iterum consanescit. Hæc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si Principes à natura pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactûque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est solutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnumerare pecuniam. Oportet præterea, ut Ministri arariî generoso sint animo, neque suadeant principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus personâ indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat & nam qui illa emittit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi,

S 5

qui

e Leorugiens, & ursus esuriens, Princeps impius super populum pauperem. Prov. 28. 15. & *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.* Job. 27. 18. * Cicero. g *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non confurget.* Job, 9. 14. & 35.

qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observa-
tum à Successoribus † Provincias spoliari, & nummari-
um tribunâ, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non
mirum, quando, qua emerit, vendere gentium jus est. Expe-
ritur aliquo modo damna isthæc Castella in governa-
tionibus civitatum, quia pretio venduntur, contrâ ac
têporibus Regis Joannis secundi communi consen-
sione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Re-
gum nominatione conferrentur.

§. Oportet præterea, ut officii singulis sufficiens
assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honestè vi-
tam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso nono,
qui sua iudicibus deputavit stipendia, gravitèrque
animadvertit in eos, quos à partibus munera ac-
cepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixe-
runt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto
etiam iuribus pretio.

* Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omni alia
aliâ ratione provisum sit, ne qua facultas questus faciendâ
Magistratibus relinquatur: nam qui rei privatæ studio
tenetur, & lucrum facit ingravescente annonâ, de re-
rum affluentia ubertatèque non magnopere erit sol-
licitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis
obstare ea judicaverit; præterquam quòd populus do-
minationem dissimulet, & facillè ferat honores in aliis,
si quæstus & lucrum ipsi relinquuntur; at si & his se
desistitui videat, † tunc utrumque ei molestum est, quòd nec
honorum particeps sit, & quòd à questibus submoveatur.
Atque in hanc causam referri possunt contentiones
& tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuen-
sem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui
nimia paupertate conflitantur: ejusmodi enim ino-
pia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum.
In Senatu Romano sententiæ aliquando rogaban-
tur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset;
cùmque

† Sen. lib. 1. c. 9. de ben. Mar. hist. Hisp. lib. 12.
c. 25. * Arist. 1. 5. Pol. c. 8, † Idem ibid.

cúmque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio : *Neutrum sibi placere; unum, quòd nihil omnino possideret; alterum, quòd nihil ei sufficeret.* Quæ caussa etiam fuit Atheniensibus, ut Magistratum non nisi è locupletioribus legerent; & rationem dat Aristoteles, quòd *¶ quasi impossibile sit, qui egenus existat, eum bene Magistratum gerere, aut quietem optare.* Etsi negari non possit multos etiamnum esse viros insignes in Hispania, qui absque magnis fortunis ad officia publica admissi, & rursus iisdem defuncti sunt.

§. Ministri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis sunt oneri : quamvis enim ipsi integerrimi sint, non omnes tamen eorundem domestici; atque ideo *haud frustra* Senatui Romano ** placitum olim, ne sæmina in socios, aut gentes externas traherentur.* Persarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur *h* operà, quod hi ab uxorum curâ affectuque ditandi liberos expediti, minùs rei privatae studio teneantur, aut subditis graves sint.

§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ suæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica absque periculo committi nequeunt: nam licet illam nonnulli per merita & gloriam augere studeant (qui quidem optimi Ministri sunt) plerique tamen satius ducunt, divitiis eam superstruere, quàm præmium, & remunerationem obsequiorum expectare à manu principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Consul, quem egestas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, iniustissimum bellum Hispaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficacissimum est remedium, ob malè parta amittendi, & pœnæ subeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus esse non debet, neque permitti, ut de-

S 6

licta

¶ Arist. Pol. l. 2. c. 9. * Tac lib. 3. Ann. h *Septem Eunuchis, qui in conspectu ejus ministrabant, Esth. l. 11.*

libra pecuniarum ex solutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servata postulatus. Si omnia Tribunalium subsellia pellibus sternerentur eorum Judicium, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysen Persarum Regem, ejusque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliae fecisse meminimus, majori haud dubie cum Religione observaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obedientia coacta pendet. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pugnant inter se, unde rebellionæ nascuntur, proditionesque

nesque adversus legitimum Dominum: cumque Republicæ subsistere nequeant, nisi alius sit, qui impetret, alii qui obediant, quilibet supremam optaret potestatem, & à seipso pendere cuperet: quod quia fieri non potest, libertatem tuam in eo positam arbitratur, ut ipsam gubernationis formam mutet in aliam. Istud Regnorum & Rerum publicarum maximum periculum est, ac principalis causa tot ruinarum, conversionum, immutationum, quas circa illa accidisse historia memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul sceptro arceantur, maneantque sub Imperio rationis, & obligatione dominatûs; ita ut nemini cuiquam suprema illa gubernationis potestas concedatur, quæ Majestatis Principis est propria. Enimvero fidelitatem præsentissimo exponit periculo, quisquis potentiam nimiam, & sine aliquo moderamine indulget alteri; non secus ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum fessore præcipitat. Diadema regium, etiam joci causa, capiti subditi impositum, superbix est occasio, & sublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet supremam illam Majestatem & imperandi gloriam: facile enim per abusum illam usurpat postes, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, insidias illi struit, & exitium machinatur. In uno solo capite recitant sacræ literæ, quatuor diversorum Regum exempla, qui fervorum suorum manibus interiêre, quòd altius eos, ac oportebat, evexissent. Etiam Salomon, cætera sapientissimus, istud incurrit periculum, postquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum constituerat, qui spretâ

S 7

dein

a Naturam duas necessarias res, easdemque salutare humano generi comparasse, ut alii cum imperio essent, alii ei subjicerentur: nihilque quod citra hæc, nec minimo quidem queat spatio perdurare. Dion. l. 41. b Videns Salomon adolescentem bonæ indolis, & industrium, constituerat eum Præfectum super tributa universæ domûs Ioseph, 3, Reg.

dein Regis auctoritate contra ipsum sese gessit e insolentius. Illud itaque diligenter caveant principes, & pro regula statûs habeant; ne quem præ aliis nîmîum elevent; quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quisque agat, & molliatur, observent. *d* Hanc politicam (nisi forsân id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus secundus Imperator, quando absolutam armorum, & provinciarum suarum administrationem, absque recurû ad suam Cæsaream Mâjestatem, Fridlandiæ Ducû commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda, quorum maximum illud fuit, quòd tantâ illâ gratiâ, & potestate tam illustri Heroi data fuerit occasio, quâ semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Josepho largitus e est, quæ totius regni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisque à seipso pendere cupit, non à stipite, id quod in præsentî Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata Sanguine è Francia suppetunt. Ne ipsi quidem Dei

Mini-

e Levavit manum contra Regem. 3. Reg. 11. 26. *d* Est autem omnis Monarchia cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipsi enim inter se, quid quisque agat, observant. Arist. Pol. lib. 5. c. 11. *e* Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantùm regni solio te præcedam. Gen. 41. 49.

Ministri in cælesti illa Monarchia stabiles sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facile in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ut Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contra eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italia Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exiit, et noluit certè, ut tot obsequiis probata ejus fidelitas ultra objiceretur periculo, si perpetuum in Neapolitano Regno vice Regis fungi persisteret. Et tamen id morum Tiberis fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vite in eisdem exercitiis, aut jurisdictionibus habere. Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas, quæ in principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam optimam veram politicam magistram adhibere in consilium, quæ cælestibus illis lucis Ministris imperium quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statis solum temporibus: ut videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum

Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles. Job, 4. 18.

horum cura & provisione sese omnino abdicaret, neque tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent. Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum fieri penitus, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii calliditas aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munerum commutatione laborandum imprimis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat: quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursus se impendere renuat. Tametsi verò recta ratio postulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas principis præferri debet, quando nimirum ob graves causas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quod si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maximè in legationibus erit: in his siquidem interceditur solum, non imperatur, tractatur, non præcipitur. Cum Legati professione perit quasi notitia natalis solis; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejusque Ministris, Arces, propugnacula & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, Imperioque Principis semper immediatè dependeant. Quam ob causam minùs salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cum vitâ concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonsti tertii. † Proceres ipsorum fidei conceditas urbes, arcèsque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explèssset, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diu-

turna

† Max. hist. Hisp. l. 13, c. 7.

urna sint, ut ob Imperii perennitatem Ministros superbiore in discrimen adducant. Ita faciendum iudicabat olim Tiberius; † ajebar enim, *superbire homines etiam annuâ designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam re ipsa illud suum consilium minimè exequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandóque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norrvegiæ, ob diè brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorú periculis, administrationes publicæ, & officia protrahi debent longiùs, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Vari clade intellecta.

§. Verùm isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio principis, & administratione justitiæ; satiùs enim est, ut ea continua sint, eò quòd in illis plurimùm proficit longus rerum usus, & causarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod poli in cælo, circum quos reliqui volvuntur orbes, & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio, durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Rusci-

no.

† Tac. l. 2. Ann.

nonensî demandârunt, donec Rex Jacobus I. adole-
 sceret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, qui-
 bus nec à sanguine, nec alia de causa ulla ad coronam
 competit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis
 & statuis frontes Progenitorum suorum illâ redimitas
 vident? Funesta aliqua ejus rei hâc nostrâ ætate suppe-
 runt exempla, & plura dedere sæcula retro præterita,
 multorum Consanguineorû, qui Regna fidei suæ con-
 credita postea sibi arrogarunt, ut propria. Qui è regio
 progenerantur sanguine, ad tyrannidem fere sunt pro-
 niores, quippe qui pluribus abundant mediis, quibus
 consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci per-
 suadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ na-
 scendi prioritatem virtuti anteposuit, & quisque de
 se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Li-
 cèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, peri-
 culum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet,
 & familiares: hi enim, cum Majestatis illius participes
 se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam pro-
 curare contendunt, & inter Cognatos diffidentias su-
 scitant. Quòd si quas tales Rex Philippus secundus de
 Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. In-
 signe exemplum hujus politicæ reliquit posteris In-
 fans Ferdinandus, † recusando Coronam, quæ ad Re-
 gem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo lau-
 dabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et per-
 antiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor
 Infantium hujus nominis in Reges consanguineos;
 nec minor in hoc præsentî elucet, cujus submis-
 sio & obedientia erga ipsam Regem tanta est, ut sub-
 diti potius, quàm fratris esse videatur; nec ipse Sphæ-
 ræ caelestes tam se submitunt primo mobili, ac sua
 Serenitas voluntati regis: nam in illis motus quidam
 est contrarius, in hac minimè; magis de honore Re-
 gis, quàm de suomet proprio sollicita est. O magnum
 Principem, in quo sanguinis splendor (tamen si sum-
 mus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in
 ipso

† Mar. hist. Hisp. c. 15. l. 19.

Ipso suspicimus. Divina providentia nimirum perturbatissimis hisce temporibus, inter tot tàmque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem istum è cælo submisit, qui animi sui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem sustentaret.

SYMBOLUM LV.

Aristoteles, ut Alexandro Magno Consiliario-
rum virtutes & conditiones aptius exprime-
ret, cum oculis eos comparabat. Transtulit com-
parationem istam in legum suarum libros Rex
Alphon-

Alphonfus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem instituit. Nec novam illud videri debet, aut insolens; nam & Reges Persiæ ac Babiloniæ illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem terram, oculi erant agni & immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt, & audienda, totus deberet esse oculus, totus b auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus reperiarur Princeps, quantum vis intelligens sit, ac prudens, qui Ministris non egeat: † nam Principes ac Reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt. In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noverit: * Hæc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit. Idem significabant Ægyptii per oculos Sceptro superimpositum, consilium quippe oculus est futurorum. † Eodem, opinor, alludere voluit Jeremias, * cum diceret, Virgam vigilantem ego video. Atque ideo in præsentem Emblemate sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt principi, à nobis in sceptro collocari, cum & in Coronis Imperatorum Regumque Hispaniæ nomina eorundem insculpi, mos quondam

a Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi, in omnem terram. Apoc. 5. 6. b Superior debet esse totus mens, & totus oculus. S. Greg. Antioch. Hom. 3. † Arist. lib. 3. Pol. c. 12. * Sines, ad Arcad. † Arist. l. 6. de regim. * Jer. 1. 11.

dam fuerit, nec immeritò: magis enim relucet, quàm ipsa principum diademata.

§. Atque ista cum oculis comparatio virtutes illas designat ac dotes, quibus instructum esse oportet, quò Consiliiarii fungitur munere: sicut enim Visus per omnes partes, ad res longè etiam distantes sese extendit, ita animo Consiliiarii pràctico obversari debet pràteritum, præsens, & futurum, ut de rebus rectè statuatur, & certum formet iudicium: quod fieri haudquaquam poterit absque multa lectione, longo negotiorum usu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: nisi enim naturæ principis, *morum, & animorúmque Provincia sint gnari, qui de ea consultant, perdunt se, & Rempublicam*, ad illam autem comparandam notitiam industria opus est, neque enim ea cognoscunt oculi, quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus, atque oculis usurpavit multa, ei intelligentiæ lumen suboritur, & occurrunt facilè c media.

§. Tanta est oculorum, cordisque consensio mutua, ut hujus affectus, ac passiones mox ad illos quoque deriventur; si triste illud sit, hi manant lacrymis; si contrà lætum sereni sunt, amœnique. Nisi Consiliiarius intimè suum dilexerit principem, ita ut fortunam ejus adversam, aut prosperam quasi suam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis consiliis: quare rectè dixit Rex Alphonfus Sapiens; * *que los Consejeros an de ser amigos del Rey. Casi tales nõ suese, poder le yà venir gran peligro, porque nunca, los que a oms desaman, le pueden bien aconsejar, ni lealmente.*

§. Non sinunt oculi, ut digitus aliquis artificiosam eorundem structuram, & fabricam contrectet; temporè abdunt sese, & palpebris contegunt. Quan-

* Cicero. c. Vir in multis expertus, cogitabit multa; & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Eccli. 34. 9.

* l. 5. tt. 9. p. 2.

Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiatur, plus nocementi adferet principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ rectè statuta fuère, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm etiam statuta malè, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaque Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducatur se eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Princeps se suâque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§ Adeò puri sunt oculi, tamque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occæcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant: concores ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eadèque sit voluntatum conspiratio, unus idèmq; finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit princeps & dubius; neque
 fat

fat scire poterit, quam potissimum partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipue accidit, cum unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quam videat & intelligat alius; aut cum tantum iudicii non habet, ut, quod melius est, dignoscere & valeat; aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verum ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quam obsequium sui Principis. † *Al Consejo* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es asi como Padre del principe: e este nome tomaron à semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo le almente, cantandole su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel, por cuyo Consejo se guia el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Sennor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin danno, que se le puede en de seguir, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le pesara, ò le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando a conseja à su Hijo.*

§. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambo concordēs esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior sit; nec curet magnopere, sintne ea intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensus valde in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, attendant gnæviter; sed ad ea etiam,

‡ Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent. Eccli. 8. 20. † l. 7. et. 39

etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla est corporis pars, quæ non illicò sanguinem suum, tuòsque spiritus ad eam derivet, quæ adversi aliqui patitur, ut totum corpus conservetur. Si Ministri aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium laboribus & periculis videt opprimi, malitia est, æmulationis est, & exiguus erga principem affectus. Nascitur istud interdum ex amore commoditatis & gloriae propriae, aut ne ea in discrimen veniat, aut certè ut socii infelicitate evadat illustrior. Tales Ministri sibi solum profunt, non principi. Atque hinc exoriuntur perniciosæ illæ contentiones inter ipsos illius Status, inter ipsa illius arma, & ætaria; quibus multæ egregiæ perduntur occasiones, amittuntur integræ urbes, castella & Provinciæ. Consilia & actiones Ministrorum communicari debent inter se, haud secùs ac alæ Cherubino- rum in templo Salomonico sese mutuo contingebant.

§. Quanquam verò plurimùm corpori profint oculi, Natura tamen non nisi binos largita est, multitudo enim cognitioni rerum efficeret. Haud aliter fanè, ubi magnus est Consiliario- rum numerus, retardantur consultationes, secretum in periculo est, & confunditur veritas: suffragia enim numerantur solum, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potissimùm Republicæ, Multitudo cœca est semper & imprudens, & sapientior etiam Senatus, hoc ipso quòd amplius est, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, necesse est. Plus lucis pauci spargunt Planetæ, quàm multæ stellæ. Et quia tot sunt in via lactea, hinc splendore repercusso aliam impedit, & minus ibi lucis est, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior est, & difficulter ad voluntatem & arbitrium prin-

e Et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherubino- rum alterius contingebat. 2. Pat. 3. 12.

Principis reduci se spatitur; uti experientia docet in
 Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Genera-
 libus. Expedi itaque, ut pauci potius sint Consilia-
 rii, si scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt,
 erga quos indifferentem se gerat ipse Princeps, neque
 inat se unius solius duci iudicio; per unum enim
 tantum non videbit, quantum per omnes alios.
 Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione
 Consiliarios Regum Persia oculos, & aures g voci-
 at. † *Apud ejuscemodi Ministrum, cum non nisi
 ipse oculis Princeps videat, Majestas Imperii herere
 solet Regi, aut Principi orbem potentia nomen relinqui-
 tur.*

§. Solent plerumque Principes unius solius alicu-
 us consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo nego-
 cia deliberent, ea etiam quæ ipse minimè intelligit.
 Inde accidit, ut gravissimi in statuendo commit-
 tantur errores: neque enim viri literati in rebus mili-
 taribus rectè consilia dare poterunt, neque milites
 in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud A-
 lexander Severus Imperator unumquemque in iis
 consulabat, quæ ipse pertractaverat. * *Unde si de jure
 tractaretur, in consilium solos doctos adhibebat; si verò de re
 militari, milites veteres, & senes ac bene meritos, & locorum
 peritos.*

T

§. Istis

† *Populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio
 regie libidini proprior est. Tac. lib. 6. Ann. g Hinc factum
 est, ut vulgò jactatum, Persarum Regem multos habere oculos,
 aurésque multas; quòd si quis putet unum oculum expe-
 tendum Regi, cum egregiè falli certum est: unus enim & pau-
 ca videat, & pauca audiat; essetque aliis regis Ministris quasi
 negligentia quedam, & segne indictum otium, si id uni so-
 lum alicui demandatum esset officium. Præterea quem sub-
 titi cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, sciens
 tunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum,
 quòd omnino præter rem Principis foret. Xenoph. lib. 4. Cy-
 r. † Plutarch. * Lampr. in vita Alex.*

§. Iſtis oculorum affectionibus haftenus explicati corpus in ſuis motibus regitur, quæ ſi deſſent, ne ad unum quidem paſſum ſecurè poſſet progredi. Ideo Regno eveniet, quod bonis Conſiliariis deſtitutum fuerit. Cæcum erit ſceptrum abſque iſtis oculis, & ſine viſu Majestas. Neque enim princeps ullus tantâ pollet ſapientiâ; ut per ſe ipſum omnia, quæ occurrunt, poſſit decidere. *El Senorio* (inquit Alphonſus Rex) *no quiere companero, ni lo ha menester, como quiera que en todas guías con viene, que aya omes buenos, e ſabidores, que le aconsejen, e le ayuden.* Et ſi quis Princeps tam acutos ſibi oculos eſſe exiſtimaverit, ut abſque aliorum opera ſolus videre omnia, & dijudicare ſe poſſe confidat, iſtius ſuperbus magis erit, quàm prudens, & ad quem viſus paſſum in gubernatione h. offendet. Joſue tametiſi aſtiones ſuas cum ipſomet Deo communicaret, & expreſſa ab illo mandata accepſſet, & inſtructiones pro occupanda urbe Hay, conſulebat tamen ſeniores Duces, quos ſecum i. habebat. Conſiliarii Aſſueri Regis nunquam à latere ipſius, diſcedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos h. erat. Divinum Spiritûs ſancti oraculum eſt: † *Qui agunt omnia cum conſilio, reguntur ſapientiâ.* Non tanta eſt Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantum viſus exiguum, ea ſola ſufficiat: * *nemo enim ſolus ſapit, neque in uno ſolo reperiri poſſunt omnia, quæ ſciunt omnes.* Et licet multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perſpicax, eò quod non ſint ſicut quantitates, quæ multiplicantur ſeipſis, & ſummam grandem conſiciunt; illud tamen de diſtancia intelligi debet, non de circum-

feren-

h. Si de ſua uniſuſ ſententia omnia geret, ſuperbum hunc iudicabo magis, quàm prudentem. Liv. i. *Et aſcendit cum ſenioribus in fronte exercitûs.* Joſ. 8. 10. *k. Interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio.* Eſth. 1. 13. † *Prov. 13. 10.* * *Plaut.*

ferentiã, quam citiùs plures oculi deprehendant, quàm / unus, modò tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Unũ solum ingenium unam sequitur rationationem, neque enim uno eodémq; tempore plurius potest intendere, & illius amore captum auctiùs non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius securus iudicium, suum faciliùs reponit, illorúmque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. † Eam ob rem Joannes secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, eritò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio virorum prudentium, & quos virtus commẽdaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliatorum oculi, & viam in com-
monstrent. Antonius Imperator cognomento Philo-
pophus, Vir eã ætate longè sapientissimus, Scavo-
lam, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, Viros pla-
nè insignes à consiliis habebat, & si eorùm sententias
mã meliores esse animadverteret, lubens sese illis ac-
commodabat, dicebatque : * *Satiùs est, ut ego tot ta-
mùmque amicorum sequar consilium, quàm illi mesum.*
Qui sapiens est, audit consilia, & rectiùs peragit omnia.
Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm
sapiens, qui in opinionibus suis obstinatus &
obstinax. Ne principem arrogantia præcipitet, pro-
pterea quòd gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri
oporteat, si Consiliarii in eam aliquid conferant; neq;
nimis profectò minor laus est, dimittere sese ad alio-
rum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè
aliquid facere.

† *Ipsè ò Rex bene consulto, & pareto vicissim.*
Actus consilii acceptatio summa in principe potestas
est. Consilium dare inferioris est, superioris illud

T 2

ad-

† *Salus autem, ubi multa consilia.* PROV. II. 14. † *Mar. hist.*
His. m. Oculi tui recta videant, & palpebra tua præcedant
gressus tuos. PROV. 4. 25. * *PROV. 12. 15.* † *HOM.*

admittere. Nihil principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Dignacion es* (ajebat Rex Alphonfus undecimus in Comitibus Madritensibus) *de la Real magnificencia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cersa de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus prudens. Nil quicquam de gloria principis decedit, qui consultare noverit, & eligere: *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) *† id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphus Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Laelii profecti sunt, unde dici solebat, hunc conscribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam; neque tamen hunc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque rectè & cum laude ab eo factorum gloria Laelio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam representare princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consilarii sint oculi Principis, ipsum tamen ad eò cœcum esse non oportet, ut absque iis profus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertium electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, * *indignum esse, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse principis oculos; cum tamen miserimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concrederebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicienda, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios iisdem applicando. Si

Con-

n *Asutus omnia agit cum Consilio.* PROV. 13, 10, § 1. humanum C. deleg. * Tit. Liv. 1, 26.

Consiliarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoquoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consiliarii plus esse velint, quàm speculæ quædam, quæ rerum Horizontem principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, o dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clariorem perspicaciorémque efficiunt, quàm Ministrorum. Rex Philippus secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licet aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Consiliarii semper hære lateri Principis, * *nec omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur;* sed in arena capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habens mandata auctoritatem, ut par est, si constet principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio, præsumpta temeritas est: omnia exequi ex aliena sententia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitus id, quod illi Ministri consulunt. Et prodere interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus secundus, diversimodè ad Consilium statûs referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ his

T 3

inno-

o Cor Regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud. PROV. 21. 1. * Tac. lib. 1. hist.

innotescerent. Consilium Statûs Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens princeps longiùs quàm ipsum prospiciat. Thebani visum tantum longum principi suo minimè optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cœco quodam impetu debere eum exequi, quæ suassisset, statuissêve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat principis alicujus absoluti, sed principis Reipublicæ; cuius potestas sic astricta est certis limitibus, ut satis sit, quod ille audiat; nam videre, quid agendum sit. Senatui reservatur. Non nisi cœca Majestatis est umbra, & vanum potentia simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, ad eoque oculis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de causa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incidere incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui * *ne aliena sententia indigena videretur, in diversa, ad deteriora transibat.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulere, à decore, existimatione & auctoritate regiam non desciscerent. Sape personam suam minùs dignum aliquid agit princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet saltèm ejusmodi legere Consiliarios, qui tamen principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus

* Tac, lib. 15. Ann.

cujus in ista Monarchia negotiis; verum ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita praesidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabescant, aut quae malitia praeuque abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agantque inter se tam de illis ipsis partibus, quam de universo corpore. Ad eum finem in religiosis Ordinibus cogimus videmus Capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & easdem ob causas maximè de re communi esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consiliiarii bini de Consiliis singulis, aut bini deputati ex unaquaque Monarchiae istius provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarumque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiae membra arctius uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuam in necessitatibus ferant praesidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solum quaestiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quae ad Castellae gubernationem pertinerent.

§. Atque ista oculorum affectiones reperiri etiam debent in principum Confessariis, qui eorum sunt Consiliiarii, Judices, & Medici spirituales; quae officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in principem ferventes; instructos à scientia, ad rectè judicandum; à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo principi ante oculos (etsi cum gratiae amittendae periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non verò luto illinendo (ut Ezechiel loquitur) hiantem parietem.

tem & ruinas p̄minantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur op̄era ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solum dico, conveniens iudicatum in Hispania, ut Regis Confessarius interesse consiliis, tum ut decisiones ex conscientia p̄scripte dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret principem, si qua in re suo muneri is deesset: aliqui enim optimè norunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ut principes, licet graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsam personam.

§. Nec expedire solum videtur, ut Confessarius consilio Statûs intersit, sed alii etiam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctoritate sua, atque eruditione, quâ valent plurimum, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælatiis, qui in Conciliis Toletanis in unum conveniant.

§. Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt q̄ veritatis, & interpretes Deum inter & homines, in quorum ore / verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluente doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, sũntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalonia, & Lusitaniæ compertum fuit. Feror eorum

p̄ Illi autem lin̄ebat eum luto absque paleis. Ezech. 13. 10.
 q̄ Clama, nes c̄ esset, quasi tuba exalta vocem tuam. Is. 58. 1.
 x̄ Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum. Hebr. 5. 1.
 s̄. 1. s̄ Ecce dedi verba mea in ore tuo. Jer. 1. 9.

um & zelus in reprehendis vitis, exerere sese
 potissimum solet contra eos, qui aliis præsumunt, & ex
 vibus indicij facile istud penetrat populus, quia na-
 turâ suâ erga Ministros minùs bene afficitur. Unde fie-
 ri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi
 minùs contenti sint; inde verò oriuntur tumultus &
 seditiones, præsertim quando culpantur, produnturq;
 viria Principum, contra officij sui obligationem com-
 missa. Præstat igitur reprehensiones illas esse genera-
 les, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ, quan-
 do scandalum non est publicum, aut præmissæ non
 fuerunt admonitiones Evangelicæ, aliæque circum-
 stantiæ cum bono publico in trutina appensæ. Cum
 tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi non-
 nullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, im-
 mo etiam adulari cuiquam videri posset. Neminem
 Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius
 fuerunt generales, & quando ad particulares descen-
 dit, non ut concionator, sed ut Rex locutus videtur.
 Pro concione dici non debet, quod in angulis platea-
 rum interdicitur, & punitur; qua in re falli solet ze-
 lus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applau-
 sus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere
 solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistrat-
 ūs.

*t Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, &
 ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima
 plura prioribus. Sed habeo adversus te pauca, Apoc. 2. 19
 & 20.*

AB intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus est voluntatis principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dicitur Rex Alphonfus Sapiens, *el Chanciller* (ejus locum nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios de porridat. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui

qui tunc Regi à confessionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey spiritualmente en fecho de su anima: otro fi lo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Consiliis prudentes institutas fuisse consultationes, si qui disponere eas debet, errorem committat. Consilii suas dicunt sententias, princeps per Secretarium suum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hic aut ibi opportunè positum, negotiorum formam immutat, haud secùs atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propius, aut ab eo longius abeant. Consilium ideam fabricæ negotii alicujus disponit, Secretarius inde normam concinnat, in qua si erretur, ipsum quoq; ædificium secundùm illam constructum vitio sum erit. Ut istud Emblemate præsentì subijciam oculis, calamus illius circinus simul est, quia non solum in chartam referre debet, sed mensurate etiam, & perficere, quæ statuta fuerunt, meriti occasiones & tempora, ne aut citius, aut tardius, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut si negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet: nam si pars Majeſtatis non sit, quædam saltè illius est reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cum proconsulem, qui tum Asiæ provinciam procurabat, his verbis admoneret: * *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, sed tanquam ipse tu; non Minister alienæ voluntatis, sed restis tuæ.* Ministri alii in uno solo munere principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis sufficit scientia rerum iis commissarum; in hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & specialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una sunt materia; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ postea Consiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis.

T 6.

Cum

* Cic. Epist. I. ad Quint. Frat.

Cum malis Ministris poterit princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Reperantur memoria tempora retro præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè statuere principem, si Secretarius malè illud disponat, neque cum iudicio ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circumstantias, à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisq; accidentibus formam mutant & naturam. Habent pharmacoposi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verùm gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitia causarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarumque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculario. Idem negotium aliter perscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum: aliter ad timidiorum, aliter ad audaciorum. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secùs: E quibus omnibus facilè conficitur, quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint, Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Euangelistas dicimus, in Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alata, intus ac foris oculis a plena, & pennæ quidem velo-

cita-
a Singula eorum habebant alas sensas, & in circuitu, & intus plena oculis. Apoc, 4. 8.

citatem, & executionem ingenii denotant : oculi exteriores, accuratam omnium notitiam : interiores, eorundem contemplationem : tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent : tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ *c* intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nulla in re *d* discedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè possit institui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si princeps Legatis suis, aut majoribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Latinæ linguæ peritiâ, eorûmque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea verò ad aulæ secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, seq; perficiant, ut esse possint Secretarii Statûs, aliorûmque consiliorum, Custodes item ararii, Commissarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerunque à Ministris fieri assolet, eorum operâ utentibus, quos jam ante habebant, quiq; ordinariè minùs ad id munus sunt idonei, eoque eos ferè eligere soleant, qui elegantius pingunt literas, non qui scientiâ præstant. Unde fit, ut plus obsit principi Minister aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium, quàm Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quòd si Secretarius ab ipso legatur principe, à quo ulteriorem sperat fortunam, majori cum studio Ministri suis invigilabunt officiis, magisque attenti eruat ad munus suorum obligationem, & bonam adm-

T T

ministra-

b Et requiem non habebant die ac nocte. Apoc. 4. 8. *c* Facies eorum, & penna eorum extensa desuper. Ezech. I. 11. *d* Vbi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur. Ezech. 6. 12.

ministracionem fortunarum Principis. Rex Alphonsus Sapiens cum probè sciret, quantum in bono aliquo Secretario esset positum, dixit aliquando, † *que debe el Rey escoger tal omne para esto, que sea de buen linaje, e aya buen seso natural: e sea bien razonado, e de buena manera de buenas costumbres, e sepa leer, e escribir, tambien en Latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonsus solùm voluisse, ut Secretarius Latine nòrit scribere, sed loqui etiam: id enim apprimè utile est ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præsertim tempore, postquam Monarchia Hispanica per provincias, & Regna extera longiùs dilatata fuit, illud valde necessarium est, ob frequens literarum Latinarum commercium.

§. Verùm nihil magis essenziale & proprium Secretario, quàm Secretum; unde & nomen invenit, ut eo audito continuo obligationem suam sibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculosa cordis instrumenta sunt, & per illa foràs se prodit, aut levitate iudicii, mysteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quasi depositarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, scribendove ad eos, qui Ministri non sunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iste non poterit, qui tam modestus non fuerit, ut audire potius malit, quàm loqui, eundem semper vultum præ se ferendo, siquidem & in hoc legi potest, quod curæ illius & expeditioni commissum fuerit.

† l. 4. tt. 9. p. 2.

SYMBOLUM LVII.

Horologii rotulæ tanto tamque occulto voluntur silentio, ut nec videas eas, nec audias; & licèt ab iisdem totum pendeat artificium, sibi tamen hoc mininè attribuunt, sed motum suum accommodant indici, qui solus horas distinguit, & indicat, seseque palàm omnibus ostentat di-
mensi

mens temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & consensio sit oportet inter principem & eos, qui ipsi à Consiliis sunt. Istos adhibere, perutile est: nam (ut rectè dixit Rex Alphonfus Sapiens) *el Emperador, y el Rey maguer sean grandes Senores.*

non pueðe fazer cada uno d'ellos mas, que un Orne, & Statu alicujus gubernatio multis indiget viris, ac tam modestis, & ab omni arrogancia alienis, ut ex iis, quæ statuta fuerint, nihil suo tribuant Consilio, sed solius principis. Laboris socii sint, non potentiz. Ministri, non Imperii consortes. Sciant, principem absque iis imperare posse, se verò absque illo minimè. Ubi Majestatem suam potentiàmque exercere poterit sine.

sine opis alterius adminiculo, se solo id agat. In Ægypto, ubi efficacior est calor vis, cœlum animalia perfecta absque alterius concursu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Consultator erit potiùs, quàm Princeps. Perit principatus vis, nisi rerum summa ad unum *a* revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo distinguitur, quòd unus solus imperet, obediant alii, & si permiserit princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, sed Aristocratia. Ubi imperant multi, nemo imperat, Spiritus sanctus poenæ & castigationis loco id *b* habet, & contrà benedictionem interpretatur, si penes unum solum imperium *c* sit. Quòd si Ministri principem tam ignavum esse animadvertierint, ut alios sinat regere, maximam sibi auctoritatem arrogant. Augescit inter eos superbia & aemulatio. Quilibet è pallio regio detrahit aliquid, adeòque penitus tandem in frustra distrahitur. Plebs confusa inter tot Dominos, verum ac legitimum amplius non agnoscit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri existimat, nisi quòd à principis sui mente proficisci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funesta ejus rei apud Historicos videre licet in amissione Regni, * & morte Garzia Galaxia Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, designando gubernationis motus; sed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege postea occisus fuit, Regem Sanctium Lusitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potiùs, aliique famuli obscuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in nego-

a Neve Tiberius vim Principatus resolveres, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem esse imperandi, ut non aliter ratio constet, quàm si uni reddatur. Tac. lib. 1. Ann. *b* Propter peccata terra multi Principes ejus. Prov. 28. 2. *c* Et suscitabo super eos Pastorem unum qui pascat eos, Ezech. 34. 23. * Mar. hist. Hisp. c. 8. lib. 9.

negotiis curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu suâ subscriberet, nte, quàm eas legeret, aut sciret etiam, quid in his contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps obijcit, qui sine examine, sine consideratione id solum exequitur, quod statuunt alii : in ipso enim tanquam in molli cera quilibet imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, † *cui non judicium, non odium erat, nisi indita, & iussa.* Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus principatum imposuit; id quod haud obscurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum ex agno reliquum porrexit. Atramen non velim principem Cameli esse similem, qui cœcè oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculos, sicut animalia illa in visione Ezechielis, ut videant, & sciant, quid in se suscipiant. Curram & aurigam Israël Eliam vocabat g Eliseus, quod onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque juben di, neque vitandi patens, non jam Imperator, sed tantum belli causâ erat.* Quam ob rem non solum indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modumque dat rotularum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut Princeps præ-

† Tac. lib. 12. Ann. d Factus est principatus super humerum ejus. Isa. 9. 6. e Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul: dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. 1. Reg. 9. 24. † Et dorsa eorum plena erant oculis. Ezech. 1. 18. sm. lxx. g Eliseus autem videbat, & clamabat; Pater mi, Pater mi, currus Israël & auriga ejus. 4. Reg. 2. 12.

Prætoris, Confiliarii, aut Præsidis partes sustineat: majus aliquid & excelsus ab eo postulatur. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. *Ipsi debe haber* (verba sunt Alphonfi Regis) *Omnes sabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le sirvan de secho en aquellas cosas que son menester para su Consejo, e para fazer justicia, e derecho à la gente; ea el solo no podria ver, nin librar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fie.* * *Ipsius est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eosque operari sinere; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua superiore magis minùve immediatâ aut assistente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quæ Ministro- rum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis solus Princeps statuât. Ea de causa Tiberius † *Senatum per literas castigabat, quòd cuncta curarum ad se rejicerent. Curæ principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis læsione à Ministro eæ decidi possint. Quapropter * Sanguinius maximus è Consulari- bus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquestis insuper acerbitatibus auferant: sufficere ipsum statuendis remediis. Quòd si Princeps semel Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confisus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari h voluit. Pari ratione aliis relinquere debet princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque nar-**

var-

† Tac. lib. 3. Ann. * l. 3. tt. r. p. 2. † Tac. lib. 3. Annal. * Ibidem lib. 6. Ann. h *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea. Gen. 2. 19.*

archus vilioribus se impendit ministeriis, sed in puppi sedens navim gubernat quietâ manus agitatione, quâ plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd si princeps ob ætatem aut teneram, aut ingravescentem, aut naturam aliàs ad gubernandum minùs idoneam negotiorum directioni intendere nequeat, alium adiutorem asciscat: minus enim est incommodi, alterius uti opera, quàm per se ipsum errare in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuerunt, quòd viros bonos adhiberet in consiliis; postea vero cùm solus peragere negotia voluit, semetipsum perdidit. Rex Philippus secundus, cùm videret ob se-nectam, aliàsque corporis imbecillitates se ad Imperium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, expertisque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cùm necessitas ea fuerit, non decet principem omnem omnino negotiorum curam deponere, quantumvis intelligentes sint Ministri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile, quibus, si calor animæ natus defuerit, nulla sufficiunt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas, & sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic membris suis, & organis aliquo modo præsto sit. Si omnino non possit, illud curet saltèm, ut ipsemeo videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ solertiâ, ut ipsius dispositioni & iudicio tribuantur. Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut aliò intendat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel nôsse duntaxat, omnes consultationes ad eum pervenire manus, auctoritatem iis tribuit, licet nec mutet eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet lustravit oculis, aut instructus secretò correxerit, & castigavit Ministrorum suorum errores, iisque metum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solliciti: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut certè solere inspicere. Consultant porrò in Consiliis de negotiis, & vixis bene de Republica metis,

ritis, quos ad munia publica & dignitates evehant
 verum ad ipsum principem omnia perveniant oportet
 ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet,
 neque facillè permittat, ut tanquam in Solari horolo-
 gio umbræ ipsius (per has Ministros & principi famili-
 ariores intelligo) eas indicent, & primum in apertum
 proferant, adedque sibi adscribi faciant: nam si in hoc
 existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas,
 beneficia suam perdent gratiam, & princeps contem-
 ptu erit, cui ea in acceptis referri oportebat. † Ob hanc
 causam inclinatio Senatus, quâ in M. Hortalum propen-
 debat, incitamentum Tiberio fuit, quo promptius adversare-
 tur, vehementerque increpuit, * Junium Gallionem præ-
 mia Prætorianis militibus proponentem, velut coram
 rogans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperato-
 ris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset, Prin-
 ceptis non ideo in veneratione est, quod Princeps sit, sed
 quia ut princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid
 statuendum acerbis, si quæ panalis ferenda senten-
 tia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quan-
 tum fieri potest, princeps celet. Illi populi indignatio-
 nem, rigoris ac pœnæ odium sustineant, non iste. De
 Jove antiqui dicere solebant, quod benignos solum
 vibraret radios, qui absque cujusquam offensione mi-
 narentur, ejusque potentiam ostenderent, alios verò
 per Deorum consilium, Ministri severi habeantur &
 duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum
 est accusare, & condemnare; principis absolvere, &
 veniam concedere. Emanuel Lusitania Rex gratias
 agebat cuidam, quod argumenta quædam reperisset,
 quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item
 Lusitaniæ Rex Joannes tertius quæstioni cuidam
 criminali præsens aderat, cumque sententiis rogatis,
 paria essent tum absolventium, tum condemnantium
 suffra-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann. i Et honores
 ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & ju-
 dici irrogare. Arist. l. 5. Polit. c. 11.

affragia, solúmque ipsius exspectaretur, fertur respondisse: *Quòd hunc mortì adjudicaveritis, justissimè etum arbitror, cuperemque alii omnes in eandem irissent sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, ne quis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum esse.* Ad subditos conservandos princeps creatus est, nisi illius causa fiat, vitam eripere nemini debet.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil confert, sed eas operari finit, & motus solúm earundem denotat. Ita Carolo quinto Imperatori videbatur agendum esse Principi cum suis consiliariis, ut iis mimirum consultationes relinqueret, neque his facile e coràm ingereret. Quòd documentum etiam filio suo dedit Philippo secundo; præsentia enim libertatem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tamen in majoris momenti negotiis præsentia principis perquam utilis videatur, eò quòd non æquè animum instruant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in quibus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici; perspectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verùm in declaranda sua mente admodum cautum oportet esse principem, ne fors eandem adulatione sequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ causa fuit, cur Piso accusato Marcello, quòd sublato capite statum Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Tiberio diceret: † *quo loco cons. bis Cesar? si primus habeo, quòd sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam.* Quam obrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris decretum, quo * *exemit Drusum filium suum Consulem designatum dicenda primo loco sententia, ne cæteris ad sentiendæ necessitas fieret.* Ingens istud periculum est; sed nec minus commodi ex eo, si princeps nec antè, nec post in consultationibus suum aperiat animum: ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quòd videbitur optimum, Henricus

Lusi-

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

Lusitaniæ Rex tanta cum prudentia negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset, quòd animus ejus inclinaret. Unde & nata consuetudo, quòd Præsides & Vice-Reges in Consiliis suffragia non feriant, quæ antiquissima est, Ætolis quondam usitata.

At enim verò in casu, quo princeps approbationem potius cuperet, quàm consilium, poterit antè animum prodere, & suam manifestare opinionem: semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia faciliè ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cùm princeps illo tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hæc suâ præsentia fimer, atque illicò, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licèt ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immo vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susciperet, *† sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpserunt.*

§. Quæstio frequens est inter Politicos, debeatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimium videtur occupatio, quâ tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius * *nec Patrum* in Senatu cognitionibus satiat, *judiciis adsidebat in cornu tribunalis.* Rex Ferdinandus sanctus coràm in judiciis præ-

SCAS

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 1. Ann.

ensaderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Salomonus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum causas judicandas sibi sumeret, porque paguer el Rey es tenuto de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son así, como de señalados, e mas sin consejo, que los otros, Salomoni insignem reperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo causas & decidebat; & Israëlitarum Regem postulabant, cui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis licebat. Sola principis presentia bonos efficit in Judicibus, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri non potest. præcipua causa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quod qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisse, optimè nôisset pauperes adversum potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam promiserit principi, deleturum se reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivis eum permundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Justitiarum Ministros eligat, attendatque deinde sedulo, quomodo munus suum isti impleant; ceterum sufficet, quod subinde in causis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia possunt

& *Audiuit itaque omnis Israël judicium, quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. *l* *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universa habent Nationes.* 1. Reg. 8. 5. *m* *Rex, qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo.* Prov. 20. 8. *n* *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.* Ps. 9. 14. *o* *Persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34 *p* *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam, Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Isa. 1. 17.

possunt opprimi) suffragiis ferendis ipse interfuit, at certè, ut Judices semper in metu sint, ne fortè ex occulto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sententias observet. In eum finem Judices omnes Madriti versantur in Palatio regio, & in aulis, ubi iudicantur; fenestras sunt, per quas sua Majestas secretò solet attendere: perinde ut apud Magnum Turcarum Imperatorem in certo loco iudiciis deputato (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Judices de negotiis conferunt, & quoties ira videtur, ab ipso audiiri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

§. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriori, qui horas designat, haud obscurè elucet etiam in regimine Monarchia Hispanica tam bene instituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu iustitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut Consilia veluti rotæ sint, sua Majestas verò index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis iudicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati præsentibus, tanta cum prudentia & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & amplius, à quo altius illa cœpit aslurgere, vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam cæcæ sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia; & pœnè quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur:

antur; evidens sanè argumentum, hanc nostram fundamentis suis longè illi præstare, & à viris fidei maxime probatæ, majoris itè m̄ judicii ac prudentiæ gubernari.

Quamobrem cum summa rerum ad Principem tantum derivanda sit, decet omnino, ut non amore solum, sed œconomia etiam Reipublicæ Pater sit, neque is esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros, qui rerum satagant; sed secretam præterea earundem utilitatem sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat; ut mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo commercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi librum Augustus Imperator habebat, in quo * *opes publica continebantur, quantum civium, sociorumque in armis, quot classes, Regna, Provincia, tributa, & necessitates, largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat. Memoria experientiarum quasi quoddam depositum est, sed hanc & fragile, nisi à calamo juvetur, qui illas intacta perennare faciat. Plurimum addiscet, quisquis hæc quæ rectè facta fuerint, quæ secus, memoriæ juvanda causa, in libellum retulerit. Quam diligentiam adhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solum regnum aliquando evecta, putaveritque nequaquam habere Majestatem regiam eò usque sese demittere, sed sufficere, si solâ suâ præsentia, non autem tantâ mihi attentione Regnum moderetur, Ministrorum vitio illud permittendo, facillè equidem mihi perit adeo de optima constitutione, & ordine Monarchiæ, ut in Consiliis suis, & tribunalibus fore, ut Serenitas Vestra absque graviore aliquo periculo dominationis suæ stadium decursura sit; verum tamen nihil aliud, quàm index solùm horologii, alienis rotis agitur, neque quicquam in ejus gubernatione accipiet eximium, & gloriosum, quemadmodum futurum esset, si (quod spero) Serenitas Vestra Augustam imitata in certo aliquo libro, illas ipsas res ad-*

V

notas

* Tac. lib. 1, Ann.

notari fecerit. quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur; quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliâque similia; notando insuper memoriz causa negotia majoris momenti, quem ea eventum sortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia usu observata, quæ ad ritè gubernandum possunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantopere omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unâ cum Secretis personarum Catalogis; quia verò illæ sensim & eum tempore naturam, morèsque mutant, quolibet triennio illi innovantur, præterquam quòd annis singulis ad eundem perscribantur informationes quædam, non tam generales, sed de iis solùm rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis optando, non contrâ. Quòd si principes ejusmodi notas rerum personarumque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibusque: meliùs regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari; adeòque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur, quæ ad bellum aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summariz illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet principis, aliæ per Ministros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelli-

gentes, quibus tuto credi potest, quòd sincerè & accuratè illas facturi sint. Quare si, ut Cicero dixit, † *Senatori necessarium est nescire Rempublicam, quid habeat militem, quid valeat erario, quos socios illa habeat, quos amicos, quos stipendiarios, quâ quisque sit lege, conditione, fœdere, &c.* Senatori, inquam, qui non nisi exigua gubernationis pars est, quantò magis ista necessària erunt Principi, cujus est ad universale bonum attendere? & si Philip-
 pus Macedoniae Rex bis quotidie prælegi sibi voluit articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabitur Princeps in uno aliquo libro inspicere totum Imperii sui corpus redactum in compendium, contemplando nimirum in illo, velut in tabula quadam geographica, omnes ac singulas partes, quibus illud constat?

† Cicero.

SYMBOLUM LVIII.

Enim præcipuis regnandi instrumentis honor, qui nisi ab honesto esset & laudabili, inventum positivum crederem. Firmamentum Imperiorum est. Nemo quisquam absque eo se suâque diu conservare poterit. Si is deesset principi, deficeret virtutum custodia, famæ stimulus & vinculum, quò amorem venerationemque sibi conciliat. * *Velle pecuniae excellente tyrannicum est; honoribus verò, magis regium.* Nec minus subditis honor utilis est, quàm ipsi principi: nam sine eo nullæ sufficerent leges ad coercendum populum, cum plerique comparati sic simus, ut non minus infamiae metus, ac poenae nos in officio confineat. Mox rueret ordo Reipublicae, nisi in existimatione essent obedientia, fidelitas, integritas, & fides publica. Cupiditas gloriae legum auctoritatem nutrit ac fovet, & ut illa porietur, labori se dat, & virtutibus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicae: in qua subesse omnes cupiunt, quàm ei, in qua nemo non imperare desiderat. Regnum nimis

V 2

abje-

* Arist. lib. 5. Polit. c. 19.

abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, quæ
 Domino legitimo obstrictum est, facile obliviscitur. I-
 lud verò, quod altioris est animi, quòdque honorem

in pretio habet, labores & pericula, immo suammet
 ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide per-
 maneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia ex-
 pertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga
 Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur?
 nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta
 elementa, tametsi omnia adversus illam viderentur
 conspirasse, ejus constantiam frangere potuere. For-
 tunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potue-
 runt, generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legiti-
 mum amor adimi nunquam potuit.

§. Ad-

§. Adversus mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; quâ politicâ Chineses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Estimatio gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloriæ dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publicæ, quâ quisque in sua opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionumque heroicarum pretium est, quod principes reperire potuerunt, ad eoque honoris estimationem integram, quoad heri potest, si non ob Majestatem suam propriam, aut certè propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter subditos, dissimulando penitus, aut leviter saltem castigando delicta illa, quæ tuendi honoris causa committuntur, & contra præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosam esse inanem illam existimationem & gloriæ, quæ solâ hominum opinione, non solida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii principis, duella, injuriæ & homicidias: ex his verò motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum

Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditus opinione suâ propriâ, aut communi rumore per suâsus Tyrannum eum iudicet, & morte dignum, facile eam machinabitur, ut sese pro patria offerat, & nomen suum posteritati a consecret. Oportet ergo ut princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret, & exteros: honor enim iste principum honor non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, si se communicet aliis, eâque incendat. Ob quam causam Ennius pietatem illius, qui erranti viam monstrat, flammæ comparavit.

† *Homò, qui erranti comiter monstrat viam,*

Quasi lumen de suo lumine accendat, facis,

Nihilominus ipsi lucet, eam illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit consilium, * *ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac sententia præsens Emblemata desumptum est, fas incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratus insignis, à qua lucem flammamque hauriunt alia, ad significandum, quàm sine detrimento flammæ honoris sui eundem Principes inter bene meritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppeditant, nec unquàm deest, quod largiatur. Inexhausta est honoris dos in principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solum, qui honores, quos accipiunt in alios dispertiri debent; nō secus ac terra vaporibus suis aërē refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atq; hoc mutuum hono-

a *Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam, invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur.* Arist. lib. 5. Polit. c. 10. † *Ennius.* * *Cicero.*

honoris subsidium principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit † *que honrando al Rey honran. à simismos, e à la tierra, donde son e fazen le alt ad conoscoida, porque deben aver bien, e honra del.* Ubi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis suam Majestatem ostendit Princeps, quam honorando. Quamvis natura corpora præstantiora sunt, tanto profusius virtutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorumque qui ad Deum accedunt propius. In his generosis principiis ac regulis maxime instruatam vestram Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

** Os Cavalleiros tendê em muita estima,
Pois com seu sangue intrepido, e fervente
Estenden não fomento à ley de cima,
Mas inda vosso imperio preeminente.*

Audiat Serenitas Vestra ea de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis moribus instruens, sic loquitur: † *Otroso deben amar e honrar à los ricos Omes, porque son nobleza, e honra de sus Cortes; e de sus Reinos, e mar, e honrar, deben los Caballeros porque son guarda, e amparamiento de la tierra. Ca son se deben recelar de recibir muerte por guardarla, e acrecentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vident & Regnum efficiunt gloriosum: nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittuntur ad posteros. * Vix ullum aliud egregium facinus effecere tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium cuneos aquam de cisterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuerit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita,

V 4

VIII

† l. 17. tt. 13. c. 2. * Cam. Lus. can. fo. § l. 17. tt. 13. p. 2. * 2. Regum 13.

vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quod
 dam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minùs ad a
 gendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Ma
 joribus eorum gesta fuere; uti & honores, quos acce
 perunt à Regibus, quàm ii, quos adhuc sperant. Atque
 isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecess
 sores, ut præstantiora quadam illustriorum familia
 rum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint
 prosequi. † Sic Rex Joannes secundus remuneratus est
 ea, quæ Comites Ribadei præstitierant, quibus idec
 perpetuâ lege dabatur ad mensam Regis accumbere.
 vestisque quâ Reges die Epiphaniæ Domini sacro ute
 rentur. * Eundem honorem Rex Catholicus Marchio
 nibus Gaditanis habuit, jussitque eos donari veste,
 quâ vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virgi
 nis Matris natali Die. Marchionibus item de Moyse,
 quibus dari præcipit craterem, è quo S. Lucie festo
 Reges biberent. Comitibus denique Rocensibus ex
 familia de Vera, quibus permissum, ut quotquot ex
 illo sanguine descenderent, quotannis homines tri
 ginta à tributis possent immunes reddere: cùmque
 ipse Rex Ferdinandus Galliarum † Regem Savonæ
 conveniret, magnum Ducem Gonsalvum coenæ adhi
 buit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim
 aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum
 aliquod Regnum atque ad eò universa Hispania armo
 rum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de
 quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio
 quodam forti ac strenuo Duce: * *Illo in corpore decus omne
 Cherscorum, illius consiliis gesta, qua prosperè ceciderint, ta
 bahatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius
 solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio
 alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America assurrexit,
 Hermanno Cortesio, & Pizaris debetur. Fortitudo &
 indu-

† Mar. hist. Hisp. lib. 21. c. 16. * Idem lib. 25. c. 4.
 † Ibid. lib. 29. c. 9. * Tac. lib. 3. Ann.

industria singularis Marchionis Aytonz, mortua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quâ Italia diu fruita est, fuere præfentes aliqui Ministri, quorum maxima præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, quâ ditescunt principes, augent Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Ottomanicum, quod fortitudinem decoret præmiis, & ætius evehat, in quocunque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus quintus, & Rex Philippus secundus aptare formaræque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipsi aut eos non querunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solum ad gradus ætiores evehant, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, quæ in re plus casus potest, quàm electio. Semper natura insignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen semper utuntur principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriunturque obscuro & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Offatus in Sacellaturæ Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset inglorius, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus quartus magnæ illius indolis probè conscius, eum Cardinalitia dignum purpura proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morieturque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus

una cum tribus discipulis in montem Thabor conscenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuere fidem suam sic intepuisse, ut energumenum quandam curare nullo modo possent. Non crescunt neque floreat ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparserit semina, magnos insignisque Ministros colliget: at tempore eos seminare oportet, atque ad occasionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minus solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitate atatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

6. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos: id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cum dixit: † *E aun deben honrar à los Maestros de los grandes señores. Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos e por cuyo consejo se mantiene, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Senores, Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebraantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos son como resortes, e raiz de los Reynos. E esto mismo deben fazer à los Mercaderes, que traen de otras partes à sus Senorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, i à los Labradores, porque de sus menesteres, & de sus labranzas se ayudan, e se go viernan los Reyes, e todos los otros de sus Senorios, e ninguno puede sin ellos vivir. E otrosi todos estos sebre dichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar*

b Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turba residentibus quidam tepor eorum fidem retardaverat. Hilar. c. 1. sup. Matth. c. Obtuli eum discipulis & non potuerunt curare eum, Matth. 17. 15, 1. 3. tt. 30. p. 2.

honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrefendar fus derechos, e feruirle cada uno en la manera, que debe, como à fus Senor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiente dellor. Quando el Rey esto ficere con su pueblo, aura abondo en su Reyno, e serà rico por ello, e ayudar se à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e sera tenido por de buen feo, e amarlo an todos comunalmente, e serà temido tambien de los estranos, como de los suyos.

§ In largiendis honoribus magnà attentione uti oportet principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secùs, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat, Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valdè perturbatur Respublica, ubi honores malè dispersiti fuerint. Impares meritò notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur pluri. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem. Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non singulare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decertant. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia populo.

§ Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eumque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cum in aliam transit materiam, in sua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eisdem posthac sperabit nisi ab eo,

V 6. quena

quem in ejusmodi honoribus constitutum vident. Etiam in Livia matre sua admittere noluit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: *Anxius enim invidia, & mulsebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est. Quin & cæremoniarum, quas casus introduxit, aut adulationis, & jam principis sunt propriarum, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Agerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant, tametsi filii ipsius essent, & in Imperio & Successores. Vanescit Principum honor, si promissis adulationibus vulgatur. Aliquando tamen, cum Ministri absente principe personam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & cæremoniarum, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsentem non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.*

† Tac. lib. I. Ann. d. *Tum verò aquari adolescentes Sevelta sue, impatienter indoluit.* Tac. l. 4. Ann.

SYMBOLUM LIX.

Natura provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepserit, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanarum obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentia & tyrannidi

Exte-

Exteriorum tam facile cederet. Verum propugnacula illa naturalium limitum sufficere minime potuerunt, ne infatibilis dominandi cupiditas ea perurum-

peret: tanta enim tamque potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymasse fertur, quòd plures sibi mundos subicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imo vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cumque illum amici monerent de periculo, *Hodie, inquit, Regem dicite, cras perimite. Nulla in homine passio cæca magis est & peri-

V 7

* Mar. hist. Hisp. l. 3. c. 10.

periculosa, ac ista. Multos illâ vitâ pariter & statibus quos dilatare volebant, exiit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui insculptum caput Mascaræ Principis, qui dum illi sceptrum eripere voluit, um non tantum, sed & vitam perdidit; in ipso verò cælicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suæ regnâs exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra Regnum suum porrigat; haud secus ac testudo, ubi caput extra concham exierit discrimini sese a objicit. Et tamen si sua retinere, propria domus; de alienis certare, regiam laudem esse, Res Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentia Tribunal, quàm armorum superest. Enimverò qui injustè alteri statum suum eripit occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. † *Suam* Princeps *Fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.* Ea de causa Rudolphum primum Imperatorem dicere solitum accepimus. *Satius esse, bene regere, quàm dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsentis Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales lusoribus comparantis, qui vanâ lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos b impellit. Quò quis potitur pluribus, eò

plura

a Testudinem ubi collecta in suum tegmen est, tutam ad omnes ictus esse, ubi exierit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere Liv. Tac. l. 15. Ann. † Curtius. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 10. b Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio est, Tac. l. 4. Ann.

plura desiderat. Venus ac jam pridem in ista mortalibus potentia cupidò cum Imperii magnitudine adolescit, & incrementum sumit. Opportunitas occasienuum, mediocrámque facilitas oculos rapiunt, & animos principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuerur, qui plura possidet; sed is, qui plura iure possidet. Potentia nimia amulationem & invidiam concitat, augétque pericula: adversus potentio rem enim omnes in fœdera coeunt, & arma sumunt; uti fœcère Hispaniæ Reges contra Alphonsum tertium, cuius prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ causa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quàm eandem exercere; neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, † quæ ab exiguis profecta initiis, eò creverat, ut jam magnitudine laboraret sua; quòd cum Augustus antè prævidisset, addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. † Imponat Princeps felicitati sue frenos, facilius reget. Evchere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, * facilius quippe est quædam vincere; quàm tenere: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. † Fortunam magnam citius invenies, quàm retineas. Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentia, at sine prudentia singulari conservari non potest.

Nec minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonfus Sapiens hanc causam adfert: * *Torque la guardia a viene por sefo, e la ganancia por a ven-*

† Liv. l. i. * Tac. lib. i. Ann. † Currius. * Idem. † Publ.

* l. 3. tit. 3. p. 2.

aventura. Fortunam tuam pressu manibus tene, lubrica ej
 † Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi symbolum
 perquam facile est; ad detinendum verò consilio c
 pus, ut nimirum manum sic applices, ut demitta
 paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum er
 git, legioni militum sarissis undique cinctæ similis vi
 detur.

————— * *Fert omnia secum.*

Se pharetrâ, sese jaculo, sese vitur areu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma elata fue
 rant Joannis Austriaci tempore, cum illa Rebellion
 sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facile sui
 Lotharingæ Ducatum contra jus fasque occupare; a
 eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, &
 periculis plena, ita ut manum armatam subducere
 nunquam audeat. Et causæ, quæ ad acquirendum præstè
 sunt. Quòd si tamen semel in dominatu præscriptum
 fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quod fit, ut
 unus aliquis facillè interdum gubernet Imperium,
 quod non nisi magna cum difficultate multi principes
 crexerunt.

§. Quare cum præcipuum principis officium sit,
 suos status conservare, adjiciam hîc ea media, quibus
 id fieri possit sine successione, aut Electione, aut ar
 mis acquisiti illi fuerint. Tres solùm causas genera
 les præmitto; quæ ad acquirendum, & conservan
 dum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Re
 ligione & justitiâ servemus propitium: Occasio, cum
 causarum concursus ad altiorem fortunam viam
 aperit: Prudentia, quando aut accersere occasiones,
 aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumen
 ta sunt cum scientia conservandi communia: ejus
 modi sunt animus generosus, & applicatio princi
 pis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in
 ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas
 religionis; administratio justitiæ; legum auctoritas;
 distri-

† Curtius. * Claud.

distributio præmiorum; severitas castigationis; Magistratûs integritas; electio bona Ministrorum; privilegium, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis; frequentia populû; moneta puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omnibus sedulâ attentione sit opus; ii tamen, qui successione hæreditariâ à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transferint, non amplius meminerunt Subditi, Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vindictam metunt & poenam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facile ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia jam alveum repetit) securum eum reddit, licet ad gubernandum minùs idoneus sit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certe hos tales ei casus obtulerit.

§ In iis verò Statibus, qui jure hæditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est. sub prima gubernationis initia præsertim; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statum præteritum innovando absq; prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutatio-

nes tamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, quoniam non confestim ab uno extremo transit ad aliud, sed inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumnii interjicit. *Anceps, & operosa nimis est mutatio, quæ subito, & cum quadam violentia suscipitur, facilius autem, quæ sensim, & paulatim declinando fit.* Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repente ab uno navis latere in aliud convertenda sine. Eapropter valde expedit, ut princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paulatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus aliò se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium eversus, * *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere, & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare.* Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, * *ut haud minis vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cum laxam sub Commodi disciplinam militarem ad pristinos mores reducere euperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus undecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exereuit. Quare cum rigor nimis Principatus inveterati vitium sit, novi contra virtus debet esse benignitas.

* Nil putet assuetos sceptris, mitissima fors est

Regnorum sub Rege novo.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem,

‡ Arist. l. 6. Polit. Tac. lib. 1. Ann. † Idem lib. 1. hist.
* Lucan.

ionem, neque enim minus negotii est *Rempubicam emen-*
laré, quam ab initio constituere. Eam ob rem excusavit
 de David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem,
 de Joabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse
 adhuc delicatum, & recens unctum; veritus scilicet
 ne dominatum suam rigore nimio exosum e redderet.
 Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud ha-
 buisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo
 rigoris paterni moderationem petenti hunc in mo-
 dum respondit: *Pater meus aggravavit jugum vestrum,*
ego autem addam jugo vestro: Pater meus cecidit vos flagel-
lis, ego autem cadam vos scorpionibus.

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac
 gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi
 conciliare: nam semel parata, non facile iterum deper-
 ditur: Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniam
 tantopere laborabat, *ut fama inferiret, qua in novis ca-*
mpis validissima est. * Idem etiam Agricola fecit, cum Ar-
 meniam regeret, † non ignarus instandum famæ, & prone
 prima cossissent, fore universa.

§. Periculosa semper est comparatio gubernatio-
 nem præteritam inter & præsentem instituta à popu-
 lo, si non eandem in hac, atque in illa prosperitatem
 reperiat, aut in Successore non videat eam humani-
 tatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus
 Antecessor floruerat. Curet itaque, quoad fieri po-
 test, ne tempus à tempore nimium diserepet; sed ut
 una eademque videatur manus, quæ habenas mode-
 rat. Quod si princeps actiones suas sic instituere
 aut non possit, aut nesciat; ut æquæ ac priores placeant
 subditis, minimùm eas fugiat occasiones, in qui-
 bus fieri possit comparatio. Quæ causa erat, cur Ti-
 berius homo severus & melancholicus, † spectaculis
 publicis abstineret, *tristitiâ scilicet ingenitæ, & metus*
 corru-

† Arist. lib. 4. polit. c. 1. *Ego autem adhuc delicatus, &*
unctus Reg. 2. Reg. 3. 39. * 3. Reg. 12. 14. † Tac. lib. 13.
 Ann. * Idem in vita Agricæ, † Idem lib. 1. Ann.

comparationis, quia Augustus somiter interfuisset. Quam simul atque princeps ad gubernacula sedere coeperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis preterita in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem fontem lapidem offendant. Atque ex hac ipsa regula Nero ad Imperium evectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, † formam futuri Principatus præscripsit, ea maxime declinans, quorum recens flagralis invidia.

§. Porro illud etiam conetur princeps, ut actiones suas moribus Patris, & institutis Majorum accommodet; nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut provincia aliàs visæ non fuerunt, in vitiiis numerat populus, & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem posebant; * sed prompti aditus, obvia comitas, ignota Parthi virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde odium prævis, & honesti. Indignè nimirum ferebat populus, quòd nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant; contra ac Nero, qui † prima ab infantia instituta, & cultum Armeniorum amulatus, venatu, epulo, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebemque juxta devinxerat. Et si novitates istæ in ipsamet principis perforat id efficiunt, quanto magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut princeps nec severus nimium, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, popululque remedium experit, Successoris gnaritas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis suscepta à gloriosissimo Patre Serenitatis Vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis con-

† Tac. lib. 13. Ann. * Idem lib. 2. Ann. † Ibid.

condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa
 iustitia est, quæ magnam principibus auctoritatem,
 & omnium voluntatum studia conciliat: siquidem
novum Imperium inchoantibus nullis clementia fama;
 ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Caro-
 lus item septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ
 perpiciens Witiza Rex sustulit exilii pœnam, quâ
 Pater ejus quosdam multaverat, jussitque lites
 eorum ac causas in ignem conjici, ut nimirum
 hæc ratione capitis sui Coronam magis securam red-
 deret.

§ Tametsi verò artes istæ apprime utiles sint, præ-
 cipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedi-
 entiam subditorum sibi princeps conciliet. Quia re-
 nsignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: * unus fuit
 Alphonfus primus, quando pro uxore sua Urraca re-
 gnaturus in Castellam profectus, comem & benignum
 sese omnibus exhibuit. Ipse causas pro tribunali co-
 gnoscens jus dicebat, administrabat justitiam, vidu-
 as & pupillos à potentiorum vi injuriæque protege-
 bat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque
 meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rem-
 publicam bonis omnibus ornare, atque ubertate &
 populi frequentia augere studebat; ob quæ amari
 ab omnibus meruit. Aliter fuit Rex Alphonfus
 quintus, qui Regni Neapolitani subditos mirè si-
 bi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis:
 præmio & castigatione; & liberalitate, humanitate
 & promptitudine audentiam largiendi. Tam boni
 publici privati que amans, tam ad genium morésque
 Regni istius formatus, ut non princeps extraneus
 videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præse-
 ntes, facilius longè subditorum animos & volunta-
 tes occupare potuere; in absentibus verò principi-
 bus, qui aliis in provinciis aulas suas habent, id dif-
 ficilius est: nam fidelitas longâ illâ distantia si non
 refrigescit omnino, at intepescit saltè, nec in
 ardore

† Tac. l. 4, hist. * Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 8.

ardore suo conservari aliter poterit, quam gubernatione optimè institutâ, procurando nimirum, ut non nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadvertendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contra Justitiam, Honores & Fortunas aliorum ipsi commiserint. Illud enim solum solatium restat absentibus subditis, † *laudatorum Principum usum ex agro esse, quamv. procul agentibus: savor proximi ingruere.* Verùm quia eiusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mutationes, atque à principe præsentis gubernari malunt quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illi habuerit princeps, armata sit, & adversus casus omnemunita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dicimus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc rarò diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, quâ Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eumque desperneret, tamen à Deo ipsomet illius esset electio. Verùm non desunt artes, quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignum eum effecere, porro conservet; solent namque homines cum Fortuna secunda mores etiam suos immutare. Tiberium * *egregium vita samâque Historiæ memorant, quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit.* Similiter Galba major privato visus, dum privatus fuit, † *Comis humanusque sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & studiosus conservandorum privi-*

† Tac. lib. 4. hist. d. Num. *Salvare nos poterit iste! & desperaverunt eum, & non attulerunt ei munera.* I. Reg. 10. 27.

* Tac. lib. 4. hist. † Idem lib. 1. hist.

privilegiorum Regni, & consuetudinum. Provincie
 noceres in consilium advocet, occupando eos in of-
 ficiis, & muneribus publicis, nec facile exteros admit-
 tit, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis
 concedat. Familiam suam servet modestam; Majesta-
 tem severitate, justitiam clementia temperet. Regnum
 moderetur, quasi hereditate patrum, quod ad po-
 teros transmittere debeat, non tanquam electivum,
 omnes omnino ex eo fructus, dum imperat, ad extre-
 mum usque colligendo, unde Poëta quidam quatit-
 ur.

† *Non parcsit populus Regnum breve.* *
 er enim difficile est, temperare felicitati, quã te non putes
 in usurum.

§. Oportet præterea principem esse pacificum, non
 lienorum invasorem: nam Regna electiva eum habere
 metuunt Dominum, cui animus est ad subjugandos a-
 ps; amant verò eum, qui de sua conservatione magis
 est sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe
 quibus minimè later, Regna omnia in primis initiis
 suis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fi-
 es sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis
 solebant, novas sibi provincias subjiciendo. Neque
 nim fieri potest, ut inter tot electionis casus & peri-
 ula diu firma consistat multorum Statuum amplitu-
 do, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducant
 ad Monarchiam hereditariam. Quam causam Galba
 ledit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam
 commutatum e fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, ad eòque absq;
 nac gubernari non debent, sempèrque danda opera,
 ut princeps à parte stet electionis, in ea siquidem libra-
 am quasi tenent suam libertatem, & si animadversum
 in principe fuerit, quòd coronam ad successionem re-
 ducere cogitet, ea privabitur.

§. In

† *Status.* * Tac. lib. 2. hist. e *Si immensum Imperii
 corpus stare, ac librari sine rectore possit, dignus eram, à quo
 Respublica inciperet.* Tac. lib. 1. hist.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comparantur, plus difficultatis in acquirendo experitur vigilia, quàm in conservando: sunt enim velut equi nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, & fessorem admittant, postea oneri & feço iubente cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominatiori; nempe † *prima dominandi spes in arduo, ubi ingressus fueris, adsunt studia & Ministri.* Verùm tamen, cum illa voluntatum studia plerumque ficta sint, facile se ostendunt contraria, ubi possunt, ideòque bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principio præfertim, quando exactionibus primis de gubernatione futura iudicium fit; uti Vitellio accidit ob Dolabella mortem, in viso omnibus & fodiolo. Et tamen Piso dixerit, * *neminem unquam Imperium flagitio quasi sum, bonis artibus exercuisse,* scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox perièrè. Pessima ista ratio Status omnes ferè Tyrannos pessundedit, & si quis aliquandiu substitit, & ideo factum, quia Tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primùm injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt principem boni publici privatique causa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsà illud obtineant, faciliè timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, † *simul reputans, non posse Principatum scelere*

† Tac. l. 4. Ann. f. *Magna cum invidia novi Principatus, cuius, hoc primum specimen noscebatur.* Tac, l. 2. hist.

* Idem l. 1. hist. † Ibid.

erele quassium, subitâ modestiâ & priscâ gravitate retinere. Istiusmodi transmutationes vehementius metuendus populus, quàm ipsa vitia; illis enim majorem subtile suspicatur malitiam. Virtus per artem simulatâ malitiâ deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & ambæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ creant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæsar & Augustus augenda tam sua quàm Imperii gloria, quin & huius conservandi exemplar aliis omnibus Principibus esse potest. Annis decem & novem dignum se Imperio probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore fortunam suam fabricari coepit. Imperia non merentur obtinentur; sed merita jam antè præcessisse oportet. Una victoria Imperatorem eum hæc fecit, eò quòd occasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione quidem, nam † Lepidi & Antonii arma in eum cesserunt. Cuncta discordiis civilibus fessa erant. * Nulla jam publica arma, nullo adversante, cum ferocissimi per acies, aut proserione cecidissent. † Neque provincia illum rerum statum abuebant, suspecto Senatûs, populique Imperio ob certamina tentium, & avaritiam Magistratum, adeòque Reipublica mutationem exoptabant. * Nec aliud discordantis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur. Quæ omnia, accedente præsertim Augusti prudentiâ, inausa fuerunt, ut unus ipse tanto facilius rerum potiretur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem porrò sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam auctoritate & Tribunitiâ. Atque, ut odium evitaret, neque Regis nomen, neque Dictatoris asscivit, sed Principis. Magistratum vocabula sustulit, Militem

X

donis,

§ Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit. Tac. lib. 13. Ann. h Mansisse Cæsare Augusto victore Imperium. Idem lib. 1. hist. † Idem lib. 1. Ann. * Idem ibid. † Idem ibid. * Idem ibid. i Ad tuendam plebem Tribunitio jure contentam. Tac. ibid. k Non regno tamen, neque Dictatura, sed principis nomine constitutam Rempubl. Tac. ibid.

donu, populum annonâ, cunctos dulcedine otii & pacis humanitate, benevolentia & clementia pellexit. † Mælius suis etiam æmulis, Antonio & Lepido concessit. * Quatuor quis seruitio promptior, opibus & honoribus extollebatur. † Pauca admodum vi tractabat, & ne tum quidem passione aliqua, sed * quò ceteris quies esset. Prompta profuente, quæ deceret Principem, eloquentia & omnium animos capiebat. * Ius apud cives, modestiam apud socios servabat. Tantâ erat integritate, ut ne impunita quidem sineret impudicitiam filie & neptis, quas urbe depulit. Curabat, ut ne familiarum Nobiles extinguerentur; ob quam causam insignes planè Marco I Hortensio gratias & beneficia præstitit. Primus cognitionem a famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Casii Severi libidine, quâ viros feminasque illustres procacibus scriptis diffamaverit, & eosdem libellos in suam personam & gubernationem conscriptos tulit ipse, contempsitque. Multis egit de Politia, & ornatu magnifico urbis in Romæ, Mari Oceano, aut omnibus longinquis tanquam terminis sepsit Imperium, ad potatis in libro (ut diximus) reditibus & expensis, Aërium militare instituit, & vires eâ ratione partitus est, ut in Regiones, Provincia, classes, cuncta inter se connexa essent. Atque his novis ex rebus auctis Romani, tuta & præsentia, quam vetera & periculosa malebant; quo factum ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doceam; sed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bonum evadat Principem, artibus iis sociando timorem

c. vi

† Tac. ibid. * Idem ibid. † Idem ibid. * Idem l. 13.
 † Id. lib. 1. * Idem lib. 3. l. Intellectus à divo Augusto liberalitate decies sextertium ducere uxorem, ne clarissima familia extingueretur. Tac. lib. 2. † Idem lib. 1. m. Sed ipse divus Iulius, ipse divus Augustus tulere ista, & reliquæ, haud facile dixerim, moderatione magis, an sapientia. Tac. lib. 4. Ann. n. Urbem ipsam magnifico ornatu. Tac. l. 1. Ann. * Idem ibid.

viribus ortum & potentia : nam quod armis acquisitum fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob causam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis & munimentis, tali erectis artificio, ne frantum videatur Regni libertati injectum; sed securitas potius adversus incursiones externas, & ut præfidia militaria custodiæ loco sint, non dissidentia : hæc enim ad desperationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tulerunt Hispani, quòd Constans, consalutatus Imperator, illorum diffusis fidelitati, custodiam montium pyrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hispaniam (cum maximo etiam illius detrimento) Vandalos, Alanos, Suevos, aliâsque Nationes. Confidentia fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Cæberis permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem signis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Augustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos, legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias acquisitas ad mores, genium, & stylum Nationis dominantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hispania cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt, quod Nationes facillè induci possunt : semper enim imitantur victores, iisque adulantur, eorum moribus atque ingenio se accommodando, & privilegiis eorum ac consuetudines pluris æstimando, præter proprias. Quæ causa fuit, cur Romani amicos suos, & fœdere sibi junctos civium titulo donarent, ut nimirum tantò eos fideliores experirentur.

Vespasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstrineret, Italiæ privilegia cum iis communia esse voluit. Provinciam acquisitam, si tanquam extraneam habetur, hostilem semper retinent animum. Movit ea Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ Galliam Comatam largiretur, sic inquiens : † *Quid exisset Lacedæmonis & Atheniensibus fuit, quanquam*

X 2

armis

armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arceban.
 At conditor noster Romulus tantum sapientià valuit, ut ple-
 rosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. H
 aliisque mediis paullatim in naturam abeunt don-
 nia extranea, postquam ea præscripsit temporis dit-
 turnitas, & sublata est libertatis pristina memorie.
 Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauratione
 cumque ea pluris esse crederet, puram & integram
 suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi mi-
 scere sanguinem, privilegia sua & honores victis Na-
 tionis illius communicare noluit; unde factum, u-
 niti unà simul cū odio servarent mores suos, idiom-
 suum, & perfidiam, ut necessum esset deinde eos o-
 mnino ejicere, & privare sese tot subditis tam profi-
 cuis ad agros colendos, non sine admiratione ratio-
 nis statûs aliorum principum, quòd splendorem No-
 bilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humana
 viderent anteferri.

§. Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutan-
 da erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non o-
 mnino omnino nova reperiatur, nec formam gubernan-
 tionis præteritæ desideret; uti factum exactis Roma-
 Regibus, quando tam sacra, quàm profana tanta cum
 dexterritate fuerunt ordinata ut Reges, † qui de utrifq;
 curabant, expulsos esse notari haud posset; cumque
 postea Imperium in Rempublicam verteretur, eadem
 Magistratum vocabula permansere, idem Senatus or-
 do imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod
 vim principatûs haud parum confirmavit. Idem in Du-
 catu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens ea
 in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe
 qui * non omnia statim, uti decretum erat, executus est,
 veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre
 & invertere vellet; sed quadam ex tempore disposuit, qua-
 dam rejecit in tempus. Verùm majori dignus admira-
 tione

† Tac. l. 1. Ann. o Sed Tiberius vim principatûs sibi fir-
 mans, imaginem antiquitatis Senatui præbebat. Tac. l. 1.
 Ann. * Dion.

one Samuel fuit, qui gubernationem & politiam populi Dei sic immutavit, ut nemini *p* displiceret. Tali um prudentia sensum sine sensu umbræ istæ libertatis dissipandæ sunt, ut pauci passu ea subducatur oculis, quo radices agit dominatio. Quo modo † *Agricola adversus Britanniam profuturum putabat, si Romana ubique vna, & velut è conspectu libertas tolleretur.* Atque hæc documenta sine injustitia locum habent in Statibus armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas potestatem dedit, eandem concedit etiam ad formandam pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ accessione obveniunt, haudquaquam licitum est, eorum evertere jura ac privilegia, aut moribus & institutis eorundem vim inferre. Solùm mutæ concordia causa, consensu communi statui poterit, ut communitia sint præmia & monetarum commercia, sublatis iis controversiis, quæ odium & æmulationem creare solent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum dēque sit dominium, vivendi item modus subdito- rum uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio & amor.

§. Nulla vis suavior juxtà, ac efficacior, quàm beneficium, ad tuendas conservandæque provincias acquisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & dignitatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acciperent. Facile mortales capi se sinunt commodis, nec magnopere attendunt ad largientem ista, & sceptrum moderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis obligati se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea adversus principem moliri possunt, ac seclerum defectu, cùm nemo quisquam ab homine ingrato fortunam sibi bonam polliceatur. Ea de causa Scipio expugnata Carthagine bona sua Dominis jussit restitui; & Sertorius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa moderando, instituendæque Hispanorum Senatuum, Ro-

X. 3

mano

p Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente sua; non accusavit illum homo. Eccles. 46, 16. & 21. † Tac. vita Agric.

mano similem. Ut suam stabiliret coronam † Rex Er-
 vvgius, vestigialia regia, quorum gravitate provincia-
 les fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio
 debebantur, condonavit. A Romanis item in debel-
 latis Provinciis * *quædam ex regis tributis diminuta, qui-
 mitius Romanum Imperium speraretur.* Acerbius dominan-
 tis avaritiam ferunt subditi, quàm ipsam servitutem;
 pro eo ac Romani in Frisiorum rebellione experti
 sunt, qui *pacem exorere, Romanorum † magis avaritiâ,
 quàm obsequii impatientes.* Caveat itaque Princeps, ne
 provincias acquisitas tributis nimium oneret, potissi-
 mum verò, ne usitata alibi in eas quoque introducat:
 hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellio-
 nem cœptavere Cappadoces, quòd Romanum * *in-
 xodum deferre census, pati tributa ab Archelao adigeren-
 tur.*

§. Nihil utilius modestiâ ad tuenda Regna bello &
 armis parta. Gravius tulit Senatus Romanus, quòd
 Julius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum,
 non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod
 cum adverteret Tiberius, † *verbis paucis cum iis uteba-
 tur, & sensu permodesto,* Populus ad minus præcipua ma-
 pis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animû,
 & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non
 raro applausus communis, & in odium incurritur. A-
 pud Romanos augendi conservandiq; Imperii potior
 cura fuit, * *inania transmittabantur.* Ob quam causam
 Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, † *validum
 sese spernendis bonoribus præstitit,* nec permisit unquã, ut
 ab Hispania ulteriore templa sibi erigerentur, quin &
 * *nomen Patris Patria à populo sapius ingestum repudia-
 vit. † Cuncta mortalium incerta, quantoque plus ad-
 eptus foret, tanto se magis in lubrico distans.* Eandem
 ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 17. * Tac. lib. 2. Ann.
 † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 6. Ann. † Idem lib. 1.
 Ann. * Idem l. 15. Ann. † Idem l. 4. Ann. * Idem lib.
 1. Ann. † Idem ibid.

rationem statûs præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga subditos suos sese exhibent, nec permittunt, ut, qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam sistant honoris causa, uti Romæ fieri consuevit. Posteaquam Castella obedientiam Regibus præstare ad tempus recusasset, non impertit iis, penes quos summa rerum erat, grandia nomina, sed Judicium duntaxat, ut tantò faciliùs à plebe admitterentur. Eâdem quoque prudentiâ & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Isabella, Regis titulum usurpare noluit, solo Gubernatoris Castellani contentus. Status quidam in Italia, qui ad Majestatem regiam aspirant, videbunt, opinor, successu temporis (utinam ista me fallat opinio!) ab antiqua recedere modestia nihil esse aliud, quàm universa in discrimen adducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia semetipsam ferre poterit, si tot capita coronis redimita intra fines suos viderit. Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari solent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales despiciat: eâ enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta est dominatio. In illis vivere, nec ullum agnosci Principatum, istud est, quod eas conservat liberas. Si Spiritus regii seminentur, pullulabunt Monarchiæ desideria, quæ liberati exitium adferunt.

S. Pax denique (ut alibi dicimus) illa est, quæ Regna acquisita potissimum tuetur, dummodo pax ista studiosa sit, atque armata: sic enim tempus indulgebit, ut possessio dominium præscribat paullatim, & titulum justum tribuat, absque belli tumultu, quod jura confundit, occasionem dat miscendi omnia ingenis inconstantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in solis regnis istis de novo acquisitis procurari debet, sed in provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facillè scintillæ aliquæ

aliquæ emicant, migrantque arma ex uno loco in alium proximum, & proclivè admodum est irritari eum qui ea sibi tam propinqua contuetur. Quæ causa fuit cur Rex Philippus tertius contra Carolum Emmanuelem Sabaudia Ducem arma sumeret, cum is Mantuanum Ducem Montferratum eripere conaretur, dante interrim sua Majestate operam, ut justitia, non gladium præfensiones illas decideret, neque quies Italiae publica ob cupiditatem unius pateretur. Idem periculum etiamnum hodie perdurat, nisi componantur diffensiones, quæ armis onerantur Coronas quasdam & principes: eductis enim semel gladiis, aut Vindicta de injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recuperare justitia, quod iniquè usurpatum fuit, aut Ambitione dilatare dominia, aut Mars ipse armatus, ferri aciem experiri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem quatuor versibus Tassi, in quibus magno cum judicio verba comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod Regnum stabiliri debet & conservari.

† *E fonder Beomondo al nuovo Regno.*

Suo d' Antiochia alti principii mira.

E leggi imporre, & introdur costume,

Et arti, & culto di verace Nume.

† Tass. cant. 1.

SYMBOLUM LX.

Sagitta ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deorsum, nec unquam suspensa hæret in aëre; similis tempori præfenti tam velociter prætervolanti, ut dubitare possis, priusne esse desinat, quam advenerit: aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum transit, ut in recto ne tangat quidem. Primum punctum, in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum est. Quod ascendit altius, à lapsu suo propius abest. Res omnes, cum ad supremum venerint, mox iterum deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Obervavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea

quippe

quippe † nec in melius verti, nec diu sistere valent; re-
 sum ergo est, ut in deterius dilabatur. Nihil in natu-
 stabile ac permanens; Causæ secundæ calorū

moveri nunquam desinunt; adeoque nec cessant effe-
 ctus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cur tā-
 quam fonti Resumpublicarum mutationes attribuit
 † Socrates. Nec in hoc differunt Monarchiæ à rebus
 iis, quæ vivunt, & vigent. Nascuntur; vivunt, moriun-
 tur æquè, ac istæ, nec unquam firmæ consistunt; adeoque
 * conversiones earundem naturales sunt. Non crescen-
 do, decrescunt: In inclinatione majoris fortunæ
 X 5 nihil.

† Hippocrat. a *Qui causam esse tradit, quod nihil perpe-
 tuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutantur.*
 Arist. 1. 5. pol. * Cic. 1. 2. de natura Deor.

nihil mora intereedit Ubi labi semel cœperit, nullis viribus sisti poterit. † *Regum Majestatem, difficiliter est, à summo fastigio ad medium detrabi, quàm à mediis ad ima precipitari.* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari passu sursum scandunt, & ruunt: * *fati namque malitia perpetuâque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quàm ascendunt, relabantur.* Annis nonnisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corrui, in quatuor divisa principatus, & postea etiam in plures.

§. Multa causæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebus publicis fieri contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonice, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ diviniæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immo condere illam & curam ejusdem abjicere postea, esset suammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos suos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quod casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc credere, aut certè grandis superbia, rerum successus nostris ascribere consiliis. Per ipsum & Reges regnant. Ipse manu suâ sceptrâ distribuit, & tametsi in eorundem conservatione aut amissione cursum suum relinquit propensionibus naturalibus, quæ aut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis latione; cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut everfiones Monarchiarum, adedò ut nulla unquam

† Livius. * Seneca. b *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt, PROY. 8. 15.*

quam interierit, absque interuentu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Salustium ea de re audire iuvat: * *Ego ita comperi, inquit, omnia regna, ciuitates, nationesque usque eò prospexit imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt; ubique gratia, timor, voluptas ea corrumpere, post paulò imminuit & opes, denique ademptum imperium, postremo seruitus imposta est.* Nescio sanè, num dicere audeam, imperia futura fuisse perpetua, si voluntas in Principibus semper potentiæ sese accommodasset, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cum in inclinationibus Imperiorum locum aliquem prudentia habeat, & humanum consilium, causas earundem facillè licebit describere. Universas, quæ complectuntur regna omnia, seu successione, seu electione, seu armis parta, plurimæ sunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriuntur reliquæ, haud secus atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii nascuntur collaterales. Causæ istæ sunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hisce conservandis societas inter homines civilis instituta fuit, & subiecit se populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties verò videt, unum aliquod illorum quatuor iniquè pati, seditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præsentis opere satis est, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametsi Reipublicæ vinculum sit (ut alibi diximus) præcipua tamen est, quæ eam dissolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos esse nequit, qui diuersimodè de Deo loquuntur & sentiunt. Etenim si diuersitas in moribus & lineamentis corporum animos ubi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furiosus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti sunt. Status alicujus ruina est, conscientia

libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur). & lancea in pectore sibi sunt inimicem, qui in Religione c. dissident. Obligationes subditorum erga Principes, fortissima quæque amicitia & sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer conserveretur. Regem Witericum manibus suis obruncarunt subditi, quod Arrianam sectam conatus fuisset introducere: Witizam item, quod ritus & caremonias Religionis. immutasset: Galæcia adversus Regem suum Froilam arma sumpsit, quod conjugia Clericorum per abusum introducta. sustulisset: simulatque Religionum diversitas provincias Belgicas invasit, unâ incolæ à legitimi sui Regis. ac Domini obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat Respublicas, easque ad fidelitatem obligat, ita quoque easdem perturbat, ut in Offensa, in contemptu, in injuria ab infamia immunis sit, cum præsertim subditi honorem vitæ fortunisque communiter anteferre & soleant. Comes Julianus Afros evocavit in Hispaniam, propterea quod Rex Rodericus Cavæ filia suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles arma sumpserunt adversus Regem Alphonsum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos adigere voluit: Ramirus tertius Rex Legionis non alia de causa subditos suos rebelles & infideles expertus est, quam quod asperè nimis & serviliter eos haberet.

* *Multa conspirationes & invasiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ sunt. † Propter contemptum etiam seditiones fiunt; idque sive Princeps despiciat subditos, sive hi principem, quando dotibus & ornamentis principe dignis instructus non*

est,

c Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lancea in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitationis vestra. Num. 33. 5. † Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 6. d Honor quoque quantum valeat, & quomodo si causa seditionis, manifestum est. Arist. lib. 5. Polit. c. 3, * Arist. l. 5. Polit. c. 1. † Idem l. 5. Polit. c. 3.

se, judicantes nimirum, non nisi viles animos ob-
 dire ei, qui nec ipse imperare didicit, nec auctorita-
 tem sibi parere, & gubernationis curam in postremis
 habet: Ita fecere subditi Regis Joannis primi Arago-
 niæ, eò quòd omnem Regni & negotiorum curam
 ab se abjiceret; subditi item Joannis secundi Castel-
 læ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores, & exigua-
 am auctoritatem; uti & subditi Alphonsi quinti Lusit-
 ania Regis, quòd se ab aliis gubernari pateretur. Nec
 minus injuriam & defectum interpretantur: subditi sibi
 ab exteris mandata accipiant, aut inter eosdem distri-
 buantur dignitates & munera: nam (ut Rex † Henricus
 agebat) *istuc nihil aliud est, quam palàm ostendere, de-
 esse in regnis nostris viros dignos & habiles;* id quod tem-
 poribus Caroli V. Imperatoris Castellæ motibus an-
 sam dedit: Idem accidit, quando honorum partiti-
 onis rectè instituitur: * *nam multitudo quidem graviter
 fert in aequalitatem patrimoniorum, præstantes autem viri ho-
 norum in aequalitatem, & pro contemptu habent; quòd
 alii minus de Republica benemeriti iis e præferantur.*

Maxima Reipublicæ infirmitas est incontinentia
 & lascivia eorum, qui præsent. Hinc seditiones na-
 scuntur, Regnorum immutationes, & ruina Principi-
 um, quia multorum honorem tangunt, & severissim-
 is poenis à Deo castigantur. Unica turpitudine per
 multa sæcula Hispaniam cineribus obruit. Propter il-
 lam plagæ ingentes f. Ægyptum exercuerunt; ob ean-
 dem magnis cum ærumnis tum Davidem ipsum,
 tum ejus g. posteros diu multumque conflictari oport-

X. 7

tuit,

† L. 14. tt. 3. lib. 2. Recop. * Arist. lib. 2. Polit. e:
*Nam homines, tum, quòd ipsi in honorati fiant, movent sedi-
 tiones, tum quòd alios videant in honore.* Arist. lib. 5. Po-
 lit. c. 3. f. *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis ma-
 ximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.* Gen. 12. 17. g. *Non recedet gladius de domo tua usque in sempiternum, eò quòd despexeris me, & tuleris uxorem. Uria, 2. Reg. 12. 10.*

tuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint persequutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republica ex eo est, si multi ab officiis excludantur: * *cùm enim multitudo inopum est in civitate, eadèmq; ab honoribus exclusa, necesse est civitatem esse plenam hostium Republicæ; nec ullus hominem tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut istum se privari non graviter h sentiat.* Idem periculum subeunt Republicæ, in quibus certus solum numerus de Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

§. Tertia causa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ, quando nimirum subditi Principem suum tam ignavum & vecordem esse credunt, ut vitam suorum defendere acturi non possint; ut alias eum odio habent ob severitatem, ut Regem Alphonsum decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico; in cuius manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, † ob trucidatos, & male habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima causa bona & fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ causa fuit, cur Garcias Galaciæ * Rex regno pariter ac vitâ exutus sit. Aut si reditus regio inutiliter prodigat, quam rationem Ramo præterdit, cùm fratrem suum germanum Sanctium Navarra Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem proaus sit, quemadmodum Rex Alphonfus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Republica laboret annonæ inopiâ, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum in visum reddidit. Aut si moneta pro-

* Arist. l. 3. Polit. c. 7. h *Honori incumbit tam ignavus, quam bonus.* Arist. l. 2. Pol. c. 5. † Mar, hist. Hisp. l. 5. c. 2. * Idem hist. Hisp. l. 3, c. 8.

ba non sit, uti temporibus Regis Petri Aragonii securi-
di, multorumque aliorum Regum accidit; aut munera
proficua, & opes malè distribuuntur: invidia enim
& necessitas contra locupletiores arma sumunt, & se-
ditiones excitant. Quæ oriri etiam solent ex mala
administratione justitiæ, ex hibernatione militum, a-
liisque oneribus, quibus subditorum reditus, & bona
graviter onerant.

§. Præter causas istas universales & communes,
aliæ quoque sunt unicuique è tribus suprâ allatis gu-
bernandi formis peculiare ac propriæ, quas facile
colligere licebit ex iis, quæ pro iisdem conservandis
attulimus in medium: nam *illud dubitari non potest, quin
cognitû iis, quæ Republica interitum important, ea quoque
quæ salutem afferunt, intelligantur, cum contraria contrario-
rum sint efficientiæ.* Non possum tamen, quin ea de re
adjiciam aliquid, etsi fortè periculum sit, ne quædam
aliàs à me dicta hîc repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire solent, cum in iis
omnino acquiescit Successoris cura, præsertim si po-
tentes ii sint: illa ipsa enim amplitudo securum eum
efficit & minùs sollicitum, tanquam qui omne sper-
nat periculum, & anceps in suis consiliis hæreat, ac
res magnas exequi pertimescat, ne quietem illam pos-
sessionem, quâ fruitur, fortè interturbet. Damna præ-
vertere negligit, sed tum primùm parat remedia,
cum illa jam evenère, quò tempore sumptuosiora ea
sunt, & minùs & efficaciora; audere aliquid, periculum
æstimat, & pacem procurando per incesta quæ-
dam & indecora media, bellum iisdem accersit, ut
quibus conservare se cogitabat, seipsum nunc pessun-
det. In isto discrimine versantur Monarchæ, quæ
dum

*i Insuper seditiones oriuntur non solum ob patrimoniorum,
verùm etiam ob honorum inæqualitates. Arist. l. 2. Polit.
c. 5. Arist. l. 5. polit. c. 8. & Tardiora sunt remedia, quàm
mala. Tac. in vita Agric.*

dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt. Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt languere incipiunt: Omnia ista bellè adumbravit illi Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symboli principum & Monarchiarum, quæ cum ambularent, quæ sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum, cumque stare demittebantur penna eorum: Verùm ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjiciant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustitiam & tyrannidem vergeret: Satis se tueri poterit Status aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, ut intra illius septa suam agendi vim retineat, & roborem exerceat, easque ipsas artes, quibus ad tantam magnitudinem pervenire contigit: Aquæ intra suum motum se conservant, si desiderit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsam moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit solâ ventorum vi agitatis: Sic Monarchiæ, in quibus viget disciplina, quæque adversus occasionem omnem munitæ sunt, diutius perdurant, licet aliena non invadant, Etiam absque bello militares exercitationes frequentari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat, & quantum sine bello dabatur, revocabat priscum morem, exercitabat legiones, curâ, provisu agebat perinde, ac si hostis ingrueret. Si principi armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino; sed in ea etiam gloriosum aliquid moliat, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quin immo, cum ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est; componendo caelestium orbium motus, corrigendo menses, & leges dando temporis. In eum finem Rex Philippus secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

S. Sed

* Ezech. i, 24, * Tac. l. 12. hist.

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subjectionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia ferent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quàm bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem / conversas; unde existimatio principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multaque alia fiunt, quibus diffinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum colligantur inter se; dum hoc patet, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum verò felicitatem bene instituta gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exuunt: unde porro fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducatürque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cum enim eorundem filii succedant postea, ideòque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facile iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus iniquè & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdem extorqueat è manibus, malintq; imperare omnes, perinde quasi major sit libertas.

De-

Alia tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt. Arist. lib. 5. Polit. c. 10. m Nam si non volentibus imperet, protinus desinit esse Regnum. Idem ibi.

Democratia; in qua cum aequalitas servari nequea
 invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntur
 seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damnum
 tanta saepe sunt, ut tolerabilius omnes existiment,
 penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primum recesserant, sit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicae, in quo non raro accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

§. Imperia electiva, aut certe subditorum erga principem affectus tum pereunt, cum principis electi facinora non respondent conceptae opinionis; deprehensio nimirum electionis errore ex inani meritorum praesumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, † qui omnium consensu capax Imperii habebatur, nisi imperasset. Qui electioni non subscribere, nunquam ab electo satis securi sunt, quin potius metus iste, in causa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedere suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe sua frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paulatim fatigari, dum amplitudinis & fortunae suae instrumenta assidue ante oculos habet, eosque tanquam illius creditores averfatur. Subditi mutationibus electionis assueti, easdem amant, semperque sibi persuadent, principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi amoris dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine Imperii

† Tac, lib. 1. hist.

verii sui fines latius propagate contendit, violat iuramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum afficitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus præficit, suæque familiæ homines evehere satagit; qua in re subditum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certè pro tristi nuntio illud in *m* Jerusalem ha-

§. Imperia quoque armis parta diu florere hæud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur. Felicitas consilia impedit, ipsosque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. † *Ilud clarum, testatùmque exemplum est, quod homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bona de se opinione, eisdem cum adepti, quæ voluerant, ad injurias, & impotentiam in imperiis dilabuntur, sit meritissimo, ut unà cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutant.* Hæc causa fuit, cur Carthaginenses ex Hispania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, atibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiã conservari oportere: qua de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quàm eorundem Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendâsque contulerunt; contra verò hos ipsa suecessio negligentes ea in re & minus sollicitos efficit. * *Unde fit ut, qui occuparunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepere, hi statim ferè omnes amiserint.* † Spiritus sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferrè propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Con-

m *Ecce auditum est in Jerusalem, custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Iuda vocem suam. Jerem. 4. 16, † Polyb. * Arist. l. 5. Polit. c. 9. † Ecclesi. 10. 8.*

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, & quòd *conservantur Respublica non solo, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia propè sunt. Nam timor intentione curâ Reipublicæ consulere cogit.* Alterum est, quòd & in ipso Principe, & in corpore Reipublicæ * *maximè omnium, quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur; at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cædri medullam paulatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echenæis: quantò velocitas illius major est & vehementior, tantò facilius in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò graviter paratur remedium.* De febrî curanda mox sumus solliciti; at de defluxione aliqua in pectus decedente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.

* Arist. l. 3. Polit. c. 8. * Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DEeachordium (instrumentum musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, patet verò nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordés in harmonia non particulari & privata, sed communi & publica ita ut majores à minoribus minimè dissonent. Decachordo similis est Respublica aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipublicæ ordinem, qui natura cujusque maximè conformis.

ormis esset & consentaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum

cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tamen si fortè cuiquam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licet quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè tem-

temporis diuturnitate, aut aliis de caussis tantope
disturbati ii sint, ut planè à fine suo primo deficiant,
quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur,
Princeps Imperii sui decachordum bene accuratè quæ
perspectum habeat, Majestatem item, quæ illud com-
tatur, naturam denique, conditionem & ingenium tan-
populi, quàm aulicorum, quæ præcipuè illius ner-
sunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonfus Sapiens in
quadam sua lege: † *Saber conoxer los Omnes, es una de las
cosas, de que el Rey mas se debe trabaxar: ca pues que con ello
ha de fazer todos sus fechos, menester es, que los conoxa
bien.* In hoc potissimum gubernandi artificium con-
sistit.

* *Principis est virtus maxima nôsse suos.*

Qui in ea scientia plus profecerunt, majori cum faci-
litate suos rexerunt Status. Multi ad Regnorum de-
cachordum manum admovent, pauci digitis nervos
spè nòrunt impellere, rarissimi naturam illius ritè
cognoscunt, & eò scitè canunt.

Illud igitur sciat Princeps. Regnum nihil esse aliud,
quàm multarum civitatum populorùmque quandam
unionem, & consensionem communem in unius ali-
cujus imperium & obedientiam aliorum, quam amb-
itio suasit & vis. Concordia illud primùm erexit, idè
porrò conservat concordia. Justitia & clementia vitā
ei tribuunt, Cura est alienæ salutis; Spiritus ejus in uni-
tate religionis consistit. Ex iisdè partibus, quibus con-
stat, conservatio ejus dependet, augmentum item, aut
ruina. Consortem ferre & in ipso magis, quàm in ulla
re, fortunæ triumphat inconstantia. Æmulationi & in-
vidia obnoxium est. Plus illi periculi à rebus secundis,
quàm adversis imminet: in illis enim sui quasi obli-
vitur, per securitatem in superbiam eri-
gitur, per superbiam in interitum ruit. Si novum sit,
facile iterum dissolvitur; si antiquum, ne sic quidem
omnino firmum est. Non minùs in perpetua pace peri-

† L. 19. tt. 5. p. 2. * Mar.

derelicitur, ac in bello. Si armis alienis infestum non
 sit, se ipso collabitur, & ubi semel ruere cœperit, sus-
 tinere se non potest. Inter summam ejus fastigium &
 præcipitium nihil penè interjicitur temporis, Æmu-
 lationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exi-
 tium valde sit, tueri se nequit; si grande admodum,
 egere seipsum nescit. Arti magis paret, quàm violen-
 tiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit.
 Virtus salus illius est, vitium infirmitas. Labor illud
 erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus robo-
 ratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi
 est, consilia sunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pe-
 libus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur,
 quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à
 cœlo approbata, Repræsentatio quædam potestatis,
 & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ
 auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia
 & salus est Principatus, Opinio & fama esse suum illi
 tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; o-
 tentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; se-
 veritas observantiam; pompa existimationem. Quan-
 tùm magis hominum fugit frequentiam, tantùm magis
 in veneratione est, Contemptu & odio ipse discrimen
 invenit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in
 admiratione & unitate est posita. In utraque fortuna
 constantiam servat: roborat eam cultus; fovent ar-
 ma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione
 nimis incidit. Vitam illi prudentia & beneficentia
 tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§. Chordarum vulgus Decachordi istius populus
 est, cujus natura monstro per omnia similis, dissimi-
 lis à seipsa est, inconstans & varia. Exteriori rerum
 facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in
 consilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus,
 ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora

sem-

a Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super
 solium David Patris mei. 3. Reg. 2. 24.

semper pronus. Unâ eadêmque horâ duos contrarios inter se induit affectus. His potius duci se sinquam ratione; magis impetu quam prudentiâ, umbpotius, quam veritate, Pœnis & castigationibus demari potest. In adulationibus difformis est & variâ laudes veras falsis commiscens. Medium tenere nescit: aut extremè amat, aut odit; aut summè gratus est, aut ingratus; aut pavet, aut terret; dum veripavet, securè speinitur. Periculis levioribus proximè imminentibus perturbatur; grandioribus, si longinqua sint, nihil omnino terretur. Aut abjecto servit animo, aut cum superbia imperat. Nec ipse libesce didicit, nec esse sinit alios. Minis audax est, ipsa & opere pusillanimis ac vecors. Levibus de causis commovetur, & citò rursus componitur. Sequitur, non ducit. Erga omnes eodem modo se gerit. Faciliùs cogi se sinit, quam persuaderi. Rebus prosperè fluentibus arrogans est, & impius; in fortunâ adversa pavidus & religiosus. Tam ad crudelitatem proclivis, quam ad misericordiam. Eodem animi ardore, quo uni favet, persequitur alium. Clementia nimia abutitur ad licentiam, rigore nimio in perniciem it præcep. Si effrenatiùs semel in bonos invaserit, nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fovit, confingitque, & suâ credulitate famæ vires addit. Paucorum sermones negligit, voces multorum sequitur. Eventus malos malitiæ Magistratûs tribuit, & calamitates communes delictis Principis. Nihil magis eum obsequentem reddit, quam annonæ & rerum omnium ubertas, in qua curas suas omnes & cogitationes defixas habet. Rei privatæ studio, aut honoris læsione leviter commovetur. Oneribus pressus concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præsertim avida & temeraria, rationem item gubernandi ambrosiosam & turbulentam. Nunquam acquiescit præserti rerum statu, mutationis semper & novitatis appetens. Virtutes aut vitia eorum, qui præsumunt, imitatur. Locupletibus & potentioribus invidet, & insidias

machinatur. Ludos aliâque oblectamenta diligit, neq;
 la alia re magis, quàm istis, animus illius & gratia
 conciliari potest. In Religione superstitiosus est, &
 sacerdotibus paret potius, quàm suis Principibus. Hæ
 accipuz conditiones affectionesque sunt multitudi-
 nis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse
 immunitatem, aut tam amplum consilium, quan-
 vis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vul-
 nis aliquid non sit, quòdque non in multis cum po-
 tulari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec
 inus principalis est aula; cujus nervos nisi magna
 prudentia & dexteritate Princeps impellere no-
 rit, totius gubernationis harmoniam disturbabunt;
 ut bene ii semper attemperati permaneant,
 us etiam naturam nôsse oportebit. Est igitur aula
 sumptuosa & varia. Ad momenta singula Chama-
 ontis instar suos mutat colores, pro eo ac fortuna
 prospera, aut adversa aspirat. Tamen una & commu-
 nis omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam
 intelligunt. Principem nascentem veneratur ac colit,
 cæcæ tui proximum minimè curat. Actiones illius ob-
 servat & carpit, Moribus ejus sese accommodat, &
 vires imitatur, Retibus adulationis assidue illius ve-
 tur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem
 privatum commodum. Mendaciis alitur, & verita-
 tem odio habet. Malum temere credit, difficillimè id
 quod bonum est. Amans mutationum & novitatum.
 omnia timeret, & diffidit in omnibus. Superba & arro-
 gans in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. In-
 dura tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos,
 qui extrà degunt. In dissimulandis celandisque suis
 diis mirum in modum artificiosa, Odium risu &
 remonitis contegit. Laudat palàm, clàm vituperat.
 ipse hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in ocu-
 lum, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumen-
 nervorum item illius natura & concordia, oportet

Principem tali cum prudentia eos perire digitis, ut ne disparem reddant sonum: quia in re opus est, ce tam servare mensuram & tempus, nec magis uni fa vere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum ob visci omnes enim in instrumento musico Reip. munu suum habent, licet inæquales sint inter se, & facile di sonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Ma gistratibus; si nimium plebi faventem se exhibuerit aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraverit aliquibus, aliis non item; si armorum literarumq; of ficia confuderit. Si deniq; non probè intellexerit, Ma jestatem sustentari auctoritate; regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem ex estimatione; populum uberi tate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio potentiam parsimoniâ; bellum opibus, & pacem opi nione.

§. Innumquodque Regnum instrumentum est ab aliis naturâ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) dispositione diversum, adeoq; à diversa manu, & modo diverso regi & impelli debent. Regnum aliquod decachordi instar est, quod non solum mollitie extremorum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie. Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum symphonia exprimat. Aliud tam delicatum est, uti cythara quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps e laboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & subditorum nervos bene habeat perspectos & contempe ratos inter se, caveatq; (quod & in ipso Deo observavit *b* Chrysostomus) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiâ probatissimus, si nimium intensus non rumpitur, omnium tamen turbat concordiam, & modulationis suavitatem impedit.

S Y M-

b Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmonia concentum ladat, Chryf.

Apes quibus plurimum Natura ingenii & industriae tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Ferver opus, & nemo œconomia earundem & statum penetrare potest: quòd si quis curiosiùs interdum, efformato alveari vitreo, eum velit introspicere, undiq; cera illud obducunt, ut ne actionum suarù domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Republicã, mundi magistrã! jam dudù in animas omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggestit media, ita vires quoq; pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes alix, quanti ad felicitatem publicam intersit occultum aliquod silentium, & secretum

tum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantumque noceat, si detegatur artificium, & prodantur in apertum regula gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interioris Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cum Architectus ei polliceretur, ita se adium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: † Tu verò, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perspici possit. Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium, tanquam a mysterium non nisi cum paucis communicandum, * Deo ejusdem Præfidi (quem Consum dicebant) Roma aras, quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diuque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, † taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum esse vinculum. Erat Senatui illi tam fidum profundumque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palàm eruperint; multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendum; linguam nemo ut loqueretur. Nescio profecto, num idem de Monarchiis & Rebus publ. presentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter muliercularum subsellia, quarum blanditiis (contra ac præcepit Michæas b Propheta) facile arcana sua pandunt
inari-

† Vell. Paterc. lib. 2. a Habuit cum eis mysterium consilii sui. Judith. 2. 2. * Rosin, 2 Ant. Rom. † Valer. Max. l. 2. c. 2. b Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui. Mich. 7. 5.

Mariti, ille verò vicissim aliis; quomodo in secreto il-
 lo accidit, quod † *Maximus uxori sua Martia aperuit, illa
 Livie.* Per ejusmodi canales mox secreta illa etiam ad
 Legatos principum permanant, à quorum observatio-
 ne nemo quisquam immunis est. Publici exploratores
 sunt, urinatores, qui in profundum se dimittunt. Pru-
 dens illa Respublica, quæ ad diurnam commemoratio-
 nem illos non admittit. Noxi magis sunt, quàm pro-
 ficui tranquillitatè publicæ: plura excitantur bella,
 quàm paces compotuerint: semper alvearia fabrican-
 tur vitrea, ut per insidias queant inspicere, quid aga-
 tur in consiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut
 introspicere possit curiositas: nam si hostis illa pene-
 tret, facilè iis it obviam & contra sese armat; uti fa-
 ciebat Germanicus, siquidem * *nihil Casari incognitum:
 Consilia, locos, prompta, occulta noverat, astusque hostium in-
 perniciem ipsis vertebat.* Eandem ob causam Sallustius
 Crispus quoq; suasit Livie † *ne arcana domus, ne consilia
 amicorum, ministeria militum vulgarentur.* Dum Samson
 aperuit Dalila, in quo robur suum consisteret, unà
 malitiæ occasionem præbuit, illudq; d perdidit. Con-
 silia occulta omnes metu percellunt, & Principi aucto-
 ritatem pariunt; & licet non optimè fundata ea sint,
 judicium tamen prudens facilè postea rationes inve-
 nit, quibus ea bonâ fide tueri possit. Rueret omnis de
 Principibus & Rebuspubl. concepta opinio, si intimè
 penetrare liceret, quæ in secretioribus eorundem
 consiliis pertractantur. Gigantes sunt, qui proceros
 sese & potentes offerunt oculis, magisque perterrefa-
 ciunt, quàm lædant: verùm si metus eos agnoverit
 propius, videbit phantasticos esse, qui regantur ac

Y 3

fuston-

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 2. Ann. † Idem l. 1.
 Ann. c *Si rasum fuerit caput meum recedet à me fortitudo
 mea, & deficiam, erâque sicut ceteri homines.* Jud. 16. 17.
 † *Quia nunc mihi aperuit cor suum.* Ibid. v. 18.

sustententur ab hominibus non majoris stature, quam sint ceteri. Imperia in consiliis & actionibus suis secreta in veneratione sunt, secus spernuntur ab omnibus. Quam aspectu jucundum est flumen e profundo, quam contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muscum ostentat; illud pedibus transire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conspectu vilescunt. † Major è longinquo reverentia. Propterea sapientissimus Deus, cum in monte Sinai de danda populo suo lege ejusque gubernatione conferret cum Moysè, supremum illius tacumen non igne solum, sed & densissima nube circumsepit, ne quis per insidias eos observare posset, præcepitque sub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propius g accederet. En ipsius etiam Dei consultationes & mandata, tanquam mysteria in secessu secreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cum nullum Sapientum sit consilium absque ignorantibus? quando consulta eorum vulgantur in publicam, diu multumque expensa videntur, & facta magno cum judicio. Majestatem & prudentiam principis referunt, gravesque considerationes & causas subesse credimus, quas mente assequi non possimus; immo multas interdum nos ipsi addimus, quæ Principi aut Consiliariis ne in mentem quidem venerunt; verum si ipsam consultationem, fundamenta, & consilia coram audire licuisset, meritò ea risissemus. Ita in theatris fieri assolet, ubi Actores bellè personati in scenam prodeunt, & auctoritatem præ se ferunt; intus autem post siparium eorum nota est ignobilitas; omnia ibi permixta & confusa. Eâ ob rem longè adhuc incon-

nien-

© Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri. Prov. 20. 3. † Tac. l. 1. Ann. † Ecce ceperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem. Exod. 19. 16. g Cavete, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur. Exod. 19. 12.

mentius est, si gubernationis mysteria communicen-
tur cum Exteris, quos suspectos habebat Rex Henri-
cus † II. Et licet multi forsan fideles futuri sint, tutius
tamen est, planè eos arcere à gubernaculis, aut ærarii
eomnis administratione, præsertim quando subdi-
ti non sunt, aut æqualis conditionis, ne videlicet * *ali-
ni Regni, quod non convenit, scrutentur arcana.* Sed ita fe-
rè naturâ comparati sumus, ut domestica aspernemur,
miremur aliena. Nullam putamus esse animi fortitu-
dinem, scientiam nullam, nullum consilium, nisi apud
Exteros, nequicquam monente nos Spiritu sancto: †
*Admitte ad te alienigenam; & subvertet te in turbine, &
alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut consilia sua secreta habeantur
& tacita, taciturnitate suâ & prudentiâ in rebus suis
œlandis exemplo aliis præeat. Quod Metellum imitetur,
quem dixisse aliquando accepimus (quod idem & Petrus
Aragonix Rex solebat) * *Si hujus consilii mei interio-
rem tunicam consciam esse censerò, continuo eam cremari ju-
bebo.* Enitatur peculiari studio, ut animum suum oc-
cultum habeat: qui enim suæmet intentionis fuerit
dominus, idem quoq; præcipuum gubernandi instru-
mentum in sua jam tenet potestate. Intellexit hoc
quondam Tiberius, † *cui etiam in rebus, quas non oscule-
ret, seu naturâ, sive ad suetudine suspensa semper & obscura
verba: tunc verò, cum de successione ejus in Augusti lo-
cum ageretur, vel maximè nitetur, ut sensus suos penitus
abderet.* Secreta non cum Ministris omnibus commu-
nicanda sunt, quantumvis fideles ii sint, sed illis dun-
taxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos
absque majori incommodo ea celare non licet. Dum
Christus suum quoddam à se patratum miraculum
clàm alios esse cuperet, tres solum Apostolos illius fe-
cit conscios; in omnibus enim secretum haud satis-

Y 4

tutum

† L. 4. tit. 3. l. 1. r. Recop. * L. Mercatores, cap. de
commerc. † Eccles. 14. 36. * Val. Max. † Tacit. l. 1.
Ann.

tutum *h* fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcantur
no maneat: etsi enim in nostra sit potestate *i* facere,
non tamen internus ille motus affectuum & passionum
animi, aut celer ille verecundiæ sanguis, qui in vultu
& oculis prodit, quod in imo pectore latet & abditum.
Subtiliori nimirum & tralucenti chartæ animus simili
lis est, & foris legi potest, quod intus consignatum.
Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, † *quamvis vultu
premeretur, emicuit.* Noverant istud Tiberius & Augu-
stus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium,
quo ex Germanici morte perfundebantur, ad eò que in
publico comparere ausi non *est* sunt. Non sola lingua in
apertum profert, quod in corde servatur reconditum:
plura alia dantur in homine non minùs garrula, quàm
illa; ut sunt amor, qui cùm ignis quidam sit, illuminat
& pandit interiores pectoris recessus; ira, quæ fervet &
superestluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi
proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod
jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè pro-
paletur, quàm mandetur executioni: mentis denique
vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut alia ali-
qua de causa. Nulla tanta est diligentia, quæ natura-
les illos exploratores queat fallere, quin immo
quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in aper-
tum produnt; quomodo Scævino accidit in conju-
ratione, quam moliebatur: * *ipse enim maestus & ma-
gna cogitationis manifestus erat, quamvis latitiam va-
gus sermonibus simularet.* Et tamen si longo usu cor-
rigi possit sensum Natura & institui, ut secretum cu-
fodi-

h Non permisso intrare secum quengquam nisi Petrum,
& Iacobum, & Ioannem. Luc. 8. 31. *i* Si tam in nostra po-
testate esset oblivisci, quàm tacere. Tac. in vita Agric. k
Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum. Pl.
54. 16. † Tac. l. 13. Ann. l Anne omnium oculis vultuum
eorum scrutantibus, falsi intelligerentur. Idem l. 3 Ann.
* Idem l. 13. Ann.

studiat arctius, uti *Octavia* * quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectus abscondere didicerat, sicut & *Nero*; † factus naturâ, & consuetudine exercitatus, velare odium fallacibus blanditiis: neque potest ars semper tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitiâ præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hic subijciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facile sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur Malitiæ astutè humorem peccantem raagere, ut foràs erumpat, & occulta animi sensa in lucem m proferat. Ita à *Sejano*, † *Agrippinæ* proximi inluciebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeoque suspecta *Tiberio* fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat *Tiberius*, injuriæ tamen quas ab *Agrippina* accepit, raram oculis pectoris vocem elicere, corruptamque *Græco* versu admonuit: ideo ladi, quia non regnaret.

Qui ut sua celet consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator *Tiberius* usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere Imperium.

Alia item astutia est, sensum & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis euperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem aliumque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hac via *Latiaris* deprædicando *Germani-*

X 5

sum,

* Tac. l. 3. Ann. † Idem l. 14. Ann. m *Qui pungit cor, profert sensum.* *Eccles.* 22. 24. † Idem ib. n *Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, indubitanem.* Idem l. 1. Ann.

cum, miserando Agrippinæ sortem, & Sejanum accersando, suam tantopere Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga Sejanum odium illi o patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodémque missa tempore, quibus omnibus diligentia obistere non potest, quæque peccati feroci etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, † crebræ interrogationibus exquirentæ, qualem Piso diem supremum noctemque exegisset. Atque illo pluraque sapienter, quedam inconsultius respondente. Quod si inopinata ea sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: * nam percussus improvisâ interrogatione Asinii Galli, et si paululum reticuit, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, † etenim vultu offensionem conjectaverat Asinius.

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tamen aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quaesivisse videatur; quemadmodum eidem Imper. p Tiberio accidere solet, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis, quæ dexterrimè quidam exordiri nõrunt, perspicitur animus, haud secus atque ex diversis chartæ conscriptæ particulis junctis

*o Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, differebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentius jam onerat Sejanum, sevitiam, superbiam, spes jus, ne in Tiberium quidem vitio abstinet. Iique sermones tanquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitia facere. Ac jam ultrò Sabinus querere Latiam ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre. Tac. lib. 4. Ann. † Id. lib. 3. Ann. * Idem l. 1. Ann. † Idem ibid, p Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quod ipse creberrimè interrogabat: neque resellere, aut eludere dabatur, ac saepe etiam consistendum erat, ne frustra quaesivisset. Idem l. 3. Ann.*

Etis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthac observatione didicerant Ollim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: † nam crebro ipsius sermone illis facta fides.

§. Equibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secreta illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cupiam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen necessitas postuler, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidensque ea propalari, rescire voluerit, cujus culpa id fiat, sua serim varia aliqua fingat secreta; & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

* Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex quibus magnarum saepe rerum motus oriuntur. Potentissimorum etiã Imperiorum aggeres in periculo sunt, non per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & dejiciat. Ubi vermis iste secreti radicem arrosit, procerissimam etiam arborem humi sternit.

† Tac. l. 15. Ann. * Idem. l. 1. Ann.

In negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuo respondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma sit, nec facile immutanda. Figulus aliquis non sic in incertum rotam versat, nec manu sic obiter opus suum fingit, ut vas aliud ab incepto exeat. Unum aliquod opus sit sibi ipsi conforme & simile.

----- Amphora capis †
Institui corrente rotâ, cur urceus exit?

Denique sit quod r u, simplex duntaxat, & unum.

Nihil perniciosum magis, quàm illa in actionibus, & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minimè consonant. Ludibrio omnibus est, qui magna

† Morat,

magna cum cura ac sollicitudine imperandi manus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satiùs fuisset eodem semper passu incedere, etsi fegni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commereuere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quòd sub Imperii initium instaurationem militiæ pollicitus, indignos postea eidem præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt disserere, & absq; prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignaui: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haudquaquã decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorumque constantia & æquabilitas efucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quàm certi aliquid statuatur, num in consiliorum suorum executione media principiis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus:

† *A quei, che sono alii principio orditi*

Deturta l'opra il filo, e l'fin risponda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui pertexti debeat. * *Prora & puppi summam consilii perfecti significabant veteres, propterea quod à proa & puppi tanquam à capite & calce pendet tota b navis.* Unde figuram præsentis desumpsi Symboli, representando consilium aliquod prudens, attentum ad principia & fines, per navem qua anchora duplici, in proa nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prædeslet una sola in proa, si ventus in puppim sævire possit, eamque in scopulos allidere.

Y 7

§. Tria

a *Nec enim ad hanc formam cetera erant.* Tac. l. i. hist. † *Tass. cant. i.* * *Cicero.* b *Mibi proa & puppis, ut Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meam rationes explicares.* Cicero.

// § Tria ad rectè decernendum requiruntur; prudentia ad deliberandum, industria ad disponendum, & constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardorque in negotiorum principiis, si (quod fieri solet) de exitu eorundem ac sine non essemus quoque solliciti. Utraq; anchora opus est, ut ea stabilit ac firmet prudentia. Quia verò isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ut in eum finem deliberationem consultationemq; instituat, quæ (ut dixit Rex Alphonfus Sapiens) *es buen ante vdimient, que Ome toma sobre cosas dudosas*. In ea consultatione tria consideranda sunt: Facile, Honestum, & Utile: * Omnes quippe, qui magnarum rerum consilia suscipiunt, astimare debent, an quod inchoatur; Reipublica utile, ipsi gloriosum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Si mul ipse, qui suadet, considerandus est; an privata rei studio moveatur, aut sine aliquo particulari, adjiciatne consilio, & executioni periculum suum; & si fortuna captis affuerit, cui summum decus acquiritur; si secus, cui infamia expectanda sit. Præmissis isthoc examine, & re semel statutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: qua in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & sumprimis in infirmitatibus Rerum publicarum, haud secus ac in morbis corporum, consideranda sunt, Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, facilius obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram occu-

occuparet. Industria consistit in seligendis mediis; ad finem propositum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minùs profunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum alia per vices nunc silent, nunc modulantur alia, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia semetipsa non procurant, tamen si aut bona eorundem dispositio & justitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra *† sepe honestas rerum causas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.* Erraretur in paucis, si debita adhiberetur attentio; verùm aut defatigantur Principes, aut subtilitates spernunt, & obstinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentia suæ vi obtinere contendunt. Hæc ut plurimum ignorantia uti solet; amicâ compositione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paulatim faciliùs reddit dexteritas, quæ tempus & occasionem observare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neq; precibus legiones Germanicas à fuga, quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere, donec ** projectus in limine portæ, miseratione demum, quia inter corpus Legati eundem erat, clausi viam.* Quod idem alio in casu antè Pompejus fecerat, Verbum unicum tempestivè prolatum, aliquando Victoriam peperit; *† Ferdinandus Gonsalvus Castellæ Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis confingeret, datôq; ad prælium signo, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitaret, illicò in oculis omnium terrâ dehiscente haustus fuit. turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites convertus. Si terra, inquit, nos ferre non sustinet, multò minùs nos ferent hostes, & pugnam exorsus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duo.*

*† Tac. l. 3. hist, * Id. l. 2. Ann, † Mar. hist, Hisp. l. 3. c. 6.*

duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitus totius esset turbatio, Gonsalvus eâ occasione usus præsentis animo, hilari facie ad circumstantes; † *Bono, inquit, estote animo, datur celo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus; nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.*

§. Quòd si factâ bonâ Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non pœniteat facti Principem; quin potius constanter illud ferat: neque enim à casu consilia metienda sunt, sed à prudentia. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuerunt, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim infausis oppressi successibus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis de eo, quod jam præterit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes secum ipsi, eò quòd aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præsentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num rationi d'innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à consiliis sunt, sententiam suam dicere vereantur, multasque patiantur elabi occasiones, nec tempestivè commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo obiciant. Incommoda isthac velis remisque fugienda sunt Principi, dandâque opera, ut in casibus adversis constans persistat, suos semper excusans Ministros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tan-

† Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21. d. *Fili, sine consilio nihil geram, & post factum non panitebit, Eccles. 32. 249*

ad majorem ei adfint animo, ad eos casus vincendos ac superandos. Et tamen in consultis quibusdam jam executioni datis aperte erratum fuerit, adhuc serenitate praeberet oportet: Nam quod jam factum, infectum fieri sequitur, ut dici solet. In casus praeteritos intendere oportet oculos, ut discamus, non ut nosmet cruciemus. Eadem animi magnitudine opus est, ut per errores transeamus, ac per pericula. Nullum sine illis Imperium. Qui eos nimium timuerit, nil certi statuet, & peior quandoque est haesitatio animi anceps & dubia, quam ipse error, Ingenio considerato & prompto negotia indigent. Si singula cum extrema attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum gravissimo eorum, quorum interest, & gubernationis publicae detrimento.

SYMBOLUM LXIV.

Antiqui in militia curribus falcatis uti sunt soliti, qui simul ac movebantur, obvia quaeque dissecabant, uno eodemque impetu & rotas & falcas impellente: Non citius illae rotabantur, ac istae sauciabant, par utrisque celeritas & operatio, adeoque symbolum promptae executionis in praesenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotae illae igneae accensae in throno Dei, quibus & potentiae divinae vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum sibi summat prudentia (ut diximus) ad consultandum; at statueret & exequi sibi ita invicem velim respondeant, ut uno eodemque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim consultatio & executio manus sibi mutuam porrigant, ut altera alterius adjuvata ope, ambae simul bonos effectus producant. Carolus V. Imperator dicere solebat, animam consilii celeritatem esse, celeritatem executionis; ambas autem

simul

a Thronus ejus stamma ignis, rota ejus ignis accensus. Dan. 7. 9. b Priusquam incipias, consulta, & ubi consulueris, maturè factò opus; ita utrumque per se indigens, alterutro ab alterius auxilio viget. Sallust.

Simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum con-

ilio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hæc utrâque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celeritè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates; aut abit, quod nocumento nobis est. Eâ ob causam Atheniensibus vitio dabat, Demosthenes, quòd in rerum apparatu tempus consumerent, nec adverterent: tamen occasiones cunctationes istas minimè præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet.
 † Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest
 laudari, nisi peractum: Fœtus informis est consilium, &
 quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac motum
 ei tribuat, mortuū remanet. Ab intelligentia proficiscitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & si in sola
 contemplatione sistat, non nisi vana fuit imaginatio, & mentis illusio. Citò exequendū esse aiebat Aristoteles,
 quod statutū se nescit, sed deliberandū tardè. Jacobus Angliæ Rex filium suū monuit, ut in consultando prudens esset & circumcumspectus; in decidendo firmus & constans; promptus & expeditus in
 exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus pedelq; cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles largita est. Populo * cunctatio servili; statim exequi, regitū
 videtur. Fuerunt olim Romani in actionibus suis considerati, & constantiâ ac patientiâ omnia superarunt. Grandiores Monarchiæ plerumq; tardioris executionis laborant vicio, eò quòd nimium suæ confidunt potentia, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui † quò plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat. Accedit, quòd propter hoc ipsum rotarū pondus, quibus Majestatis amplitudo innititur & ne ea, quæ possidet, in discrimen adducat, Princeps Imperii sui finibus contentus vivat.
 * Quod segnities est, sapientia vocatur; uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes se suâq; servare posse crediderunt, & perièrè omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac robur, dum fervet adhuc sanguis, vigentq; spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. † Agendo, audendòq; res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant. Posteaquâ ad maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facile diuque Imperia sustinent, tamen ardor famæ desit, & dominatûs augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conservat; etiam postquam ventorum vis defæviit. Dum ergo Imperia in suo isto

vigore:

† Tac. l. 1. hist. * Idem l. 6. Ann. † Idem l. 1. hist. * Idem

l. 1. hist. † Tit. Liv.

vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudinem non improbaverim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti, † *Potentiam cautius quam acrioribus consiliis tutius haberi.* At si ætate illâ deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si cõtrâ audaciùs insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem ætatèmq; juvenilem, priusquam senio ingravecente sese amplius sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potiùs, ut assiduè vigilet attentio, ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his, nunc illis eâ faver per vices; haud secùs, ac per circumferentiam horizon-tis cõsurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliaque Nationes polo viciniore, quibus tanta cum industria usæ sunt, sua pendentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarint. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momenti est. Ea quia caruit c Parthus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea & velocia hoc habent, quòd & citò decernant, & citò eos facti pœniteat: fervent sub initia, algent sub finem: errantur omnia nihil ad perfectionem adducunt: similes animalè quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentiâ & animi magnitudine opus est; una, ut disponat; alte-

† Tac. l. 1. Ann. c. Eiusdè Parthus tractu belli poterat, si Partho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset.
Tac. l. 15. Ann.

altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum; contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates & quàm plurimas amittit occasiones. † *Vir eâ ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur, & pratimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omissis opportunis mediis cæpto desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paulatim & tempus facilliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facillè abrumpere, sed in vigore suo conservare potius. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutius tamen est aliquod saltè explicare velum, ut minus sit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quòd desperentur.

§. Illud autem necessarium est cum primis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet; qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindeq; non tanto studio ad ea se dabit ac decet, nec magno opere curabit, si ritè non succedant. Optime omnium ea executioni dabit ille ipse Minister, à cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimum, ut quàm rectissimè in effectum deducantur.

† Hered.

SYMBOLUM LXV.

Lapis in tacum coniectus tot circum fluctus continua seriè excitat, ut cum ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint, turbèntq; omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum imagines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confusè se offerunt. Idem profus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigent, ex uno

uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excor-
cato iudicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut in-
telligentiæ facultas rerum veritatem satis perspicere

re nequeat; dumque unum errorem corrigere cogitat,
in alium incidit, inde rursus in alium, ut tandem
quam plurimi sint, quod à primo distant longius, eò
grandiores sunt; non secus ac fluctus à centro, à quo
excitantur, remotiores. Causa hujus rei est, quia
† principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum
in principio erratum correspondens est ad alias partes. Eà
re diligenter animum advertere oportet ad errores
primos, * cum fieri non possit, ut si in primo atque principio
peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod eva-
dat.

† Arist. l. 2. polit. c. 4. * Idem l. 5. polit. c. 1.

Mar. In Masiniffa id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quòd Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium gravio- rem lapsus est, herbis veneatis eam tollendo è me- dio. † Vitiis sese Rex Wiriza dederat, obscurata haud parum glòria gubernationis feliciter incheata, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultuque habebat, aliquam turpitudinis notã contraheret voluit ut in cunctis liceret, quin & latã lege Ecclesiasticis ma- trimonii ineundi fecit potestatem; cùmque porò hos suos errores religioni adversari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut suã prospiceret securitati, pleraque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum de- inde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immentum aucti, vitam illi antè tempus extorsère. Eadem incommodorum se- ries etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat is multorum ruina suam fabricari fortunam, cùmque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore savitia ad ulteriores majorisque semper incitante, donec statum unã & vitam amitteret, aut discipulus malus aut malus Machiavelli Magister.

§. Errores principum non nisi difficulter possunt cor- rigi, eò quòd plerumque ad multos ii pertineant. Obstat etiã obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia ma- gna, quæ cõmuniter ferè magis ingenua sunt & docilia errores suos facillè agnoscunt, iisque meliùs erudita de emendatione seridò cogitant, & difficiè malè structi late- res iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi tertii imperato- ris symbolum fuit: *Quod malè ceptum est, ne pigeat com- mutasse.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea poenituisset.

Nil

† *Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 19. a Ferox scelerum, & quia prima provenerant, voluntare secum, quoniam modo Germani- si liberos perverteret. Tac l. 4. Ann.*

† Nil inuat errores meriã jam puppe fateri.

Ratio Statûs catena quædam est, quæ, si vel unicus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, quia se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quàm boni-publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quàm veritatem: constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

————— * *Quamque regale hoc putet,
Sceptri superbas quisquis admovit manus,
Quâ cæpit, ire.*

Tam ea in re rationi paruit Carolus quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium nescio quod manu suâ consignâsset, monereturque, justitiæ legibus non fat esse consentaneum, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Malo*, inquit, *meam lacerare scripturam, quàm animam*. Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori consulatur, nihil aliud est, quàm peccare velle sapius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectiùs curentur cætera, & expedit interdum errâsse, ne peccetur deinceps graviùs. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsomet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primum rectè agere discimus: † *Vsu probatum est, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni*. Prudentissima etiam Respublica multa in gubernando fecit imprudentiùs, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo * *pœnituit eum, quòd fecisset hominem*. Plus interdum erratis nostris debemus, quàm

† Claud. * Seneca, † Tac. l. 15. Ann. * Gen. 6. 6.

quàm rectè factis; illa siquidem nos erudiunt; hæc ja-
 tantia & inanis gloriæ sunt semina. † *Instruunt nos Pa-*
trarchæ, non solum docentes, sed etiam errantes. Umbra
 icturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista habet,
 quòd tam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum causa est: sæpe
 tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod
 prius commode erat, post in exitium vertitur. Nulla
 tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore
 salutaria sint. * *Nec debet reprehensibile judicari, si se-*
undum varietatem temporum statuta quandoque varientur
humana, præsertim cum urgens necessitas, vel evidens utili-
tas id exposcit; vel ex illis gravia nascuntur incommo-
da, vel Princeps relatione aliorum in fraudem indu-
ctum se videt. Hjs Principiis Rex Assuerus nitebatur,
 cum revocata à se sententia, quam iniqua Amani ac-
 cusatione deceptus, adversus Dei populum tulerat
 imprudentius, rationem redderet. † *Nec putare debetis,*
inquiens, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire le-
vitatem; sed pro qualitate & necessitate temporum, ut Reipu-
blica poscit utilitas, ferre sententiam. In his & similibus
 casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare
 consilium, & ea, quæ semel statuta fuere; nec incon-
 stantia dici debet, sed constans potiùs robur sequendi
 rationem ducem, quale est in bracteola venti indice, in
 annem se partem unà cum vento vertere, aut in acu-
 tica antè non conquiescere donec ad stellam pola-
 rem opposita sese stiterit. Medicus secundùm ea, quæ
 corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia sani-
 tatem præ oculis habet. Infirmittates, quibus consti-
 tantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi mo-
 dos desiderant. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua
 ubinde iterum inspicere decreta & corrigere, immo
 & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere,
 ne cogitantia esse potuit; emendare, fortitudo pru-
 dens;

Z

dens;

† Ambr. lib. 1, de Abrah. c. 6. * Cap. Non debet, de
 Cons. & Affin, † Esth. 16. 9.

dens; obstinatio verò stulta semper est & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipsum ita scitè & dissimulanter facere, ut vulgus nō animadvertat: istuc enim utpote ignorans & imperitum errorè pariter imperentiã interpretatur, & emendationem levitatem.

§. Tametsi verò errorum retractandorum auctoris principi, id tamen de omnibus universim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui sunt, ut in illis corrigendis graviores levitatis suspicionem, aut existimationis jacturam vereri meritò quis possit; ad eòque ubi paullatim scipis desinunt, nec aliorum grandiorum periculum est, satius erit eos in emendatione relinquere. Alii istius sunt conditionis, ut sequi eos prætet, immo fortiter etiam & constanter ad eosdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè immineat periculum, si ab his expedire te cogites id, quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam sunt, in quibus, ut rectè agas, necesse est, ut extra limites primùm abeas, etsi in errores aliquos labi contigerit; sicut qui baculum incurvum in contrariam in seclit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnopere laborandum non est, uti nec de causis eorundem, aut mediis, cum nec justitiæ, nec honestati illi adversentur, & opimi inde sperentur effectus: hâc enim ratione prodesse incipiunt, & dispositiones potiùs ad bene rectèque agendum dici debent, quàm errores. Alii non nisi magnis immiscetur conatibus sapientissimè aliàs susceptis, haud secùs, ac rosæ spinis involvuntur, ut absque læsione manus eas contingere nequeat. Atq; illud ideo accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem a bonum universale putantur conducere, aliquis miscetur error bono privato noxius. Rerum publicarum corpora diversis constant partibus & oppositis inter se, quod ad qualitates & humores atinet, & æmedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui nocet parti: ad eòque singulari prudentiã opus est in eo, qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda con-

conferat inter se & expendat, magno item animo ad
exequendum, ne illorum fortè metu hæc planè ne-
gligat.

SYMBOLUM LXVI.

Innoventio rebus naturâ caducis perpetuitatem tri-
buit. In individuis, dum alia aliis continuata serie
succedunt, perennant species. Eam ob rem agrico-
la ferit arbores, quas in demortuarum locum possit
sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut
plantæ eum deficerent, aut certè necessent ex qui-
bus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibi-
ipsis rectâ sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum
tenere adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim

nullâ vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura ju-
 ventutis esse debet, ut hæc à teneris formetur probè,
 in iis præsertim provinciis, ubi ipsa cæli constitutio
 magna ingenia præstantesque naturas præcreat, qua
 tanquam agri quidam fertiles facillè sylvescunt, nisi
 ars & cultura fecunditatem cum tempore corrigant.
 Quò spiritus major est, eò gravius nocet Reipublicæ
 si eum educatio non tempori moderetur. Animus
 excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre
 non sustinet. Legum frænum excurit, & ad libertatem
 aspirat, adeòque oportet, ut ars & institutio, tum oc-
 cupatio in exercitiis gloriosis, eum gnaviter excolant.
 Ubi juvenus aliquantum ætate processerit, proderit
 hæud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad
 tractanda negotia publica. Hæc causa fuit, opinor,
 cur quædam Reipublicæ adolescentes in Senatum
 admiserint. Illud optimum, quod agricolis in mo-
 re est, qui arbusculas, dum teneræ sunt, translatas alio
 in solo iterato plantant, ut radices, quæ se nimium dif-
 fuderant, constringantur, & trunci directè sursum in
 proceritatem sese erigant. Nunquam ferè juvenus
 in solo patrio ad insignem frugem maturefcit. Ibi
 consanguinei & amici licentio rem eam reddunt au-
 dacio remque. Non ita apud externos, ubi eam com-
 pellit necessitas, ut suas studeat componere actio-
 nes, & hominum sibi animos devincite. Domi in
 patria plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra
 limites sit, & facillè veniam nobis pollicemur. Ubi
 noti non sumus, legum rigorem metuimus. Extra na-
 tale solum corrigitur paullatim illa morum asperitas,
 & naturæ contractio; elatio illa animi stolidæ & inhu-
 mana, quæ eos ferè comitari solet, qui cum Nationi-
 bus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur,
 & cognoscuntur Nationum ingenia, observantur con-
 suetudines singularum ac mores, quarum rerum no-
 titia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm
 belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythago-
 ras varias obeundo provincias, prudentes Legum
 lato-

atores & Philosophi evasere. In solo patrio una eademque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommo-
modo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum melius formandum, non ad oblectandum solum suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quam attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quam ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exterarum adeundi provincias, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma fortè Mars aliò eos evocet; cum nihilominus plurimum referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam: Duo potissimum sunt, quæ viros nobiles domi in terra natali detinent: primum quidem, quia Hispaniam undique ferè mare alluit, neque semper navigandi occasio tam præstò est, ac terra iter faciendi commoditas; alterum deinde vanam quædam præconcepta opinio, qua existimant absque magna pompa & impensis peregrinationes istas institui non posse, qua in re modestiores sunt Exteri, etsi magnorum Principum filii.

§. Neque rantum juvenes in aliud solum transferri debent, sed à teneris etiam sic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accersere, qui deinde cum Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemate præsentis per fasces, symbolum Magistratus, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoque genere

triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchia nimirum Aristocrata, & Democratia, diversæ sunt gubernandi rationes, diversæ quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cujuslibet Reip. institutis, próque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne suum studium posuere Persæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cum primis verò elaborarunt in eo, ut quosdam jam inde à prima pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono aut malo, conservatio aut ruina Rerum publ. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt affectiones. In Hispania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium virorum pro gerendo Magistratu & administranda Justitia, quorum constitutiones licet fuitiles videantur & vanæ, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quòd ad modestiam erudiant, faciántque ut prius obedire norint, qui aliis dein imperare debent.

§. Alii scientias inter politica regnandi instrumenta in principe recensimus, nunc illud quaeritur, an iis etiam conducant, qui parere debent, & an juvenus popularis iis instruenda sit. Natura in ipso capite, tanquam totius corporis Principe, intelligentiam constituit, ut scientias condisceret; uti & memoriam, ut easdem conservaret: at verò manibus & membris reliquis non nisi habitudinem ad obediendum impertiit. Homines societatem inter se communitatemque coiere operandi causa, non speculandi, magis ob commoditatem subfidii mutui, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunata Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiiis alitur, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ temporum advenit malitia. Multa contra supremam molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani † *litteras ad usum saltém discabant, reliqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parerent, ut labores perferrent, ut in*

buena vincerent. Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quam ingeniosam; sinceram magis, quam astutam. Ignorantia principum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facile id everteret. Quietam felicemque vitam vivunt Helveti apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minus bona cum politica seu suæque moderantur, quam aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri defunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quam literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quam animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contra ac fieri oportet ad hoc, ut Resp. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exulta haud faciunt Provincias rerum copiâ affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum industria, ut in provinciis Belgicis videre licet. Bene expendunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suâ in solo armorum fundarunt exercitio minimè pulchrum existimantes gradus honorisq; literarios admittère; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tamen si verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus

Z 4

bus

a Patres valere decet consilio, populo supervasanea calliditas est. Salust.

bus variæ nascuntur Sectæ, & ex his Imperiorum conversiones, immo cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur sincera aliqua & credula ignorantia, quàm superba & inanis sciendi præsumptio maximis erroribus exposita. Hæ & aliæ rationes complures suadent prorsus extirpandas esse scientias secundum regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad subditorum utilitatem; sed principia ista tyranni sunt potius, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum suorum præ oculis habere debet: illis autem utilissimæ, immo maximè necessariæ sunt scientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facillè invalescunt, ubi regnat inscitia, ad administrandam Justitiam, ad conservandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minùs civitates præfidiis suis muniunt Viri docti, ac milites, ut Syracusæ quondam in Sicilia expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fidelissimo suo Senatu, cuius prudente consilio, ingeniosis machinis, acri defensione & fortitudine animi plus quàm heroicâ, urbs illa adversus valentissimas Gallorum copias propugnata fuit; museis in armamentaria conversis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, sed Francico sanguine nomina & egregia facinora civium æternitati transferiserunt. Sola multitudo nimia tum universitatum, tum eorum, qui literis sese dedunt, illa est, quæ bono publico officit, quemadmodum re ipsa in Hispania experimur; quare magis è re communi esse videtur, si non nisi pauci ad eas se applicent scientias, quæ in speculatione consistunt, aut circa justitiam versantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his statui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia sic constituta non sunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum studia appellant animam, desintque Monarchiæ ad defensionem suam

& con-

& conservationem milites potius, quàm literati: quod vitium ipso quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ & victoriis insolentia, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedi ad principem bonumq; Moderatorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educanda juventute statuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorumq; officiorum corpori Statûs sui aptè & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimum nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ politica mensurari non debent, & solent in Ecclesia militante plus arma spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui primus Statûs illius auctor est, eundem porro conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cum prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo; an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium, à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejusque fini noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decretâ Apostolica sapientissimè provisum fuit, in Concilio Lateranensî in primis sub Innocentio tertio; sic enim illud statuit: *! Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesiâ Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cetero novam Religionem inveniatur, sed quicumque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellanum aliàs Majestati suæ suavit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam

Z 3

fami-

familiam ascriberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verum confidentior pietas, & animi serupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facile dissimulant.

§. Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituent, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper sobolis propagandæ habuerunt rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solum liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quod sex è conjugè liberos & suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Druis uxorem geminos uno partu cœditisse, Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat præ altis, is major Princeps est, non qui plures Status numerat: hi namque seipsis neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; † *ampliarî Imperium hominum adjectione potius, quàm pecuniarum copiâ malim;* & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facile accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires defunt, nec opes. * *In multitudine populi (ait Spiritus sanctus) dignitas Principis; & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphon-

b *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandemque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tac. 2. Ann. c *Nulli ante Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam.* Tac. ibid. † L. *cum retio, §. si plures, §. de por. quæ liber.* * *Plov. l. 4. 28.*

phonfus Saptens boni Principis esse putabat tam sollicitè suam custodire ditionem. † *que se non yermen las villas, nin los otros lugares, nin se derriben los muros, nin las torres, nin las casas por mala guardia, e el Rey, que desta guisa amare, e tuviere honrada e guardada su tierra, sera el e los, que hi uvieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella.* Verùm ut prudentissimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum instrui debere * *debuena gente s antes de los suyos, que de los agenos, si los pudiere aver, asi como de Caballeros, e de Labradores, e de Menestrales.* Quia in re prudentissimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in sola plebeja gente ponendam esse; hæc si quidem seipsa parum efficiet, nisi Nobilitatem habeat comitem quæ spiritus & anima illius est, suoque exemplo docet appetere honesta & pericula spernere. Plebs absque Nobilitate exangue quoddam cadaver est, ad eòq; ad eam conservandam augendamq; omni opera Principem coniti decet, uti quondam factitabat Augustus, qui Hortalo Nobili Romano non solum conjugii ineundi auctor fuit, sed vivendi etiam media suppeditavit, † *ne clarissima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non d. consueverat, & nunc exigua ea esse solet, ut præcipua illarum dos sit Virtus & Nobilitas, magisque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, ad eòq; tantò faciliùs conciliantur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in pervestiganda sponsa aliqua locupletiori; quæ causa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam sancita prohiberet, & Carolus * quintus Imperator modum illis poneret; quin & Aristoteles Lacedæmones fertur reprehendisse, eò quòd dotes tam amplas filabus suis e largirentur. Voluit prætereà Alphon-

Z 6

phon-

† L. 3. tt. II p. 2. * L. 1. tt. II. p. 2. † Tac. l. 2. Ann. d. *Dotem non uxor marito, sed uxori maritus affert.* Tac. de mor. Germ. * L. 1. tt. 2. l. 5. Recop. e *Statuit Virgines sine dote nubere: iussit uxores eligerentur, non pecunia.* Trog. l. 3.

phonus Rex, ut non nisi in casu necessitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immeritò quidem, diversi enim mores, & Religionum cultus magis domestici hostes sunt, quàm vicini, eamque ob causam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & seditiones contra legitimum Principem facillè commovent. Quod tamen incommodum magnopere metuendum non erit, si exteri solum evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immo hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Constantinopolim submitit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavensem elegerint in Regem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt, ut varias Artificum familias unà secum adducerent. Nabuchodonosor expugnatâ Hierosolyma transtulit inde *omnes viros robustos, septem millia & artifices, & inelufores mille duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem sæpe industria deest, neque semper sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret, ponam hîc aliquot causas, unde illa regnorum solitudo, & subditorum infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ, bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est, quod humano vicitat sanguine; cùmque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potiùs, ut solebant & Romani, vitâ fortunisque subditorum in eam rem opus est: Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum

f Quare qui inquilinos, & advenas antehac in civitatem receperunt, hi magna ex parte seditionibus jactati sunt. Arist. lib. 5. Polit. c. 3. § 4. Reg. 24. 16. g Fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua telia defendere. Cic. pro lege Manil.

minum deductione, ut in Hispania accidit. † Eadem de causa neque dum Annibal in Italia moraretur, ne proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cum esset in bello conquirendus potius miles, & post bellum vires resovenda potius, quam spargenda. * Et Vellejus Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima numeravit, quod extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimium remotæ eidem assistere in necessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis causæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectum agriculturæ & mercimorum, nimiam item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua solitudinis causæ sunt: sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum pompa, earumque commoda & deliciae, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices inprimis atque Artifices, qui facile sibi persuadent, magis otiosam vitam eos vivere, qui principi inserviunt, quam qui mechanicas exercent artes. Quid? quod ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentiam Principis, aut aulæ deliciis fruendi causâ relictis suismet Statibus ad illam se conferant; unde porro fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & redditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minimè necessarios prodige impendunt, & opibus paulatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florere potius, si iis Domini sui præsentem domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissimè expendit Justinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magistratum instituit. Similiter Rex

Z 7

Joan-

† Vell. l. 1. * Idem l. 2. i Invenimus enim, quia paulatim Provincia suis habitatoribus spoliatur; magna verò hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maximè agricultorum, suas civitates & culturas relinquunt in

Joannes II. ꝑ præcepit ut Duces omnes, aliaq; illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statim temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea fidei commissâ, ut prærogativæ Natalium in Hispania plurimum soboli propagandæ obsunt: frater enim natus major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum profus & videbatur) cumque aliis matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob causam Plato divitias & inopiam antiquas Rerum publicæ pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quod bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florerent Respublicæ. Verùm tametsi hæc utilitas magna sit, non minus tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas ejusmodi Fideicommissorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, ad eòq; antiqua illa retineri non possent, Nobilitati tamen recens institutæ permitti minimè deberent, statutâ etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex asse, ac certè magna & potissima ex parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitum charitatis ordinem nec fratribus nec consanguineis reliquis sufficiens relinquitur sustentatio, unde familiæ extinguuntur, exhauriuntur redditus regii, populus ad tributa solvenda fit impotens,

† Auth. de quæst. k *Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit successio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant.* Cass. l. 1. ep. l. 1. l. Commodum est etiam, ut hereditates non donatione, sed jure cognationis tradantur. Arist. l. 5. Polit. c. 8.

potens, augetur exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus Rei incommoda *m* Moyses, edicto publico vetuit, ne quid ultra *s*raëlita ad opus sanctuarii *n* offerrent, tametsi Deus *p*se oblationum istarum fuisset auctor, & mente pura ac religiosa omnia *o* fierent. Respublica Veneta jam pridem decretis suis ei rei sapientissime providit.

§ Illud porro necessarium, ut pro matrimoniis inveniendis prudens temporis habeatur ratio: nam si nimium differantur, periclitatur successio, & patitur universa Respublica ob juvenum incontinentiam. Si contra nimium maturentur, contingit filios ætate hæc longè esse inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ successionis causâ nefanda contra eos moluntur.

m Dixerant Moyses, plus offert populus, quàm necessarium est. Exod. 36. 5. *n* Iussit ergo Moyses præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quisquam offerat ultra in opere sanctuarii; sicque cessatum est à muneribus offerendis, eo quòd oblata sufficerent, & superabundarent. Exod. 36. 6. *o* Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ *j*usserat Deus. Exod. 35. 29.

SYMBOLUM LXVII.

Politica hujus nostri temporis in omnibus malitiam & fraudem præsupponit, & contra sese munit aliis longè majoribus, nullâ Religionis, justitiæ, & fidei publicæ habet ratione. Omnia sibi licere putat, quæcunque ad suam conservationem & augmentum faciunt, cùmque artes istæ communes jam sint, necesse est, ut pugnent inter se, seseque mutuo impediant ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeoque fines optatos minimè assequuntur. Fugiat princeps hos tales Magistros, & dicat ab ipsa Natura potius, in qua absque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Statûs elucet. Illa sola certa est, fixa & solida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ

vegetantur & vivunt, ea praesertim, quam cuique
hominum in suo officio recta inspirat ratio, nomi-
natim Pastoribus & Agricolis pro conservandis au-

gendisque gregibus, & agrorum cultura: unde fortè fa-
ctum, ut ii Reges, qui à pedo, aut aratro ad sceptrum
vocati fuère, melius aliis suos gubernare subditos
sciverint. Fruatur licèt Pastor (cujus obligatio & cura
talis ferè est, qualis est Principum^a) lacte & lana
gregis sui, eà tamen mōderatione, ut neque sangui-
nem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat,
aut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus
debet

^a Va Pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem
pascua mea, dicit Dominus. Ideo hac dicit Dominus Deus
Israël ad Pastores, qui pascunt populum meum, Jer. 23. 10

debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonſus[†] Rex) *guardar mas la por cominal, que la ſuya miſma, por que el bien, i la riqueza dellos es como ſuya.* Non ipſum arboris truncum excindit Agricola, tametſi lignis ad uſus domeſticos opus habeat, ſed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, ſed ita ut germinare poſſint denuò, & novis veſtiti foliis in annum ſequentem fructus alios proferant. Secùs ac ſolet conductor, qui cùm de hæreditate minimè ſollicitus ſit, illud agit ſolùm, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil penſi habens, quod in tempus reliquum Domino ſuo utilitatem allatura non ſit. Hoc diſcrimen eſt inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum impoſitionem attinet. Iſte tanquam poſſeſſor violentus, qui in metu eſt, ne brevi forte Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicibus plumas evellere, ut amplius ſuccreſcere nequeant. Paſtor eſt, qui non gregem ſuum paſcit, ſed e ſemetipſum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eumque omnino deſerit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem cauſæ expendit, quantitatem & tempus, quod neceſſitas poſtulat, proportionem item fortunarum & perſonarum in tributis diſpartiendis, & Regnum ſuum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipſo emoriendum erit, ſed quod perennabit in Succeſſoribus: quippe qui probè novit, * *Principes mortales, Rempublicam æternam eſſe;* cùmque inde in annos ſingulos novos ſperet fructus, eam omni ſtudio conſervat, velut ſecuriſſimum divitiarum ſuarum depositum, quo in majori-

[†] L. 19. tt. 1. p. 2. b. *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Quintil. de Orat. c. Va. *Paſtoribus Iſraël, qui paſcebant ſemetipſos,* Ezech. 34. 2. d. *Mercenarius autem, & qui non eſt Paſtor, cujus non ſunt oves proprie, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joann. 10. 12.

* Tac. lib. 3. Ann.

poribus necessitatibus uti possit: nam ut in legibus suis dixit Alphonfus Rex ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus

** El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarda se pierde. ès el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo que dijo el Emperador Iustiniano, que entonzes son el Reyno, è la Camara del Emperador ò del Rey ricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, è su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. † *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, ** dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt; si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facile contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de causa tam invisus omnibus fuit Rex Alphonfus cognomento Magnus, tamque graves expertus calamitates, ut scepro tandem abdicare se cogeretur; sicut & propterea Garfias Galacix, † Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, respondit: *Magis se male dicere a populi, quam hostes suos metuere.* Pecuniam ex iniquis tributis collectam subditorum miscetur sanguine, qualis è tesoro illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa antè imponi

noa

* I. 15, tt. p. 2. † Tac. lib. 4, Ann. * Idem I, 13, Ann. † Mar. hist. Hisp, I, 9, c. 3.

non debent, quàm universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Justitia causæ confiterit, facilè in onus aliquod extraordinarium consentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ proposcit Rex Ferdinandus quartus, & in concessione in Regri illius millionis, quem Comitatus Toletana temporibus Regis Henrici tertii sponte elargita fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitatus etiam non requisitis plura porro exigenterentur. Tamen si enim ad privatos minimè pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum causas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis ista communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licet tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si aliàs æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ut dixit Rex Alphonus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes, e aun mas en las fazonnes, que lo usiere en gran menester, para pro comunal de la tierra;* prudentis tamen Principis erit, ita dextrè rem instituere, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolute fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura loquitur) populi frænnum est; isthoc ille in obedientia officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit, & contra nimiam ejus libertatè vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo rectè gubernaverit. Verùm frænū illud tam suave sit oportet, ut non obstinent animum, & mordicè comprehensio præcipitent; quemadmodum prudentissimè id expendit Rex Flavius † Heruvigius in Concilio

e Tibi summum rerum judicium Dei dedere, nobis obsequia gloria relicta est. Tac. l. 6. Ann. f Et tulit David frænnum tributum, 2. Reg. 8. 1. † Concil. Tolet. XIII.

cilio Toletano XIII. cum diceret tunc gubernationem optimam fore, *si nec incauta exaltio populos gravet, nec indiscretâ remissio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum ceterorum; at vero Imperium in fortunas, cum pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quam corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisita illa fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis factus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites, per medios hostium cuneos penetrando, de cisterna Beth-Iehemita hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere videretur. Neque bona ratio Status est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tanto obedientiores sint: etsi enim egestas, quæ unâ nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos; illa tamen violenta ad seditionem potius commovet, eosque impellit ut nefaria contra h Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saulem **convenērunt omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi a re alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps.* Nunquam magis obsequens erit Regnum, quam si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, quâ ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare cœpit, servitutem illam tulit acerbius, & graviter questus fuit.

§. Si Regnum eâ conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitur; ut factum in

Co-

g Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? 2. Reg. 23. 17. h Ferocissimo quoq; adsumpto; aut quibus ob egestatem, ac metum ex flagitiis maxima peccandi necessitudo, Tac. lib. 3. c. 11. 1. Reg. 22. 2,

Comitiis Madritensibus tempore Regis † Alphonsi undecimi, aut diurnâ aliquâ præscriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispania & Francia accidit; in his talibus casibus Comitiorum consensum expectare oportebit, ne periculo sese exponat Princeps; quod Carolus septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cum non rogatis prius aliorum sententiis tributum quoddam voluisset imponere. Porro ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditos auctoritate valeat, ut ipsi ex concepta de zelo illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultro in illud consentiant, totos sese ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Josephi arbitrium sese refererebant Ægyptii, cum quintam fructuum partem ab eis i exigeret. Ubi populus istam de principe conceperit fiduciam, cavere debet sedulo, ut ne eum absque sufficienti causâ & matura consilii deliberatione oneret. Verum si necessitas urgens aliud postulaverit, illud curet saltè, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim gravius fert populus, quàm si nullum oneris sui fructum videat, & fortunas suas in usus inutiles infumi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa, quæ sua sit necessitas, eâ cessante continent. Quare tollere ea debet princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa * necessitate annorum excusata, etiam in pace manserunt; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimum Regni studia sibi devinxit, ejusque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quòd subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius quartus ex rebus ad comitatum pertinentibus postulaverat.

§. Illud

† Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 21. i *Salus nostra in manus tua est; respiciat nos tantum Dominus noster, & leti ser viemus Regi.* Gen. 47. 25. * Tac. l. 2. hist.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecuniam contribuat ad bellum foris gerendum: neque enim facile capit, quantum ad pacem domi conservandam conducatur, illud quàm longissimè arcere, & in alieno inferre Status, quòdque minus periculosa sit defensio quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longiùs illi absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longum videt. Onus præsens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta & sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cum enim tributa potissimum sint, quæ eam à plebejis discernant, ægerrimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilegia, Majorum virtute parta, & acquisita. † Hæc causâ fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum tertium arma sumperint, cum à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessaria: sed iis potius quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maximè fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nul-

k Plerumque accidit, ut quæ Provincia pecunia parcendo, remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis, desperato saepe remedio, graviora sentiant detrimenta: Paul. Jov. † Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 14.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ adveſtis mercibus imponuntur in portibus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentiſſimè in iis Conſtituti ſunt reditus regii in Anglia, ipſo Regno im- muni relicto.

§. Maximum tributorum & veſtigialium regionum incommodum eſt in Quæſtoribus ſeu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipſa; neque ulſam rem impatientiùs tolerant ſubditi, quàm violentiam & importunitatem Miniſtrorum in cogendis ejuſmodi pecuniis. Solam Siciliam tributo- rum exactiones modeſtiùs tuliffè Cicero memorat: Deus ipſe per Iſaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum ſuum exſpoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re ſatis conſidebant, niſi qui peculiariter eſſet Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur inſtoribus & uſurariis, qui non minùs naves portum ſubeuntes ex- ſpoliant, ac ipſum naufragium, & velut prædones ul- trò citròque commeantium bonis inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis deſinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, ſi prædæ omnia ſint expoſita? quid mirum, inquam, populum graviter ferre exactiones, ſi perſolutis iis, quæ debentur Prin- cipi, decuplo ampliùs Exactoribus pendendum ſit. Ob iſthæc incommoda tempore Regis* Joannis ſecun- di in Comitibus Guadalajarenſibus Caſtellæ Regnum ſponte in ſubſidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, eâ tamen conditione, ut penes ipſum eſſent acceptorum & expenſorum li- bri, quo conſtare poſſet, quid in communes uſus col-

I Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt. Iſa. 3. 12.
 m Portus noſtros navis veniens non paveſcat, ut certum nau-
 tis poſſet eſſe naufragium, ſi manus non incurrerint exigenti-
 um, quos frequenter plus affligunt damna, quàm ſolent nuda-
 re naufragia. Caſſiod. l. 4. & 19. * Mar. hiſt. Hiſp. l. 19.
 c. 7.

collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum
 permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis aucto-
 ritatem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa
 Regnum Franciæ Henrico secundo proposuit, ut tri-
 butorum Exactores amoveret, pollicentibus subditi-
 persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sum-
 ptus regios sufficeret; & licet istud initio haud displiceret,
 non defuere tamen postea Consiliarii, qui ob-
 rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem
 illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt,
 immo & ad omnem æris alieni dissolutionem au-
 verum judicatum fuit, cedere in imminutionem au-
 ctoritatis regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esset, &
 hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissimam
 tamen causam illam judico, quod plerumque ferè rei pecuniariæ
 curatio, & occasio tam opportuna multos ditandi ægrè
 manibus dimittatur. Auctoritas Principis non administratione
 magnarum opum consistit, sed in eo, quod multa possideat.
 Non minùs estimationis suæ retinens erat Respublica Romana,
 quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi
 pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua administrarent
 tributa & colligerent; neque verò ideo intermisit in officio
 continere Magistratus, ut sine avaritia & crudelitate illa
 collectio fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens fuit.
 Sanè modestia in uno aliquo tributo exigendo obligat
 subditos, ut ultrò in plura alia largienda consentiant.

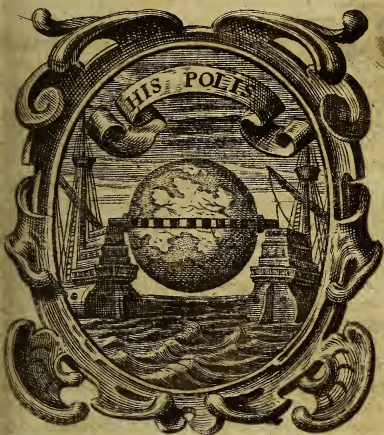
*n Ne Provincia novis oneribus turbarentur, utque ve-
 tera sine avaritia, aut crudelitate Magistratum tolerarent.*

Tac. l. 4. Ann.

SYMBOLUM LXVIII.

INGENIOSI Græci Philosophiam non solum naturalem,
 sed moralem etiam & politicam scitis quibusdam
 fabularum involucris (ut Ægyptii hieroglyphicis)
 abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut
 ubi dulci illa fabularum amœnitate penitiùs eam
 im-

imprimis gent animis. Ita cum vires navigationis & opes, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima

mnium è portu solvere, & alto sese mari committe-
 re (ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem
 mirum arietis inauratam; quo præclaro facinore
 Calladi armorum Præsidi consecrari promeruit, & in-
 ter ipsas firmamenti transferri constellationes, in
 præmium scilicet tot susceptorum non absque in-
 gnigni periculo itinerum, palàm ostendendo universo
 tibi, velorum remorumque beneficio inter ipsos
 montes vias fieri posse, quibus impellente
 vento arma & merces in omnes mundi partes inferre
 poterat, Ist hæc moralis doctrina, & quia jam navis illa

Δ a

im

in cœlesti sphaera inter stellas relata est, occasio mihi fuit, ut in præsentem Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & clarè subjicerem oculis, navigationem esse, quæ commercio rum usu terram sustentat, ejusque dominia armis roborat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illa ipsorum mobilitate Imperiorum consistit stabilitas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quas fundamentis innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo illi poli maris Mediterranei & Oceani deessent, motus ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nisi vela remique eas unirent quodammodo, & suppetias militares ad earundem conservationem defensionemque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidem pontes esse videantur. Eam ob causam Carolus quintus Imperator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo secundo suaserunt, ut in mari potissimum armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec ignoravit Rex Sisebutus, quanti id referret, qui primus iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoque consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & re ipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ ditionis subjicerent. Elementum illud terram ambit, & edomat. In illo vis, juxta ac velocitas locum habent. Quæ fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit. In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, quæ omnibus semper oris maritimis antè possit prospicere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas quecunque tueri præsidio. Maris beneficio Nationes omnes a morum mansuetudinem adducuntur, quæ incultas alias essent ac barbaræ absque navigationis commercio, unde communis fit linguarum usus; id quod docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Argæ sermone usum fuisse sinxit, ut innueret, credo, illius beneficio exteras adiri & celebrari provincias; si qui

dem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri vicissim largiente, quod eidem deest; quæ necessitas & subsidium mutuum reciprocum illum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio carere non potest.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ tetrâ magis viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua, quorum illæ in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque à constituta, ut seopulis maris potiùs, quàm terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & agriculture inidoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloriâ celebres. Hispania, quæ à montibus Pireneis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum selem mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illudque tueri voluerit. Nec verò deest dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulante, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conducere armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes fecum affert, ex portibus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget denique illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria naviû, quibus Tyrus (civitas a in corde maris sita) utebatur

A a 2

tur

a O Tyre, tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita, Ezech. 27. 3.

tur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. *b* Persæ, & Lydii, & Lybies erant in exercitu ejus viri bellatores: clypeum & galeam suspendebant in ea pro ornatu suo. Carthaginenses à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóque eam replebant. Verbo, nihil uspiam erat gentium, quod in nudinis illius non reperiretur, ut meritò abundans diceretur, & c gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat à fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Republicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & triumphorum occasio. Intra breves arenæ terminos, quæ negligone, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimæ etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multosque alios thesauros advehimus, nec ultrà progredimur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrum, argentumque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus

pluri-

b Omnes naves maris & nauta earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12. *c* Repleta es, & glorificata nimis in corde maris. Ibid. v. 25. *d* In multitudine sapientiæ tuæ & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem. Ezech. 28. 5.

larima persolvimus cambia. Hispania Provinciis
 liis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum,
 aliisque diversas materias, quæ diversimodè dein
 laboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coe-
 nuntur pretio ob vesturæ sumptus, & artificium;
 sed ut caro nobis stet Nationum aliarum inge-
 nium & industria. Importantur in Hispaniam mer-
 ces, quæ aut oculis solùm serviunt, aut citò consu-
 muntur, & aurum argentumque vicissim inde effe-
 runt aliò; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus
 secundus, ut dicescant, & potentes fiant Exteri, immo ipse
 interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris ni-
 hil panè super sit reliquum. Questus ea de re quondam
 fuit Tiberius Cæsar, cum ingentem illum luxum
 Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque
 pretiosis cerneret. Immortalem gloriam promere-
 bitur Vestra Serenitas, si certis favoribus honori-
 busque dignabitur prosequi negotiationes & merca-
 turas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas
 tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt
 redditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quam qui
 commutationis habentur beneficio, dum rem unam
 permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium
 persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere
 ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon
 quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solùm
 necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus pote-
 rat luerum facere, suas augere divitias, & omnibus
 aliis Regibus potentiâ atque opibus fantecellere.
 Pompejus pecunias suas fœnori dabat, Nobilitas Ro-
 mana & Carthaginensis nil ideo honori suo detractū

A 2 3

puta-

e Quis lapidum causa pecunia nostra ad externas aut
 hostiles gentes transferuntur? Tacit. l. 3. Annal. f Quis
 classem Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos
 ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & den-
 tes elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo
 Rex Salomon super omnes Reges terra divitiis & sapentiâ.
 3. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quòd negotiantium societates exererint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solùm cresceret opibus, sed magis etiam florent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitaniz Reges, ad eòque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato eâ ratione novo amplissimòque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, industria & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, ad eò ignotos habuit, ut æ fama quidem de iis antè quicquam g acceperrit, & acceptâ ab iisdem verâ Evangelii luce, ac pane divino eucharistico, tam longè h asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia: * *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego desitura, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam emulatione obirent maria, piratas arcerent, & com-

g Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi. Isa. 49. 12. h Facta est quasi navis in sitoris de longè portans panem suum. Prov. 31. 14. * Isa. 49. 21.

commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sed magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentia satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximie, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quod si reditus eorundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet, dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constitueret, obtentâ jam à summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ut vocant, S. Item Martini, in Diœcesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verùm propter excitata postea per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus, hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hinc debet ratio Status, quâ si ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cum tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantopere Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conservacionem omnino esset necessarium; ferro verò, quòd absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laborèmq; suscepit, illud egit potissimum, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus araria constitueret, ubi & Mars belli præses materiã in ferrum & chalybem con-

consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerum-
 publicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus,
 thesauri; quòd si hi armis robur non tribuant, nec ar-
 ma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles
 jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omni-
 um erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formi-
 carum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea
 colligant. Auri usum nequaquam iis Natura conces-
 sit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instrue-
 rent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et
 licet Politicorum quorundam opinio sit, opes accu-
 mulandas non esse, ed quòd cupiditas hostium arma
 excitet; uti accidit Regi Ezechia, postquam divi-
 tias suas Assyriæ Legatis ostendisset, & Ægypti
 propterea reditus regios in structuras & fabricas
 impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, &
 exempla ista vim non habent: nam Ezechia ob mon-
 stratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob va-
 nitatem ostentationis, & quòd in illis magis quàm
 in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædi-
 xit illi Isaias Propheta fore, ut omnia *b* perderet.
 Ægypti verò non periculi causa, sed ad distrahen-
 dos subditorum animos (quemadmodum suo loco
 dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extra-
 endis occupabant. si Princeps thesauros per avari-
 tiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offen-
 dendi, aut defendendi postulaverit necessitas, &
 sumptuum faciendorum metu de præfidiis sufficien-
 tibus & armis Statibus suis non provideat, facile fu-
 turum arbitror, ut hostes contra se advoceet, dando iis
 occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus

A a 5

effrin-

a Latatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis
 domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta
 varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, &
 omnia qua habere poterat in thesauris suis. 4. Reg. 20. 13.
 b Dixitque Isaias Ezechia: Audi sermonem Domini, ecce
 dies venient, & auferentur omnia, qua sunt in domo tua, 4.
 Reg. 20. 17.

effringant æraria ; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli cernuus est. Illius beneficio amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatu bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nullâ notabili pecuniarum summâ apud eum repertâ. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quòd sumptus profudisset, sed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paulatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se sinit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispersitos esse, ut Chlorus apud Eutropium d volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, ** penes eos aurum & opes præcipuas esse bellorum causas.* Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula nascuntur, quàm iis occurrì possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant conser-

c Sed nihil aquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos diciturans. Tac. lib. 2. hist.
d Melius publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum & laustrum asservari. Eutrop. Tac. lib. 4. hist.

servationem, cum videant non nisi è privatorum bonis fortunisque subsidia peti posse, adeoque agrè in bellum consentiunt. Hinc Aristoteli videbatur, [†] male circa pecunias publicas constitutum esse apud Spartanos, quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias agrè conferebant. * Et si privato usui bonum publicum postponitur, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta est illud incommodum Respublica Genuensis, nec alii causæ ruinam Romanæ ascribit Cato in oratione, quam habuisse eum ad Senatum contra Catilinaræ conjurationis conscios refert Sallustius, quàm quòd (ut explicat † S. Augustin.) à primo suo descivisset instituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non absque querela etiam Horatius meminit:

————— * Non ita Romuli
 Prescriptum, & intonsi Catonis
 Auspiciis, veterumque norma,
 Privatus illis census erat brevis,
 Commune magnum.

§. Magni Reges suæ potentia confisi curam omnem thesauros colligendi, aut jam collectos conservandi plerunque abjiciunt, & effusioni prodigæ sese dedunt, nec satis expendunt, ubi thesauri pro necessitatibus defuerint, necesse esse ut subditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quantò Monarchia fuerit major, tantò majoribus impensis & sumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes sunt, qui si quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ sint satis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum spatio

A a 6

† Arist lib. 2. polit. c. 6. * Tacit. l. 6. Ann. † S. Aug. l. 4. de Civit. Dei, c. 12. * Horat.

spatio collegere. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coegerat, immoderata Romanorum Imperatorum profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperirent: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut Status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodigit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius cœperunt prodigi, Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsentem Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem biachium sustinet ad innuendum nimis, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgiliti fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad Infernum usque penetravit, ejusque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absque prudentia œconomica, neque armamentaria sine ærariis, adeoque bellum decernere Princeps prius non debet, quam cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ærarii Præfectus unà etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint redditus regii, quæve media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspecta esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliat, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis & Rebus publicis desit, cæca erunt, adeoque sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa jaciebat, ut sese

ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hâc nostrâ ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitiis frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contrâ accidit, Ostentationes cõminationesque auri intempestivè & imprudenter profusi seipsis evanescent, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quod una aliam enervet. Vires facilè instaurantur; at divitijs semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Aeneas objecit, sed gladium.

† *Corripit hic subitâ trepidus formidine ferrum*

Aeneas, strictâque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam traiceret, aureum ramum protulit (abditum hæctenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum placavit.

* *Si te nulla movet tanta pietatis imago,*

At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)

Agnoscas. Tumida ex irarum corda residunt.

Nec plura bis, ille admirans venerabile donum

Fatalis virga longo post tempore visum,

Caruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur; ab hac enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici

A 2 7

caussa

† *Virgil. e Munus absconditum extinguit iras. PROV. 21. 14.* * *Virgil.*

causſa eò uſque ſe demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu ſua adnotaret accepta & expenſa reddituum Imperii. Si in Hiſpania minùs prodigum fuiſſet bellum, & pax magis œconomica, jam pridem uniuerſo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari ſolet, opes illæ, quæ Hiſpaniam inexpugnabilem reddere potuiſſent, nunc ad alias Nationes tranſiére. A ſimplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coemimus; & poſtea nos ipſi, æquè ſimplices ac illi, ſinimus, ut exteri ruruſum eas à nobis aliò aſportent, & cuprum fortaiſſis, aut plumbum pro iis reſtituant. Caſtellæ regnum fuit, quod viribus ſuis & fortitudine Monarchiam euexit, interim triumphant alia, ipſum verò inopiam panè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus theſauris, qui peregrè advehuntur. Ita placuit providentiæ divinæ potentias attemperare inter ſe, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita eſt, at non induſtriam, contrà ac conceſſit minoribus. Verùm ne detegere ſolùm vulnera videar, & non etiam iſſidem mederi, indicabo hîc paucis cauſſas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt eſſentia, ut loquuntur, neque ex arbitrio ſolùm ſpeſulativo, quæ primùm cum admiratione ſuſpicit novitas, poſtea cum damno rejicit experientia; ſed ea, quæ ratio ſuggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potiſſimæ divitiæ ac opes terræ fructus ſunt. Nec ditiores in regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nòrant illud Ægyptii, qui ſceptrum ſic efformabant, ut infernè in vomerem aratri deſineret, volentes innuere, in eo potiſſimùm potentiam illius & amplitudinem conſiſtere. Plus emolumentum accliviamontis Veſuvii latera adferunt, quàm Porofus mons cum intimis ſuis viſceribus, licèt argentiferis. Non mero caſu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentumque in imis terræ, penetralibus abdidit. Dâtâ operâ

operâ communes illos fecit, & supra terram palâm exposuit: † *Maxima enim pars hominum è terra vivit, & fructibus urbanis;* ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandâque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pœnè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus * Regis Alphonfi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obiebat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. † Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluisse, curruum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & præterea à Rege Alphonso tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & in super exercitus hostium multò etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortunâ, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum

† Arist. lib. I. Polit. c. 5. * Mar. hist. Hisp. l. II. cap. 3.

† Idem hist. Hisp. l. II. c. 23.

orbitum potius delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsâ, non absq; rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque causa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longe positas. Communicavit hoc consilium suum cum viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, tamque difficile opus facilius sibi aggredi liceret; verum nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quòd si ex providentia quadam factum fuisset, & non potius ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthaginensis, quando jactantibus se eoram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus deliciisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cum fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diurnas & longinquas navigationes, in quibus non minùs à sociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentoque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Batis pretiosos illos terræ partus, Indorum sudore protractos in lucem, & nostrâ advestos audaciâ atque industriâ. Verùm totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stitit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica, Monetæ aureæ argentæque omnem aspersionatæ sunt mixturam, & exclusis aliis

metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeòque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquistæ. Res omnes in superbiam se extulère, & vilescente jam auro argentoque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Vido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, *gliscebant interim luxuria spe inani, consumebanturque veteres opes, quasi oblati, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum expectatio inter causas publicæ paupertatis erat.* Eadem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatumque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere ajebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis *f* submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

* *Dai venti dunque il viver tuo dipende?*

§. Et quia de facultatibus suis amplius, quàm in his est, plerunque sperant homines, crevit fastus & pompa regia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & expectatione extraneorum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere,

† Tacit. lib. 16. *Annal. f At herculè nemo refert, quòd Italia externa opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. *Annal. * Tass. §, in fraudem institut. quibus & caus. man.*

cere, & occasionem dederunt ari alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porrò necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quòdque animadversum non fuerit, non minùs de ipsam religionem, † in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum sapientem, Alphonsum unjectum, & Henricum secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipfos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientia movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ aereæ, quæ ad ea usque tempora contemperata sic fuerat, ut levium rerum deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exaquaret. Innotuit Nationibus exteris æstimatione, quam monetarius Regis marculus vili isti materiæ tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpère, siquidem cuprum elaboratum invexere in Hispaniam asportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quæ re plus attulere damni, quàm si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs irriserant Rhodios, quòd cupreâ uterentur monetâ, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonfi sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unâ imminuti sunt redditus regii, adeoque necesse fuit nova tributorum & exactio-num adinvenire media; unde porrò factum, ut interquiescentibus jam commerciis Castellæ opes consumerentur, & eadem renovarentur incommoda, subortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere perniciosum, majoremque nunc minitantur ruinam, nisi

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

tempore adferatur remedium, & pretium monetæ illius æreæ ad valorem suum intrinsecum reducat. Quis igitur non existimasset, aurum novi illius orbis mox hunc alterum acquisitum iri? & vidimus tamen, plus antea effectum fuisse solo animi robore ac fortitudine, quàm postea tantis divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus g observavit. Illa ipsa damna ex Indiarum detectione mox experta sunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, & passu eodem, quo in Castella, ascendit in his rerum pretium, & accrevit sumptus, ultrà quàm proprii ferrent redditus, unde etiamnum iisdem conflantur incommotis, & tantò quidem majoribus, quantò Provincie illæ absunt longius, & incertius est auri atque argenti remedium, quod advenit ex Indiis, & ab Hispania iis communicari debet.

§. Hæc incommoda sunt, quæ Indiarum detectio secum attulit, & incognitis eorundem causis, facile cognoscuntur remedia. Primum est, ut ne negligatur Agricultura spe illarum opum: eæ enim, quas cetera colligimus, magis naturales sunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agriculis privilegia concedere oporteret, eosque ab oneribus belli aliisque eximere.

Secundum est, ut (cùm res quælibet in integrum restituitur per media contraria iis, à quibus destructa fuit, sumptusque majores sint, quàm metallorum illorum spes & expectatio) procuret Princeps, tanquam bonus paterfamilias; id quod Neroni suaferunt h Senatores, ut redditus publici excedant potius quàm deficient sumptus ordinarios, moderando superfluos ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui stipendia & salaria Imperii non necessaria omnino sustu-

§ Vires luxu corrumpebantur, contra veterem disciplinam & instituta Majorum, apud quos Virtute, quàm pecuniâ res Romana melius stetit. Tac. l. 2. hist. h Ut ratio questuum, & necessitas erogationum inter se congruerent. Tac. l. 13. Annal.

sustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quòd si abusus & providentiæ defectus ditant officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet prudentia? cùmque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum, quod effusum est semel, non revertitur, Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis philosophicus maximè probatus ac loeuples. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per Ministros suos probè instructus de sumptibus, qui terramarique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit Rex Henricus III. qui cùm patrimonium regium graviter obæratum animadverteret coactis generalibus Comitibus, cum proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quàm quod hîc proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in re curandum præterea, ut ne tot sint ararii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quadam sunt Libyæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes reddituum regionum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turearum Imperator, tametsi ingentia habeat vestigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ararii Præfectis; uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus quartus (non minùs œconomiz peritus, ac fortis) damnatum istud

agno-

agnovit, adedque pecuniaz regiaz Ministros ad sufficientem minorumque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut [†] *quoniam plerumque in-
verecunda petentium inhiatione constringuntur Princi-
pes, ut etiam non concedenda tribuant, privilegia, im-
munitates & gratiaz xario regio perniciosaz revo-
centur, si praesertim ea concurrant causae, quae alias
ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in
quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut
in alia lege dixerunt) * no conviene à los Reyes usar de
tanta largueza, que sea convertida en destrucción, porque
la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no
mengquando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et si aut
necessitas, aut negligentia Principis illud non con-
siderarit, postea parandum est remedium. Eam ob
causam, cum Rex Ramirus Aragonius Corona se
abdicaasset, rescissae sunt donationes omnes, quae Re-
gni vires exhausterant. Idem fecere Rex Henricus se-
cundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella.
Rex Joannes secundus revocavit privilegia & im-
munitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam
indulserant. Principibus nempe usu venit, quod ido-
lis Babylonicis, e quorum coronis, teste Jeremia, Sa-
cerdotes aurum argentumque subducebant, & con-
vertebant in usus proprios. Istud cum intellexisset
Rex Henricus tertius, praecipuos Regni Proceres
captivos detinuit, & reddere jussit, quod e Coronae
reditibus usurpaverant, quo facto, & bona vectigalium
regionum administratione ingentes in arce Madritensi
thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debue-
rat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se,
quam suam familiam sumptus vitet superfluos, si
qui-

[†] L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. * L. 15 tt. 10.
lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10, lib. 5. Recop. i Coronas certe
aureas habent super capita sua Dii illorum; unde subtra-
hant Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud
in semetipsos. Baruch, 6, 9.

quidem velit, ut eisdem etiam Status sui defugiantur quorum emendatio (uti agebat Rex & Theodatus ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impensa moderata essent, & rationi consentanea.* † Malum ex eo oritur, quòd Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant, & quòd profusionem pro libertate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, veramque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutiliter prodigantur, aut in solennitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quòd arces & propugnacula sufficientibus instructa sint præsidiiis, & conserventur exercitus. Carolus quintus Imperator in Comitibus Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsos parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Sitenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Tolerantum quartum) dicebat, Reges esse debere * *mais escasos, que gastadores;* hoc est, parcos magis, quàm prodigos. Sat scio, quàm remedia ista difficilia sint & ardua; verùm tamen, ut cum Petrarcha hoc dicam, † *Multa scribo, non tam ut saculo meo profim, cujus jam desperata miseria est, quàm ut me ipsum conceptis exonarem, & animum scriptis soler.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupilla sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, ad eò que satius videtur intactas eas relinquere, quàm usum antiquum immutare. Nullum tantum est iudicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunque illarum novitate subnasci solent, donec

expe-
*k A domesticus volumus inchoate disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere. Cassiod. l. 10. ep. 5. † Bell. in vita S. Ludov. * L. 2. del prolo del fuer Juz. † Petrarch.*

experientia ipsa ea deprehendat: cum enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem, postquam Rex Petrus secundus Coronam se abdicasset, prudentissime statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quàm ad sceptrum admittèrentur, jurando se obstringerent, nihil se circa usum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cum Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cuius rei illa videtur ratio, quòd Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam castos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma, & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solum dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cum ad valorem ejus intrinsicum sola signatura exterior accesserit, & auri argenti que inter se contemperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constant, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius attestentur. Atq; hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYM-

SYMBOLVM LXX.

Non fert consortes Imperium, nec dividi se finit
 Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quili-
 bet uno eodénque tempore mandet simul & pareat,
 præsertim cum potestas & casus occurrentes tam ac-
 curatè inter duos dispertiri nequeant, aut ambitio
 tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse
 superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent
 concordiam.

* *Nulla fides Regni sociis, omni que potestas
 Impatiens consortis erit.*

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui
 simul

° Lucan.

simul præsumunt, non sibi invicem adversentur. Moy-
ses & Aaron germani fratres erant, & tamen, cum
Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc,
ut amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet,
quid agendum esset, ne qua inter eos dissensio a ori-
etur. [†] *Unum est Reipublica corpus, atque ad eundem
modo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex
Julius in regno suo ferre non sustinet. Hanc excusa-
tionem attulit Lusitanæ Rex, cum Regem Petrum
fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè
matrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac
voluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi
& Reginae Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid in-
modi nasceretur ex eo, quòd junctim Castellæ
regna moderarentur. * *Arduum nempe est, eodem
potentiam & concordiam esse.* Et tamen si Diocletia-
num inter & Maximianum, qui unà Imperium guber-
abant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis
& offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob-
rem in Republica Romana Consules alternatim im-
perabant.

Verùm si pluribus, quàm uno Principe opus fue-
rit; præstat esse tres potius: unius enim auctoritas
aliorum duorum ambitionem coercebit. Factio ha-
ere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas,
cujus causa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi &
Pompeji, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto
tempore perduravit. Quia Regi Henrico tertio, dum
a minori ætate esset, tres alii assistebant, rectè re-
gni illius successit gubernatio. Eandem quoque ra-
tionem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens,
quando statuit, [†] ut durante pupillari Regum ætate
ut unus, aut tres, aut quinque, aut septem regni gu-
bernacula administrarent. Id quia in simili ætate Re-

B b

gis

^a *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vo-*
luntatem tuam, quid agere debeatis. Exodi 4. 15. [†] Tacit. lib. 1.
Annal. * Idem lib. 4. Annal. [†] Max. hist. Hisp. lib. 15.
cap. 12.

gis Alphonſi XI. factum non fuerat, magnos motus
 exorta eſt Caſtella, ab infantibus Joanne & Petro
 adminiſtrata, adedque neceſſe fuit, ut Conſilium re-
 gium Regni procuracionem ſuſciperet. Quanquam
 ſemper violentum erit imperium, quod ab uno ſolo
 non dependet, ſed in varias diviſum eſt partes; id
 quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ eſt totum
 ſerè orbem comprehenderet, diurna tamen hau-
 ſit, eò quod illo defuncto multi in ea Principes ac
 Reges ſuccederent. Quam in Hispania Mauri exere-
 rant, ea ſtetiſſet diutiùs, niſi in plura Regna fuiſſet di-
 viſa. Hoc ipſum in præſenti repræſentatur Emble-
 mate, per arborem coronatam, quæ Regnum ſigni-
 ficat, quàm ſi dux manus in diverſas diſtrahant partes,
 eſt eiſdem ſint ſanguinis, eam tamen diſcerpent, &
 rumpetur, atque inutilis fiet Corona: ambitio enim
 humana interdum etiam vinculorum Naturæ obli-
 viſcitur. Statibus inter filios diviſis Corona unita ma-
 nere non poteſt, tameſi graviffimum iis impendeat
 periculum. Quiſque ſuo invigilat commodo, & ſcep-
 trum integrum ſuis conatur claudere manibus, quo-
 modo Pater eiſdem illud tenuit. * Ita Regi Sancti
 majori accidit; omnia pœnè Hispaniæ Regna ipſius
 unius parebant imperio, non abſque divino Numine,
 ut unitis inter ſe viribus, Maurorum tandem domi-
 nium, quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excu-
 teretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipſe ve-
 rò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politica
 Regna inter filios ſuos partitus eſt, ratus vires ſic con-
 ſtitutas fortiores fore, magiſque inter ſe concordes
 ad oppugnandum communem hoſtem; verùm qui-
 libet fratrum pro Rege haberi voluit, & diviſa inter
 plures majeſtas ſplendorem ac vires perdidit: cùmq;
 offenſæ & æmulationes domeſticae altiùs animo
 hæreant, quàm extraneæ, mox inteſtina inter eos
 bella nata ſunt, motuſque exitiales, dum unus alte-
 rum (cum graviffimo boni publici detrimento)

Regno

* Mar. hiſt. Hiſp. lib. 9. c. 1.

Regno ejicere conatus est. Potuisset sanè error iste
 experiètiâ comprobatus, documento esse cæteris
 Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem
 postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Ma-
 gnus, † Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus primus
 Aragonius, qui simili modo Regnorum tuorum im-
 perium in filios suos divisère. Aut amoris proprii
 vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ
 abolitas sæpe opiniones resuscitat, putâtque factum
 optimè, quicquid egère Antecessores; nisi forsan
 deo etiam eorum requiramus exempla, ut excusare
 possimus, quòd facere intendimus. * Prudentior ea
 in re fuit Rex Jacobus secundus Aragonius, qui le-
 ge perpetuâ sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiniæ, ac
 Cataluniæ Principatus individo inter se nexu copu-
 larentur.

§ Nec excusari possunt errores isti Lege duode-
 cim tabularum, aut jure communi, decernenda in-
 ter fratres paternâ hæreditate, nec ratione etiam na-
 turali, quæ suadere videtur, ut sicut pater commu-
 nem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omni-
 bus sint communia; ista, inquam, non excusant: nam
 Rex persona est publica, & ut talis agere debet, non
 tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm fi-
 liorum suorum commoda attendere; est præterea
 Regnum bonum quoddam publicum, adeòque velut
 alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio disponere
 non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cum
 jam subditi (ex quo uni se submisère) certum quod-
 dam jus acquisiverint, ad suam conservationem & se-
 curitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem,
 ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissi-
 mùm habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sint;
 cumque jus illud commune sit & universale, privato
 anteferri meritò debet, uti & amoris & affectui pater-
 no, aut desiderio pacem constituendi inter filios.

B b 2

Præ-

† Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. c. 2.

* Idem hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladientur inter se de facta partitione, cum tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satisfiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facile est certo cuique deputare redditus, qui ad tuncendum sanguinis splendorem sint satis, quomodo a fecit Josaphatus, nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut imperio illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere aspergatur, is perinde quasi calcis in hæc sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes successivam electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & *Minoris dispendii sumi Principem, quàm queri.*

Quamobrem cum præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primùm vitam lucemque impertivit atque ad eò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cum majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem causâ idemque jus etiam in foeminis locum habet, ut si è virili sexu deficient, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunquæ Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam definit, & tametsi lex

Salica

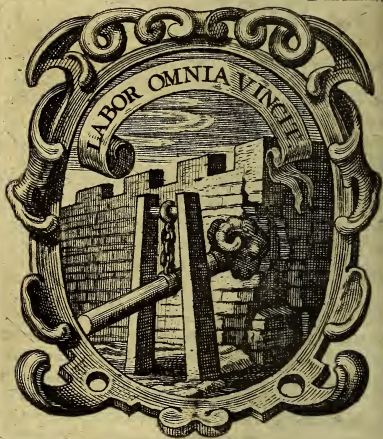
a Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & pensationes, cum civitatibus munificentissimis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eò quòd esset primogenitus. 2. Par. 21. 3. † Tacit. l. 1. hist.

Salica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexus
 nisi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fue-
 rit) contra plurima illustria exempla, quæ consilium
 & fortitudinem muliebris etiam sexus approbant,
 multa expendit incommoda, ob quæ rationi videri
 possit consentaneum, ne Regni sint hæredes; inter il-
 la tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas
 illa, ut ne interregno locus detur: imò aliæ sanè graves
 sese offerunt rationes, cur ea ad sceptrum admitti me-
 ritò debeant, ut nimirum plurium tollatur ambitus,
 & impediatur inde nasci solita propter successionem
 bella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Prin-
 cipibus in matrimonium collocata, accedant ad Co-
 ronam magni Status; uti in Castellæ Regno & domo
 Austriaca accidit. In minoribus solum principatibus
 istud videri posset inconveniens, ne videlicet, si for-
 minæ nubant Regibus, pereat familia; & Status unus-
 cum alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

Quid non vincit labor improbus? domat ferrum,
 Remollit æs, aurum in subtilissimas ducit lami-
 nas, & durissimum incidit adamanrem. Mollis fu-
 nis motus diuturnitate marmoream etiam putei
 marginem sensim atterit; quâ consideratione S. Ipsi-
 dorus, cum literis daret operam, ingenii sui tardita-
 tem superavit. Quod unquam munimentum excogitavit
 defensionis amor, quod obfirmata pertinacia non expugnet?
 Muros etiam densissimos validissimosque subruit obstinatus
 impetus ferratæ trabis, quam Arietem Antiqui nuncupabant, à forma nimirum
 arietinis capitis, quam referebat. Castrum fulmineo glandium
 imbre munitum, septum muris, propugnaculis, & fossis,
 palæ tandem ac ligoni cedit. Animum constantem nulla moratur
 difficultas. Templum gloriæ non in amœna valle situm est, neque
 in delitiosa aliqua planitie, sed in vertice montis,
 quò subeundum per asperas semitas, vepres inter

& spinas. Non producit palmas solum molle ac tenerum, Tempa Minervæ, Marti & Herculi (Diis ob virtutem suam gloriosis) consecrata non opere Corin-

thio seu topiario, variis & elegantibus calaturis insigni, constructa erant, sicut dedicata Floræ & Veneri; sed opere Dorico impolito ac rudi absque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides testabantur ac zophori, quam à labore illa fuisse ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter sidera translata non fuit, quamdiu inter navalia conclusa substitit; sed postquam ventis & fluctibus sese objiciens, tempestates ac pericula eventu felici sustinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus est Coronas, qui otio & deliciis sese deditit. Omnibus

omni-

omnino hominibus labor est necessarius, eum primis
 verò Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est
 solum, Princeps omnibus. Regnare non quietis of-
 ficiū est. Erant, qui coram Alphonso Rege Ara-
 gonio & Neapolitano laborem in Regibus impro-
 babant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à
 Natura Regibus concessas, ut otiosas essent? Considera-
 verit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem
 illam manuum fabricam, earundem juncturas, fa-
 cilitatem pandendi sese & explicandi, elaudendi
 robur, consensionem item mutuam in efficiendo,
 quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe
 quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex
 quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejus-
 modi & structuram non à casu esse, neque otii gra-
 tiâ, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otio-
 sas semper & diductas habuerit manus, facile sce-
 ptrum ex iisdem elabetur, & unâ sese cum illo in al-
 tum tollent, qui Regis assistunt lateri. Majorum vir-
 tus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Poste-
 ris, si luxui & deliciis Imperii nimium indulgeant,
 immo magnorum Principum sanguis sensim peni-
 tibus interit; uti fieri videmus in generosioribus equis,
 si è locis siccis & aridioribus in palustria transferan-
 tur, aut quæ nimio abundant pabulo.* * Movit ea res
 Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum
 vitæ filium suum Calabria Ducem per literas hor-
 taretur, exercitiis militaribus & equestri firmaret
 corpus, neque præposteris voluptatibus frangi se
 sineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Ani-
 mo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum
 suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitio-
 rum scopulos incidit. Poenæ loco Deus homini labo-
 rem & injunxit, ita tamen, ut is unâ medium esset
 ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium,
 neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit

Bb 4

funda-

* Mar. hist. Hisp. l. 28 c. 11. a *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Gen. 3. 19.

fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit
 ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum,
 Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo
 tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille eti-
 amnum est, qui in Rebuspublicis conservat felicita-
 tem politicam, quæ cum ex parte consistat in subsidio
 illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisq;
 necessitati sublevandæ in promptu habet; nisi
 isti perpetuò vigerent, cessarent commoda omnia,
 quibus permoti homines civilem cum aliis colere
 cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem insti-
 tuere. Porro ad instruendum populum, proponit
 Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam
 quæ magna cum prudentia & sollicitudine æstivo
 tempore triticum in sua congregant granaria, ut ha-
 beant hyeme, quod ad victum b suppetat. Discant
 Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculò,
 tempori urbibus, arcibus, & propugnaculis à com-
 meatu aliisque rebus necessariis providere, & per
 hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem
 ire possint. Sic apum Rempublicam nunquam non
 occupatam reperies. Intra & extra suas cellulas sem-
 per dulci illò labore destinentur. Sedulitas cujusque
 omnium affluentia est, & si earum labor integra et-
 iam orbis Regna cera ac melle ditet, quid homi-
 num faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes
 labori velint intendere? Eam ob rem tametsi Chi-
 na tam populosa sit, ut septuaginta incolarum nu-
 meret milliones, ii tamen felicissimi vivunt in re-
 rum omnium ubertate & abundantia, propterea
 quòd nemo inter eos sit, qui non attem aliquam ex-
 ercat. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc
 tanta rerum est inopia, non quòd soli desit fertilitas;
 siquidem in agris Murcia & Carthagenæ triti-
 cum

b *Vade ad formicam, ó piger, & considera vias ejus,
 & discite sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec prae-
 ceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi.*
 EIOY, 6, 6.

um fœnore centuplo provenit, adedque multis illis
 ic sæculis bellum sustentari potuit; sed quia deest
 agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum,
 negotiatio & commercium, cui sese ista Natio mini-
 mè applicat, utpote ejus excelsus & gloriosus ani-
 mus (in plebejis etiam hominibus) statu suo ac for-
 re, quam Natura ei dedit, contentus esse non solet,
 sed aspirat ad gradum altiore[m] Nobilitatis, & occupa-
 tiones illas, quæ huic non sat conveniunt, aspernatur.
 Cujus incommodi illa etiam causa videtur, quòd in
 Hispania non æquè, atque in Germania, distincti sint
 ab invicem, ac separati Nobilitatis & vulgaris plebe-
 culæ limites.

§. Quàm porrò utilis est Reipublicæ fructuosus
 aliquis & insignis labor, tam noxius est deliciosus &
 superfluus: neque enim minùs effœminantur animi,
 qui exercitiis mollibus & delicatis sese occupant,
 quàm qui vitam otiosè transigunt. Quare in eam cu-
 ram & cogitationem incumbere Principem oportet,
 ut occupationes publicæ in iis potissimùm artibus
 versentur, quæ ad defensionem & incrementum Re-
 gnorum faciunt, non ad luxum & lasciviam. Quos
 manus inutiliter se fatigant, ut unus aliquis splende-
 at digitus: quàm paucæ, ut corpus armis reluceat!
 Quàm multæ occupantur in fabricandis commodita-
 tibus ad delicias & oblectamenta oculorum: quàm
 rara in eruendis fossis, & mœnibus construendis,
 quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cul-
 tu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avi-
 bus: quàm paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Re-
 gna rebus minimè necessariis abundant, egeant verò
 iis, quibus vel maximè opus esset.

§. Quamobrem cum labor ad Reipublicæ conser-
 vationem tam utilis sit, procuret illud etiam Prin-
 cept, ut continuus ille sit, & ne impediatur multitu-
 dine nimia dierum, quibus populus recreationibus
 indulget publicis, aut pia quâdam levitate, dum
 communitates dies ejusmodi leviter vovent, &

cultui divino destinant: experientia enim docuit, ple-
rosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quàm
religiosis exercitiis. Quòd si dies illos Agricola im-
pendent, quomodo S. Isidorum Madritensem fe-
cisse accepimus, sperari posset, tempus non iri perdi-
rum, & Angelos interim aratro manum admoturos:
verùm, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nul-
lum tributum majus, quàm festum aliquod, in quo
omnes cessant artes, earùmque lucra, & ut S. Chry-
sostomus ait: † *Non gaudent Martyres, quando ex illis
pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* * Atque
adeò oportebit diuideri sacros & negotiosos dies, ut divina co-
lantur, & humana non impediant. Cura hæc fuit Conci-
lii Moguntini tempore Leonis tertii Pontificis Maxi-
mi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri uni-
versæ præsent Ecclesiæ, ut considerent, num expediat
nec ne, dies festos ad minorem reducere numerum,
aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas trans-
ferantur.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit
quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem per-
tinent, secùs accidit: Principibus enim & Rebus pu-
blicis non sufficit laborasse, sed & continuatio ne-
cessaria est. Unius horæ negligentia in propugnaculis
multorum sæpe annorum vigilantiam & curam ever-
tit. Intra paucos otiosè transactos Romanum ceci-
dit Imperium, sex sæculorum labore & fortitudine
eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispa-
nia potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter æ-
quirendum & conservandum, otium interjici non
debet. Factâ jam messe, & aratro spinis coronato, ite-
rum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius
nunquam desinunt, sed innovantur solùm. Si suis
consideret horreis, & agros incultos relinqueret,
mox veribus & spinis hos cerneret confitos, & illa
vacua. Attamen istud inter Agricola & Principem
interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem
spargat,

† Chrysof. sup. Matth. * Tas. lib. 13. Ann.

pargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum industriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, quâ motum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsus sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustineat, ita ruunt imperia, nisi Successor iisdem suis subiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed ædulum potius imitari, cujus orbes jam inde à primæ creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unâ etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper, & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio, uti mari accideret, nisi agitato vento fluxum reciprocum pateretur. Cives, qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, sui met ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & imperiam machinatur, & vitii calitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quòdque in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militariibus sese occupat, unde inter ipsos cives secura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

• Multam enim malitiam docuit otiositas. Eccles. 33. 29.

SYMBOLUM LXXII.

Temperacionem suam ferrum perderet, & ner-
 vus vires suas, si arcus semper intentus esset.
 † Utilis est labor, sed continuari haud potest, nisi
 quies aliqua intercedat, Jugum non semper boum
 incumbit cervicibus. In alterna vicissitudine rerum
 vigor consistit. * *Nostram omnem vitam in remissionem
 atque studium esse divisam, Plato asserit. Ca la cosa
 (uti dixit Rex Alphonfus Sapiens) que alguna vege-
 da non fuelga, non puedo mucho durar.* Etiam agri sua
 indigent quiete, ut majores deinde fructus profes-
 rant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud
 aliter

† Plat. de lib. educ. * L. 2. tit. 5. p. 2.

aliter a ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur.

————— *Vires instillat, alitque*

Tempestiva quies, major post otia virtus.

Ob eam caussam dies & nox horas ita partiti sunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti destinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Jove finxit Antiquitas, e Atlantem aliquando in cælo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii. Labore assiduo valetudo læditur, & torpescit *b* animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentuntaxat, non submergat penitus; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potius. Nullæ remissiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut sit in conversatione cum iis, qui aut scientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mensæ suæ adhibebat, quam ideo Philosophatus doctorum virorum Musæum esse ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro e Severo. Alphonfus Neapolitanus Rex cum iisdem à mensa in locum aliquem quietiorem se recipiebat, ut animo quoque (quem sæpe modum is dicere solebat) cibum suum praberet. Tiberius, quoties Romæ alio concederet, Nervum & Atticum viros eiuditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermonibus

B.b 7

bus

a Otium enim tum ad virtutes ingerendâs, tum ad civitatis munera obeunda requiritur. Arist. lib.7. Polit. cap.

9. b Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor. Sen. de tranquill. anim. c Cum inter suos convivaretur, aut Vlpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat. & passim. Lamprid. in vita Alex. Severi.

bus d'levaretur. Franciscus primus Franciæ Rex tantum è frequenti illa & assidua cum viris doctis conversatione condidicit, ut tametsi adolescens literis operam haud navasset, optimè tamen de quavis materia differeret. Exolevit laudatissimus iste mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes malè formati homines, Errores Naturæ & iudiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestiunt audire laudes etiam non pròmeritas, & licèt excuset eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applauditur amor proprius, & aures sensim ad easdem assuescentiæ adulationibus etiam assentatorum deinde fidem habent. Facetiæ illorum arident voluntati, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quòd si ejusmodi deliramenta recreent animum, quantò magis id præstabunt sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimium graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis nôrint se accommodare tempori? Si volupe est videre corpus aliquod monstruosum, quod nauseam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigiosos Naturæ abortus, ejusdem operæ & arcana planè extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus † *accitus in convivium peritis ad risum commovendum hominibus, solum omnium non risisse; post autem inductâ Simiâ in risum solum dixisse: Natura id esse animal ridiculum, hominem autem arte & studio, eoque parum honesto.* Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam regiâ Maiestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immo qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant.

d Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, præter Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus, ceteri liberalibus studiis præditi ferme Græci, quorum sermonibus levestur. Tac. l. 4. Ann. † Athen. lib. 24.

oleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Augustus, & Alexander Severus Imperatores. Ad animum illud profunt interdum, ut abrepti furore suo naturali veritatem dicant Principibus.

§ Nonnulli Principes ex inani quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus respirare se putant, si minoribus sese impendant, haud secùs ac pili canis rabiosi ipsius ejusdem morfioni incedunt. Verùm quia non omnes animi isto modo levare possunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua est, quin aliquam postulet attentionem, quæ ad animum fatigandum sufficiat, oportet, ut aliquo saltem temporis spatio curis omnino vacet, & gubernationem seponat et tantisper. Aliqua remissio aut ludus inter negotia interponi *f* debet, ut ne his penitus obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ similis est, quæ si non habeat, quod molat, seipsam atterit. Innocentius octavus Pontifex Maximus dimisso interdum clavo navis Ecclesiæ, in serendis arbusculis sese oblectabat. Porro in his quietis induciis ante omnia ætatis temporisque habenda est ratio, ne hilaritas fortè severitati, ingenuitas gravitati, recreatio Majestati noceat. Enimverò relaxationes quædam visescere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Augusto ludere par impar cum pueris: Domitiano muscas configere: Solimano efformare acus, & Selino acupingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magisque utiles, quàm quæ animi vigorem augent, & vires corporis corroborant, ut sunt armorum exercitia, decursiones equestres, saltatio numerosa, lusus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & musica,

quas

e Satis onerum Principibus, satis etiam potentia. Tac. l. 1. Ann. f Inter negotia magis ludis est utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem desiderat. Arist. lib. 1. Polit. C. 3.

quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimum ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendatur tempus, quòd cura publicæ sibi vendicant, & eâ fiat moderazione, quam Rex Alphonsus in quâdam lege præscripsit: † *Emaguer, que cada una de las cosas fue fallada para bien, con todo eso no debe home delatar, sino en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no dano, e mas conviene esto à los Reyes, que a los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas muy ordenadamente, e con razón.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimum attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis verò simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quàm longissimè à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contrà si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervices cuilibet oneri subjicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Ea de causa Cræsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, hunc in modum suadebat: * *Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam descendant.* Unde non minor servitutis catena est ista, quàm

OCCU-

† L. 2. l. 1. c. 5. p. 2. * Herod. l. 4. c.

occupatio in eoquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharaos Hebræum populum destinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suas concessit relaxationes, *vidque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuere, ut * *instituta culumque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversus subiectos, quàm armis valerent.* Nec terrei se sinat Princeps delictis, quæ forte in ejusmodi conventibus committi solent: nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad sacra & religiosa pertractanda in unum convenit.

§. Respublicæ magis observantes istius politicæ, quàm Principes, sinunt quemque suo arbitratu vivere, & dissimulant vitia, ut populus tyrannidem Magistratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potius, siquidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratur, magisque vita dissoluta capitur, quàm bene & composita. Verùm hæc ratio Status admodum secura non est: nam si populus legum virtutisque reverentiam exuat, facile Magistratûs quoque auctoritatem spernere incipit, imò omnia verè interna Rerumpublicarum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum latisfactione populum, sufficit honestas quasdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, qui nimium capi

† Tacit. in vita Agric. * Idem lib. 4. hist. g. Item vivere, ut quisque velit, permissio, quoniam sic magna erit talis Reipublicæ faventium multitudo. Nam vulgò dissoluta gravior est, quàm temperata vita. Arist. l. 6. c. 4.

capi iis se finunt, adedque labores defugiunt; his vero, quia eiusmodi lusibus facultates suas dissipant, & pressi inopiâ rapinas deinde exerceant, & seditiones commovent.

SYMBOLUM LXXIII.

Occultæ sunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facile de iis iudicium feret, ob bonam earundem dispositionem: nam etiam quæ robustissimæ videntur, corripit mox solent, & pereunt infirmitate in apertum se prodente, cum minime putasses; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conspici antè non possunt, quàm in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia labo-

laborandum Principi, ut mox primis occurratur principii, neque ideo spernendæ causæ, quòd aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primî tumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Equis securus esse poterit ab eo, quod molitus suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet, quævis servitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversus Principem suum moliatur. † *Ex parvis ortæ seditione de rebus magnis dissidetur.* Si principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa sumunt, ut fluvii, qui initio exigui sunt fonticuli, & paullatim in amplissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia, & sensim sic auferunt, ut nulla eis vis postea resistere valeat. * *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Ex considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cùm quidam ejus servus Agrippam se finisset, cœpissetque turbare Imperium: dubitabat enim, † *vine militum servum istum coerceret, an inanem crudelitatem tempore ipso vanescere fineret: modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatæ multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia, quorum initia casus plerunque & fortuna moderantur, postea verò consilium ac prudentia ea a superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus, & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit; uti Druso accidit, qui cùm videret legiones seditionis pœnitere, eò quòd defectionem lunæ, quæ in id tempus incidere, pro malo haberent omine, illa ipsa ad eos concilian-

† Arist. lib. 5. Polit. c. 4. * Tac. lib. 12. Ann. † Idem lib. 2. Ann. a *Initia bellorum civilium fortuna permit-tenda; victoriam consiliis, & ratione perfici.* Tac. l. 3. hist.

ciliandos usus *b* est; id quod in alia quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, quæ conicitur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cæcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem saviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab aliis. Quod si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Cæsar militum seditio- nem composuit, cum diceret:

† *Discedite castris,*

Tradite nostra viris ignavi signa Quiriter.

§. Porro ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subito

* *Pulveris exigui jactu compressa qui sunt.*

Unde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iisdem postea

b *Utendum inclinatione eâ Casar, & quæ casus obsulerat, in sapientiam vertenda ratus. Tacit. lib. i. Annal. c. Nihil in vulgo modicum terrere, ni paveant: ubi pertinuerint, impunè conterni. Idem lib. i. Ann. † Lucan. * Virgil. in Georg.*

postea adferre remedium. † Rex Ferdinandus quæ-
tus, cum virorum quorundam nobilium in Galacia
motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præ-
fecit muneribus, Romani homines seditiosos ac tur-
bulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Pub-
lius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam
transtulit; uti, & Carolus quintus Saxoniæ Nobiles,
Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos
rude donarunt. Drusus tumultuantes Legionem
compescuit, dissociando eos ab invicem. Propterea
temporibus Galbæ * *longis spatiis discreti exercitus,*
quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec
vitii nec viribus miscbantur. Quare multis optimum
visum fuit, omnem omnino cœtum populo inter-
dicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas re-
giones præaltis fossis distinctas divisa fuit, ut cives
tam facile in unum coire non possent. Nec aliud quic-
quam Venetias in quiete continet, quàm quòd pla-
teas omnes mare interfecet. Separatio multos dubios
reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit;
quòd si ita desit, id sequuntur omnes, quò inclinant
e plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenien-
ses seminavit discordias, ut dissoluta unione inter se
divisi essent.

In seditionibus militaribus apprimè utile erit, in-
terdum alios contra alios concitare. Nam *remedium*
tumultus esse solet alius tumultus. † In conjuratione
quadam populari id consilii datum fuit Romano Se-
natui, ut fractis per divisionem discordiæ conjurato-
rum viribus, plebem plebe componeret. Atque eò
spectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mul-
tari

‡ Mar. hist. Hisp. lib. 1. s. c. 9. d *Tyronem à veterano,*
legionem à legione dissociant. Tacit. lib. 1. Ann. * Idem
lib. 1. hist. e *Quod in seditionibus accidit, unde plures*
erant, omnes fuere. Idem lib. 1. hist. f *Dux ad solven-*
dam militum conspirationem, alterum in alterum concitat.
S. Chryf. † Tac. l. 2. hist.

Quæ jubebat civem, qui coortâ seditione non certæ alicui adhæfisset factioni, tametsi hoc esset flammæ augere potius, quàm dividere, cum superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, easque extingueret.

§. Aliud præterea efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli verò arena facillè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cum serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. † *Ita divus Augustus vultu & aspectu Altiacas legiones exterruit.* Cum tumultuarentur legiones Germanicæ, * *quoties oculos ad multitudinem retulerant milites, vocibus truculentis strepere; rursus viso Casare trepidare visi sunt.* Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secùs ac sanguis illicò parti læsa succurrere properat; sic danda Principi opera, ut mox coram adsit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit, Majestas subditorum animos facillè suo subjicit imperio. In illa natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. † In ipsum usque palatium Petri quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Belgicis eò usque processissent, si Rex Philippus secundus tempestivè se illic præsentem steterisset. Veruntamen bene priùs expendere oportet istud remedium, & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & si nihil efficiat, nullum superest aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druso & Germanico mediantibus g componeret.

† Tac. lib. I. Ann. * Idem l. I. Ann. † Mar. hist. Hisp. lib. 16. cap. 13. g *Resistentisque Germanico aus Druso, posse à se mitigari, vel infringi; quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevisset, Tac. lib. I. Ann.*

eretur. Periculosa item est presentia Principis, si ex-
 us ille sit & tyrannus, facile enim subditi obedientiæ
 ruznum exequuntur.

§. Quod si Regnum aliquod per dissidentes inter
 e familias in diversas divisum fuerit factiones, pru-
 dentis erit, ejusmodi nomina gentilitia omnino pro-
 hibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Fran-
 ciscus Ephebus Navarra, severè interdicens, ne quis
 se Biarmontesium, aut Agramontesium nominaret,
 quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiis mutuis
 dissidebant

§. Quod si ob culpam alicujus Ministri multitu-
 do tumultuari cœperit, nullum ad illam sedandam
 efficacius est remedium, quàm si debitas ille poenas
 det. Verùm si Principis fuerit vitium, & plebs Mini-
 stro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit,
 permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio
 absque majoribus Reip. damnis sese motibus illis
 audent opponere. Patietur innocentia, sed absque
 culpa Principis. † *Habet aliquid ex iniquo omne malum*
exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ repen-
ditur. Seditio veneni instar est, quod cor impetit, &
 corporis servandi causa expedit interdum bra-
 chium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi ra-
 tioni & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina
 Isabella, cùm inter cives Hispalenses seditio coorta
 esset; efflagitantibus enim iis, ut Andream Cabre-
 ram supremum aulae suæ Praefectum Gubernatoris
 Palatii privaret officio, & plura polcere cupientibus,
 illa sermonem abruptit, sic eos effata: *Quod petitis jam*
facere constitueram, ite, amovete aula Praefectum, & re-
liquos omnes, qui Palatium occupant. Quo factum, ut ex
 Reginae mandato fieri videretur, quodvis potius ex-
 torserat, ad eò ut ipsi etiam tumultuantes illud in be-
 neficio & gratia ponerent, qui turrium custodes dein-
 de ex alto dederunt precipites. Eâ ratione sedatus est
 tumultus, cùmque examinatis postea accusationi-
 bus,

† Tac. lib. 4. Ann.

bus, quibus aulæ præfectum oneraverant, deprehenderet, iniquas illas fuisse, eundem in officium pristinum jussit restitui. Quando seditiosi satisfacere posse putant punitione eorum, qui seditionis primus fuere incentores, nemini parcunt, eò quòd sibi persuadeant, sic demum à culpa absolutos se fore; ut tumultuantibus legionibus *b* Germanicis accidit, & tametsi * *nihil profici soleat patientia, nisi ut gravitate, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur*; licet etiam concitata multitudo tantò plura exposcat, quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milites à Flacco & Romam missi, illud tamen tum potissimum fit, cum exigua est offerentis, qualis erat illa Flaccæ auctoritas, quem exercitus *k* spernebat. Verùm in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi violenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit, ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à punitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res injustitias & crudelitates datura esset, si legiones passim de seditione accusatos trucidarent: necesse quippe erat multos eidem malo involvi innocentes; verùm tamen illud omnino effugere non potuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casu potius, & tumultuantium furori tribuendum *l* videbatur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astutum existimandum consilium, si imperium fuit, cum vi populari abreptus seditionis caput se sinit constitui, ut postquam furor deinde desævuit, tantò facilius possit tumultuantes ad officium reducere.

h Gaudebat cadibus miles, tanquam semet absolveret. Tacit. lib. 1. Ann. * Idem in vita Agric. *i* Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent; qua sciebant negaturum. Idem lib. 4. hist. *k* Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum spernebat. Idem lib. 1. Hist. *l* Nec Cesar arcebat, quando nullo ipsius jussu, penes eosdem se vitia facti & invidia erat. Tac. ibid.

In hunc finem † *temeritatis alienæ comes factus est Spuria, primò coactus mox velle simulans, quò plus auctoritate vinceret consilii, si seditio mitesceret.*

solet interdum populus specie tuendæ libertatis, & privilegiorum conservandorum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores fortè sumat animos, & si fieri possit, pœna à delinquentibus reposci sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palàm proposita, antequam illud resciscat populus, terrorem incutiant aliis: * *neque enim aliud gliscentis discordiæ remedium, quàm si unus alterve maxime prompti subvertantur, verissimum quippe † nihil ausuram plebem, principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi consilium exquirebat; at is nullo dato responso, Periantrum *m* imitatus, falce summitates olerum in horreo, ubi fortè erat, demetens, satis illum docuit, quid factò esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. eodem consilium Lupus * Barrientos Regi Henrico quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum is verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem fecisse legimus, cum ejus tumultuaretur exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit morus: † *dum enim malè pavere*

C c inci-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem l. 4. Ann. † Tac. l. 1. Ann. n Nam Periander caduceatori, per quem Thrasybulus consilium ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spicis emittentibus sublatis, segetem adaquasse. Arist. l. 3. Polit. c. 90 Mar. hist. Hisp. n Et oratio ad perstringendos mulcentiorque militum animos, & severitatis modus (neque enim imitaret, quàm in duos animadverti jufferat) gratè accepta, compositique ad presens, qui exerceri non poterant. Tac. l. 1. hist. † Idem l. 4. hist.

incipiant, *optimus quisque jussum pareret*; ut vocula accidit, quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti iussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injunium aut despectum populus interpretetur: aliam enim magis obstinat animum. * *Haud perinde Germanos servitute, vulnera, luctus, excidia in bello à Romanis accepta, quam trophæum illud, quod Germanicus è rebellium provinciarum spoliis erexerat, dolore & ira adfecit.* Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni iussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, † *Julium civilem à Vitellio Imperatore mortis periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immo magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potius ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam causam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, restatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immo tanquam filios se cives habiturum, si respicerent. Isthæc benignitas & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc causam Valentinus, concitatis ad rebellionem Tre-

virena-

itensibus, Legatos Romanos iussit interfici, *quo minore spe venia cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in deperationem seditio, ubi nullam gratiam sperare licet, maluatque homines factiosi periculi interire matibus, quam carnificis. Ob quas rationes iis etiam arcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, ne velicet * *sublatâ spe venia, pertinaciâ accenderentur.* Tali nimi magnitudine uti necesse est, quando delinquit oncitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum sanctum in Castellæ motibus, & observatum id fuit in Comitibus Guadalajarensibus temporibus Regis Joannis primi, quando data fuit illis venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius artes secuti fuerant. Quod si Princeps suam perdiderit existimationem, aut apud suos in contemptu fuerit, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; nemo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi curare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciofa addunt: ubi enim perierit auctoritas, nec poenæ veritatem Princeps tueri poterit, nec timorem inuicere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque sedem incommodis cedere oportet, & prudenter, quantum fieri potest, artibus consiliisque factionum obviam ire; ut fecit Vocula, cum vires sibi esse videret ad coercendas tumultuantes Legiones. Eandem ob causam Rex Joannes secundus Regni Primores, quos captivos tenebat, libertati restituit.

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & beneficia ad componendos Status, si conferantur à Principe, qui existimationem suam jam perdidit: nam si ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut rebellio-

Cc 2

bellio-

¶ Tac. lib. 4. hist. * Idem ibid. o *Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter amagos milites & occultos hostes optimum è presentibus ratus, utruâ dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus assari.* Tac. l. 4. hist.

bellione & tumultu tueri contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea porro conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum quartum conjuraverant: isti siquidem nullis utquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passî sunt.

§ Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejusque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§ Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit constanter eidem insistere debet Princeps, ne ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cum in quosdam Regni Proceres, quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tamen si postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, ne Principis benignitate abutantur.

* Nihil in istiusmodi discordiis civilibus festinatione autisi, ubi factò magis, quam consulto opus est: plebs enim animos sumit, & insolefcit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimium confidunt, in discrimen veniunt. Ideo Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere q̄ studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subito, ita subito adhiben-

p Nihil spei nisi per discordias habeant. Tac. lib. II. Ann. 1. Mar. hist. Hisp. l. 25. c. 7. * Tac. l. I. hist. q̄ Pergit properari, & præcipientis inimicorumque assensu, amicorumque patientiam. Idem l. 6. Ann.

ibendum remedium. Magis factio tunc, quam con-
sulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tar-
ditate aut licentiâ incrementum sumat. Ubi semel ex-
hibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum ad-
fert, affucti homines fuerint, difficulter ad obedi-
entiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud
noverat Rex † Henricus, quando defuncto fratre suo
Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnacu-
is occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cum seditiones & bella civilia nihil aliud
sint, quam infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam
consumit, & exhaurit Principem partim damnis,
quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare
rogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea com-
ponere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catho-
licum, ut cum Alphonso Lusitanæ Regæ de iis, quæ
in Castellæ Regnum obtendebat, amicè transigeret.
* Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plu-
rimo vis. Principes inebriant sunt potentate, qui artibus
præstant, † & civilibus bellis plus militibus, quam Ducibus
licet.

† Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14. † Quod si invicem mor-
detis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini. Paul.
ad Galath. 5. 15. * Tac. l. 4. hist. † Idem l. 2. hist.

SYMBOLUM LXXIV.

A Nimantibus à natura tributum est, ut ad indivi-
duorum suorum conservationem incumbant so-
lam, & si lædunt interdum, ob eandem causam po-
tissimum fit, & è ferocitate quadam naturali, quæ ra-
tionis imperium nequaquam agnoscit. Contrà homo
flammâ illâ cælesti, quæ vitam & sensum ei tribuit,
eumque rerum omnium constituit Dominum, instru-
ctus facillè sibi persuadet, non ideo solùm natum se
esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra
illos limites, quos ei ratio posuit: unde porro fit, ut
falsa boni specie inaniter delusus, illud in variis in-
quirat objectis, suamque in iis felicitatem & beatus-

dinem colloect. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli p̄nè in rebus

ram variis, quot emores sunt appetitùs & phantasia, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum dereptiones & tyrannides, atque aded illud etiam, quod nullum sit injustius animal ipso homine: cumque n̄nis ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendamque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem

a Vna & ea vetus causa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum, Sall, in Conf. Catil.

orbem introductum est Hanc originem habuit, nisi forte ex ipso inferno mōx à lapsu superabissimorum Morum Spirituum prodierit. Ad eò exosum est Deo bellum, ut licet David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis & profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nōrunt, varios ejus esse eventus atque d'exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & conanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates, & immutantur dominatus, Rex Alphonſus bellum vocat *Estramamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruiamiento de las compuestas.* Si internum sit bellum, ardenti feбри simile est, quæ statum adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hæc res inferiores, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis causa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absq; industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur

Cc 4.

vitz

b *Vnde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris. Jacob. 4. 1. c Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellâsti, non poteris adificare domum nomini meo. 1. Paral. 22. 8. d Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius. 2. Reg. 11. 25. † L. 1. tit. 23. p. 2.*

vitæ commoda, & felicitas ista politica arctioribus
 amicitia & subsidii mutui vinculis eos invicem astrin-
 geret; & ne fortè una aliqua provincia internis suis
 elata opibus aliarum communicationem sperneret,
 inter varias bona illa dispersit. Triticum Sicilia sup-
 peditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Ca-
 labria; res odoriferas Arabia; aurum argentumque
 Hispania, & India occidentales; Orientales Adaman-
 tes, uniones, & varia aromata: quo factum denique
 ut cupiditas & indigentia opum istarum & delicia-
 rum excitaret commercia, & institutâ inter Natio-
 nes communicatione fieret hic orbis familiaris quæ-
 dam domus ac communis omnibus; quia verò ad
 ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuò
 intelligerent, atque internos amoris & benevolen-
 tiæ affectus invicem possent prodere, largita est ho-
 mini Natura vocem articulatam, blandam, & sua-
 vem; qua animi sui sensa exprimeret; risum, quo
 comitatem suam; lacrymas, quibus suam commise-
 rationem; manus, quibus fidem suam & liberali-
 tatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur:
 quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pa-
 cifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas
 esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam of-
 fensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent.
 Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephantò
 proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes,
 Erinaceo pungentes aculeos, Serpentes & viperas
 veneno fecit formidabiles, illarum quippe defen-
 sio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro
 accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes bru-
 tas duriori pelle convestivit, ut se tantò melius tueri
 possent; Crocodilum lorica texit, serpentes hamato
 thorace, cancos testis. Ideo largita est omnibus
 aspectum quandam ferocem, ac vocem horrificam.
 Pro illis ergo brutum bellum sit, non pro homine, in
 quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in-
 imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argen-
 tumque,

tumque, ne fors iis abuteretur, abdidit: sed & ibi ea reperit, & protraxit in lucem, † *ne aut instrumentum in eadem mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurumque, quæ Natura vitæ sustentanda & ornandæ concessit, in eisdem jacturam & detrimentum impendere.

§. Verùm quia apud homines permultos, ipsis etiam belluïs (ut diximus). immaniores plus voluntas & ambitio potest, quàm ratio, ad eò ut absque justa causa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: * *nam cum duo sint genera disceptandi; unum per disceptationem, alterum per vim: cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum; confugiendum est ad posterius, si ut non licet superiori, modò justa causa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet.* Ira Athenienses faciebant, qui priùs Oratores suos & Philosophos adhibebant in consiliis, ut bella legitimè susciperent: si quidem in nostra est potestate illa exordiri; finem vero iis imponere, non item, Qui citò arma corripit, paulatim plorandi materiam inveniet. † *Mover guerra (inquit Rex Alphonfus) escosa, en que deven mucho parar mi-entes, los que la quier n fazer ante que la comienzen, porque la fagan con razon, è con derecho. Ca desfo vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que asì la fazen. El segundo, porque ellos se effuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos, recelansè mas dellos.* Belli periculum suscipi non debet ob causas leves, aut delicias, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græcis; & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter

C c 3

statuta

statum alienum bella movet; justus ille, qui ideo solum, ut sua conservet, aut bona iniquè usurpata vindicet, in eo præsertim casu, quando justitia à tribu-
nali obtineri nequit, & securior est decisio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure scripto, & fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injustè susceptorum integerrimus judex est, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantopere Philippus secundus jus suum, quod per mortem Regis Sebastiani ad Lusitanix coronam fuerat consecutus, liquidum esse voluit, ut tamen Theologorum & jurisconsultorum responsa pro ipso facerent, & jam in confinis regni illius esset cum exercitu, adhuc tamen tantisper sustinuerit, donec iterum cum illis ea super re deliberationem instituisset. Princeps, qui sensim & quasi gradatim fortunam suam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licet, ubi legitima sese obtulerit occasio. Verùm is, qui Status amplitudini suæ convenientes jam quietè possidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat ea in re, coneturque, quoad potest honestis quibusdam mediis bellum declinare, absque jactura tamen auctoritatis suæ & existimationis: nam si hæc pateretur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus primus Imperator melius esse ajebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria est, armis pacem tueri, quàm bello victorem esse. Felix & fortunatum illud regnum, in quo armorum existimatio ubertatem conservat; ubi lanceæ olivæ & vires sustentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges suas tantò securius possit producere. Quò animi magnitudo major est, eò magis is à bello est alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, ^{† sumi bellum sæpe} etiam ab ignavis, & strenuissimi cujusque periculo geri. Quòd si bellum pacis causa inventum est, ut illius beneficio

e Castrensi jurisdictione secuta, & obtusor, ac plura manus agens, calliditatem fori non exerceat. Tac. in vita Agric. & Tac. l. 4, hist.

neficio, si fieri potest, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate esse, sed à vi potius & necessitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiisse finxit Antiquitas, ut significaret, bellum à prudentia, non à arrogantia animi proficisci debere. Sebastianus Lusitanæ Rex, qui armis appetiit Africam, generosa suæ indoli indulgens magis, quàm consilium secutus, sanguine suo documentum istud in arenis illis inscriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicosus sit fortè, & Reipublicæ suæ gubernatione neglecta alienis acquirendis sese occupet. Quòd si melius perpendifsent Franciscus Francorum, & Gustavus Suecorum Reges, nec ille captus fuisset Ticini, nec hic in Lutzensi pugna cecidisset. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus sumpsit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cum Scipionè factus est, longè melius futurum fuisse, si Dii animos tam modestos hominibus inspirassent, ut Romani Italia, Carthaginenses Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis possunt maximis, prosequi debent, ut citius illud conficiant, uti solebant Romani: productio enim & sumptus auget & pericula. Interea quoque hostis sese exercet, sibi prospicit, & sumit animos. Potentia, nisi cum impetu aliquo agat, auctoritatis suæ jacturam facit. Iis de causis uno eodémque tempore duo diversa bella suscipienda non sunt: distractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta est potentia, quæ illa diu sustenter, neque tot supersunt viri, quæ ea ritè moderentur. Semper in eo laborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis simul bellum gererent. Huc comminationes illæ spectabant, quas Cæsbulo Parthis intendebar, cum diceret. *Imperatori suo innotam ubique pacem, & unum id bellum esse.*

SYM:

f Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas. D. AUG. ep. 207. t. 2. † Tac, lib. 15. Ann.

minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum quietis Rerum publicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox aliâ, & propriam sæpe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissimè distantes, cogi videt: potiori jure eas timebit is, qui vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romanæ Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti emulatione ducti, quòd viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Persico, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miserunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium construendarum peritos, ad armandum adversus Lusitanos Calcuti Regem; Batavis verò persuasere, ut ad Promontorium bonæ spei eorundem navigationibus sese opponerent. Verùm hi consilio tam opportuno usi missis illuc suis Institoribus & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitus præripuere, cui longè fuisset utilis, Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim eorundem navigiis uti potuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolarum operâ & labore eas perficere, & post majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori postea accersunt exitium. Sabaudia & Parma Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium eventit penitus, alter verò belli sedem ad se pertraxit. Unicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum panè metuat, diffidas

Matri, Fratri Germano, & toti regno: persuasus scilicet, se suâq; sine bello stare non posse, atque ad eò à ruina Domûs Austriacæ suam dependere salutem & conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suasit non nemo Legatus è Francia hoc usus argumento, quòd dissensiones illa seminaret inter Principes, ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, & uniti inter se complures eidem armis eripuere, quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigent, aut quòd viri prudentes, quibus Senatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent, ob nimiam Senatorum multitudinem, aut ne obsistendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæc Rerum publicarum infelicitas, ut in illis malitia, tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio, nullâ habitâ justitiæ ratione, præcipuum magisque securum suffragium esse soleat, quòd zelum, amorèmq; in patriam communiter interpretamur, adempta viris melioribus rectè agendi libertate. In illis, inquam, † *Sapientibus quietus & Reipublice cura: levisissimus quisque & futuri improvidus, spe vanâ tumens est, cumque in deliberationibus numerentur potiùs, quàm ponderentur vota, & in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur, quàm cordati, gravia inde nasci solent incommoda.* Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applausu observari videmus à laudatissima illa Republica bonas regulas politicas, utpote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam, neque unquam locum dare voluit continuis Franciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quâ re non solum Austriacam sibi Domum mirè devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, ad eò ut plus eâ ratione profecerit, quàm

† Tac. l. 2. hist.

vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentia non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorum recedit, & Provincias integras subductis undis Vicino transcribit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosa plenum opus est alex, bella semper potentiori machinari, & hoc solum agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ut alibi ostendimus. Longè potentiores sunt Respublicæ à bona cum Principibus amicitia, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ, quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis, velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratus naturâ, in quo probi absque culpa sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiores vident: nam *amantium ira amoris redintegratio est*. Suas met potius umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspitione plerunque inani merientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt; cum enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ, absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideòque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucet, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsæ etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisq; verbis minùs honorificis, sub quadam amicitia specie,

specie,

specie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eadem postea etiam in gravioribus destituitur. Artificia ejusmodi malitiosa, minusque sincera ipsi quoque auctori perniciose sunt; quemadmodum in Hispania ejusque sequacibus prudentes advertit Tacitus. Et tamen si Lucinius Proculus alios *criminando, quod facillimum factu est, pravus & calidus, bonus & modestos anteibat*: istud tamen tum solet accidere, cum probitas & modestia intra vitæ privatæ limites sese continent, & honores publicos ac gratiam Principum aspernantur; ut facere solent ii, qui suismet diffusi viribus, minus idoneos sese reputant ad negotia publica aliâque majoris momenti pertactanda. Viris talibus malitia solers, & ad occupandos animos intentâ, debita virtutum præmia facile præcipit; quomodo Tigellinus factitabat. * *Præfecturam vigillum, & prætorii, & alia præmia virtutum velocius vitii adeptus.* Verùm tales artes eadem, quâ nascuntur, celeritate rursus intereunt; ut in eodem Tigellino videre fuit, qui *inter supra concubinarum, & oscula, & deformes mores, selectis novacula faucibus, infamem vitam sædavit, etiam exitu sero & inhonesto.*

p *Perniciem alii, ac postremum sibi invenere.* Tac. l. 1. Ann. † Tac. lib. 1. hist. * *Idem lib. 1. hist. † Idem ibid.*

SYMBOLUM LXXVI.

Vlbrat Sol lucis suæ radios in speculum conca-
vum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præ-
sentis Emblematis) quo significatur in bona aut ma-
la Ministrorum intentione pacem aut bellum con-
sistere. Periculosa est mandatorum, quæ ipsi accipi-
unt, repercussio. Si pectus iis esset cristallinum, pla-
num & candidum, eadem cum puritate mandata
redderent, quâ acceperunt, immo etiam majore.
Quod si iis chalybeum sit, orbem universum bellis
succendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus
cura esse debet, ne ad eam procurandam Ministros
adhæ-

adhibeant Martem potius spirantes: hi enim, eam gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendii fuscitandi. Non

deploraret Cerona Francie tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratia Regis Christianissimi sita fuisset. Sacra pagina memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas a fuisse, ne modestia & gravitas sacrationis eorundem officii, quoungebantur, absque gravi causa iis uti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri eorundem

a Filii autem Aaron Sacerdotes clangent tubis: et hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris. Num. 10, 8.

dem turbulenti Boreæ fuerint; contra, si placidi Zephyri in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutæ Principis sui cum aliis concordiaë amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur atque emendat; solis exemplo, cujus radii, etfi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta, & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quod intensionem habeant minimè malam, si bellicosi aliàs & Mattiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhetorum factione futurum esset in valle Telina, ob consociationem cum Republica Veneta, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate statûs Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuere bella, quæ deinde propter Sabaudia Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractanda causa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cum quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potius, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregiè sese ultus est in tractationibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum tertium Regem Aragoniæ, secus amborum responsa referendo, quo factum, ut utrumque commotionem redderet, quàm fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est, quod rebus omnibus ipsi coràm præsentibus adesse nequeant, adeoque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sicut enim hi terræ metalli-

ea, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illa semper ferè malitia, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorumque commoda ac fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem ficta factaque videantur. Ministri, & cum primis Legati, qui rei bene gerendæ apprime studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immo causâ præcipua dissensionum, bellorumque inter Principes; siquidem *in turbas & discordias pessimo cuique Ministro multa vitia*. Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas prius cum iis, quas ab aliis accipiunt; atque ut de præscriptis ad sese tantò certius formare possint iudicium, perspecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se sinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & causam agit potius, quàm sui Principis. Nonnunquam etiam in anibus rerum simulacris, & remusculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facilè suum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauserit. Ministri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliquâ ducti, aut aversione animi, quæ iudicium iisdem

pertur-

percurbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli naturâ sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriorem interpretentur partem; quem admodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione agi credant. Tam isti, quàm illi perniciosi sunt, & hi postremi quidem non minùs, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi suo hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in suspicionibus collocat, nec quisquam à calamo ejusdem & lingua securus est, atque ut umbras suas & apprehensiones tantò faciat certiores, nimium diffidendo occasionem dat, ut amici convertantur in hostes, & causa in litem abeat cum gravi Principis nocumto, cui longè plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familiam propriam commodè procuranda reverti sibi liceat, non verentur disfluere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minùs sana consilia suggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ut Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab iis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines sunt, neque Ministri manus eos continuè exiit propensione naturali ad quietem & delicias amore, irâ, vindictâ, aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

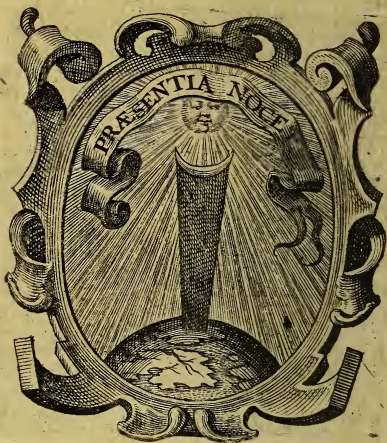
§. Verùm id diligenter velim animadvertas Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & graves fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrant, videantque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam diffi-

diffidentes, passionibus obnoxios, duros & irascibiles, ad eoque illud conentur efficere, ut iis amoris negotia committantur aliis minus ad eam rem instructis, aut ut cum ipso Principe immediatè ea tractare subiliceat, cui multa ad speciem aqua proponunt, quàmque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, & interdum ut Ministrum suum pessundet penitus. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortunam evertere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Minister securus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante & metus criminis iraponendi animos Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos fortè errare, quàm leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præsertim Exteriorum, & licèt veræ eæ sint, majoris tamen prudentiæ est differre remedium, donec istud ascribere sibi nequeatis, à quo profectè illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

AMbræ illæ Principes cali faces, diei noctisque præfides, quantò à se invicem absunt longius, tantò majori consensione, & pleniori luce isthæ inferiora collustrant. Ast ubi concurrunt propius, nil juvat quidem esse fratres, quò minus præsentia unius alterius impediatur radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliæque terræ incommoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si coram de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspicionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisque suo se metitur modulo, cum nemo ferè inter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeat. Duellum propè est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poscente primas.

mas, & cum altero de victoria contendente. Assistent
certamini amborum familia, velut bini hostiles ma-
nipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps

suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat;
cúmque in tanto numero omnes prudentes esse neque-
ant, quodvis disterium, aut levissimus aliquis con-
temptus, facile divulgatus, graviter alios offendit. † Ita
factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici un-
decimi Regis Franciæ, in quo cum Hispani splendo-
re & pompâ excederent, contra verò vilem Gallorum
cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter of-
fensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ
usque id temporis tam arctam inter se amicitiam
coluc-

† Mar. hist. Hisp. lib. 23. c. 5.

coluerant. Occulta suere Germanici & Pisoris odia, quoad coram inter se a viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi quarti, & Regis Lusitanæ Dionysii ejus socieri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi primi, & Regis Ferdinandi. Et tametsi ex congressu Regis Jacobi primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, in hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorumque consanguineos & affines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. † Famuli Reginae Catharinae Matris Regis Joannis secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum Alvarus Lara (ut Regni gubernationem diutius obtineret) literis confectis Regi Henrico primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum sapientem eius Patrem, in vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coram presentes componerent. Castellæ Proceres impediabant * concordiam inter Regem Joannem secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Lara illam item, quæ inter Joannem Navarra Regem, ejusque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejusmodi artes vidimus his nostris temporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares

ob.

^a *Discesseruntque opertis odiis.* Tac. l. 2. Ann. † *Mar.*

hist. Hisp. l. 12, c. 6. * *Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 4.*

obtundunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi sanguinis occultè operante mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extirere. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiz coram convénit Regem Henricum quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quòd se suæque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unicè, ut filia sua Joanna in Corona succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cum tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nullà scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quàm præsentia.

SYMBOLUM LXXVIII.

Quod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstrum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantum mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, quâ decipiunt, & Amici gressibus ponunt & laqueos. Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ; quæ ex gaudio & profluunt? † *Terrisse Germanicum nulli jactantiæ marebans, quàm qui maxime latabantur.* Attulerunt ad Julium Cæsarem Pompeji caput, & tamen hoc illi spectaculum non inju-

^a Et Sirenes in delubris voluptatis. Isa. 13. 22. ^b Homo, qui blandus fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus, Prov. 29. 5. c. *Peractis tristitia inveniens.* Tac. 1, 13. Ann. † Tac. lib. 2. Ann.

njucundum esset, lacrymis tamen interiorum animi
effectum dissimulavit.

† Non primo Caesar damnavit munera visu,
Avertitque oculos, vultus dum crederet, haesit,
Utque fidem vidit sceleris, tutumque putavit
Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusque expressit pectore lato.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quam lacrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quo-
ndam Principū. Quam fucati Religionis & boni pu-
ici coloribus? Quam amplis vestiti promissis, &
audis acaticis sermonibus? Quæ fraudes mutuz

D d

non

† Lucan.

non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentia indicii? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant, & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quàm horum talium oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta & jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiùsque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentia signis animum suum tegere contendebat; ardebat Germanici invidia, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptius: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clam suberatur, non nisi odium & fatalitas. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiiores, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advertit prudentia, ut illas Principum artes tempore penetret, tantoque magis suspectos eos habeat, quanto benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant, quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neroem ab amoribus ancillæ & abstraheret; quæ tentatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit: sed ut eum monerent, cave-

ret

d Meliora sunt vulnera diligenti animam fraudulenta oscula odientis. Prov. 27. & Molles sunt oses ejus sicut per oleum, & ipsi sunt jacula. Plalm. 14. Nec ideo si, cera caritatis fides adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte obleripuit. Tac. lib. 2. Ann. g Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potius cubiculum, ac sinum offerre contengendis, quæ prima aras, & summa fortuna exarserent. Tac. l. 13. Ann.

et mulieris *h* insidias. Ad ea potius oportet advertere animum, quæ celare student Principes, quàm quæ palam produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt, quàm ad ea, quæ exterius offerunt. Tradit Elector Trevirensis Archidiocæsis suæ Metropolitim Regi Franciæ ut eam militari firmet præsidio, etsi probè sciret Imperialem urbem esse, & sub protectione hæreditaria Regis Hispaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Comitum inferioris Burgundiæ, atq; ad eam non in illam solum se peccare, sed & in Imperii constitutiones; post verò iis de causis copiæ Regis Catholici urbem illam iterum Franciis eripiunt, Electorem casu & fortuito detinent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto Principi debita; & ecce postquam Rex Franciæ jam decem aut octo diebus antè fœdus cum Batavis sancivisset, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bellum obtulit, etsi post id acciderat, & in dictas regiones signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, & in fœderibus socii. Facile occasiones reperit, aut subtrahi facit, qui eas studiosè quærit. Malitia luci similis est, quæ per quamcunque rimulam sese penetrat, & tanta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cœca nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, modo ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidere debeamus, sinamúsque ab ea nos decipi, quantumvis veritate aliena ea sit, & rationi aut experientiæ advertetur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ, quibus sub titulo protectionis dominatum illius affectat, etiam postquam vidit violatâ ab ea fidem publicam, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, & Monçoni: post invasum item Montferratum, Vallem Felinam, Pinnarolam, & impositum Monaco militate præsidium. Talia simulacra obtendunt Principes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consilijs

D d 2

mi-

h *Qua* mutationeque Neronem fefellit, & proximi amicorum metuebant, orabantque cavere insidias mulieris *semper* *atrocis, tunc & falsa, Tac. l. 13. ANN.*

minùs rectis, cum jactura etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & causæ iis prætextæ: hæc namque unquam illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confederationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant: abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum extirpationem moliebantur Hæretici: conventum ea super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis octavi fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Velinæ, cum illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadetque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hæc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatione suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo saneito fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tamen hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cùmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita

ratio.

rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum sese dant occasiones.

§ In ipsis denique effectibus fallam obtentuum illorum speciem tempus prodit, quia aut non præstatur, quod promissum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Respublica Veneta Gradiscum occupare, & causam præterdit Usocchorum, qui in Croatia sunt, incursiones; maris libertatem tueri se velle simulat, & terra bellum suscipit.

Sæpenumero majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo sumuntur arma, & eidem officiunt potius: interdum specie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro subditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defensione, in eosque tyrannidem exercent: interdum pro statu proprio conservando, & alienum occupare satagunt. O Homines, ô Populi, ô Respublicæ, ô Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione & repentino paucorum impetu dependet!

§ Quando fines actionum honesti quidem sunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi sint alii; aut quando periculum est, ne, si innotescant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione disponere, ut actiones nostræ diversam quasi speciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honestis causis proficisci. Qua in re nulla fraus ab eo committitur, qui sic agit: rectè enim id facit ac licitè, sed malitiæ solum simulacrum aliquod ante oculos objicit, quo sese ipsa decipiat, ut ne justis consiliis Principis obstet. Neque verò ulla cogit necessitas, ut scopum, quo intendit aperiat aliis, immo attingere metam certam non posset, nisi eodem tempore in alias collineare videretur.

§ Nec minùs in Rebus publicis periculosa est species ficta cujusdam zeli, quo simulant nonnulli, se bonum publicum præ oculis habere, & non nisi privatum ac proprium spectant. Prætexunt gubernationis

emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post caesum, ut errores commissos, sed postquam medicinam amplius non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi conciliant, & perturbatam Rempublicam suam deinde servituti subjiciant. † *Ceterum libertas, & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cum eandem cogitaret & opprimere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: istidem ejus utuntur posterius, ut Provinciis unitis dominarentur. Tempus maximo cum suo damno eas edocentur, quantum inter legitimum Dominum & tyrannum interfit, & tunc optabunt * *non se contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate maluisse, id quod olim Trevirensibus suavitatis Cerialis. Convolat cæco quodam impetu populus ad illicitam libertatis fistulam, nec suam agnoscit levitatem, donec amissa penitus libertate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moveri se finit hæris Crocodilorum istorum lacrymis, & minus eantè suas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem esset quies, si nõsset subditi, sive penes populum, sive penes multos, sive penes unum, summum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem absque incommodis, & absque aliqua tyrannidis specie! nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cum ea hominum esse debeat, non Angelorum, laudari poterit facilius, quam*

leve-

*i Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si impetaverint, ipsam aggredientur. Tac. lib. 16. Ann. † idem lib. 4. hist. k Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quantoque majore libertatis imagine tegebantur, tanto eruptura ad insensum servitium. Tac. l. l. Ann. * Idem l. 4. hist.*

evenire. Atque adeò non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potius servatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua iustitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quòd uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquã enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in eiusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt *m* superstites: & licet fortè etiam redderetur melior, longè tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeòq; satius est præsentem tolerare, et si iniquus *n* sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur *o* meliorem. Ad divinam illius providentiam pertinet dare Regna, & divina eius decreta improbare, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, si quis ei parere præcuseret. † *Quomodo sterilitatem, aut nimias imbres, & cetera natura mala; ita luxum, avaritiam, aut alios dominantium defectus tolerare debemus. Vicia erunt, donec homines. Quis Principum ab illis omnino immunis erit? * Sed neque hæc continua; & meliorem inter ventu pensantur.*

*I Disiecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari facilis, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest. Tac. l. 4. Ann. m An Neronem extremum Dominorum putatis idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cum interim instabilior, & seivior exoritur est. Tac. l. 4. Hist. n Ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes, Tac. l. 12. Ann. o Ulteriora mirari, presentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare. Tac. l. 4. hist. p Quicumque non curaverit collum suum sub iugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus. Jer. 27. 8. † Tac. l. 4. Ann. * Ibid.*

SYMBOLUM LXXIX.

Nulla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

† *Si me non videas, esse negabis avem.*

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit. * *Inter aves ingenio sagacitateque prestat, quod grandi sit capite, atque in India caelo sincero nascatur, unde didicit non solum loqui, sed etiam meditari ob studium gloria.* Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non finit, quin potius temporis do-

los

† *Martialis*, * *Cardan.*

los novit antevertere, adèd ut serpentis, animalis erit-
 am astutissimi & maximè prudentis, illudat artes: nam
 ut ab insidiis illius nidum suum tucatur, mirabili saga-
 citate eum ex altissimis & tenuissimis arborum ramis
 suspendit, quemadmodum præsens Symbolum exhibet,
 ut si fortè per illos serpens tentârît adrepete, ad
 enecandos pullos, suomet pondere deorsum decidat.
 Ita decet artem arte, consilium consilio illudere. Qua
 in re eximius Principum Magister fuit Rex Ferdinandus
 Catholicus, uti in omnibus consiliis suis satis ostendit
 tum præsertim, cum Germanam de Fox Ludovici duo-
 decimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad
 dissolvendam unionem & fœdera, quæ illo inscio, & in
 ejus præjudicium fecerant inter se Hagenoæ Impera-
 tor, & Rex Philippus primus suus Gener. Nec minori
 cum sagacitate usus fuit occasione illâ, quam ei offe-
 rebat desiderium ejusdem Regis Franciæ, cupientis
 cum eo inire fœdus, ut tantò esset expeditior ad inva-
 dendum Regnum Neapolitanum, sic rem omnem in-
 stituendo, ut Status Rossilonensem & Cerdaniæ suæ
 iterum potestati subjeceret: cumque videret Franciæ
 Regem eo jam sine ingressum in Italiam, & quàm pe-
 riculosus futurus esset vicinus Regno Siciliæ, in quod
 suos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progredere-
 tur ulterius, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejusq;
 consilia dissipavit, inita cum Republica Veneta, aliisq;
 Principibus societate Atque arma isthæc magis neces-
 saria sunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus
 ingenium potest, quàm ipsa vis: & sanè laude dignus
 est iste belli Dux, qui spretâ inani gloriâ hostem armis
 debellandi, astu victoriam ei suffuratur, & consilio tri-
 umphat, aut stratagematis, qua in re nihil omnino ad-
 versus jus Gentium committitur: nam † cum jure bellum
 suscipitur, ut aperte pugnet quis, aut ex insidiis, nihil ad ju-
 stitiam interest.

* *dolus, an virtus quis in hoste requiratur?*

Et quidni fallere eum possis, quem occidere etiam

D d 5

liceat?

† D. Aug. * Virgil.

liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam manifesto armorum exponere periculo, cum nulla humano quidem iudicio adeò certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artésque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in eiusmodi negotio ageret (tamen si illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum iudicium pro conditione & capacitate personarum, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cum defuncto Sebastiano Lusitanarum Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quòd facinus periculi plenum, immo contra militiarum leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, tamque artium militarium peritissimo omnibus erat admirationis; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minimè ignorasse, in eo tamen consilium se fuisse, quòd negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu bellii oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper iudicium & conjectura, quam de actionibus eorundem expresscripto etiam rationis & prudentiarum concipimus: interdum enim passione, aut affectu se sinunt abripere & prudentissimi quique maximos subinde submitunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimium suarum confidunt sapientiarum, qua facile in viam redire se posse arbitrantur, etsi paullo longius, quàm oportuit, alicubi processerint. Nonnunquam etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere iudicium in illis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiare suas habet rationes, ignotas aliis, & naturarum suarum congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod

uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum
judicat. Nec desunt ingenia, quæ periculossima quæ-
que tentare audeant. sunt, quæ rationem ament, sunt
etiam, quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub
amicitiæ specie commodis suis privatis consulere sa-
tagunt, ex potissimum sunt, quibus tam callidè nego-
ria proponere nōrunt Principi, ut non nisi in ejus
emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio
sunt potius. Quæ in re facilè ejus decipitur probi-
tas, præsertim si aut experienciâ careat, aut ignoret,
quò alii colliment. Quare magnâ prudentiâ attentio-
nèque opus est, ut prava consilia in consulent um da-
mnum convertat

§. Tametsi verò hostium consilia ratiocinando pe-
netrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare
per exploratores, præcipua regnandi instrumenta, si-
ne quibus Corona nec satis secura esse potest, nec in-
crementum sumere, nec bellum ritè administrari: id
quod in Vitellio culpatum fuit utpote **ignaro militia,*
*improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura exploran-
di, quantum urgendo trahendove bello modus.* Et sanè
quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Ger-
mania; multæ insignes rerum bene gerendarum per-
ditæ fuère occasiones, miles sæpe in stativis suis ino-
pinatò oppressus, hoc solo nomine, quò consilia
& itinera hostium satis explorata non haberet. Josue
a exploratorum utebatur operâ, tametsi Deus ipse
armorum illius curam gereret. Moyses non nisi An-
gelo columnam igneam præferente, quæ stativa de-
signaret, castra b movebat, & adhuc jussu Dei duode-
cim misit Exploratores, ut terram promissam c coram

D d 6

in spi-

* Tac. 1, 3. hist. a Misit Josue duos viros exploratores in
abscondito. Jos. 2. 1. b Tollensque se Angelus Dei, qui præ-
cedebat castra Israël, abiit post eos: & cum eo pariter columna
nubis. Exod. 14. 19. c Misit viros, qui considerent terram
Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singules de singulis
tribubus, ex Principibus, Num. 13. 3.

inspicerent. Legati Exploratores publici sunt, & salvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare possunt Ministrorum fidem, etsi jurata ea sit, ut expiscentur, quid adversus suum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad secretum minime tenentur; pro illis verò militat ratio defensionis propriæ naturalis.

SYMBOLUM LXXX.

S Calptores primùm domi suæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam postea majoris id esset laboris, & opus imperfectum fieret. Hæc ratione, opinor, formati fuere lapides pro templi Salomonici fabrica, ut absque stre-

strepitu, & instrumentorum sonitu illa potuerit erigi. Sic sapientiores Principes consilia sua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere; ea enim in arena solum capere, Gladiatoris est potius, quam Principis. Taurus (figura presentis Emblematis) antequam cum hoste in certamen descendat, secum ipse deliberat, solus se exercet, & cornibus suis arborem impetendo, pugnare feritque discit. † *Timet, atque cum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.* Verum quia casus non nostro semper modo eveniunt, nec in nostra interdum situm est potestate, eos suspendere aut maturare, prudentia erit considerare, num de dilatione deliberandum sit potius, an de festinatione. Etenim negotia quaedam sunt, quae celeritatem in statuendo postulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & si in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicae. Consideratio, quae plus nocuenti adfert, quam temeritas, nequaquam proficua est. In casibus subitis arripi debent consilia, non capi. Quicquid temporis deliberando consumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occasio. Fortuna celerrime movetur, & homines plerique omnes non nisi lente & tarde: ideo paucam assequuntur. Maximam partem de eo, quod jam praeteriit, in deliberationem suscipimus, & eventus ipsos consilium sequitur. * *Res nostra feruntur, immo voluntur: ergo consilium sub die nasci debet; hoc quoque tardum est nimis, sub manu, quod ajunt, nascatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at si is contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum profunt maxime Consiliiarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus est, cum maturitate quadam debent peragi; nihil enim magis prudentiae adversatur, atque celeritas & ira. Male cuncta ministrat impetus, & rerum gerendarum examen ac considerationem confundit. Eam ob rem semper ferè consilia fervida & temeraria primam fronte grata sunt; in executione dura; in

D d 7

even-

† Jul. Cas. * Seneca,

eventibus tristitia, & qui ea suggerunt, tamen si primùm audentiores se præbeant, postea tamen, ubi volunt exequi, suis se consiliis implicant: * *festinatio enim improvida est & cæca. † Scelera impetu, consilia morâ valere solent.* Et licet vulgus effectus antè videre cupiat, quàm causas, ad eòque consilia tarda semper incuset, Principem tamen adversus ejusmodi obtreptiones armatum esse oportet, nam postea successus felicior eas in laudes etiam convertet.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet, ut executionis elabatur occasio quomodo Valenti Imperatori accidit, qui *inutili cunctatione agendi tempora consumpsit.* In eo peccant Consiliani minùs prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati, nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt, immo hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occasio abiit: Atque ideo maturanda sunt consilia, non approperanda. Quod maturum est, nec à nimia temporis morâ, nec à celeritate reprehendi potest. Optimè illud expressit Augustus Symbolo, quo utebatur Delphini in anchora contorti cum hac inscriptione, * *Festina lentè,* cui non repugnat illud Alexandri Magni, *Nihil cunctando:* illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, quæ res maximæ peraguntur. Sanè *Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu clarus.* Verùm tamen in bello magna præstare soleat imperus, cavendum tamen, ne cæcus ille sit & inconsultus, is enim initio plerunque validus, spatio

* Livius. † Tac. lib. 1. hist. a *Festinare quodvis negotium gignit errores, unde maxima detrimenta exoriri solent; at in cunctando bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quæ esse reperiat, Metod.* * Tac. l. 5. hist.

spatio languescit. Quando res ipsa moram patitur, & deliberationi locus est, plus hæc prodest, quàm o temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu consilia nascantur cæca, canum instar, aut cum difficultatum & incommodorum spinis, velut erinacei, quia nimis tarda sunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta sint oportet, ut nulla in executione confusio oriatur, aut dubitatio. Etenim Ministri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eosdem perveniunt. Imperantis est formam præscribere, inferioris eandem dare executioni; & si in utroque istorum distincta non serventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco sit, & Minister executoris fungatur opera. Princeps, qui omnia Ministrorum permittit arbitrio & dispositioni, aut ignorans est, aut officio Principis sese cupit exuere, Malè constitutum Imperium est, ubi penes multos est arbitrium. Immo Imperium non est, quod ab uno solo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, si penes Ministros arbitrium sit, Tunc solum suspendere possunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injustitia evidenter constiterit: prius enim Deo nati sunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipsius patrimonio, aut existimationi noxia sunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm obdistantiam, aut alia accidentia status rerum sic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem si hæc antè intellexisset, minimè illa datutum fuisse mandata, neque ullum aliud grave in dilatione sese offert periculum,

b *Omnia inconsulti impetus capta initiis valida, spatio languescunt.* Tacit. lib. 3. hist. c *Duces providendo, consultando, cunctatione sapius, quàm temeritate prodesse.* Idem ibid.

culum, in eo casu differri poterunt, & contra licebit excipere, modestè tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, eâ saltèm spe, fore ut instructus de re meliùs ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit magnus Dux, cum contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu substitit, expendens nimirum cum animo suo, Italiæ Principes expectare sollicitè, quis demum exitus futurus esset mutui illius congressûs & alloqui utriusq; Regis, Ferdinandi & Philippi primi sui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potiùs malit, quàm instrui, tacere poterit & dissimulare: mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo † *jam castra in hostili loco moliebatur*, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere jubebatur, *re subitâ, quanquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud protolutus, quàm beatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.*

Porro iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ut loquuntur, pertinent, accuratissimè & ad amussim Minister obtemperet, necesse est (nisi tamen fortè circumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs insigne aliquod & evidens ab executione immineat periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentis eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimeretur aut penetreret; atque adèò in dubio pro parte jussorum semper standum erit, & præsumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc causam Dolabella jussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, * *jussa Principi magis, quam*

† Tac. lib. 13. Ann. * Idem lib. 4, Ann.

quam incerta belli metuens, tamen si alias rationes minimè deessent, cur contra excipiendum videretur. Si cui libet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miserentur omnia, & plurimæ à manibus elaberentur occasiones. Regnum (ut alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cumque alias ipse non audiat, scire nequit, utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè falleretur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientia tot actantis triumphis ac victoriis coronata indulgebant, aliquoties (cum statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi tertii parere distulit, eò quod sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis regis Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, utne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur, cui rei in primis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verum etsi aliena ea sit, semper tamen iussis suis habendus est honos, & obtemperandum, haud secus ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quod si Principes abfuerint longius, & periculum sit, ne mandata tardiùs, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum denegat; aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentiæ erit, sic præcipere, ut liberum

tamen

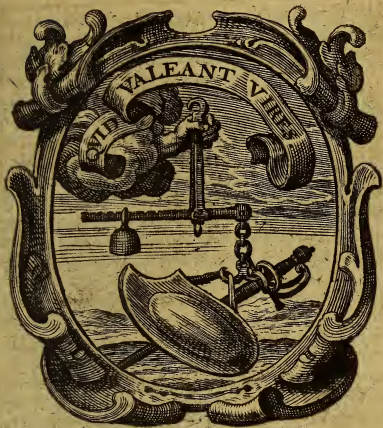
tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio postulaverint. Ne contingat fortè, quod Vespasiano in bello civili contra Virellium accidit, quando † *ex distantibus terrarum spatiiis, consilia post res afferebantur.* Ad quod incommodum evitandum, cum Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, rerumque peritos; quibus cum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium d. caperet. Pari ratione Helvidio Prisco, eum in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum, * *rebus turbidis pro tempore, ut consuleret.* Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permetteret, & hoc solum iis potissimum commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Respublica detrimenti pateretur, Romanos tamen nequaquam imitata sunt Respublicæ Veneta & Florentina, quæ quòd libertatem suam ab unius solius nolent dependere arbitrio, territæ præsertim exemplo Augusti, qui † *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit, frantum Ducibus suis imposuere.*

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nūtu & directione peragi necesse sit. Unde porrò fit, ut temporis plurimum in deliberando consumatur, & consulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè suos non consequantur effectus, adeòque sumptus pariter & advertendi labor penitus perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut, dum inter ipsos casus, eorumque notitias & consultationes tantum intercedit temporis, novæ superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut, quæ prius statuta fuerant, rursus immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ullo aut consultationis aut operationis effectu.

SYM-

† Tac. l. 3. hist. d. Nullis satis certis mandatis ex re consueturum. Tac. l. 1. Ann. * Id. l. 12. Ann. † Id. l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXXXI.

Omnes potentia vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Nature humanæ vitium, infinitas. Ea siquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere desiderat, quin immo nihil aliud est, quàm appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se nõportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo prote-

protegere, illiusque semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis, causam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem, aut nimis difficilem attentat, is potentia suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quam veritas; auctoritas potius, quam vires. Appetitus gloria & dominandi cupiditas præcipientes nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadvertenda non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expendere rentur; atque adèd prius, quam suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cum offensivas, tum defensivas, militia suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, arriorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortuna adversa constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotatâ habeat dispositionem & situm Provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac foedera. Uniuscujusque gladium meriatur, & in quo vires ejus consistant, probè examinet. Henricus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribusque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum, antequam in terram promissam Israëlita a pedè inferrent. Et ne Princeps, quem

his
 † Mar. hist. Hisp. l. 1 c. c. 11. a Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero, an plures. Num. 13. l. 9.

his formamus Symbolis, illam quoque materiam de-
sideret, generatim quædam illius puncta hîc attingam
eâ brevitate, quam præiens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam proderet vo-
luit elegantiam & vires, non solos hominum vultus,
sed & animos variè distinxit, siquidem diversissima
sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mo-
res. In eum finem aliter atque aliter ipsas causas dis-
posuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operan-
tur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi
terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum
singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tan-
quam præcipuæ diversitatis illius causæ ac fonti: &
quia Clima primum, quod per Mercen, Insulam Nili,
se se extendit. Saturno subest, ajunt populos sub illo
degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, &
proditores, qui humanâ carne vicitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, trans-
itque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos,
graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexan-
driam porrigitur esse inquietos & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam
Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse litera-
tos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiâque
ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse de-
liciosos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit
per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis
deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, &
se se per Germaniam, per Provincias Belgicas, per An-
gliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes convivio-
rum, piscationis, & mercaturæ. Verùm hæc sola caus-
sa non videtur uniformis esse semper, neque suffice-
re: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem
poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque
obitu

obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & ær temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cum pro vario montium valliumque situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus continent præsent. Illud inficiari nemo potest, admirandum in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis causarum legibus ac ratione discedere. Quis causam dederit illius, quod in Malabaris regione, † ubi Calecutium est, videmus accidere? Intersecant illam Provinciam altissimi montes, in nubes usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licet ab utraq; parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, æris contemperatione, & alimentis cernitur, variè discriminant hominum constitutiones, hæc verò ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & b animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint: Assyrii

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17. b *Homines, qui frigida loca, Europamque habitant, sunt illi quidem animosi, Arist. l. 7. Polit. c. 7.*

Assyrii Chaldaeis, Medi Assyriis, Parthi Graecis, Turce Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helvetii, Grifones, & Cantabri, horum enim temperamentum non abfimile est constitutioni eorum, qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolae melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent celo, in iisque floret religio, Justitia, c & prudentia. Verum quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licet sub eodem sint Climate, d cam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes panè exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Justitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animis tam excelis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbia ascribitur, & nationum aliarum præ se contemptui; cum tamen ea ipsa sit, cui optimè cum omnibus convenit, & d quæ Nationes alias æstimat: ea ipsa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem sequitur, atque ex ejusdem præscripto facillimè suos deponit affectus & passionés.

Afri

c *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utraque natura præditum, quippe animo simul & intelligentia valet. Arist. lib. 7. Polit. cap. 7. d Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeò ut amulatione quâdam invicem pro illorum honore certent. Quos advena sequuntur, hos laudant, amicósque Deorum putant. Diod. Sicul. l. 6. c. 9.*

Afri astuti sunt, fallaces, superstitiosi, barbari, apud quos nulla viget disciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla species aut imago virtutis est, quam præ se non ferant in moribus suis & verbis, ut fines, quos intendunt, & commoda sua promoveant. Natio gloriosa, quæ olim imperio suo temporalis, nunc spirituali universo orbi dominatur. Non minus potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quò magis judicio pollent, eò in suspicionem sunt proniores, cum suomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores suspectas habent semper, ac metuunt, easque servare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur hasta in Provinciis cæteris, quæ in ustrina Italia primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes istic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruerunt; & sicut res delicatior, si corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis suspicaces reddidit eorum animos, magisque bonos mores pervertit. Apud quosdam fides publica omnino deficit. Tot ac tantorum malorum metus sic efferravit animos, ut nec ament inter se, nec commiseratione tangantur. Sine lacrymis comparatio institui non potest inter id, quod fuit aliquando illustre illa & heroica Natio, & id, quod nunc est, non minùs vitiosæ aliarum, quàm armis funditus destructa. Quamquam illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum, valuisse; multi siquidem etiam nunc candorem retinent, & generosam sinceritatem Majorum suorum, quorum antiquos mores hoc nostro adhuc tempore præbitas illorum & nobilitas satis testantur. Verùm tamen si res ita se in Germania habeat, illud tamen negare non possumus, † *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent

† Tacitus de mor. Germanorum.

ac florent. Nobilitas conservatur accuratissimè, quæ de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest: Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Periiit imperii auctoritas, postquam stud. sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & maiestatem divisit inter Principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio causa fuit, propter mutuam, partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eâdem celeritate, quâ primi eorum succenduntur impetus, incespescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi; sibi metipsis placentes, gloriose mortis adeunt pericula, etsi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potius, quàm electione. Quâ terrâ, quâ mari fortes ac validi milites, si longo usu armis assueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur; Nobilitatem suam superbè jactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cùm in hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, donec ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & Mars Mauritiæ Comitis impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in

illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciae unitae.

Reliquae Nationes Septentrionales efferatae sunt, & indomita. Vincere non vult, & parata tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quam ad acquirendum idonei.

Hungaricos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quae aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatae sunt feroces.

Graeci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus exivit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quam gentis illius fortitudo, plus poena nostra, quam ejusdem merita.

Moscovitae & Tartari ad serviendum nati, celeritate ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atque haec observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maxime infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui gratiae fideles, siquidem dominatum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia bellum & pax; atque adeo hi ipsi motus caelestium sphaerarum, quae à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines caelestes in hac inferiora derivant immutant habitudines ac mores, immo ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperimus notatos olim fuisse Germanos, quod nimis alto essent animo; Italos contra, quod nimis abjecto & humili: quae differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuere, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quae postea cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuo illa renata sunt.

Verum

Verùm his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ & affectiones cuiq; propriæ, quæ exteris etiam (si diu unà commorentur) sensim adhærescunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare meliùs negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum, tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. † *Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur, aliud, ut regio, aliud, ut civili, & horum imperium cuiusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Statûs, sicut nec est medicina, quâ curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant Regi alios posse secundum regulas & principia eorû Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt; Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis & Belgis; & sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur, & condocesunt equi Hispani, Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundum naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quantâ attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solum ab omnibus donis instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quæcum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum, quàm ad pacem firmandam, magis ad constandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque idèo secum ipse deliberationem instituit: * *quæritur mittam, & quis ibis nobis?* Aula quælibet Ministro

Ec 2

aliquo

† Arist. 1. 3. Politic, c. 12. * Isa. 6. 8.

aliquo natura suz conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenda, quæ dissimulandi artem probè noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodit passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios se verò obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moluntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem servet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed uratur iisdem tum potius, cum evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jocus miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potius, quàm futuri, aliter atq; aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genæ boni OEconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam servant auctoritatem. Qui tolerant, & temporis atque occasione servant.

Helvetie eos amant, qui nōrint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare; agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosissis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque consentiunt, & consilia eligunt
media,

media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tamen conditiones istæ valde idoneæ sine pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitiâ linguarum præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud externos, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porro perinde ac diversi sunt Nationum mores, ita etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christi fidelium consistunt. Imperii robor, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari, Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quæ offensivis, quæ defensivis, cujûsque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Quæ in re considerandum imprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provinciæ alicui propria, aliis disparia sint, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repente inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitatûs velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuere. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoris (in qua plurimum valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa erexerunt: in iis enim maximè opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeo ut jam omnia elementa quatuor in homine conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque

lignibus profecit tantum Batavorum industria, ut Hispanorum fortitudini possent resistere.

In potentiis librandis multa sæpe falluntur ingenia, aliqua Italorum præsertim, qui frustra laborant, ut eadem in pari semper æquilibrio sustineant: neque enim illa periculosior est, aut potentior, quæ majores habet status, aut plures subditos, sed quæ viribus suis melius uti didicit. Expensa ad balancem potentia, etsi lanx una deorsum vergat, altera in aëre suspensa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, si vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma accesserit, aut si in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Quæ cum hoc orbe altius fortunam suam extulerunt, etiq; dominati sunt, exigua habuere principia. Amplitudo Austriacæ domus multorum concitabat æmulationem, & conspirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam servitute oppressura esset, & fortè etiam oppressisset Italiam, nisi mors ipsius Regis intercessisset. Metuendæ magis sunt potentia, quæ crescere incipiunt, quàm quæ auctæ jam sunt; in his namque earundem inclinatio naturalis est, sicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conservare se student; illæ verò cum alienorum dominatum perturbatione altius sese erigere contendunt. Esto, una aliqua potentia in se validior sit, quàm alia, non ideo hæc minùs fortis est, quàm illa ad tuendum se & conservandum. Planeta aliquis in domo sua plus efficacitatis habet, quàm alius in sua exaltatione. Nec timores isti potentia vicinæ veri sunt semper ac certi, quin immo non rarò ad utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente servitutis jugum sibi imponeretur, quando Coronæ Castellanae uniri vidit Sicilia Regnum: qui timor auctus est deinde non parùm, cum Regnum etiam Neapolitanum accessit, & ambo simul Castellæ obedientiam præstitere; deniq; desperare omnino visa est, quando Carolus quintus Impe-

Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit fe-
 datarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Princi-
 patum suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum
 arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi
 sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propu-
 gnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes*
 dicitur) tanquam si Italiæ fixum esset, & usus docu-
 it, non nisi unius defensionis causa extructum fuisse.
 Omnes istæ experientia neququam sufficiunt ad cu-
 randas inanes apprehensiones hypochondriæ isti-
 us, quam rationem Status vocare solent, accedenti-
 bus præsertim humoribus invidia & æmulationis,
 ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum
 Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde
 Francos, urbemque legitimo suo Domino restituat,
 ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, &
 mox æmuli de novo fœdere adversus eum incundo
 cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut
 perdita in potentia tam ampla momenti quicquam
 haberet. E falsa ista damnorum & periculorum im-
 minentium in futurum apprehensione, quæ tamen
 nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsen-
 tia longè majora, quàm illa, dum ea remediis ante-
 vertere cuperent. Suas itaque deponant æmula-
 tiones, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter
 potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque
 quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æqua-
 li hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliqua
 præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propius?
 Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Natio-
 nes turbat, quàm si semel apud eas invalescant va-
 næ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent,
 præsertim cum unio potentiarum inferiorum contra
 majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam contra-
 sternerent, quis illas deinde in partitione ampli-
 tudinis sic moderabitur ut contentæ sint singulæ, &
 non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis
 eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incre-

mentum non sumat? Cùm membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid nî etiam magnitudine unius & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & status? Securior Politica est, majores se qui potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitatur, & titulum præbet tyrannidi. Orbes caelestes rapi se sinunt à violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medices artem potentioris infestandi Romæ didicit, & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verùm agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLUM LXXXII.

Nonnulli galeas cygnis & pavonibus coronârunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsentis Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem Etinaceum colloco, cujus aculei non minùs aspectu jucundi ob asperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tumentur simulaculadunt. Nullus elegantior cultus, quàm si arma armis exornentur. Vanus est purpuræ splendor opere phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiarique ostentatio, & aularum pompa, nisi micantium gladiatorum & armorum fulgor illustres reddat Principes. Non minùs gloriatus est Salomôn, sapientissimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copiosè instructis, ubi scuta & lanceas magni valoris

loris & reconderet, quàm de sumptuosis vestiariis. Hispanis † militares equi sanguine ipsorum cariores erant. Nunc æstimationem illam perdit vehiculorum & rhe-

darum. commoditas, quibus, * apud Romanos, nisi Senatoribus, & casta & spectata probitatis feminis, alias uti non licuit. Quos abusus ut tolleret Carolus quintus Imperator, morémque equitandi iterum introduce- ret in Comitibus Madritensibus anno 1534. sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi solùm, sed &*

Ee s. foris

a *fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta. 2. Paral. 9, 15. † Trog. * Alex. Sand, ab Alex. 1, 8. c, 18.*

foris apud exteros ab equitandi peritia in protio & honore fuerunt, magnamque famam, laudem ac gloriam adepti sunt tot praclaris victoriis, quibus hostes suos tam Christianos, quam infideles debellarunt, acquisivere tot Regna, & dominia, quae etiamnum sub corona hac nostra perseverant. In laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos b eorumdem esse igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos servare studeant; alibi verò expendit, radios eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensarum esse c similes. Divino etiam lateri elegantiam addere aiebat David gladium d accinctum. * Vestibus Hannibalis nihil inter aquales excellens, arma atque equi inspiciebantur. Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompâ, quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemiae Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum splendore veniebat ad obedientiam illi praestandam, cumq; famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majestatem, sese exornaret, respondit: *Armis sancti, militaris agminis instar procedite, & palam istis ostendite, in armis vos, non in vestitu cultum & elegantiam ponere, ista enim me pariter, & vos potius decent.* Haec Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quae ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos elegit populus, id quod significare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges scuto insidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipsum caelum. Scutum subditorum Princeps esse debet adversus omnes imperus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & elegantior.

b Clypeus fortium ejus ignitum. Nahum. 2. 3. c Et ut resplenduit Sol in clypeos aureos, & arcus, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis. 1. Mach. 6. 39. d Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime: specie tuâ, & pulchritudine tuâ intende prosperè, procede, & regna. Pl. 44. 4. * Tit. Liv.

gantior, cum magis armatus inceserit. Germani olim
 † *scuto frameaque juvenes ornabant. Hac apud illos toga, his
 primus juvenia honor. Ante hoc domus pars videbantur,
 mox Reipublica.* Nunquam Princeps refert Principem,
 nisi cum in armis fuerit. Nulla vestium tessera splen-
 didior, quam loricarum. Nullus aulae comitatus ju-
 cundior oculis, quam milites in certos ordines ac tur-
 mas dispositi, quorum conspectus tum est gratior,
 cum à Martis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt
 onusti rebus ad offensionem, defensionem, & su-
 bentationem propriam necessariis. Militia alio corpo-
 ris cultu non indiget, quam suomet apparatu. * *Su-
 pellex pretiosa nihil aliud sunt, quam onus & impedimen-
 tum.* Quod ad præcipuum victoriae finem magis con-
 ducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cum
 Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, jussit mili-
 tes singulos tritici tantum humeris deferre, quantum
 ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem,
 ad castrorum locum muniendum. Hæc tum suppel-
 lex erat gentis militaris, ita ad incommoda sistæ &
 factæ, ut urbem pro Senatu populoque Romano, tem-
 pla pro Diis extructa crederet, suum verò decus in a-
 gris esse sub tentoriis & tabernaculis e militaribus. Tali
 cum disciplina orbi dominari potuit. Deliciae, luxus
 vestium & divitiarum pro alicis sunt, in militibus hosti-
 um cupiditatem excitant. Eam ob causam meritò ri-
 sit Hannibal, cum Antiochus suum ei ostenderet exer-
 citum, cultu corporis elegantem magis, quam armis
 fortem, sciscitantemque Rege, num contra Romanos
 sufficere videretur, acute Afrorum more respondit:
 † *Immo verò sufficet, quantumvis illi etiam cupidi sint.*
 Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argen-
 ti, quod neque tegit, neque vulnerat, aiebat ad Bri-
 tannos Galgacus, ut Romanorum metum iis exi-

E e 6

meret;

† Tac de mor. Germ. * Curt. l. 5, e Urbem Senatus ac
 populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militum
 sue in castris, Tac. l. 3. hist. † Tac. in vita Agricæ.

meret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse :

‡ *L' arme, e i desfrier d' ofro guerniti, ed' oro.*

Preda sien nostra, e non difesa loro.

Et tamen si Julius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quod existimaret hostiles metu damni in proelio constantiores fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma solâ suâ fortitudine exornata eam coeunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quàm de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in proelium, ad debellandum hostem unice intendit animum, ut spoliis dein potiaturs. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quam risisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissimæ Nationum coloniar, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem ædium suppellectilem, tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remissionem in Othonis exercitu g notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principis ærariû, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æquæ amicis noxii sunt nimirum ac hostibus : quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permit-tendo, quòd nonnulli ideo factum existimant, ut ex
sic

‡ *Tass. cant. 9. f. Quòd tenaciores eorum in proelio essent metu damni. Sueton. g. Quidam luxuriosos apparatus convivi-
viorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mer-
earentur. Tac. l. 1. hist.*

fic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere amplius haud possent, aut ut hac licentia exercitum ipsum enervaret. Cæcinæ modum imitatus, cuius *perfidiam meditati in fringere exercitus virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi temporari adhiheat remedium, nec desperatum hoc videri debet. etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod *h. Corbulo in Syria expertus fuit.* hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitus postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, *cujus miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cum in Germaniam mitteretur, ad eòque *† legiones operum & laboris ignaras populationibus latantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam ** veterani, qui non stationem, non vigilias iniissent; vallum, fossamq; quasi nova & mina viserent, sine galeis, sine loriciis, nisi di, & quasiuosi, militiâ per oppida expletâ; & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. † Ipse cunctu levi, capite intelto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuus, solatium in validis, exemplum omnibus ostenderes, cumque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, * remedium severitate questum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterumque delictum veniâ prosequeretur, sed qui signa reliquerat, statim ca-*

† Tac lib. 2. hist. h Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hostium erat. Tac. lib. 13. Ann. * Idem l. 2. hist. † Idem l. 11. Hist. * Idem l. 13. Ann. † Idem ibid. * Idem ibid.

p̄te panas lubat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruere, quam ea, in quibus ignoscebarur. Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio a- liquo rigore, aut alio præmio, quæ duæ illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore ac liberalitate. Optimè nōrat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando prœlium commissurus.

* *Confortò il dubio, e confermò chi spera.*

Et all' audace ramentò i suoi vanti:

E le sue prove al forte, à chi maggiori

Gli stipendi promise, à chi gli honori.

Ausim propè dicere, militiam bonam esse non posse, nisi is, qui præsens, prodigus sit aliquantum, & erudelis; ideo fortè Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (den Regiment oder Colonelstab) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cuiusquam aut vineas i attingeret.

De instauranda collapsa exercitus disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi eam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nolent egredi, signa desererent, & per Prœvinciam vaganter loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercebant, omni utentes licentiâ, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exerceendo. Vetuit in primis, ne aut panis, aut alius cibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensium curatores exer-

citum.

* *Tass. can. 20. i Non bibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis suis. Num. 20, 17.*

citum sequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum, pari ratione reliquos quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitudinem & robur revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Jugurthæ terrori esset, eumque moveret, ut per Legatos suam suorumque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concreditarum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, † *disciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ se dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cum tantum intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulo, ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos reperiunt, facit verò exercitium: * *paucos enim viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones & exercitabat; atque adeò supremos Ductores sacra literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo Putipharem appellant, & Nabuzardan in militiæ Principem.

Verum quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliâque in bello impedimenta, haud facile in praxin redigitur, tempestivè potius præverti

† Alex. Sever apud Lamp. * Veget. & Sopher Principem exercitû, qui probabat tirones de populo terræ. 4. Reg. 25. 19
 † Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari Eunuchæ Pharaonis Magistro militum. Gen. 37. 36. in Transulisi
 Nabuzardan Magister militum in Babylone. Jer. 39. 9.

verti deberet; qua in re grandis Principum & Rerum-publicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria: in militante Ecclesia Seminaria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant, nulla pro sæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde post Janizerorum formantur copia, qui cum alium Patrem, aut Dominum non agnoscant præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portibus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imberent, viderentque quomodo construenda trirames & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quod fieret, ut expurgaretur Respublica à face ista vagabundorum, haberetque, quorum opera in artibus militaribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si forte non sufficerent, certâ aliquâ lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minus mererentur, qui defendunt altaria, quàm qui eadem incensant.

Proderit etiam non parum ad militiam conservandam, si ararium bellicum doteretur redditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centesimam verò rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quòd

subsidio illo ararium militare niteretur. Simili ratione ararium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at æmulario evertit postea, quod zelo optimo & prudentissimo instituerat.

§. Atque hæc cura non in militia solum adhiberi debet, verum etiam in erigendis propugnaculis, & præsidio firmandis: iste enim sumptus multos alios graviores cavere potest; loci infirmitas invitat hostem, contra vix quisquam oppugnat statum, quæ resistere posse arbitratur. Si quod in ludis, spectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem insumeretur, quieriores & securiores viverent Principes, & orbis universus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obsequii loco habebant, quod quidam Provinciæ Gubernator pecuniã ad amphitheatri fabricam destinatam muris reparandis impendisset.

n Centesimam rerum venalium post bella civilia institutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ararium eo subsidio nisi. Tac. l. l. Ann. O Ita enim, & tutela civitatis instructa murorum præsidio providebitur, & instaurandi agonis voluptas, confirmatis his qua ad securitatis cautionem spectant, insecuti temporis circuitus circumsione representabit.
L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM LXXXIII.

Illa ipsa tellus, in qua eriguntur propugnacula, inaximus eorundem hostis est. Per illam lignibus & palis fossæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationem via sternitur; intra illius viscera occultè sub murorum vallorumque cæmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud castrum expugnari non potest, quod in aquis situm sævientium undarum furore quaquaversum cingitur, quæ licet illud verberent, unã tamen etiam defendunt, non dando locum obsidioni navali, totumque foret periculum in maris malacia, si diu constans perduraret. Sic Monarchiæ & * civitates

magna

* Arist. l. 7. Polit. c. 14.

magna ex parte beſum gerentes conſervantur, eadem imperio poſita corruptuntur. Tunc cura vigilat; providentia accincta eſt gladio; gloria exſtimulat animos; oc-

caſiones fortitudinem argent; amulatio ad majora incendit, & periculum commune ſociat voluntates, malóſque Reipublicæ humores evacuat. † *Meſus hoſtilis in bonis ariſtus & legibus populum retinet.* Nunquam Romani exitère fortiores, nec ſubditi magis quieti & obediētes Magiſtratibus, quàm eum portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obſideret. Magna alicui Monarchiæ plus periculi à ſua potentia imminet, quàm alià à ſua imbecillitate: illa enim de viribus ſuis ſecura ſibi adverſus

caſus

casus futuros minime prospicit; hæc verò metu sollicita semper arma in promptu habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo servetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, ærugine obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; auferunt sensim cum eo delicia, & dominatur ambitio, unde discordia oriuntur, ex his verò bella civilia, adedque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amissa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, se jam ejus ruinam metuere, postquam Rempublicam illam destructam cerneret. Publius Nasica cum dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immo verò in majori nunc versantur periculo*; sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortiores ac firmiorem efficerent, atque ideo hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent, *timans scilicet infirmis animis hostem securitatem, & tanquam pupillæ civibus idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem*. Suintilla Gothorum Rex in Hispania magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit, simul ac ista desistere, deliciis sese dedit, ac periit. Rex Alphonfus sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, causam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista manasse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regnum Roderici & Witiza tota penè Hispania Afris in prædam cecidit, donec reslorescente in Pelagio, ejusque successoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris assiduâ æmulatione incrementum sumpsere, & Hispaniam non solùm à durissimo illo

a Sagitta ejus acuta & omnes arcus ejus extenti. *Ungula equorum ejus, ut flex. Isa. 5. 28. † S. August. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 27.*

illo jugo liberarunt, sed etiam magna alicujus Monarchiæ caput constituerunt. Concessatio inter Ordines militares Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius studium fuit vincere inter se gloriâ militari quàm hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad tantum ascendisset fastigium, si orio semper relicta fuisset. Iisdem mediis, quibus eam sternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & gloriosior. *¶ Nam pacem agentes ranguam ferrum, quod non usurpatur, splendorem amittunt.* Potentiæ minores absque armis conservari possunt, at non majores; in illis enim non aequè est difficile Fortunam servare æqualem, atque in his, è quibus nisi arma mittantur foràs, intus belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. * *Verus ac jam pridem in ista mortalibus potentia cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupitque. Nam rebus modicis, æqualitas facile habebatur, sed ubi sub alto orbe, & æmulus urbibus, Regibusque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebè que certamina exarsere. Fortitudinis æmulatio, quæ adversus hostem exerceri solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succenditur. Experti id fuere Germani, quando † decessu Romanorum, ac vacuo externo motu, gentis assuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in se verterunt. Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illa enim bella civilia ortum habuere.* * *Cherusei nimiam ac marcentem diu pacem illacescit nutriturunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispaniâ desistere dissidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palastra illa & schola Martia, ubi doctæ & exercitæ fuere tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeo ut omnes ferè Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam

† Arist. l. 7. Polit. c. 14. * Tac. l. 2. hist. † Idem lib. 2. Ann. b *Tacem sine dubio post hæc, verum cruentam.* Tac. l. 1. Ann. * Idem de mor. Germ.

tam turbatis & longè diffitis cum tanta sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro verò tam exiguo, ut dubitari merito posset, fatiusne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quod extingueretur omnino, aut certè sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis auriq̄ sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveaturque bellum in Africa, cujus progressus feliciores ob Italia & Hispaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verum amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, quàm titulo libertatis miserè oppressos vident, eòdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quàm ratio statùs.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri ubi unus solus imperat, Statuum securitas est, ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebus publicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quam armarunt primum, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de causa, licèt valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitatas artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis diffitis à se divisus: nam belliferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi obversari ob oculos, quàm procul illo securrere vivere, ut pro sua conservatione tantò magis se uniat. Non minùs secura erat libertas Reipublicæ Genuensis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut iidem tanquam
muri

muri inexpugnabiles Reipublicæ deferviant : nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebuspubl. vero, quæ intestini agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm profint; atque adedò tunc solum utiles erunt, si prudens ille senatus sic egerit, ac si eos non extruxisset.

SYMBOLUM LXXXIV.

Vilsum quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes ceteras, utpote quibus certio-
 tiorem indidit instinctum & notitiam medi-
 orum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent.

Verùm

Verum isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & calos penetrat; memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines; rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit, & concludit: iudicium, quod intelligit, ponderat, & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumēta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei supeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsentis videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas æreas vim ignis coercet, unde non minus horrida jaculatur fulmina, quam ipse Jupiter. * *Multa, quæ natura expedita sunt, consilio & ingenio expeditur: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quam a viribus, consilio magis, quam brachio, calamo potius, quam gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret insania, qui montes montibus aggersere. Vires majores non semper triumphant, Cursus navis exigua sistit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quam in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis,*

* Livius. a *Melior est sapientia, quàm vires. Sap. 6. 1.*

dis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non *b* vincitur. Securè illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

† Non solum viribus æquum
Credere, sape acris potior prudentia dextra.

* Mens una sapiens plurimum vincit manus.

Tiberius datus ad Germanicum literis gloriatus est, † *se novici à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quam vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cum Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longè distitas tueretur, & identidem repetebat, * *Consiliis & astu externas res molendas, arma procul habenda.* † *Non omnia viribus superantur, non velocitate, non celeritate sed consilio & sententiâ.* Victoriis continuis Provinciae Belgicæ p̄ssum ière: plus enim fortitudo efficere conata est, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. * *Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestarunt, Murciae Praefectus in p̄xelio quodam, in quo tota civitatis illius nobilitas occubuit, victus fuit, & foeminae, re comperta in virili habitu & armis cincta per urbis muros se disposuere, quod eum magnæ multitudinis speciẽ præbuisset, ad honestas condiciones victores Mauros adduxit.* Eduardus quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrum & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerum negotiatio, ubi vis efficere potest plurimum. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longius; sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, suâ agendi vi per largum

etiam

b Melior est sapientia, quàm arma bellica. Eccl. 9. 8.

† Val. Flac. * Eurip † Tac. l. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann.

† Cicero, * Mat. hist. Hisp. l. 6. c. 24.

etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inito cum exteris foedere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campestri agro. Rex Philippus secundus Madrito discessit nunquam; & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dictabat; si extrâ alicubi pedibus posset consistere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facillè potiretur, si ad vires ars aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. † *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quàm telis & manibus geri solent. Æquè periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.*

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent, at iudicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excœcata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultrè ea subire, adeòque fucata belli gloria se finit abripi: quod cum sit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, &

F f

socie-

societates ac foedera cū aliis defensionis causa sanciendo metū ei injiciat. Atque istis humanis mediis divina etiam jungat subsidia orationum & sacrificiorū, summique Pontificis, tanquam communis Christianorum Patris, utatur operā, sincerè ad ipsum referendo de animo suo & desiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipse moveretur ad arma capienda, nisi sibi ritè satisfiat. Unde relata porro causā ad collegium Cardinalium, & interpositā auctoritate Sedis Apostolicæ, aut re ipsa ad arma non veniretur, aut Princeps causam suam Romæ purgaret, ubi tribunal est, in quo Principum actū dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia est, sed generositas quædam Christiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac foedera, quæ ex hisdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

Ubi Ursus alveare apum semel nactus fuerit, nihil tunc consultius, quàm totū illud aquis immergere: quodcunque enim aliud medium officeret potius, quò minus suo fine, hoc est, fayo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipso exemplo Symbolum præsens damna & incommoda exhibet consiliorum mediorum, usu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando conclusis in angusto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut liberè inde exeundi omnibus facerent potestatem; quo consilio dein rejecto suavit, ut omnes obtruncarent, rogatusque causam, cur extrema illa sequeretur, cum media inter utrumque via possit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, postquam iis certas leges tanquam victis prius imposuissent, respondit: ita expedire potius, ut aut liberales sese erga Romanos exhiberent, adeoque hoc insigni beneficio pacem firmam ac stabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitus opprimerent, ne contra eos in-
flau-

aurari unquam possent; consilium verò aliud medi-
um nec amicos parere aiebat, nec tollere a inimicos.
Ideò Aristodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut socios
habere oportet, aut hostes, media via nulla est.*

§. In iis casibus, in quibus amicum aut hostem de-
vincire quis cogitat, nihil efficient signa media; nam
gratitudo in id quod intermittitur, conjicit oculos,
& facile causam reperit, cur obstrictam se non sen-
tiant. Sic Franciscus Galliarum Rex, postquam liber è
captivitate abire permissus fuit, hostilem tamen ani-
mum erga Carolum quintum Imperatorem non de-
posuit, quia captivitas ista tam libera non fuerat,

Ff 2

quam

a Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit, Po-
lyb.

quàm illa Alphonſi Regis Luſitaniæ, † quem ceptum in proelio Rex Legionis Ferdinandus humaniſſimè habuit, & curatum à vulneribus ac ſanitati redditum liberum abs ſe dimiſit: quæ benevolentia ſic illum cepit, ut Regnum ſuum univerſum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiata ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paulo antè oblata fuerant. Idem iſtuc expendit Philippus Dux Mediolanenſis, cùm captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonſo quinto priori nomen erat) deliberationem inſtituit, quid illis fieri oporteret, auditisſque ſententiis, cùm alii vellent lytro pecuniario eos eſſe redimendos, alii certis aſtringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum ſecutus eſt, ut magis ſibi obſtriſtos & amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus ſunt implicata, periculolum eſt conſilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Caſtellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi quarti, quo factò ſuos perdidit amicos, nec hoſtes tamen ſibi devinxit.

§. Nec minùs periculolum eſt promiſcucè in totam animadvertere multitudinem, quare conſultiùs videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certè in uno aliquo inſigne aliquod exemplum ſtatuerè. Ob eam cauſam ſuaſum Germanico in rebellionè Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut b omnia concederet, & quia iis indulſit aliquid, conſiliisſque mediis uſus fuit, reprehendi e meruit. In alia quoque occasione ſimili Druſo auſtores fuère, ut aut diſſimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentiſſimum ſanè conſilium : vulgus enim inter duo extrema nunquam

COR-

† Mar. Hiſt. Hiſp. l. II. c. 15. b Periculofa ſeveritas, flagitiſa largitio: ſeu nihil militi, ſeu omnia concederentur in ancipiſi Republ. Tac. l. 1. Ann. c Satis ſuperque miſſione, & pecuniæ & mollibus conſultiis peccatum, Id. ab.

consistit medium, sed semper excedit in alterutro.

§. Ubi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audet, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere potuit.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Joanni primo contigit, qui cum Coronam Lusitanæ per mortem Regis Ferdinandi socii sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, iussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma interea corripere, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi causa jus suum ad justitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniatur, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verum hoc ipsum sæpe fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contra cunctantur, ut diu multumque considerando procedant cautiùs, & quia nimirum prudentes esse cupiunt, hære solent in mediis, immo dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod norunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contra ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solum in consilium adhibent,

F f 3

hibent,

d Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum; terrere, ni paveant; ubi pertimuerint, impunè contemni. Tac. l. 1. Ann. e. Mox utrumque consilium aspernatus, quod in ter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec providit. Idem l. 3. Hist.

hibent, nulla præteriti ac futuri habitâ ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cum alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longè latèque posset extendere. In eandem causâ referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie consistatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verùm ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eamque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm si ab hoste cæsi fuissent (æpius; nulla enim clades major, quàm si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ viscera immigravit. —

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituere adumbratam per volatum Dadali, qui nec Soli nimium appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ, quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madescerent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura ferviles non sunt, sed ingeniis cultis potiùs, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æquè periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine frano relinquere, quia † nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem; uti de Romanis Pisoni dicebat

† Tac. lib. 4. Hist.

bat, f Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neq; enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. † *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum causa est iis, qui præsumunt, eò quòd cum prudentia conformare se nesciat, uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipsi desciscant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potiùs bonos, quàm effecisse; quam egißigiam laudem de Agricola in gubernatione Britannia commemorat g Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsentis quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed * *vitium est malignitatis humanæ, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentis carpimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in

F f 4

illa

f Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ rognantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus est hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem. Tac. lib. 1. Hist. † Idem lib. 4. Hist. g Maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse. Tac. in vita Agric.

* Quint. in dial. de orat.

illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vita pa-
riter suæ & imperii jacturam h fecit.

*h Noctis antiquus rigor, & nimia severitas, cui parca
non sumus. Tac. l. i. Hist.*

SYMBOLVM LXXXVI.

ANimus humanus contentus minimè fuit rerum
terrestrium speculatione, quin immo tantæ mo-
ræ impatiens, quòd rerum cælestium cognitio post
obitum usque differretur, corporis sese vinculis exe-
mit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad in-
dagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, &
auditu assequi non licebat; adeòque in imaginatione
sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ,
effin-

effingendo sphaeram cum talibus orbibus differenti-
 bus æquantibus, & epicyclis, ut diversos astrorum &
 Planetarum motus scitè exhiberent; & tamen certus
 omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen
 consecutus est gloriam, quòd mundum hunc animo
 nunc nôset concipere, qualis esset, aut quomodo sub
 alia forma, & dispositione posset constitui. Verùm in
 idea ista non acquievit animus immo inquietus, & in
 investigationibus suis periculosus aliam planè diver-
 sam postea sibi imaginatus est, ac persuadere voluit
 aliis, perinde ac si Sol centrum esset aliorum orbium,
 qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo reci-
 piant. Opinio impia & aliena prorsus à ratione na-
 turali, quæ quietem concedit gravibus contra divinas
 literas, quæ terræ stabilitatem faciunt æperpetuam:
 contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat
 moveri, ut fruatur Solis radiis. Sol verè minimè, ut
 eos homini communicet, cum tamen (sicut res omnes
 aliæ creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & ser-
 viat. Certum itaque est, Principem illum lucis, quæ
 ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas
 collustrare, & præsentia sua iis formam tribuere, cir-
 cumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad al-
 terum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes,
 si non æqualem calorem, lucem saltè æqualem ab
 eodem hauriant, qua re sapientia divina avertit
 damnum, quod futurum esset, si Sol à linea æquino-
 ctiali non secederet: nam Provincias quasdam radii
 solares planè adurerent, aliæ nimio rigerent frigore,
 & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud
 naturale erudit Principes, quanti ad utilitatem pu-
 blicam referet, si ipsi *velocissimi sideris more*. Status suos
 & Provincias absque intermissione obeant, ut calorem
 rebus & subditorum affectui bimpertiant; id quod
 Propheta Regius indicare voluit, cum dixit, Deum

F f s

supra

^a Terra autem in æternum stat. Eccli. I. 4. ^b *Velocissimi
 sideris more, omnia in visere, omnia audire. Plin.*

supra Solem suum posuisse & tabernaculum, qui nunquam conquiescit, & semper rebus adest. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & stabilem; quo factum, ut res maximas ipsimet conficerent, quas per Ministros suos minimè potuissent, qui et si gnavi satis & solliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipse Princeps, si coràm præsens adesset, quia aut mandata iis desunt, aut facultas. Christus Dominus simul ipse ad piscinam venit probaticam, sanitatem reddidit *d* paralytico quam Angelus annis triginta octo *e*idem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam solum *e* commoveret, & ideo ut Ministro facultatis suæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur status per solas aliorum relationes, ac propterea suadet Salomon ut Reges ipsi subditis aures *f*accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipsos, non apud eorum Ministros, est assistentia & virtus *g* divina, quæ comitatur solum scriptum, cui Spiritum sapientiæ, consilii, fortitudinis, & pietatis *h* infundit, immo divinitatem quandam, qua Princeps futura *i* providet, ut nec in iis, quæ oculis usurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli queat. Nihilominus tamen pacis tempore non videtur omnino inconueniens statum in certo aliquo loco

c In Sole posuit tabernaculum suum. Pf. 13. 6. *d* Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Joann. 5. 3. *e* Angelus aurem Domini descendebat secundum tempus in piscinam: & movebatur aqua. Ibid. v. 4. *f* Trabete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum. Sap. 6. 3. *g* Quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo. Ibid. v. 4. *h* Et requisit super eum spiritus Domini: Spiritus sapientiæ & intellectus: spiritus consilii, & fortitudinis: spiritus scientiæ, & pietatis. Is. 11. 2. *i* Divinatio in labiis Regis. Prov. 16. 10. *k* Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque secundum auditum auribus arguet. Is. 11. 3.

loco cōmoratio, satiq; erit Provincias obeundo Sta-
tus suos semel coram inspexisse: neq; enim sufficiunt
æraría pro sumptibus & impensis ad frequentes aulae
translationes necessariis, nec fieri ista possunt absque
insigni subditorum detrimento, atque adeò quin per-
turbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & guber-
natio atque iustitia retardentur, Rex Philippus secun-
dus toto gubernationis suae tempore vix unquam Ma-
drito pedem extulit.

In occasione belli magis consultum videtur, ut
Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos su-
os: ideo enim sacrae paginae / Pastorem eum vocant, ac
Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saül-
lem inungeret, non dixit in Regem, *m* sed in Ducem
supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse offi-
cium, & quod olim Reges exercere fuere soliti. Ea
in re populus suum fundabat desiderium, cum Regem
peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egredere-
tur, & pugnaret pro eo, Præsentia Principis in bello
animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant
Reges infantes etiam in cunis ista præstare, & ideo ad
proelia eos unà secum deportabant. Antigonus De-
metrii filius sic statuebat, præsentiam suam in navali
proelio, multis hostium navibus p comparari posse.
Alexander M. militum suorum erigebat animos, ponē-
do iis ob oculos, quod primus sese periculis q objice-

F f 6

ict.

*I Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formida-
bunt ultra, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero,
dicit Dominus. Jerem. 23. 4. in Unges eum Ducem super
Israël. 1. Reg. 9. 16. n Rex enim Dux erat in bello. Arist. lib.
3. Polit. c. 11. o Rex enim eris super nos, & erimus nos quoq;
sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur
ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. 1. Reg 8. 19. &
20. p Me verò, inquit, præsentem, quàm multis navibus com-
paras? Plur. in Epoph. q Et is vos ego, qui nihil unquam vo-
bis præcepi, qui primus me periculis obtulerim, qui saepe cõ-
vens clypeo meo teni, Curt, lib. 8.*

æt. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque seriùs illa perferuntur, postquam præterit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitât cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat: † *Nemo vestrum est, ajebat, cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cum sic milites alloqueretur:

* *Diehi di voi no sò la patria, e' l seme,
Quale spada m' è ignota, ò qual saetta.
Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Eà ratione necessum non erit, ut Princeps potentia suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ut diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componit sanimos.

§. Verùm non qualiscunque bellimotus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foras, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat in

† Liv. dec. l. 2. * Tass. can. 20. † *In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quam expectare mallet.* Tac. l. 4. *Ann f Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui Sacramentum ejus detrectabant.* Divus Augustus vultu & aspectu Altiacis legiones exterruit. Tac. l. 1. Hist.

in tumultibus & Germaniæ; cùmque alio tempore ipsi obtrectarent, quòd non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, † *immutum adversus eos sermones se præbuit, fixumque ei fuit, non omniterè caput rerum, neque sermè que publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in proelium contra Israëlitas, qui Absolonis partes sequebantur, eò quòd ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quàm ipse in persona sua, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret, aut cæderetur, adeòque satius fore videretur, ut is pro præsidio in urbe remaneret quod & fecit. Quòd si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

* *Vindictam mandasse sat est.*

Idem videtur, si solius defensionis causa arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem, si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quòd si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum vehemens censebitur ambitio semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci; Indiarum verò Hermannò Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentiæ Principum ab aulis periculo nō earent. Id experientia

F f 7

in

† *Neq; decorum Principibus, si una alter àve civitas turbet, omisâ urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann. † Tac. l. 1. Ann. u *Egre diar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exhibis, si enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; si ve media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: melius igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio.* Ad quos Rex ait: *Quod vobis videtur rectura, hoc faciam.* 2. Reg. 18. 3. & 4.

* Claud.

in Hispania comprobavit, quando Carolus quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas suas exponat & discrimini. Idem ipse Sol, cujus figura in præfenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

— — — *Medium non deserit unquam*

† *Cali Phœbus iter, radius tamen omnia lustrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longè à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob causam Mucianus Domitiano Imperatori suavit, ut Lugduni in Francia se contineret, & tum primùm se moveret, cùm Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis & jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedere, ut ne pugna ad Bedriacum præfens adesset, è cujus successu Imperium & dependebat. Fortiorem magisq; prudentem in præfenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosâ constantiâ semet tuetur, prode sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domûs Austriacæ consistere: atque adeo primus est in periculis & laboribus militatibus.

Men-

x *Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis, Tac. l. 12. Ann. † Claud. y Ipse Lugduni vim fortunamque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus. Tac. lib. 4. Hist. 2 Postquam pugnari placitum, interesse pugna Imperatorem, an seponi melius foret, dubitare. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem objeclare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulere, ut Brixellum conderet, ac dubiis prætorum exemplis, summa rerum & Imperii se ipsum servaret. Tac. l. 2. Hist.*

† *Monstrat tolerare labores,**Non jubet.*

§. Verum in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num forte successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit fatis, & armorum capax, & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ut in Magnete videmus, qui tangendo ferrum, eiq; virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quam se solo faceret. Quod si gravis fuerit necessitas, fatis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuatur, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propius assisteret.

† *Lucan. lib. 9.*

SYMBOLVM LXXXVII.

NON semper fortunata est prudentia, nec infauusta semper temeritas, & quamvis * *quisquis sapit celementer, non tuto sapiat,* expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum sequantur imperum naturalem, quia si cunctentur, refrigerant paulatim, & determinare se recte nequeunt; nec male evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi causarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadè non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audacius, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam transit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam
urbis

* *Sophoc.*

urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Julius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeri-

tas. Non omnibus à prudentia satis caveri potest, nec res grandes suscipiuntur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Caspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cum plebem inter & Nobilitatem seditionem exortâ intelligeret: periculum grande erat, cumque è Comitibus aliqui media quadam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo planè libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula con-

conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum.
 † Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equi-
 tibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obside-
 re ausus est, & licet omnibus expeditio hæc temeraria
 videretur, immo impossibilis, deditio tamen facta.
 Consilia audacia ex eventu ferè judicantur, si feliciter
 exeunt, laudantur à prudentia, & damnantur ii,
 qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut
 in celeri temeritate, aut cum moderatè agit, cavere si-
 bi satis possit, quia ab eventibus futuris & sagacissimæ
 etiam providentiæ incertis dependent. Interdum te-
 meritas occasionem antevertit, & subsequitur mode-
 ratio, interdum inter utramque transit illa subito, nec
 capillum habet in occipite quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed post occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad
 agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem
 dispositionem & effectum divinorum decretorum ita
 expedit, & tunc consilia audacia non nisi pruden-
 tia sunt, errores verò relictio ipsissima. Si Monar-
 chiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instat
 Babylonicæ turris calum tentet contingere, confun-
 dit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant,
 inter se; adèd ut si unus calcem petat, alius aut id non
 intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eo-
 rum obitu, qui cum summo imperio præsent aliis,
 non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis ab-
 rumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiri-
 tus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam
 referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse,
 sed ejus exultationem. At si contra Monarchiam
 aliquam evchere cogitet, creat illa ætate magnos Du-
 ces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis
 præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandæ
 aliquod specimen. * Pleraque in summa fortuna auspiciis

& con-

† Mar. Hist. Hisp. l. 12. c. 19. a *Fortuna in sapientiam cecidit.*
 Tac. de more Germ. b *In tollendo manum, saxo funda de-*
jecit exultationem Golia. Eccl. 4. 7. 5. * Tac. l. 3. Ann.

et consilium potius, quam telis ac manibus gerantur. Tunc
 examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent
 arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Ro-
 muli apud intentatum. Ictus etiam errans Funda-
 toris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit,
 tanquam ejusdem prognosticon; atque adeo non
 semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut
 sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Monarchias,
 sed impulsus ille superior, qui causas omnes simul
 sumptas movet, pro earum augmento, aut conser-
 vatione, & tunc etiam easus ab æterna illa Mente
 directus efficit, quod prudentia inanimè sibi imagi-
 nari antea potuisset. Cùm rebellasset Germania,
 & res Romanæ in extrema essent desperatione, † *af-*
fuit; ut sape aliàs, fortuna populi Romani ex Oriente.
 Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & pru-
 dentia magni alicujus Herois, nemo alius, quantum-
 vis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos asse-
 quendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles
 fuit, sed minimè felix, quod movisset adversus ma-
 gnum Ducem, destinatum ad firmandum in Ita-
 lia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum disponen-
 te (uti & fecit cum Imperio Romano) Initia illius
 & causas, opera in primis Regis Ferdinandi Catho-
 lici, qui prudentia sua & regnandi peritia Monar-
 chiæ illius jaceret fundamenta, eandemque fortitudi-
 ne sua erigeret, ac dilataret: tam attentus sanè ad in-
 crementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese
 offerebat, occasionem negligeret, immo ultro omnes
 accerferet, quas judicium humanum ullo modo
 assequi poterat: tam denique in exequendo strenuus,
 ut primus semper esset in subeundis periculis, & labo-
 ribus militaribus exantlandis; cùmque homini-
 bus longè faciliùs esse soleat aliorum imitari exem-
 plum, quàm jussa exequi, dabat operam, ut operibus
 suis potius, quàm mandatis præciperet. Verùm quia

† Tac. l. 2. Hist. c. Struebat jam fortuna, in diversa parte
 terrarum, initia causasque Imperio, Tac. l. 2. Hist.

ingens illa fabrica egebat operis, protulit aras illa (magnum Virorum feracissima) Columbum, Herma-
 num Cortesium, ambos fratres, Franciscum, &
 Ferdinandum Pizarium, Antonium de Leiba, Fabriti-
 um, & Prosperum, Columnam, Ramonem de Cardona,
 Marchiones de Pescara, & Basso, & plures alios Heroës,
 tam illustres, ut vix unum talem singula ferant sacula.
 Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus
 tunc produxit, nunc non furor Martis, sed lenta ali-
 qua febris eam antetempus eripit. Intra annos oppi-
 dè paucos in maturâ morte sublato vidimus Petrum
 de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de To-
 ledo, Marchionem Spinola, Consalvum de Corduba,
 Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de
 Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Com-
 item de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam
 illustres, ut non minùs adepti sint gloriæ ex rebus cum
 laude gestis quàm ex iis, quæ in futurum adhuc ab iis-
 dem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis
 illius providentiam! quis ex istis non argueret incli-
 nationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Clau-
 dii Imperatoris temporibus † *numerabatur inter ostien-
 ta, diminutus omnium Magistratum numerus, quæsto-
 re, adili, tribuno, ac prætor, & consule, paucos in tra men-
 ses defunctis; nisi adverteret, ideo ista tolli instru-
 menta, ut testata omnibus fiat, divino potius favo-
 re, quàm viribus humanis, niti conservationem il-
 lius potentia, quæ columna est Reipubl. Christia-
 næ Primus ille universi Motor has rerum vicissitudi-
 nes, has Imperiorum alternationes disponit. Unum
 sæculum in una aliqua Provincia viros magnos su-
 fcitat, excólit artes, illustrat arma, & aliud sequens
 mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia qui-
 dem supersint virtutis, aut fortitudinis, quæ præte-
 ritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in
 hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, in-
 est in causis illis secundis cælestium orbium!* Non
 mere

† Tac. l. 12. Ann,

mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; aliæ quia statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cùmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, signum est, eam saltèm conferre ad operationes & effectûs. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentiæ suæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rursus ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiâque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obsistere nequeunt, immo eidem impliciti miserè unâ corruunt absque honore & fama, quin etiam merito accidisse videtur interdum, & casus in culpam transit. Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse causarum cursus eam secum trahit, aut cessante divinâ illâ luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur & seriùs. Principes & Consilarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat e illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maximè profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Casus vident, & eos non avertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potiùs. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent

Canto-

† Vellejus. d. *Cujuscunquæ fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Vell. lib. II. e. *Claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, operiet.* Is. 29. 10.

Cantones Helveti tam prudentes semper & fortes in tuenda patriâ suâ & libertate, nunc tamen ad eò negligentes, sine omni cura, ut ipsi sine ruina imminētis causâ sint. Constituerat Rempubicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eamque cinxerat provinciis Alsatia, & Lotharingia, & Burgundia adversus potentiam Francia & aliorum Principum, cumq; à belli incendio longissimè abessent, felici & optatâ gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocârunt, foveruntque spectantes è propinquo provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta sint pericula potentia alicujus vicina, quæ viribus superat, & cujus fortuna necesse est, ut ex eorum cineribus assurgat altius. Metuo sanè (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa consistentia corporis Helvetici præterierit & ne deficere illud jam cœperit consumptis iis spiritibus & viribus, quæ æstimationem ei & magnitudinem peperere. Habent nimirum Imperia suas periodos: Quod duravit diutius, à fine & termino suo abest propius.

SYMBOLUM LXXXVIII.

Quam mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edidit effectus! Quam amica ejus cum stella polari consensio, ut licet in hujus pulchritudine, pondere suo præpeditus suos non semper desigere possit oculos, faciant id tamen acus magnete tincta! Quæ inter utrumque proportio est? quæ tanta vis, ut nec in distantia quidem tam longa & remota operari desinat? Et cur in illam stellam, aut cæli punctum inclinât potius, quàm in aliud? Nisi communis esset experientia, ignofantia, artibus magicis illud ascriberet; uti solet in effectibus naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus causas penetrare non potest.

Nec minus admirabilis est Magnetis effectus, in attrahendo ad se, levandòque ferro, contra instam ei
gravi-

gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiae isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violem-

tum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum causarum concursum, qui (ut diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendumque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contra nitendo causarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facilius: nam series illa & connexio causarum, à causa prima motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit, facile in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus inferni se finit;

nit; verùm ubi continuis imbris, aut nivium lique-
 scientiũ aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, &
 si quis ei obstitat, hæc ipsa detentio vires ejusdem au-
 get, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus S. nos
 monet, ne opponamus nos cursui a fluminis, Patientia
 impetum illum superat, qui citò transit, evanescente
 sensim potentia: unde & mali angurii loco habebatur
 pro bello Vitellii in Oriente, quòd Euphrates tanto pe-
 rè excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spu-
 mæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum,
 quàm mox desinerent illi fluminum b impetus. Quan-
 do igitur multæ causæ in unum conspirantes victorias
 Principis hostilis comitantur, & felicem expeditioni-
 bus militaribus viam patefaciant, magnæ erit prudenti-
 æ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficient,
 non quòd illæ necessitatem aliquã inferant liberæ vo-
 luntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis
 motus tenet imperium non in illa exteriora, Pøterit
 illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem
 non obruatur, efficere semper non poterit. Plus constan-
 tia in sperando valet, quàm fortitudo in proeliando.
 Noverat illud Fabius Maximus, adedque illum
 Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec
 longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam
 Romanam conservavit. Eventus vires, & incre-
 mentum sumunt ab invicem, & opinione auctori-
 tatem nacti crescunt subitò, ut nulla tanta sit po-
 tentia quæ iis obsistere satis possit. Carolum quin-
 tum Imperatorem fortunatum reddidit & gloriosum
 Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium
 ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in
 rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis
 Nationum omnium applausus & admiraturatio se-
 quebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant,
 & Rex

a Nec coneris contra ictum fluvii. Eccl. 4. 32. b Flumi-
 num instabilis natura simul ostenderet omnia, raperet que.
 Tac. l. 6, Ann.

& Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem in fringere conatus suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primùm suum exerit robur; absq; illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totùmque præ-nè orbem terrore complevit, & glande unicâ plumbeâ trajectum mox disparuit. † *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentia non suâ vè nixa.* Fragilis est omnino illa vis causarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxia sunt ac temporari, quod sensim earum effectus dissipat. * *Multa bella impetu valida per tadia & moras evanescent.* Qui multorum hostium cœdere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt causæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una aliqua re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla cœderis confociatio major, quàm illa Cameracensis contra Rempublicam Venetam; verùm constantia, & prudentia fortissimi illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, post iterum collabuntur. Qui tempus illud nô slet, faciliè eas & superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exigua morula consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra aut ignorantia graviter eos efficit: cum enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultro cedimus, aut eos etiam promovemus iis ipsiis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Cœmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proscribendo, supremum illius Dominum eum effecere. Majori cum prudentia fortunæ illius torrentem observavit Nicolaus Uzanus, & ne ab

oppo-

† Tac. l. 13. Ann. * Id. l. 2. Hist. c *Opportunos in magnis conatibus transitu rerum, Id. l. 1. Hist.*

oppositione incrementum sumeret, satius esse putavit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at unâ cum illius morte consideratio tam prudentis consilii desit. Nec occulta esse potest major illa vis similitum casuum, siquidem in horum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini eorundem planè videantur contraria, atque adeò **optimum tunc est pati, quod emendare non possis, & Deum, quo auctore cuncta eveniunt, sine murmure comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quàm nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui cursu illo rapi se finit, quàm qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo certæ esse desierunt prædictiones de statua, cui pedes erant lutei, ut Nabuchodonosor d somniaverat, quòd aliam ex auro solido fieri curasset, eamque jussisset adorari. Verùm hæc voluntatis nostræ ad divinam accommodationi non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostrâ & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis causa extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia à nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut e prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tametsi ea sine nobis disposita fuerint, sine nobis tamen facta non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum telam, in dextrina æternitatis pertexam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui causas disposuit, effectus ante vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subiectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret: si illud gratiæ fuit aut meriti, hoc justitiæ ascribi debet. Implicite ruinis casuum unâ cadit voluntas nostra, cùmque sapientissimus ille

G g

rerum

* Sen. ep. 108. d Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream. Dan. 3. 1. e *Immanu Domini prosperitas hominis.* Eccl. 10. 5.

rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in contumeliam. In disponendis ab æterno imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentibus habuit supremus ille orbium. Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eaque præscientiâ fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is, qui immensâ suâ sapientiâ eas longè antè prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coegit, quin illa immutavit potius, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita in causa fuit, cur ei frater suus Henricus in corona succederet, non contra. * *Valentior enim omni fortunâ animus est, in utramque partem res suas ducit, beataque ac misera vita causa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & ipsidem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eandem debetur gloria: neque enim minùs suam fabricatur fortunam, qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Unica sola hora imprudenter transacta exercit, quod annis multis partum fuit.

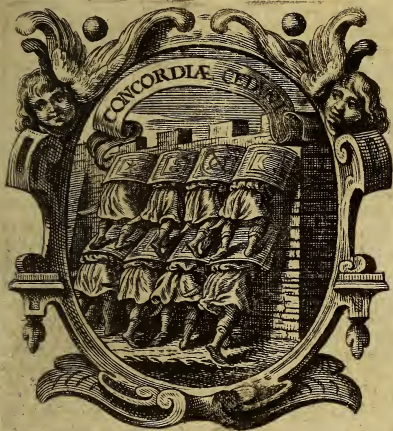
Agen-

*¶ Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Ad Rom. p. 21. * Sen. Ep. 98.*

Agendo & vigilando Dei parantur g auxilia.

g Non enim votis, neque supplicii muliebribus auxilia
Deorum parantur, vigilando, agendo prosperè omnia cedunt.
Sallust. Catil.

SYMBOLUM LXXXIX.

Concordia res parvæ crescunt, discordia res maxi-
mæ dilabuntur. Unitæ inter se cuilibet vi resistunt,
quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam
equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sagitta-
rum fasciculum a diffringere? & singulæ tamen mini-
mæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis
Sertorius, & Scilurus Scythæ vim concordie

G B 2

adum-

a Fasciculum triplex difficile rumpitur. Eccl. 4. 12.

adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unicum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra statutam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multitudine simul milites, confertis invicem scutis, alios unione recipiâ, & concordia in altum extolentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contra hæc deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem causa mortis alia non est, quàm dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem profus in Rebus publicis accidit; uti eas consensio communis in unum coegit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absque in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit a justitia absque ista verò ad arma concurretur, & excitato belli civilis incendio, facillè ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica, Antiqui, ut discordiam exprimerent, fœminam depingebant vestes suas lacerantem,

b *Et scissa gaudens vadit discordia palla.*

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatèque communem si unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eamque tantopere diligit, ut cum eadem, Job c teste, Monarchiam caelestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æquè Rebus publicis perniciosum esse, ac divisionem. Concordia

a *Ex iustitia legem in concordia disposuerunt. Sap. 18. 9.*
 b Virgilius. c *Qui facit concordiam in sublimibus, Job. 25. 2.*

dia civitatis ornamentum est, murus & praesidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit. Dissensiones domesticae hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis agebat Galgacus: *† Nostri illi dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt.* * *Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habentur.* Verum non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eumque in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verum id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potius: siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuo ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautae solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potius ex eorundem pugna multae nascuntur infirmitates, & vitae brevitates, dum praedominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solum vegetabilia, quia pugnantem illam contrarietate carent, perdurant diutius. Planè necesse est, ut quod à se ipso diffidet, & discordat, patiat; quod verò patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliquam dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit? quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimit imbecillior, & illa, ut se tueatur, haec ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subiciunt, aut novam introducunt gubernationis formam, quae semper serè tyrannica erit, ut plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordare illos servare potius, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui di-

¶ g 3

viti

† Tac. in vita Agric. * Tac. l. 2. hist.

visti sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ causa est, permittit providentia divina (ut pote quæ illam extremè d' detestatur) ut ex ipsa artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant: factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum eum applausu & amore acceptatus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliasque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potius, ut Status sui unionem foveat, quam facile conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis, ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coerceri possint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde confurgit gubernatio; & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solum operæ pretium videri posset, & licitum excitare in Regnis discordias, cum ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tantò minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quam pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem
* concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum

d' Et septimum detestatur anima ejus, eum, qui seminat inter fratres discordias. Prov. 6, 19. * S. Iud.

dum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebus publicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices : nam ista contrarietas, aut potius æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphaeras Reipublicæ, eamque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniant, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secus atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium foedera perveniat.

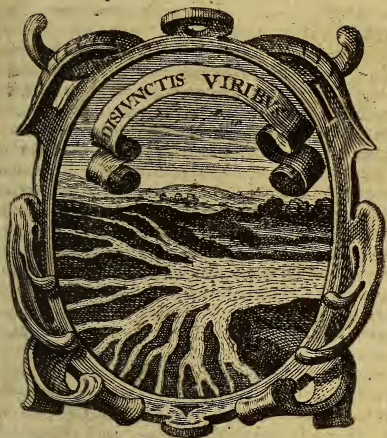
Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes; nam si eo non probe curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejusque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quam ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verum si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionesque alterius evertat, quam ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facile ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob causam junxere se Drusus & Germanicus, ne forte afflante eorum favore cresceret discordiarum flam-

ma, quæ in Tiberii palatio successa fuerat. Ex quo illud etiã liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi iudicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, iubebatque, ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hanc nostrã ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum causa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Unum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordēs sunt inter se: quo nomine Agricola laudat Tacitus, quòd † *procul ab æmulatione aduersus collegas* esset. Et sanè minùs incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiã bonos, si inter eos non satis conveniat id, quòd rarò feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quòd maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus Remedia sũnt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divissam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulae obsequiis deprimere.

† Tac. in vita Agric.

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cum dixit Deum scissurum fluviis a terra; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpsissent; id quod expertus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, & palam confessus exclamavit: *† Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quàm divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, resistere ultrà non potest. Quàm superbè intra alveum suum

Gg 5

suum

2. Fluviis scindet terra. Habac. 3. 10. † 2. Reg. 5. 20.

fluum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit; nam cum in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus fortè submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundiâ, ut jussit illicò in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum se b exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam eriperet. Omnia ista Symbolo presentis occasionem dedere, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quò enim potentia major est, eò majoribus viribus, sumptibusque ad suam defensionem indiget, nec pro ea re habere potest tor Ducees & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minimè sumptuosum majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subitò ad arma vocat, quàm bellum aliquod solenni ritu inditum.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ causas d serere: ^{insidi-} discordia enim & seditio omnia facit opportunitiora

b Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus superstagnavisset. Tac. lib. 1. Ann. c Quin ipsum Tiberim nocte profus accolis fluvio orbatum, minori gloriâ fluere. Ibid. d Prudentis esse Ducis inter hostes discordiæ causas serere, Veget, l Livius.

insidiantibus. Ejusmodi artibus dominatum suum in Hispania stabilivèrè Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecèrè Carthaginensibus. Eapropter non imprudens fuit consilium Marthionis Gaditani, † quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porrò factiones, quæ ipsum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diversa studia distraxerant. * *Urgentibus Imperii Romani fati, nihil jam præstare fortuna majus potuit, quam hostium discordiam.* Nulla pecunia locatur utiliùs, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicujus hostilis; aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores sunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verùm ea in re singulari advertentia opus est: interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hostilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui absque causa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes domus Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilis sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & causæ eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus utilicebit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoq; docet fieri proditores. *Æmulatio*

G g 6

intes

inter personas sit, non inter officia, Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientiâ, nec prodicione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immo auxilio iis saepe fuere. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præstò fuit Regi Franciæ adversus Anglos cum hi occupassent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit eidem Regi suâmet præsentia assistere, ut Hugonottas Montis Albani, debellare posset, & Provinciis suis eicere. Quæ insignis & heroica benevolentia non nisi ingratitude compensata fuit postea, relictis rationi documentis, ut non tam facile Statûs alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum proprio æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, ad eòque modis omnibus conetur, quâ copiis, quâ subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis constatur, tueri se possit. Quæ in re errare solent non pauci; dum qui absunt longius, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis vicinior

e Non fraude, neque oculis, sed palam, & armatum populum Romanum hostes suos ulciscit, Tac. lib. 2, hist.

cinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus, & Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo amplius non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus: † *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilis, quam quod in commune non consulunt. Rarus duabus, tribusve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus: ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, Provinciæ Italiæ, Burgundiæ, & Belgicæ; siquidem generosâ quâdam æmulatione Majestati suæ ultrò offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis unâ viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribebat Serenitas Vestra tenerrimo suo pectori hæc obsequia, & crescentibus ejus gloriosis annis unâ etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

* *E juzgareis qual è mais excellente,*

Ofer do Mundo Rey, se de tal Gente.

† Tac. in vita Agric. * Cam. Luc.

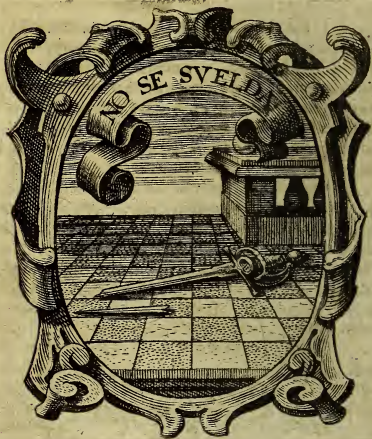
SYMBOLUM XCI.

Videtur amicitia Rempublicam magis * continere, & majore, quàm justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justii essent, tamen amicitia præsidium requirerent. Maximum inter homines bonam, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventus prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suader modestia, in illis constantia; in rebus tam secundis,

G g. 7

* Arist. lib. 8, Ethic, c. 1.

cundis, quàm adversis præstò est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item.

Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest, sine communicationis & subsidii murui vinculo, amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonfi Sapientis in libro Legû, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. *Orro-
siles

* L. 19, tit. 2. p. 2.

¶ Los amigos, que es muy fuerte cosa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamiento del amor pasa, e vence al linaje, è à todas las otras cosas, así es mayor la cuita, è el pesar, quando se parten. Quando ergò magis probata, majorisque sinceritatis amicitia fuerit, tantò minus valebit, ubi semel violari cœperit, Crystallus fracta prorsus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, si in frustra dividatur, Gladius semel contractus solidari iterum non potest. Qui amicitia reconciliata confusus fuerit, deceptum se inveniet: ad primum enim adversitatis casum, aut spem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promissiones tam benevolæ jure jurando à Saule firmatæ, satis fuere, ut David de reconciliatione illa securus æ esset, aut ut Saul adversus illum machinari desineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Esau cum fratre suo Jacobo in gratiam redire voluit, & tametsi utrinque magna amicitia redintegratæ pignora essent atque indicia, nunquam tamen Jacobi dissidentiam tollere omnino potuere, quin illud modis omnibus conatus est, ut sese ab illo sejungeret, & securitati suæ confuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum est, quod hodie splendet, & cras æruginè b obducitur. Nec satis sunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitus. Ervigius * (post usurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ sanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni postea successorem designavit; verùm hoc ipsum impedire non potuit, quò minus Egica Regni suscipiens gubernacula,

a Abist ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca. 1. Reg. 24. 23. f Gen. 33. 12 b Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim aramentum, aruginat nequitia illius: & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo. Ecclesi. 12 30. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 13.

nacula, concepti in foecorum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnere remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursus stillant sanguine. Injuriæ locis paludosis sunt similes, quæ licet exsiccantur, facile tamen aquas iterum hauriunt. Offendentes inter & læsum umbræ quædam interjiciuntur; quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secunda est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, semperque eum intuetur, ut hostem. Præterquam quòd ** proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiat) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnas earum a stimanda est, omnes quippe amicitia tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedonia, qui eas solâ utilitate meriebatur, non fide. In iis verò amicitiiis, quæ magis ratio Status quædam sunt, quàm mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursus exercendum esset odium; falleret enim Principem confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque, Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut etiam amici esse desinant. Verùm etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitia anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerunque factitent alii. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his

Sym.

** Tac. in vita Agric.*

Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hætenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulationis: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitias spoliat. † *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verum amici.* * *Non auroneum istud sceptrum est, quod Regem custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimumque.* † *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quam boni amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutua fovenda est potius, quam muneribus: nam ingratum esse solet rei privatæ studium, cui nunquam fit satis. Illius causa finguntur amicitia, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui * *dum amicitias magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quam habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quam auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quod ea fuerint majora, eò minus continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris, quos in ærariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo, inquam, quod largiri possunt, quam quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quam gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit in errorem istum omnes ferè Monarchiæ incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis
illam

† Sallust. * Xenoph. † Tac. l. 4. hist. * Tac. l. 2. hist.

Nam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias servent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognitâ enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obsistere ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires. Imperatores pecuniâ & largitionibus Parthos, Germanosque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinâ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suavitatis Tisaferni, ** ne tanta stipendia elasi Lacedæmoniorum præheret, sed nec auxiliis nimis enixè juvandos: quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimum sanguine abundare oporteret, ad disperriendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politiæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsidis. Si quod foris apud externos consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis, quâ terra, quâ mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facilè recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipublicæ suæ viscera continebat.

§. Neque

* Trog lib. 5.

§ Neque tamen hoc eò dico , quòd persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam fiat, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeantque armis succurrere potius, quàm opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accipit; armorum verò subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cùm majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quàm armis: nam ratio statù omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra eum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quàm intra suamet vice-ra illud experiri. Sic olim* *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunat, non sua tecta defendere, & debuissimus hoc discere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tamen enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longè à finibus suis bella gererent. Confinia Statù vicini Statù proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.*

* Cicero pro leg. Man.

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimirum vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres

seli-

* Plin. l. 10. c. 3. † A. l. 9. c. 11. de animal.

reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio, Quod fidei & tutelæ ipsius commissum

fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico, & hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quàm ab isthoc propter odium. Cum amico securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeòque sine suo damno præ libitu nos potest impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor, illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læsisset, jube-

jubebat lapidibus *a* obrui, non verò sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minùs nobis metuemus. Amicitia & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facillè obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm speciosis titulis tyrannidem suam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios & amicos suos afficere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes; Sabinos in jus civium adferunt. Tanquam protectores conservatorésque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuère Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsum eo usque penetrare nequissent, ignorantia aliena longè latèque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latius expandisset, ambitione rostrum suum exacuit, & sævitia suæ prodidit unguis, protectione in tyrannidem versâ. Expertæ tunc sunt Nationes exteræ, miserè suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentia suæ plumas sub aliis illis oppressionetributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cùmque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuère, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, ad invenerunt Romani colonias, introduxeruntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes Imperio. Hæc fuit magna illa
Aquila,

a Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortuus fuerint, lapidibus obruetur, Exod. 21. 28.

Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis alis, multisque pennis*; ubi septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plura ejus ungues erant. Quoties existimant homines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt? quoties putant lilio se regi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempublicam Florentinam, commiserat patrocínio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Joannem Galeasum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam, abduxere. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm caro sibi steterit, quàmque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grifones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocínio: divisis & dissolutis jam illustribus Provinciarum suarum circulis, quibus splendescerat, & sustentabant diadema Cæsareum: defœdatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbatâ harmoniâ gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiâ redactâ antiquâ ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia, quæ optimè illam tueri ac conservare antea noverat; conculcata & flamma vastata ac ferro à Nationibus exteris, variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, exposita arbitrio: serva amicorum & hostium: suis met malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta

b Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis, Ezech. 17. 7.

menta queat agnoscere. Ita Provinciis accidit, quæ se-
cum ipsa non satis conveniunt, & Principibus, qui ex-
traneis utuntur viribus, præsertim si, qui eas mittit, sti-
peadium non solvat: auxiliares enim copias pariter ac
hostiles in illorum conspirant ruinam; quemadmo-
dum civitatibus Græciæ contigit, quando † *Philippus*
Rex Macedonum libertati omnium insidiatus, dum conten-
tiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos
pariter, victoresque subire regiam servitutem coegit. Gloria
primùm ad inferioris defensionem inflamat ani-
mum, & ambitio postea nihil finit reliquum. Qui vi-
res suas in alterius impendit gratiam, compensatio-
nem ab illo postulat. Provincia ipsa Principis poten-
tioris suppetias ferentis amore capitur, existimanti-
bus nimirum subditis, sub ejus dominata se magis se-
curos fore, magisque felices, absque timore & bello-
rum periculo, sine gravibus tributis, quæ Principes in-
feriores solent imponere, sine injuriis denique & of-
fensionibus, quas communiter ab illis accipiunt. No-
biles præterea majori honori sibi ducunt, si illustri-
ori serviant Domino, à quo ipsi honorentur, & qui
plura habeat præmia ac munera, quæ dispertire pos-
sit. Omnes istæ considerationes tyrannidem, & usur-
pationem ferentis opem, aut defendentis promo-
vent. Copias auxiliares ei parent potissimùm, qui eas
mittit, aut ex solvit stipendia, & regiones, in quas de-
ducuntur, tractant velut alienas, confectæque bello
cum hoste, in amicum movere necesse est; ut proinde
consultiùs, & minoris videatur esse periculi, minùsq;
sumptuosum Principi inferiori, amicè cum potentiori
transigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod
sine his obtineri nequit, minùs postea, ubi recesserint
iterum, conservari poterit.

§. Periculum istud advocandi auxiliares copias
tunc magis metuendum est, quando Princeps, à quo
eæ mittuntur, aliam profiteretur Religionem, aut ad
Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit saltèm,
aut

aut si eundem sibi subicere magni sit emolumentum, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quam spes commodi & rationes Status; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domûs Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparatantè, quam suo deesset officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absque ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cum enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissimè hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quam dominatum æstimantes.

Quod si necessitas aliquando arma auxilia petere coegerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut ne copiæ alienæ majores sint, quam propriæ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Ducem præficiat; ut non collocentur in præfidiis urbium, ut misceantur, dividanturque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

c Tu Cherub extensus, & protegens. Ezech. 28. 14.

SYMBOLUM XCII.

TYrrhenum mare expertum est sapius pericula amicitia & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus: facilè enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus

evassisset Mundus, si suismet experientiis edoceri se
passus esset; sed temporis longinquitas eas rursus
obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per

montis illius declivia solo intulerant incendia præ-
rita, omnia opplendo cineribus, quos immisso pau-
s post annis aratro in agrum denuò coloni conver-
runt, Evanuit damorum memoria, aut certò nemo
m conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut
eritò eorundem metus debuisset esse perpetuus.
bdidit mons ille sub viridi suo pallio ærum & sic-
tatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil
spicatum mali fœdus cum eo iniit, eúmque strinxit
ndarum suarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius,
uæ inter ambas istas naturas intercedit, contrarie-
H h tatis

tatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intus ille moliretur. Crevisse inter utrumq; communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit viciniam mare, sicut illum amicum non nisi munimenta adversus se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hæc nostra ætate contigit) ignem admovent. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes festivi artificiales videbantur; at paucis post horis funesta fuere prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomit liquefcentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per montis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circumjacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis namque antiqui foederis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti: ignis enim (ut alicubi loquitur Spiritus sanctus) in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obli viscebatur, Pisces flammis innatantes extincti sunt: Tales semper habebunt effectus omnia similia foedera, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coierit: nam cum nulla graviora sint odia, quàm quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquando.

do, nemo unquam impediet. Et quomodo, obsecro, conservari poterit inter illos amicitia, si unus alteri satis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus discrepant, etiam animis dissident; cumque creaturæ simus æterni illius & supremi Artificis, ferre non possumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licet bona esset infidelium amicitia, Justitia tamen divina non permittit, ut hostium suorum operâ fines nostros consequamur, quin plerumque nos castigat per illam ipsam infidelem manum, quæ pactis subscripsit. Imperium, quod Constantinus Imperator in Orientem transtulit, pessimum fuit per fœdera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut posteris correctionis esset exemplum, absque ulla tamen viva familiæ illius memoria. Quod si ob locorum distantiam, aut rerum conditionem per illos ipsos infideles castigatio fieri non possit, Deus ipse manum suam adhibet. Quas calamitates non perpessa est Francia, postquam Rex Franciscus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extremâ necessitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eumque in Europam evocavit? In supremo vitæ articulo errorem hunc suum agnovit, & detestatus est verbis gravissimis; quæ profecta à dolore Christiano piè interpretabimur, cum aliàs omnino hominis de animæ suæ salute desperantis videri possent. Sed & ab ejus Successoribus pœnam Deus repetiit, morte violentâ & infelici eos tollendo è medio. Quod si ea severitate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorumque implorant auxilium, quid illis faciet, qui iisdem opem ferunt adversus Catholicos, & in causâ sunt, cur tantos illi progressus efficiant? Docet nos istud † Petri Secundi Regis Aragoniæ exemplum: favebat is Albigenis Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma sumptulerat, centum millium hominum conflato exercitu;

H h 2

† Mar. hist. Hisp. l. 12, c. 2.

citu, cùm contrà Catholici non nisi equites ostingen-
ros & mille pedites sub signis numerarent, & ab hi-
tamen prælio victus occubuit. Simul ac Judas Ma-
chabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam
fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset,
orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus later-
assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, inter-
iit. Eandem poenam, eadèmq; ex causâ etiam de-
dère ejus fratres Jonathas & Simôn, qui ei in Princi-
patu successerant.

§. Nec sufficit semper excusatio defensionis natu-
ralis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones &
circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis
faciant licita, & majoris sint ponderis, quàm univer-
sale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis
veram inficiendi Religionem; siquidem eorum com-
munio veneni instar est, quod facilè alios corripit;
cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ
capti fuerint animi. Poterit quidem Politica divinis
diffusa præsidii, & in artibus humanis spem suam col-
locans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tri-
bunali rationes merè apparentes locum non habent.
Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribûs
ultimam in Regno Asa) communiebat, ejusque aditus
sic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò posset in-
gredi, aut inde *b* egredi: belli seges ea fuit inter am-
bos illos Reges, metuensque Asa fœdus Benadadi Re-
gis Syriæ, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primùm,
ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eo-
dem Benadado ipse iniit: [†] quod cum audisset Baasa, de-
sistit adificare Rama, & intermisit opus suum; tamen ve-
rò urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi
studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit
effe-

a Sermo eorum ut cancer, serpit. 2. Tim. 2. 17. *b* Anno autem trigesimo sexto Regni ejus ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circumdabat Rama, ut nullus eunt posset egredi, & ingredi de regno Asa. 2. Paral. 16. 1. [†] Ibid. v. 5.

effectus, displicuit tamen Deo, quòd in illa potiùs, quàm in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella militaretur, quæ re ipsa deinde evenire. Ex hoc ipso facile colligere licebit, quantam Dei offensam incurrit Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis inchoata, ad opprimendam Austriacam Domum. Quæ in re obtendere non potest titulum defensionis naturalis in extrema necessitate, quia nullâ priùs læssum injuriâ, & absque ulla causâ, cum omnibus aliis hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status suos illud fovendo, eosque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam à Gallia venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plena potestate Legatos delegassent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam milites suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacræ paginæ in Amasia Rege, qui cum certo retio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, assistit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobravit, quòd non in Deo potiùs spem suam ac fiduciam proposuisset; & quia illicò paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

H h 3

§. Illa

Quia habuisti fiduciam in Rege Syria, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syria Regis exercitus de manibus tuis, &c. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex presenti tempore adversum te bella consurgent. 2. Paral. 16. v. 7. 9. d. O Rex egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim. Quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere. Paral. 25. 7. & 8.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ ad belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum causa fiunt; quale fuit illud Itacæ cum e Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis fœdere, aliòve pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adverfetur, & jurisjurandi in super sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorumque est securitas, quàm jurisjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verùm, etsi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Josuef Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tanto pe se placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ causa ipsum etiam cælestium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Josuef, & sistendo Solem in cœli medio, ut hostium cædem tantò melius posset prosequi, & pacti obligationem

e Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali. Gen. 26. 28. f Juravimus illi in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere, Jos. 9. 19.

nem g adimplere; & quia trecentis annis post Saül
fœdus istud violavit, punivit Deus Davidem h fame
triennali.

g Stetit itaque Sol in medio cœli, & non festinavit occum-
bere spatio unius diei. Non fuit antea, nec postea tam longa
dies obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.
Jof. 10. 13. h Facta est quoque fames in diebus Davidis tri-
bus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini, di-
xitque Dominus: Propter Saül, & domum ejus sanguinum,
quia occidit Gabaonitas. 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.

Q Vando Sol in linea Æquinoctiali constitutus, exa-
men est lancium libræ, lucem suam quaqua-
H h 4 VER-

versum spargit tanta cum justitiæ æquitate, ut dies
 noctesque æquales faciat; non absque omni tamen
 respectu ad zonas viciniores, suoque imperio magis
 subjectas quibus majorem vim lucis impertit, iis præ-
 fertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt pro-
 pius, & siquæ fortè Provincia caloris intemperiem
 experiatur sub zona torrida, ipse ejus situs in causa
 est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis
 ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent.
 Quod itaque Sol in linea æquinoctiali efficit, tam
 illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Opti-
 mum Maximum suam in ea fixisse sedem (si tamen
 ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem
 illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara pontificia,
 quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio
 divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias
 collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbi-
 bus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ
 communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes
 sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quod
 à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubi-
 um vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Re-
 gio, quod nequicquam obstantibus frigoribus & tene-
 bris ignorantia, splendores illius non penetraverint.
 Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coro-
 næ, & auri argenti que illarum probitas expenditur: in
 illa tanquam in fuforio calice ab aliis spuris segregan-
 tur metallis, signo illius monetario *Tau* consignatæ
 verum suum pretium valorémque inviolatum reti-
 nent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique
 complures ultrò Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt,
 tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quod
 Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxia. Eæ
 verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum
 probari detrectant, plumbeæ sunt & stannæ, quas
 tempus modicum atterit, consumitque, adeò ut vix
 ad quintam usq; generationem (quemadmodum fre-
 quenti experientiâ compertum fuit) perveniant. Unà
 cum

cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Isaiam Prophetam olim prædicta, quæ suo dein robore spirituales quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potius, quam vis aut coactio. Quod si hæc aliquando immoderatio fuerit, effectus planè contrarios habuit: cæca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas pontificia inermis etiam, instructissimis exercitiis validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam fregisset animum hominis illius barbari. Unicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quàm duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potius, quàm ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spreta isthac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultra reverentia, immo ferire audet, non secus ac si foret temporalis; & si niti yoluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum superne

Hh 5

a Tunc videbis, & affluet, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, sortitudo Gentium venerit tibi: Isa. 60. 5.

pernè incurvatum, ut conducatur; non acutum, ut sauciat. † *Summus Pontifex summus homo est*, adeoque non amulationi, non odio, non privatis affectionibus, quæ bellorum semper sunt incentiva, obnoxius esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm ensis in corpora saeviat. Plus auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices verò omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari contexta officio totum terrarum orbem exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tunc præsertim, cum alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contententibus inter se filiis pater immotus confisteret, meritò illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet, oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahant, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam causæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla spes super sit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius causam approbat, utrique cooperari cen-

sebi.

† Tac. l. 3. Annal. b *In veste enim poderis, quam habebat, totus ergit orbis terrarum, Sap. 18. 24.*

sebitur. Atque in Italia magis, quàm in ulla alia orbis parte illa Pontificum ad vigilantiam opus est: nam si suum erga Francos affectum ita aperte semel prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certò sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventisque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò melius cohibendam, quòd si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria, & cautionis illius immemor sæcularibus aimis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis † Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitum contra Manfredum* utriusque Siciliae Regem in subsidium evocavit: Nicolai Tertii, qui potentia Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragoniæ: Nicolai IV. qui cum Alphonso Rege Aragoniæ adversus Regem Jacobum fœdus inivit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem lassivum, & à Carolo Valoësi Andium Comitum contra Fridericum Siciliae Regem petiit supplicias: Eugenii Quarti, qui Andensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoësium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Gallia Regis fœdus pepigere adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quòd tantum Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimum deprimi. Moverit fortè ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè respondit effectus.

Verùm sicut pontificii muneris est omnem adhibere

H h 6

† Zurit. hist. Aragon. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 13.

bere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi nullum esset divinum præceptum, uti revera est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiarae pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejusque obedientia & tutela permanere. † Eam ob causam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fato jam concessurus, ut auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potius duceret, caveretque eos offendere, tametsi justissimam habere causam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversus Pontifices tueri possint gravitatem; Iis sese submittere non vilitas animi est, sed Religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quantus rebus sacris habendus sit honor. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potius apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. * Ita Constantino Imperatori ne mo vertit vitio, quod in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti † nec Regi Ægicæ, cum in alio sacrorum Præsulorum conventu Toleti celebrato in terram sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt; Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, junctæ sunt inter se, & in unum quasi coeunt. Quanto illa est gravior, tanto plus de dignitatis decore detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam setuetur. In regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigerat hominum pietas, & à confectu armorum ad librorum devenitur prælia,

† Zurit Ann. de Arag, * Euseb, in vit. Const. † Chron, Reg Goth,

obedentiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religionem immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotii consistit; quæ causâ fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suâque tam prudenter moderari, ut ne quam summis pontificibus offensæ dent occasionem. Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatèque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiâ admittant novitatem, aut quæ ad spirituale subditorum emolumentum non conducatur. Cùm Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ causâ in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid; ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paullatim itur longiùs; cujus principiis si quis obstiterit, graviore inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Episcopatum Cæsaraugustanum † Cardinali Ausiæ Dezpuchio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex

Hh 7

dedit

c Honor Sacerdotii firmamentum potentia assumebatur.
 Tacit. lib. 5. Hist. † Zur, hist. Arag. Mar. hist. Hisp.
 lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti suo Alphonso, cui jam pridem fuerat destinatus. Eadem contentio paullo post de Turia fonsensi Ecclesia orta fuit, cui cum quidam supremus iudicii Præses præficeretur Episcopus, iussit eum illico renuntiare Infulæ; nisi faceret, eum & cognatos ejus omnes à Regnis suis ejectum iri minitabatur. Idem postea fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchensi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiæ dederat Præfulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Roma iussit egredi, statuitque ea super re & alias ob causas concilium cogere. Cùmque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverti eum Rex iussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiæ Filius mereretur, vehementerque miratus. Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegiis, & Regis iudicio acquiescere; quæ cum conditione, & bonis Cardinalis Hispania obsequiis admittitur, omnisque controversia composita. Verum gravis causâ sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurpentur media; dignum quoque paterno pontificum amore, minimè iis ansam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuam cum principibus amicitiam: etsi enim duplicem manu suâ portet gladium, spiritualem nimirum & sacularem, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensorisque Ecclesiæ executioni mandari debet. *Onde conviene (verba sunt Regis Alphonso Sapientis) por razon derecha, que estos dos poderes, sean siempre acordados, asi que cada una dellos ayude de su parte al otro: ca el que se desacordase, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la justicia, e non podria longamente durar la tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziesse.*

Facile

† Ant. Neb. hist. Hisp. c. 120.

Facile equidem credo, satis eam rem cordi esse omnibus iis, quotquot in suprema illa sede Deus collocavit, sed perturbant curam istam interdum aulici Romani, quorum unicum studium est, discordiarum spargere semina. Suscitatur illas etiam Ministrorum quorundam ambitio, qui in summorum Pontificum gratiam insinuare se student, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi aversione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occasionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur esse animo, sub specie religionis & zeli violenta suggerunt consilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepescat, non absque insigni Reipublicæ Christianæ detrimento, & refrigescat in venis illius pieras, ob defectum amoris, qui arteria instar eas fovet, calentesque conservat.

SYMBOLUM XCV.

Intervim & potentiam duorum contrariorum æquorum sese Isthmus tuetur, tanquam utriusque arbiter, non uni magis adhærens quam alteri; unde fit, ut, quod mare unum illi adimit, restituat alterum, & pugna utriusque æquè potentis integer conserveatur. Etenim si unius fluctus nimium intumescerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Isthmus esse desineret. Isthæc inter duas grandes potentias quasi neutralitas Petrum Asagram diu feliciter conservavit in Statu suo Albarracinensi, † in Castellæ & Aragonia confinibus sito: quilibet enim istorum Regum cavebat sollicitè, ne ille ab altero opprimeretur, quâ mutuâ inter utrumque æmulatione Status ille libertatem suam retinuit integram. Atque ex eo intelligere possent Allobrogum Duces, quan-

† Mar. hist. Hisp. l. 11, c. 16.

quantum ad ipsorum securitatem interfit, si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant, serventque in sua potestate ea propugnacu-

la, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt, siquidem ea in re eorum amplitudo, conservatio, & amicitia necessitas consistit, propterea quod Coronæ utriusque interfit quàm plurimùm, ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armisque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solum expedire Ducibus, communi isti renuntiare amicitia, & uni certæ Coronæ sese adungere, quando altera armorum vi statibus illorum dominari contenderet, & præsertim Corona Francica; hæc enim, si
Hispa-

Hispanos Italia eijceret, tam fieret potens (extenso jam suo dominatu ab ultimis Oceani finibus usque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confusus Sabaudia & Pedemontii Statibus necesse foret, aut eos Coronæ Franciæ uniri, aut subjectionem & servitutem subire intolerabilem : quam deinde universa etiam experiretur Italia, absque ulla spe seipsam in libertatem iterum vindicandi; Hispaniæ verò difficilè admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quòd tam longè absit ab Italia. Periculum istud magna cum prudentia expendit Respublica Veneta, cum crescente Caroli Octavi Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam sanctissimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit providentia divina securitatem & conservationem Sedis Apostolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannidè, aut hæresibus inficeretur, quæ in Germania nascituræ essent, provexit ultra ipsas etiam Alpes magnitudinem Domûs Austriacæ, atque in Regno Neapolitano, Sicilia, & Ducatu Mediolanensi stabilivit Monarchiam Hispanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi posset. Ut verò etiam Hispaniæ potentiæ intra suos contineretur terminos & juribus successione, feudorum armorumque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro sua conservatione necesse haberet subditorum sibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æstimare Principes, conservando in illis justitiam, inter hos pacem, nullâ belli datâ occasione, utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in discrimen adducit.

§. Istud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hispanica, nonnulli servitutem existimant, cum præcipuum potiùs quietis libertatis & Religionis in illa momentum sit. Error ex eo nascitur, quòd utilitatem ejus rei non satis agnoscant. Qui navigandi artem ignorat, & iniam navem saburrâ aut lapidibus imple-

tam

tam videt periculum inde eidem creati putat. At qui prudentius istud considerat, facile agnoscit, ab ejusmodi pondere navem inter undas diu salvam consistere non posse. Hoc utriusque Coronæ æquilibrium pro communi subditorum utilitate expendisse videtur Nicephorus, cum in hæc verba loquitur: † *Mirari mihi subit impervestigabilem Dei sapientiam, quæ planè contraria uno fine conclusit. Nam cum duas adversarias potestates inter se committere statuit, nec alteri alteram subjicere, aut ingenio & virtute præstantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius consilia, & conatus evertat, & utrinque subditorum libertati consulantur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & septa (quod ajunt) transire audeat, veterasque Regnorum limites convellere. Ad eundem quoque finem separavit inter se Providentia divina vires Regum Hispaniæ & Franciæ; Interjiciendo altissimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditus facilis bellum accenderet, magisque faveret Nationi Galliæ. si ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro securitate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concedidit, qui cum Statibus suis inter Regem utrumque medius eas aut claufas servaret, aut apertas, quoties necessitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei dispositionem agnovit Papa Clemens Octavus, & singulari cum prudentia effecit, ut Status Salufanus in Allobrogum Ducis potestatem deveniret. Ratio Status antiquissima ea fuit: eidem innitebatur Alphonfus Rex Neapolitanus, cum Mediolanensi Duci suaderet, ne civitatem Asti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, sed ut suæ eam ditioni subjiciant, prout in Genuensi expeditione tentari cœptum. Hujus consilii vim minimè affectus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (nisi malitia fuerit) specie utilitatis, quam è*

† Niceph.

Gallo.

Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat : nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventum erat introduci aliud præfens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositâsque Nationes pax conservari poterit ; nec aliud inde Italiae fore commodum, quàm quòd serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verùm etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros ; uti reipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum implorârunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum † quoties isti concordēs agebant, spernebatur Parthis : ubi verò dissensere, dum sibi quisque contra amulos subsidium vocabant, accitus in partem, adversum omnes valescebat. Quòd si ista Francorum potentia Pinnarolam eâ lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiae esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursus dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sanè consilium istud politicam aliquam rationem & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipsas Italiae portas constituere, ut prohibitu, quoties aut ambitio, aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque ut ex isto metu Hispani nunquam non in armis vigilent, deturque occasio,

ut alii

† Tacit. lib. 6, Annal,

ut alii quoque principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam, uti Consul Quinctius dicebat Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se a jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansère neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob causam de Senensibus (qui neutralitate salutem quarentes miserè perièrè) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdemque domûs inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo supernè habitantem opplet; hic verò contra infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit † Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porrò falli se sinant principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam revera aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiat, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tucatur, & in Regno suo detineatur. Franci, nec neu-

tra-
 a Quippe sine dignitate præmium victoris eritis, Liv. l. 35.
 † Phil. Comin.

tralitate fortè, aut benevolentia aliò invitentur. Ee hoc ipsum tam certum est exploratumque, ut sola etiam affectùs declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilantium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intrà illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando, ut Italiæ quietem restitueret, eas penitus extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilantum Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuère, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete fruerentur, & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa, quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuam meliùs fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominantur, aut in Respublicas diversi aut certo aliquo capite constituto; verùm cogitationes istæ, suppositâ Italiæ conditione, pro discursu sunt potiùs quàm ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè desunt rationes, quibus faciliè quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (deveva præsertim ætate, qua ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licet eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribu-

tribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cum plurimum aliàs Christianitati conducatur, Pontifices communes esse omnium Patres absque diffidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Sicilia ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facillè impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quòd si aliquis totius Italiae Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset; quo porrò fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissâ suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minùs autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernatur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potius bellis mutuis intestinis ultro accersitis se conficiant, uti sæculis retro præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parère.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiae necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius principes bellorum toleret motus, nec
armis

armis utatur alienis; quæ cussa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsentis Statu se conformet, posito præsertim, quòd si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliae fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cùmque alterutra è duabus illis nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambæ istæ uni eidemque subsunt Clima, quod eas reddit similiore in firmitate Religionis; in observatione justitiæ, in actionum gravitate; in fidelitate erga suos Principes, in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Itælus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ iusto nunc titulo possidet, quippe qui majore cum Statûs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africae Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot tamq; variæ restitutæ urbes, absque eo quòd Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorumque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non urfit necessitas) sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti re ipsa experti sunt Mantuani Duces. Quòd si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur, sed

sed ut Imperator justitiam administrare posset iis, qui jus aliquod in Status illos sibi vendicabant: posteaquam enim Dux Nivernensis per Marchionem Mirabellanum Regiæ suæ Majestatis tutelam & consensum pro matrimonio filii sui Ducis Ratellani cum Principe Maria periisset, utrumque obtinuit, sed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitissæ Estrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis constituto, nulla prius cum sua Majestate ea super re facta communicatione, contra ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas ista, quæ nonnullis contemptus quidam & dissidentia videbatur, tutelæ executionem distulit imprimis, & novis deinde consultationibus ansam dedit, quibus sic visum, ut tunc quidem istis omnibus dissimulatis effectum suum gratia sortiretur, & de matrimonio inuito congratulatio fieret. Verùm cum providentia divina ruinam urbis Domusque Mantuanæ ob Principium illius vitia, & illusa sapius matrimonia disponeret, ad eundem istum finem eventus omnes dirigebat; atque aded dum hæc in Hispania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernensis hostis, ut opitulante suo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille subodoratus, nonnisi inanem hunc titulum esse, ad introducenda in Italiam arma Gallica, & media utriusque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonsalvo de Corduba Governatori Mediolanensi aperuit, ultrò pollicitus, si armis suis sibi præstò foret, se Franciæ partes deserturum. Gonsalvus tempus sibi dari petiit, ut ea de re ad consilium referret in Hispaniam, vidensque illud à Duce denegari, & nisi eidem auxilio adesset, Alpium portas Francis patefactum iri, magisque perturbandam Italiam, suapte interim spontè cum eo transegit, sperans Espadini opera Casalo se potiturum, quo fieret (quemadmodum ipse ad suam Majestatem per-

perscribebat) ut facilius deinde Imperator controversas in Monferrato & Mantuano Ducatu exortas posset componere. Atque hoc ipsum consilium efficit deinde, ut sua Majestas alteram etiam tutelam executionem suspenderet, quantumvis alias pacem Italiae cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnemque emulationis causam e medio tolleret, dedit in mandatis Gonsalvo de Corduba, ut si (quod certum habebatur) Casalum jam occupasset, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur. Nihil insuper literis ejusdem tenoris, quas in tali casu ad suam Caesarum Majestatem ipse destinaret. Verum cum tractatus ille minimè succederet, absque Majestatis suae jussu Casalum obsidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciae susam advolaret, & Hispania praeter opinionem bello implicaretur, palam protestata copias istas militares non nisi auxiliares esse Caesaris, ut via iustitiae decideretur de juribus, quae nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano sibi competere affirmabant; Gonsalvus verò conditionem, quam Dux Nivernensis illi offerebat, de nudando mœnibus Casalo, admittere nunquam voluit, ac cuiquam fortè videretur, Majestatem suam privati commodi gratia potius, quam tranquillitatis publicae motibus illis sese immiscuisse. Haec ipsissima rei veritas est, nota per paucis, & multis tamen per calumniam graviter injurisque tractata.

Deponant igitur Italiae Principes ac Respublicae inanes illas suspicionum umbras, certò sibi persuadentes. Hispaniam hoc solum spectare ac cupere, ut suam inter illos magnitudinem conservet, non ut eandem auget, & locum dent verae politicae hujus meae narrationis, quidem amant Italiae pacem: emulationes enim illas, quas multi sibi inaniter & absque fundamento imitantur, gravissimorum motuum causa sunt, cum nullum sit bellum, quod non aut ex potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

VICTORIA in bellis iustis pacem ut finem spectat , ad hanc siquidem , & ad æquitatem hostem adducit , atque adeò illa magis erit gloriosa , quàm minori cum damno ars largita fuerit , non armorum robur : illa , inquam , quæ minùs pulvere & sanguine respersa fuerit . Palmam dulcem Horatius appellat , quæ sic obtinetur .

— † *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis sacrificabant , bovem verò pro iis , quas ars & industria pepererat . Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem , vires autem communes habemus cum belluis , gloriosius uti-

† Horat.

utique erit illo hostem vincere, ac istis. † *Lætor erat Tiberius, quia pacem sapientia firmaverat, quàm si bellum per acies confecisset. Ingens victoria decus Agricola * citra Romanum sanguinem bellanti, & Romanos vincenti. Quòd si victoria conservationem & augmentum Reipub. ut finem præ oculis habet, melius stratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quàm armis. Plus vitæ unius civis æstimari debet, quàm multorum hostium interitus; unde Scipionem Africanum dicere solitum accepimus, malle se unum servare civem, quàm mille hostes occidere.* Quibus verbis postea tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & rectè id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium: servare verò civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cum devicto Othone per cætorum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gravior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem dece- ret. Aliter Himilcon affectus fuit, qui licèt magnas in Sicilia obtinisset victorias, quia tamen milites quam plurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pul- satâ indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domum repetens, & nemini quicquam locu- tus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potiùs, quàm fortitudi- nis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quàm ratio. Ludovicus duodecimus Franciæ Rex, cum intellexit exercitum suum in prælio ad Ravennam de hoste triumphâsse, multis tamen amisissis Ducibus & militi- bus, altum suspirans dixisse fertur: *O utinam prælio victus potiùs fuisssem, & optimi mei Duces etiamnum vi- verent! Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abie-* tam ob causam boni prudentesque Duces, quan-

tm

† Tac. l. 2. Ann. * Tac. in vita Agric.

rum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes
 a devitant, majorque sibi ducunt honori, si efficiant,
 ut hostis ultro se dedat, quàm si viribus & armis eun-
 dem superent. Magnus Dux urbem Cæjeram certis pa-
 ctis & conditionibus in suam redegerat potestatem,
 & autumabant nonnulli satius futurum fuisse, si tan-
 quam in campo victor, vi armatâ eandem occupasset,
 detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob da-
 mna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimit-
 terentur; ipse verò respondit : *Plus in pulverem pyrium,*
glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quàm
periculum istud exoreretur. Egregia fortitudo est, quæ
 minori sanguinis impensa ad deditionem compel-
 lit; & bellum felix, quod miserando & ignoscen-
 do b transigitur. † *Quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ be-*
neficientiâ adversus supplices utendum. Istânc animi ge-
 nero sitatem hæc nostrâ ætate vix usurpari videmus,
 quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitu-
 dinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad
 vincendum armis concurritur. * *Vbi urbibus exustis,*
vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ut in
Germania & Burgundia fieri cernimus, solitudinem
faciunt, pacem appetant. O sævitiam barbaram, & ab
 omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bel-
 lum inferre, eidemque eripere media, quibus nos alit
 ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis
 proximas succidi vetant sacræ paginæ, quia ligna sunt,
 non homines, nec hostium numerum augere c possunt.
 Tantopere Deo displicet sanguis in bello effusus, ut
 quam-

a *Dare in discrimen legiones hæud imperatorum ratas.*
 Tac. lib. 2. Ann. b *Bellorum egregios fines, quoties ignoscen-*
do transigatur. Tac. lib. 12. Ann. † *Idem ibid.* * Tac. in
 vita Agric. c *Quando obsederis civitatem multo tempore, &*
munitionibus circumdederis, ut expignes eam, non succides
arbores, de quibus quis vsci potest, nec securibus per circuitum
debet vastare regionem; quoniam lignum est, & non homo, nec
potest bellantium contra te augere numerum. Deut. 20. 19.

quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicumque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septem extra castra, lustraretur. Aeneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quàm puram lympham eas abluisset:

*Attrectare * nefas, donec in flumine vivo*

Abluere.

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, extrui præcepit; uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem transierat, aut illud Josue post reportatam ab Hais victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cum prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & fiat secus, ea pollutum g. iti.

§. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exferit, nec sanguis profunditur, qua eadem de causa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonfus tertius propterea solùm in pugna ad Arcos cladem accepit, quòd Legionensium & Navarrorum adven-

ti :

tum

Manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. Num. 31. 9. * Virgil. e Et adificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit. Deut. 27. 5. f Tunc edificavit Josue altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit. Jos 8. 31. g Si altare lapideum feceris mihi, non adificabis de sectis lapidibus, si enim levaveris cultrum super ea, colluctur. Exod. 20. 25.

tum præstolari noluisse; uti & Tillius in prælio Lipsiensi, quòd non expectasset Cæsareas copias. Quare egregiè fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit consiliis: nam illa à casu pendent, hæc verò à prudentia. Sat citò victoriam obtinet, cui cum iudicio provisum est, ne vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conferret, & auro argentoque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecuniâ, quàm quæ sanguine emitur. Et plerumque felicius securiusque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta semel victòria ob præteritorum casuum varietatem suimet obliviscitur; gloriâ evanescit; gaudium perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secuta obdormiscit, tunc præsertim, cum vigilare vel maximè eam oporteret, majorémque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomanda, quàm in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de effectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremus militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortiterque componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secuta foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiâsque duplicat; qui verò extra illud versari se existimat, somno se dat. * Iosue non contraxit manum, quare in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitato-

h Satis citò incipi victoriam ratus, ubi provisum foret, ne vincerentur. Tac. l. 2. Ann. * Jos. 8. 26.

Hai. Nulla est securitas prælium inter & victoriam, Desperatio multa audet. Vilissimum etiam animal, si vexetur, contra insurgit, Alberto Archiduci carò stetit ad Neoportum experientia. Periculosum esse aiebat. Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hostem i desævire. Ingeniosa præterea est ipsa calamitas, aded ut eâ pressus hostis occasione uti soleat, & in uno sæpe momento amissa recuperet, hâc ipsâ suâ inconstantiâ Fortunam deludens. Cùm maximè splendet, vitrea est maximè, & citissimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferrè non debet, nec existimare fieri non posse, ut victo rursus in trophæum cedat. Eundem semper casum præ oculis habeat, contemplando uno eodémque tempore sub ærumnarum aquis demersam palmam, quam triumphantem sustulit; haud secùs atque in palma præsentis Symboli videre licet, cujus adversa species oculis subjicit, ad quem statum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria possit reducere. Prudens isthæc consideratio in caussa fuit, cur sponsus sponsæ suæ oculos aquarum rivulis k compararet: in illis enim agnoscitur & componitur animus, pro adversis casibus. Ingens gloriæ hostis prosperitas est, confidentia quippe virtutem socordem ac negligentem efficit, & superbia periculum despicit. † *Acriore hodie disciplinâ victi, quam victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per fastidium & contumaciam hebescunt.* Parta semel victoria victo sæpe felicitatis, victori contra infortunii solet esse principium: hunc enim fortuna prospera excœcat, ille adversam emendare satagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, prostrata interdum obtinent, & dispersa hinc inde spolia; his enim militum alitur cupiditas, sine disciplina, sine ordine; uti Sarmatis accidit, * *qui cupidine*

i Num usque ad internecionem tuus mucro desæviet? an ignorat, quòd periculosa sit desperatio? 2. Reg. 2. 26. k Oculi ejus sicut columba super rivulos aquarum. Cant. 5. 12. † Tac. l. 2. Hist. * Tac. ibid.

dine prada graves onere sarcinarum, velut vineti cadebantur. In Tarrensi proelio adversus Regem Franciæ Carolum octavum infeliciter, aut ancipiti saltèm Martepugnatum fuit, eò quòd milites Itali citius, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Ea propter Judas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset proelium hostium spolia tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiores fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursum erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentâs Germanico deserti executioni manderentur.

Verùm tamen perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulendâ celeritas, sed cum prudentiâ, habitâ ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriæ cum moderatiõne, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consiliùm Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: † *In ejusmodi casibus eum audiat, qui majorem habet experientiam. Illa bella bene feliciterque mihi venere, quæ cum animi modestiâ confeci: sapere enim victor evadit, qui moderatiõnis uti novit, & plus illi*

blan-

† Sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnatæ eos, & sumetis postea spolia securi. I. Mach. 4. 18. in Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico distans. Tacit. lib. 2. Ann. † Cassiod.

blanditur Fortuna, qui minus superbiâ sese offert. Hoc tam prudenti consilio minimè hoc tempore usi sunt Franci, quin immo gravius jugum Germaniæ imposuere, quàm unquam sustinuit, unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob eversa elegantissima Syracusarum in Sicilia ædificia plorare visus est, quàm virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cum triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortissimus ille Heros Tillius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quàm armis ipsis & ferro. Et licet Josue exercitùs suaducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus non conculcarent, id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed ut animos militibus suis adderet, metumque adimeret, quem de Gigantibus Chananaïs conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eosdem est vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quàm viribus sese submittere.

— † Expugnat nostram clementia gentem,

Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecere, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sanè perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio:

* Una salus viciis, nullam sperare salutem.

Fuere nonnulli, qui impiè magis, quàm prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitus extirpandam dicerent, uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut co-

I i 5 gen-

nite, & ponite pedes super colla Regum istorum. Jos. 10. 24. Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & estote robusti: se enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis. Jos. 10. 25. † Claud. * Virgil.

gendam, ut aliò commigraret, Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispania populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim eam exasperati fuêre, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxêre vitam, quæ instrumentis caret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

SYMBOLUM XCVII.

DE victo Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò faciliùs monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriae spolia armant victorem, & potentiozem efficiunt: atque ad eò victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditioze militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castrorũ, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia in initio fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevêre. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restitunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea poenitudine ducti, aut lassiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiam omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium

rium consignaverat, quâ deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit, Detentione eorum

quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam ad obtinendam pacem, ubi necessitas postulaverit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æstimanda sunt, cujus cæca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingrudente

ente postea bello sed seriùs deplorant, Necessitas præfens præteritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantùm de seipsa confidat, ut se non omnibus istis pro defensione sua indigere existimet. Non unguis suos aquila exuit & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, siquidem Pavo longè est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secura foret hodie in Italia auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similiùmque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio quidem statûs alicuius fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

¶ Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segniter armis uti. Istra corripere ad intentandos solum ictus, periculosum certamen est. Eductus è vagina gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eadem recenditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium desavit. Ignis instrumentum est belli, quàm eum in manu sua suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros propios atque unà semetipsum pessundat. Refrigerat & languet virtus, si occasiones desint, in quibus sese exferat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terra hospitari voluit, * ut præda ad virtutem incenderetur. David extra Regni sui fines hostibus suis Philisthæis aivit obviam; & Joas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intra suimet Regni limites aggressus est, & b cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus; deficiunt mediæ, & augentur pericula. Quòd si
id

* Tac. lib. 4. hist. a Venit ergo David in Baal Pharasim, & percussit eos ibi. 2. Reg. 5. 20. b Ascenditque Joas Rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Iuda in Bethsames oppido Iuda. Percussusq; est Iuda coram Israël. 4. Reg. 14. 17.

id fiat, ne hostis amplius irriteretur, & ut tantò faciliùs
 ejus mitigetur animus, imprudens planè consiliùm
 eã: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si
 conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam
 interpretatur, sed animi vecordiam, & spretâ auctorita-
 te, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt.
 Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia,
 quâ erga Carolum Sabaudia Ducem usus fuit. Bellum
 hic susceperat adversus Ferdinandum Ducem Mantua-
 num, juris antiquitus in Monferratum obtenti vindi-
 candi causâ; Rex verò Philippus tertius minimè con-
 sultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite armis illa
 decideretur controversia, & Principum duorum con-
 tentione Italia totius pax turbaretur, movit cum exer-
 citu contra dictum Sabaudia Ducem & urbem Asti ob-
 sidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu
 facillimum fuisset) sed ut armis minitendo Ducem ad
 pacem adduceret, id quod reipsâ obtinuit. E qua Regis
 moderatione majores deinde sumpsit animos, & con-
 trâ, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud susci-
 tans bellum magis sumptuosum, quàm illud prius. Un-
 de factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret,
 quam tamen occupatam mox restituit; cumq; sua Duci
 consilia feliciter succederent, inito Avenione cum
 Francis & Venetis fœdere, tertium Italia quietem per-
 turbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuissent, si
 mox in primo dimisisset, quod Hispania arma præten-
 debant, etiam si vel statûs sui partè perdere debuisset.
 Qui semel potentia majori opponere sese ausus fue-
 rit, amicus non erit, nisi spoliatum exutumq; se viderit:
 ita Vocula agebat ad tumultuantes Legiones, cum
 eas contra rebelles quasdam Francia Provincias incita-
 ret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione
 sunt, quod ferire possint, sed quod ferire nörint. Ne-
 mo eum invadit temere, qui contra vicissim audet

Ii 7

ali-

e Nunc hostes, quia molle servitium: cum spoliati, exa-
stique fuerint, amicos fore. Tac. l. 4. hist.

aliquid. Omnia ferè bella ex eo nascuntur fonte, quia qui imperitur, aut negligentior est; aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversus Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, semper illa frui poterit. Eam ob rem in Italia Hispanorum Principia, quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem refert plurimum, si nòrint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensionèque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentia, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quòd si quis iniquè ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjuràrit, causamque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum qui sine causa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

§. Obtrita aliqua victoria spolia inter milites disper-
tiri debent, & peculiare deferri honores iis, qui for-
tes se & strenuos præ aliis gessere in prælio, ut remu-
nerata hoc modo virtus ad majora inflammetur faci-
nora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani vari-
as excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & trium-
phos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphale
m sibi met ðerexit. Neque vivis solum honores isti
decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prælio
occubuerunt, eorundemque successoribus, quia vita sua &
sanguine victoriam peperere. Magna obsequia Reipub-
licæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm me-
moriam aliqua æterna; uti compensata fuere bene me-
rita

d Et crexisset sibi fornicem triumphalem. I. Reg.
15. 12.

ta Jonathæ, cui erectum fuit sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.

§. Cùm verò Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi in primis eas in acceptis referre debemus, eundemq; obligare ad plures porrò largiendas, non agendis solùm gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlita post solutam Bethulia obsidionem, & cæsos f Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas g offerens, qua in re eximiè semper liberales fuère Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsentì hâc Monarchiâ remuneratus est.

e Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modin usque in hunc diem. 1. Mach. 13. 28. † Arist. lib. 7. Polit. c. 2. f Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Judith 16. 22. g Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas. Deut. 27. 6.

SYMBOLUM XCVIII.

Multis in rebus bellum igni est simile, non solùm, quia natura ejus est destruere, verùm etiam, quia materie eadem, quâ nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certè in pacem commutant. Quare, qui hanc obtinere
 volue-

volverit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatus firmereturque sub clypeo. In hoc muniri

oportet brachium, quod manum porrexerit (ut in presenti exhibetur Symbolo) ad prehendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi operabat manus dexterarum: unam armatam, quâ Alerico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ causâ Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æquè, ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri alienus.

ejus unâ manu hastam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè succedere non potest, nisi comminatio hastæ eam comitetur. Cùm Athenienses Eumolphus armis infestaret, præcedebat supremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè sequebatur juvenis armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum se ostenderet. Rhodiis aliquando Constantinopolim legatione ad ornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus stipabat, eandem animi dispositionem iisdem ianuens; quo alluisse videtur Virgilius, cùm dixit:

† *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiâ conclusâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda est: nam * *in victores victisquæ nunquam solida fides coalescit.* Uno eodémque die ad Casalum, sæpius fidem dedisse fregisseque Francos vidimus, & abufos fuisse benignitate, quâ Marchio de sancta Cruce insignem victoriæ gloriam, quam situs melior, & majores copiæ certè illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minùs animi libertate opus est, ac in bello suscipiendo gerendoque. Qui in illiusmodi tractatibus nimium suæ studuerit existimationi, & hostem calamo non secùs atque armis superare voluerit, is scintillas sub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Pacis illæ, quas cum Numantinis fecere Quintus Pompejus, & postea Consul Mancinus, effectu caruerunt hoc solo nomine, quòd auctoritati & honori Romanæ Reipublicæ haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Asti inter Carolum Emanuelem Sabaudia Ducem, & Marchionem de Hinojosa initæ mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra suæ Majestatis existimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax secûra esse non potest, si nimium inæqualis

* Virgil. * Tac. lib. 2. Ann.

lis a fit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Priver-
nas quidam, quomodo pacem cives ejus servaturi es-
sent; respondit: † Si bonam dederitis, & fidam, & perpetu-
am; si malam, haud diuturnam habebitis. Næ crediderit
ullum populum, aut hominem deniq; in ea conditione, cujus
eum poeniteat, diutiùs quàm necesse sit mansurum. Nisi pax
honestâ, & parti utrique conveniens fuerit, claudica-
bit transactio. Qui in ea suo magis studet commodo,
infimior em eam reddit, & facilè disrumpit postea.

§. Acceptâ aliquâ clade aut damno, non illicò pax
facienda est, ubi occasio adhuc fuerit Statum in meli-
us commutandi: oppresso enim bene esse non pote-
rit. Eam ob causam post amissum Torense proelium
minimè opportunum videbatur Alphonso Lusitaniz
Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace
transigeret. Infirma pax est, quam minâ aut vis ex-
torsère: nam honor & libertas nunquam adversus il-
lam machinari desinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & stratagemata
comitari solent, atque ipsummet bellum, * ut vide-
re licuit in iis, quos finxit Rhadamistus, ut Mithrida-
tem interimeret: solent enim simulanter introduci
eo fine, ut interim actiones & consilia hostis explo-
rentur, ut tempus suppetat ad erigenda propugnacula,
ad obtinendas suppetias militares, & fœdera faci-
cienda, ut hostiles vires consumantur, uniti invi-
cem separentur, & spe pacis vigilantia aliorum lan-
guescat atque industria; interdum etiam pax omnino
concluditur, ut novâ postea reparentur vires, im-
pediantur consilia, & pax induciarum sit loco aut armi-
fittii, ut ubi placuerit, arma resumi deinde possint,
aut belli sedes transferri aliò; quemadmodum fecê-
re Franci, qui eo solo animo pacem Monsonensem
pacti sunt, ut impeterent armis Germaniam, &
alibi vallem Teliâam invaderent. Similiter pax Ra-
tisbo-

a Bellum anceps, an pax inhonestâ placeret, nec dubitatum
de bello. Tac. l. 15, Ann. † Tit. Liv. l. 8. * Tac. l. 12, Ann.

tisbonensis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus † *pax suspecta tutius bellum est*: nam pax ista non est *b* pax.

§. Paces perpetuæ esse debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *e* fecit. Ideo Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diurnam eorum conservationem *d*inuens. Princeps qui pacem seriò amat, & stabilire cogitat, etiã posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum secum adferunt: solùm enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paulatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: agrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidit Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ, * uti agnovit Paulus tertius Pontifex.

§. Verùm, quando pax secuta est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? * *Melior tuti-*

† Tac. l. 4. hist. b. Dicentes, Pax, Pax: & non erat pax. Jer. 6. 14. c. Et statuiam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum, post te in generationibus tuis, fœdere sempiterno. Gen. 17. 7. d. Dominus Deus Israël dederit Regnum David super Israël in sempiternum, ipsi & filii ejus in pactum salis. 2. Par. 13. 5. * In bul. indict. Conc. Trid. † Tit. Liv. Dec. 3. l. 1.

tutiorque est certa pax, quam sperata victoria: illa in nostra, hac in Dei manu est; & licet Sabinus dixerit, * pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantum pulchra esse, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem, & progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro pace commodius, quam post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de causis simul ac Carthagine de Cannensi victoria fama percrebuit, suavitati Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent; quod quia ab aliis neglectum, leges postea & conditiones, quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore, quando Mars dubius est & anceps, qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum aedit. Qui illam tunc prestat, minimè obtinet. Virtus & generosa mentis fortitudo efficacius eam suadent. Princeps pacem aestimet, illius tamen causa nec injustitiam ullam committat, nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmioreni enim & potentem ea esse non potest. Continere se nescit ambitio: ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestia & iustitiae nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat: nam qui jam illa positus, hoc agit solum, ut sua fruatur amplitudine, absque eo, quod aut invadat alienam, aut contra eam aliquid molietur.

* Tac. lib. 3. hist. e Quia inter innocentes, & validos falso quiescat. Tac. de mor Germ. f Ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

Portus quietem non aestimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Ubi subjugata fuerit, tum primum ritè agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis anigma de Leone occiso, in cuius deinde ore apes suos suos

suos a concinnabant: confecto enim bello, pax emendi
vendendique commercia restituit, manum aratro ad-
mouet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluen-

tia oritur, ex hac verò divitiarum & opes, quæ metu omni
manus vagari incipiunt. Est itaque pax, *Isaiâ 6* te-
ste, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortali-
bus largitur, uti bellum malorum omnium maxi-
mum. Idcirco Ægyptii, ut pacem symbolicè repræ-
sentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum
Præsidem, lauro rosique coronatum, ad significandas
feli-

a Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favi mellis.
Judic: 14. 8. b Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera
nostra operatus es nobis. *Isa. 26. 12.*

felicitates quas unà secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quòd in illa (tanquam inter flores) populus suus conquieturus e sit. Etiam res inanimæ pace latantur Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quàm bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas; contra, quàm vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Urbes, Castellæque Germaniæ vix amplius in suis noscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambrustas vestes, tam ante speciosas contuetur, seipsam nunc admirans; Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit & justitia. Metuunt, reconduunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ leges commisset, dicitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, † *æquè apud bonos miserum est occidere, quàm perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. * *In pace carisse, & merita spectantur: ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parère cogitur. In illa conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia, Pax subditorum animos mitigat, & † *ad omne frangit vitium*, ac fideles efficit; bellū eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem * *nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita ab Augusto turbarentur in imperio.* Cum pace deliciae crescunt & voluptates, & quantò eæ majores sunt, tantò magis im-

c *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiducia, & in requie opulenta.* II. 32. 18. d *Justitia & pax osculata sunt.* Pl. 85. . 1. † Tac. lib. I. hist. * Idem l. 1. Ann. † Idem l. 2. hist. * Idem l. 2. Ann.

imbellēs & minūſ ſolliciti ſunt eſubditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeòque Tiberius omnes belli occaſiones diſſimulabat, ne cui alteriſ illud committeret. Probè perſpecta habebat incommoda illa & dāna Pomponius Lærus, cūm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum ſuſcipi debere. F. Marcianus iſto utebatur Symbolo : *Pax bello potior*; & merito illud quidem: bellum enim non niſi pacis tuendæ cauſſa utiliter geri poteſt. Solum iſtud bonū (uti diximus) monſtrum illud infernale ſecūm trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris: *Omnia in ferro ſalus*, & Principiſ, qui ſolā vi tueri ſe poteſt. † *Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dū gladius ſuccinctuſ hæret lateri, nunquā periculum abeſt. Et tameſi triumphari poſſit, pax tamen modis omnibus amplectenda eſt : nulla etenim tam felix victoria, ſiſt damna quæ eam comitantur, majora non ſint.

* *Pax optima rerum*

*Quæſas homini noviffe datum eſt, pax una triumphis
Innumeris potior.*

Nulla victoria factas expenſas fatiſ compenſat. Tam bellum eſt noxiuſ, ut, cūm triumphat etiam, muros deſiciat; uti apud Romanos in uſu erat.

§. Poſtquam igitur Principem inter pulverem & ſanguinem deductum, in tranquillitate felicitatēq; pacis ſic conſtituimus, nunc hortamur, ut eandem conſervare, eiſq; bonis frui ſtudeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquā ad arma David veniebat, niſi laceſſituſ. Theodoſiuſ Imperator non quærebat bellum, ſed reperiebat potiūſ. Glorioſa & Principe digna cura, quæ circa pacē procurandā occupatur.

† *Cæſariſ hæc virtus, & gloria Cæſariſ hæc eſt,*

Ille, quā vicit, conſidit arma manu.

Nihil

e *Quantò pecunia ditiſ, & voluptatibus opulentiſ, tantò magiſ imbelliſ.* Tac. l. 3. Ann. f. *Diſſimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tac. l. 4. Ann. † *Seneca.* * *Sil. Ital.* † *Propert.*

Nihil magis possessioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & dissidentiarum femina fovenda docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum g fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritus sancti consilium, qui pacem h inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jute humano divinòque fideliter servari debet, tamen si cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide tractatum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensus efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque ad eò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Galliarum Rex, quòd contra quàm in captivitate sua pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, ad eòque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit.

† Nutrire, e secondar l' arti, e gl' ingegni,

Celebrar giochi illustri, e pompe liete,

Librar con giusta lance, e pene, e premi,

Mirar da lunge, e proveder gli estremi.

Non

g Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum lætitia. Tac. l. 12. Ann. h Inquire pacem, & persequere eam. Pl. 33. 15. † Tass,

Non absque omni sollicitudine tamen: facile enim
 i rerum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tran-
 quillitatem perturbet. Quare, etsi arma deponat de
 manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non
 eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum
 tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens:
 neque enim prudenter hieroglyphicum illud exco-
 gitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel
 maximè necessarium sit conservare arma, ne quid
 violentia adversus pacem temere audeat. Solus Deus
 quando eam populo suo largitus est, arcum contere-
 re potuit (ut Psalmista loquitur) & arma confringere,
 & scuta igni comburere; ipse nimirum tanquam su-
 premus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus
 non habet. Verùm inter homines pax esse nequit, nisi
 violentiæ metus ambitionem coerceat. Hoc primum
 fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio
 invenit priùs, quàm offensio. Priùs aratrum mœ-
 niorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbésque
 disponerentur, & uno eodémque ferme tempore ere-
 cta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ ædes.
 Nunquam secuta foret tranquillitas publica, nisi cu-
 a armata ejusdem somnum custodiat. Status armis
 destitutus suscitât hostem, & bellum accersit. Non
 personuissent Alpes tot tubarum campestrium clan-
 dore, si Statûs Mediolanensis urbes validioribus mu-
 nitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est
 regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque
 propter suammet securitatem laborandum esset omni-
 us, ut Statum illum fortiozem redderent: eâ enim
 ratione, & accedente maris potentia, Monarchia fir-
 ma & inconcussa permantret. Hominum animi, si
 mel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem
 implere nequeunt. Quibus quia Rex W tiza ple-
 ritque Hispaniæ urbes nudaverat, Maui eam invade-
 re aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui

K k

eorum

i Arcum conteret, & confringet arma: & scuta combures
 ni. Ps. 46. 10.

eorum incursionibus usque eò resisterant. Non tam curarum negligens fuit Augustus in amplissima illa, quâ fruebatur, pace, quin reditus publicos instituit, & in arario deponi iussit, ut esset, quod in sumptus militares, bello fortè ingruente, suppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non instruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invasionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis servandisque fortunis, quàm de defensione sollicitos. Nullum majus stratagema, quàm Regnum aliquod otio suo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ûbivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occasio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generosiores in Græcia olim & Romæ præterita dedere sæcula, quàm hodie nascantur; verùm tunc fortes se gesserunt, quia dominandi causa armis se exercitabant. Non animum suum Princeps despondeat ob subditorum suorum ignaviam: disciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum sustinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem desiderat.

SYMBOLVM C.

Brevis est respiratio, quæ cunas inter tumultum intercedit; brevis, inquam, sed quæ gravia adferre possit detrimenta, si malè impendatur. Multis sæculis Respublica aliqua unius momenti errorem deplorare solet. Ab illo Imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum spatium virtus & prudentia exererunt, uno sæpe temporis puncto malum evertit consilium: † *brevibus quippe momentis rerum summa verti potest.* Quare in isto vitæ theatro minimè sufficit stadium suum decurrisse, nisi cursus ad

† Tacit. lib. 5. Annał.

ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitime ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corrui, & oblivione sepe-

litur. Cuz non florent, donec tumulus effloruerit & runc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosa aliqua senectute nunquam accidit, quin potius juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam evenisse a meminimus. Perfe-

Kk 2

ctif.

a Cesseruntque prima postremis, & bona juvena senectus flagitiosa obliteravit, Tac. l. 6. Ann.

Etissimi etiam penicilli aut scalpri ductus laudem non ferunt, si opus imperfectum manserit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de causa fit, quam quod statua alicujus olim perfectae particulae sint. Aemulatio aut adulatio diversas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, post obitum a passionibus istis libera veras justasque pronuntiat sententias, quas posteritatis tribunal *b* confirmat. Sed norunt nonnulli Principes, quantum intersit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quod existiment, supplere se istud posse, si illas in Epitaphiis describas, aut representatas in statuis post se derelinquant, minime advertentes probro potius esse virtutibus, si eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatae non fuerant, atque aded ipsa propere indignari marmora, si fictas Principis alicujus tyranni laudes visendas, legendasque exhibeant; contra, sponte sua quasi emollescere, ut tanto melius Principis alicujus boni in iis incidi possint gloriosa facinora, reducendo sese postea ad duritiem pristinam, ut ea aternitati consecrent; quae ipsa quoque interdum marmoratae inscribunt duritiae. Epitaphii miraculose literae fuere sanguinea illa lacrymae, ex ipsis lapidibus Legione ad altare S. Isidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus consistere consueverat, † octo diebus ante obitum Regis Alphonso sexti ex intervallo manantes, in signum communis omnium luctus; neque tamen lacrymae illae lapidum juncturis, sed ipsorum medio quasi corde profuebant, non secus ac si tanti Regis luctuoso obitu emolliti colliquefcerent. Statua facinorosi Principis vitiorum ejus exemplar est, neque ullum marmor aut aes tam solidum, quod tempori non sensim cedat, sicut enim fabrica naturalis paulatim dissolvitur, ita & per artem elaborata, adedque ea sola aeterna est, quam efformant virtutes, intrinseca & aeter-

b Suum cuique decus posteritas rependit. Tacit. lib. 4. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 7.

æterna animæ & immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perseverat. Nullæ statuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in existimatione & grata hominum memoria elaborant, quod documentum Mecenas Augusto dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hispania citerior templa sibi erigeret, dicitans ea demum templa & effigies se existimare, si sui memoria in Reipubl. animis & perennaret. Fortium Heroum cineres in æternis applausûs cõmmunis obeliscis conditi æternum perdurant, & licet igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hostilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Agidii Albornocii Assisii Toleum deportatum fuit, & *† auxilio militari tuendum illud Augusti, ut sepultura ejusdem quieta foret.* Sed esto marmorum durities ærisque soliditas futura æquent sæcula, nescitur tamen postea, cujus causa erecta illa f fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam isthic fuerant conditi.

Atque ex dictis satis nunc liquet, quantum supremam suam ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam

K k 3

eorum

c Ut vultus hominum, ita simulachra vultus imbecilla ac mortalia sunt; forma mentis aterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, sed tuis ipse moribus possis. Tacit. in vita Agric. *d* Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam sine, benefaciendo autem alias tibi statuas in ipsis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice. Mec. ad August. *e* Hæc mihi in animis vestris templa, hæc pulcherrimæ effigies, & mansuræ: nam qua saxo struuntur, si judicium posterorum in odium vertit, pro sepulchris spernuntur. Tac. l. 4. Ann. *†* Idem lib. 8. Ann. *f* Inter omnes eos non constat, à quibus factæ sint, justissimo casu obliteratis tanta vanitatis auctoribus. Plin. l. 30. 12.

eorum præteritaq; ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria æternum perennet; quem in finem ostendemus hic paucis, quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tantò imperium esse ferocius, minùsq; rationi subditum, quantò ipse ætate processerit longiùs: casus enim præteriti varias eùm malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. † *Vetustate imperii superbia coalescit atque audacia, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique persona ipsa in contemptum venit.* Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliiti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudentèrque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis g contristetur; cùmque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porro fit, ut Principes perpauca imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacra testantur literæ. Similes nimirum in gubetnando sunt statuz illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus * *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est.* Et tametsi Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in
Tibe-

† Tac. l. 14. Ann. g *Ipsam sanè senem, & prosperis, adversusque satiatum,* Tac. l. 3. Hist. * *Ideim l. 1. Hist.*

Tiberii h imperio accidit. Si Princeps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solùm de successore i agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summopere Principi, atque adeò in causa est, cur suos oderit subditos, & pessimè habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia & memoria eum deficiunt: † quippe ut corpus, sic etiam mens suam habet senium; cupiens verò sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suaque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ñ, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut pramiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magna cura attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: per multum enim Principes auctoritatem suam & estimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis litus uniformis perseverat, eumque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius h in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili mini-

K k 4

mè

h Multi odio presentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis latabantur. Tacit. lib. 3. Ann. i Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differabant. Tacit. lib. 1. Ann. † Arist. lib. 2. Polit. c. 7. k Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famam, quam vis stare res suas. Tacit. lib. 6. Ann.

mè toleraretur; ut dicebat / Drusus. Verùm cùm grandes sint istæ tempestates, oportet, ut Princeps constantiâ sese contra illas muniat, caveâtque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nãm si alterius eũ permittat arbitrio, ipse unà & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cælestibus simile est, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis *m*petenda sunt Principi. Quòd si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, arque existimationem tuetur. Porro in isto casu tutius est, secretum trium virorum formate consilium; uti fecit Rex Philippus secundus, quàm uni soli se suâque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porro Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè faciliè conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis *n* fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterumque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes faciliè peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imi-

1 Sanè gravaretur aspectum ei vium senex Imperator, fessamque aetatem, & altos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum? Tacit. lib. 3. Annal. *in* Se tamen fertiora solatia è complexu Reipublicæ petivisse. Tacit. lib. 4. Ann. *n* Constat potuisse conciliari animos, quantumlacunque parci senis liberalitate. Tacit. lib. 1. Hist.

imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex semi frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in eiusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cum Rex Philippus primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minus promptum se exhibuerit, artificium est potius, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò pluris ab eo æstimetur; uti in Augusti o obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementiâ & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illudque sibi certò persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

Si atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in Imperio ille successerit, in quo Antecessor quodam modo renascatur, & perennis sit: nam etsi adoptio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem p. dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit q Salomon. Anchore & fulcra Imperiū

K k 5 sunt

o Patres, Eques. *Quantò quis illustrior, tantò magis falsi, ac festinantes, vultuque composito, ne lati excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscbant. Tac. l. 1. Annal. p Et audita adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi obicitur. Tac. l. 1. Hist. q Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissime laboravi, habiturus habedem post me, Ecc l. 2, 18.*

sunt filii & dominationis atque aulae solatia. Optimè id Augustus intellexit, cum liberis destitutus propinquieres adoptavit, ut velut columnae essent, quibus Imperium r̄ insisteret: † *Non Legiones enim, non classes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm isti, & qui majori studio & æmulatione tyrannicis domesticorum & extraneorum inachinationibus sese opponant. * *Prosperis principum & alii fruuntur, adversa & labores ad junctissimos pertinent. Amici tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando aut erroribus imminuuntur, transferuntur, desinunt: non item sanguis cuique proprius, qui licet in alium transfusus sit, manet tamen indiscrētus inclinatione quâdam secretâ & naturali.* Conferatio Principis etiam Consanguineorum salus est, illius errores ad hos quoque pertinent, adedque eos emendare satagunt: siquidem ipsorum plus interest, illos agnoscere, & confidentiùs etiam monere audent; uti Drusus faciebat, inquirens in ea, quae Romae in ejus patre minùs probarentur, ut ea sc̄orrigeret. Atque hae rationes excusare possunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet subditus in Principis filio, quem suis devinciat obsequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentiae suae & offensarum heredem post se derelinquit; in isto se Marcellus fundabat, cum † suaderet Prisco, ne supra Principem sc̄anderet, ne Vespasianum senem triumphalem, juvenum filiorum patrem preceptis coereret. Spe Solis recens orientis faciliùs frigidiora tolerantur crepuscula, & segnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis

r *Quò pluribus munimentis insisteret.* Tac. l. 1. Ann. † Tac. lib. 4. Ann. * Tac. lib. 4. Hist. Idem ibid. † *Utumque in laudem Drusi traheretur ab eo, in urbe inter cætus, & sermones hominum obversante secreta patris mitigari.* Tac. l. 3. Ann. † *Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amissis reddentem gratiam.* Eccl. 30. 6. † Tac. l. 4. Hist.

rannis trepidare incipit. Libertas disrumpere non audeat servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis dissidentium studiis, quis in Successorem eligendus *u* sit; jam enim omnes norunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immo jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens, haud secus ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim & substituat.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confusus, Deo novi Ducis populi Israëliti electionem *y* commisit. In hoc Galba gloriabatur, quod bonum publicum suæ anteposuisset familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem *z* elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Piscem dixit, cum eundem in filium *a* adoptaret. Magnanimitatem tuam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quaerere studet; qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob

Kk 6 caus.

u Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi de-
stinandi. Tac. l. 2. Hist. x Ex arbore annosa & trunco no-
vam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices
& vires accipit. Tol. de Rep. l. 7. c. 4. n. i. *y* Provideat Do-
minus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitu-
dinem hanc Num. 27. 16. *z* Sed Augustus in domo succes-
sorem quaesivit; ego in Republica. Tac. l. 1. Hist. a Nunc eò
necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus con-
ferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec
tua plus juvenia, quàm bonum Principem. Tacit. ibid.

causam Tiberium beligens, nec advertens tamen, infamiam aut gloriam in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eamque omnem suam operam conferre debent; illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligenter; & licèt magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi* † *quique mortalium altissima cupiunt*, & sæpè numero anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturnâ Coronæ expectatione, quòdque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamisto in longa illa senectâ patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ acciderebat. Quamvis etiam Spiritus sancti monitum sit: * *Non des filio potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitteri debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quàm Tiberius, & ideo tamen Roma excessit, † *ut amoto Patre, Drusus munia consularis solus impleret.*

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Statûs bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent: illis enim prioribus non tantopere plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facillè capitur, quæ res patribus regnantibus

pluri-

b Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipubl. curâ successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam, savitiamque introspererit, comparatione deterrima sibi gloriam quævisisse. Tac. l. 1. Hist. † Idem l. 4. Ann. c. 15 modicum Hiberiæ Regnum senectâ patris detineri ferociter crebrisque jactabat, Tac. l. 12. * Eccl. 30. 11, † Tac. l. 3. Annal.

plurimum displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut e exprobarer; & fama fuit, Tiberium ^{† ad ostendendam filii sui Drusi scævitiã, movendãque populi offensioes,} eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios; sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio foretur. Verùm artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse g voluit.

§. Quòd si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, & ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de causâ Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto ^{b Armeniæ occupandæ curam dedit.} Uti verò eã cautione honorandi filium, eumque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum po-

Kk 7

testate

d *Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tac. lib. 2. Annal. e *Quamquam honora oratione quadam de habitu, cultuque, & institutis ejus jecerat, qua velut excusando exprobarer.* Tac. l. 1. Annal. † *Idem ibid. f Latæbatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus disceptaret.* Tac. l. 2. Ann. g *Cæsar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictis que proponebatur. Vis penes Mucianum erat.* Tac. l. 4. Hist. h *Igitur Pharasmanes juvenem potentia promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare.* Tac. l. 12. Annal.

testate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia & coereret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minus ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Naturam tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus secundus usus est adversus Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit natura, attonita de suamet potentia hæc fit politica, & mundus inhorruit.

§. Quod si propter filii odium subditorum fidei diffusus fuerit, nullum solet esse opportunius remedium quàm si eum in aula & sub protectione alterius majoris principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiam. His rationibus permotus Phraates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutrire voluit. Quavis contrarius interdum inde oriatur effectus: nam postea subditi eum ut extraneum asperrantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia docuit.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudentèrque procedat princeps: interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potius, præsertim in filiis secundò genitis, qui natu majoribus

i Professore Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Trajectum. Tac. lib. 2. Hist. k Qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coercendas. Idem ibid. l Partemque proli, firmandæ amicitia, miserat: haud perinde nostri in tu, quam popularium fidei diffusus Tac. l. 2. Ann. m Quamvis gentis Asiacidarum, ut externum asperrantur. Idem ibid.

bus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suis met nubant subditis, unde invidiæ nascuntur & æmulationes, ex his verò seditiones & bella civilia, Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quòd † *inmensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset,* * sed Proculejum potiùs, & quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublica negotiis permixtos.

- In procuranda item tutela & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus est: nullus enim casus infidiis ac periculis æquè expositus est, ac ille; qua in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpassi sunt calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tutò credi potest, raro tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patrum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula disumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commo suo privato studet potiùs, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam statûs & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo, in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam faciliè conspirare nequeant. In isto casu refert plurimùm, ut quamprimum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela

ac

† Tac. l. 4. Ann. * Idem ibid. n *Vas tibi terra, cuius Rex puer est.* Eccl. 10, 16,

ac directo, & procuratio Statûs committi debent.

Nec illud solùm Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verùm etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigoremque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secûs ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facile Successoris perit autoritas, & varias contra se experitur machinationes ac novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli ostensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet:

† *De la matura et à pregi men degni*

Non siano stabiliti pace, e quiete,

Mantener sue città frà l' arme, e i Regni

Di possente vicini tranquille, e chete.

Disimulet offensas, uti Tiberius fecit cum p Getulico, & Rex Philippus secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu,

o *Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & novantem adhuc Principem precibus vel armis adirent. Tac. l. 1. Ann. † Tass. p Multaque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famam, quam vi stare res suas. Tac. l. 6. Annal.*

astu, non armis *q* regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne forte illud concitent; uti Galbæ temporibus *r* factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exosas tollat, & eligat Ministros prudentes, amantes concordia & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hæc ratione, formatisque ad quietem & mansuetudinem animis, eandem quoque de Successore sibi polliceantur subditi, neque res novas moliantur.

q *Consiliis & astu res externas moliri, arma procul habere.*
Tacit. lib. 5. Ann. *r* *Hispania præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tacit. lib. 1. Hist.

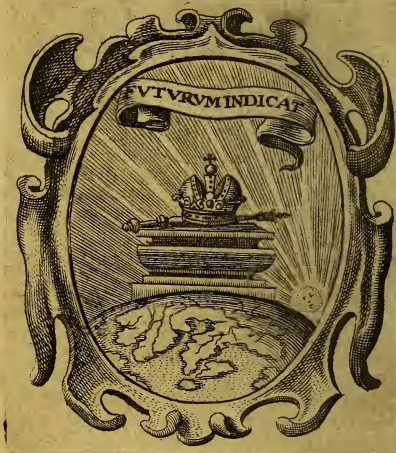
SYMBOLUM CI.

Multi insignes viri plurimum quæ speculatione, quæ experientiâ elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris sæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Ostro regium sed terreum tamen, non minus fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud casibus obnoxium, præsertim si Figulus è Machiavelli disciplina sit, unde omnia prodeunt contorta, & non nisi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quasi exemplar & normam posuit. Hactenus quidem Symbolis nostris illud egimus potissimum, ut purpuram istam excoleremus, cujus tela coccinea post breve temporis spatium iterum abiret in cineres. A cunis suum sumpsit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parenthesis est, quam brevissima temporis clausula intra se complectitur. Nee facilè dixerim, quæ felicior hora sit, illane, qua lucem hanc primùm aspicimus oculis, an illa, qua mortis *a* immergimur tenebris: una enim principium altera laborum finis est;

& ta-

a *Melior est dies mortis, die natiuitatis, Eccl. 7. 2.*

& tametsi interesse & non esse multum interfit, illud tamen ad solam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis est, & morte perficitur. Na-

turalis est sepulcri horror, si tamen potentior in nobis esset ratio, quàm vivendi appetitus, plurimum utique latet, quando illi fieremus propinquiores; sicut latantur, qui thesaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore *b* reconditas. Etenim in sepulcro animæ verum æternæ quietis thesaurum reperit. Istud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo sculptarum navium supra columnas, quibus Patris sui

& fra-

b Quasi effodientes thesaurum, gaudētque vehementer, cum invenerint sepulcrum, Job. 3. 21.

& fratrum e Mausoleâ cingi iussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantemque, tum demum conquiescere, cum ad litus mortis appulsâ fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diurnam ejus durationem certò nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendant vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè desinet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentem quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potius; nam si æquè præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efforrandi, nimis alienam rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contra potius in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute & canitie messium; aqua undarum fragacitate, aëri ignibus, quos in momento succendit, & rursum extinguit; cælum in illo Principe lumine, quod unus idemque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verùm si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quòd tam celeriter advolet. Quantò minùs cunas inter & tumultum intercedit temporis, tantò minor laborum & ærumnarum cursus est. Propterea Jobus translatus se optabat de utero matris suæ ad d. tumultum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus post-

ea

c Circumposuit columnas magnas: Et super columnas arma ad memoriam aternam: Et juxta arma naves sculptas. 1. Mach. 13. 29. d Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret! Fuissem, quasi non essem, de utero translatus ad tumultum. Job. 10. 13.

ea curis e impliciti, nec melior ea in re nascendi conditio Principum, ac f caterorum. Si in longæva vita humana confisteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius esse, quàm hominem, in cuius obsequium illa omnia sunt g condita. Desiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumento est non esse tempus, quod humanam felicitatem constituat, aliàs enim in eo conquiesceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deest. In Principibus, quippe qui majoribus expositi sunt casibus magis quàm in ullis aliis experientia commonstrat, quòd in longiori vita Fortuna perichetur: hæc enim tam prosperis fatigatur, quàm adversis. Fortunatus fuisset Ludovicus undécimus Franciæ Rex, si ante extremæ suæ ætatis calamitates & miseras diem suum obiisset. Mare quoddam tempestuosum est omne Imperium, quod longiori vitæ decursu tranquillum conservari non potest. Qui vivit diutius, plura pericula tempestatésque experitur. Verùm spectato fine & perfectione naturæ, felix est vita diuturna, quando secundùm Jobi testimonium matura ad sepulchrum pervenit, veluti frumentum ad b granarium, antequam senectus decipita eam flaccescere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigescunt spiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum ampliùs moderari potest, nec visus perspicere cæli nubes, ventorum vias, & maris scopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miseriis deest Principi constantia, & reductus sensuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia persuaderi sibi patitur,

& re-

e In involumentis nutritus sum & curis magnis. Sap. 7.
 4. f Nemo enim ex Regibus aliud habuit natiuitatis in-
 nium. Ibid. g Ipsæ omnes feras hominum causâ factas na-
 tura fuisse necesse est. Arist. l. 1. Pol. c. 5. h Venies in sepul-
 chrum tanquara frumentum maturum, quod in tempore mes-
 fuerunt. Job. 5. 20. lec. LXX.

& regi se finit à malicia, quæ magis solers tunc est in
 iis, quos circum se habet, quique *minore* tunc metu
 peccant, & *majori* in premio. Mulieres voluntati & arbi-
 trio eius dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ
 † senem Augustum de vinxerat adedò, ut Nepotem unicum
 Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret;
 immo ad talem redigit statum, ut qui antè totum or-
 bē in pace conservare noverat, ne suam quidem post-
 ea Familiam sciret q̄ regere. Unde porro fit, ut Maje-
 stas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exem-
 plum Galba l fuit. Nationes alia eum aspernantur
 & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio in facti-
 tabat. Perit Principis decropiti autoritas, & iustia
 spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci, uti de
 Tiberii mandatis multi n opinabantur. Populus illum
 execratur, quique quem pro inuili habet instrumē-
 to, unde omnia manent gubernationis incommoda
 ac detrimenta; cūmq̄ amor ex utilitate ferè nasci-
 tur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant;
 nam multum largiri non potest, cui parum vitæ super-
 est. Velut * *precarium* ejus imperium, & brevè transi-
 turum habetur; uti Galbæo accidit, & Ministri velut ac-
 cipit res Norvegicæ, ut diem lucrentur, mox unguis
 in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio di-
 videntes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ li-
 berti faciebant.

Cūm

i Cūm apud infirmum & credulum minore metu & mayo-
 re premio peccaretur Tac. l. i. Hist. † Tac l. i. Ann. k Nul-
 la in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, seque
 & domum & pacem sustentavit. Postquam provec̄ta jam se-
 nectus, ægro & corpore fatigabatur, aderatque finis & spes
 nova; pauci bona libertatis incassum differere. Ibid l Ipsa
 atas Galbæ & irrisui & fastidio erat, Tac. lib. i. Hist. m
 Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens. Tac. lib. 6.
 Ann. n Falsas litteras, & Principe inuito exitium domui ejus
 intendi clamitat. Tac l 5. Ann. * Id. l. i. Hist. o Iam affere-
 bant venalia cuncta, præponentes libertati. Servorum manus
 subito a vide, & tanquā apud senem festinantes, Tac. l. i. Hist

Cùm igitur proveſta ætas ad talem pervenerit ſtatim, inſtructione Principi opus eſt, magis ut ſuam agnoſcat inhabilitatem, & imperii onus in Suceſſorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli ſe ſinat ambitione, opinionem & plauſum præteritum ſibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, ſed qualis modò ſit, conſiderant. Nec ſufficit aliis metum aliquando incuſſiſſe, niſi jam quoque timeri ſe quis faciat; uti nec bene olim gubernâſſe, ſi nunc ritè præſſe neque poſſit, neque nôrit: Imperium enim maris inſtar eſt, quod cadavera inurilia mox in litus ejiçit. Princeps ab animæ forma æſtimatur, quæ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd ſi illa unà cum ætate deficiat, perit exiſtimatio, atque adeò prudentis erit agnoſcere temporì injurias & contemptum ætatis, & ſubducere ſe illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, fatiùs eſt, Principem illis valedicere. Egregium facinus eſt, ſuammet agnoſcere fragilitatem, & ultro etiam Majeſtatem deponere antè, quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur ſibi ignotus obiſſe, qui vixit notus omnibus. Cogitet regale ſuum ſceptrum † herbæ illi, cui idem ſceptri nomen eſt, eſſe ſimile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & ſi univerſus terræ globus vix puncti inſtar eſt ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licèt ampliffimum etiam fuerit, nihil inde, niſi ſolum p ſepulcrum efferet; aut ſicut Saladinus dicebat, induſum aliquod mortuale, nullâ aliâ ſecum aſportatâ q gloriâ. Non ſemper Reipublicæ vivere debet Princeps, ſed tempus aliquod ſibi quoque reſervare, dando operam, ut ſub vitæ occaſum mortis horizon immunis & liber ſit à vaporibus ambi-

† Theoph. l. de plant. p *Spiritus meus attenuabitur, dies mei brevia buntur, & ſolum mihi ſupereſt ſepulcrum.* Job. 17. 1. q *Homo cùm interierit, non ſurget omnia; neque deſcendet cum eo gloria ejus.* Pl. 48. 18.

tionis & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præfenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quòd ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius obediendo; hic verò ad significandum, quòd sicuti clarus serenúsque Solis obitus certum signum est manè sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam ampliùs de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica aliàs facinora ficto factoque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosiss quibusdam artibus.

§. Quòd si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, uti mortem ejus secretam habeant, eamque, & quis rerum potiat, uno eodémque divulgent tempore; in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo, & nondum domito similis esse solet, qui nisi priùs ephippio infestatur, quàm illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublata, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogere Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempúsque subpeteret, ut interim de Neronis successione ageretur.

Divul-

† Steterunt quæ Sol & Luna. Jos. 10. 13. † Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem famâ eadem tulit. Tac. l. 1. Ann. † Dum res firmando Neronis imperia componuntur. Tac. l. 12. Ann.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet, neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet, quin consulit & potius Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum profecutus est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possunt; licet item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferreret cum gaudio, hæc tamen omnes considerationes propriis solum sunt, qui ad meliorem vitam transire, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas effundere visus est. Ultima hæc luctus indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibusque æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obtusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur, Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§ Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potius, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum & magnificentia illa, quæ honorantur, & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam histo-

ria

u Fili in mortuum producit lacrymas. Eccles. 38. 16.
 x Plangite ante exequias Abner. porro David sequebatur feretrum. 2. Reg. 3. 31. y Et lacrymatus est Iesus, Joann. 11. 35.

ria profapia & regia. Exequia Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebrata sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantia opus est, facile enim introducuntur superstitiones Religioni noxia, illusa imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimium augere eos solent. Plato sepulcrorum fabrica certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus II. pragmaticam edidit sanctionem quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit, *Paraque* (verba ipsius sunt) *lo que se gasta en vanas demonstraciones, i apariencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos.*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabrica quasi coram assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia facilius recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ quàm adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, transactâ in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio nimis, vigilantia Affectibus suis dominabatur, magis dictamina secutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo

LI

magni

z *Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit. sic partem memoria apud scriptores retinent.*
Tac. l. 4. Annal. † L. 2, tt. 5. l. 5. comp.

magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam è suis quasivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potiùs, quàm successione partum, Regno celeritate & presentia suâ quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentiâ, firmavit religione & justitiâ; conservavit amore & auctoritate, exornavit artibus; ditavit agrorum culturâ & commerciis, & fundamentis atque institutis verè politicis æternitatem reliquit. Tam aulæ suæ quàm Regnorum Rex fuit; tam in illa, quàm in his œconomus & Paterfamilias, Liberalitatem temperavit parsimoniâ, benignitatem auctoritate, modestiam gravitate, clementiam justitiâ. Animadvertendo in paucos comminatus est multis, & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensis in personam suam admisis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem regiam pertinerent. Subditorum injurias, non secus ac sibi factas, ultus est: nam ut Patrem eorundem se gerebat. Statum potiùs, quàm decorem periculo exposuit. Nec Fortunâ prosperâ efferri se passus est, nec adversa deijci. In illa adversus hanc se communiquebat; in hac verò sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contrâ ipsi tempus. Paruit necessitati, eaque opportunè usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas perentibus aures fuit facilis; Audiebat, ut sciret, & sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat sollicita, diffidentia prudens; cautio, providentia, suspicio, circumspectio; malitia, defensio, dissimulatio, tutela. Neminem fallebat, falsebantur tamen alii verborum ipsius & tractatum æquivocatione, quos tam dextrè instituere noverat, ut (si malitiam prudentiâ superari necesse foret) expedire se nôsset, absque eo, quodd fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mendacium fallere audebat, nec scientiam adulationis. Ministrorum utebatur operâ, absque nimio tamen

& privato erga eos affectu. Consilium eorundem ad-
mittebat, regi verò se ab iis minimè patiebatur. Quod
efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. De-
liberabat diu, exequabatur eeleriter. In iis, quæ face-
re constituerat, effectus priùs innotescebaat, quàm
causæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cu-
piebat, ut ipsi suamet opinione decepti tantò efficaci-
ùs contrarium aliis persuaderent. Divisò cum Regina
imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tri-
buta pro necessitate imposuit, non ex cupiditate, aut
luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis,
eàdem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem ec-
clesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam au-
lam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum
suorum orbis per vices obiit. Pacem tractavit cum
modestia & gravitate, bellum vi & astu prosecutus est.
Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit.
Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est,
spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum
armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non
attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat
estimationem, & gloriam suam in insigni exercitu.
Bellis intra Regni sui fines semper coràm adfuit. Quod
jubebat, illud ipsum exequabatur. Sic fœdera sancie-
bat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor
se se nimium extulit, nec victus cecidit animo, Paces
sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est, sibi
in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum
Principum exemplar, & Regnorum suorum de-
siderio aternum perennaturus.

L A U S D E O.

IN OBITUM MAGNI POLITICI
& simul pii Viri Didaci Saavedræ.

Quo concitato prorsus impetu
Trapes viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum respicere!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitina ademptum
Nil jura plebi profuerit vage
Dixisse Regum? siccine gloria
Te vermis arrodet sepultam?
Et putridum te get urna honorem!
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruis
Et te casa instar rusticane
Mors humili tumulabit antro.

APPRO-

APPROBATIO

*Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca
& Cardenas, Ordinis Minimorum
S. Francisci de Paula, Lectoris iubi-
larii, Consilii Inquisitionis genera-
lis in Hispania Qualificatoris, Ca-
tholicae Maestatis Exercitus in I-
talia vicarii generalis, Religionis
suae tertio Generalis, & procurato-
ris generalis, &c.*

EX commissione sancti Officii
Symbola isthæc politica perlu-
stravi tam affabrè elaborata, ut, si
cuiquam privilegium foret conce-
dendum, quo opus à se conceptum
orbi ederet sine censura aliena, ita
ut authoris propria sufficeret, id hu-
ic operi certè donandum iudica-
rem, ad exemplum optimi artificis
Dei, qui ea, quæ creaverat singula,
adprobavit universa, *vidit quippe
cuncta quæ fecerat & erant valde bo-
na.* Opus hoc siquidem tale est,
quod authore ipso nec æquorem

potest habere censorem, nec digniorem, etenim (ut inquit D. Ambrosius) *liber ipse per se loquitur*. In illo siquidem ratio statûs tanta ornatur eruditione, tam sapientibus discernitur aphorismis, tam profundis elevatur sententiis, ut sicuti Cordubâ nobis Senecam datum Philosophum, ita Murcia hunc nobis natum Politicum gloriari possimus. Id unum doleo, quòd eo frui priores nequiverint Ætates, sic enim Carolus V. Imperator non indignisset Comineo, Marcus Brutus Polybio, nec Augustus sensisset laborem in elucubrandâ proprio calamolmperii narratione. Quod si maximum & supremum opus naturæ consistat in generatione Regis, & productione Principis, miscendo in ipsius generatione aurum, summæ scilicet perfectionis, rem curando, prout agebat Plato, *quod natura intendens generare Regem, miscuit aurum*, hic liber sanè naturam aliquatenus excedit,

cedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuiusvis vastissimæ licet, Monarchiæ abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobique minuatur. Hoc itaque censendo præsentem librum egi, ut nihil apud Authorem merer, cum materiæ pulchritudo libertatem iudicio non relinquat, quare pareo doctrinæ Magni Bernardi aientis: *Disce verecundiâ decorare fidem, reprimere præsumptionem.* Mediolani 20. Martii. 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,
y Cardenas.

CEN-

14-0
CENSURA.

Attentâ relatione prædictâ ad
modum R. P. Mag. Fr. Petri de
la Cuenca, à Cardenas, concedimus
ut

IMPRIMATUR.

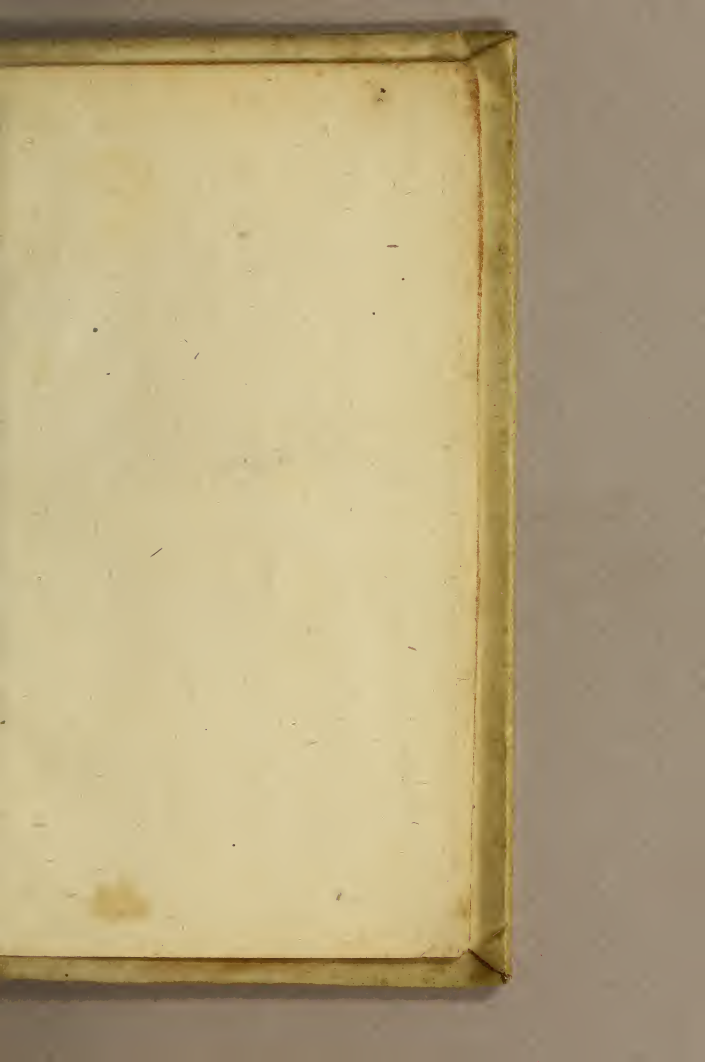
Fr. BASILIVS Commiss. S. Offic.
Mediolan.

Io. PAVLVS MAZVCELLVS pro
Eminentiss. D. Cardin. Ar-
chiep.

Comes MAIORAGIVS pro Excel-
lentiss. Senatu.

HRG

Y 000

AMM

713

2669

5112i

